

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Fürûzan

diye bir öykü

Fürûzan
diye bir öykü

3.
baskı

YKY

YKY

YAPI KREDİ YAYINLARI
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Yapı Kredi Yayınları – 2893
Yaşantı – 867

Fürüzan Diye Bir Öykü

Hazırlayan: Faruk Şüyün

Kitap editörü: Murat Yalçın
Düzeltili: Hakan Toker

Kapak tasarımı: Nahide Dikel
Kapak fotoğrafı: Martina Kaiser

Grafik uygulama: Banu Çimen

Baskı: Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ş.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1 Baha İş Merkezi
A Blok Kat: 2 34310 Haremide / İstanbul
Telefon: (0 212) 412 17 00
Sertifika No: 44452

1. baskı: İstanbul, Nisan 2009
2. baskı: İstanbul, Mart 2020
ISBN 978-975-08-1601-7

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2018
Sertifika No: 44719

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
facebook.com/yapikrediyayinlari
twitter.com/YKYHaber
instagram.com/yapikrediyayinlari

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

Fürûzan

diye bir öykü

Hazırlayan
Faruk Şüyün

YAPI KREDİ YAYINLARI

2008 TÜYAP
İstanbul Kitap Fuarı açılışında.

27. İstanbul Kitap Fuarı Onur Yazarı Fûruzan'a
armağan olarak hazırlanan *Fûruzan Diye Bir Öykü*
kitabını yayımlamamıza izin veren TÜYAP Tüm
Fuarcılık Yapım Anonim Şirketi'ne teşekkür ederiz.

Yapı Kredi Yayınları

Sunuş

1-9 Kasım 2008 tarihleri arasında düzenlenen 27. İstanbul Kitap Fuarı'nın Onur Yazarı, Füzûzan'dır.

Özgün anlatımıyla Türk Edebiyatı'na önemli katkılarda bulunan Füzûzan eserlerinde toplumsal ve siyasal olaylara duyarlılığını her zaman ön planda tutmuştur. Öykü, roman, şiir, tiyatro, yolculuk, senaryo ve röportaj gibi edebiyatın farklı alanlarında çöken burjuva ailelerinden, göçmen işçilerin yaşayışlarına; yoksullukla boğuşan yalnız kadınlara ve çocuklara kişileri derinlemesine incelemiştir. Eserleri pek çok dile çevrilen Füzûzan üretkenliğiyle Türk edebiyatının yapı taşlarından biridir.

Bu kitap Sayın Füzûzan'ın izniyle hazırlanmış olup TÜYAP Tüm Fuarcılık Yapım Anonim Şirketi tarafından 27. İstanbul Kitap Fuarı'nın bir kültür hizmeti olarak yayımlanmıştır.

Onur yazarımız olmayı kabul ettiği için kendisine teşekkür ederiz.

Saygılarımızla,
Kasım 2008
TÜYAP

Şişli Koca Mansur Sokağı'na taşındığım gün denkerin üzerinde oturup sevgili arkadaşım Ayşe'ye bu ev benim oldu artık ben hiçbir yere taşınmayacak mıyım? Hay Allah! deyince Ayşe "Yahu sen gerçekten delisin. Ne demek yani bu? İşte rahat edeceksin" dedi.

Bir mucize hayat...

İstanbul Kitap Fuarı Onur Yazarı seçildiğini öğrendiğimde, onu anlatacak kitabı hazırlamayı çok istedim... Bir okuru olarak yaptıklarından yıllardır tanıyorum... Kişisel tanışıklığımız ise herhalde yirmi senenin üzerindeydi. Ancak, rastlantılar dışında hiç görüşmemiş, hatta araştırmamıştık... Yıllardır yaptığı onca söyleşide hemen hemen kendisinden hiç bahsetmediğini de biliyordum.

Onu anlatacak bir kitabın cazibesini nasıl da artırıyordu tüm bunlar...

Anlatmanın yoluysa her zamanki gibi çok iyi anlamaktan geçiyordu...

Her zaman başı dik duran, istememesine rağmen, yalnızca mecbur olduğu için bir şey yapmayan, daima özgürlüğü seçen, özgür kalan bir yazar, bir insan... İkisi de ne zordur... Ona çok saygı duyuyordum...

Edebiyattaki başarısının yanında, hayattaki sağlam, dengede, hiçbir yere tutunmadan duruşu da vardı... Rüzgâra da, yağmura da, güneşe de direnebiliyordu. Dudaklarının kenarında bir gülümseme, hiç fark etmemiş tavırla olup biten ne kadar çok şeyi algılıyordu. Bir kitap vasıtasıyla onun, bu akıllı kadının “mahrem” dünyasına girebilmek çok önemliydi. Çok sevdiğim, görüşlerine her zaman değer verdiğim, inandığım bir yazar dostum, sohbetlerimizden birinde bahsettiğim duruşunu kastederek “Ben, hiçbir zaman onun gibi olamadım” demişti özlem dolu bir sesle...

Söyleşimiz başlayınca onu daha da yakından tanıdım; mucizeyi andıran hayatını hayranlıkla dinlemeye başladım. Edebiyat dünyasında kırk yıla yakın bir süre var olmuş bu değerli tablonun altındaki diğer görüntüler ortaya çıkmaya başlamıştı ilk kez. Kitabın sonunda yer alan Pentimento’sunda anlattığı gibi, hayatının ipuçları, resmin altından gözükten “öteki” resimde yatıyordu. Ve onun cümleleri, sözcükleri altlarında bunun ipuçlarını taşıyorlardı... Beliren, bir ömür boyu şekillenen, gelişen o resimdi...

Kitap için çalışmaya sıcak yaz günlerinde başladık. Haftanın en az üç günü buluşuyorduk. O anlatıyor, ben teybe kaydediyordum. Söyleşimiz, onun sözcükleriyle akıp gidiyor, hızla, elimizde olmadan, planlamadığımız, -onun da vurguladığı gibi- bir otobiyografiye dönüşüyordu. Hiç büyümesenmeden, hiçbir şeyi laf olsun diye anlatmadan, köşelerinden ziyade özüyle, mütevazı, sıcacık, dürüst bir üslupla... Özel hayatını, ancak yazarlığıyla ilgili ipuçları taşıyacak kadar ortaya koyan salt edebi bir metin oluşuyordu... Biraz kalbiyle,

biraz zekâsıyla ve önyargılarını geride bırakarak bu kitaba yaklaşan herkes, onun yaşamının pentimentosunu fark edecekti...

Bu arada, kitapta yer alacak diğer yazıları istedikçe, bu çalışmayı, konuştuğum herkesin aynı heyecanla, aynı sevgiyle desteklediğini hissediyordum. Hayatta olmayan usta edebiyatçıların yazıları dışında her şey ilk kez yazılıyor, anlatılıyordu. Bir sevgi hâlesi oluşmaya başlamıştı. Bu hâleye, zaman içinde *Dünya* gazetesindeki ekip arkadaşım Nermin Sayın, TÜYAP'tan Cemran Öder, sayfa tasarımlarını yapan Aret Bedikyan da katılacaktı...

Sevgiyle, isteyerek, coşkuyla çalışıyorduk...

Bu arada bir “çalışma” da, onun evinde sürüyordu: Dairesine doğalgaz kombisi takılacağından bir inşaat vardı... Her yer her yerdeydi... Ve bu durum, evde, “olmayan” fotoğraf arşivi için bir kazı çalışmasına yol açmıştı. İlk kez gün ışığına çıkacak olan resimler, belgeler geliyordu her buluşmamızda...

Evdeki hafriyat, bu satırların yazıldığı günlere kadar, neredeyse dört ay sürdü. Bu nedenle de evinin fotoğrafları yer alamadı bu kitapta. Ben de gi-remedim içeriye tâ ki kitabın son hâlini götürdüğüm güne kadar... Çalışma masasının bir köşesinin, bir iki koltuğun dışında inşaat sonrası görüntülerin hâkim olduğu salonu fotoğrafladım bile o gidişimde...

Bir şey bulmanın olanaksız olduğu o mekânda fotoğrafları, belgeleri nasıl keşfedip getirmişti? Ona verdiğim ve hızla bir köşeye kaldırdığını söylediği şeyleri nasıl olup da birkaç gün sonra yerini hatırlayarak getiriyordu... Tanık olunca, daha da şaşırdım...

Bir edebiyat yolcusunun notlarıydı kaydettiklerimiz...

Bitmeyen bir öğrenme serüveninin tanıklığı...

Usta bir yazarın renklerinden örneklerdi...

İçtendi, sıcacıktı...

Onun yapıtlarının tatlarını taşıyorlardı...

Aslında en güzelini, kitabı ilk okuyanlardan biri olan, düzelti aşamasında da büyük emeği geçen sevgili Nermin Sayın söylemişti: “Füruzan diye bir öykü”ydü bu...

Ekim 2008

Faruk Şüyün

Yaz Şarkıları'nın küçük Şemsiğül Şehrazat Debrenceli'si, kendisine güzelleme yazılan Redif, kuşatma altında birden büyüyen Nazan, Raşel, Tasula ve ötekiler. Günöbirlik Ada'daki varsıl köşkün hizmetçisi küçük Cennet, Kırk Yedi'liler'deki yoksulların yoksulu Leylim Nine'nin kızı Kiraz, Berlin'in Nar Çiçeği'ndeki göçmen ailenin kundak bebesi, sinemaların tutkusu güzel Nesibe, Yaz Geldi İskelesi'nin küçük kızı, Sevdâ Dolu Bir Yaz'ın öksüzü, Sokaklarından Gemilerin Geçtiği Bir Kent'teki sokak çocuklarından Bünyamin Doksan, Cansu, Zafer ve ötekiler, loş hanın kahveci çırağı Seyit, Kış Gelmeden evinden kaçacak olan Ayten ve Alişan, Edirne'nin Köprüleri'ndeki doksanlık Balkan göçmeni ninenin torunları, Gecenin Öteki Yüzü'nde fotoğraf çeken küçük kız, Çocuk'taki küçük oğlan, Haraçtaki Servet, Kent Düşerken'de kovukta ölen küçük oğlan...

Onlar, "Füruzan Diye Bir Öykü" adlı bu kitap için bugün ilk kez buluştumuz Füruzan'ın unutulmaz, sonsuza dek yaşayacak olan çocuklarından bazıları; vazgeçemediği anlatıcıları... Füruzan edebiyatının eşsizliğini sağlayan seslerin, kokuların, mekânların ve elbette 'büyük' insanların dünyalarını olağanüstü bir biçimde belleklerine kaydediyorlar. Taa ki "hızla avuçlarından kayan yitık çocukluk cennetleri bitene kadar." Karşımda, "Çocuklar unutmaz. Biz, çocukluğumuzu unutuyoruz" diyor Füruzan... Çocukluğundan onca beslenen Füruzan'ı anlatacak bu kitap, elbette, çocuklarla başlayacaktı...

Onun için hazırlanan bir kitapta sesler, kokular, mekânlar mutlaka yer alacaktı. Bu arada, çalışma mekânımızı da doğru seçmek zorundaydım. Füruzan'ın edebiyatında başrolde olan mekân İstanbul'sa, bizim çalışacağımız yer, onun merkezi Taksim'deki pastane olabilirdi. Bu mekân önerimi kabul edince, Temmuz'un boğucu sıcağından kaçıp pastanenin klimalı, serin salonundaki kocaman masanın en ucunda buluşmuştuk işte. Üç ay boyunca, haftanın üç dört günü sürecek çalışmalarımızın ilk günüydü:

"Bir kitabın öznesi olmayı çok yadırgayacağımı baştan belirtmek isterim. Yorucu, alışık olmadığım bir durum bu yaşayacağım süreç. Bakalım çalışmamızda yol aldıkça 'Ben ben ben' söylemine umarım ilk ve son kez uyum gösteririm" diye önemli bir tespiti vurgulayarak başladı sözlerine.

Sonra, kitaplarının kahramanlarından biri olan kentini anlatmaya başladı:

“Bir şeyi daha yeniden özellikle belirtmek istiyorum: Bu kent, İstanbul, benim kentimdir. Çünkü bu, bir çocuğun doğumuyla başlayan süreçtir... Birinci öğretmenim annemdi, ikinci öğretmenim kentimdir.

Çocuklar kanımca çevrelerine çok açık, ilginç gözlemleri olan varlıklardır. Kendi çocukluğumdan biliyorum. Onlar kokuları, sesleri, renkleri, bulundukları mekânları şaşılacak denli ayırt ederler. Daha ileride belki büyüklerden edinilmiş öğretileriyle bu özellikleri yok oluyor.

Çocukluğum İstanbul’un iki yakasında geçti... Niçin İstanbul benim kentimdir, diyorum? Bana açık oldu, beni kucakladı. Bu iki yakada geçen çocukluk, bir anlamda çok uç sayılabilecek iki yakada Kadıköy ve Kasımpaşa arasında yaşandı... O yılları düşünürsek Kadıköy, bugün hâlâ kendi özelliğini epeyce koruyor. Arada Kadıköy’e, Moda’ya geçtiğim zamanlarda bunu görüyorum.

Ben, özgür sayılacak bir çocukluk yaşadım. Bu özgürlük, koşulların sağladığı da bir özgürlüktü. Büyüklerimin hayatla adamakıllı sorunları vardı. O günlük didinmede bir çocukla durmadan uğraşmaya pek vakitleri yoktu. Bunun bana yararları oldu.

Belki, doğumlusu olduğum bu kentimin daha korunaklı yıllarıydı. Ben günlerimi özgür girişimlerle yaşadım sayılır.”

Belki sözün tam burasında, küçük bir çocuğun ne girişimleri olacak ki? diye sormak gerekebilirdi, ama ben, onun yapıtlarındaki çocukları tanıdığımdan böyle bir soru yöneltemezdim. Onların, hayata çıplak gözlerle bakan o küçüklerin kocaman bir dünyaları olduğunu okumuş, bu okumalarım da kendi çocukluğumu da sık sık sorgulamıştım. Zaten Fûruzan devam ediyordu:

“Kasımpaşa günlerimde Haliç’in o güzel, küçücük vapurlarına büyüklerin arasından sızıp binerdim. Beni yolcu büyüklerden birinin kızı sanırlardı. Biliyorsunuz çocuklara bilet alınmıyor. Bu gezilerim bir sorun yaratmıyordu para konusunda. Sızıp girmek, iskelelerden birinde inmek, birilerinin yanına uslu uslu yanaşarak –demek kurnazlık yapıyordum– onların yanı sıra giderek... Bu gidişlerden ben neleri öğrendim biliyor musunuz bu olağanüstü yolculuklarımda? Haliç-çanağını iki yakadan süsleyen yolcuları gibi temiz, ama yoksulca o güzelim iskeleleri: Ordaki tüm boyutlar, ürkütücü değildi. Halicioğlu, Yemiş, Eyüp, Fener, sonra Balat...

Bir yolculuğumda Balat’taki havraya girdim. Avlusunda büyük boy kırık camlar vardı. Orada bir düğün izledim. Havranın içindeki dua törenini... Haham olduğunu yıllar sonra öğrendiğim gösterişli giyimli adamın önünde göz alan parlak avadanlıklar vardı. Benim için gördüklerim, o gün bir masaldı.

Kadıköy’e geçtiğimde hemen toparlanıveren arkadaşlarım olurdu. Aynı benim başıboşluğumda dolaşan çocuklar... Öğle yemeklerinden sonra anneler kendi çabalarını sürdürürlerken çocuklar, küçük serçeler gibi mahalleye

bırakılıyorlardı. Yaptığımız seçimler pek değişmezdi: Yoğurtçu Parkı'na, Kurbağalıdere'ye, Fenerbahçe'ye, Kalamış'a giderdik... Kurbağalıdere çevresinde alabildiğine bir çimenlik vardı. Şimdi hâlâ var mı, yok. Artık orada Salı Pazarı kuruluyor. Gördüğüm kadarıyla oraların da yeşili bitmiş vaziyette. Biz Kurbağalıdere'ye, diğer noktalara gittiğimizde, yola çıkmamızla neşemiz yerine gelirdi. Ah çocukların nedensiz fışkıran neşeleri!.. Çok eğlenirdik. Kimi günler kurbağa arardık adı Kurbağalıdere diye... Pek de rastlamazdık ya, yine de arama girişimimiz hoşumuza giderdi.

Kuşdili Çayırı'nda bisiklet kiralarlardı. En büyük hevesimizdi bisiklete binmek. Eğer aramızdan birinin parası varsa –paramız yoktu zaten– ender de olsa üç beş kuruş toplayıp o parayla bir bisiklet kiralardık. Birbirimizle itişe kakışa, kavgaya gürültü o bisiklete binmeye çalışırdık. Daha sonra Moda'ya yol alırdık. Bunlar, neredeyse haftanın beş altı günü düzenli olarak yaptığımız yolculuklardı.

Moda'ya vardığımızda Koço'nun –hâlâ o Ayazma vardır– altındaki Ayazma'ya doluşup orada anlamsız çılgınlıklar atar, sesler çıkarırdık. Çünkü seslerimiz geri dönüp yankılanarak daha da büyürdü. Oranın sorumlusu çıkıp gelir, derdi ki 'Çıkın artık. Neye bağırıyorsunuz? Dadandınız başıma.' Çünkü bayılırdık oraya girmeye. Ayazma'nın koyu bir gizemi vardı, nemli. Gölgeler vardı içeride. Kendimize orada korku öyküleri uydururduk.

Şimdi böylesi günler yaşayanlara yoksul bir çocuklukları vardı, diyebilir misiniz? Ben çocukluğumu, yoksul bir çocukluk olarak hatırlamıyorum.”

Memet Fuat, Fûruzan için “Orhan Kemal'in kahramanı olan kızlardan biri yazmaya başladı” demişti. Daha çocukken yaşantısı, bir öykü kahramanı, Orhan Kemal'in kahramanları denli o kadar zengindi ki... Fûruzan'ın çocukluğu, kendi kendine okuma-yazma öğrenmesiyle daha da zenginleşecekti. Okula gitmeden çok önce, “harf denen işaretlerin yan yana gelip çıkardığı sesleri, o seslerin çıkardığı anlamları çözme” başlıyordu.

“Ben, kendi kendime okumayı öğrendim. Daha altı yaşında bile değilim sanırım. Bütün çocuklar bunu başarabilirler, erkenden çok şey öğrenebilirler. Çevremdeki nesneler gibi harfler de beni çok çekiyordu. Annemle ender de olsa Kadıköy'den karşıya, Rumeli Yakası'na geçerdik. Bu karşı tarafta geçmelerde onun ailesi diyeceğim kişilere konukluğa giderdik. Çünkü annemin ailesi de İstanbulluydu. Onlar epey varlıklı insanlardı. Daha sonraki yıllar düşündüm, niye annem varlıklı değildi? diye. Akrabalarının vardı, ama annemin pek bir şeyi yoktu yaşadığımız ortamda.

Karaköy'de vapurdan indiğimizde Tünel'e binmek için bir ara geçit gibi olan sokaktan yürürken seviniverirdim. Hacı Bekir'in önünden geçerken camekânları, şeker kavanozlarının binbir ışıltısıyla çakardı. Güzelim Hacı

Guerlain Shalimar parfümünün iki boş şişesinin mavi camdan tıplarını her açtığımda annemin kokusu saydığım bir kokuyu duyuyorum. Hani derler ya anne kokusu diye... Belki de böyle bir şeyi ben kurgulamış olabilirim... Ama şişeler onundu. Babamla tanışmalarına daha yıllar var.

Bekir büyüleyiciydi. Arada camlı kapısı açıldığında karamela edilen bir şeker kokusu sarmalardı beni.

Bütün mağazaların isimlerini okumaya çabalıyordım. Bunu da çok bağıra-rak yapıyordım. Bağıra bağıra... Annem çok genç, güzel bir kadındı ve bağır-mama kızardı çevremizden geçenler bakıyor diye. Yarım bacak sıska bir kız bağırışa çığırışa gidiyor. Vapura binince de, o yıllarda kalkış-varış tarifeleri vardı, bunlar inişte ve binişte güvertelerin yan bölümlerindeydi. Ben de va-purdan inerken iskeleler atılana dek yine yüksek sesle onları çözmeye çalışır-dım. 'Boğaz'dan Kavaklar'a' vb. filan diye... Annem bundan da öfkelenirdi.

Bir de şık bir vapur vardı. On yıl kadar önce Kadıköy'e, vapurla karşı-ya geçtiğimde, o vapuru gördüm. Böyle yayımlı bir inişi var, çok şıktı. Sanki maundandı üst güverte inişindeki merdivenleri ve oval kesimli korkulukları.

Tam karşı alınlığında üst güverteden iniyorken büyük dikdörtgen bir reklam vardı. Bayıldım; harfler çok büyüktü ya çözmesi de kolay olacaktı. Ben bağıra çağıra okumaya giriştim. Hiç aldırmadım anneme. 'Kahveci Ali Muhittin Efendi ve Mahmutları!' diye. Annem kolumdan çekerek müdahale etti: 'Hayır! Mahdumlarıdır o, Mahmutları değil.'"

Füruzan'ın çocukluğuna anılarda yaptığımız bu yolculuk, önümüzdeki günler-de, okullarına, -okullarına diyorum, çünkü beş yıllık ilkökul sürecinde en az beş okul var kısa müddetlerle de olsa gittiği- gerçekleştireceğimiz gerçek bir seyahati de içerecek. Ama bugün, daha oralara gitmeden biraz olsun onlardan söz etmek ister mi?

"Çok mu hoştu ilköğretimde bu kadar okul değiştirmem? Sorgulanacak bir durum olsa da ben sonraları, bunu bir serüven olarak anımsamayı yeğ-ledim. Bu eğitim yine iki yaka arasında oldu. Bunların biri Kasımpaşa'daki Cezayirli Hasan Paşa İlkokulu, diğeri Ahmet Emin Yalman İlkokulu. Orada olduğumda çok çok ufaktım herhalde. Babaannemlerde bir acı yaşıyorduk sanırım. Beni bundan korumak istemiş olabilirler belki de. Oraya konuk öğ-renci mi olmuştum?

Okullardan unutamadığım başat görüntüler koridorlardır. Belki bir insanın, çok küçük bir çocuğun koridorun genişliğinde duyduğu bir yalnızlık, bir bırak-ılmışlık duygusu olabilir bu. Kasımpaşa'da bir okul daha var. Onun arka bah-çesi çok genişti. Cezayirli Hasan Paşa İlkokulu'nun bahçesi olup olmadığını bile bilmiyorum. Ondan sonra Kadıköy'de iki üç okulum oldu. Oralarda daha uzun yıllar öğrenciydim. Bu okulların binaları duruyor. Ben bu konuda çok şanslıyım. Çünkü bizde, Türkiye'de her şey o kadar çabuk yok ediliyor, yıkılıp gidiyor ki...

Okullarımdan bir tanesi, Yeldeğirmeni'ndeki, birkaç yıl önce gazete-lerdeki bir haberden öğrendim, Çocuk Esirgeme Yurdu olmuş. Gerçekten o da çok güzel bir binaydı ve yanlış bilmiyorsam levantenlerden kalmış bir

Bir bayram günü olmalı, annem süslemiş beni... El belde poz vermeye çocuklar pek heveslidir.

yapı. Göreceğiz. Güzeldi. Umarım öyledir hâlâ. Gazi Okulu ise Halit Ağa Caddesi'nden Küçük Çamlıca'ya çıkan yolun başlangıcındadır..."

Fürüzan'ın okullarını ve demin biraz sözünü ettiği çocukluk mekânlarını geçecek, ardından bunları uzun uzun konuşacağız ya, şu anda en iyisi okuma meraklısı Fürüzan ile devam edelim...

"Aslında bu çocukluğun ikinci bir aşaması var: Müzik seviyor. Resim yapmayı seviyor. Sanatlara meraklı. Hep yineliyorum, çocukların tümü bunları sever, diye düşünüyorum. Annem gazete okurken –o yılları anımsamıyorum bana anlatılanları aktarabilirim– çizgi romanları okuması için yanına oturduğumda biraz atlayarak okursa 'Hayır, burayı atladın!' dermişim. Bana sonra müthiş bir okuma merakı geldi. Nasıl bir okuma! Görülecek şey! Ne bulursa yapılan bir okuma... O çözülmesi gereken harflerin beni tuttuğu, bırakmadığı bir dünya vardı. Ne yazıldıysa yazılsın, tümünü okurum durumu. Evde bazen gazeteleri bir yerlere sererlerdi, onların başına iki büküm eğilip okumaya çabalıydım. Bu okuma bende gelişerek sürdü.

Bir ara da Yalova'da İskele Caddesi'ndeki bir okula gittim. Aileyle ilgili bir nedenden dolayı oraya geçildi. Bir sene mi, altı ay mı kaldı çıkaramıyorum... O da güzel bir okuldu. Yalnız nedense onun da bahçesini anımsamıyorum. Benim bahçe olarak en etkilendiğim iki okulun bahçesi; Gazi Okulu, şu anda Yeldeğirmeni'ndeki Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı olan mekân, ama onun adı okulken başkaydı, Yeldeğirmeni İlkokulu'ydu sanıyorum. Gazi Okulu'nun bahçesinde kocaman bir kum havuzu vardı, oynardık. Bir de Kasımpaşa'daki öbür okulum, ki orada galiba ikinci sınıftaydım. Bu okulların içinde ders kitaplarının dışında çok bir şey yoktu.

Yalova'ya gidip kaldığımız yıldaki bu okul, iskeleden çıkılıp sağa dönüldüğünde caddenin üzerindeydi. Atatürk Köşkü'ne giden yoldaydı sanıyorum. Cumhuriyet dönemi sivil mimari örneklerinden biriydi o da. Bir gün, okulda camlı bir dolap gördüm. Çok büyük bir dolap değildi. Fakat içinde salt kitaplar vardı. Öğretmenime okumak için kitap alabilir miyim? diye sordum. İlgiyle döndü bana, bir kadın öğretmendi. 'Al kızım, oku' dedi. Sanırım ben *Paul ve Virginie*'yi ya da *Graziella*'yı seçtim ve belki de belli bir edebi değerde yazılmış bir kitapla ilk karşılaşmam öyle olmuştur. Kitabı okuduğumda etkilendim, üzülüm. Neler geldi başlarına diye... Derken o tür kitapları bulmaya çalıştım.

Daha sonra yeniden Kadıköy'e döndüğümüzde bizim küçük, tek katlı evimizin yanında çok güzel bir konak vardı. O konağı bir Karadenizli aile satın aldı, demişlerdi. Ailenin oğulları vardı... Büyük ağabeyler... Bu oğullardan biri nedense pek dışarı çıkmıyordu. Çalışmıyordu belki. Benim boyumun yettiği kadar uzanıp uzanıp alt katlarına bakıyordum. Çok kitap doluydu içerisi.

Sonra adını öğrenmiştim kitaplı odada oturanın. Fikret Ağabey ne

çok kitabınız varmış! dedim. Hımm, var dedi. Bir kitap isteyebilir miyim? diye sordum ardından. 'Çocuğum, sana göre değil o kitaplar' dedi. Ne olsa okurum! deyince hayretle baktı. Emile Zola'nın *Germinal*'ini verdi. Şimdi bu okumalarda bana akan şeyler şunlardı: Victor Hugo'dan sonraki en acılı bulduğum kişiler Zola'nın maden kömürü işçileriydi. *Germinal*'de insanların yoksullukları, acılarıydı. Öyle edebi değerlendirmeler yapmama olanak yoktu.

Daha sonraki aşamada da Dostoyevski'nin bir kitabını verdi. Onu da hevesle okudum. Hangi kitaptı açıkça bilmiyorum, fakat *Suç ve Ceza* olma ihtimali çok yüksek. Okuduğum ayrıntılarda bir şeyleri ayırt etmeye başlamıştım. Benim olduğuna inanmadığım bir dünyayı o kitaplarla benimleştireyordum. O 'dünya sanki bana ait oluyordu.

Daha küçüklüğüme ait anlatılan bir olay, herhalde dört beş yaşlarına doğuru... Her çocuğa yaramaz derler ya, bana da öyle diyorlardı... Bir kara subayıyla eşinin evine bir akşam oturmaya gidildi. Biz çoğunluk anne-kız yaşadık. Çünkü ben babamı hiç tanımıyorum. Ben doğduktan birkaç yıl sonra ölmüş. Annemle gece konukluğuna gittik. Annem, yaramaz olduğumdan -öyle söylerdi- beni götürmemeyi seçtiği yerler vardı, ama o gece öyle olmamış. Ben oraya buraya yönelmeye başlayınca 'Sizde kitap var mı?' diye sormuş annem. 'Yani şu anda bir şey yok, ama yazılı bir şeyler bakar mı?' demişler. Bana verdikleri enine açılan dikkörtgen kitapta, ilk hayran olduğum paftaları olmuş. Harita defterleriymiş bu kitap. Açıyorsunuz sayfayı bir pafta daha açılıyor. Ben o gece on ikilere kadar kitaba, o taraftan bu tarafa açarak bakıp durmuşum. Paftaları hâlâ çok severim. Paftalı kitap görünce daha da çok ilgilenirim."

Farbelalı kostümlelerinden biri üstümde. Annem yine çok özenmiş ama ben farbelalardan hiç hoşlanmazdım. Sıkalığıma da diyecek yok.

İlkokul dördüncü sınıfta olduğumu anımsıyorum. Uzun yıllar gülmeyi öğrenmemiş bir çocukluk oldu benimki. Bir süre bana suratlı dediler. Oysa kendi kendime eğlenmeyi biliyordum. Demek ki çevremdekiler beni tedirgin etmiş...

Babamın elimdeki tek fotoğrafı. Sanıyorum bir evraktan ya da kimlikten çıkarılmış...

Neredeyse hiç anımsanmayan bir babanın tanımlanması

Otuzlarının sonunu bulamadan ve beni beklemeden giden babaya Doğu mersiyesi değerinde bir şiir. Azer Yaran'ın hiç eksiksiz aktardığını düşündüğüm Yesenin çevirisi:

*Ey benim yitip giden diriliğim,
Huysuz gözlerim, taşkın duygu ırmağım.*

*Sakınır oldum şimdi dileklerimi bile,
Yaşantım benim, düşle mi gördüm seni yoksa?
Sanki ilk yazın tınlayan erkeninde
Aktım geçtim pembe bir tayla dörtlüme.*

Sergey Yesenin
Çeviren: Azer Taran

Yönetmen Nikita Mikhalkov'un ilk çalışmalarından Çehov'un iki öyküsünden yola çıkarak (biri yazarın 17 yaşında yazmış olduğu *Platanov* ki en az bilinen oyunudur) uyarladığı *Mekanik Piyano İçin Bitmemiş Parça* filmindeki beni etkileyen o diyalogu yıllarca hatırladım. "Hiçbir şey erteleterek yaşanmaz" diyalogunu yeniden yeniden düşündüm. Puşkin'in *Yevgeni Onegin* kitabını okuyup çevirisine hayran olduğum bu çalışmanın şair, yazar çevirmeni Azer Yaran'la tanışıp çalışmasının bende yaptığı derin etkiyi ona teşekkürlerimle bildirmeyi istedim. Onun Rusçadan birçok çevirisi de vardı. Yesenin, Mayakovski vb.

Dostum Enis Batur'a, Azer'e nasıl ulaşabileceğimi sorduğumda, İstanbul'dan ayrıldı fakat telefonunu verebilirim, yanıtının ardından yayınevindeki işlerle, konuşmalarla bir süre geçti. Telefonu kaydetmedim, nasıl olsa kaydederim düşüncesiyle. Bu bilindik alışkanlıkla ki buna ancak ihmal denilebilir, çok zaman geçti.

Oysa şairlerin bu sürekli kirletilen dünyamızda bir arınma noktası olduğunu bilenlerdenim. Rus edebiyatının genç yaşta dünyadan çekip giden Puşkin, Yesenin, Mayakovski ve Lermontov'un çevirilerini de Azer'den okumuştum.

Öte yandan, uzay bilimcilerinin açıkladığı heyecan verici bir gerçek vardı: Uzayda sesler kaybolmaz, diyorlardı...

1997'de, daha önce 1975'te Ruhr maden kömürü ocaklarında yaptığım çalışmanın olduğu Duisburg devlet kitaplığının Federal Almanya'nın değişik kentlerinde gerçekleşti-receğim uzun okumalar gezisi davetine gittiğimde, 1975'ten bu yana olan değişimlere bire bir tanık oldum. Maden ocakları kapatılıyordu, oradaki işçiler beni gördüler, yeniden buluştuk. Çelik artık Kore'den alınacaktı. Alman markı-nın ödeme gücü elbette tartışılmazdı.

Etkinlik dönüşünde davetin kapanış konuşmasına katılan çağrılıların büyük bir bölümünü en ön sıralarda yer alan eyaletin üst görevlileri oluştuyordu.

İkinci bin yıl bitmekteyken, üçüncü bin yıla girileceği yayınlarda arasız duyuruluyordu, Avrupa uygarlığının sim-geleri sayılan öğeleri bir uyduya yerleştirip uzaya gönder-mişlerdi. Gönderilenlerden birinin içinde beni en etkileyen-se Beethoven'ın 9. Senfoni'siydi. Ve senfonide Schiller'in kardeşliğe övgü şiirinin yer almasıydı. Bütün o sesler uzay-daydı artık.

Dünya tarihindeki geçmiş ve gelen, gelecek olan bütün faşistler gibi büyüklük yanılsamasıyla beyni dolu, acımasız Hitler'in adını anınca ön sıra kıpırdanmaları arttı. Ardından Beethoven'ın 9. Senfoni'si ve Schiller'in şiirinin bütün ka-ranlığı alıp götürme gücüne olan inancımı açıkladım. Ko-

Editörün notu:
21. sayfadaki baba
fotoğrafıyla bu yazı
ilk kez yayımlanıyor.

Kat kolariferi çalışmaları sırasında babamın resmini aradım. Mayıs 2008.

nuşmamı sanatların insanlığı yücelten değerine olan katkısından bahsederek bitirdim.

Dünyanın şairlerinin şiirlerini yüksek sesle okuduklarını da biliyordum. O sesler insanlığın acıklı, karanlık tarihini belki de sülebileceklerdi. Tıpkı değerli şair, yazar ve çevirmen Azer Yaran gibi. Buradan ona saygı ve sevgi dolu bir selamım olsun. Azer Yaran'a ulaştığına inanarak, bunu yüksek sesle, hatta bağırarak söylüyorum.

Büyük yazar Çehov'un yazdıklarını anımsarsak hayat ertelenerek asla yaşanmıyor.

27. İstanbul Kitap Fuarı onur yazarı olunca, gelenekselleşmiş satış dışı bir kitap hazırlanarak konuklara, ilgililere sunulacaktı. Bunun çalışmasına girilirken, aynı günlerde, oturduğum binada kat kaloriferine geçme kararı alındı. Nedenise, o kadar olmaz sanırım, dediğim bir kargaşa başladı. Ben şaşkın, engelleyemeyeceğim bir durumun içinde öylece kalakaldım. Çok mu mobilyam vardı, yooo... Yıllar önce, evden eve taşımacıların bana ilk sordukları şeydu: "Demirbaş eşyalarınız nedir?" Nasıl oluyor bu demirbaş eşyalar? Yatak odası, gardrop, şifonyer, tuvalet masası, salon büfe, kontr büfe, sekizli kanepeler, koltuk takımı, seh-palar, aynalar, gümüşlük, eşiklik takım oturmalkıları, yemek masası ve sekiz on iskemlesi vb. Hayır, böyle takımlarım yok. Benim eşyalar hafif mi sayılır? Evet, yalnız kitaplar var, bir hayli kitabım var. "Olsun bizim çocuklar kolilerle taşırılar, merak etmeyin." Ödenecek para neredeyse yarıya düştü fakat o koliler boşalana dek tır çok uzun süre kapıda kaldı.

Bunca kitaplı, kâğıtlı bir evin uğradığı iç depremin vur-gunu günler geçtikçe tasarlayamadığım boyutta yaman bir okyanus tsunamisine döndü. Yatağım, masanın bir ucu, mutfak tezgâhının 70, 80 santimlik bölümü günlük yaşam-tımı sürdürürebilmem için ancak korunabildi. İşte tam bu koşullarda kitaba girecek yazı ve görseller için yoğun ka-zılara, deşmelere, aramalara giriştim. Günler içinde birçok fotoğrafa, metne ulaşabildim. Fakat babamın elde olan tek resmini bulamıyordum.

Elbette benim de bir babam vardı. Birlikte yaşamış bir iki yılımız olmalıydı. Görsellikle dolu çocuk dünyamda o da dolaşmış olmalıydı.

Kızamık olduğum sert bir kışta, bana öyle anlatıldı, tek

ısıtılan oda kapısına asılı (içeri girilip çıkılırken oda soğumasın diye) yıpranmış bir İran halısının gün solarken açılmasıyla bana ulaşan arı diri havayı içime çekerdim. Tütün kokan bir el yüzümü kesinlikle okşadı, okşamıştır. Tülsü kanatları dayanıksız bir kelebeğin renk renk yaldızlarının bu okşamayla yatağıma yağdığını bir müzik dizgesindeki uyak düzeniyle tenime sindiğini, damarlarıma karışarak beni mutlu ettiğini kesinlikle duyumsamışımdır. Bir sevecenliğin erken vedası mıydı çocuğuna? Olsun, o babamdı.

O güzel kadın, karısı onu sevmiş miydi? Sanırım sevmiştir. Peş peşe üç çocukları olmuş. İlkler ikiz; bir oğul, bir kız. Sonra üçüncü yine bir oğul. Hiçbiri yaşını tamamlamamış, dünyamızdan ayrılmışlar. Yüreğe oturan bebek ölümleri. Haydi, olsun ya da olmasın, melek olup uçup gittiler, diyelim.

Epey sonra doğan çocuksa bir kız: Ben.

Annemin, yeni serpilmekte olan bir çocuk, bir genç kızken uygun aileler arasında gerçekleştirilmiş ilk evliliği Anadolu savaşı başladığında ayrılıkla bitmiş, ulaşılamaz uzaklıklarla... Sonra ikinci evlilik: Balkanlardan sürülmüş göçmen bir ailenin oğluymuş babam. "Nasıldı, nasıl biriydi?" sorularına annemin kısa, kesin yanıtları vardı. "Uzun boylu, iri yapılıydı. Balkanlardan gelenler hep öyle olurlar..." Babamın görüntüsüne ilişkin, onu özel kılacak bir ayrıntı söylenmedi bana. "Niçin öldü?" dediğimde "Zatürreden. Kendini kollamayı hiç bilmezdi" dedi. Bu "kollama" sözcüğü, sonraki yıllarda Kadıköy'e onu ziyarete gittiğimde de hiç caymadığı o tartışmalarının başlığıydı. "Tıpkı baban gibisin, deli deli kararlar alıyorsun. Neyine güvenip acaba? Baban da savruğun biriydi, hesabını bilmezdi..." Sanki bilinecek hesapları vardı... Annemdeki acılaşımların hırçınlık, şımarıklık olmadığını sonunda öğrenmiştim. Çaresizlikler onu sertleştiriyordu.

O unutulmaz kışın kıyıcı soğuğundan korunabilmem için aldığı sıkı önlemleri anlatan annem, bu sevecenliğinin unutulmamasının altını çiziyordu.

Aylar sonra bahar çıkageliyor. Annemin desteğiyle ilk kez sokakta oynamak için iznim var. Bu üç katlı evin merdivenlerinden inerken ahşabın ılık kokusunu soluyorum. Ne güzel bir güven duygusu taşıyor bu koku.

Kapı önüne adım atar atmaz "Anne, sokak alçalmış!" diye çığlık atmışım. Her zamanki özel dünyasında olsa

da, bu sözler onu gülümsetiyor. Bir derin soluma, ferahlık kucaklıyordu küçücük bedenimi. Bu kentin her sokağı, dolana dolana da olsa, denize ulaşıyordu. Öğrenecektim. Kavşaklarında binlerce yıllık ne masallar taşımaktaydı. Oralara doğru, istekli, alışkın adımlarla, bir gün yola çıkacaktım.

Niçin İstanbullu, modern eğilimleri ağır basan bir aileden gelmiş, “ailenin en güzeliydi” denen bir kadın tüm olanlara direnip karşı koyuşunda ona yaşatılan hayattan hesap sormaktaydı? “Ben bunları yaşamaya layık değildim”ın yansımaları ömrünce sürecekti. Bir şeyleri unutmak mı istiyordu? Peki neden? Ne zaman babamın anılarına ulaşmaya çabalasam başat olan varlığın annem olduğu bilincine teslim oluyordum.

Bu kitaba o tek fotoğrafı kesinlikle koyabilme isteğiyle cılız bir aydınlıkta belleğim yolunu arıyor.

Sonunda son babalığının anneme yaptırdığı dikdörtgen kesimli meşe sandıkçığa ulaşıyorum. Kilidi olan bu sandıkçık annemin ölümüyle Rumeli yakasına sonunda geçti, yıllarca ona dokunamadım. Bir gün açtığımda evrak denilebilecek kâğıtlarla karşılaşmıştım. Baba yanımın Makedonya’da, güzelim Ohri’de, Sarajevo’da bir zamanlar sahip olduğu taşınmazların kayıtlarıydı sanırım bunlar. Benim için çok uzak, çok yabancı, çözemediğim nesnelerdi. Annem niye saklamıştı bunları, güzel bir kalemkâr örtüye sararak? Bu kâğıtların artık bir değerinin olmadığını bilmiyor muydu?

İşte onların arasında babamın fotoğrafıyla karşılaştım. Onunla aramda ilkten hiçbir fiziki benzerlik kuramıyordum. Ben kanımca babama hiç mi hiç benzemiyordum. Peki, bir bakalım bu kitaptaki fotoğraflara... Sınava soktum kendimi. Sayfaları çevirirken “İşte o adamın kızı” olanı buldum. Bu kitapta yan yana konmaları kaçınılmazdı, öyle de yaptım. Her iki yüzde de baktıklarına öylesine yansıyan bir uzaklık vardı...

Bu çok تنها, o denli de yayımlı, coğrafyası geniş, esintisi bol, uzaklardaki aile ağacından bana ulaşagelenler.

Salt izlenimlerden oluştuğunu varsayabileceğim, boşluklarla örtülü geçmiştense “soykütüğü” katmanlaştırmak olması değil.

Geçmişini sırtlanmaya çalışan benim. Dalları göçlerle, savaşlarla budanan, yeniden köklenip kim bilir nerelerde

uç verip tohumlanmış bir soy-sop kaydının peşine düşecek verileriniz yoksa kazıları durdurmalısınız. Üstelik ülkemde yaşayanların çoğu bu kaderi paylaşıyor. Bir soykütüğünü çakma, oturtma, ortaya çıkarma çabası gerçekten beyhudedir. Bu durum da içine doğduğumuz tarihimiz, coğrafyamız gereği alabildiğine doğaldır. Kesinlikle yüreğiniz dağlanmamalı.

Sizin adınıza, ucuz meraklarla arasıra yalan yanlış bir geçmişin dedikodusu yapılmıştır, yapılmaktadır, yapılabilir de. Yıllarca ne denmiş: Aslolan hayattır.

Başka çıkar bir yolu var mıydı ki... Savruk kayıtların sağlamlasını yapmak olanaksız. Temur Ali, Demir Ali, belki sadece Ali olan babam...

Babamın Kasımpaşa'da annesinin evinde öldüğünü yıllar sonra öğrenecektim. Mezarı Eyüp'te olmalıydı. Avrupa anakarasının bir ucundan Küçük Asya'ya yaptığı hayat yolculuğu bu topraklara karışarak bitmişti.

O Balkan türkülerinden hangisini söylerdi acaba? Şu olabilir mi?

Yağma yağmur, esme bre deli rüzigâr

Yolda yolcum var benim...

Fürüzan'ın anlattıkları, tıpkı çocukluğunun anıları gibi kentinin bir o yakasında, bir bu yakasında geçiyor. Yeniden Anadolu Yakası'na Kadıköy'e yolculuk ediyoruz...

“Yoğurtçu Parkı'nı bilirsiniz herhalde. O yıllar harika, yoğun ağaçlı yeşil bir parktı. Sonra, film için gidip *Gecenin Öteki Yüzü*'nü çektiğimizde, 1980'lerin bitimine doğru, parkı perişan buldum. Çok üzüldüm. Parkın denizinle kavuştuğu noktaya açılan yan kapısından çıkardık. Kalamış'ta sandallar dururdu. Biz dört beş çocuk gidip –bunlardan birkaçı erkek, ikisi kız arkadaşımı, şimdi nerededirler bilmiyorum– kayıkçılara rica ederdik ‘Ne olur amca içine binebilir miyiz?’ diye. Onlar da direnmemizden bıkmış olmalı ki bir gün bir tanesi dedi ki: ‘Binin, oturun içine. Sakın ha küreklere ellemeyin.’ Biz arada dokunsak da küreklere açık açık ellemezdik. Onların içinde kendimize göre gemicilik oyunları oynardık.

Benim için, yazdıklarımın tümündeki insanlara hep sevgiyle baktığımı, neredeyse olumsuzlayarak söyleyenler vardır. Belki bu benzersiz çocukluğum bana getirdiği ilk etkilerdir. Güç bela hayatlarını kazanan bu kayıkçılar bile bizim komik halimizi görürlerdi. Hoşgörüyü sandallarında oturmamıza izin verirlerdi.

Kadıköy'e, iskeleye giderdik. İskele harikaydı. Canlı, rengarenkti bizim gözümüzde. İskelenin ilerisinde bir kayıkhaneye vardı. Alttan geçilir. Kadıköy'ü bilenler bilir. O kayıkhaneye biz kenardan, denize düşme pahasına –zaten sıksa şeylerdik, ağırlığımız neredeyse olmadığı için her yere neredeyse yapışabiliyorduk– duvarlara yapışarak girerdik. Orada kayıkhaneye çekilen kayıklarda oturup aradaki yarım kesitli yuvarlak açıdan iskeleye sık sık yanaşan, ayrılan vapurları seyrederdik. Olağanüstü güzel bir manzaraydı bu. Sözcüklerle anlatamam. Tam bir ışık sınırıyla, deniz açısı oluşurdu. İskeleye gelen sesler, devinen günün değişen ışıkları, oraya sığmamış olan beni hayran ederdi.

Öbür arkadaşlar ne yapardı, bilmiyorum. Ben, kendimden geçerdim. Sürekli düşünürdüm. Büyüyünce bir gün gemiye binip ben de çok uzaklara, başka iskelelere gideceğim diye. Bütün çocuklar düşünür böyle. Uzağa gitme duygusu çocuklukta derin bir izlek olarak vardır. Kadıköy'ün her yanını kolağan ederken –çünkü sonunda Kalamış'taki sandalcıları bir hayli bıktırmıştık– kendimizi bir süre unutturmak için mi bilmem, Haydarpaşa yolunu tuttuk. Bu olağanüstü güzel bir keşifti. Düşünüyorum da böyle bir çocuk grubu görebiliyor muyuz günümüzde. Böyle üç beş çocuk, yani yaşları altıyı yediyi geçmiyor nerdeyse... Bu keşiften sonra Haydarpaşa'ya gider trenleri seyrederdik.

Bunun bir çocuk için kentin dokusunu, seslerini, ikilemini, kokusunu tanımak açısından ne kadar zenginleştirici, büyüleyici olduğunu yıllar

sonra anladım. Benim öykülerimde, romanlarımda da çok olduğu söylenen kokular, renkler ve ışıkları, mekân bağlantılarını o yıllarda ayırt etmiş olduğumu düşünüyorum. Çünkü çocuk belleği derinlere kazınmış kesinlikle bir fotoğraf çekme yeteneğine sahip. Fotoğraflar üst üste, üst üste diziler oluşturarak o bellek denen yere özgün bir hazine değeriyle yerleşiyor.”

Önde Fûruzan, arkasında onu kuşatan İstanbul’u ve çocukluğundan bu yana acımasız bir biçimde bu kentte yok edilenler!.. Ne kadar haklı gururla İstanbullu’yum derken...

“Ben, İstanbulluluğumu ikide birde ortaya koyarken şunu vurgulamak istiyorum. Yani ikinci öğretmenim olan İstanbul’da çok kişinin sonradan öğrendiği ya da belki öğrenmediği Fener’in üst tarafında Moğollar Meryemi Kilisesi vardır. Ben, çocukken ayırt etmiştim. Oralarda gezerdim çünkü. Büyüdüğümde adını öğrendim. Böylece İstanbul’un katmanlarını Kapalıçarşı’yı, Gedikpaşa’yı, Eminönü’yü ve ve ve nereleri nereleri... Çok severek ve aşkla edindim. İçimde taşıdım. Bu biriktirmeler sonuç olarak şunu da getirdi: İstanbul’u çirkinleştiren her şey bana acı, öfke veriyor şimdi. Çünkü benim kayıtlarımdaki güzel kentim yıkılıyor, örseleniyor. Ben onları anlatırken bir anlamda da çok sahip çıkmak istiyorum tümüne.

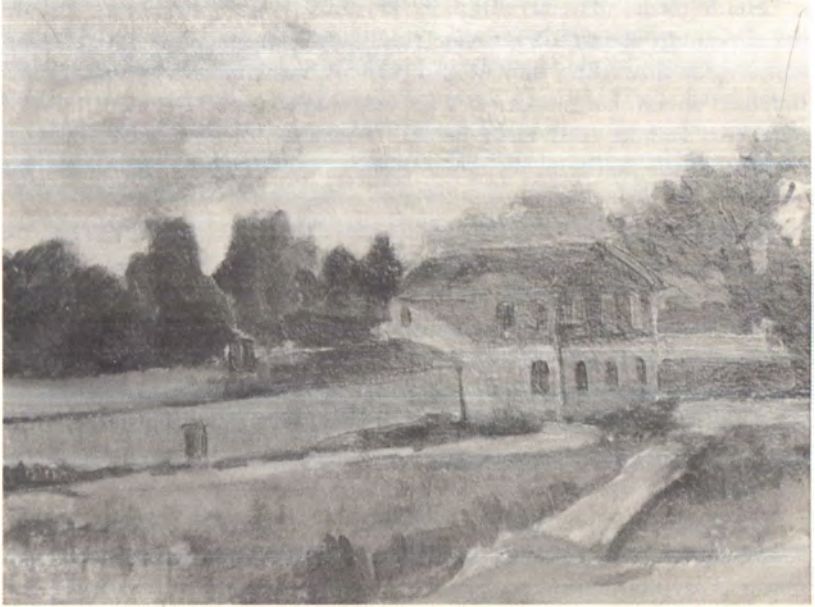
Şimdi bizde, Batı’da edinilmiş kavramları içini boşaltarak kullanma alışkanlığı uç çizgide sürüyor. Yanlış söylenen sözcükler var. Örnekse konservatör sözcüğüne tutuculuk diyoruz. Oysa konservatör sözcüğünün Batı’daki anlamı korumaktır, değişik yerleşme noktaları her zaman önemsenmiştir. Bir ülke kendi tarihi ile ilgili bağlantılarını sürdürmek için değer verdiği önemli yapıların, şeylerin değişmesine karşı çıkar. Bu, budur. Biz her şeyi yıkıp yerine bambaşka estetikten yoksun şeyler yapıyoruz.

Geçenlerde yeniden düşündüm. Paris’te, Palais des Tuileries’nin bahçesi çok büyük, görkemli bir bahçe. Diyelim ki Fransa’daki büyük işadamlarından biri çıkıyor, ‘Çok büyük bir bahçedir bu sarayın bahçesi. Biz onun bir bölümünü alalım, içine göz kamaştırıcı yedi yıldızlı bir otel yapalım. Nasıl da para getirir!’ diye bir öneriyle geliyor. Burada Fransızlar’ın, Fransız halkının, yönetimi yürüten söz sahiplerinin bu gruba yapacakları açıklama bence şu olur: ‘Aa elbette Mösyö’ diyerek onu bir psikoloji kliniğine yatırır- lar. Yani böyle bir şeyin düşünülmesi bile yerleşik bir uygarlıkta böylesine yadırganır.

Kendi tarihinin zamanları takvimleyen belgesi, bilgisi niteliğini taşıyan bütün yapılara sahip çıkmak gelişmişliktir. Bunun gericilikle hiçbir ilgisi yoktur. Apayrı bir durum bu. Şimdi ben kentimi anlatırken bu kent’in bütün güzelliklerinin, değerlerinin nasıl hırpalandığını, çarçur edildiğini görüyorum. Yedikule Surları’nın onarımı yapılırken, eski olanın yok olmaması ama-

Bir yağlıboya n  çalışması. Modelin kolundaki saat çok ilginç. Erkek saati miydi acaba?.

Sonunda resim yeteneğim önemsenmiş. Ve yağlıboya  alışabilmem için bana tahta bir kutu, fırçalar ve yağlıboya t plerim verilmişti. Birinci  alışmam, Kadıköy Fikirtepesi'ndeki bir  iftliği çalışmaya başlamıştım. Bunların  zg n olanları Berlin'de kaldı.

Kafadan çizdiğim balerin resminde gözden kaçmayacak bir hata yapmışım: Balerin dört parmaklı.

cıyla yeni malzemeyi açık, belirgin işliyorlar. Bizim o surları görseniz, bugün tiyatro dekoru haline dönüştü. Peki bu nasıl, ne mene konservatörlüktür? Bunlar geri, gelişmemiş değerlendirme zaafiyetinin yansımalarıdır. İstanbul'u gerçekten çok seviyorum. Bilinir. İnsan çok sevdiği bir şeyin çirkinleştirilmesi karşısında öfkeleniyor."

Füruzan haklı olarak öfkeleniyor. Çünkü o, taklit edilemez has bir yaşamdan yana... Bu yozlaşan, ellerimiz arasından kaçan, yitip giden, unutturulmaya çalışılan İstanbul'un gidişatına öfkelenmemek mümkün mü?.. Sanki diğer kentlerimiz farklı mı?

"Yakın bir zamanda Ankara'ya gittim. Bir etkinlikten ötürü çağrılıydım, orada oldum. 1970'lerde ilk kitabım Bilgi Yayınları'nda çıkmıştı. O zaman beğenmişim Ankara'yı. Kendi bütünlüğünde güzel bir kentti. Bu kere dehşete kapıldım. Ankara o denli çirkinleştirilmişti ki...

Düşünün; ana yol sayılan yerlerde yürümenize olanak yok. Aradan bir şeyler geçiyor, yanda daracık kaldırımlar var. Böyle bir anlayış bozgununa uğramış mimari görünüşleri... Oryantalist mi yoksa başka bir şey mi belli olmayan binalar. Ankara gibi bir kentin böylesine hırpalanması hangi anlayışla olabilir? Etik estetik bir toplumun zihninde giderek siliniyorsa, özellikle kamunun ortak aklında yoksa ne yapacağımızı hemen düşünmeliyiz. Kamunun bir ortak aklının olması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Ve şöyle bir sav var: Tarihle barışmak, diyorlar. Tarihle barışmak için bir kere, o tarihin bütün süreç içinde ne gibi yol izlediğini bilmek ilk kesin koşuldur. Bu gelişmelerin bağlandığı nokta da çağdaşlığın, eğitilmiş bir toplumun ne denli önemli olduğunu unutmamamız. O miras saydığımız değere etik ve estetik kültür olarak bakmamız gerekiyor.

Düşünebiliyor musunuz, dünya edebiyatı denildiğinde Rus yazını bir büyük dağ gibidir. Üstelik ardından dünya tarihi ilk kez bir siyasi, felsefi kavramı bir toplumsal devrim olarak tanıyıp tanıy oluyordu Komünist Manifesto'nun kitaplardan çıkarak hayata aktarılmasıyla. Oysa o devrim, Almanya'da bekleniyor. Koşullar orada uygun görülüyor. Şimdi tam burada insan ögesinin ve zihninin, aklının yansımalarının nasıl da önemli olduğunu yavaş yavaş fark ettiğim yıllardır bunlar. O yıllarda edebiyatı, sanatı başka açılardan çok düşündüm sanıyorum.

Hegel'in bir değerlendirmesi vardır yıllar sonra öğrendiğim: Felsefenin ulaşamadığı yere edebiyat ulaşır. Bu kanımca, yazı sanatı için olabilecek en doğru saptama. Yıllar geçerken beni en çok sarsan, düşündüren edebiyatın ve sanatın gücü oldu. Çok sarsıyorlar, çünkü benzersiz savunma avukatları bu yapıtlar. Toplamların ne kadar iki yüzlü, kanlı bir tarihi olursa olsun, haydi rezil sözcüğünü kullanayım, Almanlar'ın Nazi geçmişini, Fransa'nın Cezayir işkencecilerini, Amerika'nın Kızıldeğeriler ve Vietnam'dan sonra Irak ve daha

Büyük girişimcilik yılları. Konservatuara başvurular, tiyatrolarda oyuncu olmaya çalışmalar, bütün sınavları geçmeler... Kadıköy Halkevi'nde yetenekli çocuklara resim dersi mi açılmış, derhal oraya da gitmeler... Yol bulup yol arama çabalarım belli ki alabildiğine hızlanmış.

neler nelerini sanatçıları 'savunabiliyorlar.' Bu nedenle Almanlar'ı toptan yargılayamıyorsunuz. Öylesine büyük edebiyatçıları, müzikçileri, düşün adamları var ki... Onlara geriye çekilip baktığınızda, yok canım diyorsunuz. Bu toplum böyle adamlar yetiştirdiyse, toplumun tümünü mahkûm edemeyiz.

Ben işte bu noktayı çok önemli buluyorum. Ölümlü insanın en yüksekte durduğu anlarını, sanatını toplumunun ayıplarını örtmek için yaptığını söylemiyorum elbette. İçinde yetiştirdiği topluma aynı zamanda eleştirisiyle, acısıyla, merhametiyle baktığı için bugün tartışmaya, suçlamaya başlamaya yapıtlarıyla sorular getirebiliyor."

Büyüme yılları... Fûruzan'ın kimi zaman sokaklarda, ama çoğu zaman kitaplarla geçen günleri... Bu en yakın dostları ile yoğun ilişkisi onu şekillendirmeye başlıyor... Ama edebiyatın yanında bütün sanatlarla da yakından ilgileniyor... Merak ediyor içinde saklı yeteneklerle neler yapabileceğini. Fazıl Hüsni Dağlarca'nın ünlü dizesi geliyor hemen aklıma "Çocuklar korkunç Allah'ım!" Fûruzan da "korkunç" bir çocuk. Annesinin hep söylediği gibi "içinde cin oturuyor!"

“Büyüme yıllarında bütün çocuklar evlerinden sıkılmaya başlıyorlar. Büyükler, onlara çok eski püskü, anlaşılmaz söylevler atan birileri olarak görünüyorlar. O yıllar benim arkadaşlarım artık yoktu. Ben, kendi başına tam bir düşler dünyası içindeydim. Ne bulursam okumalar doludizgindi. Çünkü kitaplar, benim için artık yakın bir dostluk anlamını taşıyorlardı. O yıllarda bulduğum Panait Istrati’leri okumaya başladım. Çok beğendim. Mesela *Kodin*’i okuduğumda, Kodin bana o kadar da kötü bir adam gibi gelmedi. Çok, çok sert, neredeyse kalpsiz... Yine de tam böyle bir yargıyı hak etmiyordu benim gözümde. Yaptığı şeyler de öyle.

Sonra Gorki geldi... Fransız edebiyatı... Bunlardan erken bir *Madam Bovary* okumasında salt bir acıklı aşk buldum ben. Bu aşta Matmazel Emma’dan Madam Bovary’ye geçen genç kızın acı bir aşka tutularak ölümüne yaşadığı hayatı vardı. Oradaki kişiliklerde erkeklerin konumlandırıldığı durum bana o yıllar çok da sorumluluk taşır görünmüyordu. Genç kızlığa doğru yol alan biri için öteki cinsi merak etmemek olası değil. Bu okumalarımın etkisi sonucunda, demek ki erkekler kadınlara böyle davranır. Peki, erkek denilen cinse karşı kadınlar da öyle davranabilir mi? gibi çocukça şeyler düşünmeye başlamıştım. Bu arada sanata olan merakım kesintisiz, doludizgin gidiyordu. Şöyle düşünceler içindeydim: Acaba ben neler yapabilirim? Resim mi, tiyatro mu? Yoksa müzik mi? Yaşadığım ortam, maddi koşullarım bu isteklerime hiç elverişli olmasa da kafamda bunlar sürekli vardı.

O yıllar Tepebaşı’nda, Pera Palas’ın hizasındaki köşede Amerikan Konsolosluğu bulunuyordu. Aynı uzantıda Şişhane’ye bağlanan caddede de çok güzel bir yapı İstanbul Konservatuari’ydi. Başvuran öğrencilerden sayısız kâğıtlar istemiyorlardı. Gerekli olan, ön sınavı geçebilmektir. Yeteneğe bakıyorlardı. Ben, bu bilgileri alınca Kadıköy’den yola çıkıp sınav tarihini öğrendim. Hem batı müziğini, hem de türkülerimizi çok seviyordum. Konservatuarda türkülerle ilgili bir konu var mıydı bilmiyordum, ama batı müziğinin şan çalışmalarını öğreticiler vardı. Sınava da girmek gerekiyordu. Sınavda ses yeterliliği, kulak duyarlılığı gibi denemeler yapılacaktı. Bir de öğrencinin seçtiği bir okuma parçasını ezberden okuması gerekiyordu.

Ve gittim. O sabah öğrenci olmaya aday çocuklar vardı. Onların arasındaydım. Erkek çocuklarla kız çocuklarının. Sıra geldi. Odaya girdim. Piyanonun başında Profesör Bran Gucci oturuyordu doğru anımsıyorsam. Tıknaз yapılı, orta boylu bir tenordu. Bana, piyano tuşlarında tek tek bastığı gamları yinelememi söyledi. Ben seslendirdim. Sesleri do, re, mi, fa, sol, la, si diye sürdürdüm. ‘Peki, şimdi’ dedi ‘şu sesleri tekrarlayalım.’ Onları da seslendirdim. Bana, ‘Sesiniz iyi bir ses. Fakat çok ham. Bir de yaşınız küçük. Yaş ilerledikçe ses de bir ölçüde değişir. Kulağınızsa çok iyi’ dedi. Bir sevindim ki. Nota okumayı da öğrenecektim. Haftada sanırım üç kez gitmem gereki-

İstanbul'dan ilk çıkışım.
Çok uzun bir tren
yolculuğunu yeğlemiştim.
Haritada yanlamasına dikey
bir çizgi... En uca, güneye
doğru yapılan bir yolculuk...
Çocukluk artık bitti!

yordu. Gitmeye çalıştım, fakat yine durum gereği aksamalar oldu. Evden, bu geliş-gidişlerin olmaması istendi sonunda. Yani, tek başına akşam saatlerine kadar gidip gelemezsin sen oralara, diye... Bir de harçlık masrafı. Benim bu birinci girişimim böylece yarıda kaldı.

Fakat ben, yerinde pek durabilen biri olmadığımından bu defa bir de baktım ki Küçük Sahne diye anılan ünlü tiyatrodaki yetiştirilecek gençler aranıyor. Gene aynı koşullar isteniyor. Onun da sınavı var. İki tane okuma parçası seçecek öğrenci. Ben de Orhan Veli'nin 'Bilmem ki ne var bu yolculukta / her zaman ağlatır beni / dizi dizime değer bir tazenin' şiirini ve *Peer Gynt*'ten bir bölüm ezberledim. Bazı sevgili arkadaşlarım şaka yollu Füzûzan ukâladır derler. O yaşta bu yaptığım seçim, biraz ukâlalık gibi de görünebilir. Sınav odasına sıram gelince dikildim. Kimler vardı sınavda hiç anımsamıyorum. Yarım yüzyıl geçmiş aradan neredeyse. Önce *Peer Gynt*'ten o bölümü okudum. Sonra 'Bilmem ki ne var bu yolculukta, her seferinde ağlatır beni' diye başladım. Arada sesim titrese de hiç teklemedim. Sınav yapanlar 'vay vay vay' diye şaşılar. Bilmiyorlar ki ben her çeşit şeyi okumaya meraklıyım. Sonra 'Kazandınız' dediler. Peki. 'Artık kurslara katılacaksınız.'

Muhsin Ertuğrul, 1950'lerde Küçük Sahne'de tiyatroya yeniden başlamıştı, Ankara'dan bir anlaşmazlık sonucu ayrılarak. Ben kendisiyle gidip bir görüşebilir miyim? diye akıl sordum. Gidin, görüşün, dediler. Muhsin Bey'e gittim. Küçük Sahne'nin yan tarafında küçük bir oda -kulise geçilen yerin yanındaki bir alandı- çalışma odasıymış. Girdim, yeniden ezberlerimi söyledim. 'Ne yapıyorsunuz başka?' dedi. Çok kitap okurum, dedim. Beni, ciddiye alacak gibi görünmüyordu. 'Başka hangi kitapları okursun?' diye sordu. Saydım hepsini. Dedi ki 'Şimdi kimseyi alacak durumda değiliz. Tiyatro devam ediyor. Fakat çocuk tiyatrosu da yapmıyoruz. Oysa öyle tasarılarımız da var. Bakalım göreceğiz. Gelip gidersen uygun bir şey çıkar mı bilemem.'

O gün, çok ilginç bir şey de söyledi Muhsin Bey: 'Çocuğum,' dedi 'siz de Balkanlı mısınız?' Ben, yoo ben İstanbulluyum. Babamlar oradan göçmüşler. Ben oraları hiç bilmem, dedim. 'Bak' dedi. 'Konuşurken dikkat et' -hiç unuttuğum şeydir bu uyarısı- 'e'leri açık söyler Balkanlılar. E'ler açık söylenmez Türkçede. Hatalıdır bu.' O günden sonra bir daha e'leri hiç yaymadım konuşurken. Şimdi, günümüzde e'leri -daha neleri- herkes aça aça konuşuyor ne yazık ki... Benim o coğrafyayla, oradaki konuşma vurgularıyla hiçbir bağlantım olmadığı halde bir tür bir bağlantım olmuş demek ki. Nenemlerle ilgili. Onlara gittiğimde Türkçeyi, e'leri yaya yaya söyler duruma gelmişim...

Yıllar sonra *Cumhuriyet* gazetesinin Tarabya Otelindeki bir resepsiyonunda Muhsin Ertuğrul'la karşılaştık. 'Bak kızım işte sanatçı oldun. Çok güzel şeyler yazıyorsun, belliydi' dedi. Kısa bir süre sonra da vefat etti.

İlle de sanat yapacağım ya... Yani müzik olabilir, resim olabilir, tiyatro

Güneyde...

olabilir... Peki, ben şimdi başka ne yapabilirdim? Bir baktım ki radyoda o yıllar Nedim Otyam Korosu vardı. Güzel türküler söylüyorlardı. Başvurulabilir belki dedim. Beşiktaş'ta küçük bir yerleri vardı, gittim. Otyam sesimi dinledi. 'Tamam, bize katılın' dedi. Oraya da katılmam uzun sürmedi. Yani bu girişimcilik hep bir yerde zor koşullar gereği bitti. Caymaz girişimcilik atağım vardı besbelli. Tutturmalarım hep sanat içindi. Onu mu yapayım, bunu mu yapayım, şunu mu yapayım?..

Profesör Bran Gucci'den şunu öğrendim: Ses rengim meğer mezzosopranoymuş. Eh bu da bir kazançtır canım. Arada bir dost toplantısında türküler söylendiğinde katılırsam şaşarlar nedense. İstanbullular çok türkü bilmez gibi geliyor çoğu kişiye. Uzun havaları, bozlakları, deyişleri, samahları epeyce bilirim. Balkan türkülerini, özellikle severim. Kan mı çekiyor ne!.. O ara yıllar hayatımdaki bu girişimci sanat atakları belli bir şekilde, belli zorunluklarla, sorunlarla tümenden kesildi..."

Edip Cansever o çok sevdiğim dizesinde "Susmanın su kenarındayız şimdi" diyordu. Ben de öyle. Suskunluğumu hissedebirdi. "Su içer misiniz?" diye sordum. İki şişe su istedim. İşte bir şeyler söylemiştim, Fûruzan anlatmaya devam ediyordu...

"Genç kızlar baba evlerinden törenlerle uğurlanır işin töresi gereği. Ben, baba evimden değil anne evimden ayrılmıştım. O değişim benim için iyi niyetle başlamış, dile getiremeyeceğim, ağır, acılı bir dönem olmuştu.

İstanbul'da değildim artık. Başka, çok varıl bir konağın içindeydim. Ahçı ve hizmetçiler vardı. Koşullar, öyle olmasını gerektiriyordu. Gerçekten nasıl kurulacağını bilemediğim ağır, zor bir dönemdi...

1950'lerin sonunda ikinci başka bir dönem oldu. Bu, hayatımın en etkili, en değerli, en benzersiz sevgisiyle başlamış bir dönemdi. O günler, benim için büyük bir şanstı. Büyük bir kazanımdı. O dönemde de sanat yapmalıyım diye bir girişimim yoktu. Ama okumaya devam ediyordum. Zaten bu defa içinde olduğum ev, benim de evim sayılacak, önemli bir sanat ortamıydı bir anlamda. Bol bol kitaplar vardı. Sanata sevgi, saygı gösteriliyordu. Çünkü ailedeki yakınlar da böyle şeyler yapıyorlardı.

Bu, benim aşkı tanımamdır da. Şimdi düşünüyorum çok gençken, neredeyse çocukken birilerini beğenir insan. Bu, o kadar tuhaf, uçucu bir beğenmedir ki... O gün beğendiğinizi, neredeyse ertesi gün beğenmezsiniz. Bu, bende böyle oluyordu. Bir kelebek uçarılığı, savrulmasıyla yaşıyorduk bu olaycıklar. Sinemalardan beğendiğiniz aktörler bile vardır. Varsıl bir aileniz olmadığı için birtakım yaptırımlar düşünülür özellikle kız çocuklar için. Annem, istemese bile, ben büyüdükçe bazı sınırlar konulmasının gereğine inanmaya başlamıştı. Ben, o sınırları aşmaya ne denli çalışmışım? Gördüğünüz gibi bu büyük hamleler yeterli olmamıştı. O hamleleri artık bir yere götürmek olanaksızdı.

Fakat 1950'lilerin sonunda, hayatımda bu rastlantı ile başlayan derinlemesine bir değişim çok geniş düşünmeme yol açtı. Bütün dünyada olanları ıskılanmış bir netlikte görme başlangıcım o yıllarda başladı diyebilirim. Bellek kayıtlarımın tüm kapıları o zaman gerçekten açıldı. Niye böyle yaşıyor? Niye bazıları çok zengin? Bazıları ağır yoksul? Önce okumuş olduklarımda anlatılanlarla annemin, benim geçirdiğim o yılların ezici zorlukları... Bu kez sol literatürü okumaya giriştim. İlk deneyimim Karl Marx'ın *Kapital*'yle başladı. Okudum, fakat hiçbir şeyi doğru dürüst anlamadım. Dedim ki herhalde ben aptalım. Sonraki yıllarda öğrendim ki o okuduğum örnek çok kötü bir çevirmiş. Başarılı bir çevirisini okuduğumda olağanüstü etkilendim. Karl Marx'la Friedrich Engels'in tartışmaya açtığı boyutlar, derinlikler, üretimin, emeğin geçirdiği evreler felsefi olarak öylesine anlaşılabilirlik taşıyordu ki tüm zamanlar için bende geçerliliğini koruyacaktı.

Komünizm ve Sosyalizm insanoğlu için, toplumlar için olabilir en ahlaki, en etik öneriydi. Bu adamlar, insanlığın ve dünyanın vicdanı oluyorlardı. Marksizm için şu anda tartışılanlar Kapitalizm'i onaylama, doğrulama adına yapılıyor çoğunluk. Benim için abes bir saptamalar zinciri. Sovyetler'deki deneyimin başarısız olarak gitmesi ayrı bir tartışma konusudur. Yine de bütün insanlık tarihinde yaşanmış bu çok ilginç Sosyalizm yıllarının derin kayıtlara geçmiş olması engellenemez. Sovyet deneyiminden insanlara çok başka kayıtlar kaldı. Bu kayıtlar çok değerlidir.

Ağır bir hastalıktan iyileşmeye geçiş...

Küçük Çamlıca'nın yukarılarına çıktığınızda görünen manzara çoğunluk budur. Tabii şimdi aynı olduğunu zannetmiyorum. Fıstık çamları, deniz, bir konak fakat sonradan o çalışmadan vazgeçip yanına İstanbul sahilini de gören büyük bir deniz parçası koymaya oraya da yelkenler yerleştirmeye karar vermişim. Bu, kâğıdın iki yanına yapılmış bir çalışma. Belli ki kâğıt sıkıntım varmış.

Birinci konuya insanoğlunun özverisini nasıl eğitip geliştireceğine bağlı. Soru: Bir insan özverili olabilir mi? Buna erdem ve eski dilde fedâkarlık deniyordu. Oysa bunu, ben bir fedâkarlık olarak bile düşünmüyorum. Gelişmiş bir toplumda gelişmiş insanlarla paylaşımcı, bir arada yaşamının getireceği doyurucu mutluluğu düşlemek bile inanın beni sevindiriyor. Fırsat eşitliğinin sunulduğu bir toplumun bireyi olabilmekten daha büyük bir gelişmişlik olabilir mi? Her şeye evet demeyen, düşünmeyi bilen bir toplumda yaşayacaksınız. Deminden beri anlattığım Sosyalizm'in gündemden silinip bitirilme arzusuyla dolu bir yöneticiler hegemonyasını yaşıyor şimdi dünya.

İnsan belleğinin geriye dönerek araştırdığı tarih zamanları vardır. Bence Sosyalizm insana en yakışır ütopya'dır.

Bir de gelelim kuşbakışıyla Kapitalizm'e. Kapitalizm başka türlü bir başarı, ilerleme olarak pompalanıyor. Belli grupların kendi aralarında çıkarları için kademe kademe yer alması, kendi hayatlarında doyuma! ulaşmaları. Diğer itilmişlerinkini de kader olarak, şans olarak öğretilip durmaları hangi ahlakla açıklanabilir? Bence insanlar, adalet duygusunu asla yitirmemeli. Sorgular orada başlar çünkü. Düşünce aşaması da böyle gelişir. İnsanoğlunun gelişmesindeki birinci eşik adalet arayışına atlamasıyla oluyor. Bence birey olmanın, insan olmanın birinci adımı budur. Dünyadaki toplumların şu anda içinde yaşadığı hayat, bana çarpık, hastalıklı, acınası görünüyor. Yalnız bana değil elbette. Bakmayı bilen çoğunluk bunu görüyor.

Bir de Marksizm'in cinsler arasındaki eşitleme yaklaşımı insana yakışır değerdedir. Kadın ve erkeği bir arada ve birlikte düşünmek. Cinsiyetçi tutum geriletici, korkutucudur. Güç denen şey salt beden gücüne dayanıyor ise söylemek söz yok. Bir erkekle ben bilek güreşi yapamam. Bu onun da insan olarak üstünlüğünü göstermez. O, cinsler arasındaki doğanın kazandırdığı dengeyi gösteriyor. İşte benim Sosyalizm üstüne okumalarla dolu geçirdiğim o dönemim, bence hayat için ileriye doğru sayısız eşiklerden atladığım bir zamandır. 1960'ların ortasında yazmaya karar verdiğimde, -bunu bir iki konuşmamda da önceleri söylemiştim- bütün bu insanı onurlandıran bilgilerin açtığı ışıklardan yol aldım. İyi ki çok okudum. Okumayı sevdim diye çocuklar gibi arı, duru sevinirim. Çünkü saymıştım, benim öğretmenlerimin birincisi annem, ikincisi İstanbul ve üçüncüsü bütün büyük yazarlar, düşünürler oldu. O yazarlar, ellerinde kalemliyle ben bir hata yaptığımda masanın diğer başında hep otururlar. Ve derler ki yok bu cümle olmadı, olamadı, yapamadın. Yeniden başla... Çünkü, sanatların, yazın dünyasının ölçütleri daima onlardır benim için.

Yazarken, ben insanlara nefretle yönelmem. Buna olanak yok. Nefret edilecek insan olayını işleyebilirim, onu nefretle yine de ele almam. Koşullar bir insanı umulmayan yerlere, kötülöklere, yalanlara doğru itebilir. O durumların kişilere verdiği hıncı, kini unutmamak gerek. Yani sosyal yapı, katmanlar, sınıf

Marmaris. Çok sevdiğim limanında.

ayrımları beni sürgit ilgilendirdi. O açıdan yazdıklarım da bu bakış öndedir. Bu yaklaşımı eleştirenler olduysa da bu eleştiriler beni hiç ilgilendirmiyor.

Şimdi aşklara gelince... Ben aşkın çok seçkin, ender bir duygu yoğunluğu olduğunu biliyorum. Bunu hayatımın merkezinde arzu, tutku boyutunda yıllarca yaşamış biri olarak... Aşksız bir hayatın kesinlikle yavan olduğu kanısındayım. Herkesin söylediği gibi söylersem aşksız geçmiş bir hayat, boşa yaşanmış bir hayattır. Bu, belki okkalı bir deyiş gibi algılanabilir. Oysa tam tamına bence gerçeği vurguluyor. Gündelik hayatın kıvrır zıvırıyla geçirilmiş bir hayattır sonuçta. Aşk insanı çok zenginleştiren bir duygudur.

Ben, işte 1950'liler biterken bu vuran aşka çarpıvermişim. İyi de oldu, o da ben de şanslıydık. İstanbul bambaşka oldu birdenbire. Kökten değişti sanki. Birbirimizden coşkuyla besleniyorduk. Kimi filmlerde ağır çekimler vardır ya... Ben hep bu tür sahnelere gülerim. Duygunun yoğunluğunu anlatmak için ağır ağır uzatılarak yansıtılır izleyiciye. Şimdi onları düşündüğümde – sonradan yapılmış teknik şeylerdi. Oysa yerimde duramıyordum ben. Ne ağır çekimi?!

Hatırlıyorum, Küçük Çamlıca'ya çıkıp baktığınızda tepeden çok güzel görünür karşı kıyı. Ben hâlâ Kadıköy'deydim. Aşk başlamıştı ama ben, Rumeli Yakası'na henüz geçmemiştim. Benim geçmem de aşkla başlıyor. Küçük Çamlıca'da oturup fıstık çamlarının arasında denize, adalara –o çok güzel bir görüntüdür; sağda ünlü Selimiye Kışlası, Haydarpasha Lisesi, şimdi-

ki üniversite falan görünüyor– tam orada oturup baktığımda, uzun uzun düşündüğümde diyordum ki aman yarabbim, İstanbul bambaşka oldu.

Âşıktım. İstanbul’un artan güzelliği şundan kaynaklanıyordu: çünkü o da bu kentte yaşıyordu. Olağanüstü bir şey. Aman yarabbim ne denli sarsıcıydı her görüntü. Şimdi, âşık olmazsanız bunları duyumsayamazsınız. Belki herkesin aşkı yaşaması başkadır bilemiyorum. Ama sanki tanımlanmaz bir arzu doygunluğuyla bu yeniden yeniden başlayan. İnsana başka bir olgunluk veriyor. Bir tamamlanma. Ben, sık sık aşklar yaşamadım. Zaten böylesi de birkaç kez olabilir ancak. Şu anda, yıllardır birlikte olmasam da bana onun kattığı sevgi, şeyler o kadar güzeldi ki hayatımda böyle bir dönemi yaşamış olmamın getirdiği mutluluğu, doygunluğu hep taşıyım.

Kadınlardan söz edeceğim. Benim onlardan sıklıkla duyduğum yakınmalardan: Birdenbire adamlar düşman ilan ediliyor. Peki, bu noktaya nasıl gelinebiliyor? Sen bu adamı sevdin. O da seni sevdi ki bir arada oldunuz. Bu, benim asla anlamadığım bir şey. Acaba diyorum adam mı az âşık oldu? Nasıl az âşık olunur anlayabilen beri gelsin! Ben bunu anlamıyorum. Hep böyle sorular geliyor aklıma. Kadın mı daha çok sevdi, ne oldu acaba? Ben, kadınların bu tür dertlerini dinleme yeteneğinde olmayan biriyim. Çünkü böylesi şeyler anlatmaya giriştiler mi kavrayamıyorum. Benim içim eziliyor, çok sıkılıyor. Hayatlarının en mahrem noktaları değil midir yaşananlar? Bedenin, bütün tenin, terin, beynin, gözlerin karıştığı iç içe girdiği bir başka bedenden bu kadar nasıl nefret edilebilir?

Bitirdiniz diyelim, ama o bitme noktasından sonra arkada bir anılar zenginliği de mi kalmıyor? Ben aşkı çok önemli buluyorum. Son derece açık söylüyorum çok güzel bir aşk yaşadığımın bilincindeyim. Olağanüstüydü. Ve aynı coşkuyla, sınır tanımazlıkla bana aşkı duyan insanı da teşekkürle anmaktayım. Saygıyla, sevgiyle... Fakat çoğunlukla erkekler de bir zamanlar tutkuyla bağlandığı kadını düşmanı ilan edebiliyor, ne yazık... Yaşanmış mutluluğun değeri neyle ölçülebilir ki? Hayat, tüm bunların toplamı değil midir?”

Fürüzan aşkı ne güzel anlatıyor... Onun büyük yazarlığı elbette tartışılmaz... Biz, bu kitapta bunun izlerini sürüyoruz... Ne diyordu durmaksızın okumalar, okumalar, okumalar... Gözlemler, izlenimler... Bu birikimlerin sonucunda yazı yazma serüveninin başlaması neredeyse kaçınılmaz...

“Kendimi hiç yazar olarak düşünüp tasarlamadım. Hiç. Kesinlikle böyle bir şey yok. Niye tasarlamadım? Çünkü okuduklarım, dinlediklerim, izlediklerim ulaşılır görünmedi bana. Sanat, ciddi bir uzaklıktaydı. Öyle kolayca yapılamazdı kanımca. Çünkü bir kalem alıp bir şeyler yazmak, düzgün bir dille de olsa yazmak, çok ilginç olamazdı. Okuduklarımı kendi kendime birçok açıdan tartıştım.

Örneke Gonçarov’un *Oblomov*’unu okuduğumda, Lenin’in bir parti kong-

Marmaris'in koyları unutulmazdır.

resinde 'Aranızda Oblomovlar görüyorum' dediğini biliyordum. Onun kastettiği şeyi anlasam da verdiği örnek bana uygun gelmemiştir. Gonçarov'un unutulmaz kahramanı Oblomov'a rol modeli olarak önerilen kişiler var romanda. Almanlık'a çok özenen çıkarıcı bir kahraman da var. Böyle girişken, işbilir olursan başarılı olursun, denir ona. Bir süre dener ona benzer davranışları, ben de öyle olayım diye. Sonra cayar, yine o tiftik tiftik ünlü koltuk divanına uzanır. O yoksul giyimli içkici uşağı Zahar da bıyıklarını bükerek 'Ne zaman kalkacaksınız efendim?' diye sorar tüm geçmiş günlerindeki gibi. Onun tavrı bana, Oblomov'da tembellikten öte bir seçim olarak görünmüştü. Bu yaşadığı çevrede maskeleriyle dolanan, çıkarıcı, yapay ilişkilerin sürdüğü sosyal konumunda, Oblomov'un divan koltuğunda hiçbir şeye katılmadan yatışı, sessiz bir karşı koyuştu bence. Bir tembellik olarak yorumlanamazdı.

Edebiyattan örnekler veriyorum: Olağanüstü Lermontov'a ne demeli, hangi cümlelerle tanımlanabilir o? Güçlük çekiyorum bu savunucu yanıtı yeterli kılabilmek için. Otuzuna varmadan ölen şair, yazar *Zamanımızın Bir Kahramanı*'ndaki unutulmaz Peçerin'i yaratmış bir delikanlı, yabancılaşmanın en iyi vurgusunu edebiyata getirmiş bir ilk örnek... Benim öğretmenlerim, önemli yazarlardı çünkü, gerçek edebiyatçılar. Onlar, her an öğrenimimi yaptığım büyük bir sınıf açtılar bana. 'Gel bakalım otur, görelim neyi ne boyutta öğreneceksin?' diye sordular.

Sanatlar için yapılan genel değerlendirmeleri başta yadsımam. Önce bunu öğrendim. Doğru olabilir, diye düşünürüm. Sonra bilgilerimin, görgülerimin, aklımın soruları gelir. Turgenyev'in *Babalar ve Oğullar*'ı önemlidir gerçekten. Turgenyev'e 'Rusya'da Nihilizm aldı başını gidiyor. Siz öyle bir şey yazmalısınız ki bu Nihilistler'in kim olduklarını göstermelisiniz' anlamında bir şeyler söyleniyor. Turgenyev'in romanındaki Bazarov, Nihilist'tir. Fakat iyi kalemlerin şaşılması bir yanı var. *Babalar ve Oğullar*'daki en etkileyici kişi de Bazarov'dur. Oysa romanın yazılmasında asıl amaç, o değildir.

Karamazov Kardeşler'de de biliyorsunuz inançlı Alyoşa'yla ateist olan İvan tartışır Tanrı'nın varlığı konusunda. Tartışma öyle bir noktaya gelir ki... Kilisenin neredeyse peygamber gibi gördüğü, söylenene bakılırsa bu romanın yazılmasını Dostoyevski'den istediği, öyle bir tartışmadır bu, kilise büyükleri, romanın gidişinden tedirgin olurlar. Soru yöneltilir yazara. Burada demek ki has bir sanatçı, kendi dünyasında canlanmaya başlayan kimliklerin taşıdığı sahiçiliği çok da zedeleyemiyor.

Çocukluğumdan okumalara geldik. Çocukların belki de aileden devraldığı söylenen genlerine okuma tutkuları, bir ikinci gen yüklemesi sayılabilir mi? Şimdi bir yazarın, bir sanatçının oluşumundaki etkilerde, çocukların ileride kaybetmiş olduklarını giderek düşündüğüm beş duyularının algı boyutu olağanüstü önemli, zekâ besleyicileri onların: Dokunmak, koklamak, görmek, tatmak, işitmek... Bütünyle benzersiz, benzersizliğini de kişiye özgü olmasından alan bir insan doğası var. Ben kendi kentimin binbir kokusunu yitirdiğini görüyorum. Bilenlerin tartıştığı şeyler de var; meyveler, sebzeler de kokularını kaybettiler diye. Her suyun kendi kokusu vardı eskiden. Bardağa konduğunda ondan güzel bir bahar esintisi benzeri bir koku duyar, içerken de mutlu olurum.

Çocukluğumun çok zor günlerinde karamsar olmam belki dikkatlerimle, duyarlıklarımla engellendi. Her yere açık, meraklı olmamdan engellendi. Okumalarımda bir tek şeye çok önem verdim: Hayatı ileriye götürmek. Bu ilericiilik dediğimiz kavramın insan doğasının, belleğinin özgürleşip zenginleşmesi olduğunu düşünüyorum. Demin söylediğim gibi her çocuk gibi bana aktarılan yerleşmiş yargıları bildim, ama onları sınadım ne kadar doğrudur diye. Bu beni, büyürken bir ölçüde acı duymaktan korudu.

Fakat insanlardaki küçük hırsları, kıskançlıkları, öfke ile besledikleri çamur atmaları hep onlara acıyarak izledim. Hiç eleştirmedim. Onlardan uzak durmaya çalıştım. Bu duyguları taşıyan insanları benim eleştirmemin de bir anlamı yoktu. Yapılacak şey, dediğim gibi uzak durmaktı. Ben, bunu sürekli yapmaya çalıştım.

Daha sonra hayatımda değişiklikler oldu. İstanbul'dan hiç çıkmamış bir İstanbullu'ydum. Uzak bir yere, Güney'e gidilecekti. O zaman ben Güney'e gitmek için en hızlı olan aracı, uçağı istemedim. Trene binmek istedim. Ve Erciyes Dağı'nı görürnce o kadar heyecanladım ki anlatamam. Gözlerim yaşardı. Böyle

Marmaris'te pembe trançabalığıyla...

bir dağ olabilir miydi? Bu çok şaşırtıcı bir doğa görüntüsüydü. Bir düzlüğün üzerinden Tanrısal bir şey gibi yükseliyordu. Benim gibi bir büyük kentlinin izlediği, doğanın içinde görkemli bir anıt doğa parçasının kendisine ait bir şeyin yükselişi. O uzun tren yolculuğunda hiç uyumadım. Bir şey kaçırmamak istedim o görüntülerden..."

Hep dünya edebiyatının büyük yazarlarından bahsettik. İlk kez İstanbul'dan Anadolu'ya bu yolculuğun, bu etkilenmelerin ardından Fûruzan, Türk yazarları ile tanışmış olabilir mi? Onları ne zaman okumaya başlamıştı? Bu arada, yazma kararını alışı, yazmaya başlayışı da yarım kaldı...

"Yıllar yıllar sonra yabancı okumalarımın sonra yerli okumalara başladım. Benim okuma biçimimde seçimlerim oldu. Orhan Kemal, Yaşar Kemal, diğerleri... Sıklıkla İngiliz edebiyatından, çağdaş Amerikan edebiyatından, ki son derece sağlam yazarları vardı. Ondan sonra bizimkilere yol aldım.

Birden yazmaya karar verdim. Yazmaya karar verdiğimde, benim için her zaman taşıdığı değerlerle çok kıymetli olmuş evdeki yakınımaya şöyle, neredeyse komik bir açıklamada bulundum:

"Türk edebiyatı önemli bir yazar kazanıyor" dedim.

Bu cümle, neredeyse Sen Petersburg'daki gece sabaha kavuşurken 19. yüzyıl ünlü eleştirmeni, sanat adamı Vissarion Bielski'nin, Dostoyevski'nin ilk

kitabını okuyup ‘Rusya büyük bir yazar kazanıyor’ demesine benziyordu. Ne denli şişinmişim! Şu duruma bakın! Belki de edebiyata, sanata duyduğum saygı, sevgi ilk bilinçli adımlarımda beni korkutmuş olabilir. Kendime cesaret vermek, yüreklendirmek istiyordum besbelli. Yazı yazmaya karar verdiğimi açıkladım ve öykülerimi yazmaya başladım.”

Eh, yavaş yavaş öykülerin yazılış ve yayımlanış serüvenlerinin ayrıntılarına geçebiliriz...

“Benim bir film anlatma merakım vardır. Bir filmi uzun uzun anlatırım. Arkadaşlarla film oyunu oynarken iki gruba ayrılırız biliyorsun. Her grup, benim onlarla yarışmamı isterdi. Çünkü olduğum grup çoğunlukla kazanırdı. Çok eğlendirdi tabii. Ben de böbürlenip dururdum, bakalım hangi taraf kazanacak? diye.

Bir gün Cemal Süreya ve Tomris’le (Uyar) *Papirüs*’teydik. Bir film anlatmaya başladım yine. Cemal Süreya ‘Yahu sen artık öykü yazsana’ dedi. Ben de bir süre sonra yazmaya başladım. İki öykü birden yazdım. *Papirüs*, biliyorsun Çağaloğlu’ndaydı. Cemal Süreya orada dergiyi yönetiyordu. Bir gün Selim İleri de oraya gelmişti. ‘Ben iki öykü yazdım’ dedim Cemal’e. Selim İleri de bir öykü getirmişti. Adı da ‘Ölmüş Bir Kadının Evrâk-ı Metrûkesi’ mi olacaktı ikimizin de yazdıklarının? Selim İleri dedi ki ‘A, ben de öyle bir isim koymuştum kendi öyküme. Ben değiştiririm.’ Ben değiştiririm, dedim. ‘Piyano Çalabilmek’ oldu benim öykümün adı. Selim İleri edebiyatımla ilgili sevgi dolu, değerli yazılar yazdı. Asla unutamam. Böyle bir karşılaşma sanırım Selim için de benim için de unutulmazdır.

Fakat ikinci öykü için Cemal Süreya, ‘Ben bu öykünü basamayacağım!’ dedi. Niye? Ben, çekinen biriyim bu tür konularda. Bir öykü yazdım basar mısınız? diye kimseye götürmedim şimdiye dek. Cemal, ‘*Yeni Dergi*’ye götür’ dedi. Ben onları tanımıyorum ki... ‘Canım,’ dedi, ‘tanıman mı lâzım? Geçen yıl *Yeni Dergi*’nin seçkisine, tek bir öykü yazmıştın, Taşralı; Memet Fuat aldı o öyküyü. Daha ne istiyorsun? Biz *Papirüs*’ü kapatıyoruz.’ Çok üzüldüm. Çünkü güzel, etkili bir dergiydi. Cemal ile edebiyat üzerine hoş bir merhabamız oldu çoğu zaman.

İkinci öykü için *Yeni Dergi*’ye gittim. Yerini de bana Cemal Süreya tarif etti. Girdim Vilayet Han’ın içine. Benim için o gün çok etkili bir gündür. Eksiksiz hatırlıyorum. Katları çıktım. L kesimli çok küçük bir yer. L’nin bir ucunda, girişte, dar tarafında Metin (Yasavul) vardı. Kitaplara bakıyordu, diğer konularla ilgileniyordu. Onların değerli, güzel yayınları vardı. Kısacık bir dönüşle bir masa genişliğinde olabilecek olan alanda da bir masanın başında kocaman, yakışıklı bir adam oturuyordu.

Ben, Memet Fuat’ı ilk kez orada gördüm. Bana gülümseyerek bakıyordu. Dostluk dolu bir gülüşle. Oydu. Nâzım Hikmet’in bence has oğlu, seçkinliğin, onurun en etkili simgesi Piraye’nin oğlu Memet Fuat. Bir heyecanladım ki.

Sanki o olağanüstü insanların üçü de karşımdaydı. Öylesine bir telaş bastı ki bana, en çok iki dakika kalıp sonra aklıma gelen kısa cümleyi buldum. Epey komik bir sahnedir de bu. 'Bir öykümü getirdim size' dedim. 'Beğenirseniz basarsanız, beğenmezseniz basmazsınız. Ben gidiyorum' diye devam ettim bir solukta. Karşılama için Memet Ağabey ayağa kalkarken, ben dışarı çıkmıştım bile.

Ertesi gün ev telefonla arandı. Sevdığım adam, 'Kendisi burada Memet Bey. Ona söyleyin' dedi. Telefona gittiğimde hemen öyküyü bırakıp çıkan mesafeli kişi olan ben, Memet Ağabey telefonda, 'Bu çok güzel bir öykü. Hemen bu sayı çıkacak' dediğinde ne çılgınlık ne sevinçler, ne uçmalar... Görülecek bir durumdu. *Yeni Dergi*'de ilk öyküm çıktı. Ondan sonraki aşamalarda öykülerim, *Yeni Dergi*'de çıktı.

Benim Memet Ağabey'e ve onun edebiyata duyduğu büyük sevgiye, saygıya, gösterdiği ciddiyete hayranlığım yıllar içinde daha da yoğunlaştı. Şimdi içimi acıtan düşünce, aramızda olmayışıdır. Bir kere insan olarak tanıdığım benzersiz yaradılıştaki bir kişiliktir. Çok sevdiği bir annesi ve çok sevdiği bir şair Nâzım Hikmet var. Bu anne, Nâzım tarafından bir anlamda acı çektilmiş bir kadındır. Bu biliniyor. Bu adam, çocukluğundan beri tanıdığı bu büyük şaire karşı o kadar yansız bir tutum koydu ki hayatınca bunu acaba başka kim yapabilir? diye halen düşünmekteyim.

Onun bütün şiirlerini büyük sevgiyle, titizlikle yayına hazırladı. Annesini ne kadar derinden sayıp seviyorsa, o şiirleri yazana da insani olarak çok büyük bir sevgi saygı gösterdi. Yapı Kredi'deki son baskılarda bütün düzeltmeleri yeniden yaptı. Hiç maddi talepte de bulunmadı bunları yaparken. O sırada hastalığı daha da artıyordu. Memet Ağabey'in yetkin bir insanlık örneği olan yapısı beni sürekli etkiliyor. Belki bundan sonraki yapacağım her işte, davranışta yine onun gözleriyle bakacağım. Böyle bir adamı tanımış olmak zaten bu sevgileri, sorumluluğu kapsar. Bu örnekler toplumumuzda çok olsa, hayat bambaşka olurdu. Memet Ağabey, işte böyle çok ender bulunur biriydi. Daha sonra *Ah Güzel İstanbul*'u yazdım, uzun bir öykü. Gittikçe uzun uzun öyküler yazmaya başladım. Memet Fuat bana 'Bu öykün dergi için çok uzun' dedi. Basmayın, dedim. 'Hayır, öyle demek istemedim. Basacağım, olmazsa bir forma ekleriz bu sayıya' dedi. Düşünün ki o dergi kısıtlı bir bütçeyle yayın yapıyordu ve *Ah Güzel İstanbul* için bir forma eklendi. O, öyle çıktı..."

Memet Fuat, Fûrûzan'dan hep öyküler bekledi. Hatta, "bızlanması için" sitemli notlar bile yazdı. "Öykü istiyorum çok acele... Olay (olayın altı çizili) öykü... Selam, öfke... diye. Onun, şiire, röportaja, öykü dışında hiçbir konuya vakit ayırmasını istemiyordu. Yazko günlerinde, "Bir de fizik kitabı yaz bari" diye sitemlerinin dozunu iyice artırmıştı!

Pastanedeki mekânımız olan kocaman ahşap masanın bir ucunda yanında bitter çikolatalı sade kabvelerle başlayan sohbetlerimiz, bol limonlu çaylarla sürüyordu haftanın üç veya dört günü, saat 16.00'dan sonra... Bir edebiyat yolcusunun yaşamından notları kaydettiğim kasetlerin sayısı, gittikçe artıyor, bu korku nedir bilmeyen edebiyatçı "kadın" a hayranlığım da her geçen gün çoğalıyordu. Ve temmuz ayının son günlerinde, onun için Dünya gazetesindeki Odak köşemde bir yazı kaleme aldım:

"Bu seneki TÜYAP Kitap Fuarı'nın Onur Yazarı Fûruzan.

Tüyap'ın basacağı Onur Yazarı kitabının hazırlıkları nedeniyle bir aydır haftanın üç günü buluşuyoruz kendisiyle.

Kitapta uzun bir söyleşi olacak Fûruzan'la, Türk edebiyatının, kültür-sanat dünyasının önde gelen isimleri onu anlatacaklar, bir gün ışığına çıkmamış fotoğraflar, belgeler yer alacak. Yani bir derleme kitap değil, bayatta olmayanlarinkiler dışında bütün içeriğiyle yepyeni bir çalışma çıkacak ortaya benim hazırlayacağım.

Taksim Gezi Pastanesi'nin kocaman ahşap masasının en ucundaki bu söyleşiler, Fûruzan'ı biraz daha yakından tanımamı sağlıyor; bildiğim yazarlığının yanında, öğrenmeye başladığım hayat durumuyla da mütâhîs etkileneceğim düşünce yolculuklarına taşıyor beni.

Hem edebiyatçı, hem insan olarak seviyorum Fûruzan'ı...

Yoğun söyleşilerimize ara verip kabvelerimizi bitter çikolatalar eşliğinde yudumladığımız zamanlarda da sohbet sürüyor; akşamları evime, beynimde kocaman lezzet harelere ile dönüyor, ertesi buluşmayı ipe çekiyorum.

Ağustos sonu hiç gelmemeli! (TÜYAP Genel Koordinatörü Deniz Kavukçuoğlu duymasın) kitap bitmemeli, söyleşiler sürmeli, sürmeli... 'Bitmeyen Öykü' gibi, bitmeyen bir kitap mı olmalı ne?!

'Bir şehrin bu kadar zedelenmesi' sözcükleriyle başlıyor bazen İstanbul'u anlatmaya; bazen söz dönüp dolaşp Einstein'a kadar geliyor, daha doğrusu insanlığın yüzakı olan isimlere 'İnsanlığın yüzakı olan bu kişilerin -hangi ülkeden olurlarsa olsunlar ölmeleriyle beyinlerinin toprağa karışması, içindeki fosforun, aklın toprağa akıp gitmesi, yok olması' diyor... Laflaflı açıyor, Bağdat'ın bombalanması sırasında müzelerinde insanlık tarihine ait eserlerin yağmalanmasından, yok olmasından söz ediyoruz 'Bu ablâkla insanlık nereye doğru gidiyor? Bağdat Müzesi'ndeki arkeolog kadının kırılmış vitrinler önünde 'bir şey kurtaramadım' diye ağlamasını unutamıyorum. Biz bunları düşünmezsek, suçlu durumda oluruz, dolaylı olarak o suça iştirak ederiz.' değerlendirmesini anımsıyorum, çoktan unutulup gitti orada yaşananlar...

Fûruzan'ın 'Üçüncü bin yıla girdik deniliyor. Bugün, çok gelişmiş bir teknoloji canavarca kullanılıyor, teknolojinin gelişmişliği hangi akılların elinde olacak?' sorusu tek başına bir yazı, bayır kalm bir kitap konusu...

İngiltere'de bir gencin başbakana kendini yapıştırıp yeni havaalanı istemediklerini haykırmasından söz ediyoruz, yani bir şekilde direnmekten...

Berlin dönüşü çok güneşli bir gün. Gözlerimi açamıyorum... (Fotoğraf: Ülkü Tamer)

'Gerçeği görmeliyiz,' diyor Fûruzan. 'Onu sadece soyut bir umut lafıyla kapatamayız, umuttan vazgeçemeyiz, ama ortaya çıkanları da görmemiz lâzım: Dünya ölüyor. Bunu yalnızca çevreciler söylemiyor, günbegün hayatımızda izliyoruz, işte sular da bitti... Bütün bunlar varken insan nasılsakin olur?'

Fûruzan'la önümüzdeki hafta yine buluşacağız, 'ne yazık ki!' kitap hayli kolaylandı. Yeni fotoğraflar getirecek kitapta kullanacağız...

Özenle defterimin arasına yerleştireceğim hâtıra çiçekler gibi kırılmaları için.

Bu arada hâlâ soramadım, pembe bir Cadillac'ta fotoğraflarını çekmiştim, onları kullanmama izin verecek mi kitapta acaba?"

Kitap, neyse ki eylül ayının son günlerine kadar 'bitemedi.' Çalışmamız, yoğunluğu gittikçe artarak sürdü... Biz, şimdi kaldığımız yere dönelim ve ilk öyküleri yayımlandığına göre, o yıllardan bu yana çoğu kişinin merak ettiği, "niçin yalnızca Fûruzan" sorusuna yanıt arayalım. Bu kitapta göreceğiniz, onun çok küçük yaşlarda yaptığı resimlere soyadını kullanmadan attığı imzalar, ipuçları taşıyor, ama...

"Dergilerde öykülerim yayımlanırken ilk adımla çıktığı için, benim adım her iki cinsten de kullanıldığından uzun süre beni erkek zannettiler. Sonra kadının olduğum anlaşılınca değerlendirmeleri kadın duyarlılığı sözcüğü aldı. Be-

nim bu eleştiri kolaylığını sürgit hoşgören bir bakışım vardır. Yıllardır bıkılmadan sık sık sorulur bana 'Niye soyadı kullanmıyorsunuz?' diye. Öğrencilerle de karşılaştığımda aralarından cin fikir olduğunu düşünen biri 'Soyadınızı öğrenebilir miyim?' diye sorar. Ben de gülümseyerek yok öğrenemezsiniz, derim. Bu kez karşılıklı güleriz.

Benim bu soyadı kullanmama nedenimin temelinde şu gerçek vardır: Ben, o yıllar çok ünlü bir soyadı taşıyordum. Çok ünlü, çok saygıdeğer iki adamın kendi akıllarıyla, emekleriyle ve yetenekleriyle ünlendirdiği saygıdeğer bir soyadıydı. Ben, o ünlenmiş soyadının bana sağlama ihtimali olan kolaylıklarına hiç yanaşmak istemedim. Yoksa o soyadı, benim hâlâ onurla andığım bir soyadıdır. Bütün Türkiye'nin şimdi de en azından, aklı başında olan insanların sevdiği, saydığı bir soyadıdır. Benim kullanmama nedenim eksiksiz tam budur. Ben, yazarlığımın sınanmasını öyle bir şekilde tek başıma yapıp bu büyük addan yararlanmamalıyım.

Son kez açıklıyorum ki olay bundan ibarettir. Bu konudaki seçimim, yaklaşımım da bundan ibarettir. Kendi ünümle, kitaplarımla, yazılarımla ilgili sorularla konuşurken sürgit sıkıntı duyarım. Sanki yazdıklarım da tümüyle yabancılaşıyor gibi olurum.

Parasız Yatılı çıktığında büyük bir heyecan yarattı sanat ve edebiyat çevrelerinde. O yılların dergilerine, gazetelerine bakılırsa bu etkilenmeler sıklıkla yer aldı. O yıllarda öykü üzerine tartışmalar yapılıyordu, öykü öldü mü? diye. Kaynaklara bakılırsa tüm bu anlattıklarım görülür."

O halde, Parasız Yatılı'nın yayımlandığı yıllardaki ortamdan, 37 yıl öncesinden, 1971'den söz edelim biraz. Muthiş yankıları oldu, İstanbul'un kenar semtlerinin yoksul, ama yüce gönüllü, birer kahraman mertebesine ulaşan insanların öyküleri edebiyatımızda büyük ses getirdi. Ece Ayhan, "İlk kitabın hikâyeye saygınlık kazandırdı. Nicedir Türk edebiyatında başlık, sahibilik beklenir bir özellikti" diye yazdı. Bu arada da 1972'de Sait Faik Hikâye Armağanı geldi: Ödül bir kadın yazara ilk kez veriliyordu...

"1960'ların ortasında bence ilk öykülerimi yayımladığım zaman, başka bir hava başladı. Edebiyatta gelişen tartışmalarda öykü öldü mü? diye soruluyordu. Bu tartışmalara inanan biri değilim. Ne zaman edebiyat değişik türlerinde zayıflıyor gibi olsa da kesinlikle pırlıtlı bir kalem çıkar, diye düşünürüm. O pırlıtlı kalem bu kez ben kabul edildim. Daha hoşu da, daha sonra tanıdığım, kendilerini çok değerli dostum olarak kabul ettiklerimin benimle tanıştıklarında ilk söyledikleri şey şu oldu: Öykü kitabının yazarını İranlı biri olarak düşünmüşler. Yani ilk başta bir çeviri kitap algılamaları olmuş kapağa bakınca. Bu türde değişik değerlendirmeler oldu.

Kitap, gerçekten olağanüstü, şaşılası bir ilgiyle karşılaştı. Biliyorsunuz o yılların tirajları şimdiki gibi kısıtlı değildi. Beşer, onar binlik baskıları yapılanlar.

Pera Palas 1972. Sait Faik Ödül Töreni. Prof. Vahit Turhan, Behçet Necatigil, Oktay Akbal, Rauf Mutluay, Tahir Alangu, Vedar Günyol, Haldun Taner'den oluşan Seçici Kurulu ödülü Füzûzan'a verdi. Ve konuklar Ahmet Tevfik Küflü, Nürten Tuğ, Rauf Mutluay, Akşit Gökçürk, Füzûzan, Vahit Tur. Nezahat Küflü, Haldun T. Elif Naci (soldan)

Deniz Kavukçuoğlu, Doğan Hızlan ve Bülent Ünal ile... Onur yazarı ödülünü alırken (2008).

Ve *Parasız Yatılı* ile o yıl, bütün jürinin oy birliği, ‘bir yarım oy eksikliğiyle’ Sait Faik Ödülü aldım. Yarım oy benim için unutulmaz bir anıdır. İyi ki de öyle oldu, diye düşünüyorum daima. Çünkü seçici kurulda değerli şair Behçet Necatigil de vardı. O gün törende, –Pera Palas’ta yapılmıştı– şair yanıma gelip ‘Siz belki düşünüyorsunuz bu kimin yarım oyu diye’ dedi. ‘Bu benim yarım oyum, çünkü değerli yazar dostum Kâmuran Şipal, *Buburumeryem* ile girdi bu yıl yarışmaya, o yarım oyu ona ben verdim’ dedi. Tanışır tanışmaz çok sevgili bir arkadaşım olmakta gecikmeyen kızı Ayşe Sarısayın’a da bu etkili anımı anlatmıştım. Yarım oy böyle verildi bana. Bunlar, hayatımın benzersiz ışıkları olan anılardır.

Arkadan, *Kuşatma* yayımlandı. Öyküler kitabı. Ve bu öyküler kitabı için Türk Dil Kurumu’nda, o yılki ödül için seçimlerde, *Kuşatma*’nın alması konuşulduğunda çok kıymetli bir şairimiz –o yılın seçicilerine meraklısı bakarsa adını hemen bulacaktır, bu kaynaklar çok sağlamdır, onun adını şimdi böyle anmak istemediğim için söylemeyeceğim– şöyle bir değerlendirme yapıp demiş ki: ‘Bütün ödülleri bu kıza veremeyiz!’ O, aslında yadırganacak bir değerlendirme yapmamış bence. Bizde ödüller, çoğunluk ulufe dağıtır gibi verilmekte. Bu duruma ben, yıllar önceden alıştım. Bundan ötürü edebiyat jüriliğinden ürkerim, olmamayı yeğlerim. Sinemada olmak çok daha yeğlediğim bir durumdur. Nedense hiç kimse aynı yıl birkaç ödül birden alamıyor bizde. Şimdi buna, sonra da ona verelim diye...

Oysa Fransa’da ve Amerika’da, eğer o kitap çok değerli ise, üst üste her değişik ödüle yer alabiliyor, ödüllendiriliyor. Bu durumun belki yeniden gözden geçirilmesi lâzım. Bir iyi kalplilik sendromu olabilir. O yılki Dil Kurumu Ödülü’nü bundan ötürü alamadım. Benim bir yakınmam olmadı. Bütün edebiyat yıllarım içindeki tutumum budur. Benim için kötü, anlamsız eleştiriler de çıktı, inanılmayacak düzeysizlikte yazılanlara eleştiri mi demek lâzım onlara, bilemiyorum. Yoksa bir yapıt ortaya konulduğunda her şey açıktır. Yazarı tarafından zaten korunamaz. Yazılan şey kendini korursa korur, korumazsa koruyamaz. O dönem çıkan eleştirilerin çoğu hâlâ bir yerlerde durmakta.

Şu şaşırtıcı bir şey! İlk dönem öykülerini hâlâ çok önemli bulduğum Bekir Yıldız için, üstelik başka yola sapmadan, kendi bölgesinin hep iyi bir romanını yazar, diye bekledim, yapabiliirdi diye düşündüm. Çünkü, Güneydoğu’yu derinden anlatabilirdi. Oysa o başka şeylere girişti. Neyse. Şimdilerde ilk dönem öykülerinin yeniden okunması, değerlendirilmesi gerek. Bunlar, edebiyatımızın iyi örnekleridir. O da benim bir burjuva yazarı olduğumu yazdı.

Bir başka yazar da çok karşıtı bir şey söyledi. İrfan Yalçın’dı o. Burjuvaları yazamaz, çünkü burjuvaziye hiç bilmez dedi. Ben bu iki değerlendirmeyi şimdi bile yan yana anımsadığımda gülüyorum. *Halkalı Köle*’de sevgili Bekir Yıldız’ın –sevgili diyorum gerçekten, çünkü birkaç kitabı edebiyatımız için önemli kitaplardır– kalkıp müzik seti alan birinin burjuva ol-

Ankara 1972. Sanatseverler Derneği'nde Olcay Poyraz, Fûruzan öyküleri okuyor.
Soldan: Fûruzan, Nezahat Küflü, Aziz Üstel, Turhan Selçuk...

duğunu göstermeye çalışması şaşırtıcıdır. Nesnelerle kurulan bağlantı salt bir burjuva bağlantısı mıdır? Yoksa asıl konu sınıfsal bir yaklaşım mıdır? Bunun üzerinde düşünmek gerek.

Ayrıca tanıklı bir olay daha var. “Edirne’nin Köprüleri” *Yeni Dergi*’de çıktığında, bir yazar –ki çoğunlukla Türkiye’de yaşamıyor– telefonla beni aradığında, evin erkeği gülererek ‘Demir Bey, kendisi burada, ona söyleyin’ deyip bana verdiğinde telefonu, çok büyük büyük övgüler sıralayarak öyküyü okuduğunu, üç kere çok çok çok beğendiğini, çok kıymetli bir öykü olduğunu söyledi. Ben de mutlu oldum. Size teşekkür ederim, dedim. Ve aynı yazar, *Soyut* dergisinde ben *Parasız Yatılı* ile ödül aldığında çok aşağılayıcı bir değerlendirme yaptı. Onun da psikolojisini yıllar yılı hiç anlamış değilim. Neden telefon açıp benim yazdığım öyküyü övmek durumunda oldu ki, o öyküler birinci kitaptaydılar zaten. Birtakım öfkelenmeler, çekememezlikler edebiyat dünyasının her noktasında belki olabilir. Batıda, doğuda, güneyde, kuzeyde olabilir. Ama benim tartışacağım şey şu: Bu olanları, öfkeleri, eleştirileri anlarım ben, ama belli bir düzeyi olmalı. Çok kullanılan bir deyim gibi belden aşağı saldırma halindeydiler o yıllar...

Ben, hiç cevap vermedim. Hâlâ da öyleyim. Ne karşı mektuplar yazarım, ne açıklamalar yaparım. Hiçbir atak yapmam. Ben düşünce özgürlüğünün olmasına inanan biriyim, ama yazılan şey düşünce değilse!.. Hiç beğenmiyorum’dan öteye gidemiyorsa ya da ateşte, hedef olarak seçilen yazarın geçmişiyile ilgili üretilmiş

ağır dedikodularla çizilmiş portresine çamur atma isteğiyle davranılıyorsa... Hoş geldiler, bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler... Önemli olan sonuçtur, kişinin kendisidir, savunduğu dünya görüşüne ahlâken ne denli uyduğudur.

Şuna da inanan biriym ben: Herkesin kendi yazarları vardır. Diyelim ki benim yazarlarım, benim kolaylıkla başka adlarla değiştirmeyeceğim yazarlardır. Bu, benim yazarlarımın dışındakiler kötü yazardır anlamına hiç gelmez. Bazı yazarları düşüncelerimde çok taşımam okuduktan sonra. Fakat eğer belli bir düzeyleri ve değerleri var ise benim kötü yazar demem en başta yazar olarak kendime saygısızlıktır.

Yakınız olan yazarlar vardır. Benim için edebiyatımızdan bir örnek Oğuz Atay'dır. İyi yazardır o. Nesnel bir örnek. *Tebhlikeli Oyunlar* çok zekice yazılmıştır. Ama bir yazar, nesnel bir dünya kuracağım diye kupkuru bir şey yazdıysa, zekâ ve akıl katkısının birikimi yüksek değilse, benim o kitaba ilgi duymama olanak yok. Batı'dan da bir Sartre'ı söyleyebilirim. Jean-Paul Sartre, önemli bir felsefecidir. Roman ve oyun da yazmıştır. Şimdi onun çalışmalarındaki bu zekâ, bakış beni her zaman etkiliyor. Çünkü bir kapı açıyor, onunla birlikte hemen o noktaya bakıyorsunuz.

Benim edebiyatımıza bakışım böyle oldu, böyle olmakta. Böylesi bir gürültü patırtı arasında tanımadığım insanlarla tanışmaya başladım. Beni aradılar. Ne iyi ki onları tanıdım. Hani duruma ünlendik diyelim. *Parasız Yatılı* çıktı ya dikkatler o tarafa geldi. O arada Ece Ayhan da beni aradı. Övgü dolu, akıllı şeyler söyledi. Etkilendim, ona teşekkür ettim. Şiirimizin çok değişik, isyan dolu bir noktasında duran çok zeki, birikimli bir adam. Sonra benimle *Yeni Gazete*'de bir konuşma yaptı. Ve *Yeni Gazete*'de, Doğan Hızlan'ın yönettiği sanat sayfasında çıktı o konuşma...

Memet Fuat, Fethi Naci, Mehmet H. Doğan, Ece Ayhan, Erdal Öz... Edebiyatımızın bu çok önemli adlarını tanıma şansına eriştim ben. Eleştirmen, düşünce adamı olarak yoğun bir bilgi birikimleri vardı. Onların eksikliğini yerleri doldurulmaz diye anmak istemiyorum. Çok önemliydiler. Çok dürüsttüler. Zaten doldurulamaz..."

Parasız Yatılı'nın Yazarı Fûruzan'la Bir Konuşma*

Ece Ayhan: Parasız Yatılı (Bence Leyli Meccani) adındaki ilk kitabın bir tür hikâye ya saygınlık kazandırdı. Birdenbire ve yeniden: Has hikâye. Nicedir Türk hikâyesinde baslık, sahibilik beklenir bir özellikti. Fûruzan, buraya, bu güzelliğe, yani bir duygu dengesine nasıl geldin? Anlatır mısın?

Fûruzan: Duygu dengemi beğenmiş, sevmiş olman gönendirir beni. Çünkü orada büyük bir kalabalığı en sade görünüşüyle, sevmek demek bu. Hep yalnız bırakılmış olan halkımızı yani işçi – köylü ve ara tabakaları.

Biliyorsun kişisel hoşnutsuzluklar Türk aydınının abarttığı özelliklerindendir. Türk halkına bakış açılarında sık rastladığımız bir yorum getirir onlara bu. Halkımızın elindekiyle yetinerek yaşama sabırlarında bir suç niteliği görürler. Oysa insanlarımız umarsız kopmalara, bırakılmalara uğratılmışlarsa asıl yarılacak aydınlardır, halk değil.

Görürüz çağdaşlık bizde bir kaç büyük kentin pahalı semtlerinde oturmaktadır. Halkımıza buralardan bakıp, buralardan dövmekteyiz. Bu denli yoksun ve akıldan kıt bellemiş ki onları acıma yürekliliğini göstermek salt bizlere özgü bir soyluluk olmuş.

İnsanı tanımanın en açık çağdaş olanakları içindeyiz. Halkımızın kaynaklarına inmekte, devrim potansiyelinin insan kalabalığının dışında soyutlanamayacağını bilmekte gecikemeyiz. Aydınların öğretici olmadaki sorumluluğu ortadadır, araştırmak, bilmek.

Sanatçılarımızda aşırı biçim tutkusu, siyasal ve toplumsal olaylardan uzaklaştıkça doruğuna erişiyor. Böylece yazar, yitirdiği özü, biçim soyutlama kaygılarının şaşırtıcılığına kendini vererek başarıya ulaşma yollarını araştırıyor. "DU" diyelim. Çünkü geri bıraktırılmış bir ülke olan Türkiye'de tıkanmışlığın çıkar yol olmadığını bilmek zorundayız. Aydın kavgalarının alabildiğine sürdüğü entellektüel yazın ortamında az kişiyle iş görme alışkanlığında olanların düşünceleri bana aykırıdır. Halkın koşullarından geçsek, yabut kalsak (allâmei cihan) olma yeteneğini bulabilir miydik kendimizde, bir kez düşünmek gerekir kanısındayım. Karşılığı evet olamaz, eğer akıldan yanaysak tabii...

Egemen zümrelerin ekonomik yönden baskı altında tuttuğu sınıflar için edebiyat, sanat yapması düşünülemez. O zaman devrimci sanata düşen görev (ilerici sanat özgürdür) gibi çok tehlikeli aldatmacalara düşmemektir. "İlerici" sözcüğünün kapsadığı anlam toplumumuzda salt halka dönük yorumlar gerektirir. (Sanat halk içindir)i savunmak tek doğru olmaktadır. Sorunlarımızın özelliği bakımından hazır kalıpları kullanma kolaylığına düşmeden yapmak durumundayız bunu.

Paralı saray eğlendiricileri gibi olağanüstü öyküleri söyleyip, anlatarak yürek hoplatma çağları kuşkusuz çok gerilerde kaldı. Salt İstanbul kentinde geçen serüvenlerin bunalan yazarları bilimsel toplumluluğa heves etseler ve işi becerebilseydiler o kurtulamadıkları yalnızlık duygusundan kurtulup kendi insanımıza doğru bir köprü kurabilirlerdi. Ayrıcalıklı olmadan övünç duyan kişilere söz hakkı vermenin tehlikelerini unutmamalıyız. Aydınlarımız halksız, konuyu, özgürlüğü anlamamış olmakla yüz yıllardır suçlanmışlardır. Bir kez bile anlatamamış olmanın ayıbını, nedenini yüklenmemiş aydınlar takımının yürek ve akıl ferahlığının altını çizmek gerekmiyor mu? Konunun köklerini araştırmadan yarılama yeteneğini ellerinde tutan egemen kültürün sahipleri beyliklerini sürdürmenin telaşı içindeler.

Benim hikâyelerimdeki değindiğim baslık, insanımızın en yaratıcı yanıdır. Bana aktarılmış ve benim hikâyelerime geçmiş, olduğunu söylediğin. Halk gerçekten uzağa hiç düşmez. Çünkü maddi şeylerle, yaşama koşullarıyla, zorluklarla burun buruna bırakılmıştır. Abartıp anlattıkları masallarda, efsanelerde bile gerçek, sağlam durur... Gerçek güzellikler eledeir yaşamada. Yaşamaksa hiç taklit edilemez has bir şeydir. Hayatın onurlu, canlı savaşının bu en ezilenleri, baslıklarıyla güçlenirler. Üstelik yaratma güçleri yozlaşmayı engeller.

Ben bu baslığı tam aktardığım kanısında değilim, belki bir bölümünü.

Ece Ayhan: Sesi kendini hiç açıklamayan insanların hikâyesini yazıyorsun. Doğrusu yaşıyorsun. Doğrusu yaratıyorsun. Öyleyse, ilkin, Haraç adlı o en uzun gerçeklikten konuşalım, ne dersin?

Fürüzan: Haraçta Servet unutulmuşların, etten, kandan arınmış düşünülenlerin öyküsünü dillendirir. Alt-yapı devrimlerinin gerçekleşmediği bir toplumun kent uçlarında duran gecekondu-lara attığı artık kişilerdendir Servet. Haklılıkları özenle onlara öğretilmemiştir. Öfkelenmeyi, hıncı bilmezler. Bizdeki Batılılaşma savunucularının vebalini taşıyor Servet. Teknolojisini vermeyen Batı yeni bulduğu pazarına, ilk piyano derslerini öğretecek madamları, giyim modellerini, anlaşmaları yollar. İngiliz tarzı mobilyalarla bezenir pahalıcı dükkânlar. Edebiyatımızda en gözü yaşlı oda aşklarını anlatan romanlar bu sıra şaba kalkmış durumdadır. Teverrüm etmiş paşa kızlarının Boğaz'daki örtük yarı saray konakların içinde kan tükürmeleri, zamanın hanımlarını, beylerini dertlere giriftar eder. Anlatılanların soyutluğu semt, soyululuk, aile alandırmalarına karşın akıl almaz uçlara erişir. İstanbul'a arada savaşmak için Anadolu gerekirse (İnsan parçaları oralardan toplanır.)

Servet, sessiz, bilinçsiz öder yapılan hainliklerin kendine ait olmayan hesabını. Çünkü post kapmasını bilenlere açık ortamlar daima bu sonuçları verir. Bir yokuş boyu düşünülen yaşamasından arta kalan tek tutku bir anayı aramadır Servet'de. Çocuklarını satma zorunda kalan anaları hoşgörür Servet, yargılamaz. Başa çıkılmaz yoksullukları yaşamıştır çünkü.

Ece Ayhan: Parasız Yatılı kitabında özellikle Haraç, Edirne'nin Köprüleri, Su Ustası Miraç, Yaz Geldi, Parasız Yatılı, Nehir, Taşralı, Piyano Çalabilmek, İskele Parklarında... Hikâyeleri ilgileri çektiğinin ötesinde de ilgileri çekti, okundu. Bunlara Sabah Eskimişliği'ni de ekleyelim. Ve, belki gereği yok ama, bu hikâyelerin altına birer dip yazı koysaydın, neler yazardın?

Fürüzan: (Gereği yok ama) demen çok yerinde. Çünkü hikâyeleri bir tümceyle açıklamak yeteydi yazmam gereksiz olurdu. Her ayrıntısı insanımızı doğrular benim için

Hikâyelerin. Sessizliğe bürünmüşlükleriyle en sahibi olanlarımızı. Bir tek "Sabah Eskimişliği"ni ötekilerden ayırabiliriz. Kitaba girmesini özellikle istediğim iki öyküden biridir. "Özgürlük Atları" ve bu. Soyutlama içindeki yalnızlıkları benim sırt çevirdiğim hikâye türüne yaklaşan biçimcilikleri yönünden girdiler kitaba. Okur parantez içinde düşünmeli onları, öbür hikâyeleri okurken.

*Ece Ayhan, 27 Nisan 1971, Yeni Gazete.

Edebiyat dünyamızda işte böyle karşılandı Fürüzan. Hakkında gazete ve dergilerde birçok yazı çıktı.

"Çok ilginç şeyler de oldu. Değerli Füsün Akatlı benim yazdıklarım için, Türkçemin ne kadar bozuk olduğunu.. o yazıyı bulabiliriz de, benim bu kitap için anlattıklarım dedikodu dışı kayıtlı, tanıklı durumlardır, ama gerçekten iyi bir edebiyatçı sayılabileceğimi belirten bir yazı yazdı.

Benim çok sevdiğim, ilginç bulduğum bir yazıdır o. Ben nasıl başarmış bir iyiyim ki kötü kullandığım bir dille edebiyat yapabiliyorum!"

Füruzan, saat 16.00'daki randevularımıza ya tam saatinde ya da beş dakika önce geldi. Üç ay boyunca, bir iki kez geç kaldı. Muthiş telaşlandım. Her defasında telefon etmeye çalışıyordum. Çalışıyordum diyorum. Çünkü genellikle telefonuna bakmıyordu. Bunun üzerine hem titreşimi, hem yüksek volümlü bir müziği ayarladım kocaman çantasında taşıdığı cep'ine ama, otobüste ise "Hay Allah bu otobüsler de ne kadar titriyor, balansları mı bozuk ne!" diyor, yürüyorsa da "Bu güzel müzik sesi nereden geliyor?" diye düşünüyordu. Neyse ki, küçük bir gecikmeyle de olsa vardığında, onu alıkoyan şeyi, genellikle mizahi bir dille anlattığında rahatlıyordum...

Füruzan'ın anılarına yolculuğa ara verdiğimizde ise günlük olaylardan, sinemadan, hayatla ilgili her konudan konuştuk. Aklınıza gelebilecek, gelmeyecek; düşünülebilecek ya da hayal edilecek,edilemeyecek; var olan, olmayan her şeyle yakından ilgiliydi. Teknolojiyle de, politikayla da... Ta çocukluğundan bu yana...

"Ben, sanatların tümüyle çok küçük yaşlarda ilgilendim. Onları giderek sevdim. Bir çocuğun ilgilenmesi, sevgiyle olabilir ancak. Belli bir bilinçten geçirilmiş olarak değil. Müzikle, okumayla, resimle... Sinemayı zaten bütün çocuklar sever. Bu düşüncemi arasız dile getiririm. Benim çocukluğumu zenginleştiren dikkatler, eğilimlerdi bunlar. Daha sonraki yıllarda da onların tümünü kapsayan en azından genel bilgilerimin olmasına çalıştım. Bir konu için bir akıl yürütmem gerekiyorsa, onları öğrenmek istedim hep.

O yıllarda diyelim, buna bizim küçük arkadaş gruplarımız vardı. Karşılaştığımız herkes, tanışlarımız, tartışılan konularda sanatla ilgili bir söylem varsa eksik kalmak istemezlerdi. Biliyor olmak, bilenden öğrenmek değerli olmanızı duyumsatırdı size. Belki asıl itici güçtü bu yol. Bugün bir araya gelinecek, konuşulacak konularda ben nasıl eksik kalırım? Şimdi böyle bir şey yaşıyor mu gençler arasında, zannetmiyorum. En azından çok yaygın olduğunu sanmıyorum. Bunu, belli yılların, özellikle 1960'ların, çok ayrı bir dünyası olmasına da bağlayabiliriz.

1950'lerde Amerika dünya sahnesine yeni çıkmıştı. En büyük savaş yeni bitmişti. Amerika dünya sahnesinde görüldüğü zaman sinemasıyla zaten etkileyiciydi. 1970'lere kadar Amerikan sineması gerçekten iyi bir sinemaydı. İyi örneklerle sahipti. Şimdi oyalamaya dönüşmüş efektlerin bastırdığı bir sineması var. Ara sıra elbette iyi örnekler de çıkıyor. O yıllarda İngiliz sineması da, Fransız sineması da harikaydı. Günümüze yaklaşırken iletişim ağlarının hepsi birden tek bir açığa kaydı. Dünyadaki iletişim ağlarının yüzde 97'sinin Amerika'nın elinde olduğunu düşünürsek kapitalist anlayışın ne

denli yaygınlaştığını da somutlaştırmış oluruz. Bu müthiş bir rakamdır. Ben bu sayıyı öğrendiğimde gerçek bir korku filmi izlemiş gibi oldum. Bunun için Batı'daki bütün diğer sinemalar –Japon sineması da buna dahil– kendi ürünlerini destekleme gereksinimi duydular. Çünkü o baskın akışa karşı yönetmenleri ve sinemaları başka türlü ayakta kalamıyordular.

Fakat sinema bir kitle eğlencesi olduğu için de kitleler, bu Amerika'nın oyalayıcı filmleriyle öylesine biçimlendirildiler ki şu anda bir film değerlendirilirken genelde 'çok ağır film'di' diyorlar. Sahneler ağır gidiyorsa, montaj uzun planlardan ibaretse izleyici bunu seyretme zorluğu çekiyor. Bir düşünme zorluğu çekiyor. O dönemin değerini şimdi çok daha iyi anlıyorum. Eğer ben, 1980'lerde doğmuş biri olsaydım, bir şeyleri gene aşabilirdim bu ödün vermeyen halimle... Aşar mıydım? Açıkça bilmiyorum.

Ülkemizin geçirdiği evrelerde beni en çok ilgilendiren, laik bir Cumhuriyetin çocuğu olmamdır. Şimdi diyeceksiniz ki beş yaşında bir kızın laiklikle ne ilgisi olur? Bu soruda duralım... Çok çok çok ilgisi oluyor. Ben, İran'da bulundum. *Benim Sinemalarım*'ın aldığı çağrıyla. Bu film, sık sık yineliyorum, kendine çok başarılı yollar açtı. İlk seçimi Cannes yaptı. Filminden ilk örnek seyredilirken daha jenerik bile bitmemişti. Cannes'a seçilen bir filme, sinema dünyasının en ünlü kapılarından biri açılmıştır. Filminden para kazanamadık ama, çok hoş, unutulmaz yolculuklar yaptık. Sonra İran Fecr Film Festivali'nden yarışmalı bölümüne çağrıldı. Gülsün (Karamustafa) Tahrân'da çok kalamadı, döndü. Ben on dört gün orada konuk edildim. Bu orada yaşadıklarımla ilgili çok düşündüğüm bir zaman oldu.

İran sinemasının kendi içinde büyük değerler yarattığını biliyordum. Fakat o değerleri yaratırken belli sınırları aşamıyorlardı. Yönetmenler, onlara gönderilmiş, gösterilmiş bu kurallar dünyasının dışına isteseler de taşamıyorlardı. Gerçekten başarılı sinemacıları var. Ben, İranlı sinemacılarla bir oturma olmuştum. Bilgili, entelektüel sinemacıları çoğu. İranlılar'ın bu entelektüel birikimi, bilmeyenler için şaşırtıcı olabilir. Grafik sanatlarda dünyanın andığı adlara sahipler. Sadece birikim değil, birikimin üstüne ekliyorlar.

Oturup düşünsük, bulunduğumuz noktada her yöne açılıp kendimize yenden bakabiliriz. Birileri var, ama bizler sinemayı çok Batılı gözüyle anladık. Teknik olarak bu zorunlu. Bizim sinemamızda, filmlerini çekmekten çok erken vazgeçmiş önemli bir yönetmen, Metin Erksan örneği var. Sinema için çok derin şeyler düşünür. Bizim ülkemiz, ona o çalışma fırsatını vermedi. Ömer Lütfi Akad var ki, 'üçleme'si sinemamızın gerçek bir klasiğidir, çok değerlidir.

Bütün bunlara karşı benim bu laik Cumhuriyet'te küçük bir kız olarak büyümeye özgürlüğüm, İran'da şimdilerde aynı yaştaki beş altı yaşlarındaki çocukların yaşayacağı bir olgu değildir. Ben, çok küçük kızların orada başında bir örtü ile geldiklerini gördüm. Çocuk küçük, dört beş yaşında...

Harbiye. Yapı Endüstri Merkezi'ndeki ilk imza günü.

Onların üstünde bir cinsiyetçilik yapmak bile çocukluklarını baştan zedeliyor. Bütün bunları gördükten sonra, yeniden gelip buraya baktığımda Gazi Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Cumhuriyet'ini daha da önemsiyorum.

O büyük savaşı vermiş olanları, çok engin bakışlı, iyi yetiştirilmiş son dönem Osmanlı paşalarının neler yaratmış olduğunu gördüm. Çünkü onlar, büyük bir İmparatorluk'un son askerleriydi. Büyük imparatorlukların yöneticileri olaylara dar açıdan bakamazlar. Mustafa Kemal'in kitaplığındaki kitaplar, onun okuduklarını merak edenler hemen bakmalı, o kadar ilginç ki!.. Bir kere Fransızca okuyor, her okuduğuna paraflar açmış, sorular soruyor. Bu, inanılmaz zenginlikte bir okuma düzeyi. Gepgenç bir kurmay savaşıyor. Ülkenin dağılması zorunlu duruma getirilip dayatılmış, her taraftan kapatılmış. İşte bu benzersiz adamlar bu ülkenin nasıl kurtarılacağını o donanımlarla biliyorlardı. Anlatmaya çalıştığım bu..."

Bu ülkenin çocuğu olmaktan gurur duyuyor Fıruzan. Daha küçücükken alabildiğine özgür bir hayat yaşadığını anlatmıştı. Bu özgürlüklerin bir gün yitip gitmesi düşüncesi bile, onu da tabii beni de ürpertiyor, ürkütüyor...

"Bu ülkenin İstanbullu bir çocuğu olarak kimi zaman kendi başıma sinemaya da gittim. Anlattığım gibi Kurbağalıdere senin, Kuşdili Çayırı benim, Moda İskelesi senin... Böyle bir sürü kız-erkek arkadaşlar kuşlar gibi bağırışa çağırışa gezdik. Kimse bizim kafamıza bir şey bağlamadı. Bize cinsiyetçilik uygulamadı. evlerimize döndüğümüzde sadece, bana annemin değişmez bir cümlesi vardı: 'Ne o gene, Şafi köpeğine dönmüşsün!' Ben de yıllar sonra düşündüm Şafi köpeği nasıl olunuyor diye. Meğer Şafi mezhebinde köpeklerden hoşlanılmazmış. Artık o köpeğin halini bir düşünün!

Benim, İstanbul'un içinde çok çok küçükken yaşadığım iki gömme töreni var. Birisi, Üsküdar'ın ünlü Karacaahmet Mezarlığı'nda, anneciğim orada gömülü... Biri de, Karacaahmet kadar ünlü olmayan Seyit Ahmet Deresi vardı, orada gömülü. Çoğu kişi bilmez Seyit Ahmet Deresi'nin nasıl bir mezarlık olduğunu. O, tamamen Alevilerin, Şiiilerin mezarlığıydı. Seyit Ahmet'teki törenden değişik şeyler vardı. Net değil görüntüler kafamda. Yalnız törende şeker gibi bir şeyler dağıtılıyordu...

Bakın bunlar, bir ülkeyi ayırıştırıp üstünde tartışılacak konular degiller. Bir ülkenin, büyümekte olan bir çocuğunun anılarını zenginleştiren şeyler. Bir çocuğun merakı varsa bütün bu olaylar onun zekâsını bilir. Meraklıysalar, ki çocuklar meraklıdırlar. Demin söyledik ya, arkadaki sessiz tarihlerinde neler vardır? diye. Ben, bu renkliliklerin içinde yaşayarak büyüdüm. Edebiyat ortamına dışarıdan geldim. Bu edebiyat ortamlarında keşke önceleri olsaydım belki alışırdım. Ne kafelerde bu tür arkadaşlarla bulunmuştum, -öyle bir şey neredeyse hiç olmadı- ne de daha sonra buluşup göp-

Şişli. Berlin dönüşü Samanyolu Sokağı'nda Yalçın Pekşen'in benimle yaptığı konuşmanın fotoğrafı. Sonraki bir röportajında konuşmakta sizi en çok zorlayanlar kimlerdir sorusunu sorduklarında, iki kişinin ismi i vermişti, biri de bendim.

rüşmelerim oldu. Öyle bastırılmış saldırganlıklar duyumsadım ki ilk yıllarda. Salt bana değil, çevrelere de...

Hep söylediğim gibi daha çok 'sivil arkadaşlarım' oldu. Öyle derim, siviller var edebiyat dışında olan aydınlar, entelektüeller... Yazık ki yakında kaybettiğimiz değerli profesör Metin And'ın kardeşi yüksek mimar Tuncay Çavdar'la eşi Sevim Çavdar vardı. Milano'da kostüm ve tiyatro tarihi okumuş sanatçı, yaratıcı bir insan. Yakınlarda ne yazık ki Sevim'i kaybettik. Ayrıca çok esprili bir kadındı. O sıralarda yazmıyordum ben. Bir şey olurdu, ben hemen vırvır anlatmaya girişirdim. 'Ukalâ, bak bunu da biliyor!' derdi. Çok severdim onu. Cömert bir yüreği, yüksek bir estetik görüşü vardı. Onlarla birlikteyken bu insanların, Tuncay'la Sevim'in bakışlarındaki olgunluğu, hazmetmişliği iyice ayırımsamıştım. Bir insan için, bir yazar için böyle sine donanımlı kişilerle dostluk etme olanağını bulması ayrı bir öğretici deneyimdir. En azından bu, benim için hep böyle yaşandı..."

Füruzan'la bu söyleşiye başladığımız günlerde onun oturduğu binada doğal-gaz çalışmalarına girişildi. Kalorifer petekleri sökülecek, kombiler takılacaktı bütün apartmana. Yani, evde neredeyse küçük bir kazı çalışması yapılıyordu. Ama bu, kitap için bir şans oldu. Yıkımlar, kırmalarla harabeye dönmüş evde, Füruzan da arkeolojik bir çalışmaya girişti. Çünkü, onun "olmayan" büyük bir arşivi vardı. Olmayan, diyorum, çünkü hiçbir şekilde tasnif edilmemişti. Bir şeyi bulmak neredeyse olanaksızdı. İşte o arşivdeki kazı çalışmalarından, bu kitapta bulacağınız fotoğraflar yağmaya başladı. Füruzan hemen her gün telefon ediyor, "Biliyor musun bugün neler buldum?" diye heyecanla anlatmaya başlıyordu. Eminim ki buldukları, bulamadıklarından daha azdı... Neyse, belki bu kitaptan sonra, onun da hiç olmazsa bir "yarım" arşivi oluşur...

Evet, neredeyse tamamı ilk kez yayımlanan fotoğraflar bu kitaptakiler. Füruzan, kazılarda bulduğu fotoğraflar, belgelerle geliyordu çalışmaya. Onların üzerinden anılara yolculuklar yapıyorduk. Bu arada, kitapta kullanılmak üzere eleştirmenlerden, yazarlardan, Füruzan'ın dostlarından yazılar istiyordum. İlk gönderenlerden birisi, Tahsin Yücel'di. Diyordu ki:

Daba İlk Kitabında Kuralları Bozmuştu

Bizim yazın evrenimizde iyi yapıtlar fazla yankı uyandırmaz genellikle; hatta tam tersinin geçerli olduğu söylenebilir: pehlivan tefrikanı düzeyini bile tutturamamış bir roman eleştirmenlerimizce "ilk Türk romanı" diye nitelenebilir; her dört tümcesinden birini yanlış kuran bir kişi kışla göz arasında en büyük, en özgün, en yaratıcı yazarımız olurverir. Benim bildiğim kadarıyla, bu konuda kural yalnız Füruzan için bozulmuştur. Hem de daba ilk kitabında.

*Evet, 1971'de, ilk öykü kitabı Parasız Yatılı yayımlandığı zaman, günlük gazetele-
rimizin birinci sayfalarında boy göstermiş olmasa bile, eleştirmenlerimizin büyük çoğun-
luğunca özgün bir yapıt olarak değerlendirilmiş, okur da yapıta gösterdiği büyük ilgiyle bu
saptamayı doğrulamıştır. Kuşatma, Benim Sinemalarım, Gecenin Öteki Yüzü de aynı
başarıyı aynı ustalık ve aynı tutarlılıkla sürdürmüştür.*

Nasıl mı?

*İlk bakışta şaşırtıcı biçimde. Öyle ya, Fûruzan görülmedik, olağanüstü olaylar an-
latmaz bize, karşımıza olağanüstü, görülmedik kişiler de çıkarmaz; tam tersine, bir za-
manların gözde deyimiyle, "küçük insanlar"ın küçük serüvenlerini anlatır. Anlatımı da
öyle her tümcenin bir serüven olduğu Flaubert anlatımı değildir; Fûruzan alçak bir sesle
ve yalnız size anlatır öyküsünü. Öte yandan, kendine özgü bir uyumu, kendine özgü bir
örgüsü bulunan, inişsiz çıkışsız, dingin ve kesintisiz bir biçimde anlatır anlatacağını. Öyle
ki, zaman zaman, öykü tek bir tümceden oluşmuş gibi bir duyguya kapılırsınız. Bir de, her
Fûruzan öyküsünde, derin bir insan gerçeğinin eklemeliğine tamk olursunuz.*

Tahsin Yücel

Fûruzan, Bülent Ünal, Server Tanilli (oturan), Muzaffer İzgü, Doğan Hızlan.
Çukurova 2. Kitap Fuarı (2009).

Bu kitapta okuyacaksınız, Fûruzan, "Yurtdışındaki konuşmalarımı çok iyi bir çevirmen desteği alarak ancak Türkçe yaparım," diyor. Kendisine, Tahsin Yücel'in yazısının geldiğini söylediğimde, "Eğer Tahsin Yücel kadar bir dili tüm halleriyle biliyor olsaydım, konuşmalarımı 'Fransızca' yapardım... Tahsin Yücel'in edebiyata bakışının dürüstlüğü, yansızlığı beni hep çok etkiler" dedi. Bu çalışma için gönderilen yazıları Fûruzan, kitabın içinde okuyacak. Ama benim, hepsini daha önceden okuma şansım var. Tahsin Yücel'in yazısından sonra, 1970'li yıllara değinmeye devam etmemiz gerektiğini düşündüm. Hani, Fûruzan'ın "ünlü" olmaya başladığı o senelere...

"Benim ünlendiğime karar verildiğinde, sanat-edebiyat çevresini oluşturan kalabalık birden beni pek sevmedi. Fakat yine de garip bir şey oldu. Benim okurlarımın -ki yazarlar okurlarını ne yazık ki tanımazlar. Biliyorsunuz, bu büyük şansları yoktur genellikle- beni sevdiğini düşünüyorum. Çünkü *Parasız Yatılı* neredeyse kırkıncı yılını yakalayacak. Diğer kitaplar da öyle. Onlar, çok sakın, kavgalar çıkarmayan yazarıyla susan bir ortamda yer alıp tekrar tekrar basılıyorlar.

Parasız Yatılı'nın açtığı yollar oldu bana. İlginçtir. Avusturya'dan, Viyana'dan aradılar. Daha bir iki yıl olmuştu çıkmalı kitap. Çok iyi Türkçe konuşan bir kadın 'Biz sizin kitabınızı yayımlamak istiyoruz. Yayın danışmanımız Profesör Dr. Klaus sizinle görüşmeye İstanbul'a gelecek' dedi. Sonra hemen bir haber çıkmadı. Ardından bir gün profesörle Divan Otel'i'nin pastanesinde buluştuk. Avusturya Viyana'daki Europa Verlag'ın yayın danışmanıydı. Yıl 1973 olmalı. 'Sizin kitabınızı basmak istiyoruz. Bir ön anlaşma yapalım. Yalnız ben size çok zor ulaştım' dedi. Ben şaşırdım, niye diye sordum. 'Biz, Avusturya Konsolosluğu'nda bir kokteyl yaptık. Siz o ara sanırım İstanbul'da değildiniz' dedi. 'Size haber veremedik. O toplantıda sizi tanıdığınızı düşündüğümüz bazı edebiyatçı arkadaşlarınıza sorduk. Onlar ne telefonunuzu, ne de adresinizi biliyorlardı!'

Yaa öyle mi? dedim ben de. Çünkü bazılarıyla görüşüyordum o sıra. Ben orada hiç yorum yapmadım. 'Sonra *Hürriyet* gazetesini aradık. Onlar da çok şaşırdılar. Dediler ki eşi ülkemizde olduğu kadar dünyada da çok ünlü bir adamdır. Telefonları da budur, deyip yazdılar' diye devam etti. Bu konularda yapacak hiçbir şey yok. Bu yolla ulaştılar bana. Yayıneviyle anlaşma yapıldı. Sizin çevirmeniniz gelecek, sizinle görüşecek dediler. Ben de sevgili, çok çok sevgili büyüğüm Zahide Teyze'ye gittim. Profesör Macit Gökberk'in eşine. Şimdi her ikisi de hayatta değil.

Ben akrabalı biri değilim. Neredeyse hiç akrabam yok. Anne tarafımla yıllar önce bitirdim ilişkilerimi. Benim daha sonra seçilmiş akrabalarım oldu. Onların tümü çok yakınım oldular. Zahide Teyze'ye gerçek bir sevgiyle yıllarca sürecek tanışmanın başlangıcı benim için o çok önemli törene ikinci

bir g z ll k olarak tarihlendi. Sait Faik töreni Pera Palas'ta yapılırken alımlı, gösterişli, boylu poslu bir hanımefendi girdi. Yanıma yaklaşarak 'çocuğum, ben Zahide Gökberk' dedi. 'Bugün t reniniz için Büyükada'dan indim, katıldım. Sizi tanımak istedim.' Ben çok heyecanlandım. 'Bundan sonra sizi sık sık görmek isterim' diye devam etti.

Zorlanıyorum bazı söylenenleri anlatmaya kalkışınca. Çünkü bu tür karşılaşmalarda büyük övgüler yapılıyordu, yapıyor... Bunları ge iyorom. Zahide Hanım tören boyunca kaldı. Sonraki haftaların birinde adaya gittim ben. Macit Bey'le de tanıştım. O insanların yokluğu hem  niversite için, hem benim için nasıl yoksullaştırıcı. Bakın yan yana bir fotoğrafımız var. İyi ki de var. Batı Berlin'deyken onların okuduğu  niversiteye gittim sonra. Humboldt'tan mezunlar her ikisi de Berlin'de. Yetiştirdiği değerlerle ünlü bir  niversite. Ve büyük savaş başladığında ikisi de geri, Türkiye'ye dönüyorlar.

Sevgili Zahide Gökberk'e 'Teyze' diyordum, ama Macit Bey'se Macit Bey'di. Macit Bey de benzersiz bir adamdı. Felsefeci olması sebebiyle olaylara serinkanlı bir aydın bakışı vardı. şaşırtıcı denli mizah yüklü bir akılla c z ml yordu sorunları. Viyana'dan kitap  eviri  nerisi gelince Zahide Teyze'ye bir şey söyleyeceğim size dedim. Benim, Almanca dilindeki  evirmenim geliyor. Onu birlikte tanısak, acaba dili nasıl? 'Elbette gelsin' dedi. Yazın Büyükada'da kalıyorlardı, kışın Nişantaşında. Sonra taşındılar. Ev bulmaları konusunda öylesine zorluklar çıktı... Zor zamanlar geçirdiler.

 evirmenim Adelheid Ocherbauer geldi. Kadın bir Türkçe konuşuyordu ki, şaşılası g z llikte. Ara sıra hafif bir ses farkı esip geçiyor. Olağanüstü bir Türkçe. Bir anlamda da sınava giriyor. Macit Bey'le Zahide Hanım'ın evine gittik. Beraber oturduk. Çok naziktirler.  kramlarda bulundular. Sanki kızlarından biriydim. Zahide Gökberk sonraları bana 'Sen    nc  kızım sayılırsın artık' demişti. Nasıl sevgi dolu bir y rekti. Derken Alman edebiyatından açıldı konu. Kadın Türkçe konuşuyor, fakat Viyanalı. Onların dilinde Zahide Teyze 'Neleri çevirmeyi düşünüyorsunuz F ruzan'dan?' diye sordu. Bana hayatın sunduğu gerçek akrabalarımın ikisiydi o iki büyüğüm. Ocherbauer dedi ki 'Kitabın adı *Frau ohne Schleier* olacak. *Ah Güzel  stanbul*, Haraç ve Bir Evin Dıştan Görünüşü.     yk  bir kitap hacminde zaten.'

Bir iki saat sonra biz kalktık, onu geçirdik. 'Müthiş bir şey bu! Nasıl hatasız bir Türkçe' dediler G kberkler. Üstelik o yıllarda birisi  stanbul Üniversitesi Felsefe Bölümü kurucusu profesör,  tekisi Tatbiki Güzel Sanatlar'da  ğretim üyesiydiler benle tanıştıklarıında. Almancayla çok yakın ilişkileri vardı. Zahide Teyze 'Ben şaşırdım!' dedi. 'Ne büyük bir şans senin için. Bu harika bir şey bu F ruzan.' Hemen çevrildi kitap, ardından hemen yine Zahide Teyze'ye gidildi. Bir günde okudu canım benim. Telefonla

İstanbul, Büyükdada. Gökberkler'in yazlık evinde. Çok sevdiğim Macit Gökberk ile. Sevgili Zahide Teyze çay hazırlıyordu gelemedi.

Sevgili Hami Çağdaş'ın *Parasız Yatılı*'nın 25. yılında düzenlediği bu çok güzel kapaktan benim hiç haberim yoktu. Dergiyi satın aldığımda kapaktaki resmi tanıdım, ama birdenbire kavrayamadım. Sonra onun sıcak dostluğundan gelen cümlesine baktım: 25 yıl mı oldu Füzûzan?

aradı hemen 'Füruzan, olağanüstü bir çeviri' dedi. 'Senin çevirin zordur. Yazdıklarının temelini olaylar yapmıyor. Çok başka türlü bir durum yazarlığın var. Olaylarla vurguna uğramış insan durumlarını anlatıyorsun sen, olayları değil. En zor şeydir bunu aktarmak.'

Birinci baskı lüks yapıldı önce. Üç yerde aynı anda basıldı: Viyana, Münih, Zürih. Arkadan başka yayınevleri Federal Almanya'daki Europa Verlag'dan satın aldılar. Kitap yeni bir yolculuğa çıktı. Birdenbire bana Batı Berlin'den Deutscher Akademischer Austauschdienst'den (D.A.A.) bir yıllık 'sanatçılar çağırısı' geldi. Ve böylece bu kitabın açtığı yol, böyle ufku geniş bir yol oldu..."

Elinizde tuttuğunuz kitap, hemen hepsi ilk kez burada yayımlanan, bu çalışma için yazılmış metinler ve seçilmiş fotoğraflardan oluşuyor. Ancak, edebiyatımızda Füzuran'ın çok sevdiği, "bu çok önemli adların çağdaşı olmak şansına eriştim ben. Eleştirmen, düşünce adamı olarak yoğun bir bilgi birikimleri vardı. Onların eksikliğini yerleri doldurulmaz, diye anmak istemiyorum. Çok önemliydi. Çok dürüsttüler. Zaten doldurulamaz" dediği ustaları, bugün ne yazık ki aramızda değiller: Onları saygıyla ve özlemle anarak Fethi Naci, Mehmet H. Doğan, Ece Ayhan, Erdal Öz'ün değerlendirmelerini daha önceki yıllarda yayımladıkları çalışmalar arasından seçtim. Ece Ayhan'ın söyleşisine yer vermiştik. Şimdi, Fethi Naci'nin anlattığı Füzuran'ın Dünyası'nı okuyalım:

Füzuran'ın Dünyası*

*Nâzım Hikmet, o unutulmaz şiirinde,
Karanlık bir yağmur gibi,
canını sıkarsa yaşamak
tekrar Gazali'yi oku*

diyordu. Gazali'yi bilmiyorum, okumadım hiç, ama, "Karanlık bir yağmur gibi canını sıkarsa yaşamak, 'Edirne'nin Köprüleri'ni oku" diyebilirim.

"Hikâyeci Füzuran", benim için, "Edirne'nin Köprüleri"yle başlar. Daha önce yazdığı hikâyeler sanki bir hazırlıktır "Edirne'nin Köprüleri"ne. Onların bazılarında da bir gözlem zenginliği, bir ayrıntı ustalığı, yaşanmışlıktan gelen inandırıcılık, bir insan sıcaklığı görülür; ama bu hikâyeler organik bir bütün olmaktan henüz uzaktır; yaşam kesitleri verirler – o kadar. "Edirne'nin Köprüleri"nde yse Füzuran belgesel filminden konulu filme geçen bir rejisör gibidir. Ayrıntılar, şaşırtıcı bir kurgu ustalığıyla, bir bütünü oluştururlar. Hikâye, sağlam yapıtlı bir şiir gibidir. Tek sözcüğü yerinden oynatamazsınız. Yaşam gerçeği artık sanat gerçeğine dönüşmüştür.

İki çocuk, Hala Adile ("Temizlik Kolu"nda yeniden buluruz onu), amca, yenge, yoksulluk, bırakılmış toprakların, o topraklarda yaşanmış günlerin özlemi, İstanbul'a yerleşmemişlik; derken, bir bayram günü çıkagelen iki "bemşeri"nin bu yalnızlık, bu bırakılmışlık çemberini kırışı; o yoksulluğun, o bırakılmışlığın, o hüznün birden beraberliğe ve yaşama sevincine dönüşmesi... Bu değişim ancak müzikte rastlanabilen bir mükemmellikte verilir. Ekleme gerek yok: Sözüm, "sol memesinin altındaki cevahir" karararmış olanlar içindir.

Füruzan'ın sonraki hikâyelerinde belirginleşecek olan ustalıklarının başlangıçlarını "Edirne'nin Köprüleri"nde görürüz: Betimlemelerin ve konuşmaların ruhsal çözümler için bir araç olarak kullanılması. Ve Füruzan'ın dünyasını kuran değerleri: "Anlat alın terini, muhtaçsızlığı." Bütün hikâye boyunca dünyaya ve insanlara bir çocuğun sevinç dolu gözüyle bakılır. Önyargısız bir bakıştır bu, kalıplaşmış düşüncelerden uzak bir bakış. Her şey sanki ilk defa araştırılıyor, ilk defa keşfediliyor gibidir. Hikâyenin o büyümlü güzelliğini işte bu bakış sağlar.

Parasız Yatılı, Kuşatma ve Benim Sinemalarım'daki yirmi dört hikâyenin dörtte biri doğrudan doğruya göçmenleri konu edinir. Topraklarından kopmuş, vatan diye geldikleri yerde kendilerini bir büyük boşlukta bulmuş kişilerdir, bunlar. Tarımda çalışmaktan başka bir şey bilmezler: "Topraktır bildiğimiz" İstanbul'da ya mezbahada çalışırlar (canlıyla cansızıyla, tabiatı bir insan gibi seven Hala Adile'nin yüreği dayanmaz buna, oğlu için, "Mezbahada keser güzelim hayvanları," der), ya deri işçiliği yaparlar, ya ciğercilik. Bağımsız küçük tarım üreticiliğinden "vasıfsız işçi"liğe ya da "lumpen"liğe geçişin acısı alt üst etmiştir hayatlarını. Bu, en çok, geçmişlerinden getirdikleri değer yargılarıyla yaşadıkları günlük gerçeğin çatışması biçiminde görülür. Yenik düşmüşlerdir. Bunu unutmak için ya geldikleri kenti kötülerler ("Buralarda kar bile kirlenir kararır."), ya da geçmişe, anılara sığınır. Gelecek konusunda hayal kurma güçleri bile kalmamıştır; Yahya Kemal'in ünlü dizesini tersyüz etmiş gibidirler: "insan âlemden hatırladığı müddetçe yaşar."

Füruzan'ın göçmenleri, yoksullukları içinde de, iyi yürekli, sevecen insanlardır. Tabiatı bile bir insanı sever gibi severler: Hala Adile, "Bu incir veremez bir yemiş. Isınmaz gövdesi, almaz bir dalı güneş. Kalmış yoksulcağız buralarda," der. (Bu sevgiyi "Bir Evin Dıştan Görünüşü"nde de buluruz. Fitnat Hanım, yirmi yıldır büyüttüğü bir çiçek için, kocasına, "Ben ölürsem o öksüz kalacak. Alınan çiçektir, aşırı bakım ister," der.)

Füruzan'ın göçmenlerinin bel bağladıkları tek kurtuluş yolu, başlangıçta çocuklarını okutup adam etmektir. Umudu kesmişlerdi kendilerinden. Füruzan, göçmenleri yeniden işlediği son hikâyesinde, "Günübirlik Adada"da, yeni gelişme eğilimlerini sezdirir; besleme Cennet, babasına, "İşçi olmanın daha insana yaraşır olduğunu söylüyor Recep Ağabeyim, haklı," der. Yaşama yorgunu babasının karşı durmalarına rağmen vermiştir kararını; Redife için "Ben işçiliğe gittiğimden getiririm düğün hediyesini ona," der.

Füruzan'ın, göçmenlerden sonra, ısrarla işlediği ikinci konu çocuk denemek yaştaki kızların harcanmaları ve "düşmüş" kadınlar konusudur.

İlk defa "Nehir"de tanırız böyle bir kız çocuğunu. Henüz on üç yaşındadır. Bir ağa evinde aşkılık yapan ablası "bir izin dönüşü onu da getirir" ağasının evine. Sonuç: "Yusuf Ağanın erimiş adaleleri sarkık karnının ağırlığı kayıyordu sanki. Ellerini yanına sıkı sıkı yapıştırmıştı. (...) Tavanlar üzüm salkımlarıyla resimlenmiştir. (...) Gözlerini daha sıkı yumdu." Fûruzan'ın anlattığı "kız"lardan yalnız bu kız "kurtulur"; aynı hikâyede değil, hemen ondan sonra yayımladığı "Su Ustası Miraç"da: On üç yaşında ırzına geçilen kız, Ağa ile evlenmiş, evin hanımı olmuştur. Fûruzan bunu sezdirmekle yetinir. Vedat'ın annesi şöyle der: "Güya ben hizmetçilikten gelmişim, ablam abıymış. Nasıl da utanmazlar bunu demeye. Ablam filân yok. Arada topraklı mahalleye kimlere gidiyormuşum? İnsanlık borcu. (...) Ağanın karısı ölmeden önce, ben onun karılığını yaparmışım. Yalana bak." Birkaç satır sonra kadının yalan söylediği belirtilir: "Yere yörük kilimleri serilmişti ben geldiğimde. Yani evlendiğimizde görmüştüm."

Kuşatma ve Benim Sinemalarım, güç yaşama koşullarının fakir kenar mahalle kızlarını nasıl bir batağa doğru ittiğini gösterir.

Kuşatma'da, "ilkokuldan sonra okuyamayan" Nazan, on iki yaşında çalışmaya başlar. Haluk Beyle bir sinema locasına girdiği zaman on dört yaşındadır: "Acı da acıydı hani, böylesini ilk kez duyuyordum. Ama aşağısındaydı, bacaklarının arasında sürüyordu şimdi iğrenme." Hikâyede, daha önce, bir "Nigar abla" anlatılır: "O artık herkesin ablasıydı." Ve hikâye bir çocuğun, "Seber teyze, Nazan abla geldi bak!" sözüyle biter. Nazan, artık, "Nazan abla" olmuştur. "Abla" sözcüğüyle hikâye okurda gelişmeye, yaşamaya devam eder. Bir sözcük, bir geleceği özetlemeye yetmiştir.

Benim Sinemalarım'ın Nesibe'si ise on altı yaşındadır; Nazan'ın iki yıl büyümüşü. İki hikâye iç içedir; öyle ki, Kuşatma'daki annenin "ela gözleri", Benim Sinemalarım'da sadece "açık ela gözler" olmuştur. Ama Kuşatma'nın uysal Nazan'ı iki yıl içinde iyice hırçınlaşmıştır: "Hiçbir yere gitmeyecek miyim ben?" diye annesine kafa tutar. "Zaten on altı yaşına gelmişim. Yaşadım yaşadığım kadar," diyecek kadar yorgun ve bezgin. Ve, "Yaşlı adamlarla gezdiğimi de bal gibi biliyorsun. Genç adamlar hoşunuza gitmiyor yalnız," diyecek kadar şirret. Bir yandan da vazgeçilmez bir mutluluk özlemi içindedir; muhallebici dükkanında, "bu koca kent in en büyük parkında" kendi yaşını, kendi yaşamını yaşayarak mutlu olmak özlemi içindedir.

Kuşatma'daki sinema locasının yerini Benim Sinemalarım'da bir plaj kabinesi alır. Fûruzan, loca sahnesini de, plaj kabinesini de "Ab... Güzel İstanbul" ve "Kırlangıç Balıkları"ndan daha değişik bir biçimde anlatır. Son iki hikâyede oldukça düz bir anlatım vardır. Oysa Nazan'ın ve Nesibe'nin "düşüş"lerini okurken sanki önünüzde bir hikâye kitabı yoktur, bir sinema locasına ya da plaj kabinesine açılmış bir delikten bakmaya ya biri zorluyordur sizi; kendinizi bir "okur" gibi değil istemediği halde "röntgenci" durumuna itilmiş biri gibi duymaya başlarsınız; bir suçluluk duygusu, daha doğrusu bir suç ortaklığı duygusu yakanıza yapışır. Ve Nazan'la Nesibe'nin baş eğmişliği, kabullenmişliği birden okurda baş kaldırma ya, öfke ye dönüşür. Fûruzan, bunu, az rastlanır bir ustalıklarla baştırır.

Gül Mevsimidir, bir yandan, Mehmet H. Doğan'ın belirttiği gibi,

... baş kabramanı, Birinci Dünya Savaşı sonrası kıpırdamaya, gelişmeye ve eski tüketici bürokrat sınıfın üzerinde yükselmeye başlayan burjuva sınıfı" (bkz. Tekrarın Tekrarı) olan bir hikâyedir, bir yandan da özlenen, ancak düşlerde yaşanacak kadar güzel ve "temiz" bir sevdanın hikâyesidir. Fûruzan, sanki Nazanlara, Nesibelere umut vermek, yaşama gücü vermek ister gibidir; sanki onları kirliliklerinden arındırmak ister gibidir Rüştü Şahin'le Mesaadet'in sevdasını anlatırken... "Beni sevdiğini, delice tutkun olduğunu bilmez değildim. İçinin kavruğunu biliyordum. (...) Hiç direnmedim ona. Beni incitmedi, kokladı. (...) O gece en sona gitmedik ama onun vardı yere kimse varamadı bir daha. (...) Çıplaklığımız sabah aydınlığında fildişi gibi duru, günahsızdı. (...) Hiç olmazsa, insanı aşağılayan o şeyi Rüştü Şahin'le yapmamıştım..."

Nâzım'ın o eşsiz "Saman Sarısı"nda bir dizesi vardır: "Sen mutluluğun resmini yapabilir misin Abidin." Fûruzan, Gül Mevsimidir'de bunu yapmayı deniyor:

Hiç insan sesi duyulmuyordu. Doğrulup daha iyi görmeye çalışmıştım kapının içinde toplanan güzelliği. Birkaç kelebek aynı yere konup yeniden dağılıyorlardı birlikte. Uçuşlarındaki yumuşaklık erimiş gün aydınlığında saydamlaşıyor, arada beliren, kanatları beni hafifletiyordu. Merdivenlerin dibinde bir yalağa dolan suyun duru yüzünde biriken yosunlaşmaları görmüştüm. Bağevini çevreleyen aşısız bir asmanın uzayan gevrek dallarından koparak birikintinin ipine sokup karıştırmaya başlamıştım. Yosunlar yer değiştirirken köpüklenmeler belirliyordu, çözülen balkalarında. Aşağıdan eşeklerine binmiş geçen köylülerin karışık konuşmalarını duymuştum birden. Uzaklaşırlarken biri sözleri anlaşılma-
mayan türküsüne başlamıştı. Sıcakın üstlerini şekerleştirdiği üzümleri yakından görmek istemiştım. Bağın içinde her kütüğün yanına oturup damarları zarlaşmış kabuklarından açıkça görünen değişik üzümlere yüzümü iyice yaklaştırarak bakmıştım. Gerginlikleri öz-sularının duruluğunu belirtiyordu. Üstümde dolaşan arıların uyumlu sesleri çıktığım noktadan gittikçe uzaklaşmam beni hiç korkutmamıştı, Tepede ayağa kalkıp görünen dağlara, yeşilliklerle bölünen ovalara bakmıştım. Uzayan ince keçi yolları, koyu yeşilleriyle yolları kapatan palamutlar, uymaz kesişmelerle yamaçlara işlenmiş tarlalar, ayrımları denk düşmeyen toprakların sürülüşü, bir bölümün kıvrıla çalan ekilmişliğinde duran ince gövdeli, bir top ağaç ve gördüğüm güzelliklerin yukarısında uzayıp giden Akdeniz göğü; iki yamacın içlerinden tüten dumanlar. Küçüklüğümün bağ gezisinde yaşadığım coşku dolu bu duy-guyu en çok Rüştü Şahin'e duyduğum sevdaya benzetebilirim."

Sevdanın, mutluluğun resmidir bu. Ancak şiirde ulaşılabilecek bir çizgi:

Söylenmemiş aşkın güzelliğiyledir
Kâğıtlarda yarım bırakılmış şiir;
insan yağmur kokan bir sabaha karşı
Hatırlar bir gün camı açtığını,
Duran bir bulutu, bir kuş uçuşunu,
Çöküp peynir ekme yediği bir taşı...
Bütün bunlar aşkın güzelliğiyledir.

Gül Mevsimidir, "Edirne'nin Köprüleri" ve. "Haraç" dan sonra Fûruzan'ın ulaştığı yeni bir aşamadır. "Haraç" da teğet geçtiği bir şeyi ilk defa bilinçle ya par: Sosyal gelişmeleri hikâye içinde fon olarak kullanır. (Sonra, bunu, "Bir Evin Dıştan Görünüşü"nde yapacaktır. Ama bu defa söz konusu olan bürokrasinin yergisi ve gelişen kapitalizmdir.) Gene de Gül Mevsimidir'in ağır basan yanı, sevgi ile hüznün, yitirmişlik ile "bir bitmez gül mevsimi" özleminin birbiriyle başruneş olmasıdır; duygu yoğunluğudur. İnsana estetik bir beyecan veren sanat eserleri özetlenemez, biliyorum, ama Gül Mevsimidir'i ne zaman yer yer okusam hep Rimbaud'nun o, zengin çağrışımlarla yüklü iki dizesini hatırlarım:

O saisons, o châteaux!

Quelle âme est sans défaut?

Rimbaud'nun bu dizeleri Gül Mevsimidir'in özeti gibi gelir bana. Fûruzan, "düşmüş" kadınlara duyduğu ilgiyi "Ah... Güzel İstanbul" ve "Kırlangıç Balıkları"nda sürdürür. Birinci hikâyede ön planda Cevahir, ikinci planda Sarı Kâmil vardır; ikinci hikâyede tersine: önplanda Mehmet, ikinci planda Zariife. İki hikâyede aynı temayı işler. Zaten birincisi 1971'in Eylülünde yazılmıştır, ikincisi Ekiminde. Kuşatma ile Benim Sinemalarım'da gördüğümüz, o, küçük kızları baştan çıkaran "gıcirtılı ayakkabı" ya da "kol atları gevşemiş" adamların yerini, bu defa halktan kişiler, etmek paralarını alın teriyle kazanan insanlar almıştır: Şoför Sarı Kâmil ve balıkçı Mehmet. Mehmet için Sarı Kâmil II, daha doğrusu eksik bir Sarı Kâmil denebilir. İki erkek de sosyal bir sonuca bireysel çözüm yolları ararlar. Fûruzan, "iyi yürek" in, böyle bir çözüm için yetmeyeceğini bu iki hikâyeye bitiriş biçimiyle gösterir. Hem öyle bir şeyleri ispat etmek istemiş gibi değil; sadece bir "olgu"yu anlatırgibi, acelesiz, sakın, serin kanlı.

Fûruzan'ın dünyasında, göçmenler, baştan çıkarılan kız çocukları ve düşmüş kadınların yanı sıra sürekli olarak bir ana-kız görürüz. Daba ilk kitabının ilk hikâyesinde, "Sabah Eskimişliği"nde, iki cümle vardır: "Utumun akordu bozuluyor, diye bağıyor anem, oynama kız geliyorum yanına." – "Çocuklar, Yuuuu diye bağıyorlar, kıza bak kıza, takunya ile gelmiş yuuuuu." Annenin bu sevgisiz tutumu, kızın "takunya"da somutlaşan fukara geçmişi, çeşitli biçimlerde tekrarlanır. "Piyano Çalabilmek", ana'yı en iyi anlatan hikâyesidir: "Ben babana göre değildim, ama ne yapacaksın, kader." Fûruzan, ana'nın hor gördüğü baba'yı ve baba'nın akrabalarını nasıl sevgiyle, coşkuyla anlatırsa, ana'yı da öylesine katılıkla, uzaklıkla anlatır. Çünkü baba da, babanın akrabaları da yoksulluk içinde bile yaşama sevgisini sürdüren, insan sıcaklıklarını yitirmemiş kişilerdir; oysa ana: "Onu çok yabancılıyordum. Çevremizin dışındaydı anlattıkları." Bunun için çocuk Kadıköy'e gitmek istemez, Kozma'ya gitmek ister. (Piyano Çalabilmek).

Fûruzan üç kümede toplanabilen konularına son kitabında yeni bir tema ekliyor: Ölü evlilikler. Gerçekte, altı gizilmemekle birlikte, bu "ölü evlilik" teması Haraç'da da vardır, Gül Mevsimidir'de de. Mesaadet, "Kocamla sırt sırta yaşadık diyebilirim özetle," diyordu. Ama "Bir Evin Dıştan Görünüşü" ile Kış Gelmeden'de bu tema birden ağırlık kazanır. Gerçi her iki hikâyede birtakım sosyal gerçeklikleri belirtir, ama bunlar bir fon olarak kalır; ön planda birbirinden kopmuş kadın'la erkek vardır. Fıtnat Hanımın, "Sus,

sus, Rahmi bey, biz birlikte neyi sevdi ki?" sözü bu kopmuşluğa biraz aydınlık getirir. Mehlika, "Karı koca olma gereğine dönüşmüş şeyler sevindirici değildi artık," diye düşünür. İşte Mehlika'nın evlilik gerçeği: "Her gece bir masanın, sonra koltukta bir fincan kahvenin ardına çekilip ihtiyarlayıp duruyoruz." Ve Füzûzan, hikâyesini bozmak pahasına, Mehlika'ya evi terk ettirir.

Konu benzerliği bakımından belki "Haraç"la "Günübirlik Adada" da bir arada anılabilir. "Haraç", Füzûzan'ın ilk başarılı büyük hikâyesi; Parasız Yatılı'nın bunca beğenilmesine yol açan hikâye. Füzûzan, "Piyano Çalabilmek" in Nazire'sinden hareketle unutulmaz bir Servet Hanım yaratır. "Günübirlik Adada" da ise bir bilinçlenme pırlıtsı vardır: Servet'le Cennet'in (iki beslemenin adlarını bilinçli olarak mı böyle kaftıyeli seçmiş, bilmiyorum) arasında dağlar kadar fark vardır artık.

Füzûzan'ın insanları, bu insanların oluşturduğu dünya, kısaca, böyle özetlenebilir, sanıyorum.

Bu insanların dünyaya ve insanlara bakışları nasıldır? Bilinçli- bilinçsiz, aradıkları kurtuluş yolu nedir? Yoksulluklarından, ezilmişliklerinden nasıl kurtulmayı düşünürler?

Füzûzan halkımızın bir özlemini çok iyi tespit etmiş: Çocuğunu okutmak. Çünkü okuyan çocuk, gelecek korkusu içinde bunalmış fukara aileler için (Kuşatma'da, "Yeniden başlamak yoktu onların semtinde, sürdürmek vardı," der) tek sosyal güvenlik umududur: Okuyacak, hem kendini kurtaracak, hem anasını babasını... "Sen okulu bitirip öğretmen olunca. O zaman çalışmam hastanede. Beraber çıkar gideriz," der Parasız Yatılı'daki anne. Füzûzan, belki de, bu köklü gerçeği bildiği için, ilk kitabına, kitaptaki "Edirne'nin Köprüleri" ya da "Haraç" gibi en güzel iki hikâyeden birinin adını değil de Parasız Yatılı adını vermiştir; geniş kitleyle ilişki kurma bilinci daha kitabın adında başlar. Aynı temayı başka hikâyelerde de tekrarlar: "Tokat Bir Bağ İçinde"de bahçecinin pomak karısı, "Okusunlar, adam olsunlar. Çürümesinler bizim gibi," der. Kuşatma'daki baba, "Nazan'ı okutalım diyorum ne yapıp yapıp. Okumuş olursa belki bizim sürünmemiz onda biter," der. Redife'ye Güzelleme'de kızın babası, "Onu okutacağım. Ne yapıp edip okutacağım," der. "Bir Evin Dıştan Görünüşü"nde Fitnat Hanım, oğlunu, "Sedat oğlum, büyü açığöz ol, oku, bari sen anneni rahat ettir," diye diye büyütür.

Fakir ya da orta halli aileden gelen çocuklar okuyunca, genellikle, iki yoldan birini seçerler: Ya fukaralığın ("sömürünün") nesnel nedenlerini öğrenerek sosyal sorunların çözümünün de sosyal olduğu, sosyal sorunlar için bireysel çözüm yolları olamayacağı bilincine varırlar, emekçilerle bütünleşmenin yollarını ararlar; ya da unutulurlar geldikleri sokakları, o sokakların insanlarını, "İçeriye sevinç keder - Hiç bir haber sızdırmayan ev" ardına düşerler, artık bir kendileridir düşündükleri; haksızlıkmış, sömürümüş, özgürlükmüş, umurlarında değildir. Füzûzan, birinci tipe ilk defa "Su Ustası Miraç" da değinir. Ne var ki Vedat, fukara çocuğu değil, ağa çocuğudur. "Su Ustası Miraç" ilk defa Yeni Dergi'nin Nisan 1970 tarihli sayısında yayımlanmıştı; sonraki olaylar, "devrimci gençlik eylemleri" denilen hareketlere büyük sayıda "varlıklı" aile çocuklarının katıldığı-

nı gösterdi. Bu bakımdan Vedat'ın sosyal kökeni ile bilinci arasında bir karşıtlık olmasında gerçeğe aykırı bir durum yok; çünkü sosyal kökenle bilinç arasındaki ilişki mekânîk bir ilişki değil. Fûruzan, bir yıl sonra yazdığı "Tokat Bir Bağ İçinde"nin ikinci bölümünde gene birinci tipi işlemeye çalışır. Hatice, "Şimdi salt acımayla düzelmeyecek olanı biliyoruz. Haklı olanlara savunmayı öğreteceğiz. Öğrenecekler de, öğreniyorlar da. Çünkü temel, tek güvenilecek çıkıştır" bilincine varmıştır. Kasabasını, kasabasının insanlarını unutmamıştır: "Belki zamanla yüz çizgileriniz dağıldı. Ama tek yüz oldunuz tümünüz," der.

Fûruzan, ikinci tip "okuyan çocuk"u "Bir Evin Dıştan Görünüşü"nde anlatır: Sedat. Üniversitede okurken "Ne yapmalı etmeli, iyi yi yi p, iyi giyinip, iyi yaşamamın yollarını bulmalı," diyen Sedat, "koskoca bir inşaat mühendisi olur, özel sektörde çalışır ("Şimdi işini bilen gençlere çok olanak tanıyorlar. Ben onların her dediklerini yaparken, birlikte çalıştıklarım da benim evet dedirteceğim şeyleri kabullenmiş oluyorlar"), bir zengin kıızıyla evlenir ('Anne, öyle bir aileye girebilmek için nasıl uğraştığımı bilemezsin. Kız he dediğinde fırsatı kaçırmamak gerekiyordu"); "Sen artık bir yüksek mühendis annesisin, ona göre üstten al," diyen, "Şu karışıklıklar hele yatışsın" diyen, "işini bilen" gençlerden biri olur. Fûruzan, Sedat'ın kişiliğinde gerçek bir tip yaratır; eleştirisini kendinde taşıyan bir tip. Sedat, küçük burjuva ailelerinin özledikleri ideal "oğul" dur.

Fûruzan'ın insanları, belirli koşulların sonucu olarak, genellikle bireysel çıkış yolları arayan insanlardır. "Haraç" da, çalışmak için Almanya'ya giden oğul, anasına, "Anlamazsın, sen dünyayı bilmiyorsun. Bu dünya her koyunun kendi bacağından asılma dünyası. Kimsenin kimseyi gördüğü yok," der. "Seyyid"de Seyyid'in ağabeyi, Almanya'ya giderken, "Gitmek gerek Seyyid oğlan. Bir hal, yol bulmak gerek. Yoksa acımızdan kıvrulup it enciği benzeri ölmek var. Ölmekle kalınsa ar edilmez a... Muhanete muhtaçlanmak var ki, benzeri olmaz... (...) Ben oralarda bir işin ustası olacağım. Makine, ney öğreneceğim. Dönüşün el kapısı bizleri bağlamasın diyyedir her bir yaptığım. Anamı da, seni de çekeceğim yoksulluğun elinden," der. "Ah... Güzel İstanbul"da Cevahir'in, "Kırlangıç Baltıkları"nda Zarife'nin kurtuluşu bir rastlantıya kalmıştır: Bu rastlantının adı birinci hikâyede Sarı Kâmil, ikinci hikâyede Mehmet'dir. Ama Fûruzan, bu iki hikâyede de, rastlantıya bağlı bireysel kurtuluşun umutsuzluğunu açıkça gösterir. Kuşatma ve Benim Sinemalarım, on dört ve on altı yaşındaki iki kız çocuğun "düşüşünü" gösterir ve biter; oysa "Nehir"de Yusuf Ağanın ırzına geçtiği on üç yaşındaki kız, "Nehir"den hemen sonra yayımlanan "Su Ustası Miraç"da Ağa ile evlenerek evin banımı olmuştur: "Kurtulmuştur" Gerçeği zorlamaz Fûruzan.

Bireysel kurtuluş yolları arayış, belirli koşullarla, bu koşulların biçim verdiği bilinç düzeyi ile somut bir biçimde açıklanır. Fûruzan, tanıdığı, bildiği kişileri, bu kişileri çevreleyen, oluşturan koşullarla birlikte verir; hiçbir zaman belli bir insan gerçekliğine, ancak belirli birtakım koşulların ve çalışmaların oluşturabileceği bir bilinci eklemeyi, böyle bir bilincin yakaya ilıştırılan bir rozet olmadığını bilir. Bunun için haksızlığa kafa tutuşun henüz sosyal bir anlamı belirmemiştir Fûruzan'ın hikâyelerinde (Vedat

ve Hatice tipleri dışında... İlginç: Vedat yüksek öğrenim yapmaktadır; Hatice bir lisede öğretmenliğe başlamak üzeredir.); Fûruzan'ın insanlarındaki kafa tutuş, hep bireysel öfkelenmelerdir. (bkz. "Temizlik Kolu"ndaki nine, "Kırlangıç Balıkları"ndaki Mehmet, vb.) Ama Fûruzan, daha iyi bir yaşam özlemi içindeki bu insanların, hapsedukları odadan kurtulmak için kapalı pencere camlarına saldıran ve kafalarını camlara vura vura düşen sineklere benzer durumunu çok iyi gösterir. O kadar sevdiği halktan kişilerin, ekmek parası uğruna, kimi zaman, nasıl korkaklaştıklarını göstermekten de çekinmez. (bkz. Kırlangıç Balıkları).

Fûruzan'ın insanlarında sürekli bir sevgi özlemi vardır. "Haraç"ın "bir ayağı çukurda" Serveti "Niye gencecik bir ananın sarılmasını düşünürüm kendime?" der. Bu sevgi özlemi, bazen, "sevgi" biçiminde verilir: "Suna'nın sarı saçlarını tıkardım yorganın içine. Sanki saç üşürmüş gibi." (Bir Evin Dıştan Görünüşü). Kimi zaman da gerçek sevgi bir cümleyle özetlenir: Hala Adile, kıskandığı kocasına öfkelenerek, raftan kapattığı bakır maşrapayı kocasının yüzüne fırlatır; hikâyenin bütününde şu tek cümle koca'nın sevgisini anlatmaya yeter: "Bir bakarım ki, İdris durmuş dışarda, güler Allah güler." (Edirne'nin Köprüleri).

Fûruzan sık sık geçmişten söz açar. Anlattığı kişiler, özellikle göçmenler, içinde yaşadıkları koşulların katı gerçekleri karşısında teselliyi geçmişe sığınmakta bulurlar. Ama kişilerinin aksine, Fûruzan için geçmişe eğilmek, gerçeklerden kaçmak için değil, gerçeklere nüfuz etmek, gerçekleri kavramak, gerçeklerin bilincine varmak içindir. Bunun içindir ki kimi hikâyecilerimizde gördüğümüz, o, geçmişten söz ederkenki sulu gözlü tutum Fûruzan'da yoktur. Fûruzan, geçmişe boyun eğmez; geçmiş Fischer'in bir sözcüğünü kullanarak söyleyeyim – "evcilleştirir"

Fûruzan için –bir hikâyesinin adını hatırlayarak– "Ayrıntı ustası Fûruzan" diyebiliriz; bir mozaik sanatçısı gibi kullanır ayrıntıları, o çeşit çeşit renkteki küçük taşların ustaca bir araya getirilmesiyle elde edilen bütünün sağladığı şaşırtıcı etkiyi Fûruzan'ın çoğu hikâyelerinde bulabilirsiniz. Fûruzan'da hikâye demek ayrıntı demektir, diyebilirim. Ayrıntılarla sağlar hikâyelerine inandırıcılığı; insan ve toplum gerçeğini, ruhsal çözümlemeleri ayrıntılarla somutlaştırır. Bunun için Fûruzan'ın hikâyelerinde biçim sorunu incelerken ayrıntılar üzerinde özellikle durmak gerekir.

Fûruzan için, deyim yerindeyse, "ayrıntıyı kişiselleştiriyor" diyeceğim. Önemli olan, bu. Kimi hikâyeciler, birtakım şeyleri "her gözün görebileceği biçimde" anlatmayı ayrıntıları anlatmak sanıyorlar. Bu bakışla verilen ayrıntılar hikâyenin gelişiminden bağımsız nesneler durumuna düşer, zenginleştirmez hikâyeyi, yavanlaştırır. Oysa Fûruzan'da ayrıntı sanki bir nesne olmaktan çıkar, yaşanmış bir gerçek olur, yaşam yüklü bir hikâye ögesi durumuna gelir. İnsan ve toplum gerçeğini bu yoldan yeniden-kurar Fûruzan. Oyuncaksız geçen bir çocukluğun bütün acılığını üç sözcükle duyurabilir: "Elinden şişesini bırakmamıştı." (bkz. Redife'ye Güzellemeler). Burada, belki, Sartre'in bir sözünü anmakta yarar vardır: "İnsan bazı şeyleri söylemeyi seçtiği için değil, onları belli bir biçimde söylemeyi seçtiği için yazardır."

Fürüzan'ın ayrıntılara verdiği önem, ilk bakışta, betimleme düşkünlüğü gibi görülebilir. Oysa Fürüzan, betimlemeyi, genellikle bir ruhsal durumu açıklama aracı olarak kullanır. Bir örnek "Bir Evin Dıştan Görünüşü"nde Rahmi Beyin gözünden Fıtnat Hanım şöyle anlatılır: "Yanında oturan Fıtnat Hanıma baktı. Dağınık, özensiz saçlarının şakaklarından çoğalarak yayılan aklarını ay aydınlığı yaldızlıyordu. Giyimimin ne bel ne kalça yeri ayrımı olmayan kesimindeki baştan savmalık, orta yaşı aşmış kadının gövdesini sınırsız bir yığın gibi gösteriyordu." Rahmi Beyin karısı hakkındaki düşüncesini Fürüzan böyle anlatır, "Rahmi Bey karısı hakkında şunları şunları düşünüyordu," demez. Cocteau'nun şiir için söylediği bir söz vardır: "Ne masa'yı anlatacağım diye masa kelimesini kullanacaksınız, ne kuşu anlatacağım diye kuş kelimesini, ne de aşkı anlatacağım diye aşk kelimesini." Fürüzan, ruhsal çözümlemeler yaparken, Cocteau'nun sözünü hikâyeye uyguluyor gibidir. Fürüzan ayrıntıların hikâye içinde bir işlevi olmasına dikkat eder. Sözgelimi "Günübirlik Adada"da, babadan söz ederken, "Sabahın beşinde uyanıp, kucaklayarak helâya götürdüğü karısının yanında sandı kendini," demişse, bu, biraz sonra baba'nın uyuyakalmasının nedenini açıklamak içindir. "Kırlangıç Balıkları"nda, Zarife'yi anlatırken, "taze bisküvi kokan saçları" der; on sayfa sonra "Fabrikadan göğsüne sokarak çıkarabildiği bir iki bisküviyi düşündü" cümlesini okuruz: Zarife bisküvi fabrikasında çalışmaktadır.

Fürüzan, zaman zaman, konuşmayı da belirli bir ruhsal durumu belirtmek için ustaca kullanır. Bunu ilk defa "Su Ustası Miraç"da dener: Anne'nin konuşmasındaki yalanlar birtakım gerçekleri açıklamak içindir. Kış Gelmeden'de Mehlika'nın Alişan'a bir "Enişte-ne anlat hepsini. O da seni sever... sever sever..." deyişi vardır, insan okurken o "sever sever" tekrarındaki sevgi dolu yalanı ses tonuyla birlikte duyar. "Günübirlik Adada"da, Madam Tasula'nın Cennet'in babasına, "En sevdikleri tatlıdır madamla çocukların. Kıvamını kaçırmaya gelmez. Bademler karardı mı at gitsin..." dedikten sonra bir, "Aaa elbet haklısın Enver Efendi... Öyle" deyişi vardır, kadının umursamazlığı ancak öyle anlatılabilir. Fürüzan, kişilerinin konuşmalarında da aynı dikkati göstermeye çalışır. Bu dikkat, sözgelimi "Haraç"da Servet Hanıma "Genç kadınlar" dedirtmeyip "Tazeler" dedirtecek dereceye yükselir.

Fürüzan, hikâyelerinin anlatımında sık sık sinemadan yararlanır. Kimi zaman sanki kalemle değil, kamera ile çalışıyor gibidir: "Babasının yaklaştığını iki yamanın büyümesinden anladı. Başını daba eğdi. Çıplak, iri ayakları gördü." (Benim Sinemalarım). "Elini cebine atıp bir mendil çıkardı. Mendilin büküm yerleri kirden kararıp katılmıştı. Yüzünden geçirdi mendili. Adam her yaptığıyı izliyordu. Delikanlı mendili çarçabuk cebine soktu." (Kış Gelmeden). Bazen sinemadan yararlanma bir "alıntı" haline gelir: "Ah... Güzel İstanbul", "Elektrikler yandı" cümlesiyle biter, ve insan ister istemez Antonioni'nin L'Eclisse'inin (Batan Güneş) bitişiini hatırlar.

Fürüzan'da ustalıklı acemilik sarmaş dolaştır. Ayrıntıları çok iyi kullandığını söylemiştim; ama, kimi zaman, bu ayrıntıların hikâyeyi geliştirmeye bir yığma olarak kaldığını görürüz; divan edebiyatında, gazel içindeki beyitler gibi. "Tokat Bir Bağ İçinde", bu-

nun en tipik örneğidir. "Yaz Geldi" de öyle. Uzaktan uzağa "Yurttaş Kane"deki kızaktan esinlenilmiş izlenimini veren "tahta kayak"ın "Tokat Bir Bağ İçinde"de hiçbir işlevi yoktur. (Oysa Kuşatma'da Nazan'ın "saat"i okuru bir şeylere hazırlar; Nazan'ın "düşüş"ünü daha da acılaştırır.)

Füruzan'ın kurtulamadığı batılardan biri de gereksiz açıklamalar. Sözelimi, "Ah... Güzel İstanbul"da Cevahir'in "bir şeyi sağlamlaştırp kurmak için" nasıl çabaladığını belirttikten sonra, anlatıktıkları yetmiyormuş gibi tutar, "Tüm bunlar bir şeyi sağlamlaştırp kurmak içindi," diye bir cümle ekler. Örnekler artırılabilir.

Kimi zaman da sevdiği bir ayrıntıyı tekrarlar. "Edirne'nin Köprüleri"nde, satıcıya, "Be anacığım. Sen de gelirsın pazarın bitimine. Sabah'tan gelsen iyisini alırsın. Hem ucuz istersin hem de iyi," dedirttikten sonra, "Haraç"da Servet Hanıma, "Ben akşam pazarından geç dönerim. Çünkü kalanları yok pahasına verirler," dedirtir.

Füruzan'ın hikâyelerindeki sağlam kuruluştan gelen o inandırıcılık da zaman zaman kaybolur. Kış Gelmeden'de Mehlika'nın evi bırakıp Alişan'la çekip gitmesi inandırıcılıktan yoksundur. "Kırlangıç Balıkları"nda, uzaktan Yılmaz Güney'in sinemada tekrarladığı bir tiپی hatırlatan Mehmet'i anlatırken, üç yıl aynı kayıktı çalıştıkları halde İlyas Reis'in Mehmet'e "Neredendir, nerelidir" diye sormadığını söyler ki, olacak şey değildir bu.

Konuşmaya genellikle büyük bir özen gösteren Füruzan, arada sırada, kahramanının ağzından kendisi konuşmaya başlar. "Haraç"da Servet Hanım şöyle der: "Adsız sansız düşülmelerdir benim düşümlerim. Daba çok renge benzerler. İç karartıcılarla içi açıcılar yan yanadır. Bazı bir kanarya sarısıdır geliverirdi. İçim bızlanır uçardım ordan oraya." Belli ki konuşan Servet Hanım değil, Füruzan. "Ah... Güzel İstanbul"da, "Dar sokaklarında serinliğin kol gezdiği, bahçeleri ağaçsız, ağaçsız olmanın yarattığı bir şehirdir Mardin" sözü şoför Sarı Kâmil'in ağzında pek iğreti kalır. "Tepelerin koyulduğu yerlerde, kimsesizlik, bırakılmışlık dolanırdı" cümlesi de Fıtnat Hanımın cümlesi olamıyor. "Tokat Bir Bağ İçinde"nin birinci bölümünde ise konuşturduğu kadına bu kadının söylemesine imkân olmayan sözleri söyler.

Füruzan'ın Türkçe yanlışlarından çok söz edildi; abartıldığı kadar değilse de hikâyelerinde var böyle yanlışlar. Bu eleştirilerin etkisiyle olacak, Füruzan, bazen düle özenmekle özentili cümle yapmayı birbirine karıştırıyor. Bunun dil bakımından sakıncası olduğu gibi gerçeği yalın olarak vermek yerine duygulu bir düzenlemeye bulayıp vermek gibi bir sakıncası da oluyor. Belki okur bu yoldan daha kolay etkilenebilir, ama olan hikâyeye olur.

Üç yıl içinde üç hikâye kitaba yayımlandı Füruzan; edebiyatımıza yeni insanlar, yeni gerçekler, yeni tatlar getirdi; geniş okur yığınlarına hikâyeyi yeniden sevdirdi. Üç kitaptaki yirmi dört hikâyeden en az altı yedisi daha şimdiden her hikâyeye antolojisine girebilecek güçte. Büyük bir başarıdır bu.

*Fethi Naci, Yeni Dergi, Mayıs 1973, yıl 9, sayı 104

Parasız Yatılı'yla birlikte yarattığı olağanüstü güzel olanaklarla, daha ilk üç kitabında usta eleştirmen Fethi Naci'nin de dediği gibi en az altı yedi hikâyesiyle antolojilere girebilecek öykü rüzgârıyla yelkenlerini doldurmuştu. Edebiyat yolculuğuna çıkan Fıruzan için, 1970'li yılların başı, hem büyük sevinçlerin, hem büyük acıların yaşandığı yıllardı...

"Bu güzel yolculukta yazdıklarımın tanıttığı eğitimli, sağlam dünyagörüşleri olan arkadaşlıklar kuruldu ve bunların çoğu akrabalıklara dönüştü, hani altını sıklıkla çizdiğim seçilmiş akrabalıklara.

Yitirdiklerim oldu aralarında: Memet Ağabey, sevgili arkadaşım Tulga, Macit ve Zahide Gökberk çiftini şu anda bile büyük bir sevgi ve saygıyla, özlemle anıyorum.

Parasız Yatılı'nın Sait Faik Ödülü'nü kazandığı yıl Türkiye çok karanlık, acı şeyler yaşamaktaydı. Benim ait olduğum evde de örseleyen, yıpratıcı olaylar yaşandı. Kitaplar toplandı. Benim, 1971-1972 yılları arasında büyük sevinç duyacağım bu ödüle, bu tanışmalarına büyük gölgeler, büyük acılar çöktü. Sevgili, değerli, dürüst bir adam evinden suçlu gibi sürüklendi, kardeşi de alındı, açıklanmayan yerlere götürüldüler. Büyük acılardı... Sokağa çıkma yasakları. Gazetelere, yayınlara sansürler. Bu kitap için sürdürdüğümüz konuşmalarda yine zehirli bir çökme gibi içime oturuyorlar. Çevremizi ağır bir hınç sarmıştı. Ne ile besliyorlardı bu kör hıncı? Tutukladıklarına olmadık yaftalar yapıyorlardı. 1961 Anayasası'nın getirdiği özgürlüklerin önü kesilecekti. Hem de büyük kör bir hınçla.

Mayıs'ta da Deniz Gezmiş'lerin idam kararı verildi. Sait Faik Ödülü haberiyle bu karar örtüşmüştü, ne acı! Ben, ikinci kitabımdaki *Gül Mevsimidir* öyküsünü temize çeken çok değerli Nurten Tuç arkadaşımın evindeydim. O haber o sırada geldi. Çok sarsıldık idam kararına. Nurten bana 'Bak' dedi. 'Biliyorum üzülmemek, kahrolmamak mümkün değil. Ama şu anda senin kitabın bir ödül aldı. Bu tartışılan konuların devamı değil midir?' Hâlâ düşünürüm. *Parasız Yatılı*'nın kendi hayatını böylesine canlı sürdürmesi Nurten'i haklı çıkarıyor.

Kitapların Türkiye'de hâlâ ve hâlâ en büyük suç nesnesi sayılması bir karamizah. Türkiye'de günümüzde on bin kişiden bir kişinin bir kitap okuduğuna dair istatistikler yayımlanıyor. Türkiye'deki gençleri özendirdiğimiz rolmodelleri yeniden anımsayalım. Bilgi, çalışma ve sanatla ilgili düzeyde bir estetik anlayışı egemen kalmazsanız gençlerin gelişmesini de engellersiniz. Sonuçta bunların hepsi sağlam bir ahlakın, bir hayat girişiminin, atılımının temellerini oluşturur. Yetmiş küsur milyonluk bu ülkede birileri yine okuyor olmalı. Türkiye'deki nüfusun gençlik oranını düşünürsek dörtte üçü bulmakta neredeyse. Peki gençlerimize biz neyi, hangi hedefi önereceğiz? Yani eleştirel akıl olmadan, -elbette bir akıl gereklidir diye söylüyorum bunu- ilerleme, uygarlaşma asla olası değildir.

Ben bunları söylerken yine o karanlık günleri, o sıkıyönetimin sınırladığı bunalımcı saatleri anımsıyorum. Gece on ikiden sonra kamyonlar, 'cemse'ler geçiyordu. Ağır tonları çekebiliyorlar diye düşünüyordum. Motor sesleri çok vurucuydu. O geceleri yeniden düşünmek yine acı veriyor bana.

Geçenlerde bir gazetede bir değerlendirme okudum Küba'yla, Fidel'le ilgili. Fidel Castro diyor ki, Mustafa Kemal Atatürk'ün devrimleri o kadar önemli ki benim yaptığım, onunkilerin yanında o denli önemli değil. Çünkü bir ülke, tarihinin yok edilmesinin eşliğindeyken tarihin akışının içindeki sosyal yapısının değiştirilerek iyi bir noktaya getirilmesinin savaşımını derinden bilen birinin bakışı bu. Biz hem uzak hem yakın eklektik bir tembellik içinde tarihimize bakıyoruz.

Kimler böylesine cahilce bakıyor? 12 Mart 1971'de bizden götürülen kitaplardan biri de Agatha Christie'nindi. Unutmuyorum. Kırmızı kapaklı bir kitap. Adı da, şimdi yanılmıyorsa *Cinayet Emri*'ydi. Onu alanlara bu bir polisiye kitap dedim. 'Daha iyi ya' dediler. Bu yanıttan sonra ben söyleyecek bir şey bulamadım. Ne demek daha iyi? Düşündüm, benim konuştuğum Türkçeyle onların anladığı Türkçe bile aynı değildi. Ne denli acıydı bu durum!

Parasız Yatılı senin de vurguladığın gibi bu olağanüstü yolları bana açtı, fakat acılarla yüklendiğimiz bir dönemle açtı... O gençlerin Deniz'in, Hüseyin'in, Yusuf'un duruşmada söyledikleri önemliydi, unutulmazdı. Aşağı yukarı şöyle dediler: 'Evet, biz bu yaptığımız girişimlerle bir devrim olacağımızı düşünmüyorduk. Ama bu karşı çıkışlarımız halka yansıdığına haksızlığın, paylaşım adaletsizliğinin, yoksulluğun ayırt edilmesine katkılarımız olduysa bu da yeter.' Bu olağanüstü etkili bir söylemdi. Bunca yıl sonra bile bence hâlâ doğru, hâlâ etkili.

Ben eskiden beri yakınlarıma derim ki: Halkımız yumuşak bir halktır. Azla geçinen ve çok söz dinleyen. Bunlar iyi niteliklerdir. Fırsat eşitlikleri yaratılabilirdi. Şimdi bu nitelikler devam ediyor mu, pek sanmıyorum. İyiliğin, dürüstlüğün hayattaki yansımalarını sık sık görmüyorum. Giderek sert şeyler yaşanıyor toplumumuzda.

Nereden nereye geldim! Fakat bunlara değinmeden benim tanık olduğum dönemle ilgili duruma da hiç uğramamış olacaktım. Sevinçle acının, öfkeyle tartışmanın yaşandığı bir dönemdi bu. İşte ben Türkiye'de, bu koşullar içinde Sait Faik Ödülü'nü aldım..."

Füruzan, 1972'nin Mayıs'ında Sait Faik Hikâye Armağanı'nı aldı. Bu yılın Ekim'inde ise yine bir usta eleştirmen Mehmet H. Doğan, Yeni Dergi'de iki yazı yazdı. İlki "Füruzan Olayı", ikincisi "Füruzan'da Tıp Geliştirmesi" adlarını taşıyorlardı. Şimdi onları sırayla okuyalım:

Fürüzan, Ocak 1968'de Papirüs dergisinde yayımlanan "Taşralı" adlı hikâyesinden bugüne kadar dikkatle izlenen, her hikâyesi alışılmışın ötesinde bir okuyucu ve beğenir kitlesi bulan bir hikâyeci. O günden bugüne yazdığı tek satır araya girmemiştir, denilebilir. Hem öyle ödül kazanmak, bir yarışmada birinci, ikinci olmak gibi herhangi bir olay da girmemiştir araya. Kendi deyişiyle "bakış açısı olmayan edebiyat denemeleri" ilk hikâyelerinden (1956-57) sonra 1967'ye kadar susmuş –ya da hazırlanmış– 1968'de yeniden yayımlamaya başlar başlamaz hikâyelerini, birden sevilmiş, tutulmuş, sözü edilen, aranan bir hikâyeci olmuştur. Edebiyatımızda azdır böylesi. Çoğunlukla, yazar adını okuyucuların belleklerine yerleştirmeye, kendi havasına alıştırıncaya, kendine ısındırıncaya kadar onları, birçok yazısı–çizisi kıyıda köşede kalır, unutulup gider; ya da üne ulaştıktan sonra yeniden dönülür onlara, yeniden akıllara gelir.

Oysa Fürüzan için bunların hiçbiri olmamış, 1967'den sonra yazmaya başlar başlamaz edebiyat dergilerinin aranan, ilgiyle okunan hikâyecisi olmuştur. Sanki o yer boştu, onun için ayrılmıştı da geldi oturdu yerine. Tanıdık bir addı. Yadırganmadı, yabancılaşmadı. "Taşralı" (Ocak 68, Papirüs), "Münip Beyin Günlüğü" (Mayıs 68, Papirüs), "Piyano Çalabilmek" (Ekim 69, Papirüs) günleridir bunlar.

Sonra birden "Nehir" (Mart 70, Papirüs) hikâyesiyle bugünkü Fürüzan belirme ye başladı. İyi tanıdığı güneyi, çiftlik ağalarını, onların konaklarını, çoğu ayrılmayla sonuçlanan İstanbul kızlarla evlenmelerini anlatıyordu. Acayı anlattıkları. Bir ağı çeküyordu yüreğine insanın, okurken: Üzerinde "Yusuf ağının erimiş adaleli sarkık karnının ağırlığı kayarken sanki" tavam süsleyen üzüm salkımı resimlerini seyrediyordu on üçündeki yoksul kız...

Hemen ardından "Su Ustası Miraç" (Nisan 70, Yeni Dergi) geldi. "Nehir"deki çiftlik çevresini bütünleyen, bu çevrenin ekonomik temellerini daha iyi belirleyen, verdiği çevrenin günlük yaşantısına daha iyi girmiş bir hikâyedir Su Ustası Miraç. Fürüzan'ın dengeli, en küçük ayrıntılarına kadar dikkatle örülmüş eksiksiz hikâyelerinden biridir. Ağa kocasından kalma toprakları yöneten Ana, hesabını kitabını bilir, aklbaşında büyük oğul bir yanda; evlerinde çalışanlara, hizmetçilere daha yakın, onları seven, koruyan, onca zenginliğe karşın "hükümet parasıyla okumak" isteyen, ama sonunda düşünceleri yüzünden başı derde girince hapse girmesini önlemek için "deli" raporu alınan, "her kavgaşı başkaları için" olan küçük oğul Vedat öte yanda; bunların arasında kendi gerçekliklerinden habersiz Satı, Döne, Döne'nin esrarıcı kocası ve Miraç Usta (Neyin ustası bu Miraç Usta – Suyun ustası).

"İskele Parklarında" da (Haziran 70, Yeni Edebiyat) Fürüzan'ın boyuna geliştirdiği, belki de ilerde bir romanın iskeletini oluşturacağı ana-kız teması yeniden ortaya çıkar. Önce "Taşralı"da görünen, daha sonra Parasız Yatılı'da daha da belirlenerek Kuşatma'da geniş bir toplumsal çevre içine oturtulan bu temadan bir türlü vazgeçemez Fürüzan. Her hikâyesinde bir ucundan alır işler onu. Çıkış noktası kendi yaşamının bir bölümüdür de ondan belki. Parasız Yatılı kitabının arka kapağında hayat hikâyesi anlatılırken, "İstanbul'da doğdu. İlkula başladığı yıl babası öldü. Hiçbir ekonomik güvenliği olmayan aile (bir anne, bir kız) uzun süre sıkıntılı, dayanaksız yaşadı" denmektedir. Buradan yola çıkarak Fürüzan'ın yaşamış hikâyelerden öteye ulaşamayacağı, bir yerde tükeneceği, tıkap kalacağı söylenecektir ilerde. Oysa Fürüzan bu tehlikeyi çoktan atlattı bu sözler söylenmeye başladığında. Kendi yaşamından aldığı ufak bir temayı, "hiçbir ekonomik güvenliği olmayan" bütün yetim çocuklara, hayatta yapayalnız kalmış bütün ana-kız'lara ustalıkla yaymasını, belli bir çevrenin ekonomik ve sosyal temellerini ırgalayan bir genelliğe kavuşturmasını bilmiştir. Kişisel yaşantıdan

yola çıkmayı bir hikâyeci için eksiklik, yetersizlik sayma eğiliminin yanlışlığı da bir kez daha ortaya konmuş oldu böylece.

Edirne'nin Köprüleri (Eylül 70, Yeni Dergi), Fûrûzan'ın ustalığını tartışmasız her-kese kabul ettirdiği, doyum-suz güzelliğe bir hikâyedir. "İnsan bütün yaşamı boyunca, böyle bir tek hikâye yazsa yine de yarına kalır" sözleri bu hikâyeden sonra duyulmaya başladı. Gerçekten de, daha o dönemde bütün övgüleri hiç kuşkusuz hakettiği Fûrûzan.

Her hikâyesine kattığı acı, buruk tad, "Hala Adile"nin diliyle doruğuna ulaşır bu hikâyede. Rumeli'den Edirne'ye, oradan İstanbul'a gelip yerleşmiş bir göçmen ailesinin sıkıntılı, yurt özlemi dolu ama tertemiz yaşamı, bu kez amaçta elinde büyüyen küçük yetim bir kızın ağzından anlatılır. Anılar birbirini çağırır, birbirini tamamlar, yoğun bir duygu yüküyle örerek hikâyeyi yavaş yavaş. Fûrûzan en küçük bir fazlalık ya da noksanlık hissettirmez insana bu hikâyesinde. O kadar dengeli, her imgenin, her konuşmanın, her anının yerli yerinde, "bu olmasaydı olmazdı" denecek kadar düzen içinde kullanıldığı bir hikâyedir bu. Kendine karşı duyulan "çekinme, saygı duygularından, her zorluğa karşı gösterdiği direnme, her olayda ortaya koyduğu şaşmaz tarafsızlığından" dolayı kocası, oğlu, gelini de içinde, herkesin "Hala Adile" dediği seksenlik göçmen nine, başına örttüğü "tek kınısı, tek lekesi olmayan beyaz örtüsüyle" insan sevgisinin, yurt özleminin, doğruluğun akıllardan hiç silinmeyecek olan bir simgesidir.

Fûrûzan'ın hikâyelerindeki belki de en belirgin özellik, hikâyeyi okuyup bitirdikten sonra kâbramanların, sözlerinden çok görüşleri, davranışları, bir şeye karşı tutkuları, vazgeçemedikleri bir alışkanlıklarıyla belleklerde capcanlı kalmaları, hiç unutulmamaları. Duygu yoğunluğunu en çok bunlarla verir. Örneğin, "Ah... Güzel İstanbul" da Güney illerinden birine kamyonuyla yük taşıyan uzun yol şoförü Sarı Kâmil'i uzun süre bekledikten sonra artık dönmeyeceğini anlayan Cevahir, iki yıldır birlikte yaşadıkları tek odayı olduğu gibi bırakıp gitmeye karar verir:

"Cevahir işlediği yastık yüzünü katladı. Her şey sustu kafasında, aklık gerildi. Bahçeye açılan kapıyı kapadı. Pencerenin perdesini kapıyı aşana kadar çekip örttü. Oda yumuşak bir loşlukla doldu. Üstünü değiştirmek için soyundu. Güzel, yuvarlak boynundan muskası, altını sallanıyordu."

Bu muska ve altın, hikâyeye rastlantı olarak girmiş gibi gelir insana önce. Ama onun ardından gelen,

"Sarı Kâmil, hiç de dedikleri gibi tek altınına tamah etmemişti. Gerçi iki olmamıştı altını ama..." cümlesi birden durdurur insanı. Cevahir'in Sarı Kâmil'le yaşamaya başlamadan önceki—büyük ustalıklı çizilen—genelev yaşamını bir daha özetler insana; birlikte yaşamlarının doğruluğunu, güzelliğini bir daha kanıtlar ve Cevahir'in sonunu başlatır. Eski günlerine bir veda gibidir.

Bir de, Sarı Kâmil dönecek diye hazırladığı, bayatlatmadan nasıl tutacağını bilemediği ze yitini yağlı dolmaları ev sahibine verişti vardır. Bir süredir yaşamaya alıştığı düzenli ev yaşamından bir ayrılıştır bu. Duygu yükü ağır, hikâyelere şiirsel öğeler olarak girmiş imgelerdir bunlar. Fûrûzan'ın hikâyeciliğinin belirgin temel özelliklerindendir. Sait Faik hemen her hikâyesinde yapardı bunu.

1971'in Şubatında Parasız Yatılı kitabı yayımlanır. İçinde daha önce yayımlanmamış yalınca bir hikâye ("Haraç") bulunduğu halde kısa süre içinde tükenir birinci baskısı, aynı yıl ikinci baskı yapılır. Ece Ayhan'ın dediği gibi, "bir tür hikâyeye saygınlık kazandırmıştır" bu kitap. Gerçeği olduğu gibi vermek söz konusu değildir. Asılolan, gerçekleri, onları aklıyla, yüreğiyle bilinçli olarak tanıyan, onların içinde yaşamış, onlardan bir parça olmuş

İzmir. Birlikte panele katıldığımız sevgili Mehmet H. Doğan'la (önde ortada) birlikte.

olan kişi ya da kişilerin gözüyle vermektir. Örneğin, bir eski İstanbul konağı, çocukluğunu, genç kızlığını, olgunluk çağını aynı konakta harcayan, köyden getirilip bırakılmış bir hizmetçinin gözüyle anlatılır "Haraç" da. "Haraç", biraz sonra değineceğimiz Gül Mevsimidir hikâyesiyle, onun ayrılmaz bir bütünlüyicisi olarak Fûruzan'ın en büyük, en güzel hikâyesidir. Konağın yirmi otuz yıllık yaşamını bütün devir değişiklikleri, yükselişi ve çöküşüyle; içinde yaşayanların bütün acıları, zavallı, gülünç yanları ile birlikte bir yokuş boyu yaşarız Servet'in yambaşında. "İri iri dirsekleri, fırak diz kapakları, kol gibi kalın telli saçları, her şeye 'evet' deyişiyle" herkesçe horlanan köylü Servet, yaşamının en güzel, en diri, en yaşanası günlerini bir konağın dört duvarı içinde – on yıl, on beş yıl sokak kapısından ötesini bilmeden – bir aşağı, bir yukarı at gibi koşturarak harcar. En pis işlerden, Rusubi Beyin hayvani arzularına kadar her şeye kullanılabilecek bir mal, bir eşyadır o. Haraca bağlanmış bir güç, bir beden. Bir kadın bile değildir konağın hanımefendilerinin gözünde: boşaltılmış, satışa çıkarılmış konağı bekletirler ona tek başına üç yıl. Sonra da onca yıl emeğin karşılığını, artık genç denecek hali kalmamış olan Servet'i konağın emektar dava vekili yaşlı Fatin Beyle evlendirerek öderler.

Ya Servet? O neyi ödemiştir? Fûruzan şöyle anlatıyor bunu:

"Servet sessiz, bilimsiz öder yapılan hainliklerin kendine ait olmayan hesabını... Bir yokuş boyu düşünülen yaşamından arta kalan tek tutku bir anayı aramadır Servet'te." (Yeni Gazete, 27 Nisan 1971)

Burada hemen Fûruzan'ın ikinci kitabındaki (Kuşatma, 1972) bir başka hikâyenin sözünü etmek gerekir: Gül Mevsimidir.

"Haraç" ile Gül Mevsimidir, birbirini bütünleyen, pekiştiren; aynı gerçeği iki farklı görünüşten, ama aynı bilinç süzgecinden: hikâyesinin bilinç süzgecinden geçirerek alan iki hikâyedir. Teknik kuruluşları da birbirine benzer. "Haraç"da bir İstanbul konağı, bütün yaşamını o konakta hizmetçi olarak geçiren Servet'in bir pazar dönüşü yokuş boyu düştükleri ile anlatılır. Gül Mevsimidir'de ise benzeri bir İzmir konağı, konağın büyük hanımefendisi yaşlı Mesaadet'in, odasında tek başına geçmiş günlerini anımsayarak geçirdiği bir pazar gününün aracılığıyla anlatılır bize.

Konağın İzmir'de ya da İstanbul'da, hanımefendinin Mesaadet ya da Dizdar oluşu, ayrıntılardan başka şeyi değiştirmez. Olsa olsa İstanbul'daki konak bir eski bürokrat konakıdır, İzmir'deki ise toprak ağalığından ticaret burjuvazisi işine karışmış bir zengin konakıdır. Her iki hikâyede de baş kahraman, Birinci Dünya Savaşı sonrası kıpırdamaya, gelişmeye ve eski tüketici bürokrat sınıfın üzerinde yükselmeye başlayan burjuva sınıfıdır.

Bu sınıfın Anadolu'ya, Anadolu insanına bakışı Gül Mevsimidir'de daha açık seçik verilir.

"Haraç"da, talana ve haraca dayanan bir toplum düzeninin yıkılmaya yüz tuttuğu, Anadolu'da yeni bir yaşam düzeninin Kurtuluş Savaşı içinde filizlenmeye başladığı günlerdir söz konusu. Dağılmakta olan konakta herkes kendini yeni duruma uydurmayla, kendi kurtuluş yolunu bulmaya çalışmaktadır. Eski İstanbullu aşçı Şehime hanım, Servet'e şöyle der: "Aşla yaşadığım sensin. Sen sürüneceksin, a benim iki gözüm. Sen iyice dişsiz tırnaksızsın."

Gül Mevsimidir'de sarsıntı geçiren sınıf çabuk toparlamıştır kendini bir başka ekonomik düzenin eşiğinde. Toplumdaki değişikliklerin kendilerine neler getireceğini, daha doğrusu neyi değiştireceğini çok iyi anlamıştır:

"Padişahlık zamanının soylusuyuz bizler. Babam sonraları zadedanlığını belirten adının ekinden vazgeçti Cumhuriyet adlara eşitlik getirince. Ailemize Dürrüoğulları dendi. Böylesi sade nüfus kağıdımızda geçen bir şeydir tabii. Gene de bilenler, duyanlar için biz Dürrüzadeler'izdir. Bu değişmedi ve değişmez... Cumhuriyet kurulur kurulmaz yetenekleriyle yeni işlere yönelip körukü pantolonuyla, halis glase çizmeleriyle gezerek, soylu atlarının üstünde çiftliklerimizi denetleyen adam olarak kalmadı diye kıskandılar baba-nı kızım." (s. 229)

Zenginliği, soyluluğu doğal bir hak, kendilerinden başkalarının kaldıramayacağı bir yük, zor bir iş kabul etmektedirler:

"Zenginliği sürdürmenin, soylu ve varlıklı gibi davranmanın zorlukları, gündelik etmek, iki parça çul düşünmekten kat kat güçtür. Hayır, kolay değildir! Kurallarımızın sayısı binleri aşar bizim... Biz ayakta kimy gibi olabilir miyiz? Azla yetinme zorunda kalandanlar çektiği neymis? Gülerim böyle lâflara." (s. 277)

Oysa kendilerine bugünleri sağlayanlar, "şimdi yorgun, günlerce, gecelerce silinmemiş çapaklarla örtülü gözleriyle olanları görmüyormuşcasına bir yürüyüşle dönüyordu sağ kalandanlar. Cabildiler. Kazanılan zaferin dışındaymış gibi sürükleniyorlardı. Unutulmuşlardı. Kendileri de hasımlarımızı denize döktüklerini unutmuşlardı..." (s. 264). "İğrenti verecek gibi kokan, boz paçavralara bürülü, yaraları irinli kabuk tutmuş insan artıkları" İzmir'in en seçkin semtinden geçerken "bazı konakların bahçesindeki beki köpekleri huysuzlamıyordu... Köpekler, yabancılar sokak bitimlerinden yitene dek huysuz ulumalarını sürdürüyorlardı. Bahçe kapılarına kadar süpürülüp parlatılan bu sokakların ucundan dolanıp nereye gidebileceklerini anlayamıyordum. Onların oturduğu yerlere nasıl bağlı olabiliriz bizim yerlerimiz? Uzaktan da olsa bu ilinti yi kesinlikle kuramıyordum." (s. 266)

Mesaadet Hanımın, kendi sınıfından olmayan Rüstü Şahin'le kurduğu sevdâ ilişkisi değişik yönlerden yorumlanabilir. Bir yanıyla, gencecik iki insanın doğal bir yakınlaşmasıdır. Ve Rüstü Şahin'in ancak savaşta ölüşüyle, herdem taze, tek güzel, tek haklı şey olarak kalacaktır: Renksiz, coşkusuz, yalan ve dolanla dolu yaşamının tek aydınlık köşesi olacaktır Mesaadet'in. Mücevberleri, emlakı, değerli eşyaları ve pek öğündüğü soyluluğu gibi mutluluğunun bir tamamlayıcısı, eski gençlik, güzellik yıllarının anımsatıcısı olarak kalacaktır.

Öteyandan, kendi çıkarından başkasına gözleri kapalı olan bu sınıfın Kurtuluş Savaşı'nı anlayış, değerlendiriş biçimini en gerçekçi yanıyla yansıtan bir aynadır Rüstü Şahin:

"İzmir'in dört bir yöresinde dağ ateşleri yanıyor. Orta Anadolu'da kadınların çocuklarının ölümüne ağlamaya vakitleri yok. Sen bir beni tutturmuşsun. Canının çektiğine, her şeyin hemen olmasına alışmışsın. Bekleyeceksin, herkesle birlikte mutlu olacağız;" (s. 246) diyen Rüstü Şahin'in karşısında, Yunan ordusu İzmir'e girince:

"Harekâtımızı akıllıca, iki yanı da kuşkulandırmayacak gibi ayarladık. Mallara el koyarlarsa zaten bir şey bulamayacaklar. Ama sanmam. Eşrafla iyi geçinmek isteyeceklerdir," diyen babası vardır Mesaadet'in.

Mesaadet'in kendisi ise, savaşa katıldığı, gidip öldüğü için kızar Rüstü Şahin'e. Her şeyin kendisini mutlu etmek için olduğunu inanmış bir soylu ağzıyla: "Öfke içimi kavuruyor. Mutsuz etti beni. Hakkı yoktu buna," der.

Parasız Yatılı, kitabı nasıl "Haraç" hikâyesiyle zenginleşmişse, Kuşatma da Gül Mevsimidir'le zenginleşiyor. Yeniden dikkati topluyor Fûrûzan'ın üzerine usta bir hikâyeci olarak.

Kuşatma'daki "Redifeye Güzelleme" ve Gül Mevsimidir dışında kalan hikâyelerin dördü de daha önce yayımlanmıştı çeşitli yerlerde.

"Tokat Bir Bağ İçinde", iki bölümü arasında organik bir bütünlük bulunmayan; iki bölümde anlatılan iki kadın tipinin gereksiz biçimde soyutlaştırıldığı, kandırıcı olmayan karşılaştırmaların, zıtlılaştırmaların yapıldığı bir hikâye, bence. İlerde Fûrûzan'ın insanları daha ayrıntılı olarak incelediğinde üzerinde daha da durulabilir bu konunun.

Kuşatma ve "Ah... Güzel İstanbul", Konur Ertop'un çok haklı olarak belirttiği, "Fûrûzan'ın ayrıntı ve betimleme düşkünlüğünden" (Soyut, 44, Şubat 1972) doğan bazı aksamlara, hikâyeyi zayıflatan, bozan bazı kısa bölümlere karşın gene de güzel hikâyeler.

Fûrûzan, sıcak, acılı, yer yer insanın içine işleyen anlatımıyla toplumumuzdan çok iyi tanıdığı kesitler veriyor bize. Çok yazmasına karşın yavanlığa düşmemesinin nedenini, el atmış olduğu çevreyi, bu çevredeki insan kaynağını iyi tanıyıp olmasıyla ağırlayabiliriz. Ancak, kendisini bekleyen tehlike de burada yatmaktadır. Alışmanın, elde edilmiş bir teknik ustalığın bir sanatçının sürükleyebileceği "kendini tekrar" tehlikesidir bu. Fûrûzan'ın bu tehlikeyi göreceğine, bunun tam karşısı olan "kendini aşma, yenileme" çabasını göstereceğini inanıyorum, güveniyorum ben.

*Mehmet H. Doğan, Yeni Dergi, Mayıs 1972, Yıl 8, Sayı 92

Fûrûzan'da Tıp Geliştirimi*

Özellikle, Sait Faik Hikâye Ödülünü kazandıktan sonra Fûrûzan'ın hikâyeciliğinde bazı çevrelerce bulunan zayıf yanlardan biri de, "her hikâyesinde belli birkaç tipi ya da

çevreyi anlatması, birkaç tip yöresinde dönüp dolaşması, o çevrenin dışına çıkamaması" oldu. Oysa biraz daha üzerinde durulup, biraz daha dikkatle incelenirse bunun bir zayıflık, bir kusur değil, bir genel üslup niteliği, onu diğer hikâyecilerden ayıran kendine özgü bir anlatım yolu olduğu iyice görülecektir.

Hikâyeciliğindeki bu özelliğe, daha bu tür eleştirmeler başlamadan önce dokunmuş-tum ben:

"Su Ustası Miras, Nehir'deki çiftlik çevresini bütünleyen bu çevrenin ekonomik temelle-rini daha iyi belirleyen verdiği çevrenin günlük yaşantısına daha iyi girmiş bir hikâye'dir."

"İskele Parklarında, Füzûzan'ın boyuna geliştirdiği, belki de ilerde bir romanın iske-letini oluşturaacağı ana-kız teması yeniden ortaya çıkar. Önce Taşralı'da görülen, daha sonra Parasız Yatılı'da daha belirlenerek Kuşatma'da geniş bir toplumsal çevre içine oturtulan bu temadan bir türlü vazgeçemez Füzûzan." (Füzûzan Olayı, Yeni Dergi, Mayıs 1972)

Daha sonra aynı noktaya, değer yargılarına saygı duyduğum bir eleştirmen olan Ko-nur Ertop'un da dokunuşu, bu konuda yalnız olmadığımı gösterdi bana, sevindirdi beni:

Yayımlanan hikâyeler çoğaldıkça birbirlerini bütünlemekte bu kahramanlar. Pa-rasız Yatılı'nın birçok hikâyesi otantik bir biyografinin inandırıcılığı içinde birleşmek-teydi. Hikâyeler bir arada ele alınınca Redif'e Güzellem'e'nin kahramanı küçük kızla Temizlik Kolu'nun kahramanı arasında; Kuşatma'nın Nazan'ı ile Benim Sinemalarım hikâyesinin Nesibe'si arasındaki tip geliştirmesi farkedilmektedir. Seyyid hikâyesindeki kahraman da Yaz Geldi hikâyesindeki küçük çocuğa, Kuşatma hikâyesindeki Hürşî'e uza-nan çizgileri geliştirmektedir." (Geliştirilen Bir Tip, Yeni a, sayı 4)

Böylece, hikâyeden hikâyeye tip geliştiriminin, bir raslantı sonucu, söyleyecek sözü ol-mamanın doğurduğu bir eksiklik değil, bilinçli olarak sürdürülen bir yol, bir derinleşme olduğu ortaya çıkmaktadır.

Edebiyatımızda Füzûzan'dan önce bunun en belirgin örneğine Halikarnas Balıkcısı'nın hikâye ve romanlarında rastlıyoruz. Aganta'nın, Deniz Gurbetçileri'nin, Ötelerin Çocuğu'nun Hammut'u, Ali'si, Çakır Ayşe'si, Tiycan'ı, Ateşoğlu Kaptan'ı, Bal-lıkçı Salih'i, Balıkçı Hamza'sı çeşitli yerlerde, çeşitli durumlarda ama aynı sevgi, özveri ve tutku ile karşımıza çıkan tiplerdir. Bazı yerlerde tema değişir, tipler aynı kalır; bazı yerlerdeyse tipler değişir tema aynı kalır. Ne var ki, Halikarnas Balıkcısı'nda geliştirilen, bütünlenen, her kez biraz daha güçlü anlatılmak istenen, tipler değil duygulardır. Hali-karnas Balıkcısı için aslolan, deniz tutkusu, özveri, sömürüye karşı çıkış, sömürülenlerin birbirine bağlılığı, karşılıksız bir sevdâ vb. temaları, insani duyguları, her hikâyede, her romanda yeniden ortaya koymak, daha güçlü anlatmaktır. Halikarnas Balıkcısı'nda bir duygu ve tema geliştiriminden, Füzûzan'da ise tiplerin gelişiminden söz edebiliriz. İlk bakışta insana aynı gibi gelen bu iki yoldan birinde ağırlık duygularda, ötekinde ise tipler-de'dir... Belki de bu, Halikarnas Balıkcısı'nın hikâyeden, romandan çok şiire yakınlığında, her şeyden önce bir şair oluşundadır.

Romanlarında, yaşadıkları tarihsel dönemin, yüzyılın, o yüzyılda yükselme ve çöküş halinde bulunan toplumsal sınıfların, o yüzyıla damgasını vurmuş olan tarihsel olayların gerçeklere uygun anlatımını "olağanüstü gerçekçi bir tarihini" veren Balzac'tan Aragon'a kadar olan romancıları, konumuz dışında oldukları için ayrı tutarak çağdaş bir Amerikan, romancısından söz edelim biraz da: Carson McCullers.

1917 ile 1967 yılları arasında yaşamış olan ve son kuşak Amerikan romancıları ara-sında seçkin bir yeri olan bu kadın romancı, özellikle Yalnız Bir Avcıdır Yürek (1940), Reflections in the Golden Eye (1941), The Member of the Wedding (1946), ve Küs-

kün Kahvenin Türküsü (1951) adlı romanlarında aynı; temayı: küçük Amerikan kasabalarının, bu kasabalarda yaşayan insanların yalnızlığını, sevgiyi, dostluğu, yakınlaşmayı arayışlarını anlatır. Denilebilir ki, McCullers'in her romanında hiç şaşmadan bulunabilecek iki duygu, insanın yalnızlığı ile bu yalnızlığı aşmak için başvurduğu sevgi arayışıdır. Romanlarını bu iki duygu çevresinde örür.

Yalnız Bir Avcıdır Yürek 'de, New York Cafe'nin sahibi Brannon; insanları "bilenler-bilmeyenler" diye ayıran hayali sosyalist (sarhoş) Jake Blount; kendisini zenci sorununa adanmış olan zenci Doktor Copeland; insanları, on dört yaşın çok üstünde bir sezisiz tanıyan, seven, müzik aşığı Mick Kelly, yaşamlarında duydukları yalnızlığı, sevgi arayışını, kasabanın iki sağır-dilsizinden biri olan Singer'de dindirmeye çalışırlar, aradıkları şeyin onda olduğuna inanırlar. Singer içinse öteki sağır-dilsiz, iri yarı Yunanlı Antona poulos'un dostluğu, her şeydir. Onun öldüğünü duyunca, kendisine o kadar bağlı olan nice insanı unutup "göğsüne bir kurşun sıkarak"

Barış zamanında bir ordu kampında geçen Reflection in the Golden Eye'da herbiri bir diğerine tutkun ama her biri kendi özel ve içine girilmez yaşamlarında, dünyalarında yapayalnız insanlar anlatılır.

The Member of the Wedding'de, on iki yaşında anasız bir kız olan Frankie, küçük kasabada bunalımını, yalnızlığını, yakında evlenecek olan ağabeyinin, karısıyla birlikte çıkacağı balayı gezisine, kendisinin de katılacağı hayaliyle aşmaya çalışır.

Küskün Kahvenin Türküsü'nde kanbur, çirkin Kuzen Lymon, Miss Amelia'nın "içinde o zamana kadar yığılı duran sevgi" için bir uyarıcı olur.

Olayların, anlatılanların birbirine benzerliği, yakınlığı o derece belirgindir ki McCullers'da, bir romandan ötekine birbirini andıran, birbirini oluşturan tipleri hemen tanıyabilir insan. Kimi zaman yalnızca özel adlar değişir. İnsanların davranışları, çizilişleri, tutkuları, hatta konuşmaları o kadar benzer ki birbirine, karıştırır insan. Örneğin The Member of the Wedding'deki Frankie ile Yalnız Bir Avcıdır Yürek'deki Mick Kelly arasında hemen hiçbir ayrım yoktur, ikiz kardeşirler sanki. Her romanda, kendisini seveni iten, kendisini sevmeye yene koşan, sevgi arayışını onda sürdüren insanlar vardır, sayısız.

Neden anlatıyorum bunları uzun uzun? Şunun için: Bütün bu gerçekler apaçık ortada dururken, hiçbir eleştirmen, hiçbir edebiyat adamı kalkıp da McCullers'i tekdüzellikle, aynı tipler, aynı olaylar ve duygular çevresinde dolaşp durmakla suçlamamıştır bugüne dek. Akıllarının ucundan geçmemiştir böyle bir şey. Tersine, onun, bir odak noktası, belli bir iki tip çevresinde gelişimini, sanatçılığının en belirgin özelliği olarak almışlardır. Gününün toplumunu, yaşadığı Amerika'yı böyle tek bir pencereden, kimine göre dar sayılacak bir açıdan görmüş ve göstermiş olmasını, onu diğer Amerikan romancılarından ayıran bir özellik olarak nitelendirmişlerdir.

Carson McCullers, bugün Türkiye'de yaşıyor olsaydı...

Füruzan'a dönelim biz yine. Füruzan'daki tip geliştirimi, Halıkarnas Balıkcısı'nda-ki, McCullers'daki duygu ve tema geliştiriminden, bir tipin yeniden ve daha ayrıntılı, daha belirgin bir biçimde çizilişinden ayrı bir özellik taşımaktadır. "Taşralı" - Parasız Yatılı - "İskele Parklarında" - Kuşatma'daki ortak ana-kız teması; "Haraç" ve Gül Mevsimidir'deki zengin konakları, bu konaklardaki büyük hanımefendiler, besleme kızlar teması gibi azçok tekrarlarla, yeniden çiziliyormuş duygusunu veren, yinelemelerle ortaya çıkan tip geliştirimi, Kuşatma - Benim Sinemalarım, "Edirne'nin Köprüleri"-"Temizlik Kolu" ikililerinde bir başka boyut kazanmaktadır. Bu hikâye ikililerinde, bazı ufak ayrıntılar dışında (kişi adları, mahalle çevresi, Benim Sinemalarım'da bir babanın ortaya çı-

kısıt... vb.) tipler yaşanmakta, bir hikâyeden ötekine, hikâyeleri birbirine bağlayan zaman ögesi de girmektedir işin içine.

Tipler ve tema, zaman içinde geliştikçe hikâyecinin bize vermek, bizi içinde yaşatmak istediği çevre daha bir canlanmakta ve gerçeklik kazanmaktadır. Denilebilir ki, Fıruzan, günlük yaşamını binbir güçlük içinde kazanan, ezik ama namuslu, yoksul insanlar çevresinden tek tek kareler vermek yerine, alıcısını daha dar bir alanda ama daha uzun süre tutmaktadır. Hikâyelerdeki küçük ayrıntılar bir yana bırakılırsa, özellikle "Edirne'nin Köprüleri" ile "Temizlik Kolu" hikâyelerinde daha iyi görebiliriz bunu:

"Edirne'nin Köprüleri"nde, daha "elli beş yaşında, uzun boylu, büyük adımlar atarak yürüyen", kocasını kışkırtan, kocasının "getireceğim sana bir ortak koca kız" şakasına, yüzüne fırlattığı masrapayla karşılık veren sapaşgılam bir kadın olarak tanıdığımız Hala Adile, baksızlıklara, aşağılanmaya başgmezliğı biç değışmeden "Temizlik Kolu"nun "yaşlı kadın" olmuştur. Yaşlanmıştır Hala Adile. Bir filmde bir iki saat içindeki yaşlanma gibidir bu. Öyle belirgin, öyle elle tutulur:

"Bu sabah yine üşür en çok ellerim. Sanırsın ki canımın sonu toplandı ellerimde. Geri kalan yanlarıma yürümez kanım. Duymam biç soğuşu başka yanımda. Acı da sol böğrüm birikti."

"Kışın günler kısalıyor. Gece geliyor hemen. O zaman ölümü düşünüyorum. Vaktidir ya... Toprak ezile ezile su içmez olmuş. Kocadım. Devresi yıl biç kıpırdamayacağı yerrimden. Öyle gibi elimin ayağımın yavaşlaması. Bari uzamasa. Size yeniden yük olmasam." (Temizlik Kolu)

"Edirne'nin Köprüleri"nde, geceleri ninenin en yakınları olan, ninenin kendilerine masalları anlattığı iki küçük kızzan, anasız babasız yiğen, "Temizlik Kolu"nda okula gitmeye başlamıştır, çalışkan bir öğrencidir, yengesi gibi elleri işe pek yatkın. Ellerin işe yatkınlığına fukaralığı da eklenince sınıfta daima temizlik koluna seçilir olur.

"Edirne'nin Köprüleri"ndeki "on beş yıllık kaynanasına, ilk günkü saygı ve sevgiyle bakan, çekinen" gelin Naciye, "Temizlik Kolu"nda, kaynanasının yaşlanmasıyla birlikte evde sorumluluğı daha fazla yüklenen, artık kendisi de yaşlanmaya başlamış, kaynanasına duyduğu sevgi ve saygısı eksilmeden bazı şeyleri açık açık onun yüzüne söyleyen bir kadın olmuştur. Tıpkı kaynanasının öğrettiğı, istediğı gibi bir kadın:

"Anacığım, dedi, bilsem de, ansam da, yeniden konuşsam da yarararı ne ki? Geldik. Yerleştik. Çocuklar büyüyor. Artık onlar bura insanıdır. Çaresiz öfke, yolunu bulmaz öfke beni işimden gücümnden eder. Bilmez değilsin, evin kadını demek, yoku var gibi gösteren demek değil mi? Sizler öyle öğrettiniz. Ben de öfke yi yoldaş edersem kendime, nasıl yetiştiririz bu çocukları? Nasıl sabah ezanında suratlanmadan yollarım işe. Memlekette sen gününü tam yaşadın anacığım. Bense adak ettim buralara, canımı. Öyle lüzümdür. Hadi üzme kendini." (Temizlik Kolu)

Eski, gencecik, uslu, belki de biraz toy gelinin yerini kadınlık sorumluluğunu bilenle yüklenen bir insan almıştır. Hala Adile'den daha gerçekçidir.

Sonuç olarak, hikâyeci, bundan sonraki hikâyelerinde, okuyucuda, gerçekten bıkkınlık yaratacak, dolayısıyla kendisini okunmaz duruma getirecek olan stereotype'ler yaratmaktan kaçınabilir de, "Temizlik Kolu"nda olduğu gibi tiplerini ve çevreyi, bilinçli, başarılı bir şekilde geliştirebilirse hikâyeciliğimiz için bir kazanç olacaktır bu.

Fıruzan bugün böyle bir bıçak sırtı yerde durmaktadır. Benim Sinemalarım gibi bir sarsıntıdan sonra "Seyyid" ve "Temizlik Kolu" hikâyeleri, onun bu teblikeyi anladığının bir kanıtı olması bence.

*Mehmet H. Doğan, Yeni Dergi, Ekim 1972, Yıl 9, Sayı 97

TÜRK DİL KURUMU ÖDÜL BELGESİ

Bu Belge, Türk Dil Kurumu'nun 1975 Yılı Roman Ödülünü
47' liler

Adlı Yapıtıyla Kazanan Sayın Fürüzan'a

Başarısının Anısı Olarak Verilmiştir.

Ankara, 26 / 9 / 1975

GENEL YAZMAN

BAŞKAN

Ömer Asım Aksoy

Prof. Dr. Macit Gökberk

Türk Dil Kurumu Ödül Belgesi bana ulaştığında aldığım ödülü bir kat daha önemli kılan çok değerli iki imza vardı altında: Ömer Asım Aksoy ve babam gibi sevip saydığım Prof. Dr. Macit Gökberk.

Mehmet H. Doğan'ın bu değerlendirmesinin yayımlandığı yıl 1972. Bu tarih, Fürüzan'ın Kuzey Amerika'dan da bir kültür daveti aldığı döneme denk geliyor. Fürüzan anlatıyor:

"Batı Berlin'den çağırımı aldığım da üçüncü kitabım *Benim Sinemalarım* da yayımlanmıştı. Aslında hayatımda ilk çağrı Iowa Üniversitesi'nden, Kuzey Amerika'dan 1972 yılında gelmişti. Bir kültür daveti idi. Bir yıllık bir burs veriliyordu. Çağrı konusunda görüşmek için Amerikan Konsolosluğu'nda kültür ataşesi ile buluştuğumda bana 'Bütün yolculuğunuz için vizeler, biletler Amerika'da karşılanmanız, üniversiteye ulaşmanız, konaklığınızı kapsayan bir yıl boyunca her gereksinmeniz tarafımızdan hazırlandı. Londra üzerinden aktarmalı uçacaksınız' dedi. Ben bir an sustum. Sessiz bir gülme geçti aramızdan. Ben İngilizce bilmiyorum ki. Oysa İngilizce bilen edebiyatçı arkadaşlarım var, dedim. Bir ikisinin adını hemen söyledim. Adam yeniden güldü. 'Biz sizin İngilizce bilmediğinizi biliyoruz. Arkadaşlarınızın bildiğini de. Seçimimiz kesinlikle sizden yana oldu' dedi. O çağırımı kabul etmedim. Gidemedim. Gitmek istemedim o zaman.

İki yıl kadar sonra da bu Batı Berlin çağrısı geldi. Ben bu kez, Federal Almanya'ya gitmek için kendimle günlerce çok tartıştım. Bir yanımda bu kez sevinçliydi. Çünkü, beni gittikçe yerleşik bir edebiyatçı olarak belli bir noktaya getiren bir oluşumun içinde yer almayı çok önemli buluyordum. Bir sanatın tam içinde yaşamak, yaptıklarına katkı sunmak isteyenlerle tanışmak, edebiyatçı kimliğime gösterilen saygı, bana turistik olmayan bir gezi dışında Avrupa'yı yakından gözlemleme olanağı..."

Memet Fuat, onun için "Füruzan edebiyatımızda bir olaydır" demişti. Sonra, birçok eleştirmen, yazar aynı sözcükleri kullandı onu anlatırken. Berlin yolculuğunu uzun uzun konuşacağız, sözümüz bölünmesin. (Kabvellerimiz gelmişti) Tadımlik da olsa, Füruzan'ın yapıtlarının oluşum serüveni hakkında birkaç cümle öğrensek sözün şu ara yerinde, kabvellerimizi höpürdetirken...

"Yazdıklarım için kendimle çok tartışmış biriyimdir ben. Bilinir. Hiçbir yazdığımı, bitirdiğim şeyi kimseyle paylaşmam. Düşüncelerini, eleştirilerini almak için hele, onlara hiç okumam. Benim zorunlu paylaşmam temize çektiirmek içindir salt. Bu bende niçin böyledir, onu bilmiyorum. İyi bir şey midir? Onu da gerçekten bilmiyorum. 'Mahrem' sözcüğü, kendine kapanma tanımı belki burada tam yerini alıyor. Kolay yazan biri değilim. Kolay yazdığım belki düşünülebilir, ama kafamda bir konuyla birkaç yıl gezdiğimi bilirim. Belki birçok yazar da öyledir. Her gün bir çalışma noktasına oturup –kimi yazarların açıklamalarından öğrenildiğine göre öyle yapanlar var– her gün şu kadar sayfa yazmaları gerektiğini söylüyorlar... Belki de doğru bir tavır olabilir bu. Benim, imrensem bile bu tür bir disiplininim olmadı.

Seçtiğim konuyla bir araya geldiğimde biyolojik bir şey yaşıyorum sanki. Kimliklerimi yazmadan tanıma sürecinde zihinsel olarak çalışıyorum. Yani benim yazdığım şeylerde ilginç bir şeyler bulma merakım neredeyse yoktur. Haydi bakalım ben öyle bir konuyu yazacağım ki millet şaşırıp kalacak, 'Aa ne yazmış o?' diyecek, 'Öyle şey ki olur gibi değil! Acaba nasıl?' Konunun bir edebiyat boyutuna ulaşabilmesi için kendimle amansızca tartışırım.

Yıllardır çalıştığım bir roman var. 1980'lerin sonundan bir roman. Adını da bir konuşmada açıklamıştım. Yazılmıştı. "İç Denizde" Onunla hâlâ uğraşıyorum. Fakat birdenbire araya *Sevda Dolu Bir Yaz* girdi. Romanı bir yana bıraktım, *Sevda Dolu Bir Yaz*'ı bitirdim. Şimdi yeniden romana baktığımda garip bir şey söyleyeyim, bıraktığım bölümlerde fazladan katkı yapacağım noktalar olmadığını görüyorum. Demek ki epeyce olmuş. Fakat niye *Sevda Dolu Bir Yaz* hızla öne geçti? Onun açıklanması güç...

Ben kentimde gözütok insanlar, cömert insanlar tanıdım. Açgözlü değil-diler. Türkiye'de hâlâ öyle birilerinin varolduğuna inanıyorum. Bu ülkenin öyle insanları da var. Bizim belki yakınımızda değiller, görmüyoruz. Yine de

varlar, biliyorum. Emekleriyle üç kuruş para kazanıp çocuklarını okutmak isteyen aileler var. Okumanın 'Adam olmak' demek olduğuna, hâlâ çok değerli olduğuna inanıyorlar. Ekmekler atılmaz, nimettir, öpülüp başa konulur, sonra bir duvar üzerine bırakılır diyenler bu insanlardı. Aynı zamanda kitabı da, yazıyı da çok kutsal sayanlar...

Bu Anadolu inançlarının tümü de yitmiş olabilir mi?"

Hayır, yitmedi diyorum Fûruzan'a. Sizin de çok iyi bildiğiniz gibi, bu ülke yürüyorsa, onlar taşıyorlar. Bu konulara ilerde döneceğiz. Şimdi kahvelerimiz bittiğine göre, Almanya'yı konuşmaya devam edebiliriz.

"Günlerce, gecelerle sürdürdüğüm iç tartışmalarımın ardından Batı Berlin'e gitmeye karar verdim. Zorlayıcı bir karardı. Hüzünlü, acılı bir yürekle gittim. Ama çok kararlıyım. Amerika çağrısını kabul etmemiştim. Bu kez, buraya gitmem lâzımdı. Batı Berlin'de bana olduğundan da uzun gelen üç ay geçirdim. Çok sevdiğim insanları arkada bırakmıştım. Annem de vardı arkada kalan –annemle olan ilişkimiz elbette daha farklıydı– aşkla sevdiğim, beni aşkla seven, hayatıma tutku, güzellik getirmiş kişiyi de ardımda bırakmam gerekiyordu. O, durumu bence çok daha farklı anladı. Hatta beni arkadaşlarımla birlikte Yeşilköy'de uçağa bile geçirip yolcu etti. O güzel bakışını da asla unutmam..."

Lufthansa ile Köln üzerinden aktarmalı Berlin'e uçtum.

Orada iki şey gördüm: Yüksek değerde bir çağrıydı bu. Türkiye'den ilk ben konuk edilmiştim. Almanlar, sanatçı olarak kabul ettikleri konuklarına olağanüstü saygılıydılar. Bu çağrıda yer alan ünlü yazarlardan bazı adlar ülkemizde de tanınıyor: Şilili Antonio Skarmeta, Neruda'yı konu alan *Postacı* romanının yazarı Polonyalı yazar Slawomir Mrozek, *Fotoğraflar*'ın yazarı Yunanlı Vasili Vassilikos vb...

Bundesallee'de bir stüdyo daire tutuldu. Çünkü ben merkezde istemiş-tim. İyi bir rakamdaki Alman markı da burs parası olarak adıma yatırıldı bankaya. Benden istedikleri ise, yani yazarsanız, ressamısınız, müzisyenmeniz istenen –gittiğim yıl 1974'tü. O sırada birçok ünlü plastik sanatçı da vardı Batı Berlin'de aynı şekilde konuk olan. Çağrılılar ilginç bir liste oluşturuyordu– kaldığınız sürece çalışma planı yapmanızı. Almanya esaslı bir çalışma. Ama seçeceğiniz konuyu kesinlikle onlar önermiyorlardı. Hatta o arada hiçbir şey yazmayabilir, Berlin'de sürekli kalmayabilir, yolculuklar yapabiliydiniz. Bu denli özenli bir çağrıydı.

Ben, Batı Berlin'de bulunduğum sürece Paris'e, Londra'ya, Hollanda'ya gittim. Almanya'nın o çevresini çok iyi dolıştım, tanıdım. Berlin'den dışarı çıkarak güzel yerlerine, Bamberg'e gittim, Heildelberg'e Kuzey'e gittim. Ren kıyısında çok güzel Alman şehirleri vardı. Asıl beni mutlu edense Berlin

Lesungen im Künstlerhaus Bethanien Füruzan

Türk Yazan. Bir süredenberi Batı Berlin'de bulunan
1971: Sait Faik Armağanını alan ilk Türk kadın yazar
1975: Türk Dil Kurumu Roman Armağanı

14. Ocak 76 Garşamba Günü Saat: 20'de Studio II'de
Giris sârbesttir

Yurttaşlynyla ve Sanatın ileri, adaletli ve daha iyi bir dünya
için araç olması gerektiğine inananlarla Yazdıkları üstüne
konuşacak.

Ingeborg Drewitz
liest aus Werken von

Füruzan

türkische Schriftstellerin, Gast des
Berliner Künstlerprogramms des DAAD
1971 als erste Schriftstellerin mit dem Sait Faik Preis und
1975 mit dem Türk Dil Kurumu Roman-Preis ausgezeichnet

Donnerstag, 15. Januar 76 20 Uhr Studio II Eintritt frei

Lesungen des **Künstlerhauses Bethanien** und des
Berliner Künstlerprogramms des DAAD
in Verbindung mit dem Senator für Wissenschaft und Kunst
Künstlerhaus Bethanien Mariannenplatz 2, 1000 Berlin 36

Senfoni binasındaki neredeyse bütün konserleri izlememdi. D.A.A.D.'den şunu söylediler: 'Arzu ettiğiniz zaman konserlerde yeriniz hazırdr.'

Berlin'de kapsamlı, büyük bir Devlet Kitaplığı vardır. Daha yeni bir yazar sayılırdım ben. Devlet Kitaplığı'nın kaynaklarının sonsuzluğuna -neredeyse öyleydi- hayret ettim. Zahide Teyze yeniden konuştuğumuzda 'Almanlar çok ilginçtir. Dünyada önemli olduklarına inandıkları, değerli buldukları her şeyi hızla çevirirler. Böyle ayırıcı bir özellikleri vardır onların' dedi. Ben 'F' harfine baktığımda kendi kitaplarımı, benimle ilgili bilgileri de gördüm orada. Bu hızlarına gerçekten yeniden, hayret ettim.

Sonra başka bir salona geçtim. İkinci Dünya Savaşı'nda yanmış kitapları kitap hastanesinde onarmışlardı. Hitler'in ünlü kitabı *Mein Kampf*'in ilk basımı da vardı, Karl Marx'ın *Kapital*'i de. Okuma, çalışma sürecindeki kişilere hazırlanmış iyi düzenlenmiş odalar bulunuyordu. Oturup okuyup yazabiliyordunuz. Karşımda da Şarkiyat Bölümü - öyle deniyordu - vardı. Şarkiyat Bölümü'nde biri çalışıyordu. Sonra öğrendim, Macar'mış. Ben, daha çok yakın Alman tarihiyle ilgili bir şeyler çalışırken karşımdaki adamcağız okuyor, sonra sessizce durmadan gülüyordu. Garipseyip meraklanarak sordum. Macar Türkolog 'Nasrettin Hoca'nızı okuyorum' dedi. O da Hoca'yla, Akşehir'le ilgili bir araştırma yapıyordu. Federal Almanların Devlet Kitaplığı'nın zenginliği olağanüstüdür. Batı Almanya'da yaşarken yazarlığımı donatacak nelerle karşılaştığımı bugün de gözden geçirdiğimde, küçümsenmez katkıları olduğunu görüyorum. Ülkeme, dünyaya bakışimdaki ölçüler sınanıp sağlamlaşıyordu.

Küçük bir çocukken beni sarmalayıp çeken, sanat olduğunu sonra ayırımsadığım etkenlerin en başarılı örnekleriyle her an bir arada olabiliyordum: Sergiler, konserler, müzeler... Ve sonunda Batı Berlin de, Doğu Berlin de anılar edindiğim kentler oldular. Ben her iki Berlin'i de çok sevdim. Biliyorsunuz o dönemin Berlin'i Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmıştı.

Yineleyip dururum Doğu Berlin'e gittiğimde şaşırmıştım. Çok etkileyici bir durumdu karşılaştığım. Çünkü hayatımda ilk kez reklamların her yönü sarmadığı hatta hiç görülmediği reklamsız bir kentteydim. Hiçbir noktada, hiçbir reklam yoktu. Öylesine güzel bir uzam yaratıyordu ki bu, Doğu Berlin'de yazar olarak bu konuyu tüm açılırlarıyla düşünmeye girişiyordum. Kent sizi, bence kendi öz kimliğiyle karşılıyor, sarıyordu. Çok özgün bir etki yaratıyordu. Ve bu bana, gerçekten sevdiğim Alman romantiklerinin bir edebiyat dünyası olarak çarptı. Bütün şiirler, metinler, Kleist'lerin Hölderlin'lerin şiirleri ve melankolisi olduğu gibi karşımdaydı.

Doğu Berlin'de benim için değişmez en önemli nokta Bergama Müzesi'ydi. Çok sık gittiğim bir yerdi. Orada bizden götürülmüş olan ünlü Bergama Altarı'nı izlemeye doyamazdım. Kimseler alınmasın, kırılmasın bir şeyin asıl değerini bilen onun gerçek sahibidir bence. Lahde koskoca bir

salon ayrılmıştı. Üstten Akdeniz'in ışığı olarak kabul ettikleri güzel bir gök mavisi ışık veriliyordu. Nasıl özenle, güzel yerleştirilmişti biliyor musunuz? O sonsuz etkisi taşıyan salon neredeyse sadece ona aitti.

Hemen bir şey daha düşünölmeli: Büyük savaşta Hitler'in sonlandırıldığı günlerde Müttefik güçleri acımasızca bombalıyorlardı Berlin'i. İşte o büyük kargaşada Altar tümöyle taşınıp korumaya alınmış. Yeniden yerleştirildiğinde en ufak bir kırılma ve bozulma yok. Bundan önce korumacılık kavramını konuşmuştuk. Benim için en iyi örneklerden biri de bu durum. Eğer tutuculuk buysa, bu olağanüstü imrenilecek bir şey. Değerleri tutmak, onlara sahip olmak, en kötü amansız koşullarda bile...

Dresden'e gittiğimde -Dresden, Amerika Hava Kuvvetleri'nin en çok bombaladığı kentlerdenmiş- bana, kentin o yıkım günlerinin fotoğraflarını gösterdiler. Dresden, yıkımdan önceki Dresden olarak karşımda duruyordu. Bu, bir ölköyü gerçekten sevmektir. Bu, tüm tarihiyle barışık olmaktır. Bu, ileriye zenginlikleriyle bakmak demektir. Kendi tarihini sevmek, ölü bir zamanın içine gömölme asla değildir. Çünkü bu olası değildir zaten. Zaman, daima ileri gider. Almanya, bir yazar olarak benim için öğretici oldu.

Fakat, Türkiye'den ağır bir yürek acısıyla Federal Almanya'ya gittiğimden bir süreç, değil bir şey yazmak, bir şey okuyamadım... Neredeyse ne yazacağımı düşünemedim bile. Sürekli hayatım hakkında tartışıyordum. Önem verdiğim çocukluğum hakkında sık sık düşündüm. Birkaç yıl hiç gülmeyen bir çocuk olduğumu söylemişlerdi bana. Acaba beni gülmekten uzaklaştıran hangi olay ya da olaylar yüklenmişti sekiz dokuz yaşlarıma. Peki nasıl silkinmişim? Bu soruların yanıtlarını bulduğumda onları kendime saklama kararı aldım. Sevinçli olacakları kendimde yaratmayı öğrendim. Beni, acaba bir kız çocuğı gibi büyütmediler mi? diye de düşündüm.

Böylesine özgürlük duygusu taşıyan biri... Büyük bir aşkının içinde bile yazarlığını yaşayayım, gidip göreyim, öğreneyim, bir şeyler yapayım diye, gitmeliyim deyip karar alan, sonra da acı çeken biri hakkında, bu insan hakkında uzun uzun düşünöyor. O, kendisi bile olsa...

Garip bir zaman geçirmeye başladım. Derler ya bir an önce bu günler bitse. Bu nasıl bir yaranalma, duygu çöküşüydü? Hayatımda bir daha böyle bir şeyi hiç yaşamadım. O günlerde yaptıklarına gelince 'gece sinemaları' vardı Berlin'de. Orada on birden, on ikiden sonra iyi, düzeyli filmler oynuyordu. Tarkovski'nin *Solaris*'ini de ilk orada görmüşüüm. Daha bir sürü önemli film izledim. Gündüzleri Bergama Müzesi'ndeydim. Müzeyi tümöyle ezberlemiştim artık. Hangi yerde hangi bölüm var, hangi objeler orada... Doğru'ya, Checkpoint Charlie'den geçip gidiyordum. Beni nöbetteki asker Amerikalılar ezberlemiş olmalılar o günlerde. Dönüşte akşam evime gidiyor, o arada uydurma bir şeyler yiyordum. Ondan sonraki yolculuğum; gece sine-

Bundesallee'deki ilk oturduğum apartmanın önünde. Çok düzenli ve rahat bir binaydı.

Batı Berlin. 1978-80 arası metro için çıkarttığım kartlardan biri.

Berlin'in kışı çok sert ama güzel oluyor. Oralara kış çok yakışıyor. Özellikle soğukta bir kahveye girdiğinizde çevreyi saran çikolata ve kahve kokusu size kışı daha da çok sevdiriyor.

Reichstag'ın önünde. Hitler dönemindeki parlamento binası. Yakın yıllarda Almanlar yine başkent yaptıkları Berlin'e dönüp, binayı Reichstag'ı onurlandırdılar.

masında yerimi alıp sabaha karşı iki, üçte eve dönüyordum. O saatlerde dönünce de öğleyin anca uyanıyordum...

Memnundum. Çünkü zamanı çok çok hızlı harcıyordum. Bir gün, yine kurduğum günlük gecelik düzen içinde döndüm. Bundesalle'deki stüdyomun tam karşısında –orası çok merkezi bir noktadır, yedinci katındaydım– Batı Berlin'in ünlü Anımsama Kilisesi vardı. Savaşta bombalanmışlardan. Yarısı hâlâ yıkık durur. Yaşanan ağır savaş yılları anımsansın diye onarılmamıştır. Kilisenin sağına doğru düştüğünü saptadığım çok yüksek yapıların birinde, en uç noktada bir Mercedes yıldızı dönerdi geceleri. Hava karardıktan sonra bu reklam yanardı. Ben arada bir o ünlü yıldıza bakardım.

O gün yine çok uyuduğum halde –nedense derin bir uyuma hali bastırmıştı bana... Nasıl uyudumsa... Tuhaf bir uykuydu.– Kalktım. Gecenin ışıkları hiç değişmemişti. Mercedes yıldızı bıraktığım saatteki gibi dönüyordu. Hayretler içinde kaldım. Ne kadar uyumuştum? Yoksa hiç uyumamış mıydım? Öyle boşalmış bir kafayla bakıp duruyordum yedinci kattan. Zamanı asla hissedemiyordum

bir türlü. Saate baktım. Yataarken bakmamış olduğumdan bu bakış yol gösterici değildi. Aşağıya hausmeister'e (bir anlamda kapıcı) telefon açtım. Bugün günlerden ne ve saat kaç? diye sordum 'Bugün çarşamba saat, sekiz buçuk' dedi. Çok kötü sarsıldım. Benim uyuduğum gün pazartesiydi. Bergama Müzesi kapalıydı. Kentte aylak aylak kitapçıları dolaşmıştım. Çarşamba gününe kadar uyumuştum. Dolu dolu uyumuştum fakat buna uyku denebilir miydi?.

Koma gibi bir şeydi yaşadığım. Buna koma mı denir, ne denir bilemiyorum. Uyku ilacı falan da almış değildim. Nasıl bir bünye sarsıntısı, iç sarsıntısıydı bu. Duygularım çok hırpalamıştı beni. Ben o gece ve ertesi gün dışarı çıkmadan oturup uzun uzun düşündüm. Bu iş böyle olmayacak, dedim kendime. Yani üç buçuk aydır sen böyle sersemlemiş, boşalmış bir kafayla oraya git, buraya git, şuraya gitler artık oyalanamazsın. Vaktinden ve sürekli kendinden kaçırıyorsun. Zamanı öldürmeye çalışıyorsun. Peki zaman kimin zamanı? Bu kararı kendin aldın. 'Yazarlığını yaşamak' bu budala savrulmalarla mı gerçekleşecek? Uzun süre harcanacak. Sor bir kendine: Ne yapmam gerekiyor? diye.

D.A.A.D.'deki sorumlu kişiye Siemens ile ilgili bir çalışma yapmak istiyorum, dedim. Siemens zaten Batı Berlin'de. Gittim. Siemens'te biliyorsunuz ince elektronik sistemler üzerine çalışıyorlar. Bu üretimde çok genç insanların çalışması gerekiyor. Çünkü gözler çabuk bozuluyor. Bu konuda işçilik yapmak da elbette zorlayıcı bir şey. Ancak, yeniden toparlanmam için daha ağır koşullarla çalışan emekçilere yönelmem gerekli, diye karar verdim.

Çalışacağım konuyu sonra değiştirdiğimi, Ruhr Havzası'ndaki kömür ocaklarıyla ilgili bir kitap yapmak istediğimi söyledim. Fakat, ocaklara dek inerek, işçilerin yurdunda kalarak, göçmen işçilerle ayrıntılı konuşmalar yaparak sürdürmeliyim araştırmayı dedim. Bu konu için öğrendim ki ayrıntılandırılmış izinler almak gerekiyor. Gerekli işlemleri yapıp sonuçlandırdılar. 'Buyrun Ruhr'a yola çıkabilirsiniz. Programınızın istediğiniz koşullarının izinlerini aldık' dediler.

Ruhr'a doğru yol almak için bindiğim trenin tam karşısında Berlin – Moskova treni duruyordu. Tabii bu bile bana dünya kadar görüntü taşıdı. Edebiyat okumalarım bana çağrışımlar getirdi. Moskova'yı düşündüm. 19. yüzyıl sonlarındaki Berlin'i düşündüm. Çünkü Alman yazarları da seviyordum. Şunu yineler dururum: Bir sürü şeyi bilmek, okumak sizi hayatınızı çok genişleten, büyüten bir şeydir. Yani bir Berlin-Moskova treni iki saniye önünüzden geçtiğinde sizi bambaşka bir yolculuğa da çıkarabilir.

Ben, 23.15'te kalkan gece trenine bindim. Sabah gün ışıırken ünlü çelik baronlarının kapitallerini şişirip durduğu Ruhr Havzası'na indim. İndiğimde de aklıma Luchino Visconti'nin filmi geldi: *Lanetliler*. Orada çelik sanayinin baronlarından birinin ailesi Krupplar anlatılır. İkinci Dünya Savaşı'nda Hitler'den yana olmalarını anlatır. Bunları okumuşsanız, izlemişseniz çoğunluk gittiğiniz yerler için size en doğru, içsel rehberliği de yaparlar..."

Ne çabuk geçmişti vakit Fûruzan'ı dinlerken... Fûruzan, bütün çalışmamız boyunca olduğu gibi, yine yorulmamıştı, ama biz anılarının mekânlarında dolaşırken akşam oluvermişti işte. Galata'daki evime döndüm. Beni, e-postaya düşen Haydar Ergülen'in yazısı karşıladı. Fûruzan onun için "Neredeyse benim kadar sinema düşkünü bir şair. Son iki yıldır buluşup tanışmaya çaba gösterdikse de hâlâ o olanağı bulamadık. Fakat dostluğunu tanışmadan bile algıladığım bir edebiyatçı" diyordu. Sohbetlerimizde de sık sık adı geçiyordu. Merakla okumaya başladım Ergülen dostumun yazısını:

Fûruzan'la "Sevda Dolu Bir Gençlik"

1. "Onlar" dan ilki olarak Fûruzan: "On'lar" mı demeliyim "Onlar" mı yoksa rakamla yazıyı buluşturup sözüme biraz daha mı kesinlik katmalı, ağırlık kazandırmalı, vurgu yapmalı, öne çıkarmalıyım "10'lar"? 40 yaşımdan sonra ben de Fazlullah'ın kadim öğretisine uyup 'hurufi' mi oldum ne? Çok Yaşasın Sayılar, elbette şiirde hemen herşeyin öncüsü olduğu gibi 'hurufi'liğin de öncüsü olan İlhan Berk, şiirin ilmi gibi sayıların ilmini de yaptığı için, bize de onu izlemek kaldı her zamanki gibi, eldeki avuştaki sayılarla yetinmek kaldı kala kala, kalsın, Sina Akyol'un dediği gibi "Yetinmek Sevindirir" Yine İlhan Berk'in bir kitabını analım Adlandırılmayan Yoktur, Turgut Uyar'ın "sayılara vurdular bizi haydi kalk" dediğini de diyelim ve sadede gelelim.

Ece Ayhan'la ilgili bir yazı yazıyordum, "Ece Ayhan'ı Niçin Sevmeliyiz?", ona olan sevgimin sebeplerini kendimce yazmaya, biraz da bilhassa ona karşı 'sevgisizler'e de bir şeyler söylemeye çalışıyordum. Bence çok sebep var Ece Ayhan'ı sevmeye, saymakla da bitmez sevmekle de, fakat bir, iki, üç derken hoşuma gitti ve 'sevgimin sebebi on olsun!' diyerek 10'da tuttum kendimi! Yoksa maazallah 100'e filan çıkardı ki, yazana değil ama hem Ece Ayhan'a hem de okuyana yazık olurdu! Sonra Dağlarca, Sezai Karakoç, son olarak da İlhan Berk derken şiirimizin, şimdilik, 'dört babası'na dair 10'ar sebep yazarak, elbette şiirimizin de, şairlerin de annesi Gülten Akın da olacak, unuttur muyum hiç, "10'lar" ya da "Onlar'a başladım. Onlar sürece sürmesine de, ilk kez bir hikâyeci hakkında uzunca bir yazı yazacağım, gençliğimden beri çok sevdiğim, hayranlık duyduğum Fûruzan'a ve yaptıklarına olan sevgimi anlatmaya çalışacağım. Öyle olunca da bu "Onlar" işi beni sardı, on şair, on hikâyeci, on yönetmen, on film, on insan, on arkadaş, on şebir, on şiir...deyip abarttım birden, hiç de fena fikir değil diye yer etti zihnime. Öte yandan, Fûruzan der demez yazıya kaç şair birden geldi bakar mısınız, Orhan Veli gelsin bir de ve "her şey birdenbire oldu" desin, çünkü aynen öyle oldu, şairler kendilerine Fûruzan yazısında yer buldu, üstelik hepsi de birbirinden çok sevdiğim şairler, Fûruzan'ın yazısına çok yakıştılar... "Onlar" a hikâyeci olarak Fûruzan'la başlamanın ayrı bir sevinci var tabii, gizli değil. Birazdan okuyacaksınız, belki de daha önce okumuş olanlarınız vardır, Radikal'deki "Açık Mektup" köşesinde yayımlamıştım, orada kalmasına gönlüm razı gelmedi, buraya da alıyorum, ola ki bu yazılar bir gün kitap haline gelir, o yazı da kaybolmaz. "Onlar" da başka hangi

bikâyeciler olabilir diye şöyle bir hafıza yoklaması yaptım, Sait Faik, Sabahattin Ali, Bilge Karasu, Vü'at O. Bener, Yusuf Atılgan, Onat Kutlar, Nezih Meriç, Leylâ Erbil, Servgi Soysal, Tomris Uyar, Selim İleri, Hulki Aktunç... "Onlar" 10'u aşacak galiba, işim zor!

2. Fûruzan be 35 yaşında: Bu 'hurufî'lik meselesini anlatırken yukarda, cümle ma-kas değiştirdi, ama devamı şöyle: 40 yaşında 40 Şiir ve Bir... 'i yazdım, deneme kitap-larımdan birinin adı Düzyazı: 100Yazı, Fûruzan'ın "Onur Yazarı" olduğu Tüyap 27. İst-tanbul Kitap Fuarı'nda onun Kırk Yedi'liler romanıyla ilgili bir panele konuşmacı olarak katılacağım, 1968'in 40. yılı münasebetiyle düzenlenen bir panel bu. Bundan 2 yıl önce yazdığım köşeyazısının başlığı ise "Fûruzan 35 yaşında" idi. Harfleri mi saymaya baş-ladım yoksa sayılar mı gözüme harf gibi görünmeye başladı bilemedim, ama İlhan Berk'i taklit ederek söylersem, "Çok Yaşasın Harfler" ya da "Hurufat" demem gerekecek. 29 Kasım 2006 tarihli o yazının tamamını buraya alıyorum:

Parasız Yatılı ya da eskilerin deyimiyle 'leyli meccani'. Kendiliğinden, doğal olarak yan yana gelmiş sözcüklerin şiiridir belki de Türkçeyi bunca büyüdü kılan. Bir de usta bir dokunuşla o sözcüklerden şiir ya da öykü yapılırsa, "Yıldızın Parladığı Anlar"dan biri daha yaşanır. Sözcükler yoksullar içindir, yoksa 'yoksul' sözcüğü bu kadar 'zengin' durur muydu? Bunu bilenlerin başındaysa, şiirde Ece Ayhan, öyküde Fûruzan, romanda Latife Tekin gelir. Onların elleri sözcüklere dokunduğu için, yoksulların yıldızının parladığı an-lar da yaşandı bu ülkede. 35 yıl önce Fûruzan'ın ilk öykü kitabı Parasız Yatılı (1971) ile yoksulların ne kadar zengin olduğunu da gördü Türkiye.

Parasız Yatılı benim de 15 yaş kitabım. Parasız yatılı değildim ama henüz 15 ya-şında, lise 1. sınıfta okurken Eskişehir'den Ankara'ya 'sürgün' edilmiş bir öğrenciydim ben de. Parasız Yatılı Ankara'da satın aldığım ilk kitaptır. Bilgi Yayınevi'nin dar, uzun tasarımıyla sunulan, kapağındaki kocaman gözün 35 yıldır kederle baktığı bir kitap. Ve Şahin'den habersiz aldığım ilk kitap. Ortaokuldaki üç yıl boyunca, hayatta ve kitapta en yakın arkadaşım olan Şahin'le birlikte kitap alır, değişerek okurduk. Hayat dediğime bak-mayın, ne kadar sürecekti ki zaten? Okul bitince onlar İstanbul'a göç etti ekonomik sebe-p-lerle, benimse 12 Mart darbesinden payıma sürgünlük düştü. O yüzden hem buruk hem sevinçli bir öyküsü vardır bu kitabın. Buruk çünkü, artık okuduğumuz kitapların keyfini birlikte paylaşamayacaktık. Bir yandan da sevinçli, Şahin'le ilk görüştüğümüzde Fûruzan diye bir öykücünün Parasız Yatılı'sıyla beni nasıl allak bullak ettiğini anlatacaktım ve onu 'jepyeni' bir yazarla tanıştıracaktım. Anılar bir kez sökün etmeye görsün...

Şahin'le henüz görüşmeden peşpeşe diğer kitapları da sökün etti Fûruzan'ın, 1972'de Kuşatma, 1973'de Benim Sinemalarım. 'Su Ustası Miraç'tan 'Edirne'nin Köprüleri'ne, Kuşatma'dan 'Ab, Güzel İstanbul'a, 'Temizlik Kolu'ndan 'Seyyid'e, sevincim de anlata-caklarım da artıyordu. İkimiz de liseyi bitirmiştik, elimde Fûruzan'ın üç kitabı gittim Şahin'lerin Pendik'teki evlerine. Şahin benden hızlı davrandı ve heyecanla anlatmaya başladı: Fûruzan'ın öykülerine ve bir Boşnak kızına aşık olmuştı! Aslında ikimiz de gizli gizli aşık olmuştuk Fûruzan'a. O bir haftayı neredeyse her gün Fûruzan'ın öykülerinden konuşarak geçirdik. Meğer üç yıl aradan sonra ilk ve dünyadaki son görüşmemiz olacaktı

bu Şahin'le. beş altı ay sonra Şirket-i Hayriye'den ilk maaşını aldığı arife günü bir banliyö treninin altında can verdi canım arkadaşım. Sonraları biraz sakinleştince 'iyi ki' diye düşündüm 'Füruzan'ı dünya gözleriyle okudu.' Füruzan sevdalı arkadaşım o sevdayı bana emanet etti, biraz da onun yerine yazıyorum bu yazıyı, hani 'bir gün Füruzan'la tanışır-san benden söz etmeyi sakın unutma' demiş gibi bana, o Sevda Dolu Bir Yaz'ın sonunda.

Füruzan'la uğurladım Şahin'i, öldüğü yıl olan 1974'de ise, en çok sevdiğimiz şairlerin kitapları yıldızlar gibi yağdı üstüne: Turgut Uyar Toplandılar, Ülkü Tamer Sırağöller, Edip Cansever Sonrası Kalır, Cemal Süreya Beni Öp Sonra Doğur Beni ve Ece Ayhan Devlet ve Tabiat adlı kitaplarını yayımladılar. Onları Şahin'in yerine de okudum. Tesadüf değil elbette Füruzan'dan söz ederken bu usta şairlerin de aklıma gelmesi. Yoksulların onurunu koruyan bir öykücü olan Füruzan, benim için aynı zamanda sözcüklerin de onurunu koruyan bir şairdir. Aykırı ve hırçın ustamız, iyi ki öyledir, Ece Ayhan'ın "Füruzan hikâyeye saygınlık kazandırmıştır" demesi de boşuna değildir. Biri 'devlet dersinde öldürülen çocuklar'ın şairi, biri de hem parasız yatılı çocukların, hem de öykücülüğümüzün onurunu büyüten bir usta. Füruzan'ı da konuları, kaygıları ve yenilikçi tutumuyla en çok Ece Ayhan'a benzetiyorum. Sanki onun öyküdeki 'kızkardeşi' dir Füruzan.

İki kere seviyorum Füruzan'ı, biri kendi adıma, biri de Şahin'in yerine. Ve ikimiz için de onu ilk tanıyıp, sevdiğimiz günlerdeyim hâlâ: Öyleyse Füruzan da tıpkı Parasız Yatılı'sı gibi hep 35 yaşında."

2 yıl önce böyle yazmıştım, 2 yıl sonra da büyük bir mutlulukla tekrarlıyorum bunu.

3. Füruzan 'şirin kızkardeşi' dir: Öyle demişim, Füruzan'ı Ece Ayhan'ın öyküdeki 'kızkardeşi' olarak nitelemişim. Doğru söylemişim. Şimdi biraz daha söylemek istiyorum: Evet, biraz Ece Ayhan, biraz Edip Cansever, biraz Turgut Uyar, biraz da 2. Yeni etkiyle şiire başlayan Refik Durbaş. Füruzan'da çok şair var, çok da şiir var. Kitaplarının, öykülerinin adlarından duygusuna, kokusuna kadar şiir taşıyor. İlk bakışta Füruzan neyi, kimleri anlatır diye sorulduğunda, Sezer Ateş Ayvaz'ın dediği gibidir "küçük-sızalı dünyalar, eviçleri, dükkanlar, aşklar, parasız yatılılar, terzi kızlar, yeni yetme çocuklar", ki bunların hepsi de insanıyla, eşyasıyla "yoksulluğun yollarına düşmüştür kent sokaklarında" Onlar ağır yoksulluk yaşayanlardır, dağılmış, teyel yerlerinden sökülmiş bir daba da birbirlerine tutturulmaları neredeyse imkânsız ailelerdir, dağılmaya, parçalanmaya, sökülme eğilimli, incecik kanatlarına güvenip taşradan metropole, nasıl olduysa, gelebilmiş, kırılmaya hazır yeni 'gurbet kuşları' dır, 'yeni' diyorum çünkü bunlar Orhan Kemal romanları da okumamış 'gurbet kuşları' dır. Baştanbaşa bir 'yanlışıktır varoluşları: Hayatları 'yanlış', ilişkileri 'yanlış', yalmızlıkları 'yanlış', zamanları 'yanlış', yanlış üstüne yanlış yaşayan, yapan, yanlış yaşayıp yanlış ölmekten başka bir şey bilmeyen, hem çaresi de olmayan, hem de bir gelenek olarak yanlış aileler içinde yanlış örnekler görerek büyüyen ve bunda sorgulanacak, yadırganacak bir şey görmeyen, öyle ya doğrusu budur onlara göre, ve bunca yanlışın altında ezildikçe ezilen, örselenen, yıpranan yaralı kadınlardır. Her şey yanlış olabilir, yanlış olmayan tek şey onların 'kadın' olmalarıdır: 'Yanlış bilinç'ten 'yaralı bilinç'e doğrudur onların hikâyesi. Nihayetinde 'tutunamayanlar' dır ama ondan da

önce doğrudürüst 'uçamayanlar'dır, uçsalar da güzelce 'konamayanlar'dır. Sonunda değil dahi başında, 'baştan kaybetmiş' kişilerdir, kaybedeceklerini kendilerinden başka herkesin bildiği kadınlardır. Yanlışlığın sonunun mutsuzluk olduğu bellidir belli olmasına da, Füzûzan'ın 'kahramanları' diyelim, en sonunda, 'icat edilmiş' bir mutsuzluğun içine yuvarlanmazlar, bunda bile 'diyaletik' bir yan vardır, 'diyaletik yalnızlıklar' 'diyaletik mutsuzluklar'dan önce mi gelir acaba? Bu da gelmiyor değil akla. Yoksullar, kayıplar, harcanmışlar, fökmişler, çürümüşler ve elbette yalnızca bir yurdun, toprağın değil bayatın da göçmenleridir onlar...UZattım, bunlar Füzûzan okuyan herkesin benden iyi bildiği şeyler.

'Peki bu insanları, bu durumları anlattığı için mi Füzûzan 2. Yeni şiirine yakın oluyor?' diye sorabilirsiniz, hatta 'bunlar sanki daha çok 1. Yeni'nin, yani Garip akımının içeriğine, konularına yakın düşüyor' diye yorum da yapabilirsiniz. Doğrudur, ilk bakışta ve bir bölümü, tıpkı Orhan Veli ve arkadaşlarının Garip (1949) kitabındaki manifestoda da belirttikleri üzere 'küçük insan'ın, 'sıradan insan'ın halleri, toplumsal konumu, daha doğrusu konumsuzluğu gibi görünüyor. Ama aynı dönemlerde, 1950'lerde yazılan kimi 'toplumcu gerçekçi' romanlar ya da hikâyelerde olduğu gibi, bunlar 'küçük insan'ın siyasal, toplumsal ve ekonomik kısırılmışlığına değinirken, onu bir 'karton karakter'e de indirgemekten kurtulamazlar ne yazık ki, biraz 'tekboyutlu' kahramanlar yaratırlar. Boyutludur ama derinlikli değildir. Oysa aynı 'kahraman'lar, Füzûzan'ın hikâyelerine düştüklerinde birer 'birey' olduklarını hatırlarlar, yazar da bize bunu hatırlatır bir güzel. Necati Mert'in sözleri de bu yargıyı pekiştirir: "(Başlangıçta) gözlemleri zengin ve ayrıntı, tasvir ve diyalogları işlevseldi. Birden çok anlatıcıya yer verdiği oluyor, bilinçakımı ve çağrışımlara yaslanıyor ve bütün bunları kurguda da bütünlüyordu Füzûzan. Öyküleri sosyo-psikolojik öykünün sanırım en güzel öyküleridir."("Modern Öykünün Serüveni: 1940'tan Günümüze", HECE ÖYKÜ, 2, Nisan-Mayıs 2004, s. 73)

Füzûzan'ın kurgusunda, dilinde ve kimi öykülerinde "İkinci Yeni'ye yakın öğeler gözden kaçırıldı" yorumu da yapılmıştır (Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, YKY, Mart 2003, s. 422). Öyleyse Ece Ayhan başta olmak üzere diğer şairleriyle de yazınsal, şiirsel, görsel, ama hepsinden de önemlisi 'algı ve duyuş yakınlığı' ve 'bissiyat ortaklığı' oluşturmak gibi sıkı akrabalıkları olan Füzûzan'ı '2. Yeni'nin kızkardeşi' sayabiliriz. Siz sayar mısınız bilmem ama, öyle saymak, Füzûzan'ı sevmek için ayrıca 'sıkı' bir sebeptir: Sıkı şiirden sıkı hikâyeye sıkı bir yakınlıktır.

4. Füzûzan 'yazar kibri'ne karşı yazar: O yıllar mıyledir, sosyalist gelenekten gelen, kendini sıradan insanlara, işçi sınıfına, kaybedenlere, kentlin kovgunlarına, sürgünlerine, hem sınıfsal hem 'duygusal olarak yakın biseden yazarlara özgü bir alçakgönüllülük müdür, yoksa o yazarların bazıları yazıyla, yazısının gücüyle bu duyguyu aşmış/kırmış oldukları için midir, belki bunlardan biridir, belki bunlar üzerinden geliştirilecek yeni sebepler de olabilir. Fakat özellikle Füzûzan için ve tabii ele aldığı konulardan, durumlardan, mekânlardan, insanlardan hareketle de bunu söylemek mümkün, Füzûzan o zamandan başlayarak, 'yazar kibri'ne karşı yazmıştır. Belki de 40 yıl öncesinden bugüne bir gönderme yapmış, uyarıda bulunmuştur. Şimdi 'yazı'nın kendisi bir 'büyüklenme' olarak algılandığı

için, 'kibir' de yazının olmazsa olmazı, 'mukaddime'si, mütemmim cüzü gibi, yazının başında, sonunda, içinde-üstünde, ama mutlaka bir yerinde bir kabartma yazısı gibi duruyor. 'Kibri' geçebilirsiniz şayet yazıyı da, hikâyeyi de, şiiri de okuyabiliyorsunuz. Bu bazen yazının kibri, bazen de daha beteri yazarın, şairin kibri. Bunu şununla karıştırmamak gerek: Bir tür 'jakoben' bir tutumla ya da 'aydınlanma felsefesi böyle buyurdu' histerisiyle okura öğüt, akıl veren, ona öğreten yazarlarımız eskiden eksiye vardır, ama onlar konumuz haricidir. Füzûzan bize bir şey öğretmeye, akıl vermeye kalkmaz, bildiğini bilir, ama sezdirmez, bizim sezmemizi bekler, bilmediğini de bilir ve bunu bize de bildirir, biz de biliriz. Yazar, okurun önüne geçmez, yol göstermez, o da bizimle birlikte hikâyenin içinde ilerler. Bir tür 'yolculuk' yapar, yaparız, yaparlar. 'Sonu' değildir çünkü aslanan, sonu az çok başından bellidir böyle hayatların, karakterlerin, 'kader', 'yazgı', 'macera', ne dersek diyelim o süreç, o yolculuk içindedir asıl yaşamaları, hikâyenin asıl yeri. Kadınlarıyla, çocuklarıyla birlikte büyük denizlere açılır Füzûzan, büyük yoksulluklara, yokoluşlara, darbelere, yenilgilere. Oysa bilhassa kadınların ve çocukların 'başrol'de olduğu bir hikâye tarzında daha da alışıldık, kolay ve hiç de yadırganmayacak bir şey olurdu, onlara biraz üstten, koruyucu, kurtarıcı kimliğiyle bakmak. Oysa Füzûzan bunu yapmamış, tam da bir söyleşisindeki cümlesiyle, "kahramanlarıyla aynı boy hizasında durarak" bakmıştır: "Benim yazımda da en önemsedğim şey alçakgönüllü yaklaşımlardır. Bu alçakgönüllü sözcüğünün Türk edebiyatındaki açıklayıcı adlarının başı çekenleri Orhan Kemal, Sabahattin Ali, Sait Faik, Memduh Şevket Esen'dir. Onların dünyasında sevgi sözcüğü taşıdığı vazgeçilmez değeri hemen kazanır. Onlar kahramanlarına aynı boy hizasında durarak bakarlar. Yazarlarken tek önem verdikleri nokta budur nerdeyse, alçakgönüllülük. Amansız aşağılanmaları engelleme, hakları ödenme yenleri arkalamak isteyen bir bakış içindedirler, göstergeleri budur. Kibirliğin yazdıklarında yeri yoktur." ("Füzûzan İle Düünden Bugüne" - Parasız Yatılı'nın 25. Yılında, Konuşanlar: Feridun Andaç ve Semih Gümüş, Adam Öykü, 3, Mart-Nisan 1996, s. 36) Füzûzan'ın bu 'alçakgönüllü' cümleleri hiç kuşku yok ki andığı yazarlar kadar kendisi için de geçerlidir.

5. Füzûzan "Bizi 'Biz' Yapan Hikâyeler'in ustasıdır: 'Kendimizi Yaratma Üzerine Bir Deneme' olan William L. Rendall'ın yazdığı Bizi 'Biz' Yapan Hikâyeler'in (Ayrıntı Y., çev: Şen Süer Kaya, 1999) 'Yaşama Estetiği' bölümü R.D. Laing'in Deneyim Politikası kitabından bir alıntıyla başlar: "Ben senin yaşadıklarını yaşayamam/sen benim yaşadıklarını yaşayamazsın/Her ikimiz de görünmez insanlarız/Bütün insanlar/birbirlerine görünmezdir. Deneyim/insanın insana görünmezliğidir/Deneyime eskiden Ruh denirdi" (agy, s. 27). Deneyime belki asıl şimdi ruh demek gerekiyor. Bu kuşkusuz eski zamanların ruhu değil yalnızca, belki, şimdi daha çok hikâye edilmesi, yazılması, anlatılması gereken bir ruh: 'kadınların ruhu'. Elbette yalnızca kadınlar için, kadınlar üstüne yazmadı Füzûzan, ama 'kadınların özgürleşmesinin erkekleri de özgürleştireceği' bilinciyle yazdı. Bu anlamda kadınları merkez aldı, kadınların meselelerini konu aldı: Parasız Yatılı'dan Nehir'e, Ah Güzel İstanbul'dan Kırlangıç Balıkları'na, Benim Sinemalarım'dan Çocuk hikâyesine kadar hemen pek çok hikâyesi kadınların ruhuyla dokunmuştur. Aile çıkmazın-

dan cinsellik açmazına, mutsuz evliliklerden iş kazalarında kocalarını yitiren kadınlara, hayat kadınlarına, imkânları küçük ama hayalleri büyük kadınlara, büyük kentlerin, ışıltılı yaşamların düşünü görenlere, kendini, bedenini satma pahasına tutkularının izini, peşini sürenlere kadar: "Ve kadınlar..." Ama bu kez şiir, 'bizim kadınlarımız' diye devam etme yecektir, en azından Fûruzan'ın hikâyelerinde böyle devam etmez. "Bizi 'Biz' Yapan Kadınlar"la sürdürür o hikâyelerini. Buradaki "Biz"ler kadınlardan başkası değildir yine. "Açlık çoğunlukta" dediği gibi Turgut Uyar'ın bu hikâyelerde de 'kadınlar çoğunlukta' ve "destanımızda yalnız onların macerasına yer vardı" O güzelim oyununun adını da analım, Redif'e Güzelleme, ve diyelim ki Fûruzan, hikâyelerinde çürümekte, su almakta, batmakta olan bir gemi gibi gördüğü bu sistemde 'önce kadınlar ve çocuklar' diyen bir 'çığlık' gibidir. Bunlar öte yandan, 'kötü yol' öyküleridir, 'kötü yol'u gösteren öyküler. Fûsun Akatlı "Fûruzan Çıkartması" başlıklı yazısında, Parasız Yatılı, Kuşatma ve Benim Sinemalarım kitapları bağlamında oluşturduğu dört öbekten üçüncüsü için şöyle yazar: "Toplumsal ve sınıfsal bir bağlam içerisinde; kadınların, genç kızların karşı karşıya kalıp, karşı koyamadıkları baskıların, kadının cinsel sömürüsü düzleminde yansıtıldığı 'kötü yol' öyküleri ('Kırlangıç Balıkları', 'Nehir', Kuşatma, Ah Güzel İstanbul, Benim Sinemalarım) (Öykülerde Dünyalar, Boyut Kitapları, 1998, s. 68)

6. 'Fûruzan olayı' Türk edebiyatını en çok sarsan olaylardandır: Fûsun Akatlı aynı kitaptaki "Acı Bir Yaşam Boyudur" başlıklı yazısına: "Fûruzan bir olaydır" cümlesiyle başlar. Bu cümle Fûruzan'ın Gecenin Öteki Yüzü hikâyesindendir. Mehmet H. Doğan'ın da 1972'de kaleme aldığı bir yazısının başlığıdır "Fûruzan Olayı". 1967'den sonra yazmaya başlar başlamaz edebiyat dergilerinin aranan, ilgiyle okunan hikâyecisi olmuştur. Sanki o yer boştu, onun için ayrılmıştı da geldi oturdu yerine. Tanıdık bir addı. Yadırganmadı. Yabancılanmadı." (Tekrarın Tekrarı, YKY, 1999, s. 117). Bu dönem Taşralı, Münip Beyin Günlüğü, Piyano Çalabilmek günleridir. Fûruzan Türk edebiyatını da, okurunu da sarsan, paradigmayı değiştiren ve büyük hikâyeciliğinin ilk örnekleri olan ürünlerini 1970'de dergilerde peşpeşe sunmaya başlar: Nehir, Su Ustası Miras, İskele Parklarında ve Edirne'nin Köprüleri. Hepsini aynı yıl içinde Papirüs, Yeni Edebiyat, Yeni Dergi gibi dönemin en iyi dergilerinde yayımlanır. Bunlar arasında kuşkusuz en sarsıcı, çarpıcı olanı Mehmet H. Doğan'ın da belirttiği gibi 'Fûruzan'ın ustalığını tartışmasız herkese kabul ettirdiği doyumsuz güzellikte bir hikâye' olan Edirne'nin Köprüleri'dir.

Şimdilerde 'özlemin eski tadı yok' kabilinden yazıları edebiyatçılar da bol bol yazıyor. Ben de kendimden korkuyorum doğrusu, her an böyle bir yazı yazabilirim diye. Bunda kuşkusuz yaşlanmanın büyük payı var. Ama bazen insan şöyle bir dönemi çok özlüyor: Cemal Süreya'nın Papirüsü, Memet Fuat'ın Yeni Dergi'si çıkıyor, İlhan Berk, Ece Ayhan, Ülkü Tamer, Turgut Uyar, Edip Cansever hem 2. Yeni'nin hem kendilerinin 'dönüm noktası' olan kitaplarını yayımlıyorlar, nâm-ı diğer 'Kaptan' Atilla İlhan onlara veryansın ediyor, Ankara'da Sevgi Soysal var, Oğuz Atay'ın kült kitabı Tutunamayanlar, bir iki yıl sonra TRT Roman Ödülünü kazanacak, sol hareket büyük bir yaygınlık kazanıyor, derken Fûruzan'ın hikâyeleri yayımlanmaya başlıyor ve yıl 1971, Bilgi Yayınevi'nin efsanevi ki-

taplarından birinin kapağında güzel bir göz, sürmeli bir göz, bize bakıyor, bana da bakıyor, ilkgençliğime: Fûruzan Parasız Yatılı. Türk hikâyesinde böyle bir ilk kitap az görülmüştür, onun uyandırdığı yankı da pek az kitaba nasip olmuştur. O kitabın hikâyelerinden biri, sözgelimi Nehir şu cümleyle başlar, ki aklıdan çıkmaz: "Abıasını çağırmışlardı, abısı durması için ötegeçeden." Romanların unutulmaz ilk cümleleri antolojisine geçecek güzellikte bir ilk cümle, aynı öykünün bitişinde ise, bu kez sinemacı Fûruzan'ın 'motor' diyen sesidir yıllar öncesinden duyduğumuz: "Yağışlardan o yıl nehir iyice kabarmıştı. Şişmiş hayvan ölüleri suyun dönüşlerindeki köşelere takılıyordu. Bunlar büyük baş hayvanlardı. Taa öteelerde, dağ kitlelerinin orda soğukları kuzeye götüren bulutlar geçiyordu." Benim Sinemalarım'a çok evvel gönderilmiş bir selamdır Parasız Yatılı.

7. Fûruzan 'iyi edebiyattan iyi sinema filmi' yaptı: 'İyi edebiyattan iyi sinema filmi olmaz' denir, genellikle doğrudur, tersini doğrulayan pek az örnek varsa bunlardan biri de Türk sinemasında 'ilk kez' gerçekleşen bir 'sinema olayı'dır: Benim Sinemalarım. O çok sevdiğim klişe cümleyle, 'Fûruzan'ın aynı adlı öyküsünden sinemaya uyarlanan' Benim Sinemalarım, iki kadın yönetmen, Gülsün Karamustafa ve Fûruzan tarafından, birlikte çekilen ilk filmidir. Hikâyesi Fûruzan'a ait olan eserin senaryosu da yine Fûruzan tarafından yazılır. Film yurtiçi ve yurtdışında büyük başarı kazanır. Öte yandan Fûruzan'ın tıpkı Parasız Yatılı'sı gibi Benim Sinemalarım başlığı da yaygın bir söyleyişe kavuşur, pek çok yazara çocukluğunun sinemalarını hatırlatır, Benim Sinemalarım'ı yazısında kullanmayan, başlık yapmayan kimse kalmamıştır neredeyse, ben de yazdım!

Bir zamanlar resim yapan, resme bileği yatkın olan Fûruzan kendi deyimile daha zor olan bir yolu, yazıyı seçer ama, olaydan çok bir durum öykücüsü olarak da resimden hiç kopmaz: "Ayrıcı olan, mekân- insan-durum-ışık-renk ilişkisinin izleyence belirli noktalarla taşınıp yeniden anlatılabilmesi" olarak tanımlar filmi. Öte yandan burada şimdi benim de söyleyeceğim, daha doğrusu tekrarlayacağım bir şeyi Fûruzan önceden söylemiştir: "Edebiyatçı olarak öykülerimdeki, romanlarımdaki anlatımların plan plan, sahne sahne görsel bir aktarıma uygunluğu çok kişi tarafından bana söylenmiştir. Bunların başında sevgili Ömer Kavur vardı; Ah Güzel İstanbul'da birlikte çalışmıştık."

Doğrusu hikâyesiyle olduğu kadar filmiyle de etkilemiştir beni Benim Sinemalarım. Fûruzan'ı da ilk kez sinemada görmüştüm zaten, bir 10 yıl var ki, İstanbul Film Festivali, Sinema-Tarih Buluşması, sonra Filmekimi'nde, Emek, Beyoğlu, Atlas sinemalarında karşılaşıyoruz Fûruzan'la. Bir iki festivâlde karşılaşamayınca merak ettim, yazdım. İki 'sinefil' daha vardı filmlerde karşılaştığım, Fûruzan'la birlikte onları da Eski yazı (Türkuvaz Kitap, 2008) adlı kitabımdaki "Renkli -Türkçe Anılar" başlıklı denemede yazdım. O günlerde Fûruzan haber yollamıştı 'iyiyim, yeni filmlerde görüşürüz diye'. Çok sevinmiştim, yeni filmlerde, yeni Sevda Dolu Bir Yaz'larda görüşmek dileğiyle elbette.

8. Onları en çok anlatan yazarı, Fûruzan'ı çocuklar unutmaz! Edip Cansever "Çocukluk gibi bir şey bu gökyüzü/biçbir yere gitmiyor" demişti ya, neredeyse onu dediği günden beri de gökyüzüne değil, çocuklara bakıyorum, biçbir yere gitmesinler diye. Fakat gitseler de, dağılsalar da, nar taneleri gibi saçılırsalar da, hep durdukları, kalıcı oldukları, sonsu-

za kadar duracakları bir yer var: Fûruzan'ın hikâyeleri, romanları. Dağılan aileler gibi savrulmuş çocuklar da onun yapıtlarında toplanıyor. Türk edebiyatında 'çocukluk' deyince ilk akla gelen yazardır Fûruzan, nasıl gelmesin, çünkü hemen bütün öyküleri, özellikle de üzerinde en çok durulanları çocukluğa, anne-kız ilişkisine dair olanlardır. Çocukları yalnızca sevmekle kalmaz hatırlarını da sayar çünkü o. O çocuklar çoğunlukla taşradan gelenlerdir, bazıları taşrada kalanlardır, pek azı da burjuva ailelerin çocuklarıdır ve çoğu da kız çocuklarıdır: Parasız Yatılı, Özgürlük Atları, Taşralı, Su Ustası Miras, İskele Pazarlarında, Yaz Geldi, Haraç, Tokat Bir Bağ İçinde, Kuşatma, Ah Güzel İstanbul, Benim Sinemalarım, Kış Gelmeden, Edirne'nin Köprüleri, Temizlik Kolu, Nehir, Piyano Çalmak ve özellikle de Ömer Lekesiz'in "sadece Türk öykücülüğünde değil, dünya öykücülüğü içinde de önemli bir yere sahip" olduğunu belirttiği Çocuk öyküsü, "olay ve olguların estetik yetkinlik ve örgütsel bütünlük içinde, sinematografik bir yöntemle sunulduğu" bir öyküdür ("Öykücülüğümüzde Çocukluk", HECE ÖYKÜ, 16, Ağustos-Eylül 2006, s. 69)

Fûruzan da Nursel Duruel'le yaptığı söyleşide, çocuk kahramanlarının asla vazgeçmediği anlatıcılar olduğunu belirtir: "Çünkü onlar öğretilmekte olana çıplak gözle bakıyorlar. Bakışları eskitilmiş, oturtulmuş olan bütün ilişkilerdeki iyi ve kötü yanları önce duygularıyla ve el yordamıyla kollayarak anlamaya çalışıyorlar. Anlamaya uğraştıklarını aidiyet taşımadan, bence olağanüstü bir biçimde belleklerine kaydediyorlar: Sesleri, kokuları, mekânları ve büyüklüğü. Mutlu olmanın ne olmak olduğunu her gün talim eden ve ettiren büyüklüklerini... Bu hızla avuçlarından kayan yitici çocukluk cennetleri bitene kadar sürüyor. İşte ben o kahramanlarla yola çıkıyorum" (kitaplık, 99, Kasım 2006, s.57). 'Çocuklar unutmaz' diyor sonunda da, unutmaz ve unutturamaz diye eklemeli, 'unutturmaz' ve Fûruzan diye bir mucize çıkar bundan demeli bir de. Çocuklar, ilköğrenliklerini sürenler bunu hiç unutmazlar büyüleri de...

9. Fûruzan büyük bir vicdan duygusuyla söz alır: Fûruzan'ın yayımlamaya başladığı yıl olan 1967'nin üstünden 40 yıl geçti, 1 yıl sonra da dünya 68'i yaşamış, Türkiye'de de eser miktarda rüzgârı hissedilmiş. Fûruzan'ın yetiştiği ortamı, koşulları kadar, sezdiği, gözlediği, yorumladığı dünyadaki temel sorunlarsa o günden bugüne hiç değişmemiş, daha da vahimi iyice ağırlaşmış, sınıfsal uçurumlar kadar, insani, vicdani ve ahlaki uçurumlar da derinleşmiş. Belki şimdilerde yazarlara yüklenen daha ağır, daha vicdani bir sorumluluk bu, gereğinin acilen yerine getirilmesini talep eden bir sorumluluk.

Yoksulluğun hiç dinmeyen sızısı, hiç azalmaayan cıglığı, özellikle bunu ruhunda ve bedeninde en çok hissedenen kadınlar, anneler ve kız çocukları üzerinden, evet onlar Fûruzan'ın hikâyelerinde 'doğru' kahramanlardır, ve onların duygularına müdahale etmeden, araya girmeden, maceralarının önüne geçmeden anlatıldığı yerlerdir Fûruzan'ın hikâyeleri.

Fûruzan da, saygı duruşunda bulunduğuyazarların çoğu gibi sol gelenek içinde yer alır, ama bu onun ille de 'toplumcu gerçekçi', 'eleştirel gerçekçi' olarak tanımlanmasını gerektirmez, o 'toplumcu gerçekçilik' anlayışına hikâyede yeni zenginlikler, derinlikler, boyutlar kattı demek daha doğru bence. Fûruzan bir 'gerçekçilik' adına olmaktan çok yine de, solun belki en çok ihmal ettiği, ama herkesin soldan en çok beklediği, kaldıysa ağırlığını hissettirmesini

istediği yerden söz alır: Adalet duygusu, ahlak ve vicdandan. Hikâyelerinin, romanlarının, grevdeki işçi ziyaetlerinin, Balkan yolculuklarının, senaryolarının tümünün arkasında, bu inatla, ısrarla duran, geri durmayan yazarın azalmayan bu duygularını çok güçlü bir biçimde buluruz: İnsanların eşit koşullara sahip olamaması da onu ilgilendirir, susmak zorunda bırakılmış olanlara karşı vicdan sahibi olmanın gerekliliğinden de söz eder, bir söyleşisinde "Biliyorum ki insanı insan eden iki güçlü şey var: Adalet duygusu ile sanat duygusu. 'Bana niçin böyle davranıyorlar?', 'Niçin her şey acımasız?' sorularının sorulduğu her yerde bu ikisi de kesinlikle vardır" der. Bir de en önemlisi 'kendileri için sözcülük yapabileceği, yazmasını bekleyen kâbramanları' vardır ve onlar adına yazdığını 'alçakgönüllü' bir biçimde beyan eder.

Ahmet Sait Akçay, Peter Brooks'un 'melodramatik imgelem' dediği yansıtma biçiminden hareketle 'melodramatik gerçekçilik' anlayışını yakıştırır Fûruzan'a: "Bir Sevgi Sosyal-kadar politik duyarlılığı barındırdığı açık Fûruzan'ın. İşte tam da bu noktada Peter Brooks'un melodramatik olarak ifade ettiği 'ahlaki bir dram olduğu kadar ahlakiliğin de bir dramı' durumu Fûruzan'ın birçok öyküsünde karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Brooks şunları ekler: '...her ne kadar kötülük ya da adaletin sapkın yönlerinin tehdidi altında olsa da, ahlaka dayanan bir dünya bulmak, bunu ifade edip göstermek ve dahası kanıtlamak için çabalar melodram.'" (Fûruzan'ın Öykülerinde 'Melodramatik Gerçekçilik', kitap-1ık, 99, Kasım 2006, sf:99) Benim Sinemalarım'da bedenini pazarlayan Nesibe'nin ailesinin 'iki yüzlü' namus ve ahlak anlayışı, 'ahlakiliğin dramı'na örnek bir durum olarak belirtilebilir.

10. "Doğduğun Yer Gençliğindir"-"Başın mı Dönüyor, Çocukluğundur": Fûruzan'ın Lodoslar Kenti (YKY, Ekim 1995) kitabındaki şiirleri okuyunca, büyük bir hikâyecinin şiire bu kadar yakın durmasının da bir tesadüf olmadığını düşündüm. Şiirlerle, şairlerle beslenmiş bir yazarı serüveninin bir uğrağı da kaçınılmaz olarak şiir oluyor. Lodoslar Kenti'nin adı kadar içindeki şiirlerin başlıkları da 'çarptı' beni, yalnızca 'lodos' değil tabii şiirlerden ve adlarından da söz ediyorum bunu derken: "O Dilini Unutmaz", "Al Sazmı Sevdiceğim", Ece Ayhan'a yakınlık bildiren bir başlık "İğdiş Edilmiş Çocuklar Menkıbesi", ve beni en çok etkileyen "Doğduğun Yer Gençliğindir" Yıllar sonra, daha doğrusu bu yazıyı yazdığım 2008 Eylül'ünde fark ettim ki, o şiir beni nasıl etkilediyse, bir şiirimin adı ve duygusu da ondan hayli etkilenmiş, şiirin adından belli nasıl etkilendiğim: "Başın mı Dönüyor, Çocukluğundur", giriş bölümünden birkaç dizeye şöyle: "Herkesin bahçesi birbirine açılır/'cümlesinden açıldım, ben sana kaldım/.../Semin bahçeler açışlı ruhunda/kaldı oyun bilmeyen çocuğun camı/.../Rüzgârların çarpıştığı gövdeni sınırın sandım/sendin korkutuldum, sana saklandım/.../Şimdi gövdesini rüzgârboş bırakan peri/kanatlarının açtığı bahçe senindir/ kirazı ondan iste bahçe senindir/.../Eğer bahçe derinse/sen çocuktaki kirazı gör/.../Çıplak mı olacaksın/gömleğin ol önce/düğmeleri sır/ bahçende oyuna gelmeyen/çocuk gönüllü yakalanır..."

Şiir böyle sürüp gidiyor, çünkü etkilendiği kaynak güzel. Bense Fûruzan'ı her okuyuşumda onu ilkençliğinden beri tutkuyla, hayranlıkla okuyan bir okuru ve bir 'şiir yazarı' olarak açık-gizli kimbilir daha ondan nasıl etkilenmişimdir diye seviniyorum, etkileyici yeni yapıtlarını da aynı merak ve hevesle beklediğimi bir kez daha yineliyorum.

Haydar Ergülen

Haydar Ergülen'in yazısının lezzeti, Temmuz'un o yapış yapış sıcak gecesini serinletti. Ertesi günü, Ruhr Havzası'nda yaşananları öğrenebilmek için iple çekiyordum. Ve buluşma anı geldiğinde, yani her zamanki gibi tam saatinde, mekânımızın aynı köşesinde kaldığımız yerden anlatmaya başladı Füzüzan:

"Beni karşıladılar, işçi yurduna götürdüler. Ve ben orada yalın, tertemiz yaklaşık yirmi metrekairelik çevreme bakıp gerçekten kendime geldim. Acılarım bitmediyse de sakinleşti, iyileşiyordum sanırım. Yüreğim yatıştı. Ne yapmam gerektiğini tam anlamıştım. Çalışmalıydim.

İşçilerle konuşmaya başladım: Yugoslavlar, İtalyanlar, Yunanlılar ve çoğunluk Türkler vardı. Yugoslav işçilerin yakalarında kırmızı bir yıldızlık takılıydı. Yugoslav olmaktan onurlanıyorlardı. Tito'yu çok seviyorlardı. Onların fotoğraflarını da göreceğiz bu kitapta. *Yeni Konuklar* kitabımda anlatıyorum onları.

Vardiyalarla çalışıyorlardı. Yorgundular. Beni çok sarsan bir şey daha oldu: Gözlerinde sürme çekmiş gibi ciddi bir siyahlık vardı. Ben ilkten kavrayamadım. İncitmeden sordum. Dediler ki 'Bu karalar biz yıkansak da çıkmıyor. Ocaklarda kömürün pudra gibi ince tozu vardır. Yerleşiyor kirpik diplerimize. Çıkarmak için bir hayli süre ocaklara girmek, yıkanmak, yıkanmak lâzım.' Orada değişik işçilerle konuşurken bazı işçiler benimle söyleşi yapmak istemediler. Özellikle bir tanesi, Ahmet Hoca, -oranın imamıydı galiba- o, 'Ben kadın kısmıyla konuşmam' demişti ilk günler. Ben de bu açıklamasına güldüm. Diğerleri de benimle birlikte güldüler. Bir gün konuşmalar sürerken içlerinden biri dedi ki 'Ben kızımı okutuyorum. Bak sen de hanım kardeş geldin buraya... Yaa günümüzde kadınlar ne işler, ne güzel meslekler yapıyorlar?'

Derken kömür ocaklarına inmek bölümüne geldim işin. Bir baktım ki o gün olan durum sahiden bir komedidir. Ahmet Hoca ortaya çıktı. Ocaklara inebilmem için giymem gereken kıyafetler vardı. Maden ocaklarının sorumlu Alman mühendisi kalın tabanlı, ağır ayakkabıların giydirilmesi için Ahmet Hoca'yı görevlendirilmişti. Ahmet Hoca'da bir eğilmeler, bir bükülmeler görülecek şeydi. Öylesine çıkarlarına düşkün, kiminle geçinmesi gerektiğini hesaplayan, biri kuvvetliyse onun yanında olmak lâzım diyen, bildiğimiz Aziz Nesin, Nikolay Gogol.tiplerinden biriydi Ahmet Hoca.

Akşam vardiyası işçileriyle asansörlerle dibe, bin iki yüz metreye indim. Galerilerde yaşayıp gördüklerim beni çok sarstı. Zaman zaman bu etkilenmeler bugün de beni sık sık yokluyor. Dünyanın sanırım bu en en en zor işi. Madenlerde bir göçük olduğu haberleri geldiğinde hepimiz belki üzülmüyoruz. Fakat bana çok ağır bir eziklik, ağır çaresizlik duygusu geliyor. Çünkü orada en aşağılara, bin iki yüz metre derinlerin ıslak karanlığına indim.

Ahmet Hoca bir sabah karşımda belirdi. Çünkü kahvaltılarımı işçilerin kahvaltı salonunda yapıyordum. Geldi 'Hanım kardeş ben de konuşacağım' dedi. Niye konuşmak istiyorsun hoca? dedim. 'Konuşmam lâzım. Ocaklara

Ruhr Havzası. Oberhausen Bergbau kömür madenleri işçi yurtlarının önünde. Orda olduğunuzda bütün kömür madeni yerleşimlerinin, yurtların yoğunlukla kapladığı alanda bile olağanüstü bir yalnızlık duygusuna kapılıyorsunuz. Çoğunlukla gri olan gökyüzünün altında bu duygu daha da yoğunlaşıyor.

Konuşmaları sürdürdüğüm maden kömürü işçileriyle yurtlarının önünde çektiğimiz toplu bir fotoğraf. Bütün vardiyaları değiştirenlerin tümüyle konuştum nerdeyse. Ve araştırmalarım, gördüklerim sonunda dünyanın en ağır işçiliğinin maden kömürü işçiliği olduğuna karar verdim.

Masanın sonundaki çok güzel tadı olan kara Alman ekmeğini konuşmalara ara verdiğimizde çaylar yapıp üstüne kaşar koyularak hep birlikte yedik. Oraya gidip onlarla neler yaşadıklarını anlamak için yaptığım araştırma sonucunda her birinden teşekkür aldım. Oysa bizim onların hepsine övrümüz ve teşekkürümüz olmalıydı. Kendimi hayatımda o teşekkürler yapılırken mahcup olduğum kadar mahcup olduğum hiçbir anda hatırlamıyorum.

Maden mühendisi ve işçi başı çevirmen Yaşar Yardım'la bira içip aşağıya indiğimde göreceklemler hakkında yaptıkları açıklamaları dinliyorum.

Bin beş yüz metre aşağıdaki tüm maden galerilerinin içinde oluşmakta olan tüm olayları yukarıdan izleyen mühendisle beraber.

Madenlere inmek için gerekli giyim ve donanımlar tamamlandıktan sonra, bir tek bana ayakkabı bulmakta zorlandık. Madencilerin kabarık ayakkabılarındaki numaralar kırk ikiden başlıyordu. Çünkü, içine bir de kalın çorap giymek gerekiyordu. Galerilerde hava akımları, sökülün kömürlerden nem ve su damlaları sürekli vardı.

senden önce bir kadın indi yalnızca. O da Alman Cumhurbaşkanı'nın karısıymış' dedi. Çevremdeki işçiler gülüşmeye başladılar Hoca'ya bakıp. Ahmet Hoca o işçi heim'lerinde ufak çapta ticaret de yapıyormuş. Dolabı var, şunu bunu alıyor, üstüne kâr koyup satıyormuş arkadaşı maden işçilerine. Konuşmaları bitirdim. Batı Berlin'e döndüm.

Sonra ikinci bir kitap yazma kararı verdim. D.A.A.D.'ye ikinci projem için konuşmayı düşündüğüm yazarlarla ilgili bir liste verdim. O denli saygılılardı ki bu yazışmaları yürütenler 'Biz söyleriz. Hepsini olabilir. Sizinle konuşurlar' dediler. Bu arada Paris'e gittim. Paris'i ilk görüşüm Berlin yıllarımda oldu. Yine unutulmaz Fransız edebiyatçıları, sinemacıları rehberliğinde Paris'i gezdim. Bütün sanat ve yazın insanlarıyla. Geri döndüğümde D.A.A.D.'yi yöneten Berlin sorumlusu müdür Bay Thomas Decke beni aradı 'Heinrich Böll sizi aradı' dedi. 'Berlin'deyse Köln'e kadar yorulmasın. Burada da konuşabiliriz.' Sevindim. Paris'teydim biliyorsunuz. Ben Köln'e giderim, dedim. Benim tanıdığım en duyarlı, alçakgönüllü, en olgun edebiyatçılardan biriydi Böll. İkinci kitabım için birçok yazarla konuştum. Günter Grass, Martin Walser de vardı aralarında. Çok değerli bir yazar. Konuştuklarım bana PEN'le ilgili serüvenlerini, PEN'in kuruluşunu, on bir Alman yazarın girişimlerini vb. anlattılar.

Anlatılanlarda şu dikkatimi çekti: Yazarlar bu tür yapılanmanın içine girdiklerinde kuruluşun önemini öne çıkarmak istiyorlar. Kendi egolarının orada yeri olmadığını iyi biliyorlar. Bu da bizde yaşanan, tanık olduğum girişimlerdeki çekişmeler açısından benim için epey düşündürücü oldu. Çünkü bu yapılanmalar pek böyle yaşanmıyor bizde.

Berlin'e yeniden döndüğümde -bu arada 80'e kadar sık sık gittim Berlin'e- iki kitabımı da yayımlamış oldum. D.A.A.D.'den bu çalışkanlığım için teşekkür ettiler. Yanılmıyorsam beş altı yıl sonra bana yeniden davet geldi 'Altı aylık bir süre sizi yeniden konuk edebiliriz' diye. Ama o yıllar burada başka tür işler vardı, gidemedim. Hatta bu çağrıya ilişkin bizde konuyla pek ilgili olan bir hanım yazar 'Yeniden çağrı almışsın, öyle mi?' diye merakla bana sormuştu. Evet, ama gidemiyordum demiştim ben de...

Yazmaya giriştiğimde 'kitabını kendin mi yayımlayacaksın?' diye sık sık sordular. Ben kendi kitabımı kendim bastırmam demiştim. Yazdıklarım dergilerde kalabilir..."

Füruzan'ın bu kararlı tavrının "dik duruşu"nun birçok örneğine rastlayacağız bu kitapta. Bunlardan bir örnek Parasız Yatılı'nın ilk baskısının, Ankara'dan Bilgi Yayınevi'nce istendiği günlerden... Almanya'ya biraz ara verip Füruzan'ın ilk kitabının yayımlanış serüvenini dinliyoruz şimdi:

"Parasız Yatılı kitabının ancak seksen sayfasını oluşturacak öykülerim olduğunda Ankara'dan Bilgi Yayınevi'nden 'Sizin kitabınızı basmak istiyoruz'

diye haber geldi. Yoğun karlı günlerde biz arabayla yola çıktık. İyi ki trenle gitmiyoruz, diyordum sevgili yakınım. Kitabım bile çalınabilirdi! O da gülererek ‘Çalınırsa Türkiye’de harika bir olay olur bu!’ demişti. ‘Demek ki sanat kültür merakı almış yürümüş! Basılmamış edebiyat metni çalan birileri var. Türkiye’nin gelişmesidir bu’ diye devam etmişti..

Evet, yoğun karlı bir günde yola çıkıldı arabayla. Hele Bolu’yla Gerede’yi zorlukla aştık. Kitabın adının *Parasız Yatılı* olmasında kararlıyım ben. Kitaplarımın adlarını hep kendim seçiyorum. Ahmet Bey’le (Tevfik Küflü) yakınım dediler ki: ‘Bu ad olmaz.’ Dinledim onları. Önerilerini peş peşe saydılar. Piyano Çalabilmek olabilir, işte efendim Edirne’nin Köprüleri, Su Ustası Miraç, Haraç... Seçimlerini bana sunuyorlar, ama *Parasız Yatılı* olmasın. Çünkü, parasız yatılı giriş sınavları için kitaplar basılıyor ya bu adda. Aynen onları anımsatıyor.

Umarım onlar da unutmamışlardır o sahneyi. Onlara dedim ki: Bakın Ahmet Bey biz İstanbul’dan yola çıktığımızdan Ankara’ya varan dek bu konuyu arasız konuştuk. O da bu adı iyi bulmuyor. Fakat bu kitap ya bu adla çıkar yahut da... Siz bilirsiniz... Sustular... ‘Peki’ dediler. Doğru bir seçim olduğunu biliyordum adının. Hatta öylesine doğru bir seçim oldu ki, giderek bütün antolojilere –özellikle kısalığından ötürü– *Parasız Yatılı* alınınca ben de de giderek bir tepki başladı. Evet, antoloji için uygun gördüğünüz boyuta uygun bir hikâye olabilir. Ben, antoloji sayfalarının boyutlarını hesaplayarak öykü yazmıyorum. Benden, artık başka bir şey seçseniz olmaz mı? demeye başladım. Yani bir kartvizit haline dönüştü. Sonunda benim adım, ‘Füruzan *Parasız Yatılı*’ olup çıktı.

Bu durumu sevgiyle, gülümseyerek karşılıyorum. Fakat kimi zamanlar da bunalımcı oluyor. Daha önce de söylerim ya ben, ne yazık ki okurlarımı tanımıyorum. Yazarların çoğu tanımıyorum. Keşke tanışabilsek. Kitaplarım yalın bir duruşla, ilgi toplama telaşı taşımadan yollarında gidiyor. Ben, onlar için herhangi bir girişim yapmıyorum. Özellikle *Parasız Yatılı*’nın dikkat çekmesi için.

Parasız Yatılı’ya girerken üç öykü vardır. Sabah Eskimişliğin, Münip Bey’in Günlüğü ve Özgürlük Atları. Ahmet Bey ‘Bu giriştekilerle başlatmayalım kitabı. Bunları sizlere koyalım’ dedi. ‘Çünkü sizin diğer öykülerdeki büyük açılımınızı bir anlamda engelliyor bunlar.’ Ben, directtim o öneriye de yine hayır dedim. Yok, ben hangi yolu izlediğimin görülmesini istiyorum burada. Okur da eğer baştakileri okuyup ‘yok canım bu ne böyle deyip’ vazgeçerse kendi bilir. Şimdi anlattığımda bu tutumum çok sevimli gelmiyor olabilir. Yeni kitabı basılacak biri böylesine diklenip ukâlaca savunma yapıyor gibi anlaşılabilir. Oysa ben, bir şeyleri anlatmak istediğiydim. Aralara boş bir sayfayla belirtebiliriz. Ben kitabımın maketini zaten tasarladım, size anlatayım, dedim.

Oysa şimdi bazı okurlarım gelip diyorlar ki, mesela 'Münip Bey'in Günlüğü bizi çok düşündürdü.' 'Biz, şu hikâyeyi sevdik: Özgürlük Atları.' Okurlar için de ilk öyküler neredeyse yani tam bir parasız yatılı sınavı gibi. Onlar, seçkin okurlardı. Yazılanları edindiler. Ben, böyle olacağına da başından beri inanıyordum okumayı isteyen, seven okurlar için. *Parasız Yatılı*'nın serüveni böylece sürüyor. Arkasından başka kitaplar geldi. Benim için şöyle eleştiriler de yapıldı: Niye işçilerle ilgili kitap yazdı, yok niye Almanya odaklı ya da Balkanlar, hatta sinema... Niye şunu, niye bunu yaptı?

Bir yazara böyle soru sorma hakkını o kişiler kendilerinde nasıl buluyorlar? Önemli olan o yazılan kitabın kendi içinde bir başarılı noktada durmasıdır. Yabancı edebiyatlarda bu yaklaşımı hiç görmedim ben. İsteyen bir edebiyatçı, istediği konularda yazabilir. Yazdığı şey okunabiliyorsa, kitap amaçladığı konuya doğru odaklanabiliyorsa önemli olan budur. Şimdi bu konuşmalarımızı sürdürürken çok acı bir haber de aldık: Edebiyatımızın büyük adlarından eleştirmen Fethi Naci öldü. İçtenlikle üzüldük. Bir eleştirmenin bir edebiyata sağladığı gücün, değerın nereden geldiğini düşündüren benzersiz adamlar bunlar: Memet Fuat, Mehmet H. Doğan, Fethi Naci... Önceki kuşaklarda Ataç... Diğerleri, eşit yaklaşımları gösterenler.

Parasız Yatılı yayımlanınca, ardından eleştiriler başladı. Ben şaşırıp kaldım. Neydi bu olanlar? Sait Faik Ödülü'nü aldım diye niye böyle sinirlenildi? Anlayamıyordum. Yazılanlarda kişiliğime yönelik ağır eleştiriler vardı. Bunlar yayımlanmıştır, yazılıdır. Ondan açıklıyorum. Belki de yıllarca değinmediğim gibi tenezzül edip açıklamamalıyım. Öyle sözcükler kullandılar ki manasını bilmediğimizden –ben de bilmiyordum erkek olduğu halde eşim de– sözlüğe bakınca dehşete düştük. Ben artık gülümsüyorum. Yıllardır yazdıklarımla ilgili olumlu ya da olumsuz hiçbir yazı için, bilinir, ne öfke mektupları yazdım, ne açıklamalar yaptım. Benim tek inandığım şey şudur: Bir şeyleri üretirseniz. Onun gücü varsa yerini bulur. Yazarlığımdaki öğrenme sürecine bu düzensiz yaklaşımlar da katkıda bulunuyordu. Adamakıllı Marksist geçinenlerin bile hıncını kazanmıştım. Hınçlıydılar; beni aşağılama gereksinimiyle edebiyat çalışmaları yaptılar.

Sevgili edebiyatçı dostum Erdal Öz'le konuştuğumuzda bu konuları bencileyin yakından bildiği için benim tutumumun doğruluğunu o da vurgulamıştır sık sık. Bir yazar durmadan öğrenmelidir savım çevremden gelen tuhaf tepkilerle arasız doğruluk kazanıyor. Yazar oluyordum, olmaktaydım, olmuştum. Çok çok eğitimlilerin insanlık halleri bana arasız ders veriyordu. Ne yapmalı? Soruma verdikleri olumsuz yanıtlarını olumluya çevirmeyi öğretiyorlardı, öğretmekteeler.

Oysa eğitimin, öğrenmenin nimetlerini diplomalarıyla kanıtlamış herkes çocukluğumdan beri saygı duymuş biriydim ben. Yine de duymaktayım.

Yazarlığımın bana açtığı yollar hep ilginç, yaşattığı deneyimler zengin, öğretici oldu, oluyor. Hayat bitmez bir öğrenme, sorgulama okulu değil midir? Edebiyatım için yapılan değerlendirmeler, yazılan yazılar, bütün kötü yaklaşımları, haydi daha açık söylemeliyim düpedüz dedikoduları, kötü niyetleri unutturacak kadar güzel oldu.”

Sevgili Erdal Öz... Onu o kadar çok özleyorz ki... Fûruzan'ın, Gül Mevsimidir isimli öyküsünün tek başına kitaplaşmasını istemişti. O yıllarda, Fûruzan'ın kitapları Can Yayınları'nda çıkıyordu. Ve kendisi de usta bir edebiyatçı olan sevgili dostu Erdal Öz, özellikle o kitap için onunla bir söyleşi yapmıştı. Gül Mevsimidir'den yola çıkarak Fûruzan'ın öykücülüğünü açmıştı benzersiz bakışıyla:

Gül Mevsimidir Üzerine Fûruzan'la Konuştum

Erdal Öz: Kuşatma adlı öyküler kitabınızı 1985'te beşinci basıma hazırlarken, nasıl atlamışım bilmiyorum, kitabın son öyküsü olan Gül Mevsimidir'i ilk kez okuduğumu anladım. Olağanüstü bir uzunöyküydü. Önceki öykülerinizden ayrılan pek çok şey vardı bu kusursuz öyküde. Üstelik, bana öyle geldi ki, bu uzunöyküyü, belki de ilk kez, yaşamınıza bu kadar uzak ve bu kadar yabancı bir çevrede oluşturunuz. Sizin 1972'de Kuşatma adı altında toplayıp yayımladığımız öyküleriniz arasından bu öykünün çıkarılıp tek başına ayrı bir kitap olması daba doğru olur gibi geldi bana ve biliyorsunuz açtım telefonu, bu konuda nasıl davranacağınızı öğrenmek istedim. Aldığım olumlu yanıt gerçekten sevindirdi beni. Oysa, kitaplarınızın yeniden basımları yapılırken, onları ilk yayımlandıkları durumlarıyla korumaya özen gösterdiğinizizi de biliyordum.

Fûruzan: Evet. İlk basımların iç düzenlerini bile korumayı istiyorum. Düzeltilmeleri, ancak basım yanlışlarını gözden geçirmek için gerekli buluyorum. Yoksa çoğunlukla cümleleri yenilemeyi ya da değiştirerek yazmayı çoğunlukla yersiz sayarım. Siz Gül Mevsimidir'i on üç yıl sonra ilk kez okuyup beğendiğinizi söyleyince, üstelik düşündüklerinizi coşkulu, duru sözcüklerle bana iletip ayrı bir kitap yapalım önerisini getirince, bu konuda karar verebilmek için bir süre izin istedim sizden. Edebiyatçı bir arkadaşımın, 1985'in bunalımcı, kısır, çekişmeli sanat ortamında, bir başka yazarın yapıtına gösterdiği bu açık sevgi, Gül Mevsimidir'i bundan böyle ayrı bir kitap yapmayı kabul etmeme sonunda yetti. İlerde, iki edebiyatçı arasındaki dostça bir iletişimi göstermesi açısından da kanımca ayrı bir değeri olacaktır Gül Mevsimidir uzunöyküsünün. Ve her yeni basımında da yer alacaktır bu kısa konuşma. Bu benim için ayrıca önemliydi, üstelik yazınsal birçok şey çağrıştırdı bana. Çebov'un Gorki'nin karşılıklı mektuplaşmalarını anımsattı konuşmanız. Arkadaşlık dolu sözler... Gorki'nin, "Sizin yazdığınız piyeslere ulaşabilecek bir şeyler yazabilmek, ah, değerli Anton Pavloviç, inanın benim düşlediğim bunlar" deyişi... Böylesine yazışmaları, söyleşileri anımsattı. Sonra Gorki'nin, Yasnaya Polnaya'da saygıya zi yaretine gittiği Kont Tolstoy'un hırçın eleştirilerine, didiklemelerine alaylarına karşı takındığı sevgi dolu tavrı

Diyarbakır. Esmâ Ocak, Samiye Öz, Fûruzan, Erdal Öz, Veysel Öngören, avukat İhsan (soldan). Diyarbakır Devlet Tiyatroları'nın açılışındaki imza gününde.

ve hayranlığı... Dünya edebiyatında böylesi güzel örnekleri çoğaltabiliriz. Sanatın tükenmezliğini güçlü bir duygu olarak içlerinde taşıyan insanlar, dünyanın bu ağır yaşlılık günlerinde bile insana olan inancımızı pekiştiriyorlar.

Erdal Öz: Evet ama, asıl şu size yabancı olduğumu sandığım bir çevreyi oluşturma konusuna değinelim biraz da.

Fûruzan: Evet, bu konudaki saptamanız bir anlamda doğru. Genellikle yoksul kesimden ekonomik bir salgına uğramışların yaşamlarından yazan biriyim. Ancak, tam karıştlar sık olmasa da benim dünyamda yerlerini alırlar. Gül Mevsimidir'de, yaşamındaki tek sahibi şeyi on beş, on altı yaşlarında tanıyıp, ardından kurgulanmış, ancak kesinlikle öyle olabilir'in içinde özü tüketip gitmiş varlıklı bir kadın anlatılır. Şimdi, konuyu işleyiş, yaşanan tarihlerin seçilişi, elbette rastlantı değil. Sonuçta acıdır. Kanımca, bizi sarsan da budur. Bir hainliğin çürüttüğü tanıklık hiç de iç açıcı değildir, ne yandan bakılsa.

Erdal Öz: Biliyorum, sormamam gerek, ama sormadan edemeyeceğim: Gül Mevsimdir'in başkışısı Mesaadet Hanımefendi'nin yaşamınızda bir karşılığı oldu mu?

Füruzan: Siz de yazar olduğunuz için kesinlikle biliyorsunuz diyorum, somut olaylardan çıkarak yazılanlar da bir yazarın dünyasını oluşturabilir. Sözcüğün olanca boyutlarıyla pekiştirsem de, somut, benim için, yine de yaşadıklarımın özgeçmiş bölümüne birebir kaydı düşülenler değildir. Mesaadet Hanımefendi, ana yanımdan eski bir İstanbullu aileden doğmamın damarında mı akıyordu? Bir şeyler arıyorum, düşünüyorum: Belki, işte ancak bu olabilir. Hayır, bir anti kahraman olan Mesaadet Hanımefendi tanımadım. İzmir önceden seçilmişti. Kurtuluş Savaşı, ardından zafer, Türkiye'nin her yanı gibi İzmir'in yapısı içinde çok belirgin değişimleri taşıyordu. Ben İzmir'de en çok üç dört gece konaklamışımdır. İzmir'i içinde bunca az yaşadığım halde çok severim.

Erdal Öz: Peki, İzmir'de yaşadığınız o ortamı, bahçeleri, o köşkü de mi görmediniz?

Füruzan: İzmir'de, Güney'e inerken, yol molası için dururduk. Hep otellerdeydi geçirilen zaman. Sıcak Güneylisi beni hep büyülüyor. Bir de göğü görmek. Gül Mevsimdir'deki genç Mesaadet'le ailesinin zaferden sonra terk ettikleri o güzelim köşkü de, o bahçeleri de görmedim. Ama sorunuzdaki 'sahiden mi'yi baklı çıkaran bir anıyı anlatmak isterim. Kuşatma'nın 1972'deki ilk basımını alıp o gün İzmir'e uçakla bir iş için yola çıkan dostlarım Gevgililer'den sayın Ali Gevgili, uçakta kitabımı okumaya başlamış. Gül Mevsimdir'i sürdürürken uçak İzmir'e varınca, otele gitmeyi, şimdi kaldırıldığını gördüğüm o güzelim Kordon'un kıyı kabvelerinden birine oturup öyküyü tamamlamış. "Birtirmeden otele gitmeyi istemedim. Okuyup bitirdim. Mesaadet Hanım ve ailesinin yaşadığı köşkü görmüştünüz sanırım Füruzan. Uşşakızadeler'in köşküdür. Atatürk'ün İzmir'e gelişinde konuk edildiği, Latife Hanım'la ilk tanışma yeri olan köşk. Güller, çiçekler, kameyiler içinde. Yıllar yıllar sonra orasını ortaokul yaptılar. Benim öğrenciliğimin geçtiği yerlerden de biri oldu" demişti. Kırk Yedi'liler romanımda da Doğu, Erzurum yöresi, yerel ağzı çalışmaları vardır. Bu kez de Doğuda, Erzurum'da geçirdiğim zamanlar ve tanışlar sorulmuştu. Ve ben de gülümsemelerle yanıtlamıştım çoğunlukla. Bu çekingenliğin, saklanma isteğinin içinde, açık yüreklilikle söylüyorum, yazdıklarımın büyüsunü bozmama isteği vardı. Oysa 'gerçek' kavramının sanattaki karşılığının 'kurabilme yaratabilme gücü' olduğunu biliyorum. Gerçeğin almasığını, kucakladığı karışıklıkları yansıtabilmek, sanatın gizemli gücüne kalmıştır. İnsanın zamanını, tarihini bıkmadan kayda düşendir sanatçıları. Yoksa sayılara inanmamayı nasıl öğrenebiliriz? Çünkü sayılar, insanları indirgerler. Duyarlığın yirminci yüzyıl sonunda uğradığı kütleşme, bildiğimiz resmi tarihlerin içinde bile rastlayamayacağımız ölçüde büyüyor. Yüreğimizle ben'imiz, gündelik şeylerin elinde yenip bitirilmekte. Sanat, bizi hep korumaya çalışıyor. Ne müthiş bir şey bu. Dikkati diriltmek, körlüğün izleyiciliğini, nesnelerle oyalanmasını engellemek istiyor.

Erdal Öz: Gül Mevsimdir'i özetlemek çok güç. Ne güzel bu. Tam istediğim gibi. Konusu bile özetlenip anlatılamaz. Anlatmaya kalksa da çok bilinenlerden birini yeniden konuşmak olurdu bu. İnce dikkatlerin, ustaca yakalanmış ayrıntıların, hemen hiçbir boşluk bırakılmadan eksiksiz tamamlandığı bir uzunöykü. Yakın tarihimiz içinde geçen, unutul-

maz bir ilk aşkın unutulmaz öyküsü. Yanılmıyorsam, eleştirmenler, o yıllarda, "Füruzan romana geçiyor" diye yaklaşmışlardı bu öyküye. Nitekim sonra gerçekten roman da yazdınız ve yine uzunöyküler. Eleştirmenlerin bu yaklaşımının etkileri oldu mu çalışmalarınızda?

Füruzan: Hiç sanmıyorum. Şimdi "İç Denizde" adlı romanım bitiyor. Bir başka roman da yürümekte: Berlin'in Nar Çiçeği (Frau Elfriede Lemmer). Konular roman boyutlarında geliştiği için bu iki çalışma da roman oldu, olacak. Eleştirilere karşı dikkatli ve hoşgörülüydüm. Çünkü başka türlü bir tutumun niçin edinilebileceğini anlayamadığımdan olmalı bu yaklaşımım.

Ama hiçbir eleştirmenin, "Artık şunu yapmak sırası geldi" gibisinden yol göstericilik yapabileceğine inanmıyorum. Sanatçı, yaşamını da yaptıklarıyla bütünleştirirse, ki çoğunluk böyle olduğunu sanıyorum, bu zaten onun kendisiyle sürekli tartışmasını da içeriyor. Gül Mevsimidir'i özetlemek, dediğiniz gibi elbette güç. Pek çok sanat yapıtı gibi. Sayıların bu yurganlığına ne yazık ki her şeye evet denilen bir zamanın insanlarıyız biz. Neyse ki sanatı özetlemek bunların hep dışındadır. Ancak sanat, olaydan çok, olayın, zamanın etkileyip değiştirdiği insanı gösterebilir.

"İç Denizde" romanı da öyle olmalı.

Özetlenemezlerden biri de o.

Erdal Öz, Mayıs 1985, İstanbul

Füruzan'ın da söylediği gibi bunalıcı, kısır, çekişmeli sanat ortamında, bir başka yazarın yapıtına Erdal Öz'ün gösterdiği bu açık sevgi... Öz, bunu nitelikli edebiyata her zaman yapmıştı. Biz de her zaman onu sevgiyle hatırlayacağız...

Berlin yılları yarım kaldı, konuşmaya devam edecek olursak...

"Berlin'deki ilk ayların örseleyici acılarını bir kenara bırakırsak –nasıl da karanlık haftalar geçirdim– söylemiştim, giderken çok bağlı olduğum, sevdiğim iki kişiyi arkamda bırakmıştım. Tabii arkadaşlarımı da, ki o arkadaşlarımı anlatacağım. Yazdığım birçok şeyi temize çekenlerdi. Sevgili dostlarımdı onlar...

Berlin'de bana yaklaşımları çok dikkatimi çekti. Bunun üst düzey bir kültür sanat çağrısı olduğunu yazdıklarında bana bildirmişlerdi. Gittiğimde, bunun gerçekten onlar tarafından da aynen öyle algılandığını gördüm. Sanatçı ve yazar olarak gelen birine gerçek bir değer veriyorlardı. Orada benimle ilgili etkinlikler de oldu. Benim konuşmacım Ingeborg Drewitz idi. Bu, Alman bir kadın yazar. O kadar ince bir anlayışla girdi ki tanıtımına, benim üzerinde durduğum önemli bir şey vardı: Bir edebiyatçı yapıtını yeniden anlatamaz. Zedeler, kendi de yeterli olamaz. Ben bu açıklamaları yapamıyorum, belki yapılabilir bir şeydir. Fakat.. sorulduğunda garip garip şeyler söylüyorum çoğunluk. Bir yaz günü, yahut kış günü, kar yağıyor falan gibi böyle hava tahlil raporu gibi şeyler anlatmaya girişiyorum. Kişilerimi, onların duygu dünyalarını ortaya nasıl serebilirim ki? Zor. Hatta bence olanaksız. Çünkü, o yazdıklarım okuyan kişinin donanımı ölçüsünde yeniden yaratılıyor.

Hep bilinir her okur, okurken ayrı bir yaratıcıdır. Bu durumun en vurucu karşılığını da gördüm: *Benim Sinemalarım*'ı çektikten sonra bir kitap imza günündeydim. Okurlardan bir üniversite öğrencisi bana dedi ki 'Niye o filmi çektiniz? Filminiz başarılı, ama ben, Nesibe'nin yüzünün o olduğunu hiç düşünmedim okurken.' Ona, filmde bir somut yüz verdim. Elbette değiştiriyor kahramanı. Üstelik Hülya, filmde gerçekten çok başarılı bir yorum sundu. Yine de okur, onu kendi kafasında kurduğu o resimle anlamak istiyor. Demek ki eleştirmenler de bir yapıta, bir resme, bir müzik yazısına, yorumuna yeniden bir tanım getiriyorlar. Sanat, zaman içinde yeniden yeniden tanımlar kazanabilir yoğunlukta bir şeydir, diye düşünüyorum. Yeter ki ona bakan, bakış açısıyla çok mercekli duyarlılığı olan bir dünya kurabilsin. O mercekler çeşitli renkler, çeşitli açılar içinden bu bakışı devindirebilir, dönüştürebilirler.

Sözünü ettiğim o etkinliklerde en beğendiğim şeydu Almanlar'da: Benim de Almanlar için birçok insan gibi katı bir ön kabulüm vardı. Herkesin vardır, benim de vardı. Ama girilen tartışmalarda önemli sayılan adamlar, Alman politikasını ve politikacılarını o kadar özgür bir şekilde eleştiriyorlardı ki... Sonraları frei üniversitede ve Berlin'in tam içindeki teknik üniversitede öğrencilerle birlikte olmaya başladım. Hayatımda olmayan değişik bir yüksek eğitim bölümü gibiydi benim için, Berlin'de ilgi duyduğum günler yaşandı.

Oradaki mensa'da yemek yiyordum. Başka yerde de yiyebilirdim, ama o öğrencileri, girişi, avluları, o afişleri: Guevera, Fidel, Ho Chi Minh, Lenin, Angela Davis... Özellikle daha yakın, merkezde olduğu için teknik üniversitedeki mensa'ya çok gittim. Mensa biliyorsunuz Latince'den gelen "masa" anlamında. Büyük masalarda öğrencilere sunulan uygun fiyatta, fakat güzel yemeklerdi bunlar. Oraya gittiğimde teknik üniversitenin içinde çevremi saran afişlere hayret ettim. Dünyanın en ilerici, solcu ve komünist kabul edilen kişilerinin yüzleri bana bakıyordu. Söyledikleri güçlü sözler... Engels, Marx, Mao hepsi yan yana... Ve öğrencilerin kimisi Mao'yu tutuyordu, kimisi Marx'ı. Onların giydiğini sembolize eden bazı giyimlerin benzerleri vardı üzerlerinde. Bu özgürlük içinde de üniversitenin girişinde geniş alana dizi dizi sıralanan tezgahlarda sol literatürün değişik tartışmalarını, sınıf savaşının önemini anlatan içeriklerle dolu kitapları satıyorlar. Hepsi coşkulu bağırıyorlar, çağırıyorlar. Ve bu, bir üniversite gençliği... Üniversiteden, o çevreden kimsenin bir şey dediği yok.

Bir de bizdeki üniversitelerde yaşanan olayları düşünün. 1970'leri yeniden anımsayalım. Üniversitelerimizin nasıl karmaşık, itilmelerle yaşadığı, çok acılarla ölümlerle yaşandığı dönemleri yeniden yeniden düşünelim. Batı Berlin'de yaşananlarsa görüntü ve ses olarak çok daha taşkın, yüksek volümlüsü idi. İnanın şaşırdım. Yani Alman demokrasisi yeni sayılabilir. Çok eski bir tarihe kayıtlı değil gelişimi. En azından Hitler deneyimi hemen arkada duruyor.

Berlin. Wilmersdorfer Str. Oturduğum evin öñü.

Yakın sayılacak geçmişlerinde köylülük var, toprak ağaları var, junker'ler var. Ve geçilmiş bu dönemlerden sonra –belki Alman anayasasının yaşadığı deneyimlerden ötürü, sağlam sayılabilecek yasalarından ötürü– 1970'lerin ortasında girişimlerin orada bir anlamda özgürlük yaşandığını gördüm.

Bir kere polise hiç rastlamadım üniversitede. Kesinlikle böyle bir şey yoktu. Ben, ülkemden taşıdığım alışkanlığımla bir süre kolluk gücü falan arar haldeydim çevrede. Dışarıda bazı anma günlerinde birkaç kez polisleri gördüm. Çünkü coşku bir ölçüde artıp bazı camlar kırıldığında polisler çıkıyordu ortaya. Rudy Duçke'yi tutanlar –Kızıl Rudy– savunular özellikle sert karşı koyuşlar yapıyorlardı.

Başka olaylar da yaşandı. Ama bu tür toplumsal karşı çıkışların dışında fikir olarak, sözlü olarak, yazılı olarak kendini ortaya özgürce koyan, açıklayan, toplantı yapan hiç kimse için görünürde bir baskı uygulamıyorlardı.

Daha sonra Alman işverenleri kuruluşunun başkanı ve eski bir Nazi olan Dr. Hans Martin Schleier'in öldürülmesiyle birlikte sertleşmeler başladı. Bazı yasaların polisçe umursamazca gözardı edildiği de oldu. Bunu da biliyorum.

Ben, 1975'ten 80'e kadar Berlin'e gidip geldim. Berlin o yıllarda Doğu ve Batı diye iki coğrafyaya bölünmüştü. Önce de söylediğim gibi sık sık girdim Bergama Müzesi'ne. Altını hep çizerim. Böyle de düşünürüm. Böyle olduğuna da inanıyorum. Çok değerli, tarihi yapıtları olağanüstü bir titizlikle dünyanın yaşadığı en büyük savaş içinde bile nakletmişti, korumuştur bu adamlar. Almanlar'ı anlamak tek bir açıyla, bakışla kesinlikle olanaksız. Katmanlı incelemek gerek. Hatta onlarla şakalaşırdım ben. Belki toplumlarının aymazlığına baktıkları için dünya kültüründe adları anılmadan akıl yürütülemez çok iyi felsefeciler yetiştirmiş olabilirler. Derin öneriler getiren, tartışmalar açan felsefecileri var. Hangi ulus kendi halkına baktığında bu kadar eleştiri yapabilmisti? Hölderlin'in –ki dilinin çok önemli bir şairi– aşağı yukarı şöyle dizeleri var: Yabancılar gibiyim ben burada.

Almanya'yı tanımak, daima başat olmuş bir kentin, Berlin'in üzerinden Almanya'yı tanımak, kültür hayatını tanımaktır... Edebiyatını zaten biliyordum. Ben gittiğim her yeri önce edebiyatla edindiğim bir bellekle gezdiğim için... En azından yakın tarihlerini neredeyse cihan! biliyor. Önyargılarım elbette vardı. Nazizm dönemleri sayesinde herkes gibi vardı. Bu önyargılarımı kıran şu oldu: Alman aydınlarının, tiyatrosunun, sinemacılarının, yazarlarının üniversitede geçirdiği günlerde değerli saydıkları sanatçılara ve sanat eserlerine gösterdikleri özenin bir toplamı bir anlamda yansız düşünmemi de gerektirdi.

Berliner Ensemble'da Brecht'in oyunlarını yorumlandığı etkinlikler izleyebildim. Elbette tüm bunlar beni olağanüstü heyecanlandırdı. Düşünün ki ben hayatımda bütün bu adları, yapıtlarını kitaplardan, filmlerden, bizde oynanan oyunlarından biliyordum. İnsanın kendini çok zengin duyumsamasını –benim için öyle oldu– ben orada yaşadım. Yani böylesi bir zenginlik, parayla satın alınmaz ki, duyumsanır. Orada Brecht'in damadı Ekkehart, uşağı oynuyordu *Puntla Ağa ile Uşağı Matti*'de. Batılılar içki içmeyi seviyorlar. Ekkehart da öyle. Uşağı oynuyor ya kendisi, son derece devingen bir rol, bedenle oynanan bir oyun. Ne oluyor oralarda biliyor musun? Oyuncular rolleri için bir süre sonra sporcular gibi kampa giriyorlar. Hiç içki içilmiyor. O beden, sıkı bir eğitimle hazırlanıyor.

Tanıdıkça Almanlar'ın çok çok beğendiğim bir özellikleri de bu: Yaptıkları işe çok saygılar, seyrircilerine de elbette. Eeee peki önyargılarımı nereye koyacağım? Tarihlerinin taşıdığı, hepimizi de çok etkileyen bir zamanı tanıyoruz. Ve o zaman da amansız, tirani bir faşistin yönetimine evet demiş genel bir halk kalabalığını da biliyoruz. Peki bu kalabalık nasıl oluştu, neydi?

Düşünüyoruz. Hitler'i onaylayanların birçoğu hayatta. Çoğu da 'Katiyen olanları biz bilmiyorduk' diyor. 'Kampları bilmiyorduk.' Halkın anlattıkları bunlar. Fakat olağanüstü bir adam var. Bir büyük kişilik: Böll.

Kunsthalle. Çok etkili sergilerden birindeyim.

Bir başka sergide olağanüstü çalışmalar görmüştüm. Onlardan biri.

Konuşmamızda sormuştum bu bilmemek konusuna ne diyorsunuz? diye: ‘Ben çok gençken askere gittim’ dedi. ‘Biliyorduk, bilinmeyecek gibi değildi. Bence herkes biliyordu toplama kamplarını.’ İşte böyle bir edebiyatçıyla, insan bir adamla Köln’de konuştum ben. İnsani bir sıcaklık, dünyaya sevecenlikle bakış, insanları kucaklayan bir yürek, asla ayrımcılık taşımayan bir akıl. Bana sık sık ‘Ben bir dünya vatandaşıyım. Alman olmadan önce ben bir dünya vatandaşıyım’ diyordu.”

Teybin “stop” düğmesine basıyorum. Fûruzan’a “Beş çaylarımızı içip kurabiye-lerimizi yiyelim hadi. Sonra, lütfen bu anlattıklarımızın Türkiye’deki karşılıklarını dillendirin. Değerlendirmelerinizi merak ediyorum” diyorum. Daha önce de belirtmiştim, bir kez daha vurguluyorum, ülkesini, özellikle İstanbul’u çok seviyor Fûruzan. Onun insanlarını da. Bir kıyıcıkta kalan, edebiyatlara daha önce konu olmamış has insanların hayatlarını anlatıyor öykülerinde bu nedenle de...

“Şimdi bunları yeniden anımsadığınızda önyargıların hastalıklı bir bakış olduğunu kabul ediyorsunuz. Bir toplumda elbette çok değişik insanlar vardır. Ülkemizde de var. Her yerde var. Ama o toplumun suçlarının, bencilliğinin başta da söylediğim gibi affettiricileri. Bu seçkin, barışçı insanlar, sanki ötekileri bencilliklerinden, körlüklerinden arındırıyorlar. Bu durum beni sürgit etkilemiştir. Ben, Türkiye için de aynı açıdan düşünmek istiyorum. Bu ülkeyi çok sevdiğimi söyledim. İstanbul başta olmak üzere bütün bu topraklar yurdumdur.

Öykülerimde kimilerince tartışılan kahramanlara neden bu denli sevgiyle bakılıyor yaklaşımına dönecek olursak –buna önce de değinmiştim, ama yinelemekte fayda var– ben o kadar yalın, hoşgörülü insanlar tanıdım ki... Bunları yok mu saymalıyım? Üstelik yazdıklarım da herkes olumlu, sevecen değildir. Okurken biraz dikkatli olmak gerek. Diyelim ki Haraç hikâyesinde, Servet’in çalıştırıldığı konaktaki kişiler Servet’e hiç de sevgiyle bakmıyorlar. Çok iyi eleştirmenlerin, donanımlı eleştirmenlerin gerçekten özenli okumalarını kazandı yazdıklarım. O yazılar duruyor. Tümünü beni onurlandırdılar.

Bu önemli kültür, edebiyat kişileri tüm yapıtlara –kim yazarsa yazsın– çok yansız davrandılar. Bu yüksek bir ahlaki olaydır. Unutmadığım bir şey var: Memet Ağabey, bir gün bir yerde, yazılı olan bir değerlendirmeyi bana göstermişti: ‘Memet Fuat ahlâkçılık yapıyor’ gibi, meali buydu yazının. Sonra gülererek dedi ki ‘Yani bu arkadaşların anladığı salt burjuva ahlâkı. Şimdi bu kavramla uğraşıyorlar ya ahlâk kavramını enine boyuna tartamıyorlar belli ki. Ben ahlâkçıyım. Ever’ dedi. ‘Yani ahlâksızlık nasıl yaşanabilir? Ama ahlâkın bende taşıdığı anlam elbette çok farklı.’ İnsanlarla ilişkile-

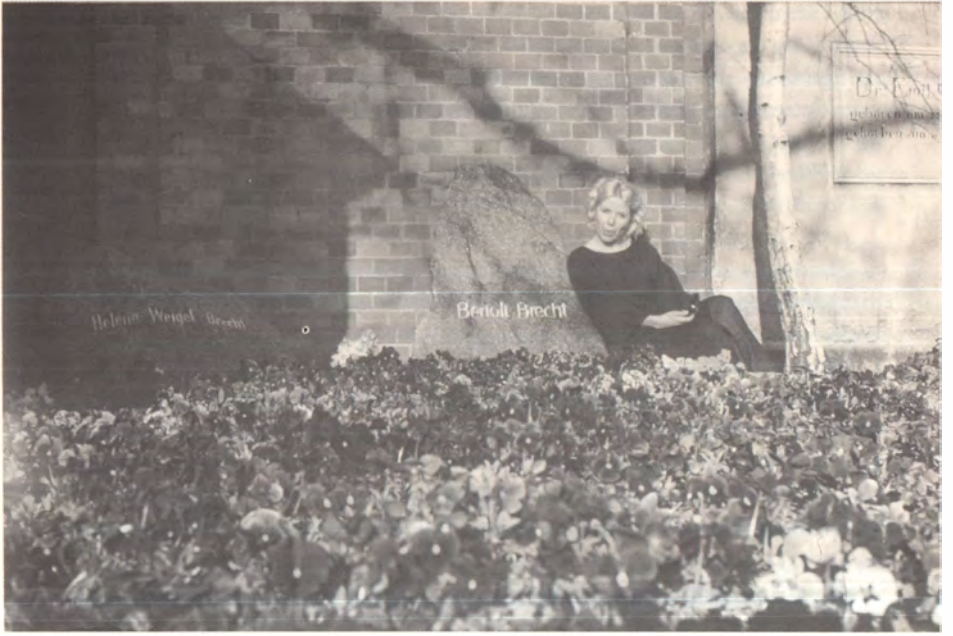
riniz önemlidir. Her insan sizin için bir yeni deneyimdir, diye düşünüyorum. Olumlu ya da olumsuz. Doğu'suyla, Batı'sıyla Berlin deneyimimde ben çok şey öğrendim. En önemli olansa benim doğumlusu olduğum İstanbul'dan sonra derin duygu anılarımın olduğu bir kenttir orası."

1980 Ağustosunda birçok silinmez anıyla ardında bıraktı Berlin'i... Sonrasında dört kez daha gidiyor Almanya'ya Füzuzan. Bunların ikisi Köln'e, film festivallerine. Üçüncüsü, 1994 Frankfurt Kitap Fuarı'na... 1997'de Duisburg'a, iki ay kadar süren bir turneye okumalar için. Berlin'in yanından üç kez geçiyor, ama anılarının Berlin'ini korumak için, neredeyse ezbere bildiği bu kente uğramıyor.

"Berlin'i, özellikle o zaman Batı olan tarafını ezbere tarif edebilirim, hangi sokak nereye çıkar... Çünkü ben, kentleri katmanlarıyla yaşarım. Turist gibi yaşamaktansa hiç hoşlanmam. Onun için turistik gezi de neredeyse hiç yapmam. Böylesi zamanlar –ender olsa da– ne yapacağım şimdi, hangi dekorun resmiyim? diye düşünürüm. Çünkü kaçınılmaz biçimde fotoğraf da çekiliyor ya... Bizim çok insanımız yaşıyor orada. Benim bulunduğum yıllarda da o insanlar oraya daha uyum gösterme niyetindeydiler. Ama zaman öyle aktı ki!.. Şimdi oralarda gettolar var. O gettolar da hem dıştan, hem içten korunmaya alınmış durumda. Unutmayalım ki, salt Almanlar'ca gettolaştırılmış bir durum yaşanmıyor oralarda. Çünkü onlara, göçmenler kendilerinin ayrımcılığa uğradığı hissini taşıyorlar. Zaten belki bir ölçüde gerçek bir yanı da var bunun. Tersini ne yazık ki söyleyemiyorum. O insanlar kendi kimliklerinin sağlamlığını kanıtlamak istiyorlar. Halbuki o kimlik de bir cemaat varlığı olmaya, buyurlalara baş eğen bir varlık olmaya doğru hızla gidiyor.

1997'de bir çağrı aldım. Büyük bir okumalar yolculuğuna çıktım böylece. Tayfun Demir beni aradı Duisburg'tan 'Okumalar yapmak için gelir misiniz?' diye. Daha önce de Nezihe Meriç, Duygu Asena gitmişler aynı etkinlik kapsamında. Yazık artık Duygu aramızda yok. Sonra ben gittim. Bu iki aya varan bir okumalar gezmesiydi. O toplantılarda öyle şeyler gördüm ki! Okumalarımnda, –çoğu erkek– Türkler'den çok Almanlar vardı. Nedenini bilmiyorum, yoo çok iyi biliyorum da şimdi bu konuları yeniden deşmenin anlamı yok. Hepimizin bildiği günümüzün nedenlerinden dolayı. Çünkü insanlar kitaplardan giderek daha da uzaklar...

Bazı sorular sorduğumda epeydir orada yaşayan ve sorumluluk işlerini yürüten bir Türk'e 'Bakin' dedi. 'Yeni bir durum, dini baskıların arttığı bir dönem yaşanıyor. Evlenecek çağa gelmiş delikanlılara Türkiye'den gelin alınıyor. Ve o gelinler biliyor musunuz, Almanya'da neredeyse evden dışarı çıkmıyorlar, çıkamıyorlar. Hep evin içindeler. Öylesine olaylar yaşıyoruz ki, karabasan gibi. Çoğu bir süre sonra depresyon içinde hastaneye kaldırılıyor.'

Dorotheen Mezarlığı'nda Bertolt Brecht'le eşi Helena Weigel başında.

Doğu Berlin
Bertolt
Brecht'in
evinin önünde.
Evin içini
gezdiğimde
ayrıca
etkilenmişim.

Karl Marx
Alle'de bir halk
bayramının
kalabalığı
içindeyim.

Berlin. 1 Mayıs kutlamalarında genç bir öğrenciyle beraber geçiti izlemek için Unter den Linden'de beklerken.

Köln. Heinrich Böll'le
buluştuğumuz gün. 1976.

Şimdi bunu, bu baskıyı, gözdağını Almanlar'ın anlamasını beklemek... Haklısınız demiştim, bunu biz de anlayamayız. Yani bir kadın da bir insan değil midir? Türkiye'de de başka ağır örnekleri var, kan davaları falan... Bunları anlamak bence de olanaksız. Orada nasıl aydınlık bir kültür, bir eğitim oluşturmaliyiz? Bu biraz da Türk hükümetlerinin yasalarının işi olmalı. Tek başına Almanya'nın değil. Almanya'daki yurttaşlarımıza, çağdaş bir yaşama anlayışının güzelliklerini anlatmakta epey geç kalıyoruz. Belli sorunlar o kadar öne geçirildi ki...

Din bir kültür işidir. Sosyolojik ve kültürel bir şey. Hiç kimse gidip de birine 'dinsiz ol' diye bir öneride bulunmaz. Sen o dinini kendinle uyum içinde, rahatlıkla yaşamalısın. Ama bu karşı çoğunluğun tümüyle içe dönük kapanma haline geldiği zamanlardayız. Çoğu zaten Almanca öğrenmiyorlar. Düşünebiliyor musunuz küçük çocuklar, iş sorunları için, büyüklerine çevirmenlik yapıyorlar! Bu çocuğa da ağır bir yük. O çocuk annesiyle babasından utanır bile bu durumu yaşarken.

Şu an Alman üniversitelerinde çok başarılı Türk gençler de okuyor. Aman vermeyen bir tutuculuk, bu insanları mutsuz etmekte. Mutsuzluğun oradaki yorumu da şu: 'Biz Türk'üz bundan oluyor.' Hani size kimse Türk olma falan demiyor ki... Denemez de zaten. Toplumlara genel bir yafta yapıştırıp bakamazsınız. Almanlar budur, Türkler şudur diye bakamazsınız. Berlin'den döndükten sonra, Bilgi Yayınevi'nden de ayrıldım. Bu, benim isteğimdi. Onlar kalmamı söyledi. Bazı nedenlerden ayrılmak istedim. İstanbul'daydım artık."

Eh, bizim de bugün için söyleyişi sonlandırıp evlere dönmemizin zamanı. Bakalım, e-postama kimlerin Fûruzan hakkındaki yazıları düşmüş?

Fûruzan'ın Yazdıkları Bugün Daba Değerli

Erken dönemlerin verimliliği, pek çok yazar için gençlik dönemlerinde yakalanması zor yapıtlar verilmesine yol açar. Yaratıcılığın keskinleştiği yıllar olduğundan değil de, yazmaya başlamadan önce oluşturulan düşünsel, yazınsal birikimin doygunluğa erdiği noktaya ulaşılmasıdır bunun nedeni. Adamakıllı tamamlanmış bir birikim, kabını öylesine zorlar ki, taşmaya başladığı anda yazınsal düzey kendiliğinden yukarı tırmanır. Gençlik yıllarında yaratıcılığını en yüksek düzeyde dışavuran yazarlar, herkesin ilgisini çeken bir yazar kimliğine de kendiliğinden sahip olur.

Fûruzan, tam bu kimliğe uygun, kendi kuşağı içinde öne çıkmış yazarlardan. Parasız Yatılı beklenmedik bir ilgiyle karşılandığında, herkes onun öykülerini okuyup önermeye başlamıştı. Aslında edebiyatımızın geleneksel çizgisine bağlı öykülerdi bunlar; anlatım biçimi, dili, öyküye verdiği biçimsel özellikler öykücülüğümüzün o güne dek yarattığı birikimin üstüne gelmişti, ama açıklanması, çözümlemesi gereken bir yenilik taşıyordu. Öy-

lesine etkileyici bir duyarlılığı vardı ki Parası Yatılı'daki öykülerin, sanki bütün anlatım biçimi o duyarlıktan besleniyordu.

Bir duyarlıktan söz ediliyorsa, onun nedenleri, kaynakları olmalıdır; ustalık söz gelimi, sonradan kazanılır, ama duyarlık önsel bir değerdir; yaşananlardan kendiliğinden kişiliğe yüklenip onunla özdeşleşip bir daha yitirilmeyecek özelliklerden.

Parası Yatılı (1971), Kuşatma (1972), Benim Sinemalarım (1973) kadar bir arada ve birbirine bağlanarak anlatılan üç öykü kitabına sahip bir başka yazar daha yoktur edebiyatımızda. "Füruzan Olayı"nın yaratıcısı olan bu üç kitap, aslında bir büyük kitap gibi okunabilir. Dabası iyi bir Füruzan okuru olmak için bu üç kitabı art arda, tek bir kitap gibi okumak en doğru yoldur.

Parası Yatılı ilköğrenlik yıllarımızda içinde yaşamaya başladığımız sıcak siyasal hayatın dışına açılan bir pencere olmuştı ki, o pencere olmadan yaşamak kolay değildi. Edebiyat nedir? sorusuna verilen karşılıklar arasında sorumlulukları hatırlatanlar elbette ağır çekiyordu ve o ağırlık sonunda edebiyatın değerlerinde içinde yaşarken fark edilmeyen öylesine önemli kaymalara neden olabiliyordu ki...

İlk yazdıkları günkü değerlerini kırk yıl sonra da aynı düzeyde korudukları için Füruzan'ın öykülerinin bugün daha da değerli sayılması gerektiği pekâlâ düşünülebilir. Parası Yatılı ve sonra gelen Füruzan öykülerinin değerlerinin yayımlandıkları yıllarda bugünkü kadar anlaşılmadığı da söylenebilir. Çünkü ne Füruzan tek başına, edebiyatımızın odak noktasındaydı, ne de edebiyatımız Füruzan gibi yazarları hemen ortaya çıkardıkları dönemin içinde tam anlamıyla değerlendirebilecek çok yönlülüğe sahipti.

Parası Yatılı'nın hem çok yalın, hem de yalınlığının içinde çoğalttığı çok anlamlı dili sözünü ettiğim duyarlıktan çıktığı için güçlüydü. Füruzan'ın aynı zamanda sıcak, içten, acıyla hüznü her zaman iç içe geçiren öyküleri, belki de iyi tanıdığı gerçek kişiliklerden sıradığı yazınsal kişiliklerle birlikte değerlendirildiği zaman, öykücülüğümüzün o dönemi içinde kendine özgü bir alana çekiliyordu. Aslında bu duyarlığa, eski hayatlardan da söz ediliyorsa, kolayca ulaşılabilir sanıldı. Sonra gelen yazarlar arasında aynı duyarlığa yönelenler oldu, ama denebilir ki, hiçbiri Füruzan'ınki kadar etkileyici ve sahibi olmadı.

Öykülerinde büyük sorunlar anlatmaya çalışmamıştır Füruzan. Hiç kuşku yok ki, yazma sorununu bir sorumluluk gibi taşıdığı Kırk Yedi'liler romanı dışında, bütüncül sorunlarla ilgilenmek yerine, kadın, erkek ya da çocukları bir başlarına ya da birbirleriyle ilişkileri içinde, bireyliklerini göz önünde tutarak, kısıtlı çevrelerinin ağırlığını taşıyan kişilikler olarak anlattı. Asıl ustalığını buradan aldı.

Parası Yatılı belki bugünün okuruna 1970'lerin okuruna olduğu kadar yakın gelebilir. Anlatılanlar o yıllarda daha çok etkiliyor, ortak bir duyarlığın içinden çıkıyordu. Şimdiki zamanlar o duyarlılığı taşıyamadı, üstelik yeni duyarlıklar da o günküyle bir arada anılması olanaksız bir dünyanın içinden çıkıyor. Gelgelelim, edebiyatın içinden yaptığı değerlendirme ile okurunki bazen birbirinden çok uzağa da düşebilir. Bazen edebiyat yapıtları anakronik duruma düşebileceği gibi, bazen de okur ve günün okuma kültürü aynı zamanda ışıltıya sürüklenir.

Bu denli önemli üç öykü kitabının üç yıl içinde art arda yayımlanması, edebiyatımızda tek örnektir. Bunu bir yazarın verimliliğinden çok, önceden oluşmuş birikimin yüksek niteliğine bağlamak gerekir; başka türlü düşünülemez. Sözgelimi Parasız Yatılı'da özellikle "Nehir", "Edirne'nin Köprüleri", "Haraç", "Taşralı", "Piyano Çalabilmek", "Su Ustası Miraç" öyküleri ne kadar okunursa o kadar anlamlı gelecek, öykücülüğümüzün doruk noktalarıdır. Kuşatma, Benim Sinemalarım ya da upuzun bir öykü olarak tek başına yayımlanan Gül Mevsimidir de aynı izlekleri sürekli kazıyan, derinleştiren, belki başka hiçbir yazarım göremeyeceği yanlarından gördüğü hayatları ve kişilikleri anlatan kitaplardır.

Göçmenlik, geçmiş özelemleri, mutluluk ile mutsuzluk arasındaki kararsız baller, varlık ve yokluk, aile içi sorunlar, genç kızların ve yeniyetmelerin hayalleri, kısıpacası, örselenmiş hayatlar... Onları Fûruzan'daki ayrıntılarıyla görebilmek ne denli büyük bir duyarlık ve ustalık gerektirir, bunun için hangi hayatlardan geçerek deneyimleri çoğaltmak gerekir, bilmiyorum. Genç yazar adayına yöneltilecek ilk sorulardan olan, Ayrıntılar niçin önemlidir, biliyor musun? sorusunun yanıtını kendimiz verelim: Fûruzan'ın öykülerine bak, göreceksin.

Fûruzan'ın öykü dünyasına ilişkin yaptığım ilk vurgu olan duyarlık, ondaki ayrıntı zenginliği olmadan anlaşılamaz. Dolayısıyla ayrıntı, onun anlattığı sıradan hayatları sıradanlıktan çıkarıp zenginleştiren, böylece gerçekliği göz önünde tutulması olanaksız durumlara yazınsal değer katan, etkin bir yaratım ögesidir. Demek ki derinlikli bir öykü dünyası kurabilmenin de başlıca yoludur ayrıntılar.

Fûruzan'ın öykülerinde anlatılanlar kimlerin hikâyesidir? Bir başlarına kendilerine bir gerçeklik alanı yaratmaları olanaksız, çok sıradan insanların. Dolayısıyla onlara yazınsal değer kazandırmak, bir yandan ayrıntıların çekiciliğinden güç alır, öbür yandan insanların ruhsal derinliğini dışsal bir durum olarak verebilme yetkinliğinden. Ruhsal derinliği dışsal bir yaşantıya dönüştürmek: Bu saptamanın Fûruzan öykülerini anlamak için önemli olduğunu sanıyorum. Sözgelimi Parasız Yatılı'nın "Nehir" öyküsünde, varlıklı eve ötegeçeden aşçı olarak çağrılan ablanın yanında getirdiği küçük kız kardeşin yaşadığı ilk şaşkınlıklar; neden sonra yazgısına boyun eğdirildikçe hem mutsuzlaşan, hem yaşadığı hayatı olağanlaştırarak mutsuzluğu yenen tutumu, bilinç içinden verilmez, ama öylesine titizlikle seçilmiş belirtilerle yansıtılır ki, kızın iç dünyasını sanki paylaşmaya başlarız. "Edirne'nin Köprüleri"nde Nine ile Naciye Yenge de iç dünyalarıyla verilebilecek kişilikler değildir, ama onları da okur kendi dünyasında içselleştirmeden, öykü kişilerinin iç dünyalarına girmeden okuyamaz.

Bunun Fûruzan'ın öykü dünyasının ayırt edici yanlarından olduğunu düşünüyorum ki, art arda yayımladığı üç başyapıtında da aynı yaratım biçimi süreklilik içindedir. Bu arada iç konuşmalar ve çağrışımlar da kişilerin dünyalarını dışavuran, işlevli yaratım öğeleri olarak kullanılır. Aslında pek çok yazarın kullandığı bu anlatım teknikleri, ancak bir yazarın kendine özgü tutumu içinde anlamlıdır. Yoksa bir başlarına iç konuşma, çağrışım, ayrıntı gibi öğeler metni sıradanlıktan kurtarmaya yetmez.

Asım Bezirci, "Gül Mevsimidir hikâyesini okurken ayrıntıların titizlikle yakalanışı, nesnelerin inceliklerle sergilenişi karşısında hayranlık ve şaşkınlık duydum. Başka hiçbir ya-

zarımızda görmediğim bir yetenekle yüz yüze gelmiştim,” diyerek Fûruzan’ın ayrıntıları kullanış biçimini büyük bir övgüyle dile getirir, ama hemen ardından ayrıntıların ölçsüz-
ce kullanılması yüzünden yeteneğin istafedildiğini de belirtir.

Asım Bezirci’nin sonra gelen eleştirisi, edebiyatımızda egemen anlatım biçimlerine bağlılıkla açıklanabilir. Fûruzan alışılmamış bir coşkun dil ve anlatım biçimi yaratmıştı ve bu yoldan sonunda herkes için önemli hayatlara değil, önemsiz hayatlara gidiliyordu. Aydınlık, toplumcu, gelecek ümidi uyandıran öyküler yazılmamışsa sonunda, yazılanlar biraz da boşa gitmiş sayılıyordu.

Yoksa belirtisel dil içinde verilmiş hayatlar, elbette toplumsal hayatın öne çıkarılabileceği kertede önem taşımaz, ama tamamıyla insanal durumlara ilişkin, onlar olmaksızın hayatın anlam kazanabileceği düşünülemez. Üstelik her nereden büyük hayatlar anlatılmış, o büyük hayatların içinden geçen hikâyeler yazılmıştır yalnızca, orada okurun önündeki belirsizlikler de çoğalmıştır. Oysa Fûruzan’ın öyküleri küçük hayatlar içinde, en azından yazıldıkları günden bugüne, kırk yıldır git gide daha çok değer kazanarak yaşadıkları için değerlidir.

Sanırım şunu söyleyebiliriz: Fûruzan’ın öyküleri artık çağdaş Türk edebiyatının klasikleri arasındadır. Yazıldıkları günden bugüne geçen kırk yıl içinde git gide daha çok değer kazanmıştır. Hem yazıldıkları dönemin dünyasını ve ruh durumunu yansıtmaya yeteneği, hem yazınsal özellikleri, bu öyküleri kendinden önce yazılanlardan bir adım önde tutmuş; öykücülüğümüzün özelliklerini, niteliğini ve değerini anlamak için sık sık dönülmesi gereken bir öykü dünyası kurmuştur. Onu çağdaş bir klasik yapan etmenlerdir bunlar.

Semih Gümüş

“Semih Gümüş’ün edebiyatla olan ilişkisinin salt eleştirmenlik olmadığını düşünüyorum. O yeniden giriştiği yayıncılıkta Türk edebiyatını nasıl önem-
seddiğini de kanıtıyor bence” diyordu Fûruzan onun için. Biz de yayıncılıkla devam ediyorduk ertesi gün sohbetimize. Bilgi Yayınevi’nden yeni ayrılmıştı Fûruzan. Sonra...

“Adam Yayınları yeni kurulmuştu. Ve Adam Yayınları’nda yönetici olarak Memet Ağabey vardı. Yayınevi’nin ilk binası Akkavak Sokağı’ndaydı. Memet Ağabey, o günlerde beni aradı. Gittim. Büyük bir sevgiyle karşılaştık. Çok güzel şeyler konuştuk yayıneviyle ilgili. ‘Sen kitaplarınla bize gel’ dedi. Siz buradayken ben niye gelmeyeyim ki? Yeni bir kitabım yok. Bir yayınevine geçerken çoğunlukla yeni bir kitapla geçer bir yazar. Ben öyle olamadım. Bu elbette olumlu bir şey, ama ben beceremiyorum belli ki. Yeni bir kitapla geçemiyorum. Öneri getiren yayınevinden de böyle bir koşul öne sürülüyor; ‘kitabın varsa gel’ de denmiyor. Memet Ağabey ‘Yok yeni kitap gerekmez’ dedi. ‘Öbürlerinden başlarız.’

Bundan sonra Bilgi’den bir mektup geldi, kitaplarımın Adam’da yayımlanmasına karşı çıkan. Oysa benim Bilgi’yle yazılı bir anlaşmam yok-

tu ki. Bizimki söze dayalıydı. Söz de benim için oldum bittim önemlidir. Bittiği zaman da bitti. Ödeme koşulları konuşuldu. Benim belli bir gelirim yoktur. Teliflerimi toptan almayayım, aydan aya ödensin dedim. Böyle parlak bir zekâ (!) belirtisi gösterdim. Hangi zekâysa bu onu hâlâ bilmiyorum. ‘Tamam’ dedi Memet Ağabey. ‘Öyle istiyorsan öyle yapalım.’ Benim parayla olan zayıf ilişkim de çıkıyor böylece ortaya. Al toptan, koy bir kenara, yok.

Telifler adıma bir bankaya yatırılıyor, ben arada gidip alıyorum. Benim, hayatımdaki önceliklerim çok farklı. Standartlarımsa adamakıllı farklı. En yüksek hayat standartım, istemediğim şeye ‘evet’ demek durumunda kalmamak. Bugüne değin de öyle bir şey yapmak zorunda hiç kalmadım. Sonra yayınevi Maslak’a taşındı. Orası çok donanımlı, şık, büyük, yayımlı bir yerdi.

Yayınevine arada Memet Ağabey’e gidiyordum. Birlikte neler neler, elbette sanat, şiir çoğunlukta Nâzım Hikmet konuşuyorduk. Sonra yine bir gün oradayken Nazar Bey’in (Büyüm) sekreteri geldi ‘Nazar Bey sizinle konuşmak istiyor’ dedi. Ben de odasına gittim. Nazar Bey ‘Yeni bir kitabınız yok. Biz sizden yeni kitap bekliyoruz’ dedi. Ben, yok dedim. ‘Bekliyoruz.’ *Gecenin Öteki Yüzü* yeni bir kitaptır. Sizden çıkmıştı. O, son öyküler kitabım benim. 1982’de ilk baskıyı yaptınız. 1984’te ikinci baskıyı. Diğerleri de basılıyor, basıldı. Benim o kitapta birkaç öyküm var. Sanatla, edebiyatla çok yakın insanların, övgüyle bana notlar bıraktıkları bir kitaptı. Şu an yeni bir kitabım yok, dedim.

Orada Traven’le ilgili bir öykü anlattım ona. Koca odada karşılıklı garip bir oturma halindeyiz. Bir Kızılderili öyküsü. Kızılderili’nin biri belli zamanlarda, sonbaharın bitimine doğru yaptığı küçük sepetçikleri satıyor. New York’tan bir bonbon fabrikasının sahipleri satışlarını artırabilmek amacıyla yeni yollar arıyorlar. Görevlilerden birini çağırıp –oranın müşteri temsilcisi diyelim– fikir soruyorlar. O da üstlerine ‘Ambalajını öyle çekici yapalım ki görenler almaktan caymasın. Ben bir çarşı pazar gezeyim’ diyor. Gerçekten adam çıkıyor yola Kızılderililer’in yerleşim noktalarına doğru. Bir bakıyor ki bağdaş kurmuş bir Kızılderili önüne dört beş sepetçik koymuş. Her biri gözülcü, olağanüstü güzel kutucuklar. Bu bir heyecanlanıyor ne kadar güzel şeyler bunlar diye. ‘Ben bu beşini de alayım kaç verirsin?’ diye soruyor. ‘Beş dolardan olur’ diyor Kızılderili. Temsilci ‘Tamam şimdi sen bunlardan bana iki üç bin adet yaparsan dünyanın parasını kazanırsın. Hemen başla.’ diyor. Kızılderili ise ‘Yok yapamam. Olamaz. Çünkü ben bir kışı, bir baharı ve bir sonbaharı geçirip mevsimlerden kalan yaprakları, kuş kanatlarını, birtakım çiçek çeşitlerini topluyorum. Bir araya getirip kutucukları onlardan yapıyorum.’

Kumkapı 21 Ağustos 1984. Kitaplarımın Can Yayınları'nda basılması için yaptığımız anlaşıma günü Erdal Öz "Bunu Kumkapı'da kutlayalım" demişti.

Hikâye burada bitiyordu. Kalkıp odadan çıktım. Memet Ağabey'in yanına gittim. Fakat benim gidişim nasıl bir gidişe o da ayağa kalktı 'Ne oldu Füzuran?' diye sordu. Ben ayrılıyorum buradan Memet Ağabey, dedim. 'Yok canım daha neler. Biraz otur, otur, otur' dedi. Ben 'Yok kesin ayrılıyorum' dedim. Hikâyeyi olduğunca ona da anlattım. 'Yaaa, öyle mi?' dedi. Adam Yayınları'ndan o gün ayrıldığımda cebimde salt o yılların beş lirası vardı. Yayıneviyle anlaşmam yazılıydı. İmzalanmış bir anlaşma. 'Peki nasıl olacak, ne yapacaksın Füzuran?' dedi. Çok üzüldü. Böylece çıktım. Yayınevinin bir hukukçusu var Necmettin Karaerkek. Sonra o, Kültür Bakanlığı'nın Sinema Dairesi Bölümü'nün başında da çok iyi şeyler yaptı.

Yayınevi beni dava edeceklerini bildirdi. Sanki beni dava ettiklerinde ben oturup aniden kitap yazacağım! Başka bir yayınevine de geçemezdim. Anlaşma sürem bitmemişi. Öyle ısmarlama yetenek hiçbir zaman bende asla olmadı. Oldum bittim ısmarlama hiçbir şey yapamıyorum. Yapanları da eleştirdiğim yok. Bu da ayrı bir başarı herhalde. Karaerkek'in yayınevinde söylediği sözler şunlar olmuş: 'Tabii dava edebilirsiniz onu. Ama ben, Füzuran'ın avukatı olurum.' İki yıllık bir süre var anlaşmanın bitmesine.

O yıllar sevgili Erdal Öz beni her gördüğünde, herhangi bir toplantıda, etkinlikte gelip diyordu ki 'Sen Can Yayınları'na gel artık.' Erdal gelemem. Gelemem işte! Adam'la anlaşmam bitmedi derdim. 'Yok ne olacak ki?' diyordu. Sonunda 'İşte bıraktın orayı gel artık Can'a' dedi. Huzur içinde yatsın canım Erdal. Kapaştığımız zamanlar da olmuştu ama, öylesine insani bir sıcaklığı vardı ki... Yani ona sonsuz kızmak benim için mümkün değildi. Çünkü o da kimse için bitmez öfkeler taşımazdı. Böyle bir şey.

Sonra bir gün yine geldi. Hatta Çağaloğlu'nda Gazeteciler Cemiyeti'nde bir edebiyat ödülü töreninde falandı. O da, ben de orada konuk olarak bulunuyorduk. Dedi ki 'Yaa, ben birine evlenme teklif etsem bu kadar zamanda inan kabul ederdi.' Birlikte güldük. İşte belli bir noktadan sonra kitaplarımı Can'a verdim. Yeni kitabın varsa gel, diye bir şey olmaz, olmamalı. Ya alırsın ya almazsın yani. Erdal'a geçtim. İnci Asena, kendisi biliyor –sanırım unutmamıştır– Erdal'a bir mektup yolladı: 'Füruzan'ı basamazsınız. O, Adam Yayınları'nın yazarıdır hâlâ,' diye. Erdal da bana gösterdi 'Bak Adam'dan mektup geldi' diye. Ben, ama sana demiştim diye yanıtladım.

Daha sonra Duygu Asena ile tanıştık. Yıllar sonra da *Negatif* dergisinde bakan düzeyinde siyasetçilerle röportajlar yapmamı önerdi. Duygu ile sevgi dolu bir diyalog yürüttük hep. Açık yürekli bir insandı. En azından ben öyle tanıdım. Çok bir arada olmadık, ama ne zaman olduksa merhabamız da sohbetimiz de açık yüreklilikle sürmüştür. İnci ile Beyoğlu'ndaki Adam Yayınları'nda karşılaştığımızda da bu geçmiş olaylar hiç olmamış gibi davranıldı.

Belli bir noktadan sonra Erdal'dan ayrılma kararı aldım. Çünkü, Erdal'ın bazı şeylerde ihmalcilik yaptığını düşündüm. Bir iki kere söyler gibi oldum ama... Ben başka türlü, çekişmeli tartışmalı davranmamam. Kitaplarımla ilgili böyle açıklamalar, yakınmalar bana ayıp gelir. Zaten benim yayıncım oldu uzun süre. Ayrıldığım yıl 1995. Bu ayrılma isteğim onun canını adamakıllı sıktı. 'Niye?' dedi. Ben de; kimi zaman Erdal, dedim, şu oldu bu oldu. 'Hiç söylemedin ki!' dedi. Ama dedim, söyledim ya. Nasıl söylemedin dersin. Artık ben gideyim, sen benim arkadaşısın her zaman...

İlknur Özdemir de vardı hatta o yıllarda yayınevinde. O da ayrılmama candan üzüldü. Oturup üçümüz neredeyse ağlayacağız. Yayınevinden çıktım...

Daha sonra Enis Batur kitaplarımı istedi. Enis Batur'la Pera Palas'ta buluştum, sizin yayınevinizde vaktinizi almayayım, diyerek. Ben, Enis Batur'un edebiyatımızdaki rolünü çok önemli buluyorum. Gerçekten, içtenlikle söylüyorum. Önemli buluyorum. Çünkü, bizde sık rastlanan bir örnek değildir. Batur donanımlı bir şairdir. Onun daha farklı bir yapısı olan, hayran olduğum bir de Selahattin Hilav vardı. O da Türk kültür, düşünce hayatının çok önemli bir adıydı.

Enis Batur ile ayrıntılarıyla yayın konusunu konuştuk. Dürüst, açık şeyler söyledi kitaplarım konusunda. Ben, tabii yeni kitabım yok, dedim hemen. O da 'Hayır öyle bir şey gerekmiyor' dedi. Çünkü artık alıştım her gelen yeni öneriye yeni kitabım yok, demeye. Bütün kitaplarla ilgili anlaşmayı sözlü olarak yaptık orada. Sonra yayınevine gittim. On yıllık bir anlaşma yapıldı.

Ben, Enis'i yakından tanımış olmaktan mutluyum. Gerçek bir entelektüel. Şiiriyle, diğer yazılarıyla çok geniş bir dünyayı kucaklıyor. Diline giderek o kadar anlatım gücü kazandırdı ki... Mesela *Cumhuriyet Kitap'ta* yazdığı yazı-

lar... Hem bu kadar kısa, hem bu kadar etkili nasıl olabilir bir yazı? Ben bunu bir de İlhan Selçuk'un köşe yazıları için düşünürüm. Sonra Enis, yayınevinden ayrıldı. Buna çok üzüldüm. Söyledim de kendisine. Bir ara yayınevinden, Yapı Kredi Yayınları'ndaki ilk yılım da başka şekilde ayrılmıştı. Kısa bir ayrılığı olmuştu. Orada da bir konuşma yapmıştık ben şimdi ne yapacağım diye. 'Sen oturacaksın' demişti. 'Yeni girdin, otur.'

Enis'in son ayrılmasında İlknur Özdemir yönetime geldi. O kısa bir süre kaldı. Yapı Kredi Yayınları'nda kalmamı yeniden o önerdi. Ayrılıyordum. On yıllık anlaşmam sona erdi. Ben ayrılayım. Sizin başka projeleriniz olabilir dedim. Sonra da banka bölümünden gelen güzel, hoş, zeki bir kadın Serpil Hanım sevdiğim biri oldu. Düşündüğü şeyi kapsamlı düşünebilen bir kadın. İlknur Özdemir bir anlaşma hazırlamıştı. Ben, o anlaşmada yeni bir madde gördüm. O madde sinema ve benzeri konuları da içeriyordu. Dedim, bu olmaz. Neyse onu değiştirdiler. Böylece Yapı Kredi'de kaldım.

Sonra Raşit Çavaş geldi. Oğlak Yayınları'nın nitelikli kitaplarından ve sinemaya olan yoğun bilgi ve ilgisinden tanıyordum onu. Kişisel bir tanışıklığımız yoktu. Şimdi, Yapı Kredi'deki çalışmalar yine bir kültür adamının çok dostça yönetimi ile sürüyor. Bu, benim için önemli. Böyle bir hava içindeyiz. Ben oraya geçtikten, 1995'ten sonra 1999'da *Sevda Dolu Bir Yaz* çıktı. Büyük bir incelelikle Enis, hiçbir zaman gelip yeni kitap ne zaman çıkacak? diye sormadı. Çünkü o da bir yazar. Çok da gür bir yazardır. Hatta onunla bir espirimiz olmuştu. Çok hoş, gülüşmüştük karşılıklı. Bana 'Çok yazıyorsun diyorlar' demişti. Kime ne? dedim. Yani ne biçim bir değerlendirmedir bu. Sen çok yazabilirsin, bir başkası az yazar. Aklıma Aziz Nesin Bey'e söylenenler geliyor dedim. Aziz Nesin'e demişler ki amma çok yazıyorsunuz. Onun bir fotoğrafı vardı. Onu sen gördün mü bilmiyorum? Kitaplarını üst üste koymuş boyu kadar tutuyor tümü. Senin boyun bir seksenin üstünde. Daha çok yazman lâzım. 'Doğru' demişti.

Bizim bu çevremizdeki değerlendirme kıstasları beni sık sık düşündürüyor. Az mıdır, çok mudur diye bir yapıta bakılabilir mi? Şimdi benim çok sevdiğim bir yazar olan Onat Kutlar'ı düşünelim. Yani hayranlıkla okumuş olduğum *İshak* kitabını... Örneğinde benzersiz bir yapıt. Bir kitap bile yeter Onat'a. Yirmi yaşlarında bir adam. Bugün Latin Amerika'nın sihirli edebiyatı lafları falan ediliyor. O sihirli, gizemli, fantastik edebiyatı.. peşpeşe çok sözcük ekleyebiliriz, yirmi yaşındaki bir adam yazmıştı. Bu, dikkatsizlikten uzun süre fark edilmedi. Edebiyat ortamının dikkatlerini çevirdikleri şeylerse beni güldürüyor. Enis çok yazıyor, şu, şu kadar yapıyor. Neyi, nasıl yazdıkları önemli değil bu kişilere göre. Bu size mi sorulacak? Sorun bu, tam. Edebiyat hayatının geniş bir bölümü bu tür saçmalıklara şaşırarak geçiyor..."

Bir edebiyat yolcusunun notlarında, tabii ki ağırlıklı olarak edebiyat yer alacak. O, yazdıklarında da eleştirilerinde de korkusuz. Söyleşimizden çıkardığım kadarıyla özel hayatında da cesur.. yazdıklarında öyle olduğunu zaten biliyorum. Yine edebiyatla, ve tabii ki açık ve net sözcüklerle devam ediyor:

“Bence bir edebiyatın yüksekliğini, çoğunluk eleştirinin derinliği, yüksekliği saptar, sağlamlaştırır. Bu, akılla, birikimle, estetikle, düşünme akışıyla koşuttur. Ben, hep söylerim. Bir edebiyatçıyla bir okur; yetkin eleştirilenle, eleştiriyle karşılaştığında onun zekâsı da, birikimi de, parıltısı da, merakları da artacaktır. Bu dönemde yitirdiğimiz o insanların artan fikir, sanat ıssızlığımızda eksikliğini yoğunlukla ayımsayacağız. Çünkü onlar, eleştiri yazarken düşüncelerinde biz bunları yazarız, para kazanırız benzeri şeyler yoktu. Düşünün, yaptıkları işleri kendilerine uygun sayıp yaptılar. Memet Ağabey’in o çok alçakgönüllü, dergiyi çıkardığı bir buçuk dönüslü en çok otuz metrekairelik odayı düşünebiliyor musunuz? Bir *Yeni Dergi*... Türk edebiyatında, Fethi Naci’nin tek odalı Gerçek Yayınevi. Yayımladığı kitapların yüksek içeriği hâlâ seçkin bir noktada duruyor. *Papirüs* de öyle...

Bu yaklaşımlar nasıl da önemli göstergelermiş. Has edebiyat elbette bunlarla besleniyordu. Ben, haydi şanslıyım diyeyim, bilmiyorum, bu eleştirmenler tanımadıkları bir adın öykülerine bakıp –o tanımadıkları bendim– gördükleri edebi değerleri sakınmasızca ortaya koydular. Onları okuduğumda kendi iddiamın –öykülerimi okutmadan yayımlıyordum– doğrulandığını sevinçle gördüm. Evet doğruymuş yaptığım dedirten o insanlar gibi edebiyat bilgilerimdi de. Çünkü, ben çok seçkin yazarları, onlardan yararlanayım diye hiç okumadım ki. Bu duru hayranlık bana onlardan öğrenebileceğim her şeyi öğretti.

Böylesi bir tutumu yeni yazarlara kesinlikle öneririm. Kendi yazdığınızın kafanızda dengelenmesi için daha önce edindiğiniz dengeler bulunmalı. Bir yazarı niye beğendiğinizi düşünüp konuyu kendinizle tartışmalısınız. Neden ben o kitabı çok beğendim? Bu sorudan cayılmamalı. Ben, Lermontov’un *Zamanımızın Bir Kabramanı*’nı okuduğum yıllarda unutmadığım Peçorin’deki yabancılaşmanın bu ölçüde edebi olarak, böylesine eksiksiz bir başarıyla nasıl anlatılır? diye düşünmüştüm. Yabancılaşmanın çok tartışılmadığı bir dönemde Lermontov bunu şaşırtıcı bir derinlikle anlatıyordu. Bütün bunlar, edebiyatımın başlama noktasındaki büyük öğrenmelerdi. Düşünme payandalarımı benim.

Sanılmasın ki ben her yazdığımı tamamdır, oldu diyorum. Bir konak yazılacaksa hiç mi hiç satırlarda görünmeyecek olan inşaat malzemelerini öğrenip dokunma, koklama, görme duygumu sınıyorum. Bir kere, insansız bir edebiyat metnine inanmıyorum. Yazar, salt kendini anlatsa da, onu da insan olarak anlatırsa o metin var demektir. İlla kişiler çok olsun demek istemiyorum. Edebiyatımla ilgili eleştirilerin kiminde Türkçeyi kullanışıma olumsuz vurgu-

lar yapılmıştı bir vakitler. Az olsa da bu tür yazılar bana hoş bir şey anımsatıyor:

Ben, ilkokuldayken sınıfa bir yazı ödevi verildi. Evinizdeki kışı yazınız, diye. Dördüncü sınıftaydım. Oturdum, kışı anlattım ben. Gece çini sobalar yanıyor, şu oluyor, bu oluyor falan. Sokaktan hem şıracı, hem bozacı, hem kestaneci, hem şu, hem bu, tümü peşpeşe kış satıcıları geçiyor. Öğretmen beğendi ödevimi. Bana, 'Kalk' dedi. Kalktım. 'Güzel bir yazı olmuş bu. Fakat biraz fazlalıklar var. Bu kadar satıcı, sözleşmiş gibi arka arkaya... Ne bu böyle? Resmigeçit mi kızım? Bu bölümü olmamış. Bir ikisiyle yetinseydin daha iyi olurdu. Bir de kışın sizin eviniz böyle midir?' dedi. Yok öğretmenim, değil dedim. 'Hımm, eh zararı yok. Satıcılar da kalabilir. Çünkü evdeki sobanın ısıcaklığını, halıların renklerini çok iyi yazmışsın' dedi.

İlk ve son edebiyat dersim buydu. Çok satıcı geçirmekle olmuyordu. Bunu anlamıştım. Değişik anlayışta bir öğretmendi. Sonra, ödevim okuldaki panoya kondu. Koridorlarda vardır ya, başarılı yazı örneği asılır. Ben pek şişmiştim o günlerde. Her ders arasında koridordan gerekli gereksiz geçip kendi yazıma yangözle bakıyordum, hımm hâlâ orada duruyor, diye. Çocukları bu yaklaşımlarla gönüllendirmek gerek. Aramızdaki kimi edebiyatçı arkadaşlarımız çok iyi edebiyat öğretmenlerini anlatıyorlar. Selim İleri o öğretmenlerini sevgiyle, saygıyla anar hep: Rauf Mutluay, Tahir Alangu, Vedat Günyol ve diğerleri... Selim İleri'nin bu vefalı anıları beni etkiler daima. Umarım şimdiki çocuklar da Selim İleri'ninkiler gibi öğretmenlere sahip olurlar. İlkokuldaki öğretmenimin eleştirisi sanırım benim için yapılmış ilk sağlam eleştiridir. Anımsadığımda gülümserim.

Önce de söylediğim gibi eleştiriye çok saygı duyuyorum. Önem veriyorum. Çünkü eleştiri, bir emektir. Dikkat, titizlik ve dürüstlük ister. Eleştiriye önemsememeniz için –eğer bir yapıt sizinse– bunu eleştiren kişinin eleştirisini sert, acımasız, hatta düşmanca buluyorsanız bir durup düşünmek gerek. Bu düşünceye önyargısız girmelisiniz. O eleştiriye değerlendirebilmeniz için, en az o eleştirmen kadar donanımlı olmanız da zorunludur. Bunu ben vazgeçilmez bir ilk koşul olarak kabul ediyorum. Sizin de dünya sanatı, edebiyatı, kendi ülkenizin edebiyatı ve sanatı için en azından genelden öteye geçebilen bilgilere sahip olmanız gerekir. Çünkü, ciddi bir eleştiri, zaman içinde bir yapıta çok değişik açılardan bakar. Tıpkı Fethi Naci'nin, Rauf Mutluay'ın, Memet Fuat'ın, Mehmet H. Doğan'ın, vaktiyle Ataç'ın ve benzerlerinin baktığı parlaklıkta.

Bu kişilerin bence en önemli özellikleri, yan tutmayışlarıydı. Bir kitap için düşmanca bir şeyin onlarca yazılabileceğini ben asla tahmin etmiyorum. Niçin öyle bir şey yapsın bir eleştirmen? Üstelik bu tutum, onun inanırlılığını zedeler. Benim için yapılan eleştirilerin çoğunda öylesine basit, sıradan

düşmanlıklar görmüşümdür ki bu kişiler bunları nasıl kendilerine yakıştıralıyorlar? diye şaşırmışımdır. Sonuçta olanlara sadece gülümseyerek baktım. O açıdan edebiyat hayatımda ciddiyet, doğru bakış, etik ve estetik anlayış eleştiride değer olarak hep başı çekti. Bu konunun başka türlü doğru yol bulacağına da inanmıyorum.”

Akşam eve dönerken, Fûruzan'ın anlattıklarını düşünüyordum artık mutad olduğu üzere. İstiklal Caddesi üzerinde dalgın dalgın yürürken, dostum sevgili Selim İleri'yle karşılaştık. Yeşil mürekkeple yazılmış bir kâğıt uzattı bana. Üzerinde, bu kitap için yazdıkları vardı:

Yeni Dergi'de ve Papirüs'te kendisini Fûruzan kılmak ilk hikâyelerini yayımladığı zamanlardan başlayarak, Fûruzan, edebiyatsever kuşaklar üzerinde derin bir etki bıraktı. Bu öylesine derin bir etkiydi ki, insan bugün de, onca yıl sonra, Fûruzan öykülerini aynı acıyı duyarak yaşıyor. Çoğu yapayalnız bırakılmış kişiler, kırık umutlarda, küçücük dayanışmalardan bir gelecek arıyorlardı. 1970'lerden 2010'lara Fûruzan'ın kaleme getirdikleri iyileşmedi, hep aynı acı yaşamıyor. Acıyı en çok hissedenlerden olduğu için Fûruzan'a bir okurunun gönül borcu bu satırlar. Hiç dinmedi bende acısı.

Selim İleri

Fûruzan anlatmıştı; Parasız Yatılı'nın Yeni Gazete'de yayımlandığı günün akşamı Ses Tiyatrosu'nda bir gala varmış. Şöyle demişti: “Kalabalığın içinden edebiyatçı arkadaşım Selim İleri gelerek öyküyle ilgili öyle içten, öyle duyarlı övgüler yaptı ki düşündüm. Beğendiğini söyleme sağlamlığı olan bir kültür adamıydı ki bu ortamda çok enderdir bu örnekler. Sonra da çok güzel iki üç yazı yazdı Yeni Dergi'de.” Selim'in verdiği son yazı da yoğun bir duyarlılık örneği idi...

Fûruzan ile onun okullarına yapacağımız yolculuğun vakti geliyor. Önce Kadıköy'e gidecek vaktimiz kalırsa oradan Kasımpaşa'ya geçeceğiz. TÜYAP Kitap ve Sanat Fuarları Basın Sorumlusu sevgili Cemran Öder ve fotoğrafçı bir arkadaş da bizimle olacak. Bu yolculuğun bir gün öncesi, Fûruzan'la okul sevgisi üzerine konuşalım istiyorum. Beş yılda beş okul değiştiren Fûruzan, okulu sevmiş mi acaba?

“Ben, okulu çok sevdim. Şimdi düşünüyorum, çocuklar çoğunluk okul sevmeyen derler... Niye sevdiğimi de pek bilmiyorum. Bayılıyordum okula gitmeye. Yalnızlığımdan ötürü mü, bilemem. Net olarak hatırladığım; tarih ve resim, müzik derslerini çok seviyordum. Yazmayı, okuma derslerini... Okuma kitabı açılır oradan seçilen bir bölüm kimi zaman tek başına, kiminde birlikte okunurdu. Yalnız başınayken neredeyse vurgusuz bir sesle bağırarak okurduk. Hep alay edilir, resmi günlerde sınıftan seçilen bir çocuk şiir okurken. Dedğim gibi

çıkar, elini kolunu sallar şiiri söylerken. Orada kırılğan bir durum vardır. Kendisi toplumun karşısına ilk kez çıkıyordu. Çok zorlayıcı bir şey.

Coğrafyayı da severdim. Bayağı ciddi dersler varmış o yıllarda bizde. Coğrafyada bölgelerin zenginliklerini öğrenirdik. Nerede hangi ürün yetişiyor? Şiir kitabımda da geçer 'Buğday ambarı Konya' deyimini vardı Türkiye'nin o yıllarında. Bir şiirde aynen kullandım. Türkiye'nin buğday ambarıydı. Şimdi kurudu neredeyse. Hiçbir şeyin ambarı değil maalesef.

Dersler içinde resme meraklandığımdan Türkiye haritasını ezbere çizdim. Belki bütün çocuklar çiziyordu, fakat ben hâlâ çizebiliyorum. Öylesine çalışmışım ki üzerinde... Haritayı dümdüz çizmekle kalmıyorsunuz, işte denizlerini mavi mavi süslüyorsunuz, dağlarını yeşil yeşil süslüyorsunuz. Ovalar sarışınca oluyor. Bir sıra arkadaşım vardı. Yanlış hatırlamıyorsam adı Ahmet idi. Antepli bir çocuktü. Bu kentimizin adından çok etkilendiğimi de unutmadım. Aile, Gaziantep'ten gelmişti. Bir de eliş dersimiz vardı. Dikdörtgen bir kumaşa değişik dikiş biçimleri yaptırılırdı. Hristo teyeli falan vardı. Ben onlarda başarısızdım. Ahmet'se çok iyi yapıyordu bu işlemeleri. Biz, onunla işbirliği yapmıştık. Ben, onun haritalarını çiziyordum, süslüyordum. O da benim eliş ödevimi...

Bir gün ikimiz de yakalandık. Öğretmen 'Bu yaptığınız iyi bir şey değil çocuklar' dedi. Bağırıp çağırmadı. Ve bize ilginç, unutulmaz bir örnek verdi. 'Bakın' dedi. 'Hayatta insanın ne şekilde, nerede, nasıl yaşayacağını bilemeyiz. Önümüzde çok belirli bir durum olmayabilir. Bu elişini öğrenirseniz, bir gün hiç yardım almadan yırtığınızı, açığınızı dikebilirsiniz. Benim sizde karşı çıktığım bu. Ben, Füzün'ın dikiş işinden sıkılıp hemen vazgeçtiğini düşünüyorum. Ahmet bu kadar iyi yapıyorsa... O daha kötü de yapabilir, ama öğrensin, öğrenin. İkinizin de notunu kırıyorum. Yerinizi değiştiriyorum. Sen, artık Füzün'ın yanında oturmayacaksın.'

Yanıma Tasula diye Musevi bir kız oturdu. O da dikişleri iyi yapıyordu. Ben yine kötüydüm. Kargacık burgacık sürdürüyordum teyelleri filan. Öğretmenin bu tutumu önemliydi. Dikiş dersinde işimin iyisini yapmaya çalıştım. İlkokul dönemi, çocuklar için önemli. Olağanüstü önemli. Okula girdiğimde, ilk defa biz varsıl değiliz, diye düşündüm. Benim, devletle ilk karşılaşmamdı. Giyimim de kötü sayılmazdı, özenliydi, fakat yine de o aradaki varsıllık farkını duyumsuyordum. Buna başlarda çok aldırmadım. Çocuklar mı kendi aralarında sınıf farkını çok hissettiriyordu, zannetmiyorum. Bazı öğretmenlerdi bunu bana fark ettiren.

İlkokula başladım ve adımlı hiç beğenmedim. Biliyorsunuz yoklama yapılır, öğrenciler 'Buradayım' derler. Adım bana çok tuhaf geliyordu. Çünkü Nursen, Yurdanur, Yurdağül, Selen gibi isimlerin yanında benimki hiç de çağdaş görünmüyordu. Bir gün okuldan eve döndüğümde anneme benim adımlı değiş-tirsek çok iyi olacak dedim. Annem, yaptığı işe ara vermeden her zamanki gibi

'Saçmasapan konuşma' dedi. Böylece anladım, adımlı değiştiremeyeceğim. Yıllar yıllar sonra adımlı ancak beğendim. Hem de çok beğendim.

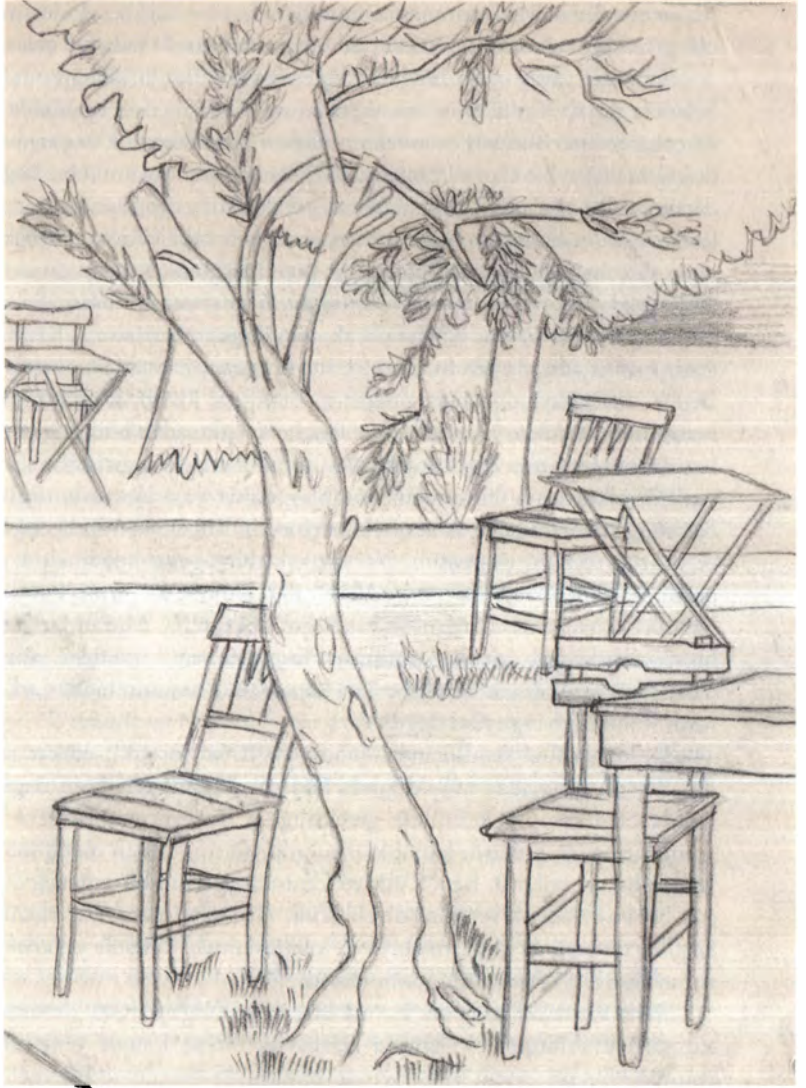
İlkokul önemlidir demem şu, gerçekten erişkinliğe adımlı en önemli ilk basamağı orasıdır kanımca. Çocukları yetmiş kişilik sınıflarda okutmayalım. Biz yetmiş kişilik sınıflarda okumadık. Otuz otuz beş kişiydik sanırım. Küçük çocukların kendi içindeki küçük sevimli hırslarını da orada tanıdım. Başarılı bir öğrenci, öbürlerini ara ara biraz kızdırıyor. Yani açık etmeseler de canlarını sıkıyor. Benim de sıkılırdı bazen aman bu da ne kadar çok şey biliyormuş, diye. Ben de sınıfa şöyle bir sıkıntı veriyordum: Tarih dersine kalktığımda öylesine ballandırarak anlatıyordum ki... Şimdi düşünüyorum da çok haklılar. Kuzey haritasındaki Lombartlar'la Vizigotlar'ı anlattığım zamanı hiç unutmam. Âdeta adamlar çiziliyormuş gibi ortaya çıkıyorlardı. Öğretmen de dönüp sınıfa 'Bakınız tarihi böyle anlatmak lâzım' derse, bu daha da itici bir şey oluyordu.

İlkokullarım sonunda bitti. Ama benim eğitimim bitmedi. Kendimi eğitimin yabancılaştırıcı etkisinde hiç duymasamadım. Sevdiğim şeyleri okulda yaptıklarım. Kendi bulduklarımı okuyarak devam etmeye başladım günlerime. Büyüme yılları adımlı adımlı geliyordu. Büyüme yıllarımda pek arkadaşım olmadı. Şimdi yeniden düşünüyorum oldu mu diye, yok hayır. Galiba, gençlik arkadaşlıkları okulların sürdüğü yıllarda oluşuyor. Bir okul, diğer okul, öbür okul... İlkokuldan sonra ne olabilir ki? Çünkü, her çocuk bir yana çekip gidiyor.

Bilmiyorum. Bu durumun açık bir yorumunu yapamam. Arkadaşsız bir büyüme dönemi. Bunun bana getirdiği şey daha çok okuma, olduğum çevreyle, ayrıntılarıyla ilgilenmek, ünlü gezilerime fırsat buldukça tek başıma çıkmak... Haydarpaşa Garı'na çok meraklıydım. Niye ikide bir Haydarpaşa'ya giderdim? Orayı çok güzel buluyordum. Mendireğin üzerine sıralanmış martıları, yanaşıp kalkan vapurları, her gün değişen ışıyla güneşin inişini elbette. Trenleri izlemeyi çok çok severdim. Beni etkilerdi trenler. Bir de vagonların üzerinde, gittikleri yerleri okumak. O kadar hoş gelirdi ki bana... O yıllar İstanbul'un dışında hiçbir yeri görmemiştim ki... Mesela Doğu Ekspresi yazardı. Ben, Doğu Ekspresi'nin o büyüme zamanımda, Bağdat'a kadar gittiğini sanırdım. Sonra öğrendim. Bağdat'a giden bir bağlantı varmış zaten. Bu bağlantıyı öğrenince demiryollarıyla ilgili bir şeyler bulup okuyabilir miyim? diye bir meraklı bastı bana. Neydi o kitap, bilmiyorum. Aldığım kitap biraz ağır geldi, ama öğrendiğim şey şu oldu: Bu demiryolu işine girişenler Osmanlılar'da Almanlar'la İngilizler olmuş. İlk kez bu da Almanlar ve İngilizler üstüne kafa yormama neden oldu. Demek ki böyleymiş durum, dedim.

Bu tür bilgiler... Bunlara tam bir bilgi denilemez. Bir yerde okuduğunuz bir şeyi diğer şeyle tamamlayarak ekliyorsunuz. Arada elbette boşluklar var. Bir de kitap alma olanaklarınız adamakıllı kısıtlı. Bir yerlere başvurarak, bir şeyler yaparak, bazı şeyleri bulmaya çalışıyorsunuz. Bir de çok daha hoş bir şey oldu.

Modellere
bakıp çizmeye
başlamışım.
Moda'da en
sevdiğim
noktalardan biri
olan Mühürdar
bahçesi.

Mühürdar
bahçesi
Pürsüz

Bizim eve alınan Mediator marka bir radyo. O radyo hâlâ bende duruyor. Bence çok güzel bir radyo. Ufak, bakalitten bir bedeni var. O radyoyu çok sevdim.

Bu yavaş yavaş süren büyüme dönemim Kadıköylü olduğumdan ağırlıklı orada geçti. Kadıköy'ün ara vapurlarını, Kadıköy'den İstanbul'u izlemeyi de çok sevdim. Kadıköy'de iskeleye inerken Kaymakamlık'ın çarşıya geçişinde sağda üçgen bir alan vardır, yeşillik. Orada güzel dökümlü bir boğa heykeli dururdu. O boğa yıllar içinde boyuna yer değiştirmeye başladı. Ben, hâlâ gülererek diyorum ki boğamız acaba niye orada kalmadı? Çünkü bir insanın birey olma sürecinde kentin çok büyük payı var. Belleğinize kaydettiğiniz resimlerle anılarınızı oluşturuyorsunuz. O kentte siz rahat gezemiyorsanız, hele özellikle bir genç kız, bir kadın, bir kız çocuk olarak gezemiyorsanız... Kentinize attığınız birinci adımda kendinizi eksik duyumsarsınız. Şudur o önemli eksiklik: Ben kız çocuğuyum, şuraya gidemem. Ben genç kıyım, şu saatte şunu yapamam. Ben kadınıyım, yanımda bir nöbetçi erkek olmadan buraya gidemem. Bu, bir ülkenin bireyinin özgürce yetişmesi sorununun başlangıcıdır.

Bir ülke, canlı bir şeydir. İnsanlar orada yaşadığından canlıdır. Ben Kadıköy yıllarımı hep çok sevgiyle anıyorum. Birçok yerinin becerebildiğime oturup resmini çizmiştim. Ne yazık ki birçoğunu bulamadım. Bunların arasında Haydarpaşa da vardı. Mühürdar Bahçesi'ne gitmeyi de sevdim. Moda Burnu bence bunun ilk başlangıç noktasıdır. Mühürdar Bahçesi'nin bir çıkıntısı vardı, denize uzanırdı. Tam denizin üstündeki yükseltideydi orası. Yarı oval bir çıkma vardı. Yarı kapalıydı. Zamanın moda şarkıları çalıanırdı. Şimdiki bangırtılar değil.

Sanki İstanbul kendi içinde, kendine belli bir incelikli dikkat gösteriyordu. Böylesi bir açıdan bakıldığında ben çocukların, gençlerin özgür bir ortamda büyümesinin kesinlikle gerekliliğine inanıyorum. Böylece çok soru sormalarına, o soruların karşılıklarını aramalarına neden olduğunu düşünüyorum bu ortamların. Ben, Türkiye Cumhuriyeti'nin bir yurttaşı olarak, özgür bir birey olarak yetiştim diyebilirim. Nedenleri ne olursa olsun, yetişme koşullarım beni de kısıtlamadı ya da kısıtlayamadı. Yetişme yıllarımda ilgiliminin çeşitliliği de özgürlüğümü besledi.

Daha sonra 60'larda biz bir arkadaşıyla, Tulga'yla Şişli'de ortak bir kat tutmuştuk. Aldığım bir kararla iki bavul, birkaç kitapla yeni bir yer arıyordum. Bu iki bavul, yıllar içinde hayatımda neredeyse bir metafor haline gelecekti. Çok kıymetli bir arkadaşımı o. Onun da benim de birtakım nedenler vardı dağılmakta olan hayatımızda. Onları toparlamaya çalışıyorduk. Geceleri ara sıra sinemaya gidiyorduk. O gündüzleri çalıştığı için suareye... Evden çıkıp Şişli'deki Site Sineması'na gidiyorduk iki gencecik insan. Sinemadan gece on ikiye doğru çıktığımızda da filmle ilgili büyük fikirler beyan ederek, üstümüzde mini eteklerimizle gülererek eve dönüyorduk.

Bunun, yeniden özgürce yaşanabileceğine ben artık, ne yazık İstanbul'da inanmıyorum. Çünkü kadınlara uzun bir süredir baskıcı bir cinsiyetçilik yaptırımları uygulanıyor. Cinsiyetçilik çok tehlikeli bir şeydir. Bu cinsiyet ayrımının odaklaştırıldığı çizgide ben erkeklerin de insan olarak çok eksildiğini düşünüyorum. Çünkü, bir de erkekleri düşünün. Kendilerine verilen rolü zaten binlerce yıldır taşıyorlar üzerlerinde. Taşıdıkları o rolle –elbette içinde dünyaya çok iyi şeyler kazandıranlar olduğu halde– o bölümdekileri de genellikle düşünce insanları, bilim insanları, sanatçılar olarak düşünürsek, bu egemen olma duygusu, onları hasta ediyor, sakatlıyor kanısındayım.

Benim çok erken yaşlarda düşündüğüm bir deyiş vardır: Erkekler ağlamaz. Bu deyiş kafamı çok meşgul etmiştir. Erkek figürünün bir duygusu ve düşüncesi yok herhalde, demiştim. Hiçbir şeyden acı duymaz mı, etkilenmez mi, hüzünlenmez mi? Şimdi bu rol bence erkekler için ağır, hastalıklı bir rol. Duyarsızlık iyi midir? Duyarsız insan ağlamaz. Duyarlılığını köreltmesi gerekiyor demek erkekler eğitilirken. Bu rol giydiriliyor: Ben ağlamam, ben şunu yapmam. Erkek, dayak yemez, döver. İlkokuldaki çocuklar birbirleriyle kavgıştıklarında eğer biri öbürünü alt ettiyse, o alt eden kabara kabara gezerdi. Alt edilen de bir yere siner, yok olmaya, görünmemeye çalışırdı...”

Pastane'ye, çok sevgili bir dost giriyor: Ayşe Sarısayın. Fûruzan'ın “Çok önemli bir şairin, Behçet Necatigil'in soy bir edebiyatçı kızı. Yeni dostlarımdan biri. Bugünlerde bu yeni dostluklar açısından çok şanslıyım” dediği Ayşe Sarısayın'ı neredeyse 30 senedir tanıyorum. Fûruzan'la aynı fikirdeyim. Ayşe'nin bir randevusu varmış. Bir süre bizimle oturup başka masaya geçiyor. Yazısını, akşam gönderecek. Eve gelince, doğal olarak ilk işim onu okumak oluyor:

Sezdirmeden...

Fûruzan için bir yazı yazmam önerildiğinde, hiç duraksamadan, “Elbette!” dedim, “Onur duyuyam...” İlk kitabı Parasız Yatılı'yı okuduğumdan bu yana ‘benim yazarım’ diyerek izini sürdüğüm, öykülerinde iğne oyası inceliğinde işlediği dünyaları içimde yaşattığım, kendimi hep çok yakın hissettiğim ve edebiyatına ‘içerden’ bakabildiğime inandığım bir yazara, ilk kez ‘dışardan’ bakmam gerekeceğini, telefonu kapattıktan sonra düşünebilirdim ancak. Ardından bastıran korku, “Nasıl altından kalkacağım?” sorusunun yanıtsızlığı, midemde küçük bir kasılma yine...

Böyle başlamışım, iki yıl önce Fûruzan için yazdığım bir yazıya, ardından da Fûruzan'ın edebiyatıyla ilişkimi tanımlamaya çalışmışım: İnsanın edebiyata bakışında, dahi da ötesi dünyayı algılayışında yadsınamaz etkileri olduğuna inandığı bir yazar ya da şair için yazmak, onu düşünmeye benzemiyor hiç. Düşünürken onun edebiyatıyla başbaşayım çünkü, aramıza giren hiçbir şey yok. Tüm kuramlardan, doğrulardan ya da

yanlıslardan soyutlanmış, salt bir şeylerin örtüşmesinden kaynaklanan, belki de dünyaya benzer pencerelerden bakmanın sağladığı ve kimsenin bilmediği, gizli bir ilişki bu. Edebi bir metinden yola çıkarak kendimle ve hayatla hesaplaştığım kısa zaman dilimleri, belki kendimi ve hayatı sorgulayarak dünyayı tanıma, insanı anlama, bir şeyleri yerli yerine koyma çabası. Çok saf, neredeyse çocuksu, bir o kadar da derin birliktelikler... Hayır, Fûruzan için yazmak çok güç, tek yapabileceğim onun metinleriyle kurduğum ilişkiyi, bende yaşayan Fûruzan'ı bir kez daha anımsamak, ancak bu...

Bir kez daha aynı duygular, bir türlü yanıtını bulamadığım "nereden başlasam?" sorusu... Belki gereksiz bir telaş bu, Fûruzan 'benim yazarım' olduğuna göre, bu sorunun hiçbir anlamı yok belki de; başımı alıp gitmeliyim, yol nereye götürürse...

6 Mayıs 2006 tarihinde yitirdiğimiz değerli yazar, yayıncı Erdal Öz, 2003 yılı Dünya Öykü Günü'nde yaptığı bir konuşmada şöyle diyor: "Kurmaca dünyasının insanları, gerçek dünyanın insanların yanında çok daha boyutludur, çok daha ölümsüzdür. Gerçek dünyanın insanları ölümlüdür, ama yaratılan öykülerdeki tipler ölümsüzlüğe adaydır. Yeter ki sözcüklerle yaratılan, çizilen o büyümlü dünya, öykü disiplini içinde, yeni bir gerçeklik olarak var edebilsin."

Fûruzan'ın yapıtları, Erdal Öz'ün bu görüşünü tümüyle karşılıyor benim için. Parasız Yatılı'nın ana kızı, Edirne'nin Köprüleri'nin Adile Hala'sı, Temizlik Kolu'nun Hediye'si ve zamanında iyi günler görmüş ninesi, Gül Mevsimidir'in Mesaadet Hanımı ve genç yaşta yitirdiği sevgilisi, yaşlı kadının Pazar günlerinin tek sahibi Rüştü Şahin, Benim Sinemalarım'ın sinema tutkunu yoksul Nesibe'si, aynı evin bir başka odasında yaşayan kiracı, iki çocuklu genç kadın, Ah... Güzel İstanbul'un eski genelev kadını Cevahir'i, uzun yol şöförü Sarı Kâmil'i, Günübirlik Adada'nın zengin köşkünde hizmetçilik yapan on beş yaşındaki Cennet'i, onun yoksul, çaresiz babası Enver Efendi... Hepsi de bende yaşamaya devam ediyor hâlâ.

Bu karakterlere ilişkin bazı ayrıntılar var, asla unutmadığım. Belki Benim Sinemalarım'daki komşu kadının, "katlanmayı öğrenmeden gittiniz üstüne" demesi unutulmaz kılmıştır onu. Belki de Nesibe'nin, kaybolan kızının acısıyla içi kavrulan, ancak bunu bile açığa vuramayan annesine, sevgisiyle destek veren tek kişi olmasıdır onu benim için önemli kılan... Ah... Güzel İstanbul'daki Cevahir'in, kalan dolmaları, evden ayrılırken evsahibi yaşlı kadına bırakmasını unutamam bir türlü; bu tavırla, Cevahir'in dönüşünün olmadığı kesinlik kazanmıştır çünkü. Günübirlik Adada öyküsündeki hizmetçi kız Cennet'in, babasına besleme olmak yerine "işçi olmanın insana daha yaraşır olduğunu" söylemesi, ardından da babasının "Eh, ne diyeyim, bildiğin gibi yap bakalım. Olur ya... Belki biz iyisini bilemedik..." sözleriyle dile getirilen teslimi yeti, umutla doldurur içimi.

Hemen ardından Kırk Yedililer'den unutmadığım resimler: Emine, Seçil, Haydar. İnsanın kanını donduran işkence ortamında yeşeren bir Anadolu masalı, binlerce yıllık bir efsane ya da sıcacık bir türkü: Leylim Nine, Kiraz Kız, Nazık Kadın... Ve Nüveyre öğretmen! Cumhuriyet'in 'idealist' eğitim ordusunun sadık neferi, cinsel kimliği olmayan bir kadın. Kızlarını - oğlunu ayrı tutarak - sorgulamaya gerek duymadığı - bir ahlak

anlayışıyla yetiştirmeye çalışan Nürveyre öğretmenin resmi, neden silinmiyor hâlâ? Dar kalıpların içine sıkıştırdıkları dünyalarında yaşayan, dışarıya bir kez olsun bakma gereksinimi duymayan ve bakma çabasında olanları acımasızca yargılayan bazı kadınları anımsattığı için mi?

Sonra Sevdâ Dolu Bir Yaz. Hem çok gerçek, neredeyse tamdığım, aynı zamanda da bir o kadar uzak dünyalardan bir kesit, Miltiyadi Aile Gazinosu'ndan yükselen hüzün dolu bir ezgi sanki. Adını değiştirip gerçek olamayacağına inandığı geçmişinden kurtulmak isteyen Şemsigül Şebrazat Debreçenli.

Fürûzan'ın kahramanların bende böylesine iz bırakmasının nedeni de bu olsa gerek; kurmaca olmalarına rağmen gerçek dünyalarda karşılıklarının olabileceğini düşündürmesi, onlarla birlikte yeni yolculuklara çıkabilmek, başka hayatların peşine düşebilmek...

Fürûzan'ın kitaplarıyla ilişkimi sorguladığımda, benim açımdan "öğretmek" gibi bir işlevi olduğunu da görüyorum. Burada "öğretmek"ten kastettiğim salt sözcük anlamı değil elbette. Fürûzan, insana sevgi ve duyarlılıkla bakarken, benim de çevreme ve insana bakışına farklılık getirdiği için rahatlıkla söyleyebilirim bunu.

İlkgencilik yıllarımda haftada bir ev işlerine yardımcı olarak evimize gelen bir hanım vardı: Sulhiye Teyze. Biraz farklıydı konuşması, Yugoslav göçmeni olduğunu duymuştum annemden; ama Sulhiye Teyze'yi merak etmemi, biraz da utanarak onunla ilgilenmemi sağlayan, Edirne'nin Köprüleri'ndeki Adile Hala karakteri olmuştum. Sulhiye Teyze uzayıp giden sorularımı dinleyip, arada bir gürültülü kabkabalâlarıyla böldüğü hayat hikâyesini anlatırken, yüzündeki gülümseme hiç eksilmemişti. Yalnızca memleketinden söz ederken gölgelenmişti yüzü. Üç çocuğu vardı, hepsi de mutlaka okuyacaktı, onun deyişle "başka türlü olmazdı, mümkünatı yoktu!" Uzun süredir tanıştığım, ancak Adile Hala'nın etkisiyle tanımaya çalıştığım Sulhiye Teyze'yi görmeyeli otuz yıldan fazla oldu neredeyse, Edirne'nin Köprüleri'ni okuyalı da da çok, ama her ikisi de birbirleriyle özdeşleşmiş olarak hâlâ yaşıyorlar bende.

Başka bir utancı ise, Temizlik Kolu'nun Hediye'si ve onun zamanında iyi günler görmüş ninesiyle yaşamıştım. Bu öyküyü okuduğumda, önce ilkokulda iki yıl temizlik kolunda bulunduğumu anımsamış, ardından da birlikte olduğum arkadaşlarımı düşünmüştüm. Aralarında Hediye'ye benzeyen bir çocuk var mıydı acaba? Temizlik koluna girmemin, evimizde konu bile olmadığımı düşünmek, adlandıramadığım bir utanç duygusu yaratmış olabilir mi o zaman, yoksa şimdi mi yakıştırıyorum bu utancı, bilmek olanaksız...

Fürûzan'ın okurunu alıp götürmesi, kurmacanın ötesine geçerek gerçek dünyalara doğru uzun yolculuklara çıkarması, yalnızca insana ve topluma karşı duyarlılığından kaynaklanmıyor kuşkusuz. Fürûzan'ın öyküleri, hatasız resimlere benziyor, tiplerindeki ve gözlemlerindeki canlılık, anlatımındaki yalınlık, ayrıntılardaki gerçeklik, dildeki ustalığı, yöresel konuşma biçimlerini abartsız kullanabilmesi ve bunların yanı sıra okuru duyularıyla yakalamayı başarması... Daracık arka sokakları, yoksulluk kokan evleri, tek göz odalarda yaşayanları, gözümüzden kaçan ya da rahatımızı kaçırmamak için özellikle gözden kaçırdığımız alçakgönüllü, kırık dökük, çoğu onurlu insanları, ince hüzünlerle sar-

malanmış kadınları, başkaldırma çabasında yitip giden genç kızları, ezik, kavruk, ağr-başlı ve hep az konuşan erkekleri, hayatın tüm yükünü taşıyanları, ötekilere yer açanları anlatırken asla yoksulluk edebiyatı yapmıyor, küçük dokunuşlarla, sezdirmelerle okurun bütünü kavramasını, resmin tamamını görmesini sağlıyor. Yoksulluk çoğu zaman bir koku Fûruzan'ın öykülerinde, bazen soluk bir renk, belli belirsiz bir ses, ancak öylesine gerçek ki, sayfalar dolusu sözcükten çok daha etkileyici.

İlk basımı 1972'de olan Kuşatma'yı okuyuşum bir sonraki yıl olmalı. Okuduğum ilk bas-ki, hâlâ kitaplığımda; kurşun kalemle notlar alınmış, hayli yıpranmış bir kitap. Kuşatma'yı evdeki değişmez kitap okuma disiplinin dışına çıkarak okuyabilmem, büyük olasılıkla iki tane olmasından – kitaplar, asla hırpalanmadan, üzerine not alınmadan, sayfaları kırıl-madan, tercihen yatarak değil de oturarak okunurdu çocukluk evimde –. Kuşatma, kendi ders kitaplarım dışında bu kuralı bozabildiğim çok az sayıda kitaptan biri. Bunca yıl sonra altını çizdiğim satırlara göz atmak, farklı bir heyecan yaratıyor bende:

"Annem benim için daima bir gürültüdür. Yerine göre değişen, ama hep sestir. Gerile-re itmişimdir onu, aşmışımdır da... Sesini engellemenin yolunu bulamamışımdır." "Sen alışmanın, bir koltuğa, bir kitaplığa, bir sabah kahvesinin karşılıklı içilmesine, bir evin hiç çaba gerektirmeyen gidişine çok yabancısın, niye?" "Çocukluğun silinmediği yüzde, yal-nız gözler inandırıcı olmayan bir bakışla doludur; on yedi on sekiz yaşın yerleşmemişliği." – Tokat Bir Bağ İçinde öyküsünden.

"Çocukluk bir ak kitaptır. Her şey derin yazılır bre dağılı Temir." "Günübirlik yaşa-maktan köreldik, karardık." – Redife'ye Güzellemeye öyküsünden.

"Evet, acıları yüklenmek, kimsenin acısına katılmamakla elde edilen erdemlerden-dir." "Çünkü bizim katımızdakiler kapanarak yok ederler zayıflıklarını. Yaşamının gerçekliği derine inmekle değil, derinlikliklerin bizim elimizde olduğunu savunmakla güç-lendirilir." – Gül Mevsimidir öyküsünden.

Ve aynı öyküde on dokuz yaşındaki torun Nedim'in yaşlı kadına söyledikleri: "Evet, eskiden bir dramınız varmış sizin. Oysa burcuvaların dramı yoktur."

Henüz on yedi yaşındayken, ne düşünerek bu satırların altını çizdiğimi bilemem el-bette, ancak şimdi, bugünkü bakışla da yine aynı şeyi yapabileceğimi düşünüyorum. O zaman da, belki tümüyle içgüdüsel olarak üstünde durulması, ilk okumada algılanan an-lamın ardında, içerdiği başka anlamların irdelenmesi gerektiği sezgisiyle yapmış olabilirim bunu. Annenin bir gürültü olmasının, bir evin hiç çaba gerektirmeyen gidişine yabancı olmanın, çocukluğun ak kitaplığının, on yedi on sekiz yaşın yerleşmemişliğinin ya da bur-cuvaların dramlarının olup olmadığı sorusunun çağrışımları, yirmili yaşlarla kırklı ellili yaşlarda çok farklı olsa da, sanırım önemli olan her zaman çağrışımlara açık olması.

Sevgili Fûruzan'a içten teşekkürler, – edebiyatımıza unutulmaz katkılarından öte – edebiyatı, bizim edebiyatımızı vazgeçilmez biçimde sevmemi sağlayan yazarlarımdan biri olduğu için, bir de bana, tıpkı öykülerindeki gibi, çevreme ve insana farklı bakmayı hiç sezdirmeden öğrettiği için...

Ayşe Sarısayın

Özdemiroğlu İlköğretim okulu'na giremedikse de dışardan fotoğraflar çekebildik.

Özdemiroğlu İlköğretim Okulu'nda ortada kimse yokken girişe dalıp Mustafa Kemal Atatürk'le birlikte olabilmenin sevinciyle bir fotoğraf çekilebildi.

Tren köprüsü'nde ilk şans deneyimlerini yaptığım günlerde taşların üzerinde adım sayılarımı yineliyorum: Kaldım, geçtim, kaldım, geçtim.

Gazi Mustafa Kemal Paşa İlköğretim Okulu okuduğum yıllarda sadece Gazi İlkokulu'ydü. Ve içeri girip, merdivenleri adımlarken bir zaman kaymasının olduğunu duyumsadım.

Ve o sabah Fûruzan'ı, yıllardır "hep oturduğu" Şişli semtindeki evinden alıyoruz. Fûruzan'ın okulları ve semtlerine doğru yola çıkıyoruz. Önce Kadıköy... O okullarda ve mekânlarda duyumsadıklarımı, gözlemlerini sonraki buluşmalarımızda anlatmasını rica ettim ve teybe kaydettim. Ve Fûruzan'ın sesinden o yolculuğun hikâyesi oluştu.

"Kadıköy'deki ilkokul karşılaşması hepimiz için düş kırıklığıydı. Çünkü Özdemiroğlu İlköğretim Okulu'nun müdürü bir gardiyan anlamına bürünmüş yüzüyle gelip.. -yüzü tam öyleydi, biz ona nasıl görünüyorduk, bilemiyorum, kabul görebilmek için herhalde hoştuk, gülümsüyorduk- 'Giremezsiniz buraya' dedi. Şimdi bir okul müdürü nasıl oluyor da böyle konuşuyordu? Onu anlayamadım. Ben, o okulda beş altı ay okudum sanıyorum. Çünkü, sürekli kaldığım okullarım olmadı benim. Müdür bize şu açıklamayı yaptı: 'Kaymakamlıktan izin almanız lâzım.'

Gezi boyunca okullarımın koridorlarından söz edip durmuştum. İşte o koridordayım. Yer karoları bile değişmemiş. Aynı güzellikte korunmuştu.

Gazi Okulu'nun bende sürekli hayranlık uyandıran bahçesi yine aynı güzellikte duruyordu. Oradaki pencereler açıldığında içeri giren ışık ve yeşillik bende bayram duygusu yaratırdı.

Yapacağımız okulun içinde bir sınıfa girip resim çekmekti. Kapısında, bahçesinde, girişinde fotoğraf çekmekti. Bizi içeri sokmadı. Biz, tabii büyük atraksiyonlar yaparak birkaç kare resim çekmeyi başardık. Sonra arka bahçeye geçtik. Bu okulların binaları hiç değişmemiş neredeyse. Fakat yanlarına ekler yapılmış. Yapılanlar da hiç güzel değil. Oradan bir hayli şaşkın, kızgın ayrıldık..."

Okulun yüz metre kadar aşağısında bir tren köprüsü var. Oraya doğru yürüyoruz...

"Sonra, çocukluğumun ünlü tren köprüsüne gittik. O köprü'nün çocukluğumda önemli bir yeri vardır. Bu, çok küçük bir çocukluk. Çünkü erken başlamış bir ilkokul hayatım var. Sabahları evden çıkardım, akşam dönerdim. Tam gün okurduk biz. Öğleci, akşamcı diye bir şey yoktu o yıllarda. Köprü'nün dar kaldırımlarını enlemesine kaplayan, köprü'nün başından sonuna ulaşan taş döşemeler

vardı. Başlardım ilk taş adımı atınca geçcem, geçmeycem, geçcem, geçmeycem diye sayarak yürümeye. Sonunda kimi günler sınıfımı geçmeyeceğim çıkarsa öylesine sıkılırdım ki... Ben kalacak mıyım? Derslerimi de çalışıyorum! Nasıl kalırım? diye bir karış suratla okula giderdim. Ve bu, günümün bir iki saatini dalgınlıştıran kafamı uğraştırırdı. Geçmeyeceğim kararı verip çevreme bir süre sonra dalar giderdim. Çocukluk! Bu sayılarla fal tutmalarım bir süre devam etti.

Sonra bir gün oturdum taşları saydım. Eve gittim. Taşları kâğıda çizdim. Taş bölüntülerinin sayısında karelerin kaç tane olduğu ortaya çıktı. Başladım saymaya geçcek, geçmeyecek, geçcek, geçmeyecek... Geçmeyecek çıktı. Geçmeyecek diye ilk adımı atarsam geçecek çıkıyordu. Bu kurnazlığımı her gün gayet iyi kullandım. Her gün okula geçecek sonucuyla gidiyordum. Bu da bana yüksek bir güven veriyordu.

O köprünün bitiminde, annemlerin dediğine göre Avustralyalı bir aile oturuyordu. Siz de gördünüz ya çok güzel bir konaktı. Dıştan baktığımızda yapı hâlâ iyi durumdaymış gibi geldi bize. Fakat bahçe yanına gidince önce hep birlikte neyi gördük? Yapıda o bütün bırakılmış olanlardaki acıklılık vardı. Pencereleri kırılmıştı. Eskimiş, yırtık perdeler uçuşuyordu içinde. Belli ki bir kişiye aitti ki yapıya pek tecavüz edilmemişti. Görkemli bir bahçesi vardı. Orada, Kadıköy'e özgü –belki de İstanbul'a özgüdür, ben Kadıköylü olduğumdan böyle düşünüyorum– olağanüstü pırıl pırıl yaygın yapraklarıyla manolyalar vardı. Mevsiminde o manolya kokusu dalga dalga kucaklardı insanları taa uzaklardan. O manolyaları, öteki ağaçları tümenden kesmişler. Gördünüz otopark yapmışlar. Bu acıklılık, durdurak bilmeyen gaddarlık sürgit sürgit karşımıza çıkıyor.”

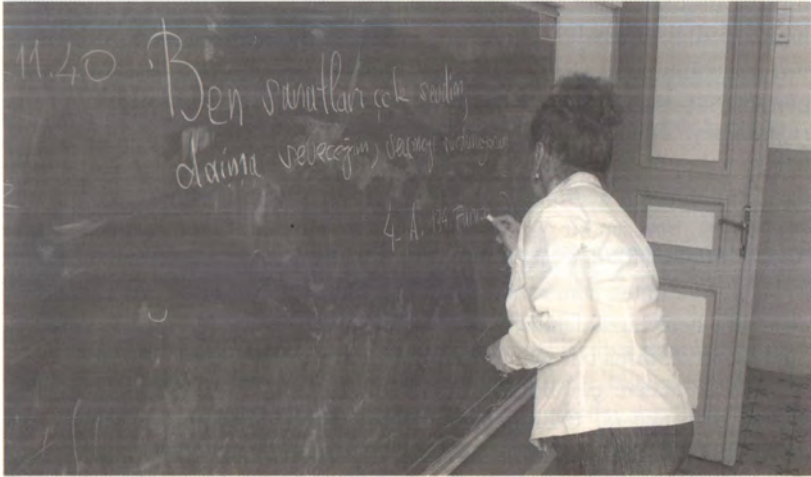
Kadıköy'deki okullar gezimizde, çocukluğundan bu yana hiç gitmediği okullarının yerlerini, içindekileri, sokaklarındaki binaları, her şeyi her şeyi sanki dün oradaymışcasına anlatıyor Füzûzan. Onun rehberliğinde, bir sonraki okuluna doğru yürüyoruz.

“Benim içimde taşıdığım alkışlarla ah ah en güzel okulum dediğim Gazi Okulu'na gittik. Gazi Okulu'nun ilk gördüğümüz kadarıyla ön kapısı zincirliydi. Güzelim ağaçları hâlâ duruyordu. Ön bahçeyi yeşillikleriyle donatmaktaydılar. Adı da Gazi Mustafa Kemal İlkokulu olarak açık bir vurgulanma taşıyordu. Sanırım ilk bakışta okulu çok beğendik. Ben öğrenciyken zaten ana kapıdan girmiyorduk. Yanda büyük bahçesine açılan bir kapı vardı. Öğrenciler oradan girerlerdi. Ana giriş kapısı, o büyük görkemli kapı özel törenlerde açılırdı. Orada konuşmalar yapılırdı. Yana doğru gittik. O kapı da kapalı gibi görünüyordu. Hatta aramızda bir konuşma geçti. Ben, burada bir sürü nalbur dükkkanı var, onlardan bir merdiven bulsak, oradan duvara çıkıp atlarım bahçeye dedim. Tam böyle uç çözümler ararken biri gelip kapı açık dedi. Biz de girdik.

Ben okurken bahçede bir kum havuzu vardı arkada. Şimdi kum havuzu

Ve sınıfa girdim. Elbette sıralar tümüyle başkaydı. Artık ahşap malzemeden vazgeçildiğinden daha çok diğer malzemeler kullanılıyordu. Fakat pencerelerin hepsi özgündü. Doğramaları sapasağlam duruyordu.

"Tebeşiri aldım, yazım eskisi kadar iyi olmasa da –çocukların yazıları yuvarlak, açık satırlarla sürer– ben de yazarken bu gayreti gösterdim."

yoktu. Biraz canım sıkıldı. Çünkü orada biz ne çok eğlenirdik. Büyük bahçe ise aynen, büyük bahçe olarak duruyordu. Yürümeye başladık. Girişin yüksek alınlığında yer alan balkonda biri oturuyordu. Bizi gene bir telaş sardı. Biz içeri girdik ama geri püskürtülüp buraya da mı giremeyeceğiz! Balkona dönüp baktığımızda bize gülümseyerek selam verdi o kişi. Biz de iyi günler efendim, biz şuyuz buyuz, şu amaçla geldik deyince 'Buyurun, elbette girin,' dedi. Biz o denli büyük bir müjde olarak kabul ettik ki bunu, neşemiz yerine geldi. Sonra büyük bir kibarlıkla bizi kapıdan karşıladı. Bu gezinin nedenini ayrıntılarıyla açıkladı. Müdürmüş. Çok memnun oldu dinlediklerinden. 'Buyurun efendim. İstedığınız sınıfa girin, istediğiniz gibi okulunuzu gezin' dedi. Büyük bir rahatlamayla geldik. O ilk saçma sapan karşılaşmanın kötü duygusunu hızla attık üzerimizden.

Hemen girişteki koridorda, burada yemekhane vardı deyince Müdür Fikret Tekeloğlu 'O birinci sınıf oldu şimdi. İlköğretim okulu olduğumuzdan bazı bölümlerin sınıflarını çoğalttık' dedi. Ben bir koridor düşünüyüm ya ilkin gezdiğim okulların koridorlarında nerde ne değişiklik var ona bakıyorum. Bu ilgimi şöyle yorumladım: Çocuklar –o yaştaki çocukların tümü küçük küçük– anne kucağından derler ya ayrılıp okula başlıyorlar. Bu ufacık tefecik varlıklar, o kocaman kocaman koridorları çok derinden duyumsuyor olabilirler. Çünkü bende böyle bir duygu var. Hep koridorlar.. Bütün okulların koridorlar belleği oluşmuş...

Sonraki aşamada üst katlara çıktık. Sınıflara girdik. Gerçekten çok dost bir insandı Fikret Bey. Oradan mezun olduğumu sandı. Bense oradan da mezun olmamıştım. Acaba, ben hiçbir ilkokuldan da mezun olmadım mı, diye de düşünmüştüm yakın yıllarda!.. Bir öğretmen anımsıyorum bu okulumda dedim. Sonradan senin bana söylediğin gibi ne de çok şeyi biriktirmiş olduğumu ayırt ettim. Sanki ben o okula çocuk olarak beş altı ay önce gidiyordum. İnsan zihninin böylesine ayrıntılı bu kayıtları nasıl tuttuğu sorulacak şey. Binalarla ilgili konumlanmaları girmeden anlatıyordum. 'Kum havuzu yıllar önce kapatıldı' dedi müdür. Öğretmenimi unutmadım okulumdan, okulunuzdan dedim. Mevrure Öğretmen. Öylesine iyilikle yer etmiş ki adı bende... Sevecen bir öğretmendi. Müdür 'Mevrure Öğretmen bıraktı.' Ve demez mi 'Söylediğiniz gibi bir öğretmendi. Bir süre önce vefat etti.'

Eve döndükten sonra niye acaba ben okullarıma gitmeyi hiç akıl etmedim diye beni hüzünlendiren bir düşünceye kapıldım. Ne anlamı vardı bu hüznümün! Aklıma bile gelmezdi böyle bir ziyaret.

Müdür bizlere çay ikram etmeye kalktı. Çok dostaneydi davranışları. 'Bakin' dedi bizlere. 'Okulumuzun ünlü mezunlarının fotoğraflarının olduğu bir levha var. Sizininki de koyalım Füzruzan Hanım.' Ne yazık ki buradan mezun olmadım dedim. Oradaki ünlü mezunların fotoğraflarına birlikte baktık. Sevgili Duygu Asena, İnci Asena, Bülent Ersoy... Başkaları da var...

Merdivenlerin ara sahanlıklarında yeniden tavanının yüksekliğine baktım. Ne kadar cömertçe ferahlık duygusu katılarak yapılmış bir okuldu. Bu küçük bir çocuk için, sevindirici bir oyun alanı güzel bellek kayıtlarına neden olmuştu.

Okulun müdürü Fikret Bey bizi gerçekten içtenlikle, sevecenlikle buyur etmişti. Cemran arkadaşımız oraya hangi amaçla geldiğimizi biraz da beni överek anlattığında müdür bey çok ilgilendi. Mezunların fotoğraflarını getirdiler, aralarında hangisi olduğumu bana sordu. Ben de ona bu okuldan mezun olmadığımı dedim. Onlar bu okulu bitirmişler, ben bir ara burdaydım. Sonra ayrıldım.

Duygu'yu görünce hüznümlendik... Müdür yeniden 'Sizin resminizi de koyalım' deyince peki, bir ara burada da öğrenci olmuştur, açıklamasıyla elbette olabilir dedim. Kendisine şimdi fotoğraf yollayacağız, teşekkürlerimizle.

Ayrılırken ön kapıdan çıksak deyince 'Tabii tabii' diye olumladı. Bu sa-
londa bu büyük aynalar yoktu dedim. Gülmeye başladı. 'Hiçbir şeyi de unut-
mamışsınız. Evet, biz sonradan koyduk.' Okula ne kadar özenle bakıyorsu-
nuz. İlginç bir yorum yaptı. Dedi ki: 'İyi bakmamız lazım. Çünkü yoksa kı-
zıyor. Arada sert sert bize bakıyor.' Kim? 'Mustafa Kemal Atatürk' dedi.

Öteki okullarımı da gezdim. Beni en derinden etkileyen şu oldu:

Gazi Mustafa Kemal Paşa Okulu'nda müdür bizi uğurlarken bir 23 Nisan Bayramı kutlamasından çıkmış gibi çok uçarı bir hal gelmişti üstü

Cumhuriyet Türkiye'sinin o zorluklar döneminde, ilk yıllarında eğitime ve çocuklara ne kadar önem verildiğini kanıtlayan yapılarla karşılaşmıştık. Önemli mimari değerler taşıyan binalar yapmışlardı. Hepsi sanırım yerindeler. İsteyenler gidip bakabilir. Yolculuğumuz boyunca o okulların giriş merdivenlerindeki mermer korkulukları size yineleyip durdum. Bunların fotoğraflarını çekelim diye üsteledim. Çünkü onlar, Cumhuriyet Dönemi sivil mimarisinin ilk örnekleridir. Ankara'da, Etnografya Müzesi'nde de vardır o merdivenler. Her okula gidişte işte şu merdivenler dedim. Biliyorsunuz bu merdivenler, koridorlar, bahçeler ağaçlar yinelemelerimin içinde pencereler başı çeker. Pencereler çok güzeldir. Tavanlar çok yüksektir. Yeşillikleri kucaklar. Gazi Mustafa Kemal İlköğretim Okulu'ndaki camların yine çocukluğunun ağaçlarına açılması beni şaşkınlıkla etkiledi. Çünkü küçük bir öğrenciyken arada bütün çocuklar gibi dersten koptuğumda dönüp ağaçlara bıkmadan, sevinçle bakardım. Ağaçların kıpırdanmasını, oynamasını, mevsim değişikliklerini taşımalarını –onlar ayrıca bir çocuk için öğreticiydi– izlerdim.

Yeldeğirmeni'ndeki okulunda en etkili anım yazı ödevindeki bir başarıdır.

Yeldeğirmeni'ndeki okulun arka bahçesine ek binalar ve tel örgülü bir basket alanı yapılmış. Bahçe tümüyle değişmiş.

Yeniden düşününce biz ne çok sık ev değiştiren anne-kızdık demek ki... Annemin beni koruma duygusuyla gittiği en yakın yerdeki okula yazdırılıyordum belli ki... Çünkü okulların semtlerle olan yakınlığını gördünüz. O yıllarda çocuklar özgürdüler. Yürüyerek giderlerdi okullarına. Servis gibi şeyler yoktu. Annelik koruma önlemi sonunda bir sürü okulum olmuş benim de..."

Sıra Yeldeğirmeni'ndeki okuldaydı...

"O güzel binayı da gördünüz. Kapısı ağır bir zincirle kapatılmıştı. Ancak önünde fotoğraflar çektik. Oranın öğrenci girişi de arkadandı. Öğrenciler bahçe kapısından girerlerdi. Biz de oradan girdik. Birkaç yıl önce bu binayla ilgili duyumlarım olmuştu. Çocuk Esirgeme Kurumu yurdu yapmışlardı. Binayı tümenden değiştirmeleri olanaksız. Çünkü o, azınlıklardan birinin Osmanlı Dönemi'nde yaptığı çok güzel binaydı. Özellikle içini görmenizi isterdim. Sonradan ilkokul yapılmıştı.

Bir koruma kulübesi ve görevliler vardı. Gezip görme isteğimizle ilgili

konuyu anlattık. TÜYAP, ünlü yazar, mazar, kitap gibi açıklamalar yapıyorduk. ‘Çocukları mı göreceksiniz?’ oldu bize yöneltilen soru. Çocuklardan çok biz okulun içini ve bir de benim okuduğum şu son kattaki sola düşen sınıfı görmek istiyoruz dedik. ‘Yok’ dediler. ‘Olmaz. Yalnızca fotoğraf çekin dışarıdan.’ O an bana yine ağır bir hüznün bastı. Oradaki çocuklar bizden niye sakılınıyordu? Ya da biz bu çocuklardan niçin sakılınıyorduk? Hâlâ anlamış değilim. Orası Çocuk Esirgeme Kurumu Yetiştirme Yurdu ise çocuklar bizden hangi düşünceyle, niye esirgeniyordu? Bizden esirgemelerini gerektirecek bir şeyler mi vardı yaşadıkları ortamda? Bunları çok uzun düşündüm. Hâlâ da düşünüyorum. O bölüm sorularla dolu oldu bizler için. İlkinde büyük bir kabalık gördük. İkincisinde olağanüstü bir uygarlık ve sevgi dolu bir karşılama. Üçüncüde acı vardı...

Unutamadığım ikinci öğretmenimse bu giremediğimiz Yeldeğirmeni’ndeki okulda İbrahim Öğretmen’di. Ne garip bunca okul değiştirmişim salt iki öğretmeni unutamamışım. İbrahim Öğretmen’le ilgili anılarımı daha önce anlatmıştım.

Yeldeğirmeni’ndeki okulun arka yanındaki sokakta bulunan bir evin bir katında kirada oturuyorduk. Orası Yeldeğirmeni’nin eski konaklarındandı. Yeldeğirmeni’nin tarihinde levantenlerin yeri çoktur. Fransızlar’ın biraz da İtalyanlar’ın, Museviler’in, Ermeniler’in, Türkler’in yaşadığı bir yer olarak bilinirdi. Oradaki yıllarımızda kiraladığımız yapı bakımsız, hayli eskiceydi. O konak bugün restore edilmiş. Yine de çizgilerinde güzelliğini epeyi koruyor. Arasız ev değiştirmekten yakındığımı anımsamıyorum. Çocuklar serüvencidirler belki de ondan. Her yeni ev, yeni bir durumdur onlar için. En azından benim için öyleydi.

Konağı gördünüz. Fotoğrafta da var. O yapıların ana giriş kapılarının merdivenleri çoğunluk içerlek olur. Sanki bir korunma noktasıdır orası içeri giren için. Ev, ilk geri çekilişini yapmıştır sokakla bağını keserek.

Neredeyse bütün çocuklar aynıdır. Bu özellikteki yapıların merdivenlerinde oturup oyun kurarlar. Ya da sokağı izleyerek kendi başına bir şey düşünürler. Biz, o evde otururken bizim kat, okulun arkasındaki bahçe yönüne düşüyordu. Yeldeğirmeni’ndeki okulumun bahçesi görünürdü. Orası tam bahçeydi. O gördüğümüz ek yapılar yoktu. Kaldığımız evin bahçesi de bakımlı değildi, ama güzeldi. O bakımsız bahçeleri ben çok sevdim. Edebiyatıma da yansılar. Oradan, katımızdan baktığımda okuduğum sınıfı da görürdüm. Sınıftan bakınca da bizim katı... O evi görmek bir güven duygusu mu verirdi? Bir şakalaşma gibi miydi oradaki günlerimle? Bilmiyorum...

Yalnız bir şey anımsadım çocukluğuma ilişkin. Bana mı anlatılmış? Fakat bendeki izinin derinliğini ölçemiyorum. Konuya burada da değinmek istiyorum. Sanıyorum sekiz dokuz yaşım arasındaki bir zamanda oluyor bu.

Okula en yakın evlerden biriydi Yeldeğirmeni'nde bir ara, bir katında oturduğumuz bu ev. Ama asla bu kadar bakımlı, yeni değildi. Korumaya alınmış olmasına sevindim.

Bana anlatıldığına göre hiç gülmeden oturan bir çocukmuşum. Daha önce biraz söz etmiştim. Hiç gülmezmişim. Bu saptamayı çok yadırgadım. Acaba niçin gülmüyordum diye... Neler olmuştu hayatımızda da belleğimin derinlerine gömmüştüm? Bilmiyorum. O yıllar evde yaşananların bende çarpıp yıktıklarını bilinçle mi algılamıştım? Çocuklarda kötü anıları temizleme mi, inkar mı oluyor? Yoksa bu çocuk varlıklar hayatın tortulu çöküntüsünü taşımak mı istemiyorlar? Çünkü iki üç yıl hiç gülmediği söylenen bir çocuk... Çözemeyeceğim, bu beyin çalışmasının ret bölümü nedir? bilmiyorum.. Diğerlerini kayda geçirdim. Bu, belki benim kendime olan söylendiğine göre sağlam özgüvenimi oluşturma mimarisinin başlangıcı, temeli miydi acaba? diye düşünüyorum. Bu da genellikle kız çocuklarda nerdeyse sık rastlanmayan bir olgu... Annemin de taşıdığı geçmişinden söz etmeyi sevmeyen tutumun bende bir yansıması mıydı?"

Öğlen olmuştu. Moda'ya geçmeli, yemeğimizi Ayazma'nın üstündeki, günümüzde de keyifli bir mekân olan Koço Restaurant'da yedikten sonra, Füzüzan'ın anlattığı mekânlara, Yoğurtçu Parkı'na Fenerbahçe'ye doğru yola devam etmeliydik...

"Annemin varıl akrabaları Moda'da oturuyorlardı. Biz de orada yaşadık bir ara. Moda benim için hâlâ çok güzel bir yer. Ama o yıllardaki güzelliğini ise herkes biliyor. Çok da eski bir zaman değil bu. Bir kere semtler güzel kokuyordu. Manolya kokuyordu. Çam kokuyordu.. yasemin, hanımeli, akasya, fül... Bir rüzgâr esiyordu akasyalar pıtrak gibi savruluyordu. Böyle bir kenti bizler bitirdik.

Hep birlikte gittik Ayazma'ya. Moda Burnu'ndaki Koço'nun altında ki Ayazma'ya. Çocukluğumuzda bizim için en çekici serüvenlerden biri de Ayazma'ya gitmekti. O, gizemli, gölgeli, loş, nemli, gizli bir nokta gibiydi. Anlatmıştım. Bu kez gittik ne gördük? Ayazma turistik bir kartpostala dönüştürülmüş. Kiliseleştirilmiş neredeyse. Birtakım yaldızlı, dışarlak ikonlar asılmış. Ben, Ayazma'yı bu gidişimde hiç de insana düş kurduracak bir yer olarak görmedim. Benim Kadıköy'ümün yıkılan şeylerinden biri de Ayazma...

Moda Burnu'nun üstünde yükselen yarlardaki mekânlardan caz müziği sesleri yansırdı İskele'ye doğru. Kadıköy yakasından yetişen önemli cazcılar oldu hep. Nühket Ruacan, Neş'et Ruacan hemen anımsadığım adlar. Kadıköy, klasik batı müziği, Türk müziği, caz sesleri taşıyan bir coğrafyaydı. Seslerin dalgalandığı bir yer oldu benim için. Gelelim Moda İskelesi'ne. O gün biliyorsunuz oraya inmek bile istemedim. Çünkü Moda İskelesi o yıllar olağanüstü güzel bir iskeleydi. Hâlâ bir ölçüde öyle. Artık oraya vapurlar uğramıyor. Ondan da vazgeçtik..."

Moda. Çocukluğumun Ay: Öylesine turistik olmuş ki hiçbir çekiciliği gizemi kalmamış.

Kadıköy Yoğurtçu Parkı. Ağaçlar da olmasa her yan toprağa kesmiş.

Kadıköy. Kurbağalidere'nin denize kavuştuğu noktada artık kayak falan yok. Kıyıyı motorlar basmış.

Koço'da denizi seyrederek, dolaştığımız, dolaştırılmadığımız okullardan söz ederek balıklarımızı yedik. Yolcu yolunda gerekti...

“Yoğurtçu Parkı'na gittik. Parkın boz acıklılığı sözcüklerle anlatılır gibi değildi. Yoğurtçu Parkı kurutulmuştu. Derenin bitiminde hiçbir korunağı olmayan bir çöplüğe dönüşmekteydi. Oraya çöp atılmasa da park kendi bakımsızlığından çöplük gibiydi. Ne güzel sandallar vardı Kurbağalidere'nin denize açılan ağzında. Karşı kıyıda da vardı. Karşı kıyıda da burada da sandallar yok artık. Motorumsu motorumsu şeyler var. Motorlar var yani. İçinde o babayani kayıkçı amcalar yok. Olmalı mıydı? Olmalıydı.

Venedik'e gittiğimde gondolların hâlâ çalıştığını gördüm. Halbuki orada Lido'ya ve başka yönlere giden hızlı deniz araçları da vardı. Peki onlar çalıştığına göre gondollar da neden çalışıyordu? Denebilir ki gondollar kanalların darlığına uygundur. Hayır. Venedik'te korunan o değildir. Güzelliktir. İtalyanlar'ın gelişmiş bir estetik anlayışları vardır. İtalyanlar'ın kentlerinde korumaya çalıştığı, bozmadığı çok yapıyla karşılaştım Floransa'da, Napoli'de. Orada bazı ünlü oteller var. Otellerin fasatlarını, yani dış yüzü koruyarak içini modernleştirmişler. Benim en yadsıdığım Park Otel'in –son dönemde annemle bir kez pastanesine gidip oturmuştuk, Yahya Kemal Bey'in de kaldığı Park Otel'in– artık olmaması. Park Otel öylece kalabilirdi. Bırakmadılar. Halbuki dünyada en değer verilen oteller artık şimdi butik oteller. Çünkü butik oteller, kalanlar için büyük bir sunum sayılıyor. Bu oteller türü kentin kimliğini, geçmişini zenginleştiren yapılar olarak görülüyor. Bizde ne oldu? Orası hemen satıldı... Neyse yapımı durduruldu. Fakat şimdi korkutucu çirkinliğiyle bir hayaletler şatosu gibi yükseliyor... Doğduğu kente insanın bu denli acı çekerek ilişki kurması beni öfkeliendiriyor da, üzüyor da...

Venedik ve gondollar.

Kadıköy Fenerbahçe. Denizin üstünde taş kaydırma günlerinden bu yana Fenerbahçe olumluya değişmiş diyebilirim. En azından yeşilliği bol.

Şimdi tekrar Kadıköy'e dönüyoruz. Anlattım. Sandalların bir yerlere gittiği, motorların dizildiği kıyı artık o nokta. Bu bir. Sonra Kadıköy'de Kuşdili Çayırı da güzel bir çayırdı. Orada çayır mayır kalmamış. Bu iki. Zaten Salı Pazarı kuruluyor. Yine de her şeye karşın Kadıköy hâlâ hoş...

Her şeye karşın derken dünyadaki en tehlikeli cümle budur. Her şeye karşın dediğinizde her şeyin nasıl da çekip gittiğinin, bir boyun eğmenin, kabullenmenin de karşılığı oluyor bu cümle. Kadıköy'ün bence en büyük kaybı da benim oturup resmini çizmeye çalıştım Mühürdar Gazinosu. Orası da doldurulmuş. Halbuki o noktada ne güzel bir gazinoydu. Her yeri apartmanla yok etmekteyiz. Bilmiyorum bu işin sonu ne olacak? Yeşillik diye bir şey kalmıyor. Her yere binalar dikeyiyoruz. Binalar giderek çoğalıyor. Çirkinleşerek çoğalıyor."

Bu kez Fenerbahçe Parkı'ndayız. Ağaçların yaprakları yaz esintilerini taşıyor, hafif ot ve çiçek kokularını da birlikte getiriyor bizlere. Deniz, aşağılarda bir yerlerde olmalı!..

"Fenerbahçe Parkı güzel. Yalnız gördüm ki küçükken gidip denize taş kaydırdığımız –uygun taşlar aranır bulunurdu, kaymak taşlar, sonra da denizin üstünde kaydırmaya gidilirdi– kıyı iyice yükseltilmiş... Neyse orası şimdi de güzel. En azından ağaçlı. Fenerbahçe Parkı, park denilecek bir yer.

Paris'teyken de, Berlin'deyken de ne parklar gördüm! Nerdeyse merkezi kaplayan Jardin du Luxembourg'u da gördüm... Yıllanmış, fakat bakımı özenle yapılan bir park. Bizde olsa oraya amanın ne oteller! yapılır, ne devasa alışveriş merkezleri! Aklıma hep bizdeki olumsuz örnekler geliyor...

Aynı güzel durum Berlin için de geçerli. Berlin'de sonbahar öylesine güzel olur ki... Gördün mü bilmiyorum? Çok ağaçlı bir yer olduğundan sonbaharda ağaçların tümü çeşitli renklerle solar. Turunculardan kırmızılara, sarılara, uçuk yeşillere dek... Unutulmaz güzelliktedir Berlin'de sonbaharlar. Bizde? Yok! Çünkü neredeyse ağaç yok. Yani baharı yaza, sonbaharı kışa bağlayan o zamanlar İstanbul da öyleydi. Çok değişik tür ağaçlar vardı. Bizde bu ağaç, yeşillik alan düşmanlığı korkutucu, şaşırtıcı bir şey...

Fenerbahçe'de benden iyi taş kaydıran sanırım bir askerim oğluydu. Çocuklarda ölüm fikri olmadığından ölsün demeyi de kolayca söylerler. Ben, geceleri hep dua ederdim inşallah o ölsün, ben ondan çok kaydırayım diye. O taşları çok sektiriyordu. Onun taş sektirmesiyle de aramızda kimse başa çıkamıyordu. Ben de fena sayıldım, ama o aramıza katıldıktan sonra iyice geri safa düştüm. Birkaç hafta sonra ne yaptım biliyor musunuz? Ben artık taş kaydırmayacağım, sıkıldım dedim. Sonraki yıllarda bu sıradan iddiaları çoktan terk ettiğim halde çocukluğumda pek iddialıymışım demek!"

Fenerbahçe akşamüstüsünü keyifli bir biçimde yaşadıktan sonra, evlerimize dönmek üzere Rumeli Yakası'na geçiyoruz. Yarın, Haliç kıyılarını, oradaki okulları ve semtlerini dolaşacağız Füzûzan'ın. Bugünün tatlı yorgunluğuna, Sezer Ateş Ayvaz'ın yazısıyla bir mola verdim:

Haraç...

*Kaybetmeye yazgılı kahramanların,
yazgıyı kabul
etmeyen her direnişi soyludur... Bu yüzden
güne
erken başlar Parasız Yatılılar...*

İstanbul doğumlu bir yazardır Füzûzan ama geniş bir coğrafyada, insanların, derin bir kaybolmuşluk hissiyle, nasıl savrulageldiklerini anlatır Parasız Yatılı'dan itibaren. Yalnız alt sınıfları değil, Osmanlıdan Cumhuriyete, evrimleşerek dönüşen üst sınıfları da tasavvur eder. Tarihsel dönemlerle biçimlenen zengin bir kültür içinde, mekân ve yönelişler de farklılıklar gösterir, insanlar da. Osmanlı'nın son günlerinden Cumhuriyete, 12 Mart'ın politik atmosferinden, 2000 yıllarına ulaşan Türkiye'nin, tarihsel- toplumsal gerçekliğini iyi okumuş, gözlemlemiş, yaratıcı bir biçimde kendisinin kılmış bir yazar vardır karşımızda.

Öykü ve roman dil'i özgürlüğüdür yazarının: Füzûzan'ın anlatı dil'i, büyük kentlerin caddelerinden sokaklarına, evlerine yürüyen, yoksulluk ve yoksunluklara, kaybetmeye yazgılı olanların dünyasına içerden bakar. Gücsüz kılınanların ayakta kalma mücadelesinden yanadır. Toplumsal yapının eşitsizliklerinin dramatik kıldığı hayatları ve görünmez kıldığı insanları, derinlikli bir dünyanın kahramanları kılar.

Çifte sömürünün öznelere olan kadınların, imgeleri- dünyaları, ev içleri, dükkân ve avluları da çıkar karşımıza, yoksul kızların, isimleri değiştirilerek, 'Haraç' la verildikleri konaklar da...Parasız yatılılar, temizlik kolları, terzi kızlar, yoksulluğun yollarına, sinemalarına dönüşen kent sokaklarında canlanıp, dile gelirler. Kaybetmeye yazgılı kahramanların, yazgıyı kabul etmeyen her direnişi soyludur... Bu yüzden güne erken başlar Parasız Yatılılar...

Kurulu düzen içinde kaybolmaya yazgılı olan ama direnen, hayatları parayla kolaylaşmamış kadınlar, işyerlerinde yenilmemenin zorlu mücadelesine koşarlar. Erkekler ya yoktur, ya da yetersizdir varlıkları. Hayatı güzelleştirmek bir yana, kaba bir sömürünün aracı olurlar, çoğu kez. Sevgili ve baba imgesi olarak, ya çaresiz gecelerin yitik düşleridir ya da geceyi koyalıştran gövdeleriyle, arka sokaklarda, kuytu odalarda, genç kız bedenlerini beklerler.

Sevgili olabilmişlerin genç yaşta ölümleri, kadınları, hayatın zorlu kollarına terk ederek gitmeleri demektir. Dürüst, hümanist bir yöneliş sergilediklerinde bile zaafarla doludur kişilikleri. Politik bir bilinçle aşabilirler ancak kendilerini; Kırk Yedi'lilerin dirençli ama yenik kahramanlarına dönüşürler.

Bütün kahramanlar, Osmanlıdan Cumhuriyete, sınıfsal oluşumların değişmesiyle farklılaşan bir koşullar ağı içinde yaşar. Toplumsal ve mekânsal değişimlerin, yer değiştirmelerin, yeniden biçimlenmenin insani serüvenleridir yaşadıkları.

Füruzan, Türkiye'nin tarihsel- kültürel öğelerini, sorunsallarını, süreklilikleriyle gözlemler ve estetize eder. Örneğin; ilk kitabı, Parasız Yatılı'da yer alan uzun öyküsü 'Haraç'la en özgün anlatımlarından birine kavuşan; Anadolu'lu yoksul kızların, üst- orta sınıflarına, evlatlık, beslemelik olarak gönderilmesi sorununu, 1970'lerde Kırk Yedi'liler romanında*, tekrar karşımıza çıkarır. Osmanlı'dan Cumhuriyet'e, İstanbul konağından, Erzurum'un memur evine, zaman içinde değişip- başkalaşmış bir sorun, maddi ve manevi kültür öğesi olarak varlığını sürdürür. Davranış ve tabiiyetlerle kuşaktan kuşağa aktarılan, çok çeşitli göstergeler yoluyla açığa çıkan bu sorun, Anadolu'nun, içinde bulunduğu toplum ve birey gerçeğinin, önemli göstergelerinden biridir. Öte yandan, Anadolu'ya uzanamayan, onu dönüştüremeyen iktidar ve politikaların, farklı dönemlerdeki iflaslarını da göstermektedir.

Haraç ve Servet...**

Servet, Dizdar Hanımın Horhor'daki konağına bırakıldığında Birinci Cihan Harbi yıllarıdır. Yoksul bir Anadolu kızı olan Servet'in, çocukluktan genç kızlığa doğru bu konakta geçen yaşamında, emeğine, bedenine ve geleceğine el konulur, yoğun bir sömürünün nesnesi yapılır.

"Konağın getirine götürüne seni koştururuz. Burada yer içer, efendilerine saygılı, boynu bükük olmayı öğrenirsin. Bir de edep erkan, di mi yavrum, di mi efem..." (s- 130) denilerek, asileşmeye doğru giden hayatta, kaba el ve ayakları, köylülüğün ve çirkinliğin simgesi olurken, emrine alındığı Dizdar Hanım, "sanki bir porselen üstüne çizilmiş, kaşı gözü, ince gülüşleriyle, odasındaki ipeklerin içinde, incelik ve zerafetin cisimleştiği Bir Osmanlı Hanımefendisidir." Kocaman bir aynanın önündeki camla örtülü kumaş çiçeklerle bezeli saati görmüştüm ilk. Saat sessizce 'tık tık' tıyordu. Saçlarından pembe ipek kurdelaı kaymıştı Hanımın, ılık ve parfüm kokusuyla doluydu oda. Mor atlas perdelerin kapadığı karşı duvara bitişik parlak kumaşlarla örtülü dantellerle süslenmiş bir karyola vardı." (s-130)

Rasubi Bey ve refikası Dizdar Hanım'ın konağı, Osmanlı son dönem yaşam biçimini, gösterişini anlatmaktadır. Sarı kadifeli sofada otururlar, sonbaharın nemli akşamlarında, pırıl pırıl altınlık piriñ mangallar doldurulur, sofaya taşınır ama imgeler, mekân ve zenginlik imgeleri, aynı konak sahipleri gibi geç dönemlerini yaşamaktadırlar.

Bu yüzden de, İstanbullu aşçı Şehime Hanım, Bana kırk yıllık Üsküdarlı Şehime demişler, Hanımefendiye gelince biz o hanımefendilerin daha alalarını biliriz. Ama namus dediğin yalnız bunların eline verilmiştir. Kimseye bırakmazlar. Ellerinde fazlası da olsa... Karının şimdi etekleri tutuşmuş. Zabitten dost arıyor. Anladı, gün zabitin günü. Babriye miralayından aşağısına da kurtarmaz, baspam. Para olacak para. Bu dünyada para her şeyin başı. Senin o hanımefendin var ya, kırkından aşağı değil. Nab yalanım varsa yü-

zme tkr. Ama para karıyı genç tutuyor. Tıkızlığı artmış geri, gerdanı da çift çeneye ynlmış, ama gene de yüzü lam lam yantıyor. Gözleri desen kızgın kedi göz. Ya kırtmaları, sesini yayararak naz, eda yapmaları. Ancak para bu keyfi verir adama. Beni kandırıldıralı. Yerimden kırpdamazdım hiç,  kuruş fazla alacağım, diye. Bunlarınķı etrafıa gösteriş. Dört hizmetkarla zenginlik mi dönermiş?” (s. 128) diyebilmektedir.

Dizdar Hanım, sık sık dışarıya çıkıp bahriye miralaynı ile buluşurken, Servet gibi hizmetkarlar, konağın bahçesini bile bilmezler. İnsanın evresiyile, içinde bulunduğu kentle ilişkisi de, sınıfsal belirlenimlere tabidir çünkü. Çalışanlar olan bitenin farkında değil-lerdir, savaş koşulları, konağın dışındaki dünya, değişen başkalaşan sosyal hayat, iktidar ilişkileriyle belirlenmektedir.

Servet'in, beden imgelerinin ve kendi hakkındaki fıkrinin de toplumsal-sınıfsal ayrımlara dayandığı görülür.

“Merdivenlerden çıkıp kimselere bakmayarak kabveleri verdiğimde sigara ve pudra kokusunu, bir de erkeklerin rugan pabuçlarını unutmam, hâlâ hatırlarım. Yüreğim gğ-smden fırlayacakmış gibi çarpmıştı. Kadınların kolları çıplaktı. Ne kadar da birbirine benziyordu bu kollar. Pembe, ince tenli, tombul. Benim dirseklerimin yukarısına doğru pul pul, donuk sarı, serttir kollarım. Düşünmüştüm, doğruydu; irkindim, kylydm. Belki de kyllğmden irkindim” (s. 129)

Öyküdeki tanımıyla, bara alınan- baksız yere ele geçirilen, sadece, kendilik imgesi değildir Servet'in, bedenidir de. Rasubi Bey, gece ziyaretleriyle sık sık böler uykusunu, bedenini, kendi bedeniyle kuşatarak, günah korkusuna, suçluluk duygularına, kabuslara sürükler Servet'i.

Sen günlerde, giyimleri daha gösterişli, daha göz alıcı olan Dizdar Hanım, gerdanını açıkta bırakan kadışfeleri ve ipekleriyle, 'Cumhuriyet Bayramı'nı Nişantaşı'ndaki akrabasında geçirir. Asriliğin, daha rahat yaşamak olarak algılandığı konak, artık sefa sürülecek yer olmaktan çıkmış, Nişantaşı'ndaki apartman dairesine taşınmanın zamanı gelmiştir.

Toplum ve tarih değişiş dönüşürken, konak Osmanlı geleneğinin, Nişantaşı'ndaki apartman dairesi modernleşmenin mekânsal metaforları olurlar. Konak, varışlığın, kültürel kodlarını dışlaştırarak bir mekân olmaktan çıkmış, içindekiler, eşyalar, kokular, şarkılar ve hatta insanların çoğu, sembolik anlamlarını yitirmişlerdir. Rasubi Bey, şehime Hanım, Servet, Glendm Kalfa, Dizdar Hanım'ın yeni hayatında yer almayacaklardır.

Servet, bu dramatik değişimin en çok kaybedeni olarak, bahçesine bile çıkmadığı konağın, insanış, eşyasız karanlıklarına beķi olarak bırakılır. Soğuk ve çıplak konağın içinde, derin bir kaybolmuşluk hissiyle hastalandığı günlerin sonunda, Nişantaşı'ndaki hayatın içinde yeri olmayacak eski dava vekili Fatim Bey'le evlendirilir.

Kültürel aidiyetin insanları değişmiş, zenginliğin sembolik değerleri, başka insanların gerekli kılmaştır. Apartman dairesinde pişirilen yemekleri Rum açı yapacak, şehime Hanım'ın yemeklerine, tatlılarına gerek olmayacaktır. Eşyalar, tozlanmış- eprimiş perde-

ler konakta bırakılacak, bir hayatın kokuları, renkleri geride kalacaktır. Satılacağı ya da yıklılıp, büsbütün yok olacağı güne dek Servet'in bekliliğine kalacaktır konak.

Servet'in sonraki hayatı gibi, eskitilmiş, eksik, kullanılıp atılmış bir hayat olacaktır, konağın hayatı da. Son günleriyle, güçsüz, ıssız, gözden düşmüş, bir geçmiş zaman tasavvuruna dönüşmüştür.

Sınıfsal ittifaklar ve zenginlik, yeni sahiplerini yaratırken, Dizdar Hanım da çok yaşamayacak, ömrünün son günlerini, benüz adım attığı apartman daireesinde geçirecektir.

Nişantaşı'daki statünün, zenginliğin gerisinde 'haraç' vardır kısaca. Haraç- haksızlığa dayanan bir sermaye birikiminin, hayat tarzının, beğeni-davranış- kültürel pratikleri, yerini yenilerine bırakacaktır. Kuşaktan kuşağa aktarılan, cariyelik, evlatlık, beslemelik, odalık gibi kurumlar, yenilenerek varlığını sürdürecektir bir süre daha.

Servet, Kiraz ve Kırk Yedi'liler...

Füruzan, Cumhuriyetin 1970'li yıllara dek gelen, farklı zamanlarına göndermeler yaptığı Kırk Yedi'liler romanında, bu kuruma, gelenek ve alışkanlığa bir kez daha değinir. Kiraz, Servet'in, çocukluk ellerine, bedenine, gözlerine sahiptir sanki. O da annesini nerdeyse hiç tanımamıştır, o da anne sıcaklığını düşlerinde yaşatır ve yoksuldu. Nüveyre Öğretmen'in ev işlerine yardım eder. Küçük ellerinden beklenmeyecek zorlukta işlere koşur.

İlginçtir ki; yeni bir yurttaş tipi yetiştirmekle yükümlü Nüveyre Öğretmen de, geleneklerle gelen bu kuruma, eleştirel bakmayacak, Kiraz'a olan duygu ve davranışları vicdani bir duyarlılık taşımayacaktır. Çünkü; Nüveyre Öğretmen, 'Cumhuriyet İdeolojisi'yle eğitim görmüş, bilinçlenmiş olmasına rağmen ideallerinden çoktan vazgeçmiştir. Sadece ailesini ayakta tutmayı amaçlayan kuralları ve ilkeleriyle, bir kozanın içinde yaşamaya çalışmaktadır. Eleştirel bir bilinçle bakmadığı ülkesinin, bütüncül sorunlarının bir parçası olarak var olan beslemelik kurumunu yadırgamaz. Üst- orta sınıfların, geçmişten devraldıkları bir sembolik sermayenin alışkanlıklarını yansıtan bu kurumdan yararlanmakta tereddüt etmez. Her şey olması gerektiği gibidir, onun için.

Leylim Nine'nin ölümüyle, Kiraz da, Servet gibi; derin bir kaybolmuşluk hissi yaşayacak, Kiraz'a sevecenlikle bakarak onu arkadaş kabul edecek kişi, ilerde, hem ailesine, hem de devlet politikasına, sol muhalif kimliğiyle karşı çıkan Emine olacaktır. Eleştirip, uzağında kalmak istediği annesi ve bencil aydın tavrı, Emine'yi 12 Mart'ta düğümlenen politik olayların bir öznesi, Kırk Yedi'li gençlerden biri yapar.

Kırk Yedi'lilerin, içtenliklerine, onurlu ve özverili davranışlarına rağmen, politik bilinçleri, eksik bir bilinçtir. Hayalini kurdukları, amaçladıkları dünyanın gerekliliklerini yerine getiremeyeceklerdir. Gençler, dönüştürmek istedikleri, esas ulaşmaları gereken dünyaya gidememiş, Anadolu'ya seslenecek dili, stratejiyi oluşturamamışlardır. 'Yaban' kalmışlardır. Füruzan, Kırk Yedi'li gençlere ve onların özlemlerine duyduğu yakınlığa karşın, roman kahramanlarına eleştirel bir açıdan bakabilmektedir.

Bu eleştirel tavır, ulaşamayan Anadolu gerçeğinin ve ondan kaynaklanan sorunların, çözümsüzlüklerin, varlığını koruduğu vurgusunu da beraberinde getirir.

Anadolu'nun bütüncül sorunları, beslemelik sorunundan ibaret değildir elbette. Servet ve Kiraz, başka Fûruzan kabramanları gibi sessiz çoğunluğun, baksızlık ve eşitsizliklerle dolu dünyanın kaybeden insanlarıdır, değişen- farklılaşan toplumsal ilişkiler ağının kayanları olarak, 1970'li yıllara taşımacaklar, direnecek, mücadele edecek gücü gösteremeyeceklerdir.

Servet'in bir oğlu olur Haraş uzun öyküsünün sonlarında.

Annesini, sessiz, yalnız dünyasıyla baş başa bırakarak, göçmen işçi statüsünde çalışmak için Almanya'ya gider.

Göçmenliğin bireysel açmazlarına, ötekileştirilen toplum ve bireylerin, etnik ayrımcılık sorunlarına da yer verecektir, Fûruzan, sonraki yapıtlarında da...

* Fûruzan, *Kırk Yedi'liler*, YKY, 2006

** Fûruzan, *Parasız Yatıldı*, YKY, 1995

Sezer Ateş Ayvaz

Kasımpaşa yolculuğu sabahı, Fûruzan'a Sezer Ateş Ayvaz'ın yazısının geldiğini söylediğimde, şöyle bir değerlendirmede bulundu: "Sezer iyi bir edebiyatçı olduğu kadar metinler üzerinde yürüttüğü değerlendirme çalışmalarında çok titiz dikkatlere sahip. Kırk Yedi'liler'le ilgili bir vurgusu, onca yıl sonra yapan ilk kişi olmasıyla çok dikkatimi çekmiştir. O da yeni dostlarımdan biri." Yolculuğumuz sürüyordu. Sıra Kasımpaşa'daki Cezayirli Gazi Hasanpaşa İlköğretim Okulu'ndaydı.

"Kasımpaşa'daki okula gelince, ben o okula öğrenci olarak mı kondum, konuk öğrenci mi oldum? Öyle bir şey oluyor muydu o yıllarda? Hiç bilmiyorum. Baba tarafımın evinde -arada bir annem oraya bırakırdı- kalıyordum. O arada bir ölüm, acı mı vardı, büyükler beni bundan mı korumak istemişlerdi? Kimdi ölen? Yoksa babam mıydı? Bu olasılık bile şu an yazarken beni kederlendiriyor. Ben o okulda kısa bir süre bulundum. Belki de o yılların sevecen insanları büyüklerime, gelsin, demiş olabilirler. Daha önce de söyledim ya çok küçük yaşta okumayı öğrendim. Yazım iyi değildi, fakat okuyabiliyordum. Geçenlerde Japonya'daki bir tartışmayı okudum. Japonlar, çok doğru bir noktayı vurguluyorlardı. Çocukların, dört yaşında eğitime başlamasını savunuyorlardı. Çünkü dört yaş zihinsel oluşum açısından parlak bir yaş. Japonlar, bu konuyu bilimsel olarak tartışıp düşünen insanlar. Ben kendime dönüp o yılları anımsadığımda beş yaşına doğru okumayı öğrenmiş biri olarak savunulan bu teoriyi yerinde buluyorum. Bütün çocuklar, bu erken öğrenmenin içinde yer alabilir. 'Genel kabul, yedi yaşında okula başlanır anlayışında. E, siz kendinizden böyle söz açınca kendinize bir paye çıkarmış gibi oluyorsunuz' denilebilir. Oysa bilinmeli ki çocuklar o yaşlarda gayet kolay öğreniyorlar. Dilleri de kolayca öğreniyorlar. Büyükler olarak sınırları biz koymuşuz onlara. Bir de psikiyatride tartışılan bir şey var ki artık onaylan-

Cezayirli Gazi Hasanpaşa İlköğretim Okulu, benim bir ara çok kısa süre için gittiğim ilkokulumdu. Bende nedense okulların pencereleriyle, pencerelerin dışı açıldığı görüntülerle ilgili çok bellek kayıtları var. Ve koridorlarıyla.

Okulun çalışanlarından, o çok güleryüzlü genç kadın bizi karşıladı. İçeriye girmemize hiç engel olmadı. Hatta müdürümüzle de görüşebilirsiniz dedi ama bizim vaktimiz yoktu.

miştir. Bir çocuğun en büyük bellek kayıt zamanı 0-4 yaştır. Eğitim anlayışları yenilenmeli, bilimin açıkladığı gerçekler gözönüne alınmalı eğitimde öğretimde.

Kasımpaşa'daki okulda görevli genç bir kadın vardı. Ona da biz şunun için geldik, girebilir miyiz? diye sorunca sıcak bir gülüşle 'Tabii. Elbette buyrun. Gelin gezin. İstedığınız fotoğrafı da çekin' dedi. Bizimle birlikte fotoğrafını da çekti. Yumuşacık bir karşılama oldu onunki de. Halbuki Kadıköy'de, vaktiyle o okulda eğitim görmüş bir çocuğun okula almayan müdürü de düşünürsek: Eğitim anlayışı sil baştan çağdaştırılmalı.

Dışarı çıktığımızda arabaya binerken de oradakiler yardımcı oldu. Bu da güzel bir Kasımpaşa deneyimiydi..."

Cezayirli Gazi Hasanpaşa Okulu'nun sınıfındayım. Bu okulun sıraları bana daha güzel göründü. Acaba bu sırada mı oturmuştum?

Kasımpaşa İskeleyi, Fûruzan'ın çocukluk mekânlarından biri. Benim Sinemalarım filminde de yer alıyor...

“Sonra iskeleye yöneldik. İskeleyi değiştirmişler. Haliç'in iskeleciklerine çok yakışan beyazın yerini koyu bir renk almış. Ne yazık ki çok yakın bir zamanda bu sevimsiz renge boyanmış. *Benim Sinemalarım*'ı çekerken neyse ki iskele eski beyazlığındaydı. Tamir görmüş olabilirdi, ama o tamirler iç açıcı bir etki yaratmamıştı iskelede. Bu kara renk asıl rengi olsa da.

Sonraki aşamada iskeledeki memur biraz ikirciklendi biz fotoğraf çekmek isteyince. Ne yapsak? Faruk Şüyün ona dedi ki ‘Biz şimdi vapura binmek için bilet alsak iskelenin içine gireriz değil mi? Turist olsak fotoğraf çekeriz değil mi?’ Görüşüldü. Yeniden mantık dışı karşılıklar aldık. Neyse birkaç resim çektik. Önemliydi orası. *Benim Sinemalarım* filminde de vardı. Çok güzeldir o görüntüler.

Sonra benim sık sık gidip o köşesinde, duvarının denize kıvrılan noktasında oturduğum Kuzey Deniz Saha Komutanlığı vardı. Orası da değişmiş. Bir zaman sonra da Deniz Hastanesi olmuştu. Şimdi de başka bir şey. Onun

Kasımpaşa İskelesi'ni koyu bir renge boyamışlar. Hiç yakışmamış. Önündeki satıcının rüzgâr gülleri oraya yumuşaklık katıyor.

Kasımpaşa. İskele girişinden karşı kıyının görünüşü. Ordan geçmek ne kadar heyecanlı olurdu vapur gelince.

Kasımpaşa. İskelenin ucunda güzel silüetini hâlâ koruyabilen karşı kıyı.

köşesinde oturur kayıkları bıkmadan seyrederdim. O küçük görüntüleriyle çocuklara sevinç veren çatanalar gelip giderdi. Ve sürekli olarak tersanenin çalışması sesleri, paydos düdükları ulaşırdı oturduğum noktaya.

Sonra kışlardan bir borazan sesi. Vapur düdükları uzaklardan. Dalgalara dalgalara uyanan İstanbul'un devinen yaşantısının uğultusu, kentimin benzersiz şarkısı. O sesleri hoşlanarak dinlerdim. Birtakım kedicikler gezerdi. Ben de o kedileri bir şeyler bularak beslemeye uğraşırdım. Karşı kıyının silüetini seyrederdim...

Her defasında vapurlara binip gezmiyordum elbette. Uslu uslu oturduğum zamanlarım da vardı. Vapurlara binme zamanlarımda şu hesabı kesinlikle yapmak zorundaydım: Öylesi günler çoğunluk yaz günleriydi. Öğleden sonra çıkabilirsem ancak vapura binme girişiminde bulunuyordum. Çoğunluk öğlen yemeğimi yemeden de bırakmıyorlardı. Sabah çıktığımda -evdekilerin çoğu da işlerinin peşine düşmüş oluyorlardı- vapur gezimi rahatça yapıyordum.

Bu kıyıda oturularımınsa genellikle öğlenden sonraları yapılan şeylerdi. Kasımpaşa'nın, Haliç'in kendine özgü seslerini, şaşırtıcı seslerini dinlerdim. Çok uzaktan, şimdiki gibi bangır bangır bağırmayan ezan sesleri gelirdi. Süleymaniye'nin güzelim kesitleri görünürdü oradan. Hani Le Corbusier'nin dediği gibi: Dünyadaki profili olan tek kent İstanbul'dur. Gerçekten de öyleydi. O, çok genç bir delikanlıyken, on dokuz yaşındayken Doğu'ya geziye çıkmıştı. Balkanlar üzerinden İstanbul'a gelmişti. Çok çizimi vardır İstanbul'la ilgili. Dünyanın en önemli mimarlarından biri henüz daha mimar olma aşamasına girmeden bu kent için çok güzel şeyler söylemişti. Şimdi biz profil mprofil takmadığımızdan, artık profil falan da kalmadı. Kalanlardan da profil mi olurmuş kararsızım...

Bir de Cezayirli Hasan Paşa İlköğretim Okulu'nun yanından geçildiğinde bir sokak vardı. Okulu sağa aldığımızda, sol tarafta kentin yerleşim zeminini yükselmeye başlar. Kasımpaşa'nın o yanı birden yükselir. Biliyorsunuz neredeyse deniz-rakım farksızdır Kasımpaşa'da. Kıyıları, İstanbul'un doldurulmaktan yakasını şimdilik kurtarabilmiş tüm öteki yakaları gibi birleşmiştir. Orada bir yokuş vardır. Eski yokuşlar çok geniş merdivenlidir. Birkaç adım attıktan sonra merdivenlerinden inilen yokuşlar. Çocukluk! O köşeye gidip oturmadığım günler, o yokuşu çıkar, yeniden aşağı inerdim. Bunu neden yaptığımı hiç bilmiyorum. Eğlenceliydi herhalde. Bir de o yolun sağ tarafından gidilince örgü taş duvarlar vardı. Çok yüksekti -elbette bir çocuk kendini hizaladığında çok yüksekti- onun arkasında sanırım küçük bir imalathane vardı. Orada dondurma külahı üretilirdi. O külahların artan kırıntılarını bize verirdi. Çok sevinirdik külah artıklarını çıtır çıtır yemekten. Sahiden dondurma külahları hangi maddelerden yapılıyor? Sorup öğrenmeli, konuya bir dipnotla açıklık getirmeliyim."

Kitabı hazırlarken küçük bir araştırmaya girişiyor ve dondurma külahı tarifini buluyorum. İşte dondurma külahının yapılışı: Yumurta, tuz ve şekeri mikser yardımı ile çırpıyoruz. Ve sütü ilave edip çırpmaya devam ediyoruz. Un, nişasta, karbonat ve vanilyayı ekleyerek çırpmaya berdevam. En son eritilmiş yağı ilave ederek hamuru hazır hale getiriyoruz... Evdeyse, bir tost makinesinin üzerine biraz dökmemiz, kıvamını alınca da kıvırıp soğumaya bırakmamız yeterli... Tarifi Fûruzan da buradan okuyacak. Kokusu, burnuma kadar geldi. Neyse! Biz, Fûruzan'ın yorumlarını, değerlendirmelerini dinlemeye devam edelim:

“Bütün bunlar yüreğime işleyen sevecen yumuşak zamanlar olarak yaşanmıştı benim için.

Kayıkçılara kayığa bir küçük çocuk binmek için direktip durunca –büyüklerin âdetidir ya– önce bir sertleşme taklidi yaparlardı. Çocuklarsa yapma öfkeyi hemen anlarlardı. Onlar yine n’olur, n’olur derlerdi. Derken de istedikleri onaylanırdı...

Ya o bayramlar. Benim için en unutulmaz olanlarını Kasımpaşa’da yaşadım. Pera Palas Otel’ini arkadan kesen Tarlabası Caddesi’nin Şişhane’ye yakın çizgisinden aşağı inen yokuşun bir yanı binalarla sürerdi. Karşısında derin, neredeyse bir vadi derinliğindeki dik bir yar vardı. Şimdi oraya bir stadyum yapıldı. Kasımpaşalı olduğunu söylemek istemeyen genç kızların, delikanlılar da dahil evlerinin yerini Pera Palas’ın biraz altında diye tanımladıklarını duyardık. İşte o geniş açıklığa bayram yeri kurulurdu. Ne bayram yeri idi ama!..

Atlıkarıncalar, dönmedolaplar, çadır tiyatrosu, macuncular, koz helvacılar, niyet tavşancıları, baloncular, pamuk helvacılar, şam tatlıcıları, kayık salıncakları... Oyuncak tüfek nişangâhlarının tezgâhının önünde deniz erleri sırayla önlerinde kayan hedefleri vurmaya çalışırlardı. Bir de kendine özgü, insanı coşturan gürültüsü. Çadır tiyatrosunun önünde toplaşanları daha da kendinden geçiren bir trompetçiyle iplemiş bir kırmızı kravat takmış ceketsiz davulcunun çaldığı parçalar her yeri sarardı. Çığırkanların çağrıları birbirine karışırdı. Kendini demir halkalardan oluşmuş zincirlerle sardırması bir adamın yanındaki ufak tefek topal çığırkansın ‘Gelin gelin dünyanın en kuvvetli adamı bu demirleri nasıl tire gibi kırıp atacak görün’ diye duyurusunu avaz avaz yaparken bir yandan da halkalara elindeki demir çubukla vurup dururdu. Kurulmuş olan yumrukla güç denemesi yapıp en yüksek noktaya ulaşanların vurma sesi tüm o içiçe süren sesler yumağında duru çınlamasıyla öne geçiveriyordu.

Şeker Bayramı’ysa, ben de Kasımpaşa’daysam bayram sabahını bulandek yarı uykulu, yarı uyanık dönüp dururdum yataкта. Sıra dışarı çıkmaya geldiğinde eller öpülür ilk günün harçlığı alınırdı. Ya kayık salıncağı pamuk

helva ya da dönmedolapla, macun... Seçim sana kalmış. Tören üç gün böyle sürerdi. Verilen harçlıkla güne yetecek olanın ölçüsü buydu. Fakat fazlası da gerekmezdi. O büyüleyici, çekici ortam bana yetip de artıyordu bile. Harçlık bitince her etkinliğe dışından da olsa sevinerek katılabiliyordum. Bayram yerinin kendi zaten büyük bir sirki andırıyordu.

Sonra bir gün renk renk yünlerden yapılmış ponponların eyerini fırdolayı süslediği kumral, kızıl kahrküllerinin üstüne iki karanfilin iştirildiği, altın rengi gür kuyruğundan iki parçanın renkli boncuklarla bezenerek örüldüğü küçük, neredeyse cüce bir atın, parlak satenden mor gömlekli, fakat üstü patlamış ayakkabılarını kınnapla sarmış sahibi yederek bayram yerine o şaşırtıcı, göz kamaştıran şeyle gelivermişti. Cüce atı görünce bir an soluk alamamıştım.

O güzelim küçük atın, yıllar sonra midilli olduğunu; o bayram yerinin benzersiz canlılığını yoksul zenginliğini anlatabilecek olanın, neredeyse bir daha hayatlarına karışmadığım Pera Palas'ın biraz altındakilerin anlatıcısının yine yıllar yıllar sonra Fellini olduğunu öğrenecektim. O gün küçük atın mor parlak gömlekli sahibi adamın yanında saatlerce miçosu gibi gezdim. Param bitmişti. O masaldan çıkmış şeye de binemezdim. Olsun tutkulu bağlılığım sürmekteydi. Bir iki saat sonra beni, adamın kızı sanmaya başladılar. Babalar çocukları için 'Küçük, şimdi sıra kimde?' diye bana soruyorlardı. Midillinin müşterileri yoğundu. Çocuklar gözlerini onun kahrküllerinden, ponponlarından, bezekli kuyruğundan alamıyorlardı. Ben binemesem de oradakilerin beni adamın kızı sanmaları bana yetiyordu.

Gün solarken adam bana neredeyse ilk kez dikkatlice bakıp 'Hadi be çıkar sana da bir tur attıralım' deyip beni kaldırıp üstüne oturttu midillinin. Çıglık atmaya başlayınca da 'Korkma be kız' dedi. Ben de korkmuyorum ki, sevincimden bağıryorum dedim. O ânı nasıl unuturum? Onun gelin telleriyle bezeli yularını tutup yürüten sahibi birkaç tur attırdıktan sonra en güzel bayramımın üçüncü gününü de bitiriyordum. Beni indirdiğinde amca ver elini öpeyim, bugün bayram ya demiştim. Elini uzattığında parmaklarındaki yara izi kalıntılarının derinliği, kara çizgilere dönüşmüşlüğü de öptüm. 'Haydi be kız, haydi evine be artık çocuk. Bak herkes malını toparlıyor. Biz de Zümrüt'le yolumuzu tutalım. İyi kazandık bugün elhamdürullah.'

Demek ki ipek kâküllü, karanfilli, pomponlu, boncuklunun adı Zümrüt'tü. Yolda eve dönerken bana verilen harçlığın azlığını ilk kez düşünmüştüm. Ya adam beni midilliye bedava bindirmeseydi? Ne yapardım. Evden her gün verdiklerini, bana niçin birden vermiyorlardı ki? Bunun nedenini yıllar yıllar sonra çözdim. İlk günden tümünü verseydiler, günlere ayırdıkları harçlık yetmezdi ki... Büyüklerimin incelikli, duyarlı oldukları açıktı. Zorluklar onları henüz kabalaştırmamıştı.

Fizikçiler, seslerin uzayda yitip gitmediğini savunurlar. Hayatın bazı görüntüleri de yitirilmeyecek kayıtlarla sonsuz boşlukta yerlerini keşke alabil-seler. Ben o Pera Palas'ın biraz altındaki vadi bayramının birindeki midil-li Zümrüt'ün üstünde tüm oradakilerle birlikte resmedilmiş olmayı nasıl da isterdim. Sanıyorum ki benim hayatımı en doğru simgeleyen, en mutlu gö-rüntülerimden olurdu bu. Böyle hayatın zorluklarıyla yoğunlaşan zenginliğini sırtlamış, dokunaklı, içe işleyen bir bayram artık kaç çocuğa nasip olabilir ki?"

Kitabın son okumalarını yaparken bir Şeker Bayramı daha geçiyordu. Fûruzan, İstanbul'un kaybolan birçok mekânını, geleneğini, özelliğini satır-la-rında, peliküllerinde saklamıştı. Ballandırarak anlattığı bu bayram yeri de be-nim çocukluğumda biraz olsun tanık olduğum, bugün olmayan bir güzellikti... Şimdi, anılarımızda yaşıyor. Nerede kalmıştık? Tamam, anımsadım. Haliç'in karşı kıyısına geçmek üzere Balat yolundayız...

"Ünlü çocukluk yolculuklarımda Balat'a geçtiğim günlerin birinde hav-raya girmiştım. O gelinle damadı bir masalın içindeymiş gibi izlemiştim... O gün Balat'a birlikte gittiğimizde benden bir çığlık yükseldi arabada: Hii! İskele nerede? Balat İskelesi nerede? diye. Ben, Dalan'ın orayı da doldur-muş olduğunu tümüyle unuttum. Kafamdaki resimde küçüklüğümün Balat İskelesi var. Şimdi öylesine büyük bir uzaklık olmuş ki Balat İskelesi'yle hav-ra arasında... Küçük bir çocuğun öylesine iskeleden çıkar çıkmaz bulduğu yer yok ortada. Sonra oradan belli noktaları şavullayarak, çevreye sorarak havra-ları bulduk. Bir tanesini beğenmedim. Yok bu benimki değildi diye. Sonra benimkini bulduk, ama içine giremedik kapalıydı."

Balat sokaklarında yürüyoruz...

"Bir şekerci dükkânının camına yapıştırılmış kâğıtta 'kasato' yazıyordu. Senin dikkatini çekti burada kasato varmış diye. Ben kasatoyu bilmiyordum doğrusu. İyi bildiklerim Alaska Frigo'yla Eskimo'ydu. Hele o Eskimo resmi-ni unutamam... Bu, onlara benzer bir tatlıydı... İçeri girdik. Eskiliği epey-ce korunmuş bir dükkandı. İçinde birtakım yeni ekler de vardı alüminyum çerçeveler falan. Yine de dükkânın mekânı yıllar öncesinden izler taşıyordu. Kasato istedik. Yemeğe başladık. O sıra sen sahibinin fotoğrafını çekiyordun. Ben boş bulunup adama kasatonun boşalan kutusunu nereye atacağım? diye sorunca sinirlendi. Tam fotoğrafım çekilirken bu da sorulur mu gibi baktı bana 'Şuraya atın!' dedi.

İşte o sokakların bir bölümü şimdi Avrupa Birliği'nin korumasında. Niye biz koruyamıyoruz? Hep birileri dışarıdan akıllar vererek gelip bir şeyleri ko-ruyacak, biz de seyredeceğiz... Ah efendim Balat. Güzel olmaz olur mu, çok güzel. Oralar, Haliç'i çeviren kıyılar çok güzel."

Balat. Şekerci dükkanının önü. Orada Kasato yedik. Ben Kasato'yu bilmiyordum. Benim bildiklerim Alaska Frigo'yla Eskimo.

Balat'ın güzel sokaklarından biri.

Balat. Küçükken içine dalıp bir düğün izlediğim çok da beğendiğim avadanlıklarının tümünü altından sandığım –belki de altındandı– havranın önünde.

Akşamüzeri... Bir çay içmenin tam zamanıdır, diyerek Eyüpe doğru devam ediyor ve Pierre Loti'ye çıkıyoruz...

"Pierre Loti bir zamanlar gidip oturduğum yalın güzelliğinden çok şey yitirmiş. Turistikleştirme amacıyla eklettik nesneler katılmış. Kendiliğinden olanın özgünlüğü yok oluyor. Çok itiş-kakış bir kalabalık vardı..."

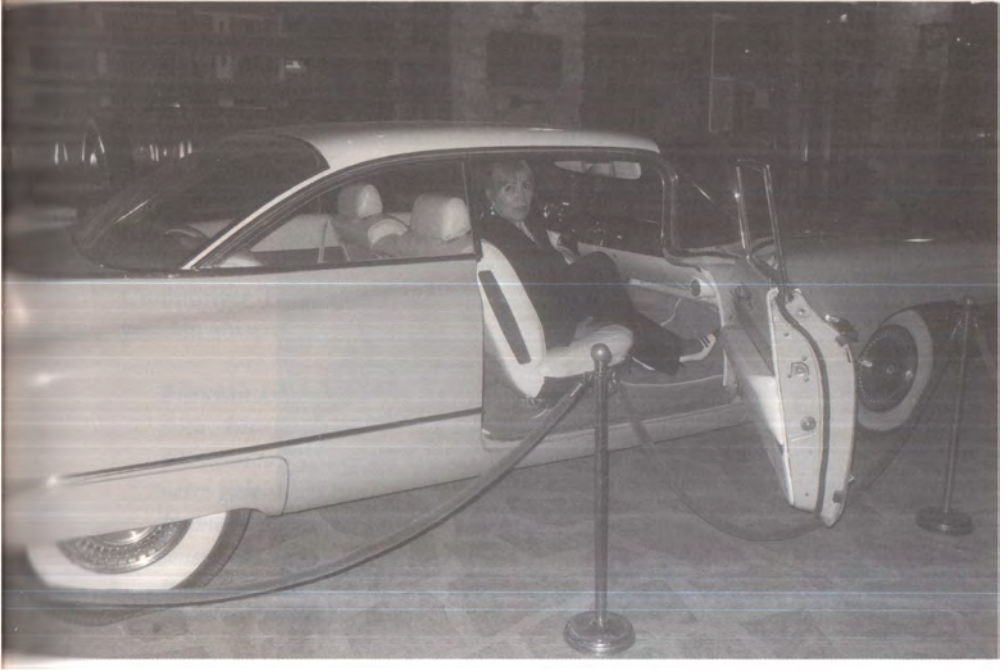
Orada daha fazla duramayıp yeniden Haliç'in çevresini dönerek tekrar Kasımpaşa tarafına geçiyor ve Rahmi Koç Müzesi'nin huzurlu ortamında solumlanıyoruz.

"Koç Müzesi'nin olduğu yer gerçekten çok güzeldir. Sokaklarından Gemilerin Geçtiği Bir Kent öykümün adını doğrulayan denize eş bir noktadadır. Varsıl bir kuruluşun başındaki kişinin, Rahmi Koç'un İstanbul'a kazandırdığı benzersiz bir yer. Orada Sait Faik Ödülü törenleri yapılıyor. O törenleri kaçırmıyorum hiç. O müzeyi gezmek, bütün oradakileri yeniden görmek..."

İki yıl önceki törende bir de baktım ki orada pembe bir Cadillac duruyor. Bu, pembe Cadillac bir filmde neredeyse başroldeydi. Ondan öte benim de etkilendiğim bir arabaydı. Ben derhal fırlayıp pembe Cadillac'ın kapısını açtım. Başladım sana Faruk benim resmimi çeksenize, Faruk benim resmimi.. demeye. Oradaki görevli şaşırdı. Olayı hemen kavrayamadı. Çünkü onlar açısından ben bir olaya nedendim. Müzedeki sunumların ellenmesini istemiyorlardı. Yine de başarıyla fotoğrafımı çektim. Pembe Cadillac'lı bir fotoğrafım da var artık. Yinelediğim üç şey var: Bu kitabı okuyacak olanlar bu vurguyu da sık sık görecekler: Edebiyat, müzik, sinema, plastik sanatlar... Bunları ne kadar bilip içselleştirirseniz gezdiğiniz her yer, gördüğünüz her yer sizin çok daha derinden algılayacağınız bir hale geliyor.

1997'de Hamburg'tayken Thomas Mann evini gezdiğimde kafam doluydu. Sanki Thomas Mann'la ben, on yıl kadar önce birlikte yemek yemiştik, sohbet etmiştik ve o an ziyaretine gitmekteyim... İnsanın ömrü, sonunu bilmediği bir süreyi kapsıyor. Kendi zamanının sınırları içinde kalıyor. O zamanı büyütebilmeniz için bence bu bilgi, kültür, sanat değerlerini edinmek çok gerekli. Ne denli öğrenir, biriktirirseniz olduğundan geniş bir zamanı hayatınıza katabilirsiniz. Yani bir ömrü, birçok kez zihin zenginliğinizle çarparak alabildiğine uzatmış oluyorsunuz.

Ben da Vinci'yi anlamışım. Uçmayı bıkmadan tasarlıyor. Çok haklı. İnsanın, hep bir tek yerde, nerde yaşıyorsa olma zorunluğu kimileri için kolay alışılabir durum değil. Şimdi şuradaysanız, hızla öbür tarafta olamıyorsunuz. Kanadınız olsaydı... Allaaah, düşünüyorum! Ne iyi olurdu... Oradan oraya istediğim yere uçardım. Ama bir başka uçmak için akıl duyarlık gerek. O akıllı bilgiyle, sanatla bileyip geliştirirseniz başka bir anlamda uçamayacağınız ve genişletemeyeceğiniz bir zaman yok bence."

Rahmi Koç Müzesi'nde kahvelerimizi içip akşamüstünün, Haliç'in menevişlenmesinin tadını martıların eşliğinde çıkardıktan sonra, gün inerken akşama, yeniden Kasımpaşa yolunu tuttuk. Burada bulunan Fûruzan'ın okullarından diğerini görecektik.

“Kasımpaşa'da vaktiyle tonozun olduğu caddeye yöneldik. Şimdi tonoz yok. Küçükken o tonozun uzayıp gidişini çok severdim. Üstünde yürürken adımlarınızı güm güm vurursanız bir ses çıkarırdı ki!.. O tonoz iskeleye kadar sürerdi. İskeleyden dönüp baktığınızda sağda büyük bir kışla vardı. Kışla hâlâ orada. İlginç bir şeyin-de farkına vardım bu gezide. Günümüzde nerde bir yeşillik varsa orada okul oluyor... Bakın Türkiye'nin giderek kuraklaşmasının son kanıtı bu bence.

Bu son okulumuz, Ahmet Emin Yalman İlköğretim Okulu, epey geç olduğundan kapanmıştı. Kimse yoktu. Tabii ben değişmez söylevime başladım: Mimar Kemaleddin'in erken Cumhuriyet döneminin ilk mimarisi olan bu yapı modelleri, özellikle merdivenler çok önemlidir... Cemran da, fotoğrafçı arkadaş da büyük bir kibarlıkla belki o gün bıkmadan bilmem kaçınıcı kez anlattığım bu konuyu dinlediler. Mustafa Kemal Atatürk'ün ve arkadaşlarının kurduğu Cumhuriyet Türkiye'sinde eğitime çok önem veril-

Ahmet Emin
Yalman İlköğretim
Okulu. Bu okula
Tozkopar,
Yokuşu'na yakın
bir yerde otururken
gitmiştim. Adımın
o zaman böyle
olup olmadığını
anımsamıyorum.
Fakat bütün
bu okulların
merdivenlerini,
birlikte çalışma
sürdürdüğümüz
arkadaşlarıma
yeniden yeniden
anlattım. Herhalde
on, on beşi
bulmuştur.

mişti. Öylesine önem verilmişti ki gezdiğim o dönemden kalma okullara... Sanıyorum 30'larda inşa edilmişlerdi. Tarihlerini bilmiyorum. Okullar, gördünüz güzel bir mimarlık ürünüydü. Sınıflar, merdivenler, tavan yükseklikleri, pencere açıklıkları, koridorlar, girişlerin güzelliğine nasıl da özenilmişti. Cumhuriyet'in kurucuları demişlerdi ki büyük, pırıl pırıl, ileriye yönelik, aydınlık bir zaman başlatacağız. Çocuklarımız en iyi yerlerde eğitilip okutulmalı diye düşündüklerinin açık bir kanıtı da bu okullar. Ben yıllardır o okullara gitmedim, ama tüm ayrıntılarıyla anımsıyorum onları.

Ve bütün bu gördüklerimiz 2008 biterken geldiğimiz noktayla Cumhuriyet Türkiye'sinin yola çıktığı nokta arasındaki acı değişimi de bize yeniden gösterdi...

Fûruzan kitabı için yazı istediğim isimlerden birisi, Sevda Dolu Bir Yaz'ın arka kapağında değerlendirmesi bulunan Prof. Dr. Ayşegül Yüksel'di. Fûruzan'la söyleşimimde adı geçtiğinde, "Ankara'da Sevda Dolu Bir Yaz'ın tiyatrosu galasında tanıştığım Ayşegül Yüksel baktığı şeye getirdiği kapsamlı yaklaşımıyla çok dikkat çekici. Tüm yazıları da öyle. Kendisine saygı ve sevgim sonsuz" demişti.

'Şarkılar Kitabı'nı Koku Belleği Yörüngesinde Okumak

Fûruzan'ın 1997 Kasım'ı ile 1999 Mart'ı arasında yazdığı 'Birinci Yaz Şarkıları' ve 'İkinci Yaz Şarkıları' başlıklı öyküler Sevda Dolu Bir Yaz kitabında yer alıyor. Toplam 170 sayfa uzunluğundaki bu iki öyküye –birlikte okunduğunda bir kısa roman özelliği taşıdığına düşünülebileceği göz önüne alınarak– 'Şarkılar Kitabı' adı da verilmiş ayrıca.

'Şarkılar Kitabı', altıncı yaşını sürmekte olan –çıkarışma yoluyla 1950 ya da 1951 doğumlu olduğu sonucuna varacağımız– Şemsigül Şebrazat Debreçenli isminde güzel ve annesinin deyişiyle 'baylaz' bir kız çocuğunun, ilkokul öğrencisi olacağı dönemden önceki 'yaz' günlerinde başlar. Küçük kızın büyüyüp ticari şirketler ve borçlar konusunda uzmanlaşmış bir hukukçu olduğu, adını da kısalttırarak Gül Debreçenli yaptığı 40'lı yaşlarının sonuna doğru biter. Küçük kızın belleğinde yalnızca güzel anıların kalması –kötü anıların ise unutulup yok olması– dileğinin öyküler boyunca büyükler tarafından sık sık dillendirildiği 40-42 yıllık bir süreyi kapsayan bu öykülerde yaşananlar içinde anımsananlar –yine de– öyle çoktur ki mutlu anılar bile hiç durmaksızın burukluk ile buluşur. Fûruzan, acıtırıcı an'ları kotarma aşamasında yeğlemekte olduğu, 'sevinci hüznün ile gölgeleme' işleminin nice zamandır ustasıdır.

'Şarkılar Kitabı' –adımdan da anlaşıldığı gibi– şarkılara yaslandırılmıştır. Tamburi Cemil Bey'den, Selabattın Pınar'dan, ünlü Lisa Minelli'nin annesi –Amerikalı müzikal şarkıcısı ve oyuncu– Judy Garland'da, 1950'li yılların hafif Batı müziğinin unutulmaz yorumcularından Perry Como'ya, Münir Nureddin'in 'Aheste çek kürekleri mehtap uyan-

masın' egzisinden o yıllarda dünya düzeyinde herkesin bayıldığı 'La Paloma'ya uzanan bir dolu şarkının içinden geçip gitmektedir küçük kıızı ve ailesini çevreleyen yaşantılar.

Anlatıda kurguyu belirleyen ise, şarkılar değil, 'zaman', 'uzam' ve 'koku' olgularının devingen ve değişken birer öge olarak işlevsel bir yaklaşımla kullanımıdır. Füzruzan, 'Birinci Yaz Şarkıları' öyküsünde 'zaman' bağlamında 'ağır çekim', 'uzam' bağlamında da 'yakın çekim' uygulamaktadır.

'Birinci Yaz Şarkıları'nda 'zaman', 'anımsanan ilk yaz' olarak da vurgulanır ayrıca. Çünkü küçük kıızın yaşamında ilk kez, 'büyükler tarafından anlatılan' değil, birinci elden tanıklıklar söz konusudur. Öykünün başkışilerinin tanıtıldığı 33 sayfa uzunluğundaki bu ilk öykü aynı gün içinde yer alan iki ayrı olay üstünde odaklanır. İlki, ilkokula başlayacak olması dolayısıyla, annesi, teyzesi, anneannesi ve dedesinin, küçük kıızı Bakırköy'deki Akıl Hastanesi'nde yatmakta olan dayısı Kerim Ali'nin elini öpmeye götürüşleri, ikincisi de ailenin aynı akşam üstümü geçirdikleri Miltiyadi Aile Gazinosu'nda sumulan eğlence izlenesidir. Her iki olayın anlatımı da ayrıntılarla bezenmiş, öykülemde zamanın yavaş yavaş aktılışıyla oluşan tartım içinde, fiziksel güzellik yanında ruh güzelliğine de sahip bir demir yolcu ailesinin, tek erkek çocuklarının talihsiz bir aşk deneyimi sonucunda tutulduğu hastalığın acısını –bir hastanenin içini ilk kez gören küçük kıza belli etmeme adnamutla, sabırla, gülümsemelerle göğüslemesi dile gelir. Miltiyadi gazinosunda geçirdikleri saatler ise, ailenin, gayrimüslim komşularıyla sürdürdüğü uyumlu birlikteliğin anlatımı olduğu kadar, gazinoda gösteriye çıkan sahne insanlarıyla ilk kez karşılaşan küçük kıızın düş dünyasına yer eden görüntüleri ve sesleri belirleme açısından da önemlidir.

İlk öyküde 'uzam' da 'zaman' gibi sınırlı tutulmuş, ayrıntılar üstünde yoğunlaşmıştır. Belli başlı üç uzam söz konusudur: Küçük kıızın, annesi ve –çoğunlukla uzak denizlerde seferde olan– 'çarkçıbaşı' babasıyla oturduğu, Kadıköy'ün artık pek de 'zengin muhiti' sayılmadığı söylenen –vapur ve tren seslerinin duyulabildiği– bir mahallesindeki, 'sıra evler' denen çeşitten, bahçesi de olan küçük ahşap ev, sonra hastane, sonra da gazino. Ortak yanları vardır bu üç uzamın: Eskimiş/eprimiş görüntüsü verirler ve bahçe içindedirler. Küçük kıza ev uzamı tanıdık, öteki iki uzam ise yabancıdır. Aile ortamının sıcak koruyuculuğu içinde, hiçbir mutsuzluğun ve yoksunluğun bilincinde olmadan –şımartılarak ve çok sevilerek– yaşayıp gitmiş olan küçük kıızı, zaman ilerleyip de, yeni uzamlara açıldıkça, korunaklı dünyasının dışında yer alan gerçeklerle yüzleşecektir.

'Zamana' ve 'uzama' ilişkin duyarlıkların 'anı'laşmasında ise küçük kıızın 'koku belleği' işlev taşır. Ailenin kadınlarının göz ardı edilemez 'güzellik' durumu 'leylak' kokusuyla belirlenir. Anne Şahsenem Şahende, teyze Nazik'dil Nagehan ve anneanne hep leylak esansı kokarlar; annenin ve teyzenin uçuk leylak kokusuna ten kokuları da sinmiştir; anneannenin, mendillerinde de belirgin leylak kokusuna ıhlamur kokusu karışmıştır. Küçük kıızın annesinin ve bir terzinin yanında çalışmakta olan teyzesinin güzel ve 'şık' görünüşleri de ikinci öykü boyunca yinelenen olan leylak kokusuyla bütünleşir.

Öykülerin önemli bir bölümüne egemen olan 'temizlik' erdemi öncelikle 'ak sabun' kokusuyla dile gelir. Kerim Ali hastaneden evci çıktığında ak sabunla ovulup yıkanır; bizim

kültürümüzde çamaşır temizliğinin göstergesi olagelmış lavanta kokulu hamam takımlarıyla kurulanır. Küçük kızın temiz geceliği ak sabun, yorgan çarşaftı lavanta kokmaktadır. Ak sabun kokusu ikinci öyküde çarkçıbaşı 'baba' ile de ilişkilendirilir. Evde olduğu sabahlarda babadan yayılan ak sabun ve/ya da traş sabunu kokusu, erkeğin üstüne anneden ve yatak odasından sinmiş 'ıtır esintisi'ni de taşır... Güz gelip de evlerde kış temizliği başlarken mahalle arap sabunu kokusuyla donanır. Ak sabunun ulaşamadığı giysiler de vardır: Trenci dedenin pantolonuna 'tren kurumu', sonraki öyküde küçük kız hastalandığında eve çağrılan doktorun yelegeine tütün kokusu sinmiştir.

Küçük kız ilk kez girdiği uzamlara ilişkin kokuları da yazar belleğine. Kerim Ali'nin yattığı hastane limon kolonyası ile tentürdiyot karışımı garip bir 'ilaçsı' kokuyla sarmalanmıştır. İlk kez gördüğü beyazlar içindeki hemşireler de, yanına gittikleri zaman öptüğü Kerim Ali dayısının eli de hep bu alışılmamış kokuyla salmaktadır. Sonraki öyküde, ilkokula başladığı gün, yanına öfkeyle yaklaşan öğretmeninin 'temiz çamaşır ve hafif pudra' kokusuna karışan 'tebeşir tozu' kokusunu duyacaktır.

Füruzan, iki öykü boyunca, artık yaşantımızın bir parçası olmayan kokuların izini sürmektedir. Ünlü yabancı marka parfümlerin ve traş losyonlarının kolayca elde edilemediği, deodoran ve şampuanların, baygın kokulu banyo sabunlarının ya da duş jellerinin, iyice parfümlenmiş çamaşır ve yer temizleme deterjanlarının, yumuşatıcıların bulunmadığı, ancak, olanakların sınırlı oluşuna karşın, temizliğe özen gösteren insanların ve giysilerinin şimdikilerden çok daha güzel koktuğu yakın geçmişimizi anlatmaktadır bize.

Güzel kokular arasında annesinin babası için pişirdiği yemeklerin mis kokusu, öykülerde sık sık yinelenen, 'çayın dem kokusu', komşu evlerden birinde kaynatılan ayva reçelinin çevreye yayılan kokusu da vardır. Küçük kızın üstüne tünediği yaban incirinin 'tüten kokusu'... Mıltıyadi Bahçesi'ndeki akasyalar...

(İlk öyküde yalnızca ilk kez gittiği Mıltıyadi Aile Gazinosu'ndaki akasya ağaçlarının varlığından söz eden anlatıcı, ikinci öykünün –çok uzun yıllar sonra yaşanan– son kriz noktasında bu ağaçlara ilişkin 'koku' ögesini de gündeme getirecek. Dahası, yaşamın gerçeklerinin küçük kızın bilincine yer etmeye başladığı ikinci öyküde güzel kokular ya değişecek ya da yitip gidecek. Anımsandığında ise müthiş acı verecek...)

'İkinci Yaz Şarkıları'nın ilk 118 sayfasında 'zaman' ağır çekim duygusu verirse de, bir sonraki yaz mevsimine ulaşan güz, kış ve bahar aylarını da içerdigi ve birçok olayı dile getirdiği için –ilk öyküye oranla– çok daha hızlı bir tartıma oturtulmuştur. Küçük kızın mutsuzca başlayıp keyifsizce süren ilkokul yaşantısına, okulda yaşadığı olumsuzlukların neden olduğu hastalık dönemi, dedesiyle birlikte Taksim'de katıldığı Cumhuriyet Bayramı kutlamaları, annesinin arkadaşı Yurdanur'un Ankara'dan gelip onlarda kalışı, Paskalya Bayramı'nda teyzesinin terzi kalfası arkadaşı Hrisula ile Mıltıyadi Bahçesi'ne gidişi, bütün bunlar yaşanırken, hastalığı zaman içinde kötüye giden Kerim Ali dayısının –çeşitli evrelerden sonraki– ölümü, ağabeyinin ölümünden sonra yaşama sevincini yitiren güzel annesinin içine kapanışı gibi olaylar bu süreç içinde yer alır. Uzam da çeşitlenerek,

118 sayfa boyunca, küçük kızın okulunu, aslında dede ve anneanneye ait olduğu sonradan anlaşılan Kadıköy'deki evi, dede, anneanne ve Nagehan'ın, daha önce tüm aile birlikte oturdukları bu evden çıkıp hastanede yatan Kerim Ali'ye yakın olmak için kiraladıkları Efili Hanım'ın Bakırköy'deki evini, Cumhuriyet Bayramı'nda dedeyle birlikte Karaköy – Yüksekaldırım – Tünel – Beyoğlu– Taksim güzergâhında yapılan gezinti yi, Paskalya Bayramı'ndaki Miltiyadi Bahçesi'ni de kapsamı içine alır.

İkinci Yaz Şarkıları'nın kapladığı zaman dilimi, öykülerin geçtiği zaman dilimiyle ilgili çıkarsamaları yapmamızı sağlayan bir 'tarih düşme' ile belirlenir: 1956'da yaşanan 6-7 Eylül Olayları... Anne Şahende ile teyze Nagehan'ın kendi dertleriyle uğraşmaktan yeterince fırsat bulup ilgilenemedikleri bu olay sonucunda, önce Efili Hanım ile eşi ve oğlu, daha sonra da arkadaşları Hrisula ailesiyle Türkiye'yi terk ederek Yunanistan'a yerleşecektir. Küçük kızın bu olayı kavraması söz konusu olmayabilir, ama 'okullu' olduğu bir yıldan az bir süre içinde edindiği yaşam deneyimi ona gerektiğinden de çoğunu öğretmiştir. Her şeyden önce, küçük çocuklar arasında bile fark gözeten 'sınıflı' bir toplumda yaşadığını sezmektedir. Daha da önemlisi, annesinin ve teyzesinin, onca 'şık' giyinme çabalarına karşın, okulda aileleri çok daha eğitilmiş ve varlıklı olan öğrencilerin annelerinin şıklık düzeyinin gerisinde kaldıklarını anlamıştır. Kerim Ali dayısının sevdiği kıza kavuşamayp sinir hastalığına tutuluşuna, sevdiği Berrin'in de daha sonra bir doktorla evlendirilince kendini asmasına, bir demir yolcu ailesine kız vermeyi reddeden varlıklı ailenin sınıfsal kaygısının neden olduğu bilincine yazılmıştır. Bir Amerikalı zenci çavuşa aşık olup onunla evlenmek isteyen –annesinin arkadaşı– Yurdanur'un durumu da Rum asıllı komşuların ve arkadaşların başına gelenlerle birleştirilince, ırk-din-dil farklılıklarının insanları birbirinden ayırdığı bir dünyada yaşandığı sonucu da çıkmıştır ortaya. Füzuran, küçük kızın öyküsünü belli belirsizce de olsa, Türkiye'de yaşanan değişim ile çerçevelemektedir. Çok partili döneme geçiş ve Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle, on yıl içinde, kimilerinin hızla 'gösterişli' varlık sahiplerine dönüşerek sınıfatladığı, kimilerinin de (söz gelimi devlet memurlarının) sınıfsal bir gerileyiş yanında, yoksulluğunun arttığı bu dönemin toplumsal-ekonomik verileri zihnine kaydedilmektedir küçük kızın.

Öykünün geri kalan 17 sayfasında hızla akan zamanın ve durmadan değişen uzamın devinimi içinde, bu gerçeklerin öykü kahramanının bilincine ne denli köklü biçimde yerleştiği görülecektir...

Öte yandan, öykünün o son aşamasına gelinmeden çok önce bile, güzel kokular ile kötü kokular cenkleşmeye başlamıştır. Küçük kızın hiç sevmeyen birinci sınıfı okuduğu okulun yoksul çocuklar için parasız yemek çıkartan mutfakı eskimiş yağ kokmaktadır; oysa annesinin tertemiz mutfakının arap sabunu kokusu, pişirdiği yemeklerin mis kokusunu bile bastırmaktadır. Miltiyadi Bahçesi'ne ilk gidişlerinde dikkatini çeken, solgun yüzlü ve siyah giysili esmer şarkıcı kadın küçük kızın düşlerinde kükürt ve rutubet kokmaktadır. Oysa rad yo sınavlarına hazırlanan teyzesi Nagehan'ın ten kokusunu içine çekmek mutluluk verir ona... İkinci öykünün son aşamalarından birinde ise şöyle diyecektir:

Ben yoksulluğun kokusunu artık iyice tanıyordum, ucuz sabun, kavrulmuş soğan, çoğunlukla ortak kullanıldığından temiz olmayan hela, çürümüş çöp, yosunsu bir rutubetten salgılanıyordu bu tiksindirici, iğrenç koku.

'İkinci yaz'ın bitiminde, Kerim Ali Day'ının berkesi derinden sarsan ölümünün ardından gelir son 17 sayfada yaşananlar. Dedenin, oğlunun hastalığı sırasında yaptığı borçların ödenebilmesi için Kadıköy'deki evi satmak zorunda kalmasıyla, öykünün 'zaman' boyutunda 'bızlı çekime', 'uzam' boyutunda da 'uzak çekime' geçilecektir. Küçük kız ailesiyle birlikte, İstanbul'un bir yoksul semtindeki evden, daha yoksul semtlerindeki evlere ve gitgide daha dar, daha bakımsız uzamlara taşınırken, bir yandan da durmadan okul değiştirecek, ancak, kendisi gibi yoksul aile çocuklarının okuduğu bu okullarda, birinci sınıfı okuduğu Kadıköy'deki ilkokulda ondan esirgenen 'başarı' övgülerinden bol bol pay alacak, zaman içinde de namuslu, gözü tok ailesinin tek 'okumuş' ve toplumda başarıya ulaşmış kişisi olarak, hak ettiği parasal ve sınıfsal konuma yerleşecektir. Her taşınma, yoksullaşma ve okul değiştirme aşamasında ailenin bireylerinden birinin de yitdiği (önce dede, sonra anneanne, sonra Karadeniz sularına gömülen geminin çarkıbaşı baba) bu hızlı 'kötüye gidiş' içinde, küçük kıza güven veren tüm tanıdık kokular da birer birer yok olmuştur. Ağabeyinin cenazesinin kalktığı gün leylak kokusunun yerini gülsuyu kokusunun almış olduğu annesi, zaman içinde –çok sevdalı olduğu eşini henüz yitirmemişken bile– kendisine özen göstermeyi bırakacak ve leylak kokusunu tümüyle terk edecektir. (Kızının Maçka'daki 200 metrekaresiz lüks dairesinin bir odasında acıklı geçmişle baş başadır artık.) Nagehan teyze ise ses sanatçılığında tam yükselme aşamasındayken Radyo'dan tanıdığı bir müzisyene aşık olmuş, evlenip –o yıllarda yaşam düzeyini yükseltmek isteyenlerin yaptığı gibi– Almanya'ya gitmiş, müzik öğretmenliği yapacakları Berlin'e yerleşmiş, üç de çocuk sahibi olmuştur. Tanıdık kokusunu yitirmiş bir yabancısıdır artık o...

'Yaz Şarkıları Kitabı'nda yer alan kokuların unutulması, yaşanmış olanların da unutulması demektir. Çocuklarına tumturaklı isimler takmakta direnen aile büyükleri yüzünden, daha ilkokula başladığı ilk gün alay konusu olmasına neden olan upuzun adını da kısaca Gül olarak değiştiren 'anlatıcı' kahramanımız, ikinci öykünün son aşamasında, ona acı çağrışımlar yaptıran geçmişi unutma süreci içindedir. Fıruzan, öyküsünün noktalarken, yoksulluğun, yoksunluğun, talibsizliklerin artık karartamayacağı güvenli bir ortam içinde gösterir baş kişisini. Güzel, başarılı, varlıklı bir genç kadın portresi çizer. Ne ki, 40 yaşını geçmiş olmasına karşın evlenmemiştir bu kadın. İki öyküde yaşananların çoğunu sarıp sarmalayan 'sevgi'ye ilişkin belirtiler görünmez yaşantısında. Tüm 'koku'lardan arınmış, 'steril' bir dünyaya sığınmıştır sanki. Kendini 'incinmek'ten böyle koruyabileceğini düşünmektedir sanki..

Oysa, 1990'lı yıllarda bir gün sahil yolundan havaalanına arabasıyla giderken yaşadıkları onu beklenmedik biçimde geçmiş bir 'zaman'a ve 'uzam'a götürecek ve "unutulması istenen" ile yüz yüze getirecektir:

Sıcak dalgalar titrettiği yoldan yoğun bir akasya kokusu dağılıyor gibiydi... Arabayı yavaşlatmıştım.

Der Spiegel dergisinin Türkiye ile ilgili yayımladığı yazıdaki fotoğraf.

Bakırköy'ü geçiyor olduğumun ayrımına varmıştım birden...

(...)

Orası değişik sık ağaçlarla örtülü, ça prazlama atılmış ince elektrik kablolarıyla donatılmış renkli ampullerin günbatımı sona ermeden hemen yakıldığı yer miydi?

(...)

Miltiyadi Aile Gazinosu'ydü denize yukardan bakan o yer.

Oysa çevremde uzayıp açılan görüntüde hiçbir iz yoktu oradan. Deniz sabille birleşik yatay bir çizgideydi.

(...)

Sıklıkla geçtiğim bu yolun yıllar önce başkalaştırılmış doğal konumunu nedense ilk kez ayırt ettiğim o günün de bir özelliği yoktu.

Yalnız beklenmedik denli ısıltılı renkler, üst üste geçmiş konuşmalar sesler kokular üstüme yığılmıştı, korunaksızdım bu çağrışımlara karşı.

Yarım yüzyıl öncesinin gazinosu, ağaçları, denize bakan yar üstündeki konumu bile -yıllar içinde yapılan 'sahil düzenlemeleri' içinde yok edilmiştir. Ancak, ilk öyküde -nasıl kokuğu belirtilmeyi- yalnızca sözü edilen akasyaların bellekten fıskıran kokusu tüm 'unutma çabaları'nı boşa çıkarmıştır. 'Anlatıcı' kahramanımız, öykünün son noktasına doğru, 'Bana dokunup geçen sersemletici bir koku, bulaşıcı bir hastalık bu anımsamalar şimdi' dese bile...

Ayşegül Yüksel

Fürüzan nasıl çalışıyor? Nasıl yazıyor? Bilgisayar kullanıyor mu? Bu konularda bazı ipuçları vardı önceki sayfalarda. Ama bu konu, kitabın ana bölümlerinden biri olmalı, diye düşünüyorum. Çünkü, onun birazdan anlatacağı çalışma biçimini uygulayarak oluştu bu kitap...

“Son üç dört yıldır benim için yakınlarım tarafından yapılan en büyük eleştiri, niçin bilgisayar kullanmadığım üzerinedir. Hatta bu eleştiride belki bizim insanlarımıza özgü hafif bir kuşku da hissediyorum ben: Acaba, ben bilgisayar kullanamaz mıyım, diye. Ve o kadar fazla yinelen-di ki bu soru...

Çok sevgili bir insanla –zaten çevremdeki herkes aldı, hepsi bilgisayar kullanıyorlar– Profesör Şara Sayın ile oturuyoruz. Saygı duyduğum bir kişidir. O da sordu sonunda. Sorar da, haklı. ‘Ben çok rahat ediyorum’ dedi. Tabii çok haklısınız dedim. Yine birkaç arkadaş otururken onlar bilgisayarın erdemlerini yeniden sıralamaya giriştiler. Bıkmadan sürdürüyorlardı konuşmayı. Dedim ki arkadaşlar, bakınız, bilgisayar denen alet daha da basit hale getirilecek. Bu aygıtın kolaylığını, marifetlerini sıralamayın bana. Çünkü, teknolojinin pazarı tamamen hızlı üretim ve satış, çoğaltma üzerine gider. Bu aletle edevatı ne kadar sadeleştirirlerse o kadar çok satarlar, satıyorlar da. Yani bu IBM’in ilk yaptığı o devasa bilgisayarlardan değil. Bunlar giderek de daha daha yalınlaşacaklar.

Peki, ya o zaman? Yani sizlerin benim bilgisayara aklım ermediği gibi bir kuşkunuz var ise, bunu hoş görebilirim. Ama temelde benim yaklaşımım budur. Bu aygıtın kolaylıkla kitlelerce öğrenilebilir olması ilk koşuldur. Öyle olmaması mümkün değil. Bakın, niye kullanmıyorum? –bu dostlarımla ikisi de yazılarımı temize çekenlerdi– Benim yazılarımla ilgili çok şey biliyorsunuz. Yazı makinesinde, o bitmiş ilk aşama saydığım metin ile ben ne yapıyorum? Aylarca oturup üstünde kurşun kalemle çalışıyorum. Yaşasın kurşunkalemler!.. Özellikle ‘Johann Faber drawing pencil.’ Sağlamdır, nettir. Orasından burasından çıkmalar var, uzayan ek paftalar var. Bunu en yakından, en iyi siz biliyorsunuz. Dostlukla yapılmış katkılarınızdır bunlar. Hatta dersiniz ki bana ‘Kaç sayfa yazacağız bugün Fürüzan?’ Bu aramızda değişmez bir esprî olmuştur. Eh, on sayfa yazarız derim ben. Sizin cevabınız ‘O yirmi beştir’ olur. Biliyorsunuz tüm çıkmaları kurşunkalemle yapıyorum. Onun için bilgisayarın bana verdiği sürekli bir kuşku var. Ben yoğun çalışıyorum. Öyle bir ürküntü içinde olmak istemem. Sizin, hepinizin bana anlattığı olaylar da var. Metinler uçtu, gitti falan gibi laflar ediyorsunuz. Yazılım bozuldu... İşte bilmem kim ustayı çağırdım. O hafızadan uzun uzun arama tarama yaptı. Benim çalışma biçimimi hem bu kadar yakından bilip şimdi ikide bir de niçin bilgisayar almıyorsunuz? demeniz, bana gittikçe anlamsız bir baskı oluyor. Almayacağım arkadaşlar. Hayır, kullanmayacağım.

Şişli Koca Mansur Sokağı'nda. Alman Cosmopolitan Dergisi yazarlarıyla yapılan konuşmada.

Üstelik ben, olana bitene aşırı meraklı biri olduğumdan bir de internet işi çıkaracağım. Hayatımın yarısı bu internette geçecek. Kim, hangi siyasi ne demiş? Çevreciler ne yapmış? Yok işte hayvanlar aleminde ne var? Müzeler aleminde ne var?.. Ben, bunu istemiyorum.

Bir de şuna saygım yok benim: Bunu ister anlayın, ister anlamayın. Bilgisayar üzerinden kitap okuyamam ben. Kitabı tutarak, tanıyarak okurum. Bu okuma tadı bende temel bir alışkanlık. Ben, kullandığınız için hiç eleştirdim mi sizleri? Yok. Kullanarak çok da iyi ediyorsunuz. Ayrıca ben sizden de, aygıtlarınızdan da çok yararlanıyorum. Herhangi bir şeyi hızla yollamak istiyorsam araya siz giriyorsunuz. Gönderi hızla gidiyor. Bu emeklerinizi asla yadsımadım, yadsıyamam.”

Evet, aynen öyle. Fûruzan'la yaptığımız söyleşinin bant kayıtlarını çözüp ona verdiğimde, dosya kâğıtları o meşhur Faber kalemle yapılmış çıkmalar, eklemeler, yapılandırılmış paftalarla geri döndü. Ve onlar, doğal olarak en başından bir kez daha yazıldı. Ama ben çok mutlu oldum. Hayır, mazoşist bir yanımda yok! Öncelikle, onun çalışma düzenine yakından tanık olan kişilerden birisiydim artık. Sonra da bir metnin nasıl geliştirildiğinin en güzel örneklerinden birisiyle karşı karşıyaydım. Fûruzan anlatmaya devam ediyor:

“Şimdi çalışma biçimim nasıl oluyor? Çalışma biçimi mi diyeceğiz ona? Çalışma haline geçiş mi? Belki ikincisi çok daha doğru. Çalışmaya geçiş sürecim garip gerçekten... Tanıdıklarım iyice garip buluyorlar, haklılar da. Ben, dışarıdan öyle pek de çalışkan görünen bir yazar değilimdir. Yani çoğunluk sanat etkinliklerindeyimdir. Sanatları dedim ya severim çünkü. Çok film izlerim. Neyse ki çok çok çok fazla film görmüşseniz, ayırt edici ölçüleriniz gelişmişse birtakım sıradan filmlere artık dayanamıyorsunuz. Oysa eskiden, film kötü de olsa, manzara seyrederim ya da atları, derdim. Yok, artık durum kökten değişti. Özellikle son yıllarda iyi filmlerin çoğu da ender yönetmenler tarafından yapılıyor. Daha sonra onların adlarını da sayarız belki. Hangileri şu sıra, beni kimler ilgilendiriyor...

Bu yazmaya doğru hareket şöyle başlıyor: Ben neyi yazacağımı düşünürken, ki genellikle hemen olmuyor bu. Günün birinde belli kişiler ve kimliklerle ilgili tasarım geliyor. Buna, bir yaratı dönemi mi diyeceğiz, ne diyeceğiz, bilmiyorum. Yani tanımını kolayca yapamam ben. Tanımlanması çok zor. Bir öyküyü yavaş yavaş oluşturunca. Benim öyküyü, konuyu oluşturmam, neredeyse öykünün taşıyıcı anatomik yapısını aylarca kurmamla olanaklı. Başka türlü olmuyor. Yani anatomik yapı derken, insan vücudu gibi... Sonra içinde yaşayacağı mekânlar, zamanlar, ışıklar, renkler, kokular ve kişiler... Bu, benim ne zaman yazacaksam o anda kafamda tamamlanmış oluyor. Çok ilginç. Belki bazı yazarlarda da bu böyledir. Masayı hazırlıyorum, makinayı koyuyorum, bir yandan kâğıtlar orada duruyor, gelin görün ki en az bir hafta kadar masadan kaçıyorum... Hiç yaklaşmıyorum oraya. Hatta bir arkadaş arayıp derse ‘Gelsene şuraya gidelim’ haydii ben, Pinokyo gibi baştan çıkıyorum... Hani onun da vardır ya iki başıboş arkadaşı. Sirk geldi, haydi gidelim diyen kötü arkadaşları. Zavallı Gepetto Baba, Pinokyo’nun okula gittiğini sanmaya devam etsin. Benimkiler elbette kötü arkadaş değil. Hemen çabuk baştan çıkan benim.

Bu yazma biçiminin ne kadar yoğun ve içsel olduğunu hep duyumsamışsındır. Sonra, artık benim yazmam gerek kararına varıyorum. Çünkü yazmak istiyorum. Ben yazmaktan, kurduğum kişilerimle yakınlaşmaktan çekiniyor gibiyim. Masaya oturduktan sonra da çok yoğun çalışıyorum. Bunu bilgisayarla yapabileceğime inanmıyorum. Niye inanmadığımı söyleyeyim: Bir kere yazma biçimimden ötürü. Yazımı çıkaracağım, çıkış alacağım. Sayfalara gene kurşun kalemle çıkmalar yapacağım. Peki, bunun anlamı ne? Öbür açıklamalar sıralanacak burada biliyorum: ‘Ekleyeceklerin için araya girersin, öyle kolay ki’ lafına da bir gün iyice sinirlenip bağıracağım. Araya girildiğini biliyorum. Atla, satır başı yap, ara aç, araya gir. Belki ben bu konuda bir yaklaşım, bir sıcaklık duyamayacağım. Üstelik teknik şeylere karşı, özellikle sinemayla olan ilişkimden ötürü yakınlığım olmasına rağmen...

Bilgisayarı bundan kullanmıyorum. Ve ben günün birinde bir roman veya öykü yazarken veya başka bir metnin üzerinde çalışırken –düşünebiliyor musunuz gitti– yazılanlar uçtu gitti. Yok oldu. Ne oldu? Bir hafta birileri gelecek, onu yapana kadar ben de adamakıllı uçtum demektir. Yani yazmayla böyle olağanüstü –nerdeyse mahrem, gizemli diyebilirim buna, belki bu sözcük en doğrusu– bağım var... Çünkü ortaya çıkmış hiçbir kitabımı okutup kimseyle de tartışmam. Yani kitap temize çekilir, biter ve basılır. Bunu büyük bir marifettir diye söyleyemiyorum. Ama yıllardır yaklaşımım bu. Şimdiye kadar yayımladığım hiçbir şeyde –şu kadar kitabım var, değişik konuları içeren kitaplarım var, edebiyat çalışmalarım var bunların içinde– bu bitti, al sen oku, fikrin nedir? diye sorduğum hiç kimse olmadı. Buna iyi bir tutumdur demedim. Demin de söyledim. Bu nedir? Bunu birinin yorumlaması lâzım mı? Ben yorumlayamam. Ukalâca olur bu.

Ben çok eksiksiz bir şey yazdığımı mı farkındayım? Herhalde kendi içinde böyle bir yanı da olabilir. Edebiyatım için Almanya’da da söylendi, bütünlüğü çok kuvvetli dediler. Bütünlüğü var demek ki. Sonra, mimari de benim ilgi alanım olduğu için – bütün sanatlar, müziğin de iyi olan her türü öyledir... Sanattaki en büyük destekleyici şey, en önemli özellik bütünlüğünün tam olmasıdır. Ben okumalara merak sardığımda öğrenmiştim bir kitap, bir roman, bir şiir.. diyelim ki mimari bir eser, bir senfoni veya bir resim niçin iyi oluyor, niçin kendisini eksiksiz kılabilir? Tamamlanmış oluyor... Bu sözcüğü hak etmek için bütünlüğünü nasıl sağlamış oluyor? Bu bütünlüğün tanımında, resimde denir ki genellikle sol tarafı boş bırak, ağırlığı sağ tarafa ver gibi önermeler vardır. Teknik tanımlardır bunlar. Bütün sanatlarda, edebiyatta da kullanılabilir. Yazar, o dengeyi kendi bilgisiyle, akıyla ve duygusuyla denetler. Benim çalışma biçimim bu diyebilirim.

Başka bir durum var, o da ilginç sanırım. Bu kapanıp çalışmanın başka bir düzeni var. Ben, evde bir hareket olduğu zaman yazı yazamıyorum. E, tabii, *Parasız Yatılı*, *Kuşatma*, *Benim Sinemalarım* ve *Kırk Yedi’liler* yazılırken biz üç kişiydik evde. Çok sevdiğim iki kişiyle, ki biri kızımdır, yaşıyorduk. Kocaman da bir salonumuz vardı. Şimdi ben çalışmaya başlayacağım, bana ‘Burası büyük bir yer. Fûruzan sana da şurada bir yer rahatça yapabiliriz. Sen de çalışmanı istediğin gibi sürdür’ dedi. Yok, öyle yapamam ben, önümden ya biri geçerse!.. ‘Allah Allah, ne demek o? Önünden biri geçerse!.. Evdeki yardımcıya da söylersin önünden geçmez.’ Yok, ben kendime bir yer bulayım, diye koskoca evin içinde odaların arasında dolanıp en iyisi sandık odasıdır, diye karar kılmıştım. Oraya kimse girmiyor. Yani kadın gelip işini bitirdikten sonra sandık odası boş. Kimsenin orada pek işi yok. Ve orada da arabamızın yedek lastikleri duruyor, şu bu duruyor. Işık alan bir sandık odası...

Güzel bir kattı orası. Çünkü camları da bir çamlığa açılıyordu. Bir de portatif masalar vardır ya çapraz ayak, o vardı. Onu açtım ve üzerine yukarıdan ipler gerdirdim yardımcıya. Bir sürü ip sanki çamaşır asacakmışım gibi. Oraya yerleştirdim. Makinemi de koydum. Kurşun kalemleri de, kâğıtları da. Çalışmaya başladım. E, tabii evin o sevgili kişisi de gelip uzun uzun baktı. 'Allah akıl versin' dedi, gitti. Ama ben çok rahattım. Yani oradan kimse geçmiyor.

O arada bir gün Nuri İyemler geldi. Canım Nasip Abla, Nuri Hoca, bir takım sevgili dostlarımız. *Kırk Yedi'liler* bitmişti zaten. Küçük kıza, Aslı'ya doğumgünü yapacaktık. Nuri Hoca 'Ya, çok güzel bir kitap o *Kırk Yedi'liler*. Sen onu nerede yazdın?' dedi. 'Şurada mı yazdın, burada mı yazdın?.. Onun masasını mı aldın, bunun yerini mi aldın?.. Nerede yazıyorsun, nerede yazıyorsun...' Art arda sorular geliyor Hoca'dan. Öyküleri de çok sevmişti. Şöyle bir şey söylemişti bir gün: 'Senin anlattığın doğa ve bahçeler var ya tam öyledir.' O, Mardin'de bulunmuş yanılmıyorsam. 'Orada öyle bahçeler vardı ki hep onları bana düşündürdün yazdıkların,' demişti.

Nuri Hoca'yı ve Nasip Hanım'ı çok sevdim ben. Her zaman çok sevdim. Hatta Nasip Hanım bir seramik büstümü de yaptı benim. Evde duruyor. Sevgili insanlardır. Hatta Nuri Hoca bana çok önemli bir armağan verdi. *Ah Güzel İstanbul*'dan sonra bir gün atölyesine -Şişli'de oturuyorlardı o zaman- gittiğimde tuvallerinin tümündeki ustalığını taşıyan bir resim dikkatimi çekmişti. İstanbul Hâtırası diye. Göç etmiş bir karı-koca. Bendedir o resim. Köyden geldikleri belli. Arkada bir boz dekor İstanbul'un silueti. Önde oturmuş fotoğraf çektiyorlar. Ah ne kadar etkili, dedim. 'Evet' dedi. 'İşte bunu sana armağan ediyorum Füzuran.' Bana verdiği kıymetli, benzersiz bir armağandır. Onu, geçen yıllarda katalog çekimleri için Evin Sanat Galerisi'ne götürdüm. Aldılar, kayıt ettiler, belgelediler para ile alınmış bir eser değildir diye. Benim içinse değeri bir şeyle ölçülemez. Büyük bir ustadan, Nuri Hoca'dan kalma bir anı, armağan.

O gece de masada bunlar konuşuluyor. Füzuran nerede yazıyor yazılarını? Şu odada mı? Yok, hayır, orası mı? Yoksa bu odada mı? Yok, hayır o... Sonra, size kendi söylesin nerede yazdığını denilince ben rahat, iyi bir yerde yazıyorum. Böyle çalışırken iyiyim. Hoca merak etmeyin dedim. Bütün bu ev bana ait zaten. Biliyorsunuz ev, aslında kadınlarındır. Nuri Hoca gülerek 'İyi peki ama yerin neresi? Bakalım' diyordu. 'Herhalde şimdi de bir çalışma içindedir. Ben, atölyeme, Nasip atölyesine dostlarını kabul etmiyor mu?' Söylenecekler bitmişti. Mahcup olmuştum. Gelin dedim. Elbette göstereceğim. Sizler yakınımısınız. Bir şey sakınamam sizden. Yürüdük. Banyonun yanındaki odaydı. Kapıyı açtık. 'Burada mı çalışıyorsun?' dediler Nasip Abla'yla Nuri Hoca. 'Zaten belli. Bütün o iplerde kâğıtlar mandallanmış.

Tamam canım, ne var gayet hoş' dediler. İşte böyle bir anı var. Bu bir alışkanlık mıdır, yahut içe kapanma duygusu mudur? Kendimi tümünden yalıtmaya isteği bende hep devam etti. Hiçbir değişikliğe uğramadı.

Örneğe seyahatlerimde, herhangi dış bir yerde hiçbir şey yazamam. Ama bol bol okurum. Notlar alırım. O durum bambaşka, benim açımdan ayrı bir şey. Daha nesnel, mesafeli bir bellek edinme yaklaşımı demektir. Şimdi bu bir algılamaya özelliği olabilir mi dersiniz? Acaba bu ayrıntıların ördüğü dokuyu nasıl açıklarız? Bir yazarın yazdığı şeyleri, yazma ânını anlatması zor ya da beni zorluyor. Ben, bir öykü veya romana çalışırken bütün yapıyı oluşturmam, neredeyse somutlaştırıp görmem gerekiyor. Bu bütün yapı ne demek? Bir binanın içindeki herkesin mekânla, zamanla değişik ilişkileri var. Kokularla, görüntülerle, seslerle, ışıklarla var. Şimdi bunlar kafanızda kat kat kuruluyor. Ama bunları bir yığın halinde yazdıklarınıza koyamazsınız. Satırlara giriştiğinizde uzamınız değişikliğe uğruyor.

Ben buna benim yazma bilincim, diyorum. Gündelik bilincin dışında, ayrı bir bilinç bu. Gündelik hayatın okumaları, öğrenmeleri, bilgi biriktirmeleri.. onları kendi içinizde tartışmanız, çözümlemeniz zorunlu. Takılmalardan arınarak ve arıtarak.

Ben, bir filmi görür, çıktığım andan başlayıp onun üzerinde düşünürüm. Yönetmen ne yapmak istemiş? Bir kitap okuyunca da böyle. Ama kendi yazdığımı gelince çoğunluk denir ya Füzûzan ayrıntılarla dolu diye. Niye böyle peki? Kanimca ayrıntıların anlatmak istediğim şeyi sağlamlaştırması önemli benim için. O sağlamlık da.. yersiz, gereksiz kullanılmamalı. Seçimi nasıl yapıyorum? İşte bunu gerçekten bilemiyorum. Kimi nesneler hiç girmiyor. Çok karışık yazılmış not defterlerim var. Neredeyse benden başkası çözemez. Şöyledir not defterlerim: Yaz tatillerinde, yalnız yaz tatili yapmayı çok severim, rahat ederim çünkü, okunmasına karar verdiğim kitapları yüklenip giderim. Bir de defterim vardır, ki birçok defterlerden biridir o. Yanıma alırım. Kitapları okurum. Sonra düşünmeye başlarım. Yazacağım konuyla ilgili o kadar garip notlar vardır ki. Biri defteri bulsa hiçbir anlam veremez. Örneğe şal örneği hırka diye bir notun yanında şöyle bir not vardır: Onun pırıltısında en küçük bir karbon lekesi yoktu, öylesine kıymetliydi. Karbon lekesi yok. Bu önemli. Yeni romanımda yeri var ve üç yıl önce not edilmiş. Sonra yazıyorum iskele çımacısının üstündeki ceket.

Bütün bunlar üst üste, kiminde yan yana sayfalarca yazılıdır. Bunlar, gerçekten o sıra düşündüğüm konunun, kişinin coğrafyası, sınıfıdır. Hem de oradaki yaşanan zamanın göstergesidir. Bir de psikolojik ayrıntılara geldiğimde. Hep şunu gerçekleştirmeyi arzu ettim edebiyatımda. Umarım başardım. Çok söze dayanmamayı, fakat davranışların anlatıcı olmasını istedim. Şöyle kısa bir bakış, oturmak, eğilmek, susmak gibi. Bunu başardığımı san-

Nuri Tyem Resim Sertifikasi

[illegible]

Şişli. Sevgili Nuri İyem
İlaca'nın atölyesinde. Bana
armağan ettiği resmin ilk
çalışmalarını yaparken.

Kadıköy, Yıldız Bakkal Mahallesi'nde sevgili Şahap ve Selda Balcıoğlu'nun evinde. Fotoğraf Şahap Balcıoğlu.

Bir okurum *Parasız Yatılı*'nin eski baskılarından birini getirmişti. İmzaladım. Fotoğrafı çeken de kendisi. Yıl 2006.

dığım bir örnek de *Parasız Yatılı*'dir. Oradan en kısa örneği vermek istiyorum. O hademe kadının çıkıp şöyle demesi: 'Yok, geç kalmadı, parasız yatılı talebeleri hiç geç kalmaz.' Bence burada anne-kızın bütün o beklentileri belki boşa çıkacak. Belki onlara inecek bir hayat şamarının yalın bir vurgusudur bu. Yazdıklarımda hemen hemen hep bu yolu izlemeye çalışıyorum. Hatta değerli Profesör Ayşegül Yüksel oldukça etkili bir cümle yazmıştı. Onu ben *Sevda Dolu Bir Yaz*'ın arka kapağına aldım. Benim edebiyat dünyamın çarpıcı bir çözümlemesiydi o. Tüm sorularınızın en iyi karşılığıdır kanımca:

'Füruzan edebiyatımızda bir olaydır, diyor Memet Fuat. Türk toplumunu oluşturan insan manzaralarını hem bireysel duyarlıklar özelinde işleyip, hem de bu duyarlılıkların örtüşüp ve çatışıp genel bir toplum portresini nasıl da yalın bir anlatıma dökebilmiştir yapıtlarında. 'Trajik' olamı yaşandığı anda bileyip keskinleştirmektense, akan zaman içinde koyultup bilince gülle gibi oturtan 'Pathos'a, onarılmaz burukluğa, nasıl da dönüştürmüştür.'

Size aynen aktardım. Sanırım yanıt çok net olarak buydu. Bunu bir insan, bir yazar çok mu bilerek, kastederek yapar? Yapabilir. Bu, ikinci bir soruyu getirir. Bu da özgünlük sorusudur. Bu önemli, ayrı bir sorudur da. Yıllardır yazıyorum. Yine de iddali konuşmak istemem hiçbir zaman. Sonuçta hayata ait bir ortak duyarlılığı okurlarınızla yakalayabilerseniz, işte bu sevindiricidir.

Peki bir okur bütün o ayrıntılı dokunun her telini ayırt edebilir mi? Yok, zannetmiyorum. Bu okurun okuma yetersizliği değildir. Hayır, hiç ilgisi yok. Bilinir her okuma, her okur bir kitapta yeni bir yolculuğa çıkar. Bu, onun yolculuğudur. Anlatmıştım, 19. yüzyıl Rus edebiyatını öylesine tutkuyla okudum ki... Ama o yazarların tümünü saymayacağım, bundan yana değilim. 19. yüzyıl olağanüstü bir olgu. O oluşum bir Dostoyevski ile bir Tolstoy'la olmuyor. Nedense bizde öne hep bir ad çıkarılıyor: Dostoyevski. O kadar sevdiğim Dostoyevski'ye neredeyse kızacağım yakında. Niye hep ondan bahsediyorlar diye..."

Füruzan anlatırken pür dikkat onu dinliyorum. Cep telefonum sessizde, bilgisayar kapalı... Fakat o gün, gazeteden gelecek önemli bir haber için e-postalarım açtı ve ister istemez arada bir gözüm takılıyordu. O arada, Prof. Dr. Seveda Şener'in yazısı düştü. Füruzan'ın sözünü "balla kestim" yazının geldiğini söylemek için. "Bir insanın fizik yapısı, içindeki sevecenliği bu kadar mı iyi yansıtır. Değerli Seveda Şener'le de ne yazık ki çok yakın bir tanışmam olmadı. Ama onlar zaten yakın dostlarımız. Sevgiyle ve saygıyla kucaklıyorum onu" diye benimle haber gönderdi Füruzan. Ben de buraya yazıyorum kendisine iletebilmek için... Onun yazısı ile devam ediyoruz:

Füruzan'ın Yaşama Tutunmaya Çalışan İnsanları

Yıllar önce Füruzan'ın öykülerini ilk kez okuduğumda, yoksulluğun, kimsesizliğin yoruşu prattığı, yoğun emeği geçimini sağlama ya yetme yen insanlar için, Rumeli'den, Anadolu'dan İstanbul'a göçmek, alışmadıkları ortamlarda tutunmak zorunda kalanlar için, elden ayakta düşmüş yaşlılar, dayanıksız çocuklar, kırılğan ergenler için, yoksul oldukları, hizmetli oldukları için horlananlar, eş seçimine saygı gösterilmeyenler, dışlananlar için acıma duygum ağır basmış, umutsuz çabayı yenik düşüren koşulları, bu koşulları yaratan sistemi irdelemeye çalışmıştım. Şimdi, bu yapıtları yeniden okuduğumdaysa, insanoglunun her koşulda hayata tutunma çabası anlamlı geliyor bana. Acıma duygum hayranlıkla dengeleniyor. Onurlu bir yaşam savaşı veren insanların güç kaynağı olan değerler, bu değerlerin günümüzdeki yeri daha fazla ilgimi çekiyor. Adaletsiz bir sistem içinde alta düşmüş insanların bu değerlere tutunarak hayatta kalma çabasındaki dramatik anlamı çözümlemeye çalışıyorum.

Dramatik olan, insanın belli bir durumda ya da belli bir olay sonucunda gösterdiği, eyleme dönüşmüş, ya da dönüşmemiş tepkinin insana özgü anlamlı bir gerçeğe ıslık tutması

ve bu anlamın içerdği etik değer değil midir. Fûruzan'ın, yoksul düşmüş, horlanmış, evinden, yerinden, yurdundan koparılmış insanları, kimsesiz yaşlıları, öksüz, yetim çocukları, evlatlık verilmiş kızları, ailelerinin geçimini sağlamak için kendilerini yaşlı erkeklerle vermek zorunda kalan genç kızları, umudunu bir seviye bağlamış korunaksız kadınları, gücünü yollarda tüketen kamyon sürücüleri, umudunu yitirmiş dar gelirliileri, ilk tutkulu aşkına mahkum varsıl kadınları, çıksız durumlarına gösterdikleri tepki ile, bu tepkinin kaynaklandığı değer yargısı ile dramatik anlam kazanmışlardır.

Gül Mevsimidir adlı kitabının sonunda Fûruzan'ın Erdal Öz'le yaptığı bir konuşmaya yer verilmiş. Bu konuşmada yazar, "sanat olaydan çok olayın etkileyip değiştirdiği insanı gösterebilir" demiş. Yazarın bu saptaması dram kurgusunun ana eksenini yakaladığını gösteriyor. Bu nedenle onun yapıtları sahneye, perdeye başarıyla uyarlanabiliyor. Tepkiler eyleme dönüşmemiş olsa bile anlatılan kişilerin eylem gizilgücüne ılık tutuyor.

Fûruzan'ın, her öyküsünde kişilerinin farklı tepki seçeneklerine işaret ettiği görülür. İçinde bulundukları yeni durumda evet demeye alışanların, yoksulluğa boyun eğenlerin, aşağılanmışlığı görmezden gelenlerin, korkunun uysallaştırdığı insanların karşısına, koşulların sunduğu seçeneklere rağbet etmeyip yeni yollar arayanlar, giderek boyun eğmeyenler, eşitsizliğe başkaldıranlar çıkarılmıştır. Bu tavır, insanoğlunun başka canlılarla da paylaştığı içgüdüsel yaşam dürtüsüne insanlığa özgü boyutu katar. Ana, baba, çocuk, akraba, dost, arkadaş, hemşehri sevgisi, sevecenlik, hoşgörü, zaıfolanı koruma, esirgeme güdüsü, dayanışma eğilimi, doğanın sunduğu güzelliklere, renklere, kokulara, seslere karşı duyarlık, temizlik tutkusu, yaşlılığı, ölümlü olgunlukla karşılaşma ve hepsinin üstünde insanlık onuru asal değerler olarak öne çıkar. Fûruzan'ın insanları yaşama tutunma çabasında bu değerlerden güç alırlar. Genç yaşlarında "zenginlik varlığını yoksulun onurunu yenemediğini", "zorun başı dik olanını" öğrenirler.

Okuyanı en çok etkileyen bu değerlerin küçük çocuklarda filizlenmiş olmasıdır. Fûruzan'ın, varıllığın sağladığı yapay bezeklerle doğallığını yitirmemiş çocukları, zorluklara anlayışla yaklaşmaları, sabırları, insan ve hayvan sevgileri, yardımlaşma güduları, güzelliğe olan eğilimleri ile bu hasletlerin insanoğlunda doğuştan var olduğunu düşündürür. Bu çocuklar okuyanı heyecanlandıran kendine özgü bir kahraman türü oluşturmuşlardır. Onların öyküleri, yeniden, yeniden yorumlanarak bizi insanoğlunun giderek gözden kaçırmaya başladığımız doğal yetenekleri konusunda uyarıcı niteliktedir.

Günümüzde hayata tutunmak için o kadar farklı yöntemler uygulanıyor, bu yöntemler tutunma çabasını yalnız kendininkinin değil, başkalarının yaşamına da egemen olma tutkusuna dönüşüyor ki, yaşamayı hiçbir ahlaki değer gözetme yen kıran kırana bir savaşım alanı gibi algılamaya başladı. Sanat bu savaşımın çarpıcı renklerini yansıtarak gözümüzü boyama eğiliminde. İnsanın vicdanını biçimleyen ahlak kültürü modası geçmiş yazının duyarlık malzemesi olarak küçümsenmeye başladı. İnandığı değerleri korumak için kendi yıkımını göze alan tarihi kahramanların yerini, gösterişli bir yaşama biçimi için o değerleri hiçe sayan maskeli figürler aldı. Keşke Fûruzan'ın gibi yapıtlar eğitim programlarına alınsa, bu okumalar yoluyla genç beyinler onun, bizi etkileyip değiştirmeyi başarmış olan gösterişsiz kahramanlarını tanıyıp onlardan beslenseler. Yapıtları yazımızın klasikleri arasına giren sevgili Fûruzan'a teşekkürler.

Sevda Şener

Milliyet Kitap etkinin Çırağan Sarayı'nda düzenlediği Kadın Yazarlar toplantısında.

Biz, kaldığımız yerden devam edelim:

“Şimdi çok yakın bir örnek geldi aklıma. Günümüzün yönetmenlerinden Aleksander Sokurov var. Bir Rus sinemacısı. Bu yetkin sinemacı için, o kadar basit klişeler kullanılıyor ki sanatı tanımlanırken... Oysa onun çok özgün bir sineması var. Yeni Tarkovski diyorlar. Hiç ilgisi yok. Tarkovski apayrı biri. Sokurov, apayrı biri. Şimdi bu adamın anlatmaya çalıştığı şey Rus'luk, Rus olma durumu. Belki derin bir kazı yapıyor Rus özelliği üzerine. Benzerlik buradan alınıyor. Nasıl kolay bir akıl yürütme bu? Ben sanatlara bu kolay reçetelerle bakamam. Bir sanat yapıtıyla karşılaştığımda bana ne denli zengin düşünce açılımı getiriyorsa benim için önemli olan odur.

Tarkovski'nin de bütün filmlerini gördüm. Sevdim. Şimdi denebilir ki, ama Sokurov çok bireyci. Ne demek o? İnsanı o kadar iyi anlatıyor ki... Oradaki bireyci yaklaşım çok mu kapalı? İnsanı anlattığınızda o bir bireydir ve toplumun ve tarihinin içinden anlatılıyordur. Demek ki sıkı bağlamları var. *Anne ve Oğul*, *Baba ve Oğul* diye filmleri var. Ben o filmleri gördüğümde hangi Tarkovski bu? dedim. Sanatçıya, yapıta etiket takma kolaylığından vazgeçilmeli. Böylesine kolaycılıklar düşünceyi, algıyı kütleştirir. Hayır! Gene hemen Tarkovski'nin devamı yaftası takılıyor. Hayır! Planları özgün bir bakış, tek bir plan sayılacak bir bölümden oluşuyor. Sokurov'un, *Baba ve Oğul* filminde iki genç askerın kenttin yokuşlarla süren bölümündeki açt çekimleri benzersiz. Bir yürüyüşleri var, o kenti öylesine bir açıdan almış ki... Yansıtıcı aynalar var ya nesneler bükülerek iç içe geçer... Ayna kullanmamış, kamerayla giriyor bütün dönüşleri. İçinde bir tramvayın geçişi var... Öylesine özgün bir estetik bakışı var ki, değişik.

Hale Sontaş'ın Yeryüzü Tanrıları sergisinden.

Sonra, *Rus Hazine Sandığı* diye bir filmi oynadı. Şimdi bizde benim uzun yıllardır gözlemlediğim bir moda var. Birisi ancak ünlenince onun filmine gidiliyor. Kolaycılık alışkanlığı işte. İlk dönemlerde bu tür sinemayı diriltten yönetmenlerin filmleri geldiğinde beş on dakika sonra sinema boşalıyordu. *Rus Hazine Sandığı*'nda da aynı durumu yaşadım. Hep düşünmüştür bir Lütfi Akad'ın, bir Metin Erksan'ın çok daha geniş olanakları olabilseydi hâlâ ne kadar güzel filmler yaparlardı. Fakat bu değerli insanlar bizdeki sanat ve sinema anlayışının giderek popüler kültürle tartışmaya vurulmasından, sanayileşmemiş bir sinemamız olduğundan istedikleri gibi yeni ürünler veremediler. O değerli yönetmenler çok iyi filmler yapmayı sürdürebilirlerdi. Metin Erksan, Lütfi Akad film çekemezler miydi hâlâ? Kimbilir neler neler çekebilirlerdi? Onların filmlerinde bizim insanlarımızı, bir ulusun kültürle olan bağı, davranışlarını görebiliyorsunuz.

Ve Sokurov, *Rus Hazine Sandığı*'nı Petersburg'taki ünlü Hermitage Müzesi'nin içinde çekti. Hermitage'a giriyorsunuz ilk resimle. Onunla başlıyor. Hermitage'a girerken 19. yüzyıldaki bir Rus balosuyla karşılaşıyorsunuz. Tüm filmi tek planda çekmiş. Hiç montaj yok. Tek planda çektiği için bunu bir ukâlık olarak yansıtmıyor. Filmin içeriği bu teknik yaklaşımdan ötürü alabildiğine anlatım gücü kazanıyor. Sonradan öğreniyorsunuz.. vay be ne marifetler var!

Bu tür çalışmalarda günümüz Amerikan sinemasındaki gibi patla-

yan, sersemletici efektler de yok. Balo başlıyor. Baloya filmle giriyorsunuz. Düşünün Puşkin'in, Gogol'un, Griboyedov'un, Çehov'un, Tolstoy'un vb. yazdığı dönemin tüm dünyası var orada. Bir ülke kültürünün, yetkin sanatçıların yorumlarıyla ulaştığı düzey sürgit hayranlık vericidir. İşte edebiyat ve sanat böyle bir şey. Yaratıcı kişi ile bağlı. Elbette kişiye olanaklar verecek bir ülke ortamı da gerekli, hatta zorunlu.

Sovyetler dağıldı. Çok zor bir dönemden geçtiler. Epeydir toparlanıyorlar. Arkalarında büyük bir kültür birikimi var. O kesin. Başta değinmiştim değil mi? Sanayi yok, şu yok, bu yok, roman oralarda boy atmaz! Unutulmamalı bu kalıpların kırılacağı yerlerde birileri vardır, yaşar. Gelir kalıpları kırar. Bugünün Rus sinemasında da parlak örnekler var. Sanatların hepsinde doruklar olabilir. Yeter ki bir ülke kendi sanatçısının onu ne kadar yüceltebileceğini akıllanıp algılayabilsin. Bu üretim ise ancak özgürlükte boy verebilir.

Şimdi düşünün, öyle bir ülkede yaşıyorsunuz ki sanatınızı yaparken aranızda biri durmadan size uygun olanlar bunlardır diye dikte ediyor. Sonunda kimi zamanlarda sanatçının neredeyse bilincine bile varamadığı bir otosansür başlar. Sevgili dostum, ödünsüz edebiyatçı Tahsin Yücel'in de bulunduğu *Çağdaş Eleştiri* dergisi için benimle süren röportajda, Şükran Kurdakul da konuşmacılar arasındaydı, Adam Yayınları da *Kırk Yedi'liler*'i yeniden basmak üzereydi... 'Füruzan bence baskıyı durdur' dedi Şükran Kurdakul 'Durdur, başına boş yere bela açarsın sen. Adamlara baksana ortalığı duman ediyorlar. Kitabı toplarlar, seni de içeri alırlar.' Şükran Kurdakul bu haksızlıkları doğrudan yaşamış bir şair, yazardı. Bu aynen olmuştur.

Niye? Çünkü orada *Kırk Yedi'liler*'de benim anlattığım birileri var. Sevgiyle anlatmışım da onları. Demek ki ben onlardan yanayım. Yoksulluğu vurgulayıp anlatmışım. Demek ki yoksulluğu anlatmayacağım. Size ev ödevi verecekler. Şimdi böylesi bir baskı döneminde sanatın gelişmesi çok zor. Ülkemizde ne yazık ki hep böyle ikide bir ketler vurularak yaşanmış dönemler var. Nâzım Hikmet'in, *Memleketimden İnsan Manzaraları*'nı okuduğum yıllarda –onun kitaplarını dönüp dönüp okumaktayım– dedim ki: Bu nasıl bir yoğun yaratıcılıktır, bir insan ülkesini böylesine sevebilir mi... Ne derinden seiyor bu toprakları... Ülkesinin insanlarını nasıl da seiyor... Üstelik tutukevlerinde ona yaşatılmış yıllara karşın bir öç, hınç duygusu taşımayan bir yürekle, akılla, donanımla dolu eksilmeyen bir sevgiyle... Bu inanç, Komünizm inancı yeteneğini ısıtan, topluma baktığı zaman yol açandı...

Kendimle ilgili konulara gelince yazdıklarımı salt kendim sorguluyorum. Bittiğine karar verdiğim çalışmamı yayınevine veriyorum. Kıymetli edebiyatçılar var, yakın dostlarına okutup danışanlar. Bu tutumumu sık sık düşünüyorum. Niye bunca yıldır böyle yaptım, yapmaktayım? Bilgisayar konusuna değinmiştik. Böylesine garip, yazdığı şeye kapanan.. neredeyse bedeninin olağan-

ca sıcaklığıyla kapanan biri. Bir girilmeyen oda arayıp oraya sığınıp önünden kimse geçmesin, yazarken ya biri geçerse sonra ne yaparım! diyen... Halbuki önünden geçecek olanlar, seni çok seven insanlar. Hiçbir uygunsuz şey yapmayacaklar ki...

O durum bunca yıldır devam ediyor. Ben, çoğunluk gece genellikle belirli bir saatte başlar, neredeyse sabaha dek kentin artan sessizliğini de duyarak yazarım. Bittiğinde, yazdıklarımı temize çekme aşaması gelir. Bu konuyla ilgili hayatıma kazınmış ağır dramatik bir hikâye de var. Çok sevdiğim arkadaşım Tulga Musaballı –dönemin İstanbul Defterdarı’nın akrabasıydı Tulga’nın, Harbiye’de, Turizm Bölge Müdürlüğü’nde çalışırdı– ilk yazdıklarımın Edirne’nin Köprüleri’ni, Su Ustası Miraç’ı temize çeken arkadaşımıydı. İstanbul Üniversitesi Basın Yayın’ı bitirmişti. Çalıştığı yerde yazdık. Çünkü evde daktilosu yoktu. Bana ‘Sen üç gün arka arkaya gel, boş saatlerde yazarız’ dedi. Hızlıydı. On parmak daktilo kullanırdı. Biz birbirimizi koşulsuz çok severdik. Bir ara benim yine iki bavulla yerleşik şık bir evden çıkıp kendime yer arama dönemim başlamıştı. Tulga da o ara babaevinden çıkma kararı aldı. İkimiz, Şişli Hanımefendi Sokağı’nda güzel bir apartmanın bir dairesinin geniş bölümünün küçültülmüş parçasını kiraladık. Bir oda, bir sandık odası, fakat büyük banyo ve geniş bir mutfak vardı oranın. Apartmanın girişi çok güzeldi, geniş ara boşluklar vardı. Ama o, 1974’te Orly yakınlarındaki o uçak kazasında öldü. Hâlâ hepimiz onu büyük bir sevgiyle anıyoruz.

Sonra arkaya kimler girdi Ayşe Kervancıoğlu, Sezi Ergun, Nursel Duruel... Tulga ile onlar hayatta ilk arkadaşlarım oluyorlardı. Ben onları sevmiştim, severim. Onlar da beni sevdiler. Hatta benim Nursel’le kendi yarattığım çekişmelerim vardı. Espriyi kuvvetli bir kadındır o. ‘Aa gene başlama Fûruzan’ der. ‘Hem bu kadar hizmet veriyorum sana hem de benimle itişip kakışmayı kes lütfen!’”

Sözün burasında, Nursel Duruel’in onun için yazdığı yazıyı koyarsam Fûruzan’a güzel bir sürpriz olur!

Bazalt Kask Altında Bitek Mağma

*Dayanaksız yaşama yı bilenler,
Cesurdurlar,
Kişiyi korkutacak denli.
(Lodoslar Kenti)*

Nasıl taşır içinde, her birine farklı bir hayat verdiği ve unutulmaz kıldığı çocuk kabanlarını!.. Nasıl sever onları!..

*Yalnız onları mı? Lodoslar Kenti’nde, yazmaktan onur duyduğu insanları açıkça söyler:
Ben yazıcıyım*

Onların
ve arkadaşlarının
emeğin gerçek sahiplerinin,
yazıcıyıym,
ne onurdur bu.

Yolun en başında yapılmış bir seçim onunki. Yazdıklarıyla doğrulanır seçimi.

Ama, öncelikle çocuklar... Yaratıcılığının alazlı soluğunu ruhlarına üflediği çocuklar. Çocuk olmanın duru görkeminin, kendi kuytuluklarında bilincinde olmadan duyumsayan, çocukluğu yaşamalarına fırsat verilme yen küçük kızlar, oğlanlar, yeniyetmeler..

Füruzan'ın onlardan biriyle ilişkisine, o sırada yazmakta olduğunu ne olduğunu bilmeden tanık olmuştum. Aradan bunca zaman geçtikten sonra 'tanıklık' diyorum, aslında sarsıcı bir paylaşımdı: Mecidiyeköy'deki evde, çalışma mekânı olarak kullandığı daracık sandık odasında, bazılarının üstü taş baskısı renkli yazmalarla örtülmüş kullanım dışı eşya yığınları arasında, onlardan artakalan boşluğa yerleştirdiği açılır kapanır küçük masanın başındaydık. İlk bakışta, evin geniş, ferah salonuyla, Füruzan'ın ev içindeki ışıklığıyla çelişik gibi görünen, onu tanıdıkça hiç de öyle olmadığını bilen birisi için orada bulunmak, onun yaratma sürecindeki gizleri değil elbette, ama o süreçte gereksinim duyduğu ortamı, dışa yansıyanları paylaşmak demekti. En büyük yığınlardan birini örten kalmıca yazmaya iğneyle tutturulmuş notlar... Başımızın üstünden geçen çamaşır iplerine mandallanmış kâğıtlar ...Onun daba önce o kertesini görmediğim içi içine sığmaz hali...

1971 muhtırası izleyen yıllar.

Masaya oturalı çok olmamıştı daha. Günün haberleriyle başlayan konuşma o noktaya nasıl gelmişti, anımsamıyorum. Sesi birden pürüzlenmiş, "Ah canım!..Ah onlar!.." diyerek ayağa kalkmış, tekrar oturmuştu. Gözlerinin siyahı dolu dolu, yüzü iyice saydamlaşmış, altında hızla dolamp kaybolan çizgiler..."Daha çocuk, küçücük bir çocuk Kiraz", diyordu. Telaşlanmıştım: "Kim Kiraz? Ne olmuş çocuğa ?" İlk anda, yakın çevresindeki birinin çocuğundan söz ediyor sandım. Ortada acilen çare bulunması gereken bir durum var da konuşma soluklanacak zaman bırakmak için gelir gelmez söylemekten kaçındı, diye düşündüm. Kiraz'ın yazmaya yeni başladığı romana (Kırk Yedi'liler) doğan kabirhanlardan biri olduğu anlaşılınca, sandık odasının atmosferini belirleyen sesi, beni de içine katan bir rahim ağzı gibi açılmaya başladı ülkenin acılı insanlarına doğru.

Edebiyat dünyasına fırtına gibi giren Füruzan'la, ikinci kitabı Kuşatma yayımlandıktan sonra, bir radyo söyleşi nedeniyle tanışmıştık. Edebiyat temelinde yükselen arkadaşlığımız bir süre sonra dostluğa dönüştü, diriliğini hiç yitirmeden nice yaşanmışlıkla pekişerek bugüne uzandı. Kitaplarının birinci, üçüncü, yirmi beşinci, şimdi kaçınıcıda olduklarını izleyemez olduğum baskıları, artık eskiden olduğu gibi kitaplığımın ona ayrılan rafına sığmıyor. İlderindeki itbaflar, imzasının altındaki tarihler, yerler, edebiyatla yoğrulan hayatının ve ortak zamanların haritası sanki.

Ne tuhaf, Kırk Yedi'liler'in ilk baskısı yok da, sonuncusu var. İmzalı ilk baskıyı ödünç alan, geri getirmemiş. Romanın orijinal yazımını, eklemeleri içeren mavi kapaklı kallavi dosya da otuz yılı aşkın konukluktan sonra, geçen yıl, sahibine döndü. Temize çekme işi

bittiğinde anı olarak bırakmıştı bana. Onu Fûruzan'a geri verirken hem daha uzun süreler korunabileceği düşüncesiyle rahatlamış hem de burukluk duymuştum. Temize çekme seanslarındaki eşsiz yaşantı zenginliği o dosyanın görünmez sayfalarında aktı p gidiyordu.

Romanın bütününe değil, büyükçe bir bölümünü temize çekmiştik birlikte. Ana metni daktiloda kendisi yazdığı halde neden arkadaşlarıyla temize çekmek istediğini o dosyayı görünce anlamıştım. İlk yazımdan sonra, her sayfanın sağ ve sol boşluklarına, altına üstüne elyazısıyla yaptığı eklemeler yüzünden, her sayfa en az bir buçuk, iki katına çıkıyor, tekmeye amansızca kabaran hamur gibi sayfalardan dışarı taşıyordu satırlar. Bazen sayfa kenarlarındaki çıkmalar da yetmiyormuştu, aynı sayfaya ek olarak yazdığı sayfaların sayısı sekizi onu buluyordu.

Kimi kez onun evinde kimi kez bizim evde yazıyorduk. Masaya geçtiğimizde parmaklarımız daktilo tuşlarında, kulağım onda olurdu. Tek değil, çok katmanlı bir yazma eylemiydi. Başlangıçta, hatasız yazmak için tuşlara yönelttiğim dikkat, kısa sürede otomatige bağlanır, parmaklarımız bana ait değilmişçesine devinirken, yalnız onun okumakta olan sesini duyar ve o sesin içinde yol alırdım romanın içinde. Arada bir söylediklerini yazmaya yetişemez, tekrarlamasını isterdim. Tekrarlarken farklı bir biçimde kurardım cümleyi. "Hayır, demin söylediğin cümledeki söz dizimi böyle değil, tanımlamalar da başkaydı" demenin faydası yoktu. Okuduğu satırları söylerken değiştirir, yetinmez bir daha değiştirir, yeni eklemeler yapardı.

Bir yazarın şiirini, öyküsünü, romanından bir parçayı, küçük ya da büyük topluluklar için seslendirmesi, çeşitli nedenlerle, her zaman iyi sonuç vermez. Oysa tek kişiye, sözcük sözcük yazdırarak okuması, yazarla yazarı durumundaki okur arasında mütbiş bir duygu ve düşünce akışı sağlar. Basılmış kitabı elinize alıp tek başınıza okumanızdan farklıdır bu. Yazar, yaratma sürecinde; okur, okuma sürecinde yalnızdır. Kimse kimsekin tepkisini göremez. Birlikte temize çekme işleminde iki taraf da hem tek başındadır hem değil. Hem öznedir hem nesnel. İkinizin dikkati de doğal olarak metne yöneliktir. Bir yandan da birbirinizin duygularını, zihinsel süreçlerini, eşzamanlı olarak algıyorsunuz. Yazar, okurundaki etkiyi; okur, sevgili yazarının yazdığıyla nasıl hembal olduğunu, çağrışımlarını, sözcüklerle didişmesini...

Fûruzan'ın ağzından çıkan sözcüklere, o sözcükleri söylerken sesinin rengine, tınısına, vurgularına, dalgalanmalarına, pürüzlenmelerine koşut olarak kurulan; ısıtıcı, rengi, derinliği romanın akışına göre başkalaşan, yaratıcısına özgü, yinelenemez atmosferler dizisiydi benim açımdan yazma seansları. Boğazıma dek tıkandığım, göz yaşlarımı engellemek için ayağa fırlayıp sigaraya sarıldığım anlar az değildi. Bu tür patlamaların çıktığı durumlarda, uzun çay molalarıyla, az önceki insanlar biz değilmiş gibi giriştiğimiz deli dolu konuşmalarla dağıtılıyordu o yoğunluk. Sonra, yeniden iş koteran insanlar havasında geçiliyordu masa başına.

Anlattıklarımın dil'i geçmiş kullanmamın nedeni, Gecenin Öteki Yüzü ve çok az bir bölümünü temize çektiğimiz Berlin'in Nar Çiçeği'nden bu yana birlikte çalışma olanağı bulamayışımızdır.

Fûruzan, kitaplarının türüne, çalışma koşullarına göre farklı pratikler geliştiren, ilginç çözümler bulan bir yazardır. Röportaj kitabı Balkan Yolcusu için çıktığı uzun geziden döndüğü günlerde evine gitmiştim. Oturduğum koltuğun yanındaki dar ve şişkin rulonun ne olduğunu merak ettim. Meğer gezi boyunca, gün içinde tuttuğu notları, izlenimlerini,

yaptığı söyleşileri, akşamları sırayla alt alta yapıştırıyormuş. Balkanların kışında, üstelik savaş içinde, insanın yanında dosyalarla, büyük defterlerle dolaşması kolay değilmiş. Hem parçaların dağılma, kaybolma olasılığına karşı iyi bir önlemmiş bu.

Sonuç ortada olduğuna göre kim hayır diyebilir?

FÜRUZAN: Bazalt kask altında bitek mağma. Yaktığı yorganlarca özgülüşmüş sağlam natura. Sıfır para, yüksek değer. Değerini kendi biçmiş eynine. Bursa işi kese, beyaz sabun. Öfkeyle keseler haksızlıkları, çirkinlikleri, budalalıkları.

Arkadaşlarının çocukları, analarının babalarının pabucunu dama atmış arkadaşlarıdır.

Yaşı yok, hiç olmayacak. Bütün has yazarlar gibi ne zaman okunursa o zamanın çağdaşı; kim, hangi dilde okursa, onun yakını.

Benim, dünyayı güzelleyenler soyundan gelen kardeşim.

Nursel Duruel

Dayanamadım, Nursel Duruel'in yazısını Füzuran'a verdim. Okudu. Şöyle bir "ithaf"ta bulundu: "Canım kardeşim senin sabrın ve sevgin benim kimi zaman dayanılmaz davranışlarımı espiyiyle karşılamayı ne kadar iyi bilmiştir. Uzun yılların içindeki olaylarımız, paylaştıklarımız ve senin büyük bir titizlikle saklama dikkatini gösterdikleri sırlarla dolu özel hayat öykülerim unutulur gibi değildir. Daha nice nice yıllar bana sabır göstermeni dileyerek..."

Füzuran'ın yazılarının temize çekilme aşamasındaydık sanırım...

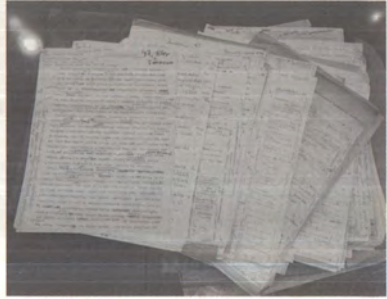
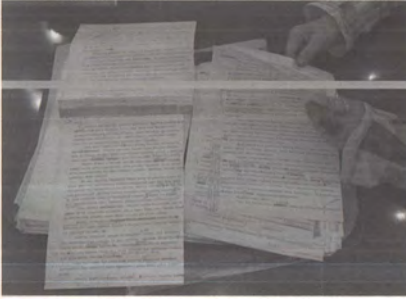
"Yazılarım çoğunlukla arkadaşlarımca temize çekildi. Parasız Yatılı'nın yayımlanmasından hemen sonra beni Ece Ayhan aradı. Şiirlerini biliyor, beğeniyordum fakat tanıımıyordum Ece Ayhan'ı. Doğan Hızlan'ın *Yeni Gazete*'sinde benimle bir konuşma yaptı. Dostane, övgü içerikli bir konuşma. Böylece tanıştık. O sıra Site Sineması'nın karşısında bir yüksekokul vardı. Edebiyat çevresinden çoğunluk o okulu bilir. Konur Ertop'un kardeşi Kıvanç Ertop da müdür konumundaydı sanırım. Kütüphanede görevli Ece Ayhan da ders veriyordu orada yanılmıyorsa. Biz arada birbirimizle konuşuyorduk. Bir gün ben okula, onu görmeye gittim. Konuşuyoruz şurdan burdan her zamanki gibi. 'Ne hikâyeler var bu sıra bakalım?' dedi. Üçüncü kitabım *Benim Sinemalarım* henüz çıkmamıştı. Dedim ki Ece bir tane var, bitti ama arkadaşlar ortada yok, temize çekmek gerek. Türk edebiyatındaki bir önemli kayıttır bu bence 'Getir Füzuran ben çekerim' dedi. Şaşırdım, mahcup oldum. Olmaz filan gibi sözcükler geveledim. 'Ben gayet kolaylıkla çözerim yazdıklarını' dedi. *Benim Sinemalarım* öyküsünü, -unutulur mu hiç, bir önemli sairdir- temize çeken Ece Ayhan'dır. Bu unutulmaz gün için durmaksızın, çok teşekkür ettim. Sonra Berlin'de ilk günlerimde beni o aradı. O da Zürih'teydi ameliyatı için. Ku'damm'da bir kafede buluştuk, çay içtik, konuştuk. Yoğun şeyler, birçok kişinin adının geçtiği sayısız olaylar anlattı. Hastalığın onu çok sarsmış olduğunu gördüm. Hüzünlendim. Kolay değildi yaşadıkları.

Vilayet Han'daki Memet Ağabey'in *Yeni Dergi* ofisinde bir gün karşılaştık. Aradan yıllar geçmişti. 'Sen artık Kasımpaşa'yı unuttun Fûruzan. Tam burjuva oldun' dedi. Bayağı sertti çıkışmaları. Memet Ağabey çekinerek baktı bana Ece Ayhan'a bir şey söyler miyim, diye. Ne yapayım! Öyle karar verdinizse demek ki öyle olmuşumdur. Siz beni seversiniz. Bu konuyu düşüneneğim elbette, dedim. Çünkü onu kırmak aklıma bile gelmezdi. Zor bir zamandan geçiyordu yıllardır. Zor bir kişilikti. Ben Ece Ayhan'la tartışmayı asla düşünmedim. Hatta öyle bir duygu çöküntüsünden geçmişti ki ona yardım eden herkesi suçlayacak durumdaydı o yıllarda. Bunu herkes biliyor. Bütün söylediklerini sessizce sonuna dek dinledim. Sonradan başka edebiyatçılar onun için hele öldükten sonra 'Yahu o oldum bittim öyledir. Adamın hasta olmasından değil yaptıkları. Hırçınılıktan ibaret bir adamdır o' diyeceklerdi.

Oysa onun huysuz oluşunun nedenleri bence çok açıktı. Bir sürü kişisel sorunu vardı. Sosyal zorlukları, duygu çıkmazları, parasızlık vardı. Yeniden gülümseyerek ona, 'Öyle mi oldum?' dedim. Bu kez sustu.

Bu temize çekme anılarımdan biri sevgili Nursel'le ilgilidir. Nursel'le, *Kırk Yedi'liler*'in epeyce bir bölümünü oturduk temize çektik. O temize çekme süresi bitince, bir huyum var, yazdıklarımı bittiyse hemen yırtıyorum. Bir gün Nursel 'Bunları yırtma lüfen' dedi. *'Kırk Yedi'liler'*in senin elinden çıkmış yazılarını ben saklayacağım.' Gülerек, iyi al sakla dedim. Gerçekten Nursel dosyaya koymuş saklamış. Ankara Üniversitesi'nden Nurcan Şen diye bir öğretim üyesi, doktora çalışmasını Fûruzan'ın hayatı ve edebi eserleri konusunda hazırlıyormuş. Doktora tezi için eşi ile birlikte geldiler İstanbul'a. Birtakım ayrıntılı konuşmalar yaptık. O sırada dosya konusu açıldı. Nursel'e *Kırk Yedi'liler* sende değil mi? diye sordum. 'Elbette duruyor. Bende' dedi. Bu duruma bunca yılın ardından bakınca derin bir dostlukla, sevgiyle söylüyorum *Kırk Yedi'liler*'in ilk hali artık bende. Nursel'e gönülden, büyük bir teşekkür borçluyum. Elimdeki en özgün çalışma metinlerim, Nursel'in değerbilışıyle korunabilmeli. Görülmeye değer bir çalışma düzeneği ya da şaşılasi düzensizliği. Seyredilmeye değer bir dosyadır kanımca. Her yönünden bir şeyler eklenmiş sayfalar, bükülüyor, üst üste dönüp kapanıyor... İşte ben ve *Kırk Yedi'liler*. Canım arkadaşım, o güvenilir bir insandır. Birtakım şeylerden duygu olarak çok etkilense de olaylara olabildiğince dürüst yaklaşan birisidir. Biz yıllarca birbirimizi görmesek –belki salt iyi dostluklar öyle– kaldığımız yerden eksiksiz başlarız.

Benim yazarlığımın temize çekmek serüveni hâlâ o yolda gidiyor. Nedenleri belli. Ben yazdıklarımı temize çekmeye başladığımda sürekli değiştiriyorum. Bu nasıl bir değiştirme? Yeniden başka şeyler giriyor metine. O yüzden kendimi durdurmam gerek. Yoksa neredeyse bitmez çalışmaları. Schubert'in *Bitmemiş Senfoni*'si gibi sayfalar dolusu yazabilirim, bitmez. Kendimi disipline edebilmek için zorunlulukla bu yolda gitmeliyim."

Kitapta benim çalışma biçimimi anlatmaya giriştiğim bölümler var. Faruk Şüyün de yazdıklarını temize çekerken aynı durumla karşılaştı. Görülesi şeyler. Acaba diyorum zihnin ataklığı ilk yazılanların kurşun kalem alınarak dört bir yanına çıkmalar yapmak, birine okurken de o anda değiştirmek nasıl çağrışım süreciyse hem yazanı, hem de düşüneni zorlayacaktır.

Kitabın hazırlanış serüveninde mutlaka benim de söz etmem gerektiğini düşündüğüm bir noktayı Fûruzan açıkladı. Gerçekten, yazdığını metni ne zaman bir kez daha okusak, her seferinde bir değişiklik yaptı. Kimi zaman da telefon ederek bildirdi yeni eklemelerini. Fûruzan'ın niçin yazı masasının başına oturmaktan uzun süre kaçındığını o zaman çok iyi anladım. Konsantre olunca, neredeyse 24 saat yazdıklarını düşünüyordu. Düzeltmelerini geceyarılarına kadar sürdürüp sonra sabaha karşı birdenbire uyanarak yeniden çalışmaya devam ediyordu. Bu tempo, dayanılır gibi değildi.. o dayanıyor, çalışıyor, çalışıyordu...

"Şimdi disiplin sözcüğünü kullandığımda da şuna şaşıyorum: Ben hayatımda disipline neredeyse hiç sokulmamış biriyim. Buna karşın ancak sanatlar beni düzene, disipline sokabiliyor. Çevremde bana bunu yap, şunu yap diyen yok. Olmadı da. Sanat yapabilmek, sanatla ilgilenebilmek insanın dünyasını öylesine genişletip açan, enginleştiren bir ufuk ki... Kainat dediğimiz koskoca şeyi düşününce... Atomlardan oluşuyoruz. Bir küçük atomcuk gibi, o görünmeyen fakat tartışılmaz etkisi olan çekirdek gibi hem iyiye, hem kötüye kullandığımız büyük bir gücümüz var. Hem de düşler benzeri bir zamanı, bize biçilen zama-

nı bitirdiğimizde gidiciyiz. Sanat, insan varolduğundan bu yana bütün zamanları birbirine aktaran en güçlü bağ. Mağaraya kazınan ilk av tasviri gibi insanın ruhunu, aklını yansıtıyor sanatçılar. İnsan aklı tartışılmaz kıymette bir değer. Fakat bu akıl, ne yazık ki ve ne yazık ki barış içinde yaşamaya yetmiyor.

Önemli bir nokta daha var. Kitabıma ne ölçüde yansıtacağımı bilmediğim, yine de ille çok sağlam olmasını istediğim, durumlar, nesneler, şeyler oluyor. Başlanmış, bitirilememiş bir roman “İç Denizde”. Bir garip tutumum olmuştur bugüne değin, bitirmedığım çalışmalarımın adını açıklamam. “İç Denizde”yi yazmayı sürdürürken, çalışmam epey yol almıştı. Yaptığım bir konuşmada ilk kez tamamlanmamış olanın adını söylemiştim. Oysa aradan yirmi yıl geçti ne-redeyse. Şimdi yeniden o çalışmama döndüm. Şaka olarak söylemek isterim; bitmemiş hiçbir yapıtının adını açıklamaması gereken bir yazar var demek karşınızda. Bu, yıllardır dinlenmeye çekilmiş “İç Denizde”nin yeni adı “İç Denizin İlk Geçilişi” oldu. Bir ek aldı yanına. Romanımın başkahramanı yine İstanbul. Bir İstanbullu olmanın bana getirdiği özellikler, uç algılar, karamsarlık, coşku, iyimserlik, fazlalıklar, yaralanmalar, her durumu ekleyebilirsiniz İstanbulluluğa.

19. yüzyılın ortalarına doğru yapılmış bir binayı anlatmak istiyorum orada. Bina için titizliğim şu: Öğrendiğim şeyler var, elbette hâlâ sürüyor. Yığma duvar, putreller, çatının yerleştiği ahşap malzeme... Bütün bunların öğrenilmesi beni yedi sekiz aydır uğraştırıyordu. Bir de İstanbul’da o yıllarda yapılan binaların çoğu yabancı mimarların. Gezimiz sırasında fotoğrafları çekerken birlikte yeniden gördük, etkilendik. Onlar öyle binalar ki İstanbul’da keşke onları sağaltıp koruyabilesek. Nasıl da güzeller. Çok yüksek, ferahlık duygusu veren tavanları var. Bu binaları tutkuyla seviyorum. Deniyor ya kolay ısınmıyor. Zararı yok. İnsan kalın giyinir, oturur orada. Kışı öyle geçirir. İstanbul’un kışı zaten çok uzamaz ki.

Kuzum ne demek oluyor bu binalar diyeceksiniz. Bu en çok şu kadar kat çıkma vb. Konsollar.. Yüksek eğitim yapabilseydim ya doktor ya mimar olmak isterdim demiştim. O konsol çıkışlarının yapıya kazandırdığı iç ve dış kıvraklık hesapları, bunların belki hiçbiri yansımayacak romana. Fakat, bilgi olarak onları edinmek istiyorum. Sanki onların içinde yetişkinliğimde yaşamışcasına onları anlamak istiyorum. Çünkü o eskimiş konağa girecek, çıkacak kişiler var yazdıklarımnda. Kalabalık bir yer sayılabilir. Her katında bir hayat yaşanıyor. Onların mekânlarıyla kurdukları duygu dünyalarını anlamaya çalışıyorum. Bu, salt gözlemle olmaz. Hani denir ya, gidip gözlerim çevreyi diye... Gözlem yaparak hiç yazmadım. Birikmişler elbette vardır. Asla yadsıyamam. Herkesin belleğinde insan fotoğrafları vardır. Yolculuklardan, gelen-giden trenlere inip binerken alınmış küçük izlenimler vardır. Öylesi de olabilir...

Öteki tür kitaplarım dışında *Yeni Konuklar, Evsahipleri, Balkan Yolcusu* – onlar elbette çok ayrı bir çalışma düzeni içinde yazılmıştır– metinleri oluş-

ÇEKÜL Vakfı'nın unutulmaz gezilerinden biri Selimiye Camii'nde Metin Sözen, Fûruzan, Erdem Yücel, Refik Durbaş, Alican Durbaş (soldan)...

Topkapı Sarayı'nın bahçesi. İKSV'nin bienallerinden birinde. Berlin'den dost olduğum seramik sanatçısı Azade Köker ile birlikte çalıştığı iş üzerine konuşuyoruz.

tururken anlattıklarımın iz sürümünü de yapacaktım, bilgisini de toplayacaktım, sürekli gözlemini de. Şimdi bu konakla tartışmam, onu didiklemem biraz sona erdi. Binayı artık tanıyorum. Ayrıca Kadıköylü olduğumdan, Kadıköy'de İkinci Dünya Savaşı bitiminde çevresinde daha şimdilerde şişinip durduğumuz çok katlılar dikilmemişti. Apartman diye yapılan şeyler yine de bir ölçüde ferahtı. Girişleri ışıklı, yüksekti. Nüfus arttığından deniyor, tüm çirkinlikler bununla açıklanıyor. Mimari yaklaşımlar da mı kabalaşacak? En dokunaklı örnekse Kadıköy'deki, hat boyundaki güzelim konaklardır. Yok olmalarına çok üzülürüm. 1970'lerin sonunda başlayan 80'lerde hızlanan, sonra da azgınlaşan bir yıkım anlayışına uğradılar. Suadiye Plajı vardı. Küçükken giderdik. Denizin ortasında yuvarlak, kulemsi bir yeri vardı. Büyükleirim korkarlardı oraya kadar yüzerek gidersem batardım diye...

Onlar için tek yaptığım güzel şey, *Benim Sinemalarım*'da oraları çektim. Bunlar şimdi yok! Onları benden habersiz atmışlar filmi kısaltmak için. Bir kaba montaj VHS var elimde. Öylesine değerli ki o görüntüler. Filmli uygun saydıkları süre sınırı anlayışıyla bana sormadan güzelim kayıtları şutlamışlar. Bir daha bir film yaptığınızda tümüyle denetim haklarını elinizde tutabilmeniz koşulunu kesinleştirmek gerek. Öyle plajlar, o görüntüler Kadıköy'de, Suadiye'de yok artık. Yıkıldılar çünkü. Yakın bir zamanda silindiler...

Kıyılar dolduruldu. Bu kıyı doldurmaları da yersiz bir anlayışla sürmekte. Bir zaman sonra Marmara Denizi'nin harita çizimlerinde o kıvrak, dantelsi oylumlar bitecek. Cetvelle çizilecektir, bilene... Kadıköy yine de hoş. Avrupa Yakası'na göre biraz daha hoş, ama tüp geçitten sonra neler olur bilemiyorum. Duyduğuma göre de yakınlarda Haydarpaşa'yı bilmem kaçınıcı Manhattan (!) yapacaklarmış. Bu daha da feci bir şey. Düşünün bütün bir ülkenin sanatına, tarihine bellek oluşturmuş bir noktadır Haydarpaşa Garı. O güzel yerli filmlerde Anadolu'dan gelenlerin ilk adımını attığı, indiği... Halit Refiğ'in *Gurbet Kuşları*'nda herkesin birdenbire İstanbul'a baktığı o güzelim yeri yok edecekler. Büyük şair Nâzım Hikmet'in *Memleketimden İnsan Manzaraları*'nın treni yok olacak. Hep söylüyorum direkerek bu anlayış onaylanamaz..."

Yine akşam... Yarın bu konuya devam edeceğiz. Bu arada Emin Özdemir ve Adnan Binyazar'ın yazıları geldi. Emin Özdemir, Ayvalık'taydı. Yanında bir malzemesi olmamasına rağmen, İstanbul'dan istettikleri, Adnan Binyazar'dan aldıklarıyla yazısını oluşturup bir internet cafe'de tanımadığı bir çocuğa yazdırarak gönderdi. Belirtmek isterim Fûruzan için konuştuğum herkes, "Hemen, tabii ki" dedi. Hiç nazlanan olmadı. Çoğu Fûruzan'ın yakın dostu, abbası olmayan bu kişilerin onun yapıtlarına duydukları sevgi, saygı kendileriyle konuşmalarımnda hep bisседildi... Emin Özdemir ve Adnan Binyazar'ın, bu iki yakın dostun yazılarını peş peşe koyuyorum kitaba.

Bana sorsalar, "Bunca yıllık Fûruzan okurusun, yazınsal belleğinde onun oluşturduğu imgeyi tek bir tümceyle belirtecek olsan ne dersin?"

Ne derdim, nasıl yanıtlardım böyle bir soruyu... Başlıyorum düşünmeye. Fûruzan'ın öykü kitapları bir trenin vagonları gibi bir bir gelip geçiyor gözlerimin önünden: Parasız Yatılı, Kuşatma, Benim Sinemalarım, Gül Mevsimidir, Gecenin Öteki Yüzü, Sevdalu Bir Yaz.

Yalnız öykü kitapları mı? Değil elbette. Öteki türlerde yazdıklarından bir bölümü de sessice gelip duruyor karşımda: Kırk Yedi'liler, Berlin'in Nar Çiçeği, Yeni Konuklar, Balkan Yolcusu... İçlerinden biri, 12 Mart Döneminin kör karanlığında yitip giden bir kuşağın romanı diye nitelendirdiğim Kırk Yedi'liler öne çıkıyor. Sorgulamalardan, işkence odalarından geçirilen yaşamları karartılmış gençlerden Emin'e'nin, Haydar, Cemşit, Melek, Seyhan ve Hüseyin'in gösterdikleri acılı dirençlerini anımsıyor, seslerini duyar gibi oluyorum.

Yine de okurluk belleğim beni Fûruzan'ın öykülerine gönderiyor. Nedense bir öykücü olarak tanıyor, tanımlıyor onu.

Soruya döneyim: Yazınsal belleimde nasıl bir yer tutmuş, nasıl bir imge oluşturmuştur Fûruzan? Sorunun ardından tümceler geçidi başlıyor, tıpkı alt yazalı filmlerdeki gibi birbirini izliyor:

Türkçe'yi büyümlü kulan inceliklerin, güzelliklerin sesini, sıcaklığını duyumsatan bir öykücümüzdür.

Öykülerinin harcını sıradan kişilerin korku, düşlem, yalnızlık ve kaygılarıyla kuran, yoğurandır.

Yoksulların örselenmiş, kanatılmış onurlarını sarıp sarmalayandır.

Günlük yaşamın akışı içinde insanın insana kurduğu tuzakları, şiirselliği ağır basan bir lirizm içinde yansıtmıştır.

Yazgıları hizmetçilik olan, el kapılarına savrulmuş, kimsesiz kızların kabuk bağlamayan yaralarını anlatandır.

Geçmişlerinin ağırlı yanlarını içlerinde bir sır gibi taşıyan; bunu açıp anımsamaktan kaçınanların iç ezinçlerini betimleyendir.

İnsan ilişkilerinin ruhlarda bıraktığı lekelerin, yarattığı acıların, hüznünlerin çöl sessizliğini derinlemesine dinleyip dilini okuyandır.

Tümceler sonu gelecek gibi değil, durduruyorum geçişlerini. Hemen belirtmeliyim ki Fûruzan'ın yazınsal belleğindeki yeri, imgesi tek tümceye sığdırılacak türden değil. Böyleyken belirttiğim tümcelerden birini seçecek olsam sonuncuyu yeğlerdim; çünkü hem içeriksel hem söylemsel bağlamda ötekilerin tohumunu içinde barındırıyor.

Yineleyeyim: "İnsan ilişkilerinin ruhlarda bıraktığı lekelerin, yarattığı acıların, hüznünlerin çöl sessizliğini derinlemesine dinleyip dilini okuyandır." Yatınlaştırayım: Acılarını işlerine kilitleyenlerin, yoksulların, aşağılanmış horlananların yürek sesidir Fûruzan. İşte dahi ilk yapıtı Parasız Yatılı ile yazınsal belleğimde böyle bir imge oluşturmuştur.

Parasız Yatılı'yı okuduğum, öğrencilerime okuttuğum günleri düşünüyorum. O günlerden bu yana neredeyse 30 yılı aşkın bir süre geçti. Ülke, 12 Eylül'e giden karanlık, kaygan bir yola sokulmuştu. Umutsuzluğun, tedirginliğin zehirli sisi çökmüştü üstümüze. Biraz da bundan olacak yeni yazarlar yeni yapıtlar arıyor, bunlara sığınıyordum. Füzûzan bunlardan biri olmuştu.

Parasız Yatılı'daki kimi öyküleri daha önce Yeni Dergi'de, Papürüste okumuş, çok sevmiştim. Bu yazıyı yazarken ikinci kez okuyorum, öykülerin dokusunda ilk okuyuşta ayrımları varamadığım yanlar buldum; durumların çatışmasından doğan sözsiz bir kıvılcımlanma, bir de bunu yaratan zengin çağrışımlı, görsel imgelerle yüklü ölçülü biçili bir dil...

O yıllarda İletişim Fakültesi'nde öğretilirdim. "Yazı ve Yazınsal Türler" adıyla bir ders okutuyordum. Sevdiğim, beğendiğim yeni yapıtları derslerimde öğrencilerimle tanıştırdım.

Öykü konusunu Füzûzan'ın Parasız Yatılı'daki öyküleriyle işlemeyi kararlaştırdım. Kitaba adını veren öyküyü "okuma ve inceleme metni" olarak seçtim; metni alımlamay, onunla iletişime girmeyi sağlama amaçlı sorularla birlikte çoğaltıp dağıttım öğrencilere. Amacım, öykücülüğümüzün Sait Faik, Orhan Kemal, Oktay Akbal, Necati Cumalı gibi doruk adları arasına katılan yeni bir ada, öğrencilerimin okuma belleğinde yer vermek, onları Füzûzan'ın öykülerine yönlendirmektir.

Yazınbilimciler, yazınsal bir yaratıyla iletişim kurabilmek için onun içeriksel, söylemsel görüntüsünü kuşatan sorular sormanın gerekli olduğunu vurgularlar. Önce öykünün adını sorguladık biz de. "Neyi çağırıyor, neyi düşündürüyordu öykünün adı?" Yoksulluğu; çünkü parasız yatılılık yoksul çocuklarına özgü bir durumdu. Yoksulluğun yanı sıra yalnızlığı, ev ortamından kopuşu düşündürüyordu. Öğrencilerim arasında parasız yatılı okumuş olanlar vardı. Kendi yaşantılarından örneklerle pekiştirip zenginleştirdiler bu çağrışımları.

Parasız Yatılı adının çağrışım ekseninde öykünün odağındaki anneyle kızın toplumsal ve ruhsal durumlarını betimlemeye yöneldik. "Onları öykü kişisi kılın özellikler nelerdi?" sorusuna bağlı kalarak.

Yalnız, yoksul, dul bir kadındır anne; bir hastanede hastabakıcıdır. Tek umudu kızıdır; kızı parasız yatılı okuyup öğretmen olacak, o da, kendisi de kurtulacaktır:

Sen okulu bitirip öğretmen olunca, ben de çalışmam hastanede. Beraber çıkar gideriz, koltuklar alırız. Onlara çiçekli basma örtüler dikerim ben. Bir de kabul günümüz olur... Hasta pisliği dökmekten, koridorlarda koşuşturmadan kurtulurum.

Kızsa 8 yaşındayken babası ölmüş, bir başlarına kalmışlardır annesiyle. Yoksulluklarının ayrımlıdır. İçine kapanık, sessiz, çocukluğunu yaşamadan büyümüştür. İlkokulu bitirmiş, parasız yatılı sınavına girecektir.

Anne de kızı da acıların, umutların, düşlerin gelgiti içindedir. Öykünün çatısı bu gelgitlerin kurmacasal bir örüntüye dönüştürülmesiyle kurulmuştur. Parasız Yatılı, bu yüzden geleneksel bağlamda bir "olay öyküsü" değildir, "durum ve kesit öyküsü"dür.

O günkü dersimi yeniden yaşıyor gibiyim. Verdiğim kılavuz sorulardan en çok katılmış sağlayıcı şu olmuştu: "Öyküdeki durumlardan hangisi sizi daha çok etkilediyse öyküden o durumu anlatan iki üç tümce seçseydiniz, neyi niçin seçerdiniz?"

Şimdi elimdeki Parasız Yatılı'ya bakıyor, 30 yıl öncesine giderek seçilen tümceleri, seçiliş gerekçelerini anımsamaya çalışıyorum.

Öğrencilerin bir bölümü, ilkokullarda kimi öğretmenlerin tutumundan yola çıktılar; bunlar, varıl aile çocuklarına sevecen, içten, güler yüzlü davranırken yoksul çocuklarına karşı bunun tam tersi bir tutum içinde olurlar. Bu çıkarıma kızın, okul dönüşü mangal yakışını anlatan şu tümceyi yorumlayarak varmışlardı: Kömürler kızarıp ateş almaya dönmünce her şeyi unutup –Arka sırada oturma-yı- Kızılây kolundan yemek yeme-yi, ulusal bayramlarda şiir okumama-yı- İlk yalazların maviliği yitene dek bekliyordu.

Bunlar, arka sırada oturtulus, Kızılây kolundan yemek yeme zorunda kalış, ulusal bayramlarda şiir okumayı, çocuğun içine işleyen düğümlemiş acılardır.

Kimi öğrenciler de kızın, dersin gerektirdiği kıyafeti alamayıp yüzünden beden eğitimi dersine alınmayışından etkilenmişti. Bu, aşağılanıp dışlanma, daba doğrusu yoksulluğun yüzüne vuruluşuydu bir bakıma: Beden eğitimi dersine o katılamazdı. Onun gibi katılamayanlarla hep açık kalmış alt kat musluklarının sesini dinleyerek gölgesi ırsız camlardan kışı, kentin yapılarını seyredelerdi.

Öğrencilerin büyük bir bölümü de, kızı parasız yatılı sınavını kazanır, kayıt yaptırabilmek için kefil isterlerse annenin okul müdürüne söylemeyi, tasarladığı şu sözleri yaşanmamış bir çocukluğun betimleniş olarak algılamışlardı:…İsterlerse öyle mal mülk gibi bir şey ben derim ki “Ne demek? Benim kızım kalmaz sınıfta, devlet masrafına ziyan vermez... Benim kızım yıllardır yalnız uyanır sabahları” derim. “Hiç şımardığı olmamıştır kimseye. Bir gün bile çıtırtısı duyulmamıştır.” derim. “Sanki o çocuk olmamıştır.” derim.

Yoksulluk bir yazgı mıdır? Anneyle kız böyle bellemişlerdir bunu; onların bu yönünü belirten kimi öğrencilerim de şu tümceleri seçmişlerdi:

–Bu okulu kazanacakların hepsi de benim gibi yoksul çocukları mı anne? Onu da öğrendin mi?

–Öyle ya yoksul çocukları ki parasız yatılı için imtihan oluyolar.

–Öyleyse ben burayı kazanırım, üzölme sınavı pekiyiyle bitiririm.

Kitaptan başka öyküler de okumuştuk: “Taşralı”, “Su Ustası Miraç”, “Haraç” Bunları insan ögesi açısından karşılaştırmalı bir yöntemle değerlendirdik. Tıpkı Parasız Yatılı gibi bu öykülerin de kumaşı acı, yalnızlık, umut, umutsuzluk türünden izleklerin iplikleriyle dokunmuş, çokbiçimli bir yapısı vardır.

Fürüzan, aşağılanmış, horlanmış kişilerin acılarını, ezilişlerini, onların yürek seslerini dinleyen, bu sesi okuyan bir yazar. Şöyle diyeyim gündelik dilin görünmez kıldığı insan hallerini, yaşam gerçeklerini görünür hale getiren bir yazar. Aşağılanmanın, yoksulluğun zehrini içine akıtanların dünyasına sevecen bir yaklaşımla giren bir yazar. Şunu da hemen söylemeliyim: Bağlanmışlığa, öfkeye, başkaldırıya kesinlikle yer vermez; güzel duyusal düze-yi yüksek bir dille oluşturur söylemini. Sözcüklerin anlamsal, çağrışımsal gizil gücünü bir tartımdan geçirerek yoğunlaştırıcı bir biçimde kullanır. Türkçenin sözdizimsel çeşitliliğinin sunduğu olanakları açar, genişletir, yenilerini ekler onlara. Her öyküsü okur için dilsel ve söylemsel bir şöendir desem hiç de abartmış olmam.

Parasız Yatılı'daki kimi öykülerden seçtiğim sınırlı şu söz öbekleri bile bir göstergesidir bunun: *Sobada eskimiş kışların külleri var./ Sokaklar kış kokmaya başladı./ Hele yoksul evlerine yapışan kederli soğuk/ Çocuğun kir pikli çocuk gözleri vardı./ Sokağın toz kokan güneşi/ Her yeri bir insansızlık sardı./ Annesinin ısıtan kokusu...*

Fürüzan'ın öyküleri dilsel ve söylemsel bir şölendir dedim. Yanlış anlaşılmasın; bunu salt sözel bağlamda (sözcüklerin seçimi, tümcesel istifleniş, sözdizimsel çokbiçimlilik) söylemiyorum. Yansıttığı yaşam ve insan gerçeğini de bu şölenin kurucu, oluşturuğu öğelerinden biri olarak düşünüyorum.

Edebiyatı işlevsel açıdan söylemle özdeşleştirenler vardır. Onlara göre yazınsal söylemin belirleyicisi insanın iç ve dış dünyasını kuşatan, yaşamın sarkacıdır. Italo Calvino bu özdeşleştirmenin üzerinde düşünürken şöyle diyor:

...Edebiyatın söylemi her zaman tektir; dünyanın gerçekliği, dünyanın gizli kuralı, yaşamın amacı ritmi üzerine söylemdir. Hiç bitmemiş olan bir söylemdir bu. Dönem değiştikçe insanlar onu yeniden gündeme getirme gereğini duyarlar; çünkü gerçeklikle ilişkiye girme tarzımız sürekli olarak değişir.

Fürüzan'ın öykülerinde bu değişimin rüzgârı hiç dinmez. Çünkü o, öykülerinin odağındaki kişilerin yürek seslerini yazınsallığın dokusuna sindirmiştir.

Emin Özdemir

Fürüzan'ın Çocuk Bakışı

Fürüzan'ın öykü yazmaya geç başladığı sanılır. Ortalıkta erken görülmemiştir, ama öykülerini ilköğrenlik yaşlarında yazdığı biliniyor. Fürüzan, onlara, "bakış açısı olmayan edebiyat denemeleri" dese de, ben, onların, ilerde birden parlayacak öykülerinin eskizleri olduğu kanısındayım.

Hiç de belli bir düzeye yin altında olmayan bu öyküsel kanat çırpımlar 1956'lardan başlamak üzere Seçilmiş Hikâyeler, Türk Dili, Pazar Postası dergilerinde yayımlanmıştır. Ancak, 1968 yılında Dost, Papirüs ve Yeni Dergi'de görülünceye değin, yakınlarının dışında kimsenin, "Fürüzan" diye bir öykücüden haberli olduğunu sanmıyorum. Bol balıklı ırmaklar durgun akarmış; daha ilk öyküleriyle dergilerde görüldüğünde, Fürüzan öykü beveslisi değildi, iyi bir öykücüydü.

Salim Şengil'in yönettiği Seçilmiş Hikâyeler dergisinde genç bir yazarın öyküsünün yayımlanmış olması, onun, edebiyat dünyasına uzun atlamayla girmesi demekti. Fürüzan'ın 1968 yılında Yeni Dergi ve Papirüs gibi o yılların seçkin edebiyat dergilerinde yayımlanması, dergilerinde iyi edebiyattan ödün vermeyen Memet Fuat'la Cemal Süreya'nın seçicilikte ne denli duyarlı olduklarını gösterir.

Fürüzan, toplumsal değişim arayışlarının gündemde olduğu bir ortam içine doğmuştur. Varoluşusundan gerçekçisine yazarların ürün verdiği yazınsal ortama hareketliydi. 1950'lerden sonra halk, özellikle filmlerde sergilenen bayat aşk sahnelerine, bu sahneleri tiksiniş kulan yapmacık söz oyunlarına doymuştu. Siyasal dalgalanmalar, emekçi halkın yaşadığı kötü

koşullarda hiçbir değişme yol açmamıştır. Yenilik diye, aktarmacı gözlemcilikten ileri gitmeyen roman ve öyküler yazılıyordu. Doğal olarak, bu yolda yazanlar, toplumcu anlayışta gelişen gerçekçi edebiyatı küçümsüyorlardı. Oysa, bu akımın öncüsü sayılan Sabahattin Ali, Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Fakir Baykurt gibi yazarlar halkın belleğine artık iyice yerleşmişti.

Faşizan uygulamalarla aydınların baskı altına alındığı 12 Mart sonrasında işkence-lerle bunun önü kesilmek istendiyse de, kervan yola koyulmuştu. 1940'lı yıllarda ülkemizde uzaktan uzağa tanınan Darwin'den Karl Marx'a, Engels'ten Pulitzer'e ideoloji kuramcılarının eserleri çevrilmeğe başlanmıştı. Kapital, neredyse lise öğrencilerinin elinden bile düşmüyordu. Aydınlanmacı Batı'yı Batı yapan ideolojiler özellikle gençler arasında tartışılıyordu. Tartışmalar, kendi düşüncemizi çağdaşlık bağlamında oluşturup bir yere oturtmaya yönelikti. Bu tartışmalar, toplumda kutuplaşmalara yol açtı. Sağ-sol çatışması, bu kutuplaşmanın sonucudur. Kutuplaşma, kısa süre sonra da kavga ya dönüştü.

İdeolojik eserlerin yoğun okunduğu bu çatışma ortamında, Saif Faik gibi toplumcu bir öykücünün yazdıkları "burjuva edebiyatı" diye dışlanırken, yoksulluğu, ezilmişliği, emperyalizmi, sömürüyü işleyen estetik düzeyden yoksun romanlar, öyküler, denemeler.. edebiyat sayıldı. Bu karmaşa ortamında, okuduğu ideolojik kitaplardan aşırıldıkları üç beş satırlık cümlelerle kendini filozof yerine oturtmaya kalkanlar az değildi. Kuşkusuz slogan olmaktan ileriye gidemeyen bu düşünceler, akşamdan sabaha filozof yetiştirmeye yetmiyordu.

Füruzan'ın öykü kitapları, ideolojik tartışmaların yoğunlaştığı bir dönemde yayımlanmaya başladı. Abartıya yer vermeden yazan Füruzan'ın, başlangıçta, herkesin hayatı olabilecek olaylar anlattığı kanısı yaygındı. Kimi öykülerinde, daha çok kadınlar arasında geçen aile içi günlük konuşmalara yoğunlukla yer verildiğinden, öylesine olduğu izlenimi veren dilinin de etkisi vardı bunda. Füruzan'ın dümdüz öykülerinin bile, hayatın içinden derin duygular süzdüğünün fark edilmesi zaman almıştır. Daha ilk öykülerinde bile, biçim yönünden kısa öykü ile küçük boyutta roman sayılabilecek uzun öykü arasındaki açıklığı kapatacak arayışlara yönelmesi de ona özgü bir yöntemdi. Füruzan, Parasız Yatılı'dan Seveda Dolu Bir Yaz'a uzayan öykü serüveninde, olaysal açımları dengeli tutmayı bilmiştir. Hangi öyküsünü alırsanız alın, onların arasında öykü bütünlüğü taşıyanlar da vardır, roman arayışının eskizi sayılabilecekler de. Bu geniş alanlı bakış, yaşadıklarını ucu ucuna ulayan Füruzan'ın öyküsünü güçlü gözlemlerle daha da zenginleştirmiştir.

Memet Fuat gibi, Cemal Süreya da, dergiciliğe sanatsal düzey kazandıran iki edebiyatçı idi. Öyle oldukları şundan bellidir ki, Füruzan'ı, öykülerinde bireyi odak alan toplumsal konuları işlediği için değil, içe işleyen duyguları iyi yansıttığını fark ettikleri için öne çıkarmışlardır.

Edebiyatta toplumsal konular, ister moda, ister gerçekçilik, ister tanıklık adına işlensin; yaşam koşulları değişince, anlatılanlar hayattan kopar, zamanla ancak birer toplumbilim terimi olarak belleğe yerleşir. Gerçek edebiyatta böyle bir şey söz konusu değildir. Örneğin Madam Bovary'de yaşananların çoğu çağımızda artık yaşanmıyor; yaşansa da, Emma'nın özgür ilişkilerini kınamak bugün kimsenin aklından geçmez. Ama, kadının iş dünyasında olup bitenler, çağımızda da sanatın ve bilimin temel konusudur. Çünkü top-

lumsal değerlerle kadının iç değerleri bugün daha çok çatıştığından, sorunsallık geniş kesimlere yayılmıştır. Öyleyse, insan var oldukça, Gustave Flaubert'in Madam Bovary'si de güncel kalacaktır. Beş on yıl arayla okuma isteği duyduğum Madam Bovary, bir kadının sıra dışı ilişkilerini anlattığı için değil, insanın duygu yönelimlerinden doğan ruh değişkenliklerini sanatsal bakışla irdelediği için ilgi çekiyor olmalı. Ernst Fischer'in, yaşantıyla yazınsallık arasındaki süreçten söz ederken parmak bastığı nokta budur:

"Sanatçı olabilmek için yaşantıyı yakalayıp tutmak, onu belleğe, belleği anlatıma, gereçleri biçime dönüştürmek gerektir. Duyuş her şey değildir sanatçı için; işini bilip sevmesi, bütün kurallarını, inceliklerini, biçimlerini, yöntemlerini tanıması, böylece de hırşın doğayı uysallaştırıp sanatın bağutlarına uydurması gerektir. (...) Sanatçı, azgın canavara boyun eğmez, onu evcilleştirir."

Yaşantı yakalamıp belleğe, bellek anlatıma dönüştürülürse, gerçekten boğa boğalıktan çıkar, uysallaşır. O, artık yazarın önüne geçmez, tersine gücüne güç katar. Yaşantısal gereçlere sanatsallık kazandırmada Füzuran'ın yazınsal dünyasının nasıl bir bellek deposu olduğu, bu görüşlerin ışığında daha iyi anlaşılıyor. İlk öykü denemelerinde bile, Füzuran'ın yöneldiği alan, yaşantıdır. Yaşantıyı belleğe, belleği anlatıma, yazınsal gereçleri biçime dönüştürmede, Füzuran, gerçeğe, yaratısal gözlemciliğiyle varıyor.

İster edebiyat, ister resim, ister müzik; sanat eseri, çok boyutluluğuyla değer bulur. Sanatsal yapıtına çok boyutluluk, yazarın, birbirinin içinde birbirini tamamlayan gözlem-gerçek-tasarlama-yaratıcılık-tanıklık... gücüyle kazandırılır. Yazınsal eserin sanatlaşmasını çok boyutluluk sağlar. Bu ögeler arasındaki kaynaşma etkileşimi dışardan somut olarak fark edilmez, ama kişinin algılama gücüne göre ancak duyumsanır. Duyumsama olgusu ise, ancak algılama gücü yüksek kişilere özgüdür. Hemen her ülkede sanatsallıktan anlayanların sayısı bu yüzden azdır. Eğitim, bu alanda sanata yaklaştırır, sanatsal yaratıda bulunmaya yetmez.

Füzuran'ın öykülerinde, yaşantıdan beslenen bu çok bakışlı, katmanlı bütünlüğün sağlandığı söylenebilir. Parasız Yatılı'nın ilginç öykülerinden biri olan "Sabah Eskimişliğinin" öyküsünden alıntılanan şu kısacık bölümde, öyküsel bütünlüğün sağlandığı görülüyor:

"Havalar birden soğuyacak, sokaklar kış kokmaya başladı. / Geçen gün yıkılan eski bir yapının ardında kış bulutlarının hazırlığını gördüm. / Soğuktan hiç hoşlanmam, sıcak bir ev mutluluğun yarısı sayılır. Hele kötü yapılmış yoksul evlerin yapışan kederli soğuğu... Kar oyunlarından ürken kısalmış, eski giysili çocukları o kadar iyi biliyorum ki... En çok üşüyen yerim ıslak ayaklarımdı; uyuduğu zaman mangala yaklaşma, derlerdi. Yavaş yavaş kanım çözülürdü sıcakta; sonraları bunun yarı donmak olduğunu öğrendim."

Yukarıdaki alıntıyı dilsel yaratı açısından gözden geçirelim: Kışın geldiğini söylemekle, sokakların "kış koktuğunu" söylemek aynı değildir. Birinde iletişimsel, öbüründe söylemsel çağrışım etken. Metinde geçen, "kış bulutlarının hazırlığı" da çağrışımı geniş alanlı bir

1 Ernst Fischer, *Sanatın Gerekliliği*, Çev.: Cevat Çapan, Payel Yayınları, İstanbul 2005.

2 Füzuran, *Parasız Yatılı*, YKY, İstanbul 2008.

söylem. Bu örnekler, öykü dilini yaratıcı boyutta kullanmaya sıradan sayılabilecek bir iki örnek. Ama, betimlemeli söylenmiş "...kötü yapılmış yoksul evlerin yapısan kederli soluğu" söz öbeğinde çağrışım alanı daha da genişliyor. "Sıcakta kanın çözülmesi" söz öbeğinde ise, görüldüğü gibi, söylem, anlatıya dönüşüyor.

Edebiyatın tek aracı dildir. Yazarlık, dilin hakkını vermektir. Düşünceler, duygular, dilsel örgüyle belirlenir. Yazar, ancak dilin anlam alanını genişleterek yazacaklarına yaratıcılığın yolunu açar. Yoksa yaptığı, kuru bir anlatım olarak kalır. Dilsel incelik, anlatımın can damarıdır. Dil iğne oyası gibi işlenmezse, yazılanı öykülestirmek nerdeyse olanaksızlaşır. Klasik bir öykü anlatıcısı olmayan Füzûzan, öykülerinin çekiciliğini, yarattığı dilsel inceliğe borçlu. Sait Faik, "Semaver" den "Havada Bulu" a, "Haritada Bir Nokta" ya; gerçeği, dilsel inceliği duygu lirizmine dönüştürerek yansıtmıştır. Füzûzan, öykü diline getirdiği söylemsel incelikle üslubunu çok yanlı kılmıştır.

Baba Evi, Avare Yıllar, Cemile, bir ölçüde Murtaza romanları ve "Uyku", "Köpek Yavrusu" öyküleriyle duyarlık nabzını tutan üslup yaratıcılarından biri de Orhan Kemal' dir. Sabahattin Ali, "Kağrı" ve "Se" öykülerinde, nerdeyse üslubunu şiirleştirmiştir. "Duygu lirizmi" diyebileceğimiz bu anlatı yoğunluğunun, Nursel Duruel' in 1979' da yayımlanan "Geyikler, Annem ve Almanya" adlı öyküsünde uç verdiğini görüyoruz.

Şu bir gerçek ki, roman, oyun, şiir, tiyatro, senaryo, gezi izlenimleri... yazmış da olsa, Füzûzan' ı anlatı sanatının tahtına oturtan, her birini konunun gerektirdiği dilsel renklerle bezediği öyküleridir.

Edebiyatın en özgür dalı olan öykü, biçimsel kapalılığa gelmez. Öykü, yazarın iç özgürlüğüyle kaynaşmalı, yazar da o özgürlük duygusuyla kalemi eline almalıdır. Bu olmadı mı, öykü, ancak iletim aracı olarak kalır. Bir ucu şiirde, bir ucu romanda, uçsuz yanı denemede olan öykü, romanda olduğu gibi, öyle dal budak salmaya da elverişli değildir; uzatıldı mı, el değiştirilen kelebek kanadı gibi, görünüşünü de, canlılığını da yitirir. Füzûzan, öykülerinde, yazının kıyamet günü sayılması gereken bu karmaşadan kurtulmayı bilen yazarlardandır. Kimi cennetine, kimi cehenneme, kimi araf' ına çekilirken o kıyamet gününde kalmayı yeğler. Öykü yazarı, dinginlikle fırtına arasında sürekli değişen bir hayati üç beş sayfa içinde yakalamaya çalışır; uzun yazdığında da, öyküsünün uzunluğu fark edilmez.

Parasız Yatılı dan Sevda Dolu Bir Yaz' a, hayata derinlikli bakışında bir sapma olmamıştır Füzûzan' ın. Yine de, öyküsünün seyir halini gözlemlerken, gözümüzün önüne sorular diziliyor: Füzûzan bir geçmiş zaman özlemiyle mi yazıyor? Yazmak, yaşadığını yeniden yaşamak mıdır onda? Yaşarken, elinden kayıp giden bir hayatın izini mi sürmektedir? Yoksa, yaşamak isteyip de yaşayamadığının düşlerini mi kuruyor? Yazmanın, "zaman" a koca bir hayat bağışlamak olduğunun bilinciyle yazısal bir serüvene mi girmiştir?..

Sordukça uzayacak bu sorulara yüzlerce yanıt bulunabilir. Sanırım bu soru yığınının tek yanıtı vardır: Öykü, roman, oyun, şiir.. Edebiyatın hangi türü olursa olsun, yazmak, yazıda yaşamaktır. Hiçbir yazar, yaşadıklarını olduğu gibi aktaramaz. Aktarmışsa, onunki yazarlık olmaz. Araya edebiyat girmelidir. Edebiyat girdi mi, anlatılan, artık yaşananlar değildir, "yazı"yla yeniden yaratılmış bir hayattır. Yazı, denizin derinliklerinde

türü az bir balıksa, kurgu, o balığın solungacıdır. Yazarlık, yaşanamı “yazı”nın malı kılma edimidir. Bu da, duyuların birbirini bütünlemesiyle, aralarındaki etkileşimle gerçekleşir.

Şöyle ki; “Sarıldığımda babam, limon kolonyası karışmış, yeni ütülenmiş sıcak pike kokardı.” diyor Fûruzan. Gerçekte öyle bir koku yoktur; ancak koku çağrışımını öyle duyumsama vardır. Duyumsama, çağrışımsal kavrayıştır. Yazarın, mutluluğu anlatmak için kokudan koku yarattığı olur. Yazar, eli, dili, gözü kulağı, burnu ile algıladıklarını duyusal bütünlüğe erdirip içinde bir karmaşa yaratmıyorsa, ölçü tutturamaz, yazının uçlarını elinden kaçıtır.

Gerçek yazar, bu karmaşadan hangi duyuyu nerde öne çıkaracağını bilir. Fûruzan, bu bağlamda, daha çok gören ve koklayan bir yazardır. Şu örnekte olduğu gibi, ütülenmekte olan tertemiz bir çamaşırdan hangi koku yu alacağını bilir, o çamaşırın katlarında hangi duyarlıkların buharlaştığını görür:

“...yıkanmış, güneşte kurutulmuş çamaşırların ütülenince saldığı koku”,

“çatıdaki ütü odasına yan yana sıralanmış koca sepetlere katlamp yerleştirilen beyaz çamaşırlardan, ütülenince saf sabun(un), yeniden buharlaş(p), çevreye yayılması...”

Bu betimlemeli hazırlıklar orada kalmaz, hemen ardından anlatıya dönüşür:

“Haftada iki kez ütü yapılırdı. Ben o günler oradan ayrılmazdım. Yüreğim beyecanla dolardı. Bir de köşkün çift mermer kurnalı hamamı yakıldığında içim sevinçle kabarırdı.”³

Fûruzan kurgusal algılama ile yaşananlar arasındaki bağlantıyı duyusal bütünlüğü sağlayarak kurmuş oluyor. Aşağıdaki alıntıda, Jean-Paul Sartre’in şu yargısı da, buna açıklık getirecek kavramlar içerdiği görülüyor:

“Yazar, dilin içine yerleşmiş sözcükler tarafından kuşatılmıştır. Dil, onun kışakları, antenleri, gözlükleridir, duyularının uzantılarıdır; o bunlara içerden yön verir, sanki yeni vücuduymuşlar gibi hisseder onları. Belli belirsiz bilincine vardığı ve eylemini bütün dünyaya yayan sözsel bir cisimle çevrilidir.”⁴

Dil söz konusu olduğunda Sartre’in şu saptaması da atlanmamalıdır:

“Dünyayı dil aracılığıyla keşfettiğim için, dil’i dünya sandım. (...) Dünya, kendini söz biçimine sokmak üzere kullanıyordu beni.”⁵

Sartre’in bu saptamalarının ışığında, yerlerinden yurtlarından edilen insanların duygu dünyalarında nasıl bir özlemin yattığını yansıtmaları bakımından Fûruzan’ın “Edirne’nin Köprüleri” öyküsünü, daha yazıldığı yıllarda çok etkili bulmuştum⁶. Türkiye’nin bu kapanmaz yarasını ilk görüp deşenlerden biri Fûruzan olmuştur. Yaşar Kemal, yurdundan koparıltı duyusunun nasıl bir insanlık yarasına dönüştüğünü, yıllar sonra Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana’ adlı romanında, kişinin içinde dönenen duyguları odak alarak toplumsal bir sorun olarak işledi.

Bir öykünün etkisi yalnızca seçilen konuya bağlanmamalıdır. İçinde pişenler içerikse,

3 Fûruzan, *Sevda Dolu Bir Yaz*, YKY, İstanbul 2008, s. 20.

4 Jean-Paul Sartre, Çev: Bertan Onaran, *Edebiyat Nedir*, Can Yayınları, İstanbul 2005,

5 Jean-Paul Sartre, Çev: Selahattin Hilav, *Sözcükler*, İstanbul 2001.

6 Otuz yedi yıl sonra yeniden okunan bir yazarın “yeni” kaldığını görmek ne güzel!

7 Yaşar Kemal, *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana*, YKY, İstanbul 1998.

konu tenceredir. Lezzet tencerede değil, tencerede pişenin tadında, kokusunda, görünüşündedir. Patlıcanın bibere, biberin patlıcana lezzet kattığı gibi, insanlar da birbirlerinin insanlığına insanlık katarlar. Fûruzan'ın öykü kişileri arasındaki bu duygu etkileşimi, öykülerinin daha ilk satırlarında belli olur.

"Edirne'nin Köprüleri"nde nine be eski'de yaşar, eski'yi anlatır. O eski'nin ne olduğu, geldiği yerlerden tamıdıkları İshak, yeni gelin karısıyla onları ziyarete gelip, gelin de "sözleri onların geldikleri yerlere dair" türküyü başladığında anlatılır:

"Odamızın ne denli güzel olduğunu bunca sezmemiştik şimdiye dek. Bu odada olan insanları o kadar doğrulayıp güzelleyen bir türküydü ki bu, ninemin etiyile, kanıyla bağlı olduğu o yerleri, bize yeterince anlatamayışına şaşmamak gerekiyordu. Türkü onun anlatmak istediği her şeyi tek tek arıtırıp diriltiyordu. Ninemin ormanlarının dibinden kocaman pınarlar akıyordu. Onun her iki sözünün biri olan güneş en güçlü sarısıyla dağ böyüklerine dek giriyordu. / Türküyü sürdürdükçe İshak Amca'nın gelini, amcamın, ninemin, yengemin, İshak Amca'nın yüzlerinde yeni anlamlar, yeni mutluluklar çoğalıyordu. Her sözcüğünün getirdiği iyileştirici güç, hüznü bilen, ama acıyı bilmeyen bize bile ulaşıyordu. Birbirlerine hiç bakmıyorlardı. Öylesine kapalı olmaya alışmışlardı ki, uzun süredir, bir yanlarında durulup kalmış yaşamanın, birden zorlayarak, kaynayarak gelen bu alışılmadık büyümesini, kendilerine dönük karşılayabiliyorlardı ancak."

Bir türkünün, yitik umutlarla tutunmaya çalışan insanları nasıl bir acıyla sarstığını ancak onu yaşayanlar bilir. Fûruzan, bu alıntıda, bir araya gelişin sevinç gibi duyumsanan acısını anlatıyor. Bu, ninemin, "Mari kızanlarım, bu, düğün bayram türküsüdür. Bunun bir de hora tepmesi olur. Haydi davranın," demesinden de bellidir. Osmanlı'nın çökmeye yüz tuttuğu günlerden bu yana yaşananları, bir bölümünü büyüklerden dinleyerek, bir bölümünü tasarlayarak, bir bölümünü öykücülüğünün yaratıcı potasında yoğurarak anlatan Fûruzan, yaşamı konaklardan gecekonduya, gecekondudan konaklara açılan insanların çektiklerini, kimi yerde şenliği acı eyleyerek, kimi yerde acıda şenliği yaşatarak veriyor.

Fûruzan'ın yaşadıklarıyla, öyküsel yaratıları, "Edirne'nin Köprüleri"nde olduğu gibi, bir noktada kesişiyor. Onun yaptığı, aynı toplumsal katmanlardan insanların duygu dünyalarını bir öykü kişisi olarak da yaşamak, yaşananı derinlikli bakışlarla edebiyatın malı kılmak...

"Derinlikli bakış"ın ne olduğunu anlamak için, Parasız Yatılı'nın kapağında yer alan o küçük kızın; saçı yanından kurdeleli, kemiği yuvarlak çeneli, dar ağızlı, yerine bir pandaninki gibi oturmuş minicik burunlu, beyninin yaratıcı lo'punu dışarıya vuracak denli yerleşik alınlı, boynu ak yakalı, sağ kulağını kapayan gürlükte saçlı, kaşlarının altında ışık gizleyen gözlü... fotoğrafına bir an olsun benim gözümlle bakmak yetecektir.

Fûruzan'ın dünyası, insanı, doğası, yaşamı... ışığı gizli o bakışta.

Gözyaşına duygu bulanmıyor o bakışta; göz, ağır hüznlerle karanlıklaşıyor...

Adnan Binyazar

Fürüzan'la korumacılık konusunda konuşmaya devam edeceğiz bugün. Yine saat 16.00'a birkaç dakika kala pastanenin kapısından giriyor. Çantasında son "kazısı"nda bulduğu fotoğraflar.. Ben de ona bantların çözülmüş metinlerini veriyorum. Emin Özdemir ve Adnan Binyazar'ın yazılarının geldiğini söylüyorum: "Türk edebiyatına sevgiyle, bilgiyle getirdikleri çalışmalarındaki titizlik hayranlık uyandırıcı. Türk Dil Kurumu'na verdikleri emekten bu yana kurum dağıldığı halde çalışmalarını aynı ciddiyetle sürdürüyorlar. Onların perçinlenmiş dostluğu ayrıca etik olarak değerlendirilmesi gereken bir durum da. Adnan Binyazar ne zaman görsem, edebiyata geç başladığı gibi bir açıklamada bulunuyor. Oysa önemli olan yazdıklarının değeridir. Ve çok iyi yazın örnekleri veriyor" diyor Fürüzan. Gelirken tanık olduğumuz trajikomik anları paylaştıktan sonra, kabrulelerimiz eşliğinde kaldığımız yerden devam ediyoruz:

"Roma'ya gittiğinizde görürsünüz Vittorio Emanuele anıt yerleşkesinin büyük alanına bir değişiklik yapmayı düşünmezler bile. Üstelik İtalyanlar'ın bir daracık çizmenin üzerinde oturduklarını da biliyoruz. Onların da nüfusu artıyor. 'Emanuele anıt meydanı çok da büyük canım,' demez kimse, diyemez. İşte bu koruyuculuktur. Bu koruma kavramını enine boyuna herkesin oturup düşünmesi lâzım. Türkiye'nin kendine ait tüm kültürünün yitip gitmesi feci bir şey.

Geçen gün yeniden çocukluğumu düşündüm. Anneciğim güzel bir sakız reçeli yapardı. Bu tadı da, reçeli de şimdi sanırım çok az kişi biliyor. O sakız reçelinin yenme töreni de şuydu: Sakızdan yapıyor ve soğuk bir suyun içine bir parça konuluyordu. O reçeli alıyor, damağınızda mis gibi bir sakız kokusuyla yiyordunuz. Sıcak bir yaz gününde bundan büyük bir ikram olabilir mi? Sonra, o benzersiz gül reçelleri yapıyor mu artık? Yooo... Halbuki gül reçeli de vardı. Kavonozun kapağını açarsınız... Bir gül bahçesine girmiş gibi olursunuz. Daha neler yok olmadı ki!.. Çoğumuzun yakınları değişik yerlerden geliyor. Ben, birçoğumuzun tatmadığı etli ayva yemeğini çok severdim. Ayvanın kendi ekşisiyle etin kıvamının bir araya gelişi olağanüstü uyumlu bir damak tadı oluştururdu. Çocukluğumun unutulmaz tatları...

Biz yeni bir şeye başladık şimdi; İşte efendim Uzakdoğu mutfağıymış... Uzakdoğu mutfağına bir şey demiyorum. O kadar fazla baharat kullanılıyor ki, yemeğin kendine ait tadını seçebilmek imkânsız. Böylesine tatların damakta ayrıştığı bir mutfağa sahibiz biz. O mutfaktan uzaklaşıp gidiyoruz. Yani ben bu sahip çıkmaları 'tutuculuk' olarak düşünmüyorum. Şimdi benim saydığım bir iki örneği genç insanların çoğu bilmiyor. Halbuki onlar da sakız reçelinin soğuk bir suyun içinden ulaşılan masalları çağrıştıran tadına baksa, onu asla unutamazlar. İnsanın tat alma duygusu hayatı için bence belirleyicidir. Bunun böyle olduğuna kesinlikle inanıyorum. Marcel Proust'un büyük başarısının bir nedeni de buradan gelir. Yaşanmış ayrıntıların zaman kayıtları güçlü etkisiyle içine çeker okurlarını.

Napoli'den yine her şeyi görebilmem için CIAT otobüsleriyle yola çıkıldı. Uğranılan yerlerden biri Perugia üniversite kentinin sardunyalarla dolu sokakları.

Roma Trevi (aşk) Çeşmesi. İçine bozuk para attığınızda İtalya'ya yine döneceğiniz söyleniyor. Ben de attım. Ama, hâlâ İtalya'ya gidemedim.

Yolculuklarda değişmez bir merakım vardır. İtalya içindeki o mutlu gezimizde de CIAT otobüsleriyle gidelim n'olur, demiştim. Napoli'den yola çıktık yukarı doğru. Ta Roma'ya, Venedik'e kadar gittik. Uzun, doyumsuz bir yoldu. Olağanüstü güzel ara bir yerde durduk. Perugia'da. Bir üniversite kenti. Orada ünlü bir kilise vardı. Ben, Proust'tan okuduğum için o kiliseyi, buraya da girmeliyim diye düşünmüştüm. Bakın bıkmadan yineliyorum bu edebiyat, sanat öylesine öğretici ki... Çünkü bana rehberlik yaptılar. Proust'un bir kitabında okumuştum ya orada, Perugia'da Pierro della Francesca'nın vitrayları vardı kilisede. Anlattığı gibi duruyorlardı. Gördüm onları.

Şimdi benim sakız reçelimi edebiyatta kimse anlatmıyor. Ben bile anlatmamışım. Yok. Çalıştığım kitabıma bu konuşmamı anarak koyacağım. O bir yerde dursun istiyorum. Ülkemize ait incelmış tadlar bunlar. Bu edindiğimiz bilgiler, okumalar en seçkin gezi rehberlerimiz oluyor. Proust'un edebiyat evreni herhangi bir yerel aktarım değildir. Fransız hayatının, kültürünün çok canlı yansımalarıdır yazdıkları.

O unutulmaz İtalya yolculuğunda Torino'ya gidemediğimiz için çok üzülmüştüm. Çünkü Torino, Pavese'nin sevdiği kentiydi. Hâlâ da aklımdadır Pavese'nin satırları. Böyle hoplaya zıplaya anlatıyorum, ama Hale

Hamburg Almanya'nın yedi önemli Hansa kentinden biri. Ve beni en çok saran kent oldu. Limanı, denizi ve gökyüzünün kurşun mavisi çok güzeldi. Belki de limanların alabildiğine bir yerlere açılması göreni en etkileyen öge de olabilir.

Âsaf'ın resimleri de beni etkilemiştir. Çok önemli bir kadın ressamımızdır o. Hale Âsaf'ın tuvallerinde İstanbul'a özel bir ışık vardır. Portre, natürmort çalışmalarında bile vardır. İstanbul'un ışığı çok başkadır. Her kentin öyledir. Örnekler verirsem Berlin çok parlak kurşuni bir gridir. O gri hava hele Hamburg'ta beni çok mutlu etti. Hamburg'a yakışıyordu. Bütün bunları doğru dürüst ayırt ettiğinizde hayatınızı artırıp büyütüp zenginleştiren biri oluyorsunuz. Hayatınızı, yaşadığınız mekânlarla sınırlanan şu bedeninizi...

Sözünü etmiştim –belki çok kişi de– Leonardo da Vinci'ye çok hak veriyorum. Çünkü insan, bedenini bir yere taşıyarak götürebiliyor, uçamıyor. Halbuki insan bir uçuyor olabilse... Ne kadar engin uzamlı bir hayat yaşayabilirdi. Hep bu konuyu düşünmüşümdür. Da Vinci de sürekli böyle düşünüyordu. Yani uçabilmek için gerekli yolları –uçak yolculuğu değil kastettiğim– programlanmamış bir özgürlük isteğini gerçekleştirebilmenin doyumsuz mutluluğuna ulaşabilmek. Halbuki biz insanız. Şimdi ben buradaysam aynı zamanda karar alıp yola düzülerek başka bir yerde olamıyorum. Bunun getirdiği bir daralma duygusunu sık sık taşıyım. Düşünebiliyor musunuz ah göçmen kuşlar gibi özgür olsaydık!.. Bütün bunları, şimdi, şu anda konuşurken yeniden düşünüyorum. Düşünmek bile büyük bir neşe veriyor bana... İşte hayatı, isteklerimi, arzularımı açıklıkla konuşuyoruz. Hayatın bildiğim, öğrendiğim bütün çeperlerini açmaya çalışıyoruz. Kılcal damarlarına dek...”

Fürüzan'ı daha yakından tanıdıkça, onun, kendi sözcükleriyle "hayatın çerperlerini açma"ya çalışan yönüne tanık oluyordum. Anlattıklarını düşünüyor, yüreğimde hissetmeye çalışıyordum. İş yüreğe gelince söz, Sevgi Özel'in olmalı...

Fürüzan, Yüreklerimizin Sürekli Onur Konuğu!

Şimdiki gibi değildi; kitap okurları, çoğunca kendi seçimlerini kendileri yapıyordu. Kitabevlerinde "yeni kitaplar" bölümleri daha açılmamıştı; ama yeni çıkan kitaplar okura yakın durdu. "Çok satanlar" kışkırtması "icat" edilmemişti; tek kanallı televizyonumuz da kitapla-yazarla barışık değildi. Yazınsal dergiler okuru bir ölçüde etkilerdi; çünkü başta Varlık olmak üzere bu dergilerin de özverili, gerçek okurları vardı. O dönemin en etkili tanıtım aracıysa "fısıltı gazetesi"ydi. Gerçek okurlar beğendiği kitabı ve duygularını yakın çevresiyle paylaşıp, bu duygular dalga dalga yayılırdı.

İşte ilk kitapları böyle bir ortamda yayımlanan yazarlardan biridir Fürüzan. Ödünç alıp okuduğum, sonra kendime armağan ettiğim Parasız Yatılı, nüfusun şimdikiinin yarısından az olduğu günlerde çıkmıştı; öyle sanıyorum ki, ya on bin, ya buna yakın bir sayıda basılmıştır. Ne boy boy gazete duyuruları, ne kitabın satışını körükleyecek başka çabalar söz konusuydu; ama Fürüzan kitapları, bir çırpıda okurun belleğine yazılmıştı.

Beni çok etkileyen yazarların başında gelen Fürüzan'ı tanımak için yanıp tutuşuyordum; fuarlar da yoktu, benzeri başka etkinlikler de. Üstelik o, başka bir kentte yaşıyordu. Nasıl yaşar, ne yapar; boyu bosu nedir, ne yer, ne giyer; merak ettiğim bunlar değildi. Sesini duymak istediğim yazarlardan biriydi. Değil mi ki aynı çağda, aynı ülkede yaşıyorduk; sesini duymalıyım. Atatürk'ün kurduğu Türk Dil Kurumu'nun 1975'teki roman ödülünü alınca ne çok sevindim, bilemezsiniz; bir günde okudum Kırk Yedi'lileri. Sesini, bu kurum kapatılmadan birkaç ay önce, 14 Mayıs 1983'te iyice duydum. TDK'nin son etkinliklerinden birine şöyleşi için gelmişti. Salon dolup taştı; okurları halı kaplı merdivenlere sıralandı. Soluk almaya çekinerek hayranlıkla izlediler yazarı.

"Çok okunan" ve "çok sevilen" olmayı hak etmiş ufak tefek bir kadın vardı karşımızda; ne giyim kuşamında, ne sözlerinde... Hiçbir abartı olmayan, uyumlu giysileriyle sık bir kadın... Uyumlu sözleriyle dik duruşlu bir kadın... Yumuşacık bir sesle konuşmasını tamamladı, soruları yanıtlamaya başladı. Çoğumuz yaşananlardan, TDK'nin kapatılacak olmasından dolayı üzgün ve öfkeliydik; o da üzgün ve öfkeliydi; ama duygularını özenle kurduğu tümcelerle yansıtıyordu. Benim de sorularım vardı, sıra gelmiyordu; üstelik ev sahibi konumundaydık; şaşkındım, sevgim ve saygım katlanmış, kanatlanmıştı. İşte binlerce insanı büyüleyen kitapları bu minicik dev kadın yazmıştı. Her sözleriyle, her yanıtı ve duruşuyla büyüdüğe büyüyordu sabnede. O gün onu, o sabneden dinmeyen alkışlarla yüreğimizin her gözesi titreyerek uğurladık.

Dil Derneği'ni kurduğumuz günlerde, bir İstanbul gezimde Erdal Öz ve Tarık Dursun'la birlikte gittiğim bir kokteylde gördüm onu; Erdal Öz tanıştırdı. Yine çok sık-

ttı; bilmediğim çiçek kokuları yayılıyordu kıpırdadıkça. Sık görüşen insanlar gibi sarıldık. Sonra ara ara, çekinerek telefonunu çevirdim; birkaç görüşmeden sonra çekingenliğim uçtu gitti. Onunla uzun uzun konuşmak, olup bitenleri değerlendirmek, dertleşmek, gülmek... 1970'lerde Parasız Yatılı ve öteki kitaplarıyla yatıp kalkan bir okur için ne anlama gelir, kuşkusuz böyle şeyler yaşayanlar beni daha iyi anlar.

2007 Eylülündeki 75. Dil Bayramında Ankara'daydı Füzüzan. Bayramı gençlerin hazırladığı etkinliklerle kutluyorduk; her oturumu izledi. Ona ve birçok saygın kişiye sunduğumuz "75. Yıl Onur Ödülü"nü alırken de konuşmacı olduğu oturumda da söz ve davranışlarıyla sevgimizi, hayranlığımızı çoğalttı. Ödülünü; Yapı Kredi Yayınları Genel Yayın Yönetmeni Raşit Çavaşın elinden alırken davranışları ve sözleri utangaç, yalın, içtenlikliydi... Gösterdiği incelikle, "medya bombardımanı" yaşadığımız bugünlerde, Füzüzan gibi yazarlar herkese, "İşte" dedirttiler; "işte gerçek yazarlar."

Hiç kitabını okumamış olan gençler de vardı orada; sonradan onların ne denli etkilendiğini, nasıl telaşlı bir arayış içine girdiklerini gördüm. Üstelik Füzüzan, onları böylele telaşlandıracak hiçbir şey yapmamış, söylememişti. Ne büyükleme, ne küçük görme... Gençlerle kucaklaşan, şakalaşan, fotoğraflar çektiren, isteyene iletişim adresi veren Füzüzan, günümüzde türlü yol ve etkenlerle çoğu gencin kafasına yerleştirilen "ulaşılmaz yazar" imgesini silivermişti.

Yazara uzaktan bakılan ya da kimi yazarların bile isteğe okurdan uzaklaşmayı seçtiği bir dönemden geçiyoruz. Kuşkusuz sözüm kimi yazarları yargılama, suçlama amacı taşımıyor. Ne ki Füzüzan'ı düşündüğümde, ister istemez bu duyguları içimde tutamıyorum. Hele 1980 sonrasında her yerin, tüm kurumların, değer yargılarının altüst olduğu ülkemde, Füzüzan gibi yazarların ve yazdıklarının ne denli önemli bir işlevi olduğunu bilerek, onun okuru olarak susmamayı görev biliyorum.

Füzüzan ikide bir sivri demeçler veren, birkaç gün "medyatik" tartışmalara yol açan biri değildir; ülkesini, dilini, insanını, dünyada olup bitenleri düşünen ve kaygılanan bir yazardır. Topluca düşünelim, Parasız Yatılı'dan bu yana çocukların ve erişkinlerin yaşamında ne değişti? Ancak Kırk Yedi'liler'den bu yana değişenleri, bugün burada, yarın öbür köşede aklın ipini koparanları pohpohlarken görmüyor muyuz? Öykü ve romanlarında salt kendini anlatanları, karnından konuşan kabramanlarını önemseyenleri de küçümseyemeyiz; ama bir yazar hangi coğrafyanın, hangi koşulların içinde olduğunu göz ardı ederek başka etkenlerle gündemde kalıyorsa, Füzüzan gibi, yazar kimliğine "düşünür" kimliği de katanların kapısını daha çok çalmalı değil miyiz?

Gerçekte Füzüzan'ın sevdiğim öyküleri üzerine yazmak istiyordum; çünkü o, Türkçeyi tartışmasız en iyi, en doğru, en albenili kullanan yazarlardandır. Yapıtlarında kılıçkılı, bulanık tümceler bulamazsınız; yapıtlarında dilin ses, biçim ve anlam açısından bütün özelliklerinin örnekleri vardır. Bunları yazmak istiyordum; ama artık kendimce iyi tanıdığımı düşündüğüm, dik duruşu ve yapıtlarıyla örnek olarak aldığım Füzüzan'ın yazımsal etkinlikleri için yazan, konuşan nasılsa çok olacaktır. Biz yergide bol kepçe, övgüde elisiksiz bir toplumuz; her alanda da böyleyiz. Böyle olduğumuz için çoğten çelebilerle, zorla kendini

övdürenlerle yetiniyoruz. Fûruzan gibi övgüyü, alkışı kalemiyle, binlerce satırıyla çoktan hak etmiş, üstelik övgü ve alkış beklemeyen bir yazarı bugün övmeyeceksek ne zaman öveceğiz?

TÜYAP'ın 2008'deki "Onur Konuğu Fûruzan"ı kutluyorum; yukarıdaki değerlendirmelerimden pek hoşlanmayacağımı da kestirebiliyorum; çünkü o, birtakım tartışmaların, öbekleşmelerin dışında kalmayı yeğleyen, övgü beklemeyen bir yazardır. Tartışmaların, öbekleşmelerin dışında kalır; ama kesinlikle yaşamin, yaşadıklarımızın dışında değildir. İşte bu nedenle ben, duygularımı paylaştan binlerce okuruyla birlikte onu alkışlıyorum! Düş dünyamı varsıllaştıran, beni yazınsal açıdan eğiten Fûruzan kitaplarından, Fûruzan dostluğundan aldığım güçle hep alkışlayacağım!

Onur konukluğunla onurumuzu çoğaltıyorsun Fûruzan, sağ ol! Var ol!

Sevgi Özel

"Kendisiyle sadece etkinliklerde rastlaşmamıza karşın Türk Dil Kurumu'ndaki çabalarını ve ondan sonra Dil Derneği'nde gösterdiği dirençli çabasını, dilimize duyduğu sevgiyi ve çalışkanlığını hayranlıkla izlemekteyim" dediğini anımsıyorum Sevgi Özel için Fûruzan'ın... Onun edebiyat, sanat serüvenine dönecek olursak baştan beri altını çizdiği bir nokta var: "Bütün sanat yapıtları bir bütünlük ister. Bütünlenmemiş bir yapıt sanat değeri taşımaz." Bundan önce konuştuklarımızı özetleyen, toparlayan bir cümle bu... Yazma serüveni bittiğine göre, sırada, basılmış kitaplarıyla "ilişki"sini ko-
nuşmak var:

"Şöyle bir özelliğim vardır: Kitaplarımın yeni baskılarına dönüp bakıp şu bölümü düzeltsem daha iyi olur, dediğim bir şey neredeyse hiç olmadı. Baskı hatalarına değinmiyorum elbette. Üstelik ne yazık ki son yıllarda fazla olmaktadır. Hatta öyle ki; bittikten, yeniden yeniden basıldıktan sonra bile birçoğunu tekrar okumadım. Yakın zamanlarda bir iki kitabımı düzeltmeye girmesi gerektiğinde okudum. Büyük şaşılası baskı hatalarına rastladım. Bu durum beni gerçekten telaşlandırdı. Anladım ki bir yazarın bunları okuması lüzum. Kitabın baskıya gireceği zaman çok iyi bir editörün yeniden elinden geçmesi gerek. Bu editörlük konumlandırılmasıysa çok çok önemli.

Yazdıklarına editörün karışması anlamında söylemiyorum. Neredeyse kırk yıllık bir yazarlık hayatım olacak. Bu süre içinde bana kimse şuraya şunu yazsanız, bu bölümü kısaltsanız diye bir öneri getirmiş değildir. Bu da olabilir. Bunun başarılı olmuş örnekleri var. Bizde de var sanırım. Bende hiç olmadı, olmamasını da yeğlerim.

Editörlüğü şu anlamda kullanıyorum: Bilgisi engin olmalı, edebiyata yatkın olmalı... Kitabın baskıya çok temiz girmesi için keskin dikkatleri olmalı.

Yazarın biçimsel olarak öngördükleri de olabilir. Örneğin ben, bazı sayfalarda durum değişikliğini verdiğim aralarla vurgularım. Diyelim ki beş

kadtrat ara koymak gerek, diye belirtirim. Bunların konulmasına çok dikkat edilmeli, ki çoğunluk bu dikkat gösterildi. Gerçekten çok işi olan, yazdıklarını önemli bulduğum edebiyatçı arkadaşım Murat Yalçın'dan rica ettim kitaplarımı okumasını. Bir de benim çalışmalarımın editörlüğünü üstlenmesi gerekti. Sanırım dostluğumuz onun 'evet' demesine neden oldu. Bir kitabı verdiğimde Murat, soy bir edebiyatçı olarak zaten yazılanın nasıl akacağını biliyor.

Editörlüğün çok önemli olduğuna inanıyorum. Fransa'da, yanlış bilmiyorsam Gallimard'daki yayınlarda bir dönem Jean-Paul Sartre'in editörlük yaptığını okumuştum. Bu, elbette tartışılmaz yüksek bir değerin bakışını getiriyor yazılanlara. Hatta öyle bir kişilik varsa orada, sizinle bir konuşması bile kiminde sizi yönlendirip etkileyebilir. Gerçekten bir entelektüel akıl orada oturuyorsa, onu dinlersiniz.

Kitaplarımın kapaklarında da seçici benim. Önerdiğim kapak tasarımları kullanılıyor. Yapı Kredi'nin bir ilkesi var, doğru bir ilke, eğer orijinal bir kapaksa kullanılacak olan, onun telif hakları titizlikle soruluyor. *Kırk Yedi'liler*'in Yapı Kredi'deki birkaç baskısından sonra yeni basımında ben, ilk kapağın yeniden kullanılmasını istedim. 'Elbette' dediler, ki bu ilk kapak Fahri Karagözoğlu'nundur. Ona sormamız lâzımdı. Bilgi Yayınevi'ni aradım. Ahmet Bey'in oğlu Bilgi çıktı, kendisi yoktu. Bana Fahri Karagözoğlu'nun cep telefonunu verdi. Kendisini arayıp dostane, içtenlikli bir şekilde –ben Karagözoğlu'nu severdim, hâlâ da sevdiğim biridir– anlattım. Dedi ki 'Füruzan senin için yaptığım bütün kitap tasarımlarını istediğin kadar kullanabilirsin.' Onayını yolladı. Teliflerde ilişkilerin böyle olması gerekir. Kitaplarım ile ilişkilerim de böyle...

Berlin'in Nar Çiçeği'nde ve diğerlerinde Mehmet Ulusel'in çalışmaları vardır. Güzel kapaklardır. *Berlin'in Nar Çiçeği*'nin kapağında bir kez başka bir görsel kullandık. Sonra kapağı sevmedim. Çok karanlıktı. Renkler çok ayrıntısızdı. Yeniden Mehmet Ulusel'inkine döndük. Kapaklarda önerilerim vardır. Fahri Karagözoğlu'nun *Kırk Yedi'liler*'e kullandığı o ünlü 'aranıyor' afişini ben vermişim. O afiş orijinaldir. Salt kişi adları belirsizleştirildi. Yüzler tanıdıktır. Fotoğraflardan alınmış çizimlerdir.

Arka kapaklardaki yazıların seçimlerine gelince –o sıra film festivallerinde geziyorsam– arka yazıları seçememiş oluyorum. Bu noktada yayınevindeki kimseye söyleyecek bir eleştirim yok. Böylesine değerlendirilmesi yapılmış bir yazar olarak benim onlara dönüp bakıp seçmem lâzım. Son bir iki yıldır kendimi bu konuda görevlendirdim arka yazıları için: Ne konacaksa seç diye... *Sevda Dolu Bir Yaz*'ın yeni basımında Prof. Dr. Sevda Şener ile Prof. Dr. Ayşegül Yüksel'in etkileyici iki değerlendirmesi vardır. Bunlar, benim için kıymetli yazılar. Bir de yazdıklarımda çok dikkat ettiğim bir nok-

Füruzan GECENİN ÖTEKİ YÜZÜ

Can Yayınları'ndaki kapaklarımdaki desenlerin neredeyse tümünü Esat Tekand çizmişti (solda). Başından beri her yeni baskının kapagını değıştirmeyi ilke edinmişim. Yayınevleri de bunu kabul ettiler. Fakat şu anda *Parasız Yatılı*'nın kapagındaki öğrenci kız orada yer aldığından beri öylesine beğenildi ki her baskıda şimdi o devam ediyor. *Kırk Yedi 'liler'* in ilk kapagina yeniden döndü. İlk kapagi çizen Fahri Karagözoğlu'yu Araniyor özgün afişinden. Mehmet Ulusel'in *Gül Mevsimidir* buna dahil.

ta var: Romanlara, öteki çalışmalarına, öykülere bittiğinde tarih koyarım. Özenle, titizlikle dururum bunun üstünde. Tarih önemlidir. Yazıldığı yılların bir kanıt notudur o. Türkiye'yi anlamaya çalışan biri için de yol açıcudur. Çevirmenlerim de bunun çok yararlı olduğunu söylediler. Türkiye'de neler yaşanıyordu, yazılanlara ne denli yansdı veya yansımadı?..”

Hep edebiyat, sanat konuşuyoruz. Biraz sözü değıştirip Füruzan'ın bir başka “tutku”suna, belki de edebiyattan sonra birincisine, sinemaya geçelim. Daha önce anlattıklarında bize ipuçları vermişti, ama bugün, hatta birkaç gün ko-numuz yalnızca beyazperde...

“Sinemaya kitleler hep ilgi duyar. Benim ilgiden öteye geçen yakın-lığım sinemayı da bir zaman sonra kendime bir okul saymamla başlıyor. Öğreneceğim çok şey olduğunu anlamıştım. 1970'lerde *Ah Güzel İstanbul* öy-küm yayımlandıktan sonra TRT 1'den bir yapımcı, Tuncer Baytok geldi ve

bu öyküm için bana öneri getirdi. 'Öyle oraya buraya rastgele uzatılmış dizilerden olmayacak, inanın' dedi. Ben, tamam, fakat nasıl yapacaksınız bu konuyu televizyon filmi olarak diye sordum. Ardından Berlin'e gittim. O öneri gerçekleşemedi. Fakat ondan bir ricam olmuştu: Tuncer, eğer siz filmi yapamazsanız bu anlaşmayı lütfen bana Ankara'dan geri gönderin. Anlaşma orada kalırsa – bu anlaşma sizle benim aramda yapıldı– sonra herhangi bir şekilde kullanılırsa üzülürüm dedim. Gerçekten de anlaşmayı daha sonra bana verdi. Böylece iptal ettik.

Ah Güzel İstanbul'la ilgili çok öneriler geldi bir ara. Yılmaz Güney'in de ilgilendiği konusu sözlü olarak iletildi. Daha fazla da bir şey bilmiyorum. Berlin'deyken Türkiye'de çok acı, ağır olaylar yaşanıyordu. Kapılar kırılıyor, içeri girilip insanlar öldürülüyor, sokakta insanlar vuruluyordu. Türkiye kan gölüne dönüştürülüyordu. Geceleri Berlin'de uyuyamaz hale geldim. Oradaki arkadaşlarım 'Şu an gitme' dediler. Israrla durumun vahametini anlatıp duruyorlardı. Türkiye'ye dönmemem gerektiğine beni inandırmaya çalışıyorlardı. Oysa, bu olaylardan ötürü ben dönmek istiyordum. Hep, ben gideyim, böyle yaşayamam diye direttim. Orada bir çocuğum var. Sevdığım insanlar var. Onlar da bu nefret hedeflerin içindeler. Biliyorum açıkça öyle olduklarını...

Ve Berlin'den döndüm. Eve geldim. Bir iki gün sonra 12 Eylül patlak verdi. Sokağa çıkma yasağı yeniden başladı. Bu kadar yerinde bir zamanlama yapmış olabilirdim. Ve inanın o geceyarısından sonra, geçen askeri araçların seslerini yeniden dinlerken iyi ki döndüm, dedim. Olanlar, bazı filmlerden ve özellikle baskı yıllarının o filmlerinin bazı bölümlerinden çekilmiş sahneler gibiydi.

Ben Berlin'de duydum demek ki onların, o karanlığın yoğunlukla gelişini. Bazı evleri yeniden işaretlediklerini. Gittikleri yerden birilerini sürükleyerek dışarı çıkarmalarını. Ve bir kere İstanbul'a iyi ki döndüm, döndüm... Ürküyordum ama pişman olmadım. Ne yapabilirdim, sevdiklerimi gidip kurtaracak gücüm var mıydı? Uzaktayken, korunaklı olmanın verdiği bir suçluluk duygusu geliyor. Ben de böyle korumaya almışım kendimi gibi düşünüyordum.

Tam o günlerde Ömer Kavur aradı. Dedi ki '*Ah Güzel İstanbul* öykünüz için sizinle bir görüşelim.' Ne kadar kıymetli bir adamdı. Ne kadar ince, ne kadar insanı kırmaktan uzak biri. Ben, Ömer Kavur'un ilk filmi *Yatık Emine*'yi biliyordum. Görmüştüm. *Yatık Emine*'de şu anda ne yaptığını bilmediğim Necla Nazır müthiş bir kompozisyon çıkarıyordu. Film de güzeldi. İtalyan bir kameramanın çektiği bir filmdi. Ömer Kavur'un bundan ötürü bende olumlu bir etkisi vardı. Sonra, onunla ilgili biraz bilgi de edindim. Sonunda karşılaştık. 'İsterseniz senaryoyu ortak yazalım' dedi. Yaşananlar öyle bir hale gelmişti... Benim oturduğum binaya, sanırım sıkıyönetimden, ikide bir giriliyor çıkılıyordu. Hiçbir şey yazamaz haldeydim. Elimde tele-

fon boyuna arıyorum. O nasıl? İşte onu da götürdüler dün, getirdiler. Böyle olumsuz, acı haberler alıyorum.

Ne yapacağımı bilemiyordum. Tuncay Çavdar'ın bir arkadaşının tuttuğu, yazları arada bir gittiği bir ev vardı. Bodrum'da Akyarlar'da. Şimdi öyle bir ev kalmamış. Oralarda salt lüks oteller, siteler var artık. Eski bir Rum eviydi. Denize açılıyordu yüzü. Olağanüstü dingin, güzel bir yerd. Hatta belli bir noktada şair İlhan Berk ile bağlantılı bir evdi sanırım. Onun bir akrabası. Operacıydı galiba tam bilmiyorum. Bir hanımdı sahibi.

Tuncay, 'Biz haberleştik' dedi 'Gidiyorsun. Evi ayırdılar.' Makinemi aldım, otobüse bindim. Kitabı aldım. Ömer'le konuştuğumuz gibi bölümler yazıp her akşam İstanbul otobüsüne veriyordum. O yıllar cep telefonu olmadığı için postaneden telefon ediyordum. 'Tamam, alırım şu saatte' diyordu Ömer. O yılların, 1980'lerin hızları çok farklıydı tabii. Ömer'le sonra yeniden telefonlaşıyorduk. Ömer'in bana söyledikleri ilginçti. 'Füruzan, çok teşekkür ediyorum yazdıklarınıza. Fakat her biri, her sahne bir hikâye. Her biri ayrıntılarla dolu.'

Ömer bir sinemacı olarak bu konuda ne kadar haklıydı bilemem. Elbette bir açıdan haklıydı. Çünkü filmi o çekecekti. Yani Cevahir'in evini mi anlatacağım evin perdesi, içindeki ışık değerleri, Cevahir'in o gün ne giydiği, saç başı hepsi yazılı gündüz ışık şuradan girerse daha dramatik olur biçiminde. O kadar karışan, yol gösteren bir şey ki... Bir defasında telefon ettiğimde dedim ki 'Ömer, ben gene ayrıntılarıyla yazayım! Siz, neyi ne kadar kullanabilirseniz kullanın.'

Sonunda döndüm. Keşke yazdıklarım bende olsaydı. Ne kadar güzel olurdu. Çünkü, benim ilk ciddi senaryo çalışmamdı. Ömer, *Ah Güzel İstanbul*'u çekti. Ben filmi beğenmedim. *Varlık* dergisinde çıkmış bir yazım var bu konuda. *Varlık* dergisi sordu 'Film için ne diyorsunuz?' Ben de filmi beğenmediğimi dürüst bir şekilde yazdım. Çünkü ben, Ömer'i sevdim insan olarak. Bir saygım vardı. Israrla söylediğim bir şey vardır: Söylediğim her şey yazılı olarak önemlidir. Yoksa, ooo ben şimdi doğru olan neler neler anlatırım da dolar gider sayfalar. Ömer ilk okuduğunda yazıyı niçin beğenmediğimi sordu. Nedenlerini açıkladım. Ömer bana küstü. Ondan önce de, tam bu yazıdan önce eski Sinematek'te Ömer'le bir oturum yapmıştık. *Ah Güzel İstanbul* üstüneydi oturum. Ben, kırıncı bir şekilde söylemedim, öyle bir eleştiriyi eleştiriyi sayılmaz: Bu filmin başarılı olduğunu zannetmiyorum, dedim. Nedenlerini açıkladım. Bu çalışmaya, emeğe yazık dedim. Ömer, uzun süre küstü bana. Bense bunun nedenini anlamadım. Dürüst bir şekilde yazmıştım olaya nasıl baktığımı.

Derken bir başka yönetmen, Feyzi Tuna bir yerde eleştirimle ilgili beni alaya alan bir yazı yazdı. Sabahattin Ali'nin güzelim öyküsünü,

Kuyucaklı Yusuf'u, Tuna bayağı iyi düzeyde filme çekmişti. Fakat yazısında beni küçümseyen, yani 'bu kim oluyor ki böyle bir şey söylüyor' yaklaşımındaydı. Yadırgamadım diyebilirim bu yazıyı da. Demek ki onlarda, Yeşilçam'da bir kural var (!) dedim. Çekilen her filmi beğenmek zorundasınız. Beğenmezseniz sizi aşağılayıcı yazılar yazılıyor. Karşı taraf beğenmemiş filmi, dürüst bir yaklaşımla eleştirip yazısını da yazmış. Küslüğü sürdü Ömer'in. Ben bir şey yapamazdım. Ona ne diyecektim? Bana çok kırıldı diye sık sık düşündüm. Ben de üzuldüm. Fakat işin tuhafı yıllar içinde o film, – kendisi de hep söylemiştir– Kavour'un en çok para kazanan filmi oldu...

O filmin karakterlerinden olan Cevahir için biz sevgili Ömer'le, Türkan Şoray'ı Levent'teki evinde ziyarete gitmiştik. Yanında da o ünlü beyefendi vardı: Rüçhan Adlı Bey. Gerçek bir beyefendi gördüm orada. Biz, Ömer'le filmin konusunu anlattık. Türkan Şoray dinledi 'Efendim bu karakteri herhalde oynayamam' dedi. 'İşte bu bir hayat kadını... Kabul edebileceğimi zannetmiyorum.' Herkes nazik bir şekilde konuşmayı sürdürdü. Sonunda bitti, biz çıktık. Cevahir'i Müjde Ar oynadı. Başarılı bir yorumu vardır orada. Ve kendi söylediğine göre, başka sinema yazarlarının değerlendirmelerine göre –bu, 'atılım, atılım' diyorlardı– Müjde Ar'a çok iyi puanlar getirdi. Ve gerçekten başarılıydı. Bu filmin tüm oyuncularını Kadir İnanır ve diğerleri de eksiksiz yorumlar yaptılar.

Epey bir süre sonra Ömer bir gün, kendi kendine benimle barışmaya karar verdi. Sanırım olayları düşünmüştü. Barıştık biz. Sonra çok hoş bir incelelikle 'Sen haklısın Füzûzan. Çünkü ben bu filmi yapımcılarla götürüyordum. Biliyorsun aramızda 'ne zaman bitecek' sorusu, Adana'ya festivale ne zaman gideceksin sorusu, baskı ilişkileri var sinemada. Benim de istediğim ölçüde iyi bir film ortaya çıkmadı' dedi. Ben de bir tek şeye dikkat etmeni beklemiştim Ömer, dedim. Yanılıyordum belki, ama ben yazımda açık davrandım. Çünkü, başka türlü yapamam. Hem sana yakıştıramam ben bu tavrı, hem de kendime. Senin niteliklerindeki bir adam için arkadan konuşmam. Barıştık. Ömer'e biliyorum ki güzel filmler çekeceksin, dedim. Ve gerçekten bugün Türk sinemasının on güzel filminden biri olan *Anayurt Otel'i*'ni çekti. Bu yıl, *Anayurt Otel'i*'ni televizyonda yeniden seyrettim. Nasıl da sağlam bir film. Ve çok heyecanlandım Ömer adına, onun arkadaşım olması adına onurlandım. Aynı değerlendirmeyi yazarı da, sevgili Yusuf Atılgan da kendisine yapmıştı. Ömer, Yusuf Atılgan'ın o eksiksiz edebiyat yapıtında çok başarılı oldu. Çok sağlam bir edebiyat metnini, kendi yapısını zedelemeyen sinema olarak çekti.

Ah Güzel İstanbul, Akdeniz Filmleri Karşılaşması için Fransa'ya, Vittel'e çağrıldı. Fatma Girik, Memduh Ün, Kadir İnanır, Erdoğan Tokatlı birlikte Vittel'e gittik. Bir şatoymu etkinliğin yapıldığı mekân. Olağanüstü güzel, görkemli bir şato. Şimdi niye anlatıyorum? Orada biz, Türkiye'den iki arkadaş Ömer ve ben, bir adamı, yeni bir yönetmeni keşfettik. O adam,

Ah Güzel İstanbul'un katılacağı Akdeniz Filmleri Karşılaşması için Fransa'da Vittel kentinde yapılacak olan festivale gittiğimiz gün. Memduh Ün, Kadir İnanır, Fatma Girik, Ömer Kavur, Füzûzan ve Erdoğan Tokatlı (soldan) havaalanındayız.

Sinema filmine geçişin birinci adımı. Sevgili Ömer Kavur'la ortak senaryo çalışmasını yaptığımız öyküm, *Ah Güzel İstanbul*.

Kusturica'ydı. Emir Kusturica. İlk filmi gösterilecekti...

Yunanlı bir kadın yönetmen de çağrılılar arasındaydı. Yakın yıllarda kan-serden öldü o. Hoş, sıcak bir kişilikti. Yunan mitologyasını konu alan bir senaryoyu filme çekmek istiyordu. Bizim gruba gelip Kadir İnanır'ı sordu. 'Ne kadar yakışıklı bir adam. Dostunuz Mösyö Kadir'e selam söyleyin. Böylesine güzel bir adam nadir bulunur. Ben, ona tanrı Zeus'u oynatmak istiyorum' dedi. 'O, öylesine etkili, göz kamaştırıcı bir adam. Lütfen teklifimi iletin.' Ömer de

‘Tamam, biz söyleriz kendisine’ dedi. Kadir’e söyledik. Fakat bu proje gerçekleşmedi. Selanik’ten gelen Yunan sinemacı arkadaşlarım öldüğünü söylediler bana. Üzüldüm. Zeki bir kadındı çünkü. Böylece Kadir İnanır’ın o yıllardaki yakışıklılığı Yunanistan’da da anıldıktan sonra, burada da yazıya geçti.

Ömer’le Akdeniz çanağından gelen birçok filme gittik. Film aralarında büyük salonda bekleyip bir şeyler içerek gördüğümüz filmleri tartışırken salona neredeyse tümü 1.80 boyunda, çok yapılı, alımlı hoş kadınlar girdi. Neşeliydiler. Çevremize sorduk gruptakiler kim? diye. Bunlar, Yugoslavlar’dı. O yıllar hâlâ Yugoslavya vardı. Yugoslav televizyonuna filmler çeken genç bir adamın yaptığı bir film getirmişlerdi. Bir televizyon filmi değil, film. Bu gelenler, Sırp Yugoslavlar’dı. Getirdikleri filme öylesine sahip çıkıyorlardı ki yeterince anlatamam. ‘Biliniz ki Emir büyük bir yönetmen olacak yetenekte. Onu o kadar seviyoruz ki... Yugoslavya dünya sinemasına önemli bir yönetmen sunuyor. Herkesin haberi olsun’ diyerek sevinçlerini söze döküyorlardı. Ben, bu yaklaşımlardan sürgit çok etkileniyorum. Kendi arkadaşları tarafından yapıtlarının beğenilmesi, onur duyulması insana çok yakışır bir tutum.

Sonra biz de adam akıllı merak edip bu Yugoslavlar, bu Emir Kustirica’yı bu denli övdüler haydi izleyip görelim diye oturduk. Film, *Taş Bebeği Hatırlıyor musun?* idi, Abdullah Sidran’ın bir öyküsünden alınmıştı. Saraybosnalı çok değerli Boşnak bir yazar. Bizde hâlâ sanırım bir kitabı bile çevirilip basılmadı. Ömer’le yan yana filmi izlemeye başladık. Film bittiğinde –ben Ömer’i nasıl sevmem– dönüp ‘Füruzan, çok güzel bir film değil mi?’ dedi. Evet dedim. ‘Bu Boşnak yönetmen yaman biri. Göreceğiz’ dedi. Ömer’le olan anılarımın en etkilisi bunlar. Bir başarıyı candan beğenebilmek, aynı noktada duran bir sanatçı için nasıl da yüceltici bir tavır.

Oradan döndükten bir süre sonra, 1980’lerin sonuna doğru Ankara’dan yapımcı-yönetmen Okan Uysaler aradı. Ben, Uysaler’in Reşat Nuri Güntekin’den kısa bir uyarlamasını TRT Ankara Televizyonu’nda izlemiş, beğenmiştim. Kendini tanıtırken de o film yoluyla anlattı. Tamam buyrun konuşalım dedim. Geldi. ‘Ben’ dedi *Gecenin Öteki Yüzü*’nü filmleştirmek istiyorum.’ Ben, siz onu şimdi bir dizi mi yapacaksınız? diye sordum. ‘Hikâyenizin el verdiği kadar çekmeyi düşünüyorum. Ekleme, olaylar uydurmak olmayacak’ diye yanıtladı. Şu anda bilemiyorum, düşünmem gerek dedim. O, hemen evet dememi bekliyor gibiydi. Dizisini görmüştüm. İyi bir yönetmendi. Sonra, bakin sizinle ancak şöyle anlaşabiliriz: Ben şu parayı isterim, birlikte senaryoyu oluştururuz, filmi çektiğiniz süre boyunca –sete girdiğiniz andan itibaren, setten çıktığınız ana kadar– ben de orada olacağım dedim.

Bu sözlerimden sonra çok haklı olarak –kendisine gerçekten hak veriyorum– bir tereddüt gölgesi geçti yüzünden. ‘Ben de düşüneyim’ dedi. Haklısınız, düşünün dedim. Çünkü bu istediğim –set boyunca orada olma koşulum–

Gecenin Öteki Yüzü çalışmasında bir ara. Kadıköy yakasındaki bir yaz evindeki çekimler yapılırken. Yönetmen Okan Uysaler, Haluk Bilginer, Zuhâl Olcay, Colin Mounier, Fûruzan. (Soldan)

bir yönetmeni çok rahatsız edecek bir durumdur. Ben de film yaptım. Şimdi daha da iyi biliyorum. Sonra yeniden geldi Uysaler. 'Ben' dedi 'dediğiniz koşulları da kabul ediyorum. Siz de sette bir sorumlu olarak bulunacaksınız.'

Bir süre sonra senaryo yazımına giriştik ve ben, çevre için de size Gülşün Karamustafa'yı önereceğim, çünkü zaten Atıf Ağabey (Yılmaz) ile çalışmaları var, onun sanat yönetmeni olmasında fayda görüyorum, dedim.

'Peki, olabilir o da' dedi. Ben bu seçimimde küçük bir kurnazlık düşündüm. Zaten yazdıklarım da hep ince ayrıntı olduğundan Gülsün elbette buna dikkat edecektir diye. Ve gerçekten Gülsün de yer aldı çalışmada. Onunla da bir anlaşma yapıldı. Sonraki aşamada film çekimleri başladı. Ve bu film için İngiltere'den Haluk Bilginer ilk kez çağrıldı Türkiye'ye. Haluk Bilginer'in buraya sanatçı olarak gelişi *Gecenin Öteki Yüzü* ile olmuştur yanılmıyorsam. Geldi. Gerçekten başarılı bir aktör. Oynarken rolündeki duygu aktarımı çok güçlü bir adam. Dizi çok uzun sürede çekildi, ayları kapsadı. Bu arada tabii çevre, mekân araştırmasında da hep oldum. Ve ben, bir şeyin yeniden, çok çok ayırımına vardım. Öyle olduğunu da düşünüyordum oldum bittim. Ama o düşüncem bana yeniden ispatlanmış oldu:

İstanbul'da hiçbir yaşanan mekânın tümüyle yok olduğuna inanmıyorum. İstanbul'da mekân olarak hâlâ her şey bulunabilirdi. Öyle gizemli, tuhaf bir kent ki burası inanılmaz sayfalar açıyor önünüzde. Durmaksızın, kat kat açılıyor. Yeter ki onun yüreğine doğrudan dokunsun. Bu film için bulduğumuz mekânların çoğu da yaşanan yerlerdi. Süreyya Sineması başta olmak üzere. Ben, Süreyya Sineması'na bir şey olur, aman Allah'ım bir gün elimizden gider, diye bütün duvarlardaki, tavanlardaki o freskoları, resimleri çektim. Hepsisi vardır filmde. Yani kaydırmayla çekilmiş daha birçok ayrıntı vardır. Benim en büyük hatam, *Benim Sinemalarım*'ı çekerken yine İstanbul, yine sinemalar ve sokakların yer aldığı planların çoğu şutlandı – keşke Kadri (Yurdatap) Bey'den onları isteseydim, verirdi– o telaş içinde nedense bunları istemeyi düşünemedim. Bütün mekân aramalarım da istediğim etkiye görselleri buldum *Gecenin Öteki Yüzü* için. Bir tek Kars'a gitmedim. Beş altı gün Kars'ta oldular.

Gecenin Öteki Yüzü'nde tiyatro çıkışlı oyuncuların ne denli büyük disiplinlerinin olduğunu gördüm. İlk sahnesi karlı bir sahnedir Zuhal Olcay'ın. Ve çok soğuktu. Kamera arkasında hepimiz gayet iyi, sıkı giyinmiştik. Tekrarlar herhalde elli altmış kez yapıldı o soğukta. Böyle değil, şöyle yürünmeli diye. Zuhal'in işine duyduğu saygıyı, sevgiyi gösteriyordu çalışma direnci. Hiç yakınmadı film boyunca da.

Ne yazık ki Okan'ı kaybettik. Çok erken bir yaşta öldü. Oradaki set arkadaşlarına benim için demiş ki 'Bir haftadan sonra gelmez. Bu tempoya dayanamaz.' Her sabah altı, bazı gece iki buçuk, üç. Bende, öyle bir bıkma belirtisi yok tabii. Her sabah altı, gerekiyorsa ertesi sabah altı olarak varlığımı sette sürdürdüm. Sonuçta bu dört ayı aşan çalışma, yoğun bir sinema kursu gibi de oldu benim için açık söyleyeyim. Çekimler, açılar, planlar, değerlendirmeler, sahne tekrarlarına neden olan hatalar vb... Bunları büyük bir dikkatle izliyordum. Çünkü ben bir yerde orada, salt bir göz olarak duruyordum.

Benim Sinemalarım'a giden yoldaki üçüncü adım. Gecenin Öteki Yüzü dizi filminin Vardar Apartmanı iç çekimlerinde dekoru yeniden gözden geçirirken.

Hülya Avşar'la rolü hakkında konuşuyoruz.

Benim Sinemalarım, Beyoğlu'nda muhallebici sahnesi iç çekimi gece 23.30'da başladı sabaha kadar sürdü. Yoğun bir çalışma gecesi idi. Ertunç Şenkay, *Benim Sinemalarım*'in kameramanıydı.

Benim Sinemalarım, Kumkapı iç çekim. Eski bir konak. Kameraman Ertunç Şenkay, yönetmenlerden biri olan ressam Gülsün Karamustafa, yönetmen yardımcısı Aslı Selçuk (filmin çekimleri uzayınca eğitimi için Paris'e gitti), Füzûzan.

Benim Sinemalarım, Beyoğlu sokak çekimi. Kalabalığın ilgisi i engellemek güç olmuştı.

Derken bir gün Kadri Yurdatap geldi sete. Vardar Apartmanı'ndaydık. Çünkü o bina, eski ve boştu. Orayı iç mekân olarak düzenlemiştik. Çok da iyi oldu. Çalışmayı epey bir süre izledi. Bana 'Füruzan, sen bir film çeksene' dedi. Ben de öyle mi dersiniz? diye yanıtladım. 'Evet, çok iyi olur' dedi. Sonraları bir sinema kitabı yaptı bir hanım Sinemanın 'Dişil' Yüzü adıyla. Orada Kadri Bey'le konuşurken ona da söylemiş, 'Füruzan'a ben önerdim film çekmesini' diye. Ama galiba kırıncı olmamak için, bana söylediği bu konuşmayı kitabında yansıtmadı.

Ben de Kadri Bey dedim, iyi olur da biz Gülsün ile girişelim bu işe. 'Tamam, olur' dedi. Öyle de yaptık. *Gecenin Öteki Yüzü* bitince, belli bir zaman sonra Kadri Bey'e gittik Gülsün'le. Tabii ikimiz de başka düşüncelerle uçuştuğumuz için ne para ne pul, bunların hiçbiri aramızda konuşulmadı. Bir tek oyuncu seçimi konuşuldu. Ben, Kadri Bey'e yeni bir yüz istiyorum dedim. Ünlü biri olamaz. Kadri Bey de 'Tamam, gidin bulun birini' dedi. Konservatuar öğrencilerinden bir iki kız bulduk. Eniştem ne der, ailem ne der açıklamaları yapıyorlardı. Zeliha Berksoy'un öğrencilerinden bir başka genç kız bulduk. O da 'Zeliha Hoca pek izin vermez' dedi. Böyle günlerce başrol oyuncusu arıyoruz ve yok, bulamıyoruz...

Kadri Bey bir gün birdenbire 'Hülya bekliyor' dedi. Ben tabii o kadar ayrı düşünüyorum ki Nesibe'yi hangi Hülya? diye sordum. 'Hülya Avşar oynamak istiyor' dedi. Öyle mi? diye yanıtladım. 'Evet. Bugün de Etiler'de ünlü Kırık Tarak mı ne bir kuaför varmış, gidelim, orada' dedi. 'Çok sevinecek.' Biz, üçümüz kalktık gittik. Hülya kibar bir şekilde bizi ayakta karşıladı. 'Çok memnun oldum' dedi. Ben 'Siz filmimizde oynamak istiyormuşsunuz' dedim. 'Evet istiyorum' dedi. Ona biri akıl mı veriyor diye düşünmüştüm o gün, yoksa o mu aklını kullanıyordu? Ama gerçekten akıllı bir kadındı. Siz güneşte yanmışsınız dedim. Sporcu bir kadın, denize giriyor, yüzüyordu. Bir de saçlarınız böyle olmamalı filmde... Oynayacağınız kızın at kuyruğu var. O kadar hoş bir gülüşle güldü ki 'Ben yanmam, açarım tenimi' dedi. 'Saçıma da kaynak yaptırırım.' Ben ilk kez saç kaynak yapma olayını ondan duymuştum. Bir de dedim bütün film boyunca -duyduğuma göre yıldız oyuncuların kapisleri olurmuş bunu giymem, şunu giyerim diye. Belki de yanlışdır duyduklarım, ama- basma masma uydurma, yoksulca şeyler giyeceksiniz. 'Ben giyerim' dedi. Birkaç gün sonra gerçekten kaynak yaptırdı saçlarına. Kuaföre birlikte gittik. Eziyetli bir uygulamaydı.

Kameramanımız Aytekin Çakmakçı'ydı. Aytekin ile biz çekimlere başladık. Fakat çekimler sürekli duruyor, ara veriliyor, parasızlıktan zaman uzatılıyordu. Kameramanımız baktı ki olacak gibi değil -Ertem Eğilmez *Arabesk* filmini çekme hazırlıklarında- Aytekin'i aradıklarında kabul etmiş, bir gün gelip 'Ben *Arabesk'e* kameramanlığa gidiyorum' dedi. Adamı eleştirmek is-

Benim Sinemalarım sokak çekimi. En sevdiğim sokaktayız, Tomtom Kaptan Sokağı'nda.

Birçok çocuk oyuncu arasından seçtiğimiz bu iki güzelim kız olağanüstü başarılı oldular filmde.

Benim Sinemalarım için hazırlanan fener afişlerden birinin Elhamra Sineması'nın kapısına yerleştirilmesi. Benim afişlerdeki amacım çok değişik tarihlerin, kült sayılan filmlerinin yeniden anımsanması için yaptığım seçimle oluşturuldu. Eleştirmenlerin yarısı bunu pek anlamadılar.

Benim Sinemalarım, mekân arama günleri. Eyüp'te evini ziyaret ettiğimiz çok hoş bir hanımın bizi ağırladığı gün.

Benim Sinemalarım, Cannes'da Türk film standındaki tanıtım afişi. Resimde, Fûruzan, Vecdi Sayar, Gülsün Karamustafa ve çok erken yitirdiğimiz sevgili arkadaşım Yavuzer Çetinkaya.

temiyorum. Bizim film güya yazın çekilecekti, kışın başladı. Bir kış boyunca oyuncular, tiril tiril yazlıklarla gezmek zorunda kaldılar. Çünkü, güya biz yaz filmi çekiyoruz.

O bırakınca bir zaman sonra Ertunç Şenkay geldi. Ertunç başarılı bir görüntü yönetmeni. Filmdeki renkleri menklere anlatmıştım, tutturduk... Ve biz yeniden *Benim Sinemalarım*'a başladık.

Bir gün durdu durdu dedi ki Kadri Bey 'Bu filmi derhal bir biçimde bağlayın, çünkü para bitti.' Ben birden sinirlendim, bu ne demek? dedim. Niye bağlıyorum ben bunu? Bitmemiş filmi nasıl bağlıyorum? Olmaz, dedim. 'Siz yapmazsanız -bunu aynen söyledi- ben bunu pekala bağlatırım!' Biz bir süre sonra Gülsün'le kalktık bir telif hakları avukatına gittik. Avukatın dediği şuydu: 'Füruzan bu sizin telif eseriniz. Hiçbir şey yapamazlar. Hani kurgu senaryo olsa, üzerinde oynanır, ama bu bir eser. Eseri sahibinden izinsiz kullanamazlar, ama' dedi 'bir şey tavsiye ediyorum, siz yeniden prodüktörünüz ile konuşun.' Yok, ben onunla hiçbir şey konuşmam, dedim. Bunu öğrendim ya tamam. Gidildi. Dedim ki Kadri Bey, siz bunu bağlayamazsınız. Zaten bu mümkün değil.

O zaten biliyordu da bizim saftoronluğumuzdan yararlanmak mı istiyordu acaba? Yani başından beri böyle para pul konuşmadan çalışan iki kişi. Bir şey daha var, tam o sırada Okan Uysaler, Mine Film'e bir dizi çekiyordu: *Geçmiş Bahar Mimosaları*. Dizi için gemiler kiralanıp tutulmuştu Boğaz'da. Onun prodüksiyonu çok masraflı. Bizimkinin öylesine harcaması yok zaten. Herkes filmde yoksul mu yoksul. O halde ne yapılacak? *Benim Sinemalarım*'daki konu kırılıyor. Filmin tüketimi ne olur ki? Harcamalarda teknik olarak temiz bir şey çıkarılmasıyla yetinileceği belli. *Geçmiş Bahar Mimosaları* filminde o paralar harcanmış. Bunu söyledi Kadri Bey. Dedim ki bakın Kadri Bey. Siz zaten bu filmi bağlayamazsınız. Şimdi ben oturacağım, filme yeniden bir ara sahne yazacağım. Bu da benim on beş günümü alır. Siz de bana bir kâğıt imzalayacaksınız. Tamam mı? Bende filmın orjinal senaryosu var. Nelerin çekilmediği metinde görölüyor...

Fakat tam o sırada Hülya assolist oldu Maksim'de. Hülya da haklı. Ne diyeyim ben? Şarkıcılığa başladı. Hiçbir şey diyemezsiniz. Kış ortası. Sert bir soğukta çekilecek bazı sahneler var. Kadri Bey'e siz Hülya ile konuşun dedim. 'Yok, konuşmam' dedi. Kadri Bey siz prodüktörsünüz, bu bana düşmez ki deyince 'Yok, Füruzan sen konuş ne olur. O seni dinler' dedi. 'Peki, peki ben konuşayım anlaşıldı' diye yanıtladım. Diyecek bir şey yoktu. Hayır derse haklıdır. Unutmayın dedim. Şarkıcılık hayatına yeni başlıyor ve biz bu soğukta ona yine basmaları giydireceğiz. Bu gerçekten haksızlık, dedim. Soğuk sokaklarda gezecek o basmalarla. Hayır derse yapacak bir şey yok. Siz ekibin tümünü bağlayamazsanız, o zaman yazı bekleriz. Film o zaman bitirilir dedim.

Kadri Bey de öyle baktı. Söyleyecek lafı yoktu. Hülya'yı hemen telefonla aradı. 'Füruzan Hanım konuşacak' dedi. Hülya dedim, başarılar dilerim şarkıcılığa başlamana, ama bu film bitmedi biliyorsun. 'Evet, çok üzülüyorum bitmediği için. Biliyorum bu çok güzel bir film olacaktı' diye yanıtladı. Bunu, iki kez çekimlerde de söylemişti, bu film çok güzel olacak diye düşünüyordu. Daha önce bir sürü filmde oynamıştı. Nereden biliyorsun? diye sormuştum. 'Başka bir şey var anlatılанда. Ben onu, oynarken hep hissediyorum.' Hülya, biz yeniden çekim yapacağız deyince cevabı şu oldu 'Bu kışta, soğukta mı?' Evet, dedim. Bu karda, bu soğukta. Çalışmamız senin kararına bağlı. Yoksa film yarım kalacak, bir yana konacak dedim. Çünkü bu filmi Kadri Bey de bitiremez. Biliyor, öyle bir hakkı yok, kâğıt imzaladı bana. 'Peki' dedi. 'Ne kadar çalışacağız?' diye sordu. En az yedi sekiz gün daha çalışmamız lazım. Çünkü değişik sahneler var. Beyoğlu var, Kumkapı var, Kumkapı'dan çıkış var. Biliyorsun sen bölümü dedim. 'Biliyorum, peki' dedi. Sen ne gün gelirsin? Çünkü ben manifaturacı dükkânını yeniden yazdım, bitti. İlk ondan gireceğiz. Oradan gece de muhallebiye geçeceğiz dedim. 'Peki, olur' dedi...

Hülya saçlarının kaynağını söktürmüş, yeni çekim için ek bir acayip at kuyruğu taktırmış geldi. Eyvah! Filmde hemen belli olur. İzleyen der ki bu saça ne oldu? Birdenbire böyle abartılı kabarık nasıl oldu? Dedim ki Hülya bak, iş kopyasını göreceksin. Bu saç nasıl yapay duruyor. 'Biliyorsunuz' dedi 'O kaynak saçlarla aylardır gece uyurken bütün ensem yara olmuştu.' Bak, kimsenin sana diyecek bir lafı, eleştirisi olamaz dedim. 'İyi, peki' deyip gene gitti kaynak yaptırdı saçlarına. Biz settekilere, üzerimizde -başta söylediğim gibi- kalın kabanlarla soğuğa karşı korunaklı çalışırken Hülya, basma elbisesi üzerinde gene eski püskü ayakkabısıyla o kış, o filmi bitirine kadar gerçek bir özveriyle ve başarıyla oynadı. Sonra da şarkıcılığına gitti... Bana da 'Bir gün gelin, beni dinleyin lütfen' dedi. Ben bir gece onu dinlemeye Maksim'e gittim. Hülya'yla gideceğimi önceden konuşmuştuk. Bütün garsonlar beni karşıladı 'Biliyoruz efendim, biliyoruz Hülya Hanım'ın misafirisiniz. Seçilmiş masanız şurada' diye. Sahneye en yakın, en seçilmiş bir masa. Tabii oradaki izleyicilerin kafaları bana döndü, bu eşsiz, varsıl müşteri kimdir acaba diye. Sahneye çıktı. Çok sevimliydi, çok güzeldi, çok sıktı. Oradan bir gül alıp bana doğru tutarak söyledi şarkısını. 'Benim sevgili yönetmenim burada' diye salona açıklama yaptı. Hiç unutmam, çok özenli davranışları oldu bana.

Filmi apar topar bitirip post-produksiyonuna geçtik. İşte her şeyi, montajı, şusu busu, seslendirilmesi bittikten sonra anlattığım gibi buraya gelen - İstanbul Uluslararası Film Festivali'nin yabancı konukları olan- sinema insanları filmi izleyip beğenip Cannes'a yarışmalı bölüme çağırdılar. Bu çağrı güzel yollar açtı filme. Japonya'da 'En İyi On Asya Filmi'nden biri seçildi. Asya sineması biliyorsunuz çok çok parlak fikirlerin çıktığı yapıtlar üretiyor...

Kışın çekilmiş bir yaz filminin acıları böylece bizim tarafımızdan da unutulmuş oldu. Birçok festivale gitti. İyi karşılıklar aldı. Atilla Dorsay hiç beğenmedi filmi. Olabilir, o, filmi öyle gördü. Yani ben onu hiç kınamadım da, ona kırılmadım da. Hep şunu söylüyorum: Bir eseri ortaya koyduğunuzda apayrı yaklaşımlar olabilir. O yaklaşımlar, hakaret içermedikçe her açıdan eleştiriler alabilir. O yapıtın sahibi kendi içinde söylenenlere, yazılanlara karşı doğru düzgün durmayı bilmelidir. Ve bazı eleştirilerden de faydalanmayı... Kendine dönüp bakmalıdır. Bu mudur doğru bakış? diye. Çünkü ben, eleştirinin bir emek, bir çaba olduğuna inanan bir yazarım. Gerçekten öyle. Sizin için biri oturuyor, eğer yanlı değilse –o tür çıkışlara asla eleştiri dememek gerekir– ortaya koyduğunuz yapıta bilgileriyle, aklıyla, estetik duygusuyla bir çaba göstererek değerlendirme yazısı yazıyor.

Bu, ancak teşekkürle karşılır. Çünkü, bu kesinlikle ciddi bir emektir. Ben bu olaylara baştan beri de böyle bakıyorum. Diğer o belden aşağı vurmalar, dedikodular zaten yapanları bağlar. Beni hiç bağlamadı. Bizim film serüvenimiz böyle oldu.

Şimdi epeydir bitmiş bir senaryom var. Onu kızım Aslı ile çekmek isterdim. Ancak, onun çok işleri var. Aslı bu senaryo için Selanik'te Eleni Karaindrou ile de konuştu. O, çok sevdi öyküyü. 'Ben bu konuya müzik yaparım' dedi. Aslı'nın yabancı sinema insanlarından hoş bir çevresi oldu. Onlarla çok iyi dostluklar kurdu. O senaryo duruyor. Ola ki bir gün yaparız..."

"O gerçek bir yıldız. Günümüzün iki günde şöhret olup üçüncü günde kendisini Dostoyevski sanan yaldızlı çikolata kâğıdı 'star'larından değil. Saçtığı ışığın kaynağı da kendisi olan, özünden beslenen parıltıyı rengârenk ışımlar halinde edebiyatımıza sunmuş gerçek bir yıldız." Bu cümleler, Fûruzan için Feyza Hepçilingirler'in yazdığı yazıdan. Bakın neler diyor Hepçilingirler:

Parıltısı Özünden

Fûruzan hakkında yazmayı her düşündüğümde aklıma ilk gelen, adının anlamı ile edebiyatımızdaki varlığının nasıl birbirini bütünlendiği... Fûruzan, Farsça bir sözcük; "parlayıcı, parlayan, parlak" demek. Osmanlıca Sözlük, bu sözcüklerin yaptığı "yıldız" çağrışımını da hemen altta örnek olarak sunmuş. Necm-i fûruzan: parlak yıldız. Bizim "necm"e gereksinmemiz yok. Fûruzan dış görünüşünden kişiliğine, öykülerinden romanlarına, gezi yazılarından şiirlerine, oyunlarına, hatta resim yeteneğinden sinemaya olan ilgisine, tüm varlığıyla edebiyatımızın parlak bir yıldızı. Üstelik, kendisini parlatacak başka hiçbir şeye gereksinme duymadan, yalnızca kendi ışığına güvenerek yalın kılıf ortaya çıkmış bir yıldız.

Neredeyse kırk yıl önce, henüz Türkiye'de feminizmin f'si bile konuşulmazken ve yazmaya başladıktan kısa bir süre sonra soyadı kullanmaktan vazgeçmesi son derece an-

lamalı. Parıltısının kaynağının kendisi olduğuna sonsuzca güvenmeyen hiç kimsenin başarabileceği bir hareket değil bu. Hele bir kadın olarak gerçek bir cesaret örneği. Çünkü bir başkaldırı. Babaya da kocaya da, "Soyadınızı istemiyorum; kendim olarak var olacağım." demek, üstelik ortada yalnızca adıyla yazan, çizen, söyleyen; yani örnek alınacak kimse yokken bunu yapmak, ciddiye alınmamayı, hatta alay konusu edilmeyi göze almak, en radikal feminist hareket değil de nedir? Aslanlar gibi de başarmış. Durup yapıtlar toplamına şöyle bir bakıldığında bu başarının parıltısı hâlâ göz kamaştırıyor. Bugün yazılmış kadar yeni öyküler: Parasız Yatlı, Kuşatma, Benim Sinemalarım, Gecenin Öteki Yüzü, Gül Mevsimidir, Sevda Dolu Bir Yaz; okuyanları o kuşaktan olmaya, anlatılan yerde bulunmaya özendiren romanlar: Kırk Yedi'liler, Berlin'in Nar Çiçeği; sonra ötekiler: Yeni Konuklar, Evsahipleri, Redif'e Güzelleme, Lodoslar Kenti...

O gerçek bir yıldız. Günümüzün iki günde şöhret olup üçüncü günde kendisini Dostoyevski sanan yaldızlı çikolata kâğıdı "star"larından değil. Saçtığı ışığın kaynağı da kendisi olan, özünden beslenen parıltıyı rengârenk ışınlar halinde edebiyatımıza sunmuş gerçek bir yıldız.

Feyza Hepçilingirler

Füruzan'ın sinema tutkusu hiç bitmedi, aralıksız sürüyor. Söyleşiye ara verdiğimiz zamanlardaki konuşmalarımızda mutlaka güzel filmlerden de söz ediyor. Ama edebiyat, daima en başta geliyor. Bu üç ay içerisinde fark ettiğim bir nokta, Füruzan'ın değerlendirmelerine, yargılarına hemen hemen tamamıyla katıldığım. Aynı yönde ve biçimde düşündüğüm. Feyza Hepçilingirler için söylediklerine de imza atabilirim: "Türk dili için ve edebiyatı için ciddi gözlemcilerden biri de Feyza Hepçilingirler'dir. İyi ve önemli bulduğu her şey için değerlendirmelerinde sakınmasızdır. Onu bu yanıyla da ayrıca bir okuru olarak seviyorum."

Endişelerimizin de benzer olduğunu gördüm kenti ve ülkesi için değerlendirmelerini dinlerken... Önce büyüme çağındaki Füruzan'ı, ardından İstanbullu bir yazar olan Füruzan'ın kentine ve ülkesine dair yorumlarını dinleyeceğiz şimdi:

"Büyümeye geçtiğinizde kafanızda şu sorular oluşuyor: Hep hep böyle mi olacak hayatımız? Acaba ben neyi değiştirebilirim? Yaşınız daha onu geçmemiş. Düşüncelere uygun değil ki... Bu sorularla diğer hayatları izlemeye başlıyorsunuz. Diğer hayatlar niye öyle? Niye şunlar zengin? Niye diğerlerinin çok parası var? Bu, varsıllığa duyulan hırsı taşıyan bir soru değil, hayır. Hiç öyle bir nokta yok içinde. O yıllarda, o yaşta olamaz da. Hırs yok, öfke yok, kıskançlık yok, merak var.

Daha önce de söyledim ben kendimi rahatlıkla oyalayabilen biriydim. Gayet iyi oyalanıyordum. Bu oyalanmalar da şimdi baktığımda hiç de sıra-

dan değilmış. En heyecan duyduğum günler, annemin izin vermesiyle başlardı. Heyecansa Moda'daki iskeleye gitmekti. Bence varsıl olmasa da masalsı bir büyüme çağı. Moda'daki iskeleye gidip yanaşan vapurları seyredip içinden çıkan hoş görünümlü, sık giyimli insanlara bakmak çok güzeldi benim için. Yeniden o yıllarımı anımsadığımda bana, ünlü yönetmen De Sica'nın Milano Mucizesi filmindeki 1950'lerde oluşan gecekonduarda yaşayan o genç, melek gülüşlü delikanlının operadan çıkanları sevinçle alkışlamasını düşündürüyor. Şimdilerde iskele gazinomsu bir şekle girmiş.

Ben, Marmara'nın ara vapurlarını da çok sevdim. Ta ki birdenbire o can yeleklerini turuncuya boyadılar, güzel olmadı. Sanırım ki bu kentte içinde benzer duyarlılıkla yaşayan çok kişi vardır. Saptamaların salt bana özgü olduğunu söylemek istemiyorum. Belki bütün anlattıklarımın bir Füzuran portresi çıkarmak için söylüyorum. Yoksa şunu vurgulamak istememiştım: 'Füzuran, her şeyin ayrılmındaydı' diye bir iddiam asla olamaz.

Büyüdüğüm kentimin değişimlerini izlemek, zaman içindeki eleştirel konumlanmayı güçlendiriyor. Marmara'nın güzelim ara vapurlarının can simitleri niye turuncu oldu? Ben, bu gereksiz renk değişimini söz konusu ediyorum. Çünkü beğenmedim. Bugünlerde yeni model vapurlar iniyormuş İstanbullular'ın seçtiği vapur diye... Sunulanlar arasından birini gördüm. Ben, onu doğrusu seçmezdim.

Bir kentin belleği bunlarla yaratılır. Kentli olmanın temel ilkelerinden biri budur. Kentinizi edineceksiniz dipzarına, bütün çeperlerine kadar... Bir konuşmamda söylemişim, evde otururken birdenbire Eminönü yöresini özlerim. Yoğun bir istekle özlerim. Ciddi söylüyorum. Benim o gün Eminönü'ne gitme zamanım gelmiştir. Bir şeyler satın almak için falan değil asla. İstanbullu biri onun semtlerini, değişen durumlarını denetler, özler diye düşünüyorum. O gün, Eminönü'ne doğru yol alırım. Oradaki kalabalığın içine, ki bambaşka, coşturucu bir kalabalıktır. Mahmutpaşa Yokuşu, Kapalıçarşı, Tahtakale... Kaynayan o hayat... 'Hayat devam ediyor' yerleşik cümlesinin en iyi karşılıkları tam oradadır işte. Orada hayat devam etmektedir. Tam, atan o dolu nabızı görürsünüz. Bu sesler, omuz omuza yürümeler, renkler müthiş bir sevinç verir bana. Belki de edebiyatçı olabilmemin temelindeki öz bu sevinç, bu meraktır. Kalabalıkta neredeyse yürüyemezsiniz, olsun...

Bir iki yıl önce gittiğim Sümerbank'ın binasının kapandığını gördüm. Üstelik ben Sultanhamamı'na, Sümerbank'a ender uğrayanlardanım. Gerçekten acı duydum. Niye? Güzel bir yerdi orası. İçindeki satıcılar, memurların alçakgönüllü hizmet verişleri, sakın ilişkiler. Bu ülkeyi olumlayan göstergeler. Şimdi orası yok. Başka bir şeye dönüşmüş.

O noktadaki Deutsche Bank'ın binası da çok güzeldir. Köşeleme oturulmuştur caddeye. Onu beğendiğimden bir gün içine girdim *Gecenin Öteki*

Şahin Kaygun'un objektifinden...

Yüzü'ne banka mekânı arama bahanesiyle. Buyrun diye karşıladılar. Şöyle enine boyuna bir bakabilir miyim? dedim. Orayı ayrıntılarıyla gördüm. Gerçekten güzeldi. Şimdi kent dediğiniz tam budur. Daha önce demiştim ya İtalya'ya gittiğimizde, Napoli, Roma, Venedik, Floransa... Oradaki yerleşimleri, birçok yeri gezdik. Perugia'dan da bahsettim. Roma'ya gittiğimizde ayrıca etkilendim. Roma'nın, Roma İmparatorluğu'nun zamanlarına ait kalıntılarını temizleyip koruyarak günümüze taşımışlar. Oralarda yetişen bir çocuk için kendi tarihinin ilk bilgilerini belleğine toplama anıdır bu görüntüler. İstanbul çocukları hangi geçmiş kentin görselliğini, nasıl edinecekler? Bilemiyorum.

Dönüp dönüp Haydarpaşa Garı'na geliyorum. Söyledik de, birçok sinema filminin, birçok resmin, birçok şiirin, edebi metnin içinde yer alan, tarih içindeki önemli bir anıtsal yapının değiştirilmesi nasıl düşünülebilir? Anadolu'ya, ta Bağdat'a dek hepsine açılıyor bu kapı. Şimdi Manhattan yapılacakmış. Manhattan ha! Amerika'nın epitopu üç yüz yıllık bir kuruluş tarihi var. Benim ülkeminki bu değil ki.

Sonra İstanbul'da ikide birde sokak adları değiştirilir. Ben hele bu hercaiği hiç anlamıyorum. Niye değiştiriliyor? Anlamıyorum. Yok bilmem kimi pohpohlayalım diye birdenbire bir belediye başkanının ya da ya-

Ersin Alok'un objektifinden...

Beyoğlu Yeni Melek Sineması sokağında. İstanbul Uluslararası Film Festivali'nde iki film arasındaki moladan yararlanıp üçüncü film için hazırlıktayım. Filmler, filmler...

kın konumdaki birinin adı takılıyor. Derken o moda bitiyor, haydi bakalım öbürü takılıyor. Benim hâlâ en korktuğum da bazı sokak adları var ki akıllarına gelip bulur da değiştirirlerse diye ödüm patlıyor. Mesela Tomtom Kaptan Sokağı'nın değişmesi beni gerçekten çok üzer. Sonra, çocukluğumda Acıbadem'de de bir ara oturduk, orada Şarkılı Sokak vardı. Daha daha ne geçmiş çekici öykülerini düşündüren sokaklar var İstanbul'da. Özel örnekleri buna katmıyorum. Burgaz'da Sait Faik adı yakışır. Örneklerden biri de Hüseyin Rahmi Gürpınar. Çünkü Hüseyin Rahmi ayrıca bir edebiyat kişisi. Sevdığım ilginç biri. Hayatıyla, zevkleriyle ilgimi çekmiş bir yazar.

Bütün bu konularda anlatmaya çalıştığım, kentler birey yetiştiricidirler. Tıpkı anne gibi... Ben, İstanbul'un doğumlusuyum derken sürekli altını çizmeye belirttiğim bu önemli oluşumdur. Olağanüstü bu kenti, İstanbul'u olabildiğince yaşayacağım. Bütün zamanlarına bıkmadan ulaşmaya çalışarak. Her türlü ayrıntısını öğrenmek istiyorum. Şimdi Cihangir'deki Tavuk Uçmaz Sokağı'nın o gülümseten adını niye değiştirdiniz? Bunun bir manası var mı? Tavuk Uçmaz o yokuşa ne de yakışıyordu. Bu adlar ince bir mizah duygusunun gerçeği vurgulamasıydı. Artık o ad da yok. Kentin belleği siliniyor.

Geçen gün çok komik bir şeye tanık oldum. Eve bir eşya getirilecekti. Taşıyıcılar telefon etti sokağınızı bulamıyoruz, diye. 'Bizi getiren şoföre sordum, böyle bir sokak yoktur' dedi arayan. Ya, öyle mi? dedim. Benim bildiğime göre bu nokta hem Merkez Mahallesi hem de en az bir elli yıldır da var. Sonra bunlar oflaya pufloya geldiler. Garip bir durum daha var. Herhangi bir taksiye biniyorsunuz, bazen taksi şoförü gideceğiniz yeri bilmiyor. 'Bana tarif edin' diyor. Oysa taksi şoförlerimize kentin haritasını okumak falan gibi bir eğitim verilebilir.

Yine geçen gün yürürken beni gülümseten bir şey gördüm. Mağazının birinin camına 'Lütfen adres sormayınız' yazıp yapıştırmışlardı. Ben de gir-dim adres sormayacağım size dedim. Oradakiler gülmeye başladılar. Sizin bu astığınız yazıyı merak ettim de... 'Geliyorlar, diyorlar ki ben burada indim otobüsten. Peki Mecidiyeköy ne tarafta? Zaten geçmiş Mecidiyeköy'ü. Bu, öylesine sık oluyor ki ne yapacağımızı şaşırdık. Çıldıracak gibi oluyoruz. Geçtin Mecidiyeköy'ü gerisin geri dön. Sonunda biz de bu yazıyı yapıştırdık. Eğer okuyabilirlerse...' İyice bunalmışlar.

Peki, bu kente yeni katılanları nasıl yetiştireceğiz? Madem buradalar, burada yaşıyorlar... Demek ki onların eğitilmelerine, kentli olmalarına önyak olmak gerek. Bunun ilk kuralı bence şöyle: Kaldırımlardan gelenler ve gidenler her zaman sağ taraftan yürürlerse çarpışmazlar. Bunu, bize daha ilkokulda öğrettiler. Dediler ki bir yere gidiyorsanız da, dönüyorsanız da sağdan gidin. Biz, küçücük çocuklar hemen öğrendik. Gerçi İstanbul bu denli kalabalık değildi, ama kalabalık demek çarpışa çarpışa yürümek değildir. Yani

Fener. Benim Haliç iskelelerimden sık uğradıklarımın biri de Fener'dir.

Cannes'da festivale gitmek üzereyken. Yapının güzel bir köşesinde poz verdim.

Paris de, Tokyo da kalabalık kentler. Belli saatlerde kimse çarpışmıyor yürürken. Geçen gün bir arkadaşım 'Sürü gibi yürüyorlar' dedi. Yok! dedim. Sen, sürülerin birbirine çarptığını hiç gördün mü? Gayet düzgün giderler! Kentteki insan ilişkileri öyle bir hale geldi ki kabalık, vurdumduymazlık aldı başını gidiyor. Sık sık öfkeliendirecek bir olayla burun buruna geliyorsunuz. İnsanların birbirlerine karşı nezaket göstermesi burada artık yok. Herkes hiç tanımadığı birine 'sen' diyebiliyor.

Ben, İstanbul için kaygılıyım. Dünyanın en eski kentlerinden biri burası. Batı'nın bize bir bakışı var. O bakış demek isterken çekinmeden adını koyalım: İstanbul'u içindekiler nasıl anlıyorlar, bakış o. Bana açıklama yaptıklarında tabii doğal olarak savunmaya giriyorum. Kentimin zedelenmesini yok sayıp savunurken bakıyorum ki benim savunma zeminim epeyce çürük, çürümekte... Çünkü, yabancıların eleştirdikleri birçok konuyu ben zaten sa-

vunurken dile getiriyorum. Kültürün ve sanatın, eēitim in kentte bütün insanlara ulaştırılması gerekir. Ama kesinlikle gerekir. Halk, opera izlemez, diye karar veriyorlar. Nereden biliyorlar? Opera ve benzeri sanatlar  ērenilebilir etkinliklerdir. O noktaya birdenbire atlayamazsınız. Başka bir yoldan, eēitimden atlarsınız. Birtakım iēi boş filmler seyrediliyor. Halk beēeniyormuř, beş milyon, on milyon gişesi olmuş. Burada ciddi bir soru işareti olmalı. Bu tür filmleri niye bu kadar sevdiler? Ciddi bir sosyolojik araştırma konusu...

Bir önemli kentin böylesine örselenmesi, mimari aēıdan savrulması baēıřlanamaz. Kişisel hayatımda da bu kentte yařadıēım büyük zorluklar oldu. Bunları başkalarıyla paylaşmanın şimdi anlamı yok. Ben, mutsuz olduēum gün klasik bir müzik dinlediēimde kendimi iyi hissederdim. İstanbul'un sevdiēim noktalarına giderdim. Beni bunlar yatıştırırdı. Einstein'ın  ld ē n   ērendiēimde duyduēum en büyük acı neydi biliyor musunuz: Bir dehanın beyni daha topraēa karıştı. O beyin, o fosfor, o akıl... Bir önemli kentin boēulup öldürülmesi de bende aynı etkiyi yapıyor. Akla, duyarlıēa, yaratıcılıēa karşı o denli dikkatliyim ki... Her  l m n arkasından, böyle birileri yok olunca, nereden olursa olsunlar bizden, Batı'dan, Doēu'dan... İnsanlıēın y zaklarıdır. Onların dünyanın gelişmesi konusunda anlaşmayacakları hiēbir şeyin olmadığına inanıyorum. O savunulacak önemli ortak akıl, neydi o, ne olabilir? Yaşa ve yaşat... İstanbul'a da bu akılla gecikmeden bakılmalı.

Ben, Baēdat'ı Amerikan uēakları bombalarken derin bir acı iēinde kaldım. Baēdat'ın insanlık tarihindeki en kıymetli noktasının, Mezopotamya'nın toprakları delik deşik edildi. Kimse günümüzde artık bunu tartışmıyor. Sorulmuyor Baēdat Müzesi'nde neler oldu? Biz, 21. yüzyılı karşılamış insanlar bu ahlakla nereye kadar gidebiliriz?  nemli, vazgeēilmez bir soru bu. O müzedeki talan, Amerikalı askerler, komutanları deşip parēaladıklarının ne olduēunu biliyorlar mı? Baēdat Müzesi'ndeki Baēdatlı bir arkeolog kadın camı kırılmış bir vitrinin önünde ēaresiz aēlıyordu 'Hiēbir şeyi kurtaramadım, kurtaramadıēım  oēu parēalandı' diye. Ben onun bu acısını iēimde duymadıēımda bu tanıklıēımın iēinde kesin bir suēlu konumunda olurum. Suēluluk –birinci dereceden kastetmişlik deēil– bu yaşananlara bizler dolaylı katılıyoruz. şu anda tartışılan şeyler ne Baēdat'taki müzenin talan edilmesi, ne insanların katledilmesi, ne Knidos'taki kazının durdurulması. Knidos kazısını niye durduruyorsunuz? Knidos'taki kazıda geēen bir arkeolog kadınla, bekēisi yan yana nöbet tutuyorlarmış deēerli parēalar ēalınıp gitmesin diye. Bu, hepimizi çok tedirgin etmeli.

Belki de şu denebilir: Bütün dünyaya sen de antenlerini aēıp yaşama. Peki ya, ben beceremiyorsam... Becerebilir miyim acaba? Hiē zannetmiyorum. Çünkü bu dünyanın iēindeyim. Kendi zamanımın bilincinde olarak varım.    nc  bin yıla giriş t renlerimizi taēlandır an olaylara bakın: İşgaller, aēlık, g  ler, telef olan Afrikalılar... İēinde bulunduēumuz yüzyıl çok gelişmiş, ara-

sız geliştirilmekte olan bir teknolojinin canavarca nasıl kullanıldığını da gösteriyor. Teknolojinin gelişmişliği hangi akılların elinde olacak? Önemli olan bu sorudur.

Bugün bir haber dinledim: İngiltere Başbakanı'na yirmi dört yaşındaki bir İngiliz delikanlısı kendini bir şeyle yapıştırmış adam tam nutuk atarken. Polisler gelmiş, ikisi yapışmışlar, bir aradalar. Güleyim mi ağlayayım mı? Delikanlı 'Heathrow'a dördüncü havaalanı açmayın. Zehir soluyoruz' demiş. Açıyor adamlar. Bu, her yerde, bizde de böyle. Dünyayı öldürüyorlar. Bu kesin olguyu günbegün kendi hayatımızda da yaşıyoruz. Suları tükettik. En güzel kıyılarımıza nükleer santral yapılıns deniyor, yapmaya da kararlılar. Gereksinilen enerji için değişik teknolojiler öneriliyor. Dinleyen kim?

Nükleer santral patlamasının arkada kalan bir olayı var. 1988'deki Çernobil faciasında Ukrayna'da yaşananların belgeselini kimsenin izlemediğine inanıyorum artık. Belgeseldeki çölleşme, yıkım, kavrulmuş topraklar korkunçtu. Bir de can kayıpları... Çok büyük bir alan bu haldeydi. O topraklar yüzlerce yıl kullanılamaz olmuştu. Bütün bunlar yaşanmışken insan olaylara nasıl ilgisiz olabilir? İnsanın oyalanma, eğlenme zamanları elbette olmalı. Mutluluk duyguları onu yoklamalı. Ben, sanatlarla mutlu oluyorum. Bir tiyatro izlediğimde, özgün bir film seyrettiğimde, iyi, dürüst bir kitap okuduğumda, bazı önemli düşünürlerin dünyanın hallerine getirdikleri yorumları öğrendiğimde o olgular zaman zaman beni umutsuzluktan alıkoyuyor. Yaşanan gerçekleri görüp bilip bu durumları salt soyut bir umut sözcüğüyle de örtemem. Umut, çok güzel, etkileyici, diriltici bir sözcüktür. Ondan vazgeçmek elbette zor. Fakat bir de giderek ortaya sürülen, dayatılan olaylar var. Onları da eksiksiz görmek lazım."

Türk Öykücülüğünün Bir Vazgeçilmezi: Füzûzan

Benim, Türk anlatı edebiyatının "altın çağı" olarak nitelediğim 1970-1985 yılları arasındaki 15 yıllık dönem, gerçekten de çok özel, benzersiz bir spektrum sunmaktadır. Bu verimli dönem hem anlatı ürünlerinin —özellikle de öykünün— edebi değer açısından çıktısını yükselten yazarların dönemidir; hem de kadın yazarların nicelik bakımından olduğu kadar nitelik bakımından da ağırlıklı olarak öne çıktıkları bir dönemdir. 70'li yılların bu zengin ve pırıltılı edebi atmosferinde önemli bir payı olan, hatta bu atmosferin yaratıcılarından biri olarak görülebilecek isimler arasında Füzûzan'ın özel bir yeri vardır.

Füzûzan 1971, 1972, 1973 yıllarında art arda yayımladığı üç öykü kitabı: Parasız Yatılı, Kuşatma ve Benim Sinemalarım ile Türk öykücülüğüne yepyeni bir ses, taptaze bir soluk ve çok zengin bir malzeme getirdi. 10 yıl sonra yayımlanan Gecenin Öteki Yüzü'nün de bu toplama eklenmesiyle, o artık çağdaş Türk edebiyatının vazgeçilmez adları arasına girmişti.

Fürüzan'ı Fürüzan yapan; öykü malzemesi olarak kullandığı yaşam kesitlerinin ve kişilerinin hakikiliği –sahiciliği– kadar, gözlemlerinin ve tesbitlerinin çarpıcı berraklığı, okura sunduğu ayrıntıların zenginliği ve çeşitliliğidir. Malzemesini kotarıırken içine adeta göze hitap eden bir yasarlık katan Fürüzan'ın sıcak,sevecen,dokunaklı anlatımı da kuşkusuz Türk öykücülüğündeki dikkat çekici "Fürüzan Olayı"nın bileşenlerinden sayılmalıdır.

Fürüzan'ın ana izlekleri, konuları, öykülerinin sorunsalını oluşturan temel kaygıları dört öbekte toplanabilir:

Rumeli göçmenleri. Onların anayurt özlemleri, yurtlarından uzaktaki yabancılıkları, güvensizlikleri, sıkıntıları ve bunlarla bir arada giden temiz, erdemli, dürüst, sevgi dolu aile yaşamları, insan ilişkileri.

Köklü ve soylu ailelerin, burjuva değerler sistemine yaslanan geleneklerini, yer yer somut bir yozluğu sergileyen yaşama biçimlerini ve debdebelerinin sarsılışını konu edinen öyküler.

Kadınların, genç kızların karşı karşıya kalıp mücadele etmek zorunda kaldıkları baskıların toplumsal ve sınıfsal bir bağlam içinde sunulduğu, kadının cinsel sömürüsü düzeninde yansıtıldığı "kötü yol" öyküleri.

Çocuğunu yetiştirme sorumluluğunu yalnız başına üstlenmek zorunda kalmış yalnız annelerle çocukları arasındaki ilişkilerin psikolojik, toplumsal ve duygusal boyutlarda sergilendiği öyküler.

Verimli, öyküde türlü açılımlara olanak veren, zengince çeşitlenebilecek ve boyutlandırılabilir konulardır bunlar. Fürüzan da, ayrıntıları vurgulamayı, incelikleri ortaya çıkarmayı çok iyi bilen, insana yüzeysel bakmayan, duygu dünyasının ana çatısını yakalayabilen bir "anlatıcı".

İlk üç kitabında saptadığım bu ana çizgilerin izini, Fürüzan'ın hikâyeciliğinde yeni bir aşama oluşturan Gecenin Öteki Yüzü'nde de sürebiliyoruz. Pek çok öyküsünde hep çocuklar "kahraman", Fürüzan'ın. Onun temel izleklerinden biri olan "çocuk" hep eziktir, itilmiştir, acıdır, yaşından önce olgunlaşmak zorunda kalmıştır ve olgundur. Olgunluğuyla, şöyle ya da böyle, bir savaşımın içindedir. "Çocuk", 'gelecek' midir? Geleceğin karanlığı mı verilmektedir bu cılız, ezilen çocuklarla? Yoksa tüm bir yaşam mıdır bu çocuklar? Fürüzan, özellikle üzerine eğildiği toplum kesimlerinin kişilerini, biçimlenme, oluşma çağlarından başlayarak, çocukluklarından başlayarak böyle bir yaşamın içinde, böyle bir yaşama mahkûm mu görmektedir? Bana hep yaşamın acılığının ve acımasızlığının vurgu noktaları gibi gelmiştir Fürüzan'ın çocukları.

"Çocuk" öyküsü ile Gecenin Öteki Yüzü adlı öykü arasında dikkat çekici koşutluklar var bu bakımdan. Her ikisinde de çocuklar iç kanırtıcı, her ikisinde de anaların içi katılmış. Yaşamın katılaştırdığı, kabuğunu kavi bağlattığı kadınlar bunlar. Çocukların da büyüünce bir biçimde içine girmek zorunda kalacakları, tek savunma sığınakları olarak kalın kabukların taşıyıcısı analar oluyor öykülerde. Demek: 'Acı, bir yaşam boyudur', Van Gogh'un da gösterip söylediği gibi. Fürüzan'ın dünyası ve kişileri için de kesin böyledir.

Kimi zaman tek bir sözcük, tek bir tavır yakalıyor yazar, okuru saran da işte bu. "Çocuk"ta, çocuğun "Anneciğim!" deyişleridir o uzak kadına, daha öykünün başlarında içini burkultmaya başlayan ve öyküdeki yaşamın acımasızlığı, isyanın eşliğine götürür koyar sizi.

Sıcak, sarmalayıcı, canlı ve alabildiğine etkileyicidir Füzûzan'ın öykülerinde yarattığı atmosfer. Vazgeçilmezdir. Öykücü kimliğiyle o, Türk anlatı edebiyatının, Türk kadın yazarların söz konusu olduğu her yerde en önde gelen adlardan biri olarak yerini çoktan sağlamlamıştır.

Fusun Akatlı

Füzûzan'ın "Edebiyatımız, eleştiride donanımıyla büyük katkıları olan yazarımıza, onun emeğine teşekkür borçludur" dediği Fusun Akatlı'nın yazısını da "Gelen Yazılar" dosyasına yerleştirdim... Yarın Füzûzan'a soracağım soruyu tasarladım ve defterime özenle yazdım:

Öykülerinizdeki anne-kız'ları, neredeyse ailemizdenmişlercesine yakından tanıyoruz. Peki, siz ve anneniz?... Bu anne-kız'dan söz edecek olursak...

"Babamı tanımadım. Ben çok küçükken ölmüş. Annem için kendine düşkün bir kadındı, diyeceğim ama bu, tam doğru bir tanım sayılmaz. Kendine düşkün olmaktan çok, bir İstanbul kadınıydı. İstanbul kadını ne demek? O, kısıtlanmış bir hayat yaşamıyordu. Bana da hayatı yasaklarla yansıtmadı. Sen kızsın, şunu yapamazsın, bilmem ne olmaz, bunu da sakın ha'lar pek olmadı. Yalnız eğitime çok önem veriyordu. Okumamı, ciddi bir iş sahibi olmamı –meslek sahibi diyelim– çok istedi. Annemle birlikte yaşamış çok zamanlarım oldu. Bunlar, zor zamanlardı. Fakat, güzel zamanlar da yaşadık.

Kendisi müzikle çok yakınlığı olan bir kadınmış –bana anlattıkları böyle öykülerdi– hem keman, hem piyano, hem ud çalıyordu. Güzel de bir sesi vardı gerçekten. Fakat ben piyanoyu çok sonra gördüm. Onun piyano çaldığını da... Çünkü, bir evde piyano sahibi olmak, o piyanoyu çalacak bir eğitime tâbi tutulmuş olmak, böylesi müzik eğitiminden geçmiş bir anneye sahip olmak şimdi bile ayrıcalıklı bir şey. Kişiye, sınıfsal bir konumlandırma getiriyor.

Annemle olan ilişkilerim güçlü. Kendi dediğine göre, ben uysal bir çocuk değilmişim. O uysal olmayışımı daha ileriki yıllarda ikide birde kafama kakmıştır. Annelerin çoğunluğunun benzer bir söylemi vardır: Ne olduysa çocuğu yüzünden olur olaylar hep. Annemin sık sık sinirli olduğu günler vardı. Şimdi bunca yılın ardından baktığımda ona artık hak veriyorum. Yani yaşadıklarını düşündüğümde o denli güçlü bir iradesi olması, küçük kızından hiçbir koşulda vazgeçmemesi, onu çantası gibi taşıması... Şaka yollu da derdi 'Benim güzel, inatçı çantamdır bu. Aaa bir yere bırakamam.' Sonra kimi günler beni itip kakardı. O da ayrı bir durum...

Geçimli bir anne-kız sayılmazdık. Annemi kaybettiğimden onu anarken

bağışlayıcı cümleler kurmak istemiyorum. Sakın öyle anlaşılmasın. İnsanın yaş alması insanı geliştiren bir olgu. Bütün bu süreçlerde başkalarını, hayatınızı yeniden tartıyorsunuz, öğreniyorsunuz. Özellikle benim çok çok önemseydiğim, yüksek okumuşlar diye düşündüğüm, her şeyleri eksiksizdir, eğitimleri, bilgileri, her şeyleri, her şeyleri var diye düşündüğüm insanları yakından tanıdıktan sonra, birbirleriyle olan ilişkilerine baktıktan sonra, birçoğunun ne denli, elde ettikleri varıl durumlara, hırslarına teslim olabildiklerini gördükten sonra, annemle olan ilişkimdeki karşı çıkışlarımı yeniden sık sık tartıştım kendimle. Düşündüğümde kimi hatalarımı gördüm.

Annemin bayramlarda eldeki para ne olursa olsun hiç caymadığı beni şıklaştırmak gibi bir kararlılığı vardı. Kesinlikle yeni bir ayakkabı alacaktı. Onu giyecektim. Üstüme de yetersiz koşulların elverdiğince yeni bir elbise yapılacaktı. Annemi hem öfkeliendiren, hem üzen bir bayram anım var. Bana omuzlarında, yakalarında farbalaları olan basmadan bir elbise dikildi. Farbalaları öylesine genişti ki... Ben sıkı bir çocuktum, onları bana giydirdi... Farbalalar omuzlarımdan taşarak dalgalanıyordu. Tedirgin oldum o farbalalardan. Annem bir iş için evin içinde biraz yok olduğunda makası alıp farbalaları kestim o gelene kadar. Artık nasıl kestimse... Annem içeri girdiğinde dehşet içinde kaldı ve bağırmağa başladı. Beni tokatlayıp adamakıllı tartakladı. 'Bu elbiseyi ben kolay mı yaptım sanıyorsun? Bayramdır çocuk sevinesin diye yaptım.' Ben suratı astım, oturdum. Sesi giderek düşmüş, birilerine dert anlatırcasına konuşmaya başlamıştı. 'Şimdi bu elbise hiç adam olmaz. Bu kız niye böyle? Kime benzedi bilmem ki? Ne talihsiz kadınıym Allah'ım.' Ben de içimden oh inşallah düzelmez, ben de giymem diye düşünüyordum.

Benim şekillerle, görsel olan nesnelerle oldum bittim çok yakın ilişkim vardır. Düşünürüm de acaba insanlar çocukken de güzellik duygusuna sahip midirler? Yoksa bu öğrenilip öğretilabilir bir şey midir? diye. Toplumlarda güzel örnekler görürseler çevrelerinde onlara bu incelik ve duyarlık kazandırır mı? Türkiye'de bunun böyle olduğunu söylemem çok güç. Sinan gibi çok büyük bir mimarın camilerini görüp 20. yüzyılda dünyanın en çirkin camilerinin yapıldığı bir ülkede yaşıyorum ben. Bu durumda diyesim geliyor ki güzellik duygusu insanın içinde zaten olması gereken bir duygudur. Bu savım belki de doğru olmayabilir. Ben, kendi ülkemdeki yeni üretilen örneklerden o denli mutsuzum ki...

Annem mimari hırçınlıklarımın çok yoruldu, biliyordum. Sonunda bir karar aldı: 'Ben sana hiçbir şey almayacağım.' O bu kararını bir süre bozmadı.. bir anne ne kadar dayanabilirse...

Gelelim bizim, evdeki eşyalarla olan ilişkilerime. Parça parça bir iki güzel şey anımsıyorum. Bütün evde parlak bir durum olduğunu söyleyemem.

Güzel, uyumlu olanlarsa sık bir evden arta kalan tek tük parçalar. Nasıl paylaşılmıştı ailede? Anneme niye onlar kalmıştı? Bütün bunları niye anlatıyorum? Sonradan annemin geçmişi için çok düşündüm. Onun ne denli acı çekmiş olduğunu ayırmıyordum. Çocukluğunu piyano, keman ve ud dersleri aldığı varsıl bir evde geçirmişti.

Bu çocukluk evinden çıktıktan sonra bana anlatmadığı çok örseleyici başka şeyler olmuş hayatında. Beklenmez noktalara gelmiş. Bu noktaların birinde de bir de kız çocuğu olmuş. O da ben. Birlikte yaşarken, ki arada üvey babalar oldu. Arada derken şunu belirtiyim: Benim tanıdığım salt iki kişi var. Her ikisiyle olan evliliği de bir sevgi evliliği değildi. Zorunluluk evlilikleriydi. Genç ve güzel bir kadının belli maddi sorunlarla başatmesinin yolu bundan geçmişti. Annem bu yaşadıklarının sonunda giderek hırçın biri olmuştu. Geçimsiz olduğunu söylediği kızıyla, benimle olan ilişkisinin onu çok yordüğünü bana söylese de çevresine beni arsız savunur, över dururdu. Daha sonraki yıllarda bana şunu söylemiştir: 'Senin bir kızın olsun inşallah. Bana yaptıklarını o da sana yapsın. Bana ne çektirdiğini o zaman anlayacaksın.' Oysa kızım Aslı benimle pek çekişmez. Arada bir o da tartıştığımız şeyler yapıyorsa da konuları aramızda uzatmıyoruz.

Annemin çok yakın bir arkadaşı vardı. Yıllar sonra ona şunu söylediğini bana açıklamıştı: 'Annen seni çok seviyor. Ve diyor ki Füzüzan bu evin erkeği de olmayı bildi. Beni kimseye muhtaç etmemeye çalıştı hep.' Bu, benim için hiç ummadığım dokunaklı bir övgüydü. Olanaklarım elverdiğince ya da olanaklar yaratarak elbette anneme destek olacaktım. Başka bir tutum düşünülemezdi benim için. Onun hırçınlıklarının temelinde ise benim güvenli bir hayatımın olmayacağı kuşkusunu sürekli yatırıyordu. Maddi olanaklarımızın olmadığını en iyi bilen de annemdi. Her aldığı kararını uçar, ayakları yere basmaz bulurdu. Anne-kız ilişkileri böylesine derindir. Çünkü anne -babalar da çok önemli- fakat anne çok ağır basıyor çocukların hayatında. Bu döl bağı denilen şeyin çok içsel bir yakınlık sağladığından olmalı...

Annem, hep Kadıköy'de yaşadı. Hiçbir zaman Rumeli Yakası'na gelmeyi istemedi. Düşünmedi bile. Oraya çok bağlıydı. Ben de her hafta onu görmeye giderdim. Kiminde komik bulduğum konuşmalar olurdu aramızda. Çoğunluk, benim adam olamayacağımı -kadın değil, adam!- çok tuhaf beklenmez şeyler yaptığımı düşünüyor, acaba nasıl büyüyeceğimi çok merak ediyordu. Geleceğimin ayrıca nasıl güvencede olabileceğini içtenlikli bir telaşla, bıkmadan sorguluyordu. Haklıydı da. Göstergeler onu haklı çıkarıyordu. Çünkü böyle deli deli kararlar alıp durmamla, ne yapacağım, bu durumun nasıl devam edeceğiyle ilgili endişeleri vardı. Hemen her Kadıköy'e gittiğimde bu konuya girilirdi. Ben başlarda çok sinirlenirdim. Çünkü anne-kız ilişkilerinde anlaşmazlıklar olur. Bizimki biraz sık yaşanıyor.

Ben de anneyim şimdi. Kızım Aslıyla konuşurken kiminde tam klasik bir anne konuşması yaparken yakalıyorum kendimi. Neyse ki yakalıyorum, yakaladıktan beş dakika sonra, hadi bakalım anneler nutku başladı diyorum. Karşılıklı gülüşüyoruz. Ama o, başka bir zamanın kadınıydı. Hayatında çok zorluklar yaşamıştı. Ben de tanığıydım kimi yaşananların. Maddi açıdan güvencelerimin olmadığını iyi bildiğinden bu kadar özgür, pervasız davranışlarımı, çıkışlarımı anlaması da beklenemezdi.

Öğle yemeğine oturuyorduk. Ben semizotunu çok severim. O çok güzel semizotu yapardı mevsimiyse. Yağ ölçüsünü nasıl tutuyorsa ağızda hiç yağ tadı yayılmazdı. Semizotunun kendi diri güzelliğıydi damakta kalan.

Olağanüstü Kadıköy Çarşısı'na çocukken annemle gittiğimde içim içime sığmazdı. Renklerin, kokuların binbir dalgası sarardı beni. Oraya her gidişimiz bir bayram ritüeline dönüşürdü. Çarşığı hâlâ çok seviyorum. O güzelliğın içinde dolaşıp alışveriş yapmak, tezgâhları izlemek yine etkiliyor beni. Hele o balıkların kırmızı tablalara dizilişindeki yerleştirme ustalığı...

Şimdi konuşmanın neresindeyiz?

Evet, yemeğı yedik... Yemekte tartışmaya girmiyorduk. Yakışık almazdı. Aaa çok teşekkür ederim. Ne güzel semizotuymuş bunlar! Yanında da benim asla o lezzette yapmayı hâlâ beceremediğim kuru köfte de yapardı. Hani ül-kemizin ünlü köfteleri var ya... Hepsini aşan bir tadı vardı bence. Bana kıymanın nasıl karışık olması gerektiğini anlatırdı. Şu etle şu et karıştırılacak, hepsi dana olmayacak, birazı koyunun şu özel tarafından olacak... Bir de yumurta yapardı. Yani et olarak, etin yumurta tarafından, hiç yağsız, lifsiz bir bölüm.

Geçenlerde büyük bir markete gittim. Kasap bölümünde bugün yumurtanız var mı? diye sordum. Tezgâhın ardındaki adam bana 'yumurtalar oradaki rafta' dedi. Hayır, bildiğınız yumurta değil sorduğum, dedim. Etin lop, özel bir kısmı vardır. Bakın arkanızda çizili, resmi de asılı nerelerinin pirzola filan olduğunu belirten. 'Hııı' dedi. İşte yumurta bölümü bu, diye gösterdim. 'Kimse buraya şimdye kadar, yumurta var mı diye gelmedi' dedi.

Yemekten sonra ona kahve yapardım. Sonra, ben sana fal bakayım, derdim. Oysa hiç bilmem fal bakmayı. Amacım aramızdaki yeniden boy verebilecek gerginliğı yumuşatmaktı. O da gülerdi 'Hadi bakalım hadi, iyi bir meslek bulacaksın kendine sonunda. Falcılık yapacaksın demek ki!' derdi. Sana ferah bir yol gözüküyor anne deyince 'Aman aman biliyorsun o gün oraya gideceğimi zaten' diye böyle hoş, hafif geçen bir saatten sonra benim gitmeme yakın kavgamız yeniden başladırı.

'Peki, şimdi ne yapıyorsun? Berlin'den yeni döndün, yine gidecek misin?' Anne, gidip geliyorum biliyorsun. 'Yok, artık oraya gitme. Aldığın bursu biriktirseydin bari. Her çıktığın evden iki bavul elde çıkıyorsun. Üstelik var-

Samanyolu Sokağı'nda kızı Aslı ile...

lıklı evlerden. Kızım, hayatın zor günleri de var. Çocuk musun? Ne nafaka almayı biliyorsun, ne eşya...' Nafaka sözcüğünü sevmiyorum ben, girme bu konulara. Hem kendini, hem beni üzüyorsun. Birden güzel yeşil gözlerinin akı hafif kızarırdı. Kalkıp boynuna sarılırdım. Anne, seni kiraladığım evde ağırlayacağım. Berlin'den getirdiğim eşyalarımı da beğeneceksin bak gör...

İkimiz de gülümsemeye gayret ederdik.

Eğer yaz günleriye birlikte iskeleye inerdik. Ben vapura bindikten sonra, iskelede durup beni uğurlayan anneme üst güverteden el sallardım. O da bana.

Ona son gittiğimde yaz sonuydu. En az parayla kendine yakışanı yapardı. Mehpere Hanım, dedim. Güldü. Ben, sizin şu eteklerinizi biraz kısaltayım. 'Ne, ne demek o? Delirme yine' dedi. Senin güzel bacakların vardır. Böyle, ta dizinin şurasına kadar deyince 'Ay deli, delirme, gene başlama. Sen açacağım mevzuyu kapatmak istiyorsun' dedi. Anne ne olur lütfen her hafta bunları konuşmayalım artık. İkimiz de gereksiz üzülmüyoruz. Benim için üzölme anne, üzölme dedim. 'Yani bu yazdıkların para mı edecek kızım?' diye sordu. Eder eder, etmez etmez, yeniden düşünürüz. 'Ne demek düşünürüz kızım? Ne demek?' derdi. Ben onu yeniden öperdim. Birbirimizden hoşlukla ayrılırdık. İşte o son gittiğimde de bu senin eteklerini vallahi kısaltacağım tantesine başladım. 'Ya ya kısalt!' dedi. 'Becerirsen şaşarım. Teyeller yaparsın. Onlar da ta beş metreden görünür' dedi. 'Senin el işine kabiliyetin yok. Sen,

düzprovacısın. Düz provayı iyi yaparsın sadece.' Ben o gün onu her zaman-ki gibi kucaklayıp döndüm. O günlerde Samanyolu Sokağı'nda oturuyordum Şişli'de. Daha önce de Ortaklar Caddesi'nde ilk Berlin'den geldiğimde. Çünkü o evden de taşınmam gerekmişti, kiracıydım. İki gün sonra annemin komşularından biri beni telefonla aradı. Hiç böyle bir haberleşme âdeti yoktu komşularla. Ben annemi arardım, o da beni. Benim içimde bir çökeltme oldu. Nedir? Ne var? dedim. 'Yani' dedi. 'Anneniz pek iyi değil. Bir uğrayıp gör-seniz' falan. Ben donup kaldım. Kadın telefonu kapamıştı. Elimde almaçla görmediğim bir noktaya bakıyordum evde.

Anneme bir şey oldu...

Anneme bir şey oldu...

Bu kısa cümle kafamda arasız akıp duruyordu. Tahmin ettiğim ağır, başa çıkılmaz sözcüğü... Çünkü iki gün önce tartışmış, şakalaşmış, sarılıp öpüş-müştüm.

Kadıköy'e gittim.

Annem kalpten ölmüştü...

Annemin ailesinin kadınları kalpten ölüyormuş. Öyle anlatmışlardı. Annemin Fatma Ablası da vardı. Varsıl bir kadındı. O da... Çok şaşkındım. Çok sarsılmıştım, donmuş gibiydim. Yani hayatımdaki doğumumla başlayan bilgilere sahip en yakın tanıgım artık yoktu. Çünkü ben bir baba evi sahibi olamadım. Ana evi sahibiydim. Baba evi kavramım hiç olmadı. Oysa sosyolojik olarak bu kavram toplumumuza yerleşmiştir baba evi diye. Edebiyatımızın değerlisi Orhan Kemal de o söyleme yüklem getirir kitabıyla. Benim salt ana evim olmuştu. Öyle donmuştum ki. Hiç ağlamadım, ağlayamadım...

Uğurlanması için yapılması gerekenler vardı. Ardından son yolculuğuna uğurlanırken yapılırsa huzur bulacağını düşündüğüm şeyler neyse -dinî gereklilikler- onlar yerine getirilmeliydi. Bu arada anmadan geçemeyeceğim. Bu ölüm olayında bana dostça omuz veren bir kişi de Gülsen Tuncer oldu. Annem Karacaahmet'te gömülecekti. Karacaahmet Mezarlığı'ndaki gasilhanede yıkanmasında yakını bir kadının da oraya girmesi gerekiyordu. Bunu düşünemezdim bile. Zaten yapacak durumda da değildim. Çünkü tam bir uyurgezer gibi boş bakışlarla ortada dolanıyordum. Gülsen, 'Ben girerim gasilhaneye' dedi. 'Sakin ha sen girme!' Girdi. Çıktığında da 'Ne kadar da güzel bir kadınımsın. O yaşında bile tenine şaştım!' dedi. O hiç güneşte yakmazdı kendini. Bana da derdi ki 'Yanma kızım. Eşek derisi gibi oluyor derin.'

Gömme töreninde çok insan yoktu. Ama arkadaşlarımdan kimileri vardı. Hâlâ çok garip anımsıyorum o günkü duygularımı. Neredeyse tüm duygularım tükenmiş gibiydi. Boşalmış bir bedendim. Biz kalabalık bir aile değil, anne-kızdık. Bu dini, törensel şeylerin işleme nasıldır biliyordum. Diğer

Selda ve Şahap Balcıoğlu'nun Kadıköy'deki evinde.
Fotoğrafi çeken sevgili Şahap Ağabey.

bireyler olur ailelerde bunları bilen. Ben, ilk kez bir yakınım, en yakınım annemin ölümüne tanık oluyordum.

Önce bir ilan verilmesi lazımdı. Bunları bölük pörçük düşünebiliyordum ancak. O sıra ünlü gazeteci Şahap Balcıoğlu'yla çok hoş bir hanımefendi olan eşi Selda Hanım yeni evlenmişlerdi. Selda Hanım'ı da bir rastlantıyla tanımıştım. Titiz Mağazaları'nın Rumeli Caddesi'ndeki yerinde müdürlük yapıyordu. Çok kibar bir kadındı. Alışveriş için bir gün gittiğimde 'Ben yakında Şahap Balcıoğlu ile evleneceğim' dedi. Onlar da Kadıköy'de oturuyorlardı ve sık sık görüşüyorduk. Annemin ölüm haberini telefonla onlara bildirdim. Tek bulabildiğim çare buydu. Kime telefon edebilirdim? Şahap Ağabey gibi, Selda Abla gibi birileri var. Onlar belki yardım ederler, dedim.

Gerçekten sevgiyle yanıtladılar. 'Füruzan kalk gel, çözeriz her şeyi' dediler. Gittim. 'Anneciğin bu gece yatsın. Zaten doktor izni gerek. Sen bu gece burada kal. Sabah neler yapacağımızı konuşalım' dediler. O da, Şahap Ağabey de vefat etti. Onları da güzellikle, teşekkürle analım burada. Şahap Ağabey telefon açtı *Hürriyet* gazetesine 'Füruzan'ın annesi öldü. Şu ilanı

koyun' dedi. Ondan sonra yapılacakları sıraladı. 'Cenaze işlerine de ben telefon ederim' dedi. Onları da halletti. Ben arsız teşekkür ediyordum ikisine de. Başka ne demeliydim, aklıma hiçbir şey gelmiyordu. Şaşkın, ortada kalmış bir çocuk gibi geziyordum ben. Onlar neredeyse her gerekeni yaptı. Hürriyet'te çıktı ilan. 'İlanı nasıl yazmak istersin?' diye sorduğunda ben de özetlersem 'İstanbul Mehpare Hanım' diye yazdırmıştım. Yakını olarak da Füzuan adı vardı altında. O kadar.

Birden birtakım akrabalar belirdi Osman Ağa Camii'nde. Osman Ağa Camii eski camilerindendir Kadıköy'ün. Orada dua okurken bir imam, bir ben vardım başucunda annemin. Bir de sevgili Ayşe (Feyizoğlu) gelmişti. O da benim eski arkadaşımıdır. Aslı'nın -küçüklüğünden beri- neredeyse teyzesi gibidir. İstanbul Tıp Fakültesi'nden ilk çıkmış olanlardan, en en idealist kadın doktorlardan birinin Bedia Kervancıoğlu'nun kızıdır. Doktor Bedia Kervancıoğlu'nun hayatı Mustafa Kemal Atatürk Türkiye'sinin en özverili insanlarından birinin alkışlanacak hayatıdır.

Zaten 1960'ların sonundan başlayan bir arkadaş listesi yapacağız. O yıllarda ancak arkadaşlarım oldu benim. Ayşeciğim de gelmişti. Orada kaç kişi vardı bilmiyorum. Annemi tanıdıklarını, akraba olduklarını söyleyen birileri de -ne gibi bir akrabasalar- geldiler. Söyledikleri ilk şu oldu 'Otobüs tuttun mu Karacaahmet'e mezarlığa gidebilmemiz için?' Ben de dönüp ilk kez ayıldım bu kaba soruyla. Çünkü, yanlış tutumlara hemen öfkelenirim. Hayır, tutmadım. Otobüs falan tutmadım. Param var mı diye sormuyorlar bile. Kalkmış otobüs istiyorlar. Dedim ki niye otobüs istiyorsunuz? Yaya gelin ya da kendiniz araç kiralayın. Fakat Ayşe 'Hadi hadi üzme kendini' diyordu bana. Dur bakalım, dedim. Bunların bir sıkıntısı var belli. Ve orada musalla taşında yatan biri var. O da benim annem. Gelemiyorsanız gelmeyin o zaman dedim. 'Aa!' gibi beni yeren sesler çıkardılar. Ben arkamı döndüm.

Birdenbire ancak çevreme bakmayı akıl ettim. Ömer Kavur'la Kadir İnanır, Osman Ağa Camii'ne iki güzelim insan girdi. Çünkü Ömer Kavur'la o sıra *Ah Güzel İstanbul*'u çalışıyorduk. Kadir İnanır da başroldeydi. Sinemayı çok seven annem ne yazık ki filmimizi göremeyecekti. Geldiler, başsağlığı dilediler. Çok duygulandım. Baktım onların arkasından sevgili Zahide Gökberk belirdi. Gelip sarıldı bana sıkı sıkı. Ada'dan inmiş güzelim kadın. Ya ötekiler? Akrabayız diyenler otobüs aranıyorlar! Aradaki insan değeri farkı bu. Zahide Gökberk 'Şimdi bak Füzuncuğum anneni kaybettin. Bu zor, acı bir şey. Artık ben senin ikinci annenim. Sakın bunu unutma' dedi. Kadir İnanır'a annem çok memnun olmuştur, dedim. Çok yakışıklı buluyordu seni. Gülümsedi. 'İyi ki gelmişim' dedi.

Böyle insanca, çok ince şeyler de oldu anneciğim musalla taşındayken.

Sonra mezarlıktaki tören... Orada bir ara arkadaşlarım artık yüzümde

Darphane'deki Cumhuriyet'in Aile Albümleri sergisinde Zahide Teyze'nin (Gökberk) gençliğine hayran olmuştum..

ne gördülerse bilmiyorum, telaşlanır gibi oldular. Öylesine soyutlanmış-tım ki, kendime dışarıdan bakıyor gibiydim. Geçmişimin tek tanığının, beni karnında taşımış o kadının, küçüklüğümde hayretle yüzüne bakıp ne güzel yeşil gözleri var dediğim birinin, annemin, sesi güzel, piyano, ud ve keman çalan, ama birlikte yaşadığımız dönemde bu müzik aletlerini hiç-birini evde görmediğim, olamadığını bildiğim, ancak bir okul gösterisinde çaldığı zaman, açık söylüyorum inanıp sahiden çalıyormuş dediğim böyle ilginç bir hayatın insanının.. ikinci eşi olan babamla çok sonra evlenen an-nemin artık bitmiş hayatının ağır bir dökümünü yapmaya başladım.

Ben bu dökümü o gün hızla mezarının başında aklımdan geçiriyordum, nasıl yapıyorsam. Gülsen gelip 'Hadi canım tamam. Gidiyoruz tamam. Son suyu da sen dök toprağına' dedi. Biz Karacaahmet'ten ayrıldık. Yoldayken ilk kez gözlerim doldu. Toprak soğuktur. Yoksa yazın sıcaklığı derininde kalmış mıdır? Annem yalnız, yapayalnız kaldı orada. Yıllarca döl yatağı bağının ne güçlü bir bağ olduğunu sık sık düşünmüştüm.

Ben, yeni taşındığım Samanyolu Sokağı'ndaki eve geldim. Yine Şişli... Bütün eşyalar denk halinde ortada duruyordu. Arkadaşlarım 'bize gel' dediler. Yok, ben artık yalnız kalayım dedim. 'Öyle mi?' Evet öyle. Ben kendimi iyi hissetmezsem size telefon ederim. Yukarı çıktım denklemler üzerine oturup birdenbire ağlamaya başladım. O nasıl sakın bir ağlamaydı. Anı boşalan sağanağa benzetiyordum o ağlamayı. Bir daha da öyle bir ağlama olmadı. Bazı başka olaylarda, kimi filmlerde ağladım. Elbette ağlarım da. Niçin sakıncası olsun ki? Böyle güzel bir havadan sonra anında bir sağanak iner ya insanlar şaşırır kalır. Tıpkı öyleydi. Kendimi yine dışarıdan seyrediyordum sanki. Sonra birdenbire ağlamam bitti.

Kadıköy'e döndüm düşüncelerimde. Karacaahmet'in selvilerinin kokusu, gölgesi altında daha da yoğunlaşan mezarlığın sessizliğini düşündüm. Annemin oradaki yalnızlığı çok dokunaklı geldi yeniden bana. Annemden sahneler hatırlamaya başladım. Sanki kilometrelerce uzaktan bakıyordum ona. Sanki bir filmde düşüncelerim karşımda, ben de o filmi seyrediyordum. Beni hüznülendiren, filmin yönetmeni bendim, montajını da kendim yapıyordum. İlk kez sahneleri ne olmalı diye düşünüyordum. İki üvey babam oldu benim. Sonuncusunun annemle aralarında büyük bir yaş farkı vardı. Annem modern bir kadındı davranışlarıyla, düşüncesiyle, giyimiyle. Sinemayı severdi. Herkes gibi o da filmlere giderdi. Opera Sineması'na gitmişti yine bir gün. Ben evde ders çalışıyordum. Üvey babam da bir şeyler yapıyordu. Ne yapıyordu bilmiyordum. Öyle çoğunluk sessiz bir adamdı. Kışa dönük bir günün akşamıydı. Artık erken hava kararıyordu. Hava epey karardıktan sonra annem sinemadan döndü. Şimdi ilk hatırladığım budur. İçeri girdi. Üvey babam 'Mehpare Hanım, hep gece mi döneceksiniz eve?' diye

sordu. Onlar birbirleriyle öyle siz’li biz’li konuşurladı. Annem de ‘Ne olacak efendim. Siz evdesiniz diye ben filmi yarıda mı bırakacaktım? Hiç öyle bir şey beklemeyin benden’ dedi. Bu sahneyi, ben ileride de unutmadım.

Annemin davranışları genellikle hırçındı. Belki yaşadığı mutsuzluk, belki istediği hayatı yaşayamaması, seçmediği hayatları zorunluktan yaşaması yıllar içinde hırçın biri haline getirmişti onu. Benim gelecekteki hayatımla ilgili korku dolu telaşını şimdi düşünüyorum, ona yeniden hak veriyorum. Beni anlamadı belki. Çünkü, onun deneyimleri buna elvermiyordu. Bir olaya çok seviniyorum. Kitabımın ödül alması onu mutlu etti. Öteki kitaplarımın gördüğü ilgiye tanık oldu. Önemli değerlendirmeleri ona götürdüm. Mutlulukla okudu. Sonra da esprisini yaptı: ‘Zaten senin ne olacağın daha dört yaşındayken evden kaçmandan, karakollardan seni toplamamızdan belliydi.’ İltifatları hep böyleydi.

Ömer Kavur’la sürdürdüğüm film çalışmasında ilk kez çok heyecanlandı. ‘Aa! Yazdıkların, film mi oluyor çok iyi?’ diye sordu. Evet dedim. Öykülerimi kitap olduğunda isteyip okumuştı. Bazen ufak bir şeyi benzetir gibi oluyordu. Ona kendimizle ilgili şeyler yazmadığımı, yazdıklarına zemin yapmadığımı açıklıyordum hemen. Özel hayatımızla ilgili dönüşümlü olarak kimi izler olabilirdi yalnızca.

Bir gün bana nedense çıkışır bir sesle ‘Sakın ha, sakın, sakın olaki!’ dedi. ‘Hayatımızla ilgili bir şeyleri yazmaya kalkma.’ Anne, niye yazmayayım herkesin hayatı bir romandır!.. Hele seninki.. dediğimde ‘Bana bak alay etme’ dedi.

Böyle onurlu, ketum bir kadındı. Kendine acınmasından hoşlanmazdı. Anneannemin kim olduğunu bile nice yıllar sonra el yordamıyla öğrenebilirdim. Fakat annemden değil. O günü unutamam. Sonra nereden bulurdu bilmiyorum bir moda dergisi bulup baktığına rastlardım.

Kadıköy İskelesi’nin hayatımda çok özel bir görüntüsü vardır. Şimdi orası vapurlar için pek kullanılmıyor. Oysa hem o iskele, hem vapurlar oraya çok yakışırdı. Çok güzel bir iskeledir. Çıkışın, girişin iki tarafında gazete ve dergi satıcıları uzardı. Sürekli sanki neşe taşıyan bir devinim içindeydi. Karşıdaki Kaymakamlık binasının görüntüsü de hoştu. Şimdi Şehir Emaneti yazılı orada. Güzel. Olsun o yazıyı da seviyorum. Fakat boğa nedense hep yer değiştiriyor! Yapıları hiç olmazsa daha değiştirmediler!

O sahneye gelince yaz günüydü. Unutmuyorum. Annemin iki ahabası ve annem... Bir gençlik güzellik görüntüsü olarak algıladığım olağanüstü bir resimdir o gün. İpek emprime modası vardı o yıllar. Emprimeler giymişlerdi annemle arkadaşları. Işıldayan, güzel üç genç kadın. İnce belleri, sıkı kemervlerle belirtilmiş etekleri geniş emprimeler. Şimdi Kadıköy İskelesi’nden vapur-

ra binilecek, Karaköy'e geçilecek. Ben de bir şekilde yanlarına alınmak zorunda kalınmışım. Bana da, doğrusu yine hiç hoşlanmadığım bir model olan çok çok kabarık kollu bir şey –karpuz kol deniyormuş o kesime– giydirmişler. Ben, giyimlerime sinir olurdum. Kolları neredeyse kulaklarıma ulaşacak. Hiç hoşlanmazdım. Aksi aksi bakardım onlara hep. Üstelik iki adet karpuz kollu elbisem vardı.

Gidiyoruz. Şimdi o sahneyi bir film yapsam kesinlikle uzun bir plan olarak koymak isterim. O yaşanan ân'ı. Ölümü hiç düşündürmeyecek. Çünkü, hep yaşamalıydı o ân. Bir yaz öğleden sonrası. Deniz serin serin iyot kokuyor. Denizin tam o kendi kokusu. Ilık bir meltem esiyor. Ben ancak beş yaşındaydım sanırım. Annemse evli değil. Kadıköy İskelesi'ne giriliyor. Biletler alınıyor. Daha turnikelerden geçmedik. Bu üç genç kadın, aralarında konuşuyorlar bastırdıkları kahkahalarıyla... Çünkü onlar dikkat çekmeyi sevmiyorlar. Varoluşları sanki her noktayı kaplıyor.

Üç çok genç beyefendi. Onlar kruvaze ceketliler. Beğenilmeyecek gibi değiller ki. Oradayım. Onların arasındayım. Ben de alttan bakıyorum aşağıdan yukarı. Boyum ancak ona yetiyor. Kadınların, bütün kusursuz beden kesitleri görünüyor. O gençlikle, sevinçleriyle ısıldıyorlar. Çevrelerinde sanki bir ayla oluşuyor. Tabii bu ısıltıyla, yakışıklı genç adamlar da çekim içine girmiş gibiydiler. Ama bütün bu davranışlar uçucu bir zarafetle sürüyordu. Hiç kabalık yoktu. Bizimkiler, beğenildiklerinin farkındaydılar. Zaten alışıklardı buna. Farkında değil gibi davranıyorlardı.

Günümüzde ne kadınlarda ne erkeklerde o türlü benzersiz bir resim görüyorum. İpek emprimeli güzel kadınlarla ipek kravatları olan yazlık ceketleriyle genç erkeklerin kadınları gördüklerinde durakalan karşılaşmaları. Artık hiç böyle değil. Öylesine isterdim ki bu resmi bir filmde yansıtabileyim. Annemi bir de o günkü canlılığıyla anımsadım. Hayat için bütün yaşanmış zamanların bir insanla birlikte noktalanıp bittiğine ben o zaman inanamadım. Eğer yaşanmışların tanıklığını yapan biri varsa, Sartre'ın dediği gibi 'Sizi anan son kişi dünyadan çekilmedikçe siz zaten varsınız.'

Sonra yeniden bir hesaplaşmaya girdim. Çünkü annemin ailesinin hiçbir zaman yoksulluk içinde olmadıklarını görmüştüm. Tam tersine varıl yapıyorlardı. İki kardeş arasında böylesine maddi konum benzemezliği niyeydi? Ablası yaşça çok büyüktü annemden.

Ben çocukken tanımıştım onu. Annem bir ara Fatma Teyze'ye bırakmıştı beni bir yere gitmesinden ötürü. Çünkü okula gidiyordum. Ben, her zamanki gibi pek yerimde durmuyordum. Orada evde benim yaşlılarım vardı. Ara odada kapalı bir sandık bulup hadi buradakileri çıkarıp tiyatroculuk oynayalım, diye bir oyun başlattım. Onlara gittiğimde tuvaletlerine girip durmadan sifonu çekiyordum. Ama küçüktüm. İnsan bunları niye ya-

par bilmiyorum. Ailenin öbür çocukları söz dinliyordu, usluydular. Belki korkutulmuşlardı. O konuyu da bilmiyorum. Neyse, bu ailedeki varsıllık, yoksulluk, annemin ölümüyle akrabalık, hayatımda bıçak gibi kesip attığım bir konu oldu...

Annemi yeniden düşününce de keşke sık sık tartışmasaydık, onun öğütlerine şunları deseydim: Evet anne, çok haklısın. Ben, bir gün akıllanacağım diye söz verseydim diyorum. Çoğunluk kendimi savundum. Bu da bir aymazlık. O, parasızsın diye telaşta. Neyi savunuyorsun? İşte geç kalmış, söylenmemiş özürler bunlar.

Sonra *Redif'e Güzelleme* bitti, annem öldü...

Kitabı başta, Balkanlar'dan çıkıp gelmiş babama adamak istiyordum. Tanımadığım babama. Anımsamadığım, bana anlatılmış babama candan bir selam yollamak istiyordum. Çünkü annemin anlatmalarına göre garip bir adamdı. Birileri borç almış, geri getirmemişler. Annem de boyuna borcunu istesene deyip duruyormuş. O da 'Onun daha yeni çocuğu oldu. Şimdi verilen borç geri istenir mi? Parası olursa getirir' dermiş: 'Hep böyleydi baban. Sanki biz pek zengindik de...'

Ben çocukken sık sık bir şeyleri kıırmışım. Annem kızarmış. 'Gene sakarlık yaptın, onu bunu kırdın' diye. Babamın, değişmeyen şöyle bir cevabı varmış: 'Niye çocuğa kızıyorsun? Onlar kırılınsın ki biz yine gidip alalım. Onları yapanlar da para kazansın.' 'Baban akıllı mıydı? Ben onu hiç anlamadım. Zaten Türkçesi de bozuktu' derdi annem. Ben de anne niçin akılsız diyorsun babama? diye sorardım. 'Para pul kıymeti katiyen bilmezdi. Öyleydi. Sen de ona benziyorsun gittikçe. Senin sonun iyi değil' diye yanıtlardı annem. Hep o kuşkuyu taşıdı benim için. Bugünleri benimle yaşayabilseydi sevinirdi. Bir yerlerden, hep âdettendir denir ya, bir yerlerden bana bakıyordur, bizi görüyordur diye. Öyle bir şey olduğuna da inanmıyorum ya... Olsa çok sevinirdim diyorum."

Füruzan'ın anne-kız ilişkisini böyle yürekten anlatımının ardından "Lütfen" dedim. "Bugünkü konuşmamıza burada ara verelim." Beş çaylarımızı - yanlarında bol limon dilimli - söyledik. Tepside şam fıstıklı yeşil un kurabiyeleri vardı her zamanki gibi. Garsonumuz Hüseyin Bey, kolonyalı mendillerimizi de getirmişti. Pastanenin neredeyse ağzına kadar dolu olduğunu, büyük bir konuşma uğultusu ile müziğin birbirine karıştığını o zaman fark ettim. Kalktık. Taksim Metro'su'na kadar eşlik ettim Füruzan'a. Orada, "Yarın görüşmek üzere" ayrıldık. İstiklâl Caddesi'nde yürümeye başladım. Eve gitmeyi hiç canım çekmiyordu. Bir cafeye girdim. Dizüstü bilgisayarımı açıp internete bağlandım. Önce Refik Algan'ın, peşinden Selçuk Erez'in yazılarını okudum...

Bazı sanatçılar daha hayatta iken günlük dünyanın üzerindeki bir düzlemde varolmaya başlarlar. Zamanı aşabilmenin ve evrenselliğin bir belirtisi değil midir bu?

Fürüzan, şablonculuğun ve popülerliğin tuzaklarına düşmeden "yerel" ve "kişisel" olanı "evrensel" boyutlara taşıyabilmiş ender yazarlarımızdandır. Özellikle her yaştaki kadın ve çocukların toplum ve aile içinde zorlanan durumlarını ele alırken, bunu insani ve evrensel bir biçimde sunabilmiştir.

Ona "Fürüzan Hanım" ya da "Fürüzan Hanımefendi" demek onunla araya uzaklıklar koymak demektir; ne ki, ona "Fürüzan Abla / Fürüzan Teyze" denemeyecek kadar da günlük hayatın ötesindedir o.

Bu nedenle de ona ancak "Fürüzan" diyebilirsiniz. "Fürüzan" adı, tek başına edebiyatımızda bir damga, hatta bir marka olmuştur.

Refik Algan

Fürüzan'ı Yorumlamak

Terry Eagleton, *Literary Theory* adlı yapıtında, "Tüm edebiyat eserleri, bunları okuyan toplumlarca, aslında, her okuyucu tarafından yeniden yazılır" demiştir.. Eagleton, bu kitabında bizim okuduğumuz Homer'in Orta Çağ'da okunan Homer'den, bizim okuduğumuz Shakespeare'in de çağdaşlarının okuduğu Shakespeare'den farklı olduğunu da hatırlatmıştır.

Bu savların akla yatkın olduğunu kabul edersek ve bir yazarı, yazmaya başladıktan otuz kırk yıl sonra irdeliyorsak önce onun tomurcuklandığında, belirginleştğinde, ardından günümüzde nasıl okunduğuna bakmalı, sonra da gelecekte nasıl okunacağı konusunda –elden geldiğince tutarlı– kehanetlerde bulunmaya çalışılmalıdır: Bir yazar kuşkusuz daha bir çok yoldan değerlendirilebilir; bu, sadece yollardan bir tanesidir.

Biz yeğlediğimiz bu yolda ilerleyerek irdelemeye başlayalım:

İlk on yılında Fürüzan

Fürüzan Türk edebiyatında önce 1971'de yayımlanan Parasız Yatılı başlıklı öykü kitabı ile ilgi çekmeğe başlamıştır. Bu kitabı ile 1972'de, zamanında Türkiye'nin en önemli öykü ödülleri olan Sait Faik Hikaye Armağanı'nı, ardından ilk romanıyla yani Kırk Yedi'liler ile de 1975'te Türk Dil Kurumu Roman ödülünü kazanmıştır.

Fürüzan'ın –Tiyatro için kaleme alınmışlar dışında– yazdıklarını üstüste koyarsak yaklaşık üç bin sayfa tutar. Bu, küçümsenmeyecek bir külliyattır; defalarca basılmıştır. Demek ki Fürüzan okuyucu tarafından benimsenmiş bir yazardır.

Bu saptanırken yazarın, sadece okuyucular değil, edebiyat eleştirmenleri tarafından da beğenildiğini de kaydetmek gerekir: Mehmet H. Doğan, Rauf Mutluyay, Fethi Naci, Sezer Tansuğ, Ece Ayhan, Emin Özdemir Fürüzan'ın eserleri konusunda beğenilerini açık-

lamış olan önemli eleştirmenler arasındadırlar. Fûruzan'ın ilk öyküleri Cemal Süreya ve Memet Fuat gibi önemli edebiyatçılar tarafından yayımlanmıştır. Bu olumlu görüşlerin bir bölümü, Fûruzan'ın öyküleri henüz dergilerde yayımlandığında, bunlar daha kitaplaşmadan yazılmış eleştirilerde yer almıştır.

Bu benimsenmenin nedenlerini anlamaya çalışalım:

O yılların gençliği, özellikle lise ve üniversite çağına varmış kızları, Fûruzan'ın öykülerinde ve romanlarında kendilerini bulmuşlardır: Bu kuşak, geldikleri ortamların, dışarıdan, tepeden bakılarak değil de, o ortamda yaşanarak içtenlikle aktarılmış öğelerini sevdikleri, bunları kendilerine yakın hissettikleri için birbirlerine önermiş ve tekrar tekrar okumuşlardır.

Fûruzan'ın eserlerinde varolan bazı nitelikler, bunların okurlarınca beğenilmesinin baş nedenleridir:

* Fûruzan'ın öykülerinde hüznün vardır. Çünkü yansıttığı toplum, elem doludur. Hecin devesi, bir bakraç suyla çöl aşarmış, bu ulusun insanları da sadece bir bayramlık mutlulukla, bir çay kaşığı ümitle bu kadar uzun dayanırlar bu hüznü ve bu eksikli yaşama; sevdikleri şarkılar minör gamlıdır. Onların bu öykülerde kendilerini bulmaları bu nedenle doğaldır.

Yaşamış olduklarını, kendilerini iyi gözlemiş olanlardan ve güzel anlatanlardan dinlemeyi severler. Haldun Taner, bir keresinde öykücünün, gözlemlediğini güzel anlatan olduğunu söylemişti: "On kişi pikniğe giderler," demişti, "hepsi, aynı yemekleri yemiş, aynı oyunları oynamış, aynı şeyleri görmüşlerdir ama aralarında, olanı biteni hepsinden başka, renklendirip anlatan biri vardır, dönüşlerinde tuttururlar: 'Hadî Mahmud'un o ufaklık köpekten nasıl korktuğunu anlatsana..' diye.."

Fûruzan bunun farkındadır: Kendisiyle yapılan bir söyleşide, Yasemin Yazıcıya, Gabriel Garcia Marquez'in, ünlü romanı Yüzyıllık Yalnızlık'ı okurlardan gördüğü dinmez hayranlığın nedenlerine değinirken, "Hiç şaşmayan sıradan insanlar tanıdım. Şaşırmadılar, çünkü ben, onlara hayatlarında yeni olan hiçbir şey anlatmamıştım.." demiş olduğunu aktarmış ve bu saptamanın önemini vurgulamıştı (İmge Öyküler, Sayı 2, Nisan-Mayıs 2005)

Başarıyla yansıtılan bu hüznün asıl nedeni, sonu gelmez ekonomik sıkıntılarla bunalmış olan o kuşaktan gençlerin yeryüzünde varolduğunu bildikleri, rüyasını gördükleri, özledikleri insana saygılı bir düzene kavuşamayacaklarını her gün biraz daha kavramış olmalarıdır:

"Çok yoksullar İstanbullular kızanlarım" diyordu ninem. "Bu evlere gelin gelecek, olur mu bu kadar yoksulluk. Yeni bir tek şeyleri olmayacak. Hasanla Naciye yapmışlardı bir düğün. Sen delikanlıydım mari İshak. İçmiştin erik rakularını hora teperken, yığılmıştın kuş kirazlarının dibine."

(Edirne'nin Köprüleri. 1970)

"Boynun kırılсын e mi, olmayasın fakirlik."

(Yeni Konuklar, 1977)

*Bunlara kadının ezilmişliğini de katmak gerekir: Kadının, erkekten birkaç adım geride yürümesi gereken, ikinci sınıf bir yaratık olduğunu varsayan bir kültürün bu ülkede bugün bile süren etkileri onun, aile ekonomisine, evde çalışarak, çocuk bakarak yaptığı katkının, dışarıda çalışıp para getiren erkeğinki kadar –hatta bazen daha da önemli– olduğunun kavranamamasına, kız çocuklarının bu nedenle erkek kardeşlerinden daha az okutulmalarına, kendilerine biçilmiş kalıbın dışına çıkmamaları için sürekli olarak baskı altında tutulmalarına yol açmaktadır.

"Saçlarından tutu p yüzünü yukarı çekti babası.

Gözleri Nesibe'ye bakmıyordu.

Birden ilk tokatı indirdi.

Zor işlere yatkın, güçlü ellerin öfkeyle iyice keskinleşmiş ağırlığı altında kız yere çöktü.

Dizlerine gömdü başını.

Sırtına aralıksız inen vuruşların acısı çoğalıyordu.

Kanının her vurulan yerde toplam p pıhtılaştığını sandı.

Yeniden yüzünü kendisine çevirmek isteyen babası saçlarından kavradı.

Direndi Nesibe."

(Benim Sinemalarım, 1972)

Başta kadınlar, tüm okuyucuları Fûruzan'ın kadına, kadın ezilmişliğine kadınsı bir açıdan bakan öykülerini, romanlarını iyi çizilmiş tipleri nedeniyle de beğenmişlerdir.

* Göçmenler, gurbetçiler ve de göçmenlerin, gurbetçilerin soyundan gelenler de kendilerini bulurlar Fûruzan'ın yapıtlarında. Sait Faik'te deniz, Yaşar Kemal'de bozkır varsa Fûruzan'da da "göçmenlik-gurbetçilik" vardır:

Göçmenlik olgusu Cumhuriyet Türkiye'sinin temel gerçeklerinden biridir:

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğunun eskiden bu kadar araziye kaplayan o geniş kumaşının çok çekmişidir: Amerikalı tarihçi Justin McCarthy, "Balkanlardaki Müslümanların çoğu gitmiştir. Ya ölmüşler ya da göç etmek zorunda bırakılmışlardır... Ayaklanmalar, savaşlar sırasında İmparatorluğun çeşitli bölgelerinde çoğu Türk olan milyonlarca Müslüman ölmüş; milyonlarcası da Türkiye'ye sığınmıştır. 1821 ile 1922 yılları arasında Müslümanların yaklaşık 5.5 milyonu kimi savaşlarda açlıktan ve hastalıktan canını yitirerek ölmüş, 5 milyondan fazlası ise ülkelerinden sürülüp atılmıştır. Balkanlar da olsun diğer bölgelerde olsun, kurulan her yeni devlet, ayrılıp gitmiş, göç etmiş bulunan sakinlerinin çilesi üzerine kurulmuştur." der.

Prof. Dr. Kemal Karpat ise, göç ettirilen Türklerin ve Müslümanların sayısının 9 milyon olduğunu, bunun 7 milyonunun, Girit ve Ege Adalarını da içine alan Balkanlardan gelenlerin, 2 milyonunu ise Kırım, Kafkasya ve Arabistan Yarımadasından göç edenlerin oluşturduğunu belirtmektedir.

İmparatorluk büzüldükçe elde kalana akın akın geri dönenler de, sonra bu insanların, ekonomi elvermediğinde yerleştikleri köylerden kentlerden kalkıp büyük kentlere göçen çocukları, torunları, daha sonra Alamancılar, Felemenkçiler vb. beş çocukluklarından, anılarından zorunlu kopmaların vurgun yemişliğini mezara varıncaya dek sırtlarında taşıdılar ve bu acı mirası çocuklarının belleklerinde yer etti..

"Gurbetlik iflah etmez adamı. Ne İstanbul gurbetliği, iki katı Almancılık gurbetliği-
dir kardeş."

(Yeni Konuklar, 1977)

Bugün ve gelecekte Füzûzan

Yazarın son eserini yazdığı tarihten bu yana geçen zaman içinde okunagelmıştır. Edebi eserler, yazıldıkları günlerin sorunlarını yansıttıkları zamanın ötesinde de neden okunur ? Füzûzan'ın yazdıklarının hangi nitelikleri, bu sonuca yol açmıştır ?

Bu sonuca yol açtığını düşündüğümüz nitelikleri sayalım:

*Füzûzan bir çok öyküsünde yaşamdan bir kesite tutar elindeki lambayı. Bu lamba bence bu gün kullandığımız, Alman markalı ama 'Made in China' pilli el lambalarından değil de Florance Nightingale'in Kırım Harbi sırasında Selimiye kışlasında yaralı askerleri sağlarken taşıdığı pirinçten yapılmış, aydınlattığı ortama ışıltıyla katmerli, dégradée renkler katan lambanın bir benzeridir. Füzûzan, bu lambayı yönelttiği yeri, bize, kendine özgün kompozisyonlarla, dilini sadece güzel kullanarak değil, aynı zamanda zenginleştirerek gösterir; bu ortamda devinen insanlar, konuşma özellikleri, şiveleri ile dillendirilir. Füzûzan'ın seçtiği yere tuttuğu ışık, daima klasik sonlardan birine varılınca kadar yanakalmaz: aynen Vivaldi'nin herhangi bir mevsimi anlatan sonnet'leri gibi zamanların en uygununda sönüverir.

Görüntüler:

Füzûzan, anlattığını yeri geldiğinde değişik tonlarda ışıklandırır, renklendirir ve gölgelendirir. Füzûzan'ın ressamlığa yatkınlığı vardır, olanabiten bir de ressam gözüyle bakar. Bir söyleşisinde, çocukluğunda yaptığı resimlerin beğenildiğini belirtmişti.

"Yeteri kadar aydınlatılmamış kabhelerde eğik, koyu gölgeler dururdu."

(Su Ustası Miraç, 1970)

"Yaylada günler kısalmaya, serili kayışlar kurumaya dönmüştü."

(Su Ustası Miraç, 1970)

"Hanın oda kapıları açılınca kat araları ışıklanırdı."

(Seyyid, 1972)

"Yumuşak adımlarla uzaklaşp sokak kapısını ince bir aralık kalıncaya dek örttü. Taşlık koyuldu. Odadaki kadın, anahtar deliğinden sarkan kalın sicime baktı. Bu kalın sicimi dıstan çekince açılırdı sokak kapısı. Kapının orta tahtaları çakılı yerlerinden bel vermişti. Ayrıklardan güneş sızıyordu..."

(Benim Sinemalarım, 1972)

Bu yanıtsızlarda sadece görsel unsurlar değil, kokular da vardır, sesler de.

Kokular:

Füruzan'ın anlatımında koku çok önemli bir yer tutar. İnsan, bunları okuduğunda, yazarın beyninde kendisini şarap tadıcısı ya da parfüm fabrikasında koku eksperi kılabilcek kadar gelişmiş bir orbitofrontal korteks bölümünün varolduğunu düşünür:

Füruzan'da "koku algılamının" önemi başkalarının da dikkatini çekmiştir: Bkz. Sema Tünel: Füruzan öykülerinde koku. kitap-1ık 99, Kasım 2006)

"Havalar birden soğuyacak, sokaklar kış kokmaya başladı. Geçen gün yıkılan eski bir yapının ardında kış bulutlarının hazırlığını gördüm."

(Sabah Eskimişliğin, 1967)

"Çocuklar önlerinde uza yan gölgeleriyle yalnızdılar. Akşamsefalarının kokusu öylesine yoğunlaşmıştı ki.."

(Parasız Yatılı, 1970)

"Ağır çiş kokusunun savrulduğu girişi aşp merdivenleri tırmanarak katına ulaştığında da derin bir soluk alıyordu."

(Berlin'in Nar Çiçeği, 1988)

Sesler:

Füruzan'ın öykülerinde ses, ritm, kadans gibi müzik unsurları yer alır.

"Akşamüstü bu yokuştan dönerken..radyoların çalındığı evlerin kaldırımlarından geçerim. Bu saatlerde fasıl olur radyolarda. Hoşlanırım fasıl dinlemekten. Bir evden diğer evin önünü tutana dek şarkı yitmesin diye bilmeden bızlanırım."

(Haraç, 1970)

"Annem, türküyü benzer vurgularla dolu yanıtları mutfaktan:

-Dur efendi, muska börekleri bir çevirmelik kaldı. Hem çocukları da toparlayayım."

(Tokat Bir Bağ İçinde, 1971)

Fürûzan'ın öykülerinin bazı bölümleri, klasik Japon tiyatrosunda (itchu-bushi) kâh düz anlatı kâh müzik refakatında bir aktarmayla süren tarzı anımsatır. Fürûzan'da müzik, kelimelerle oluşturulmuştur:

"İşte o sıra İshak Amca'nın gelini bir türkü söylemeğe başladı. Sözleri onların geldikleri yere dairdi. Biz anlamıyorduk ama ezginin yumuşak etkisi, odayı sarıvermişti.. İshak Amca'nın gelininin sesi, yeniyetme bir kız sesi gibiydi. İnsanın ta yüreğine değiyordu..

Bu odada olan insanları o kadar doğrulayıp güzelleyen bir türküydü ki bu, ninemin etiyile, kanyla bağlı olduğu o yerleri bize yeterince anlatamayışına şaşmamak gerekiyordu. Türkü, onun anlatmak istediği her şeyi arıttıp diriltiyordu. Ninemin ormanlarının dibinden kocaman pınarlar akıyordu.."

(Edirne'nin Köprüleri, 1970)

"Aşağıdan doğru yaklaşan adımların çakıllardaki çıtırtıları belirginleşti.

(Günübirlik Adada, 1972)

"Merdivenleri inen ayak seslerinin bitişini dinlemişti. Gidenlerin avluya ulaşan gü-rültülerine Hausmeister Maximilien Ranke'nin gür sesi karışmıştı. Kapıcı, uğurlamanın gerekli sözcüklerini sıralarken konuşmalar örtülüvermişti."

(Berlin'in Nar Çiçeği, 1988)

Şiirleşen ya da şiire yaklaşan anlatılar :

Şiir kitabı da vardır Fürûzan'ın, ayrıca şiire yaklaşan anlatıları da:

"Bu oğlan deli. Deli ki hem nasıl. Yedi köye duyurulacak deli. Davullarla tellal edilecek deli. Tarlalar at sürmecesine, konaklar kervan durmacasına.."

(Su Ustası Miraç, 1970)

"Suna da yanımdan geçip elinde fileyle babasının yanına varıyor.

Bu kızda bir besleme hali var.

Ben onun yaşadayken daba alımlıydım.

Belki güzel değildim ama

Yok canım elbette güzeldim.

Hele gerdanım

Sedatım omuzuma koyuyor elini

Ona yaslanıyorum belli belirsiz.

İlkten bir ür perti dolaşır yüreğimde,

Anılar yumuşuyor:

Ağlamaya dönecek gibi."

(Bir Evin Dıştan Görünüşü, 1972)

Çevrilmiş yazıları:

Yazdıkları, yurtdışında yayımlandığında, çok olumlu karşılıklar almış, mesela Frau ohne Schleier bir çok önemli yayında övülmüş ve on bir kez basılmış, "Füruzan, çağdaş Avrupa edebiyatında yerini almıştır" denmiştir.

Berlin Filologlar Birliği, Füruzan'ı şöyle tanımlamıştır: Füruzan'ın geriye bakışla ve iç monologlarla, yarım söyleyişlerle kurduğu ince ve duygulu anlatımında hiçbir şey abartılmış izlenimi vermez. Genelde yazar, bütün bağımsız olmayanlar, bütün sömürülenler için eşit anlamsızlıkta süren bir yaşamın acı durumlarını, çaresizliklerini bir boyun eğmeğe yönelmeksizin olanca çıplaklığı ile sergiler." Burada Füruzan'ın sanatının bu işi çok iyi bilenler tarafından iyice kavrandığına ve ustaca özetlendiğine şahit olmaktadır..

Bu öyküler, bu romanlar, Almanına, Fransızına, Macarına da seslenebiliyor, onda da olumlu izlenimler bırakıyorlarsa evrenselliğe sahip olduklarını, bu nedenle değişen zaman-da, farklı insanlarca da zevkle okunabileceklerini kestirebiliriz.

Füruzan'ın yazdıklarında varolan tek ciddi sorun, çevirilerinde karşılaşılacak güç-lüklere.. "Dur efendi, muska börekleri bir çevirmelik kaldı. Hem çocukları da toparla-yayım." cümlelerini her dile çevirirsiniz ama Füruzan'ın bu deyişinin, dilimizin beylik deyişlerinden farklı olan havasını en değme çevirmen nasıl aktarır? Ya "Bu oğlan deli. Deli ki hem nasıl, yedi köye duyurulacak deli. Davullarla tellal edilecek deli. Tarlalar at sürmecesine, konaklar kervan durmacasına.."yı ne edersiniz, özellikle "tarlalar sürmecesine, konaklar, kervanlar durmamacasına tellal edilecek deli" olduğunu nasıl anlatırsınız başka dillerde ?

Globalleşen dünyada çok iyi bir yazarın arada yitmemesi, yani yüzyıl, yarım yüzyıl unutulup sonra yeniden keşfedilmesi gibi gereksiz aksaklıklara uğramaması için başka dil-lere de çevrilmesi ve iyi çevrilmesi gerekir. Ayrıca başkalarının ilgisi, her meslekte insanın ülkemizde daha çok ilgi görmesine de yol açıyor. Bu, iyi ve hatta çok iyi yazarlarımız için de geçerlidir.

Kültür açısından gelişmiş ülkelerde bu gibi sorunlar uzun süre sürüncemede kalmaz.

Sonuç:

Görüyoruz ki Füruzan sadece belli bir ülkenin belli bir tarihinde varolmuş insanlar özdeşleştikleri için önemsenecek bir yazar değildir; kalburüstü evrensel edebiyat ürünle-rinde aranılabilecek, varolduğunda rağbet edilecek özgün üslup özelliklerine de sahiptir ve bu nedenle bundan böyle tek satır yazmasa bile bu güne kadar yazdıklarıyla kalıcıdır ve önemlidir.

Selçuk Erez

Bu iki isimden birisi Füruzan'ın yeni tanışlarından, diğeri ise kadim ah-babı. Ertesi gün bu iki e-postadan söz ettiğimde Refik Algan için Füruzan "Öykücü, yenilerde şiir de yazdı" dedi.

Selçuk Erez'le bu kitap için çalıştığımız pastanede ara sıra da olsa karşılaştık-

yoruz. Fûruzan ondan sık sık söz ediyor ve "Benim sevgili dostum. İnsanlara yardım etmesi gerektiğinde bütün cömertliğiyle davranır. Haldun Taner'e duyduğu sevgi ve saygı, onun edebiyatına sürekliliğine gösterdiği dikkat ve çalışkanlık ayrıca doktor ve insan olarak birçok niteliğini de vurgulayan bir noktadır. Çok severim Selçuk'u" diyor...

Bugün, anne-kız ilişkilerini konuşmamızın hemen ertesi günü, "seçilmiş akrabalar" söz ederek devam edebiliriz" diye düşünüyorum. Fûruzan, çok sevdiği Sartre'ın değerlendirmesiyle başlıyor anlatmaya:

"Ben yine Sartre'ı anacağım. O akıllı sözleri olan bir yazar, felsefeci. 'Ben seçilmiş akrabalarla inanıyorum' der. Olağandışı, kanbağı dışı akrabaları edinebilme şansınızı açacak kapılar olabilir mi? Elbette olabiliyor. Deneyimleriniz, bilgileriniz, ilişkileriniz içinde öyle insanlar tanıyor sunuz ki onlar sizin için gerçek akrabalar oluyorlar. Başka türlü akrabalarım yok artık. Annemin ölümüne yakın günlerde *Redif'e Güzelleme*'yi oyunlaştırıyordum. Demin yukarıda değindiğim gibi sonraki yıllarda sanat çevrelerindeki dolaylı karşılaşmalarla, bilgi olarak da, insan olarak da iki yetkin kişiyle tanıştım. Sevim Çavdar'la eşi Tuncay Çavdar'dı onlar. Milano'dan döndüklerinden sonraki yıllarda. İtalya'da Tuncay, Milano Politeknik'te mimarlık eğitimini sürdürürken Brera Akademisi'nde tiyatro kostümü okuyan Sevim de çizim, sahne, kostüm tasarımları konusundaki gerçekten yüksek bir estetik anlayış, kapsamlı opera, tiyatro, sanat bilgisini daha da yoğunlaştıran çalışmalarını yapıyordu. Tuncay Çavdar, Türkiye'nin pek haberi olmasa da çapı dünyayı kucaklayabilen biri, sözcüğün tam anlamıyla gerçek bir entelektüeldir. Onlar Milano'da ayrıca Piccola Tiyatro'da Strehler'in çalışmalarına da katılmışlardı. Türkiye'ye döndüklerinde Sevim, operada Aydın Gün ve Azra Gün'le unutulmaz sahne çalışmaları yapıyordu. Onlarla tanıştığımda *Papirüs*'te bir iki öyküm çıkmıştı. Neredeyse bir edebiyat heveslisi gibi anlaşılabilir dim de. Ayrıca Sevim de Tuncay da yazdıklarını önemseyip doğru açıklamalar yapmışlardı bana. Genco Erkal'ın oyunlarındaki kostümler, dekorlar uzun yıllar Çavdarlar'ın elinden çıktı. Özellikle Tuncay'ın 1964'te Yıldız Kenter, Müşfik Kenter, Ayla Algan ve diğer oyuncularla sahneye koyduğu Üç Kuruşluk Opera unutulmazdır. Birkaç yıl birbirimizin uzağında kaldık. Bu ara benim kitaplarım yayımlanmaya başladı.

Sonra Berlin yılları... Sevim'in beni arayıp bulduğu gün yeniden kucaklaştık. Ben, Tuncay'a Redif'e müzikli oyun yapma fikrini açtığımda bunu yerinde buldu. 'Anti tiyatro bir çalışma yap' dedi. Kimi zaman onların yazın kiraladıkları Yeniköy'deki yalılarında, kimi zaman evde yazmaya başladım. Sahneler arasındaki geçişleri Tuncay'a sorduğumda alabildiğine süren konuşmalarıyla ufuk açıcı fikirlerini söylüyordu. Bildiği

konularda –öylesine geniştir ki onun akıl yürüteceği konular, sayamam bile– kim ne sorarsa sorsun üstelik cömertçe paylaşır. Çevremizde sık rastlamadığımız bir insan portresi bu.

Oyun, Ankara Devlet Tiyatrosu'nda repertuara alındı. İlk tasarladığımız Redife'yi Tuncay'ın sahneye koymasıydı. Hatta müziklerinin bestelenmesi için değerli müzik adamı, besteci Ruhi Ayangil'le ve eşiyile, Sevim ve Tuncay'ın evinde bir yemekte buluşuldu. Ruhi Ayangil öneriyi üstlendi. Kitapta bir bestesinin notaları da basılmaya devam etmekte. Ne yazık ki bu proje hâlâ gerçekleşme olanağı bulamadı. Ankara Devlet Tiyatrosu'nun havuz diye niteledikleri o yerinde 1980'lerden beri durmakta.

Sevim'i 8 Şubat 2006'da Teşvikiye Camii'nden annesinin yanına doğru sonsuza uğurlarken onun esprilerindeki ince dokundurmaları, üstüne basmadan yaptığı cömertlikleri bir bir düşündüm. Türk tiyatrosuna, operasına getirdiği önemli katkılarını. Ne garip? Ardından tek bir yazıyla Zeynep Oral önemine dikkat çekme vefasını gösterdi. Sonra da sessizlik...

O sıra annem hayattaydı. Birdenbire annem öldü. Belki böyle âni bir ölüm hayattan en iyi ayrılma biçimidir. Bir anda bitiyor. Derler ya kuşların ölüsünü bulamazsınız diye. Belki durum öyle olmuyorsa da kişi, bir kuş gibi sanki uçarak gidiyor. Söylediğim gibi onun ölümünden sonra nerdeyse hiç tanımadığım babama adamayı istediğim ilk oyunuma annemi de katmam gerekti. İkisinin oldu böylece. Ben, uzun bir ara 'dı' ekini hiç kullanamadım annem için. Severdi, yapardı, gelirdi'yi asla kullanamadım. Bu durum bir iki yıl kadar sürdü. Dört yıl kadar da Kadıköy'e geçemedim. Çünkü orası doğum yerim, benim hayatımdaki ana ocağımdı. Ona gideceğim zaman telefonda, 'Ne istiyorsun, ne yapayım sana?' diye sorardı. Eğer semizotu mevsimiyse bir o sorulmuyordu. Karacaahmet'te yatıyor şimdi. Arada uğruyorum yanına. O güzel selvilerin hüznünlü ülkesinde uyumakta...

Yaşandı, yaşadık. Annemi sevdim ben. İşte o kadar...

Onu düşündüğümde hayatındaki bilmediğim geçiş noktalarını algılamaya daha sarsıcı bir şekilde gereksinim duyuyorum. O bilmediklerim neydi, nasıldı, niçindi diye... Gururlu bir kadındı onu biliyorum. İşte paramız yok, şunu yapmadık demekten hoşlanmazdı. Görünür olan öyle olsa da bunu söze geçirmiyordu. Büyüdüğü ev, varlıklı bir ev, konakmış. Onların siyahi bir yardımcıları da varmış. Sonraki yıllarda onu da tanıdım. Bana yardımcı bile oldular. Annemdeki direnci sonradan biraz anladım sanıyorum. Annemin evinden ilk çıkışım bir güney ilinde çok varlıklı bir eve gidişim oldu. Annem, bu varlığın büyüklüğünden etkilendi. Çünkü sık sık yoksulluğun övünülecek bir şey olmadığını bilmek lazımdır derdi. Güney'de ağır geçen, yaralayan bir zaman yaşadım. Hayatımın bu en yoğun mutsuz dönemi oldu.

İstanbul, Maçka. Sevgili dostlarım Tuncay ve eşi Sevim Çavdar. Olağanüstü estetik bir özenle döşenmiş evlerinde. Sevim'in Kızılkaya Apartmanı'ndaki katlarında Aşlı için yaptığı doğumgünü toplantısını unutamam. Ancak, çok seveceen, gerçek bir teyzenin eksiksiz hazırlığı ile sunuldu küçücük kıza. Ve o gece bizi, anlattıklarıyla da çok güldürmüştü Sevim, zekânın esprisiz olmayacağını en iyi kanıtlarından biriydi.

Öylesine başka bir dönem de neredeyse anımsamıyorum. O dönem bitti....

Ana baba evinden kendi yuvasına gitti denir ya, benim salt ana evim oldu. Gerçek kendi evimin ilk oluşu İstanbul'da Rumeli Yakası'na taşınmamıdır. Ben o yıllardan beri de bu yakadayım. Yıllara vurursak 1960'lardan bu yana. Benim, Rumeli Yakası hayatım daha uzun. Kadıköy'ü elbette çok severim. Hep vurgulamaya çalışıyorum ben çocukluğumu sevdim, diye. Belki bu garip gelebilir insanlara. Nesini sevdi, kimi yoksunluklarını, parasızlığı mı diye... Çocukluktaki özgürlüğümü çok sevdim. Fenerbahçe'ye mahalleden bağırışa çağırışa gidişimizi çok sevdim. Fenerbahçe'de o yarıları aşıp ayaklarımızı suya sokma eylemi bizim için bayağı ciddi bir başarıydı. Çocukluğun, onca düşleriyle omuz omuzaysanız mutsuz olduğuna inanmıyorum ben. O düş gücünü ergenliğimde, yetişkinliğimde de taşıdığımdan olacak yürekli sayılabilecek hayat kararlarını da hızla verebildim. Çünkü çocuklara çok fazla şey gerekmiyor.

Ben şu saptamalarımın biliyorum. Çocuklara doğum günü yapıyor.

Arkadaşlarım ve ben bazen bu doğum günlerinde ne armağan alacağımızı – onun her şeyi vardır, acaba ne alsak? diye– birbirimize soruyoruz. Şimdi ben, başka çocukların o'su bu'su var mıydı, hiç düşünmemiştim sanırım. Benim o'yum bu'yum var mıydı? onu da bilmiyorum. Fakat çok sınırsız oyun alanlarım vardı. Bu sonsuz açılım oradan buradan satın alınacak gibi değildi. Yoksun, yoksulca sayılabilecek bir çocukluğun varsa anılmasının temelini özgürlükler güzelleştiriyor.

Kadıköy elbette o yıllar başkaydı. Kalamış'ta denize uzanan bir tahta iskele vardı. Koştüğümüzda, ki alttaki boşlukta sesler yankılanırdı, çocuklar bayılırlar çıkardıkları bu seslere. Büyükler de tüm gürültülere çok kızarlar. Oysa biz orada sırayla koşardık alttan deniz çarparak güm güm diye sanki öterdi. Şimdi hiçbir çocuğun böyle bir oyunu olduğunu sanmıyorum. O iskeleler kaldı mı ki? Denize uzanan, altında bağlı kayıkların nazlı nazlı sallandığı... Küçük balık sürülerinin hızla aktığı... Yatarsınız iskeleye uzanıp o balıklar sürü halinde altınızdı vız diye geçerler. Sırtüstü döndüğünüzde göğe bakarsınız. Balıkları andıran üçgen bir kuş sürüsü uçar. Bu izlediklerim inanın bana o kadar olağanüstü, büyümlü gelirdi ki... A, neler oluyor bu dünyada? diye şaşardım. Balıklar kuş olup yukarıda uçuyorlar. Çünkü onlarınki de bana aynı sürü düzeninde görünürdü.

İşte anneciğim bu dünyadan çekilmişti. Güzel şarkılar bilen o kadın. Güzel şarkılar bilirdi, sık söylemezdi, ama arada pes perdeden mırıldanırdı. Bu şarkıları söylediği yıllardaki bestelerin kiminin yaratıcısını sonradan öğrendim. Bir kadın bestekârınmış, onun adı Neveser Kökdeşmiş. Bir kitabımda kullanmak istiyorum. Annemin en sevdiği şarkı da Bir Bahar Akşamı Rastladım Size'ydi. Sözleri F. E. Baksı'nınmış... Sonradan öğrendim, gerçekten güzel bir şarkı. Ben de onu *Gecenin Öteki Yüzü*'nde filmin bir noktasına koydum. Selahattin Pınar'ındı bu şarkı da. Böylesi zamanlar parayla alınmaz kil..

Bir de yazın Kadıköy'de açık tramvaylar vardı. Onlar, birçok yöne giderlerdi. Fenerbahçe'ye, Suadiye'ye... Suadiye'ye kadar gitmek, tam açık noktaya oturmak... Fakat büyükler gelince, 'kalkın bakalım küçükler' diye büyüklere yer verdirilirdi. Ayakta durunca pencere yanı olmuyordu ki... Bütün güzellik pencere yanındaydı... Ve bu pencere tutkum bende öylesine yerleşmiş ki uçakta da hep pencere yanı isterim. Kesinlikle cam kenarı. Oysa insanların çoğu istemez orayı. Bir anlamda hareket olanağı kısıtlanır. Bir huyum daha var. Bu yaşta bile değişmedi. Hatta yerleşti. Ben, opera, tiyatro, sinema –her neyse o kadar altını çizmeyebiliriz– izlerken yer değiştiririm hep. Yok, burası iyi değil, şu açı daha iyi. Aslı, benimle çoğunluk bu etkinliklere gelmez. Geldiğinde de kesin yerini değiştirmez. Birdenbire oturduğumuz yerden diyorum ki bak Aslı oradaki yerin açısı daha güzel.

Nevizade Sokağı'nda. Aslı hiç beklenmedik anda çok iyi espri yapar. Sıkıntılı bir günümde "hadi anne seni içmeye götürüyüm" dedi. Ben de gülmeye başladım. "Niye gülüyorsun canım. Yazarlar içerler. Sen de alış artık" dedi. Ya sen ne içeceksin? diye sorunca "Coca Cola" diye yanıtladı.

'Anne, otur lütfen. Sahibi gelir seni kaldırır.' Gelmez, şimdi ben baktım... Oturduğum yeri beğenmiyorsam görüntüm kesintiye uğruyorsa olan dikkatimi yer kontrolüne veriyorum. Bu huyumun değişeceği de yok. Benim için görüş açısı çok önemli. Öyle bir noktada olacağım ki en küçük bir çizgi girmeyecek bakışıma.

Bir de sinemada film başlayınca çatır çatır paket açılmasından, içinden takur tukur bir şeylerin çıkarılıp yenmesinden rahatsız olurum. Çok çok sinirlenirim. Ben, filmi izlerken her zaman davrandığım gibi kendimi bütünüyle ona veririm. Bu yüzden yanımdakileri dönüp uyardığım çok olmuştur. Bir gün de Emek Sineması'nda, İstanbul Film Festivali'nde film izlerken bir festival seyircisinin de böyle gürültüler yapmasını hiç anlamadım. Üstelik, çok önemli bir yönetmenin filmiydi. Gene böyle haşır huşur bir kâğıt açıldı. Çatırtılarla bir şeyler çıkarıldı içinden. Ben de dayanamayıp bunu ya arada yiyin, ya sonra dedim. Bu kişi kim ise, beni daha da çok şaşırttı. Tanımadığım biriymi. 'Peki Füruzan Hanım' dedi. Hem kitaplar okuyor, hem sinemaya geliyor, hem de her şeyi haşırdatıyor! Çok mu açtı? Olabilir. Hışırdayan bir şey de alabilirdi!.."

Sözcükleri yelken yapıp Fûruzan'ın engin denizlerinde dolaşıyoruz... Birazdan arkadaşlarını, dostlarını anlatmaya devam edecek Fûruzan. Şimdi "Çok özgün bir edebiyatı var. Şen Saat onun edebiyatının beklediğim eşiği atladığını gösteren bir kitap. İroni ve hüznün bir arada ustalıklı verildiği bu kitabın yazarı benim de yeni dostlarımdan biri" dediği Murat Yalçın'ın yazısını okuyalım:

Fûruzan da "Bir Şenliktir"

Memet Fuat'ın "Orhan Kemal'in kahramanı olan kızlardan biri yazmaya başladı" sözünü tutarım. Çok şey söyleyen, katmanlı bir saptamadır.

Ferit Edgü'nün Sait Faik için söylediğini de tutar Fûruzan için söylerim: "Edebiyatımıza bir göktaşı gibi düşmüştür."

Bazı yazarlar düpedüz gökten düşerler. Masallardaki gibi. Çoğu düştüğü yerde yitip gider, çok azı koca bir çukur açar. Fûruzan gibi, başlıbaşına bir "olay" olur.

Bir bakarsanız o göktaşı çukuru büyük büyük de sızlıkl, rüzgârlı bir derin göl, göçmen kuşlara bir sığınak olur. Böylesi bir gölün içinde yüzenleri, üstünde uçanları, yanında gezenerleri anlatmak uzun sürer.

Okuyun görün kaç çeşit hayat yüzer dibinde, ne sesler yankır üstünde. Kimi sesler çok yakından, sanki içinizden, gelip kulağınızda patlar ama kaynağı anlaşılmaz. Uzayıp bulutlara ağan bir ılgılın bir çocuktan çıktığını kimse bilmez... O göl güneşi, ayı, bulutları, yağmuru, karı da biriktirir. Güneşli bir yaz ikindisinde uzaktan bir baksanız bembeyaz bulutların bir koyun sürüsü gibi üstünde yüzdüğünü görürsünüz. Öylesine duru, pürüzsüz yansıtır. Havayı bile... Geniş kanatlı bir kuşun kara gölgesinden kurtulmuş bir balığın gümüşü yansır da, gözünüze ayna tutulmuş olur. Bir süre kararır bakışınız.

Sevdiğim yazarları böyle doğanın bir köşesi yerine koyarak anlatmayı severim. Fûruzan'a, onun dünyasına yakışır ayrıca.

Fûruzan peşinde öyküler de gezdirir.

Öykü deyince durmalı. Her an öyküdür, bir. İkinci, her kokunun, her rengin, her dokunun, her bakışın, her sesin, her tadın apayrı zamanlara işlenmiş öyküleri vardır onda. Gözleriyle iştir, kulaklarıyla görür, elleriyle koklar. "Şimdi sırası değil", "Neyse", "Uzun hikâye..." diye anlatılamayanlar... onları anlatır işte.

(Başka nedir ki öykü?

Ne bileyim, şöyle şeyler:

Tokgözlülüğü, güngörmüşlüğüyle yoksulluğunu soylulaştırmış bir kadının yıkadığı çamaşırın kokusu ta uzaklardaki kimsesiz bir bahçede, kocamış bir ağacın en tepesinde kızaran elmaya siner. Çırpı bacaklı haşarı çocuk gözüne kestirip düşürecek tir o elmayı, dişleyecek tir köpürte köpürte... Kara önlüklü çocuğun çantasındaki kalemtıraştan salınan taze kurşunkalem kokusu karanlık suratlı seyyar satıcının camekânlı arabasındaki sabah poğaçalarının buğusunda heykelleşir... Daba neler!)

Yalnız kitaplar mı, sinemada da bilenmiştir Füzuzan.

Sinemada edebiyatı, edebiyatta sinemayı seçiverir. Ona bir öykü anlatmaya başlasanız film seridi olur. Her vaktin öyküsünü bilir, filmini de... Vaktini söyleyin, yeter.

Bütün güzellikleri, incelikleri, sevgileri yaşadıklarından, kitaplardan, filmlerden kucak kucak getirir.

Işıklar saçıp gider.

"Sinema bir şenliktir", Füzuzan da öyle.

Murat Yalçın

Söz, yine Füzuzan'da...

"Arkadaşlıklarım ve dostluklarım hayatımda 1970'lerin başında boy verdi. 60'ların sonuna doğru tanışmalarım olmuştu. Asıl büyük dostluk adımları bu yıllarda gelişti. Bir ara, çok sevgili Tulga'yla bir nedenden ötürü bir buçuk odalık büyük bir apartman katının ikiye bölünmüş olan küçük bölümünü birlikte tuttuk. Öyle gerekiyordu. Orada, birlikte yaşamaya başladık. Hem kirayı paylaşıyorduk, hem birçok sıkıntımızı... Sıkıntılarımız vardı ama hoş, neredeyse neşeli bir yanı da söz konusuydu o günlerin.

Geceleri işimiz bittiğinde –herkes gündüz boyunca ne yapacaksa yapıyordu– aynı mekândaydık. Küçük bir sandık odası benzeri girintiyi kendime yatak odası yapmıştım. Çünkü bir garip huyum vardır. Uyurken açıkta yatmam. Ne demekse o? Böyle kapalı, korunaklı bir yer olacak kesinlikle. O, ortak yaşadığımız orta boy odada yatıyordu...

Bizi bezik merakıdır aldı. Bıkamaz iki bezik oyuncusu olmuştuk. Ama nasıl iddialı oynuyoruz! Görülecek şey... Ciddi mi ciddiyiz... Para yoktu ama kim yenerse sinema paralarını o ödeyecek kavliyle sürüyordu oyun. Sevgili bir dostluktu bizimki. Yemek yapma işini sıraya koymuştuk. Ben, bir gün omlet yapayım dedim. Maydanozu çok sevdiğimden öylesine fazla maydanoz koydum ki yenecek gibi değildi. Omlet acılaştı. Tulga 'bunu bekletip turşu yapalım' demişti... Bir kere esprilerimiz vardı. Böyle dostluklar hiç kolay kurulmuyor. Ne yazık ki, Tulga'nın aramızdan erken ayrılmasıyla çabuk bitti...

1974'te Paris yakınlarındaki uçak kazasında kaybettğim arkadaşım Tulga garip bir yoğunlukla uçaktan, uçmaktan çok korkardı. Öyle tuhaf ki ben o yıllar Ankara'ya, Bilgi Yayınevi'ne sık gidip geliyordum. Tulga, her yolculuk öncesi bana uçuş saatimi sorardı. Başlarda fark etmediğimden ben de işte bilmem kaç uçağıyla derdim. Sonra birden düşündüm neden yola çıktığım uçağın tam saatini bilmek istiyor? Sonra onu atlatmaya başladım... Bunu bilerek yapmadım. Arada muzırlık olsun diye garip şeyler yaparım ben.

Sonra, onun hayatında beklenmedik ağır, çok acı bir olay oldu. İkinci bebeği yeni doğmuştu, ilk oğlu Yunus küçücükü beklenmedik bir kazaya uğ-

radı. Bir gözünü yitirdi. Olaya Doktor Demir Başar baktı. İngiltere'ye raporlarla gönderildi. Evde olan bir kazaydı. Gözüne tornavida çarpmıştı. İkinci oğluna Nâzım adını verdik hep beraber iki büyük şairin adını taşıyanlar birbirlerini kıskanmasınlar diye... Böyle çok sıcak konuşmalarımız olurdu arkadaşlarla aramızda. Candan sevdiğim biriydi Tulga gerçekten. Kendi ağırlığını çevresine hiç duyumsatmayan bir insandı. Böyle bir yapıya sahip birine çok ender rastlanır. Tulga, öyle biriydi.

Ona, bak Tulga, Demir Bey baktı tanısını İngiltere Kraliyet Göz Akademisi'ne yolladı. Ordan haberleri aldık. Dediler ki İngiliz doktorlar 'Meslekdaşımız Doktor Demir Başar'ın tanısı çok doğru ve yerindedir. Bebeği Londra'ya getirmeniz gereksiz. Doktorunuz Başar'ın önlemlerinden başkasını biz de yapamayız. Doktor Demir Başar'ın önerisi yapılabilir ancak. Gözün bütün bağları harap olmuş. Büyüme çağına ona bir takma göz yapılır. Hiç fark edilmez' dediler, gitme dedim... Fakat analık garip, yoğun bir şey. Tutturdu Yunus'u Londra'ya götüreceğim diye. Buradan randevular alındı. O gün kalktı Londra'ya uçacak. Onu uğurlamaya gitmedim. Son âna kadar gitmemesi gerektiğine inandırmaya çabaladım. Ne garip bir durum!

Aynı gün biz üç beş kişi evlerimize dönüyoruz. Tarlabası daha yıkılmıştı. Orada yürüyorduk. Hatta anımsıyorum Pepino di Capri'nin bir şarkısı çalışıyordu bir plakçada. O günden öylesine garip ayrıntılar biriktirmişim ki belleğimde... Köşede kahveler vardı. Cafe değil, bildiğimiz kahve. İşlerinden birinde bir televizyonun yansımaları görünüyordu. Televizyondaki THY uçağının Paris yakınlarında ormanda düştüğünü, yolculardan kimse kurtulamadığını dışarıdan duymadım. Ben, uçağın uçuş saatini de bilmiyordum. Fakat Tulga gitti diye düşündüm. Kardeşim gitti. O saati, güneşin kızıl bir lodosla batışını, o anları hiç unutmuyorum. Hâlâ o gülüşüyle belirir gözümde.

Aslı'yla birlikte, evlendikten sonra onun evine giderdik. Aslı çok severdi Tulga Abla diye onu. Çocuk ya her şeyi karıştırıyor boyuna. Ben de elleme deyip dururdum. Dinleyen kim! Tuvalet masasına gidip hepsini aşağıya indirirdi. 'Rahat bırak Fûruzan çocuğu' derdi. 'Komiğine gidiyor gördükleri, buldukları. Ne işe bile yaradığını anlamıyor ki.' Durmaksızın sorular soruyor bize. 'Bu ne?' Biz konuşuyoruz yine geliyor. 'Bu ne? Bu kalem resim kalemi mi?' Hayır... Konuşma yürümüyor. Çocuğa kadın milletin kullandığı ayrıntılı nesneleri anlatana kadar akşamı ediyorduk.

Tulga'yla daha ev tutmamışken bir yaz bitimi tatile gitmeye karar verdik iki arkadaş. Ucuz neresi olabilir? Sorduk, soruşturduk Marmara Ereğlisi dediler. Orada bir köy evinde pansiyon kalacaktık. Alçakgönüllü bir tatil planı. Çünkü elimizdekine bütçe bile denemezdi. Günlük harcamalarımızı tatile çevirecektik. Önemli değildi bizim için ucuz tatil yapıyor olmamız. Öylesine

Aslı ve çok sevdiği Tulga Abı'sı. Hiçbirimiz onun kısa bir süre sonra aramızdan ayrılacağını düşünemzeddik.

eğleniyorduk ki birlikte... Arkadaşlara planımızdan söz ettik. Onlar da 'Arif Erkin orada yedek subaylığını yapıyor. Size göz kulak olsun' dediler. 'Böyle iki kız gidiyorsunuz.' Dağ başına gitmiyoruz ya dedik. 'Siz gözükara tiplersiniz. Sonuçta gene de bir köy orası.' Yok, köy gibi... Böyle komik konuşmalar geçti aramızda. Onlar Arif Erkin'e telefon etmişler. 'Füruzan'la Tulga geliyorlar' diye. 'Denize menize girecekler sen bir bakınır ol.'

Biz gittik. Köy evinden hoşnut kaldık. *Evsahipleri* bir yanda kalıyor, biz bir yanda. Bir baktık akşamında Arif üstünde subayların manevra giysisiyle geldi. Arkasında da bir er. Sesi de gürdür. Tumturaklı bir 'Hooşgeldiniz' dedi. Köylü kadın saygıyla ona 'Yüzbaşım' dedi. Yüzbaşı falan değil, yedeksubaydan yüzbaşı mı olur! 'Yüzbaşım bir şey mi oldu?' diye sordu kadını. 'Hayır, onlar benim akrabalarımıdır' dedi. 'Kızlara gereken özeni gösterin' diye devam edince kadın 'Aman efendim tabii ki bizim de kardeşlerimizdiler' dedi. 'Nerede denize gireceksiniz?' diye sordu. Bir tek plajı vardı zaten. Plajımsı bir yer. Biz oradan gireceğiz dedik -ay ne kadar esprili bir adamdır Arif Erkin- 'Fazla açılmayan denizde ha' dedi. 'Çünkü Nurten'le Günay sizi bana emanet ettiler'. Tulga da 'Allah Allah yahu biz çocuk muyuz?' dedi.

Biz, ertesi sabah o plajdaydık. Bizden başka denize giren kimse yoktu. Yani mevsim mi değildi, gelmiyorlar mıydı? Onu çok bilemiyorum. Ama yaz-

dı. O plajın önünden geçerek ana yola bağlanan bir yol vardı. Orası da ilk kez asfalt yapılıyordu gittiğimizde. Mıcırları yeni dökülmüştü, sonra gelip geçecekti silindir. Bir baktım silindirin üstünde adam neredeyse boyuna aynı noktayı asfaltlıyor bizim denize girdiğimiz... Dikkat ettik Tulga'yla. Birkaç metrelik yol niye bitmiyor ki diye eğleniyorduk. Bir gün Arif geldi. Tabii yine aynı giyimleriyle. 'Buraya dökülen asfalt yıllar yılı bozulmayacak! Bunu iyi bilin' dedi. O tatilde kumsaldan taşlar, kabuklar topladık. Tatilimizle oraya sağladığımız sağlam yol, döndüğümüzde aramızda gülüşerek sık sık konuşuldu.

İşte sevgili Tulga da benim ilk öykülerimi temize çekenlerdendir. 'Göreceksin' derdi. 'Öbürleri benim kadar hızlı, iyi temize çekemezler. Ben on parmak yazarım.' Su Ustası Miraç'ı yazarken bir an durup bana uzun uzun bakmıştı. Ne o beğenmedin mi? dediğimde yanıtı 'Dalga mı geçiyorsun sen benimle. Ne yazdığının farkında değil misin yoksa?' olmuştu. Bir süre sessiz kalmıştık ikimiz de. O 'Haydi başlayalım' diyene dek. Onun kaybı tabii kötü oldu... Çok kötü oldu... Yani şimdi buralarda olacaktı, yok.

O yıllar bizler kelebekler gibi yaşıyorduk diyebilirim. Çünkü 1961 Anayasası çoktan kabul edilmişti. Biz, üstelik 1968'in coşkusu içindeydik. Baez'lerin, Dylan'ların, Beatles'ların şarkıları çevremizi sarıyordu. Türkiye'de o Anayasayı kaldıramayanlar çoğunluktaydı ne yazık ki. Çünkü asıl ağırlıklı sosyal tartışmalar o yıllarda yapıldı. Gündeme geldi. Bir başıbozukluk, bilinçsiz kalabalık yıllar henüz İstanbul'da kol gezmüyordu.

Arkadaşlarımdan mesela Güneş Buharalı İstanbul TRT Radyosu'ndaydı, Nursel Duruel de... Güneş, çok titiz bir televizyon yapımcısı oldu sonraki yıllarda. Mete Buharalı'nın eşiydi. Mete Diyarbakırlıydı. Antepliler gibi Diyarbakırlılar da konuk ağırlamayı içtenlikle seviyorlardı. Mete de burada televizyondaydı. Antepliler de Diyarbakırlılar da konuklarıyla birlikte olmanın tadını çok iyi çıkaran insanlardır. Kendilerine özgü ince bir sofrada adapları vardı. Bilindiği gibi Antep çok entelektüel yetiştirmiş bir kent. Ülku Tamer gibi Onat Kutlar da kendisini âdeta Antepli biri diye düşünüyordu.

Bazı kentler Türkiye'nin çok özel kentleri oluyor. Mete'de yaşama sevinci çok ağır basardı. Güneşler'de otururken Mete Buharalı işini erken bitirmişse çıkar gelir, yazsa, hava güzelse 'Ne oturuyorsunuz burada? Allah Allah! Haydi toparlanın bir saat sonra bir tane dilenci vapuru kalkıyor. Biniyor muyuz hep beraber?' Biniyoruz. Heyecanlanırdık. Güneşçiğim çok naziktir 'Hemen şimdi mi Mete?' deyince 'E ne zaman?' diye sorardı. Bize yaptırdığı bu beklenmedik vapurlu Boğaz gezileri için hepimiz ona çok şey borçluyuz. Boğaz'daki bütün önemli yalıları, iskeleleri büyük bir keyifle eksiksiz anlattı. Gerçek bir mihmandar gibi değil, gerçek bir İstanbullu gibi. Mete böylesine canlı bir adamdı. Ne yazık, kalpten erken öldü. Güneş de belki öyleydi. Onu tam bilemiyorum. Mete'yle yaptığı uzun evlilikte Anteplilik geçmiş.

Gaziantep. Onat Kutlar'ı anma gününde Filiz Kutlar, Fûruzan, Neslihan Tamer, Samiye Öz, Celal Doğan, Ülkü Tamer (soldan).

Güneş hâlâ arada bizi –Nursel, Sezi'yle Kanat, Melek, ben– yemeğe çağırır. Tek kişi asla çağırmaz. Onun masası bir ziyafet sofrası gibidir. Güneş, yememiz için ısrar etmez, ama yenilmediği zaman güzel yüzüne hafif bir gölge düşer. Görüyorsunuz arkadaşlıkta şanslı oldum diyebilirim.

Tulga'nın çalıştığı yerde, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nda çalışan, onun bir üstü sayılan Ayşe'yle de, değerli Nurten Tuç'la da –bir öykümü Tokat Bir Bağ İçinde'yi ona adadım– sonraki yıllar, Tulga aracılığıyla tanıştım. Böylece arkadaş çevrem genişliyordu. Bugün belki yadırganacak bir şey ama o yılların getirdiği –60'ların sonu, 70'lerin başı– arkadaşlıklar daha kardeşçeydi. Kimi geceleri Site Sineması'na gidip gülere konuşarak 23.30'da caddelerde en küçük bir güvensizlik duymayarak eve dönüyorduk. Böyle bir hava içinde yaşarken bu arkadaşlık çemberim genişledi. Ben, yazılarımı adamakta çok zorlanan biriyim. Yoksa birçok arkadaşımı sevdim. Ama onlara da bir anlamda manevi bir yük taşıtmak gibi de geliyor bana. Salt kendimi düşünmü-

yorum bu konuda. Onlarda Fûruzan bir öyküsünü bize adadı diye bir beklenti doğmasın. Bu kitapta da dostlarımı yeniden selamlama olanağını buldum. Nurten'in arkadaşlarıyla daha da genişliyordu çevrem.

Genç Oyuncular vardı Mehmet Akan, Arif Erkin ve arkadaşları. Nurten'le Günay'ın evinde toplanırdık. Nurten de İ. Günay Akarsu'yla evliydi. Çoğu İstanbul Teknik Üniversitesi'ndendi. Toplandığımız geceler çoğunluk sessiz film oyunu oynamaya başlardık. Nasıl coşarak oynadığımızı anlatamam. İkiye bölünüyorduk ve takımlar arasında bir çekişmedir başlıyordu. Benim bulunduğum takım genellikle kazanıyordu. Film adları tutuluyordu. Sonra genişlettik işi kitapları koyduk. Hafif hileler yaptığım da oluyordu. Bir keresinde *Sicill-i Kavânin*'i tuttum, oyundan da atıldım. 'Olmaz öyle şey. Nerdeyse özel adlara girer tuttuğun. Çünkü kimse de anlatamaz' dediler. Sonra da 'Sen bu gece oynamayacaksın.' Üzüldüm. Oyunun dışında kalmayı, bir de oyunun heyecanını düşünün. Bunlar sıcak dayanışma, sevgi dolu zamanlardı.

Bir de aramızda şöyle şeyler de vardı severek anımsıyorum: Kim ne kadar neyi biliyor? Herkes sol literatürü, tiyatroyu, özellikle Nâzım Hikmet'i seviyor. Nerdeyse ben şunu da bilirim, bunu da bilirimler eğlenceli açıklamalarla ortaya dökülüyordu. Bir gün daha çok şey bildiğimi göstermek için Sartre'dan bir kitap tuttum. Özel ad kesinlikle olmazdı. Mesela *Altona Mahkûmları...* Altona bir kenttir. Bulantı'yı tuttum. İki dakikada bildiler. Düşünüp yok böyle bilgi satmaktan vazgeç, dön geriye dedim kendime. Cevat Şakir'in Aganta Burina Burinata'sını sordum. Kesin anlatamazlardı. Olay da çıkaramazlardı. Gemicilik deyimiydi sorduğum. Özel değildi. Fakat yoğun bir tartışma yaşandı gecenin bir saatine kadar. Deyimleri de kullanabilir miyiz sorusu çıktı ortaya. Evet, kullanırız. Siz de kullanın dedim. Siz, bu sözcüklerin ne anlama geldiğini bilmiyorsunuz, bilseniz anlatırdınız. Başladım ukalalığa: Gemilerde, özellikle yelkenlilerde çok kullanılan sözcükler bunlar...

O yıllarımı yüksek eğitimini sürdürmekte olan bir öğrenciymişim gibi anımsıyorum. Bir saatten sonra Genç Oyuncular'dan Arif Erkin'le Mehmet Akan –ne yazık ki Mehmet Akan'ı yakınlarda kaybettik– 'Kanto söyleyeceğiz. Oturun yerlerinize, alkışlar gelsin' derlerdi. Kantolar söylerlerdi. Arif Erkin, mimardır, müzikçidir. Biliyorsunuz Anteplidir. Mehmet Akan'ın da folklor ve Anadolu bilgisi vardı. O, Bilecikli'ydi. Onu kızdırmak için sizin ordaki akrepler nasıl? diye sorardık. 'İyi bizim akrepler yalnız İstanbullular'ı sokarlar' derdi. 'Bizi sokmazlar.'

Beril Eyüboğlu'na tam burada özel bir başlık açmalıyım. Yaşanan arkadaşlıkların sıcaklığına güzel bir örnek vermek istiyorum.

Berlin'e gitmek üzereyken Nurten'in İşçi Partisi'nden arkadaşlarıyla tanıştım. Bunlardan biri Beril Eyüboğlu'ydü. Partide çalışıyorlardı. Behice Boran'ı çok seviyorlardı, çok sayıyorlardı. Bir gün, Behice Boran'la beni tanıştırdılar.

Şişli Samanyolu Sokağı'na ilk yerleştiğim günler...

Gerçekten etkilendim. Başka türlü güçlü bir kimlik karşımda duruyordu. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün bizim ve dünya tarihindeki değerini yalın fakat yine de vurgusu etkili sözcüklerle çok güzel anlatmıştı.

Ben, hangi dünyanın içinde olmayı seçtimse o dünyanın vicdanlı, yurtsever, sağlam kişileri oldu çevremde. Bu insanlar, bu ülkenin yoksul ve paylaşımın dışına itilmiş, görmezden gelinen insanları için gerçekten hem sorumluluk, hem acı, hem merhamet duyuyorlardı. Temel ilkelere siyasi tartışmalar olsa da, metot tartışmaları olsa da ana temel sürekli buydu. Çocuklara fırsat eşitliği, paylaşımında eşitlik, her bireyin yeteneği doğrultusunda ilerlemesi konuşulur, tartışılırdı.

Anlatmışım, Berlin'den döndüğümde başta Mecidiyeköy, Ortaklar Caddesi'nde bir kat kiraladım. Bodrum katındaydı yerleştiğim daire. Türkiye, 1980'lerden başlayan bir hızlı enflasyon dönemine girdi. Sonra, katın sahibi hanım gelip 'Ev bana lazım, acaba çıkabilir misiniz?' diye sordu. Elbette dedim fakat bana bir süre verin. İşte bilmem şu güne kadar olabilir. Nurten'le, Ayşe'yle, Beril'le bu taşınma işini konuştum. Doktor Minu İnkaya'nın bir aile apartmanları vardı Samanyolu Sokağı'nda.

Bu adreslerim çok hoştur, neredeyse ana noktam değişmiyor hiç: Şişli. Biri Mecidiyeköy Fulya Mahallesi Ortaklar Caddesi. Ondan sonrası Şişli... Sürekli Şişli'de... O, 'Bizim binada bir kat boşaldı. Sembolik bir kirayla' ki bunu ödemekte zorlanmayacaktım, 'Oraya geçebilirsin' dedi.

İş yeniden taşınmaya gelince taşıyıcıların istediği bana çok yüklü geldi Samanyolu'na. Engin Ayça, Gülsen Tuncer'in bir arkadaşları vardı. 'Birlikte' dediler 'Kırılacakları arkadaşımızın arabasıyla taşırız. Sonra da kamyonet kiralarız. Kalanı onunla taşırız.' Onlar, o Samanyolu'na taşınmamda da, daha sonra annemi kaybettiğim yıl da, büyük dayanışma, dostluk gösterdiler. Unutamam. İnsan, iyilikleri de, kötülükleri de doğru algılasa kendi dengesini de sağlamlaştırabiliyor.

Samanyolu Sokağı'ndaki apartmanın üçüncü katına yerleştim bu kez de. Güzel bir yapıydı. 1940'ların ortasında yapılmıştı sanırım. Yüksek bir bina değildi, ama ana kapıdan girildiğinde merdivenlerin uyumu, tırabzanlar, kat kapılarının güzelliği... Yer karoları desenliydi. Pembe-gri renkteydiler. Orası da küçük bir kattı, fakat sevmiştim. Birkaç yıl sonra Minu, 'Burası yıkılacak' dedi. 'Aile böyle bir karar almış. Bir işhanı yapılacak Füzüan.' Zaten o sıralar Samanyolu Sokağı'nda kişilerin oturma noktaları bitmekteydi. Sonunda işhanlarıyla doldu. Yeni bir yer bulmak gerekiyordu.

O yıllar elektrik, telefon, su faturalarım giderek kabarmıştı. Beni aldı mı bir düşünce! Şimdi elbette çıkacağım, fakat nasıl yer bulacağım?

Bir gün Beril geldi 'Biz, Üner'le düşündük. Şişli'de bir binamız var. Oradaki boşalan kata taşınabilirsin' dedi. Ya kirası diye sordum 'Yok yok' dedi.

‘Biz, Üner’le karar verdik. Onu sana... Sen oturacaksın, yerleşeceksin işte...’ Öylesine bir kadın ki biz onu sana verdik diyemiyordu. Gülerек ‘Yalnız’ dedi ‘Tapu masrafları sana kalıyor.’ Şakalaşıyordur herhalde benimle diye düşündüm. Önerisine ilkten inanamadım. Epey bir süre geçti aramızda. Çünkü, belki bunu daha önceki konuşmada da söylemişimdir, insanlar sevgi dolu, manevi şeylerini birbirleri için kolayca harcıyorlar. Sakınılanlar salt maddi şeyler. Şişli’deki kadın öyküsünü bir iki kişiye anlattığımda inanmayan kuşku bakışlarla beni dinlediklerini gördüm. ‘Ne? Hiçbir karşılık beklemeden ha! Haydi canım!’ diyordu o bakışlar. Beril’le bu konuşma sürerken çağrışımaların atlamalarıyla neler neler gelmiyordu ki aklıma?

Ben, Marmaris’i çok sevmiştim. Birkaç kez oraya İzmir üzerinden arabayla gitmiştik. Hele İçmeler Köyü, Turunç... Marmaris’in koyları beni büyülemişti. *Parasız Yatılı, Kuşatma, Benim Sinemalarım* art arda basılıp dururken İçmeler Köyü’nden bir yer alma hevesine kaptırmıştım kendimi. Yüz elli metrekarelik bir yere ucu ucuna yetiyordu param. Oranın yerlileri şaka yollu ‘Daha fazla al. Bu kadar yere soğan bile ekilmez’ diyorlardı. Sonunda, o eksik olan miktarı yakınımından istemiştim. Bu akıllı da bana gazeteci Hasan Yılmaer’in eşi Naime Yılmaer vermişti. ‘Az bir açığın kaldı. Haydi onu da iste de al şurayı’ demişti.

Bende bir heves... Hemen Nurten’in kardeşi mimar Mehmet Tuç’a haberler salındı. Buluştuk. Bayram’da yeni ayakkabılarını başucuna koyan bir çocuk gibi onun yaptığı ev maketini sevinçle, teşekkürlerle aldım. Küçüktü yerim. İmar planına göre kırk metrekarelik bir şey yapılabilecekti. Gerisi bahçe... Beni asıl coşturansa bir bahçemin olacağı düşüncesiydi. Mehmet’in tasarımı iki katlıydı. Çok güzeldi. Öyle bir şey sonuçta gerçekleşemedi. İçmeler de söylendiğine göre beş yıldızlı otellerin kapladığı bir bölge olmuş. Ben, Marmaris’in o yollarını çok sevmiştim, çok da hayaller kurmuştum. Olsun, hayal kurmak ayrıca güzeldir.

Sıra Şişli’deki evin tapu işlerine geldi. Ödeyecek durumum yoktu o günlerde. Ama sevgili dostlarım Mina Tansel ve eşi Ülkün Tansel... Ülkün şu anda Ankara’dadır ve Oğuz Tansel’in oğludur. Mina İstanbul’a gelmişti. TRT’nin dış yayınlarında çalışıyordu o yıllar, yeni ayrıldı. 1979’da bir program için benimle konuşmaya geldiğinde tanışmıştım. Mina’nın ailesi olağanüstü ilginçtir. Onlar, Sovyetler döneminde önce Paris’e geçip sonra Türkiye’ye gelmiş bir ailedir. Annesi Fatma Hanım hâlâ iyi Rusça bilir. Ben, Mina’ya dedim ki böyleyken böyle. Mina ‘Ödeme filan konuşmayalım. Sen tapu işini çöz önce’ dedi.

Şu anda Şişli’de oturduğum daireyi Üner ve Beril Eyüboğlu bana armağan ettiler. Yıllardır da bu konuda hiçbir açıklama yapmadılar. Kimseye, bana bile en küçük bir esintisi gelmedi bu konunun. Şu an düşünüyorum ki Virginia Woolf’un *Kendine Ait Bir Oda* kitabında söz ettiği özgürlük noktasından daha ağır bir durum yaşayabiliyordum: Kendine ait bir evi olmamak... Beril ve Üner

Eyüboğlu'nun bu büyük cömertlikleri hayatımda maddi bir denge unsuru yarattı. Fakat manevi tarafı çok daha heyecan vericiydi. Çünkü insanlar mal ve para meselesi gelince umulmadık bir değişikliğe uğruyorlar. Kendimle ilgili neredeyse gülünç bir açıklama yapmak zorundayım: Parasızlık, her zaman söz konusu olsa da, karar alma aşamasında bir konu olmaktan çıkıveriyordu. Her ikisi de o konuda hiçbir şey konuşmadılar. Ve bu insanca yapılan armağana, yaklaşıma inanmayanları haklı sayalım mı?! Yazmakta olduğum romanımı bitirdiğimde onu Üner'e ve Beril'e adamak istiyorum. Her ikisi de bu kattan kimseye söz bile etmediler, katıyyen. Bunu sizler ancak şimdi benden öğreniyorsunuz. Belki onlar, bu açıklamaya bile üzüleceklerdir. Bu insanların benim yaşama biçimime, dünyayla ilişkiye, yazdıklarına duydukları sevgiden ötürü bana bu yapılmıştır. Ayrıca hayatlarında kim bilir daha ne cömertlikler var? Çok kıymetli bir sanatçıya da, Ruhi Su'ya da sevgiyle ve saygıyla kanat açmış insanlardır...

Hayatımda ilk gençliğimde edinemediğim 60'larda, 70'lerde oluşan dostluklarım, önceleri uzun süren bir eğitim hayatım olmadığından edinemediğim arkadaşlıkların çok ötesindedir. Bu dostluklar sık sık görüşülme de sürdü. Çünkü, her iki taraf da birbirini sevmeyi, korumayı bildi. Bütün bu dostluklar içinde belki de şunun altını önemle çizmem gerekir: Benim, bütün bu yakınlarıma ne yazık ki maddi olarak hiçbir katkı olamadı diyebilirim. İsterdim olmasını. Öylesine candan arzu ettim ki... Çünkü ben, armağan vermeyi çok severim. Herhangi bir şeyi sevdiğim birine vermek isterim. Doğu Berlin'e gittiğimde Berliner Ensemble'da Brecht'in oyunlarını gördüm. Oradan ilginç programlar aldım. Ünlü mavi soğanlı Alman yemek takımlarını da. Batı'daki bursum iyiydi. Onları Sevim'e armağan ettim. Berliner Ensemble'ın programlarını, afişlerini de Tuncay'a verdim. Çünkü Sevim'le o Milano'dayken Doğu Berlin'e geçip Brecht'leri izlemişler. Mutlu oldum küçük armağanları verebildiğim için. Onların dostluklarında benim gördüğümün karşılığı elbette değildi bunlar. Fakat onlara olan sevgimin küçük sunumlarıydı. Herhalde beni çok sevdiler. Çünkü başkasına istese de hiçbir cömertlik gösteremeyen, maddi varlığı pek olmayan birini sevmek için.. çok gelişmiş insanlar olmanın gerektiğini de onların kişilikleri sayesinde tanıdım. Beril'e, Minu'ya bir iki uzunçalar getirebildim. Dünya görüşleri sağlam insanlardır onlar. Nurten Tuç bir ara uzun süre Sağmalcılar'da kaldı. Yakalandı, tutuklandı. O yıllar ağır, üzücü, yıpratıcı yıllardı... Nurten, 12 Mart yaklaşmaktayken *Gül Mevsimidir'i* temize çekiyordu. Benim ünlü temize çekme emeğinin kişilerinden biridir o da.

Yaşadığım bu uzun soluklu dostlukların yanında daha sonra edebiyat çevresine katılacağım bir dönem de olacaktı.. Çocukluğumdaki sonsuz meraklarımın taşıdığı soruların yanıtlarını bildiklerine inandığım yüksek okumuş yazmışların, sanatçıların bilgeliklerine tanık olacaktım. Neredeyse onlardan biri olmaktaydım. Ramak kalmıştı...

Alanya. George Mc Gee Evi. Mc Gee bu evi satın aldıktan sonra vakıf yaparak Georgetown Üniversitesi öğrencilerinin yaz dönemlerinde Akdeniz çalışmaları yapmaları için geldikleri bir nokta oluşturdu. Boş olduğu zamanlarda da Türkiye'den edebiyatçıları ve sanatçıları onların istediği dönem içinde konuk ediyor. Olağanüstü güzel bir Alanya evi. Korunmuş. Oradan Alanya'yı kuşbakışı izlemek çok etkili. Ben de *Sevda Dolu Bir Yaz*'ın çalışmalarını yapıyordum.

Katıldım, pek uzun kalamadım açıkçası.

Yarısından çoğu bu yeni gelenin zayıf yanını aradı. Mektuplarla açıklama yollayanlar, –Erdal dostuma uzaklardan selam olsun– bilmedikleri birinin hayatını dedikodular çoğaltarak konuşanlar, küçümseyen eleştiriler beni ilkten şaşırttı. Sonra ilgisizleştim. O yandan, –artık o yandı orası– gelen bu davranışların çözümlenecek yönü yoktu doğrusu. Önemi de yoktu. Bütün küçümsemeler uydurma kanıtlar taşıyorlardı, ama benim için tümü soyutlaşmışlardı.

Özellikle 1970'lerle birlikte oluşan yetenekli, duyarlı, insanlık katsayıları yüksek arkadaşlarımla arasında edebiyatçıları da vardı. Ben de farkı anlamıştım. Fark şuydu: Kolayca harcadığımız, böylece içeriğinden indirgediğimiz, sevgi, dostluk sözcükleri aramızdaki güçlü yerini almıştı. Bizler sevmeyi biliyorduk. İlk yıllarda Selim'i (İleri) tanıdım. Bilgi'de aynı zamanda çıktı kitaplarımız. 1971'de Tomris Uyar'ın *İpek ve Bakır*'ı, Selim'in *Pastırma Yazı*, benim *Parasız Yatılı* çıktı. Selim İleri bir edebiyat metnini ele aldığında çok oyumlulu bir bakışla yaklaşır. Donanımlı bir yazar ve edebiyatçıdır. Yargılarını dürüstçe koyar ortaya. Güzel olanı kendini tutamayıp söyleyendir Selim. Ba-

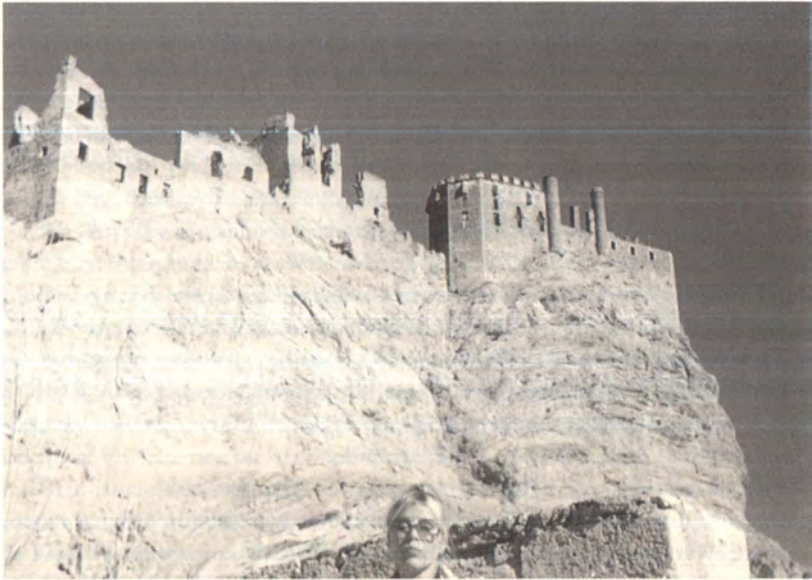
kın ne yadırgatıcı bir sözcük kullanıyorum: Kendini tutmak... Ne demekse o. Çünkü genel tutum sanatlarda karşı yanda başarılı olmuş olanı görmemek... Bir şey beğenildiğinde kendini tutmayı yeğliyor çoğunluk. Hatta oralı olmamak genellikle en yeğlenen tutum oluyor. Öylesi yaklaşımlar küskünlük yaratmaz bende. Çünkü ben, yazı dünyamla uğraşıyorum. Beğenilir ya da beğenilmez. Her şey olabilir.

Daha sonra yeni bir arkadaşlık başladı benim için Can Yayınları'na geçtiğimde. Samiye'yi anmak isterim. Samiye Öz ve Erdal. Erdal'ın yolculuklardaki dostluğu unutulmazdır. Çünkü birçok kez birlikte imza günlerine gittik. Derken 1989'da Diyarbakır'da ilk kez Devlet Tiyatrosu açılıyordu. Bu tiyatronun açılışı için birtakım etkinlikler yapılmaktaydı. Bu etkinliklerde imza günleri de vardı. Perde ilk kez açılacaktı. Tiyatrodan birçok kişi bulunuyordu orada. Bu arada milletvekili Hikmet Çetin de. O çağrıya Samiye de bizimle geldi. O gecelerde bir sürü masalar kuruldu. Bir kere bu sofralarda kesinlikle müzik yapılmıyordu. Beni en çok etkileyen bu oldu. En iyi ud, en iyi tambur çalanlar çağrılıyordu. O yörenin şarkıları söyleniyordu. Diyarbakır'ın da ilginç bir yanı var, aynı durumu Antep'te de gördüm: Türk musikisini de çok iyi biliyorlar, hatasız okuyorlardı, yalnız türkülerini değil...

Gecelerden sonra bizim imza günleri de bitti. Biz Samiye ile baş başa verip hemen dönmeyelim dedik. Buraya kadar geldik Van'a kadar gidelim. Erdal'a da biz dönmeyeceğiz, uçak dönüş biletini açığa alacağız. Buradan Van'a kadar gideceğiz dedik. Erdal 'Peki gidin bakalım' dedi. Güneydoğu'da savaşın olduğu zamanlar. Doğrusu aklımıza bir tehlike falan gelmedi. Biz ikimiz halkın bindiği yuvarlak burunlu bir otobüse bindik. Gayet şen bir sohbet sürdürerek yola çıktık. Bir önümüzdeki sırada iki er oturuyordu. Benim sorunun yine uç verince, hiçbir figür bozmayacaktı görüş alanımı ya...

Samiye'ye ne yapsak? diye sordum. Ben söyleyeceğim. Doğrulup kusura bakmayın acaba biz sizin yerinize geçebilir miyiz? Buraları ilk kez görüyoruz da dedim. 'Olur bacım' dediler. Biz de öne oturduk. Gördüğümüz her şey bizim için çok etkileyiciydi. Van'a geldik. Van'da -Erdal tanıyordu, oraya haber vermiş- SHP'nin il başkanı sahip çıktı gelip bize. Dedik ki biz Van Gölü kıyısındaki otelde yer bulamadık. Genel seçimler vardı. Bütün siyasiler kendi bölgelerine gelmişlerdi propaganda yapmak amacıyla. Tek bir boş oda yoktu. Halbuki bizim projemiz Van'ın kıyısındaki otelde kalmaktı. SHP'nin ilk başkanı bize 'Şimdi siz Van Yolları'na binin. Van'a gidin. Şu otelde şunu arayın. Ben telefonla haber verdim. Yeriniz hazır' dedi.

Biz de Van Yolları otobüsüne bindik. Tangır tungur gidiyoruz. Yine gayet keyifliyiz. Akşamüstü, gün inerken otele girdik. Hiç kadın yoktu çevrede. Tümü erkekti otelde kalanların. Üstelik müşteriler ilginçti. Yarısı İran'dan gelip giden kaçakçılar, yarısı da gayet esrarengiz adamlar. Biz üst

Van Hoşap Kalesi. 'Samiye Öz'. Arkadaşım Samiye'nin Güneydoğu'ya baş başa yaptığımız yolculukta çektiği fotoğraflardan ikisi.

kata çıktık. Koridorun iki ucunda iki ayrı odaya birbirimize iyi geceler dileyerek girdik. Uzun bir koridordu. Odalar da iki uçtaydı. Girmemizle aynı anda çıkıp Amerikan komedi filmlerindeki gibi birbirimizi görmemiz bir oldu:

Çok kirli burası!

Samiye de aynı şeyleri aynı anda söyledi. Şimdi çıkalım dışarı sabun ma-bun alalım. Çıktık temizlik malzemeleri aldık. Sonra, otelde çalışan güler-yüzlü bir çocuk vardı. Ona bu odaları hep beraber temizleyelim dedik. Bir temizliğe giriştik gece on bire kadar. Ama bu girişimler sürekli neşeyle yapı-lıyor. Gece odalarımıza çekilip tam yattık, uyur gibi oldum bir şey dikkatimi çekti. Samiye'nin de dikkatini çekmiş.

Yukarı çıktığımız asansör bir iş asansörü gibiydi. Böylesi asansörler iş yer-lerinde olur. Çok yük taşıma için yaptırılmışlardır. Bir de hastanelerde. İlk adımımızı atınca asansörün kapsam alanı beni çok ilgilendirdi. Kaç kişi alı-yor? Bu kadar çok kişi mi inip çıkıyor? diye. Gecenin bir saatinden başlayarak o asansör sabaha dek çalıştı. Birileri iniyor, birileri biniyor.

Ertesi gün *Gecenin Öteki Yüzü*'nün TRT televizyonunda ilk gösterimi ya-pılacaktı. Samiye'yle ben yolculuğumuzdan nasıl memnunuz anlatamam. Bundan ilginç bir gezi acaba yapılabilir mi bir daha? Hep yolculuk molaları-mız modern yerlerde, lüks otellerde oldu. Bu durumlarınsa hiç kayda değer bir yanı yok. Dedik ki biz bu gece de otelimizde oturalım, kesinlikle dizimizi kaçırmayalım. Ne yapalım? Dışarıda yemek yemeyelim. Sosis mosis alıp yap-a-lım. Alışveriş bitti. Gittik otelin mutfağına. Salonun köşesinde televizyon var-dı. Televizyonun karşısında kalaşnikoflu falan adamlar ciddi ciddi oturuyorlar. Onlara denilmişti ki bu gecelik televizyon bakmayın, hanımların seyredeceği bir film varmış. Gayet terbiyeli kalabalığın hepsi. Biz böyle iki komik, sosisle-rimizi yaptık. Bir masaya geçtik. Onlar öyle oturuyorlar. Dizi başlayacak diye bekliyoruz. Gelecek hafta dizinin ilk bölümü oynayacak diye televizyon spikeri anons edince üzüldük. Onca hazırlıktan sonra boşluğa düşmüş gibiydik.

Ne yapalım dedik. Çıkalım Van'ı gezelim. Van geceleyin gezilecek bir yer değil. Sabah gezmeye karar verdik. Şamfıstığı aldık. Çünkü Samiye de ben de çok severiz şamfıstığını. Okunacak kitaplarımız vardı. Yine iyi geceler di-ledik birbirimize karşılıklı. Odalarımıza çekildik. Alışmıştık gece insanlar iniyor, çıkıyor, bir şeyler taşınıyor arasız. Hiç önemi yoktu bunların. Öyle bir koruma noktası oluşturulmuştu ki bizimle ilgili hiçbir olumsuzluk olamazdı. Bu, Anadolu'ya özgü çok değişik bir durumdu.

Ertesi gün Samiye'ye burada gümüşçüler falan kesinlikle vardır. Hadi gidip biz gümüşçülere bakalım dedim. Bulduk da. Ne gümüşçüler vardı... Birkaç şey seçtik. Ne yazık ki bir iki takı 2008'in Nisan ayında Türk Hava Yolları çalışanlarının savruluklarından yitirdikleri bavulumda gitti. Oraya konur mu? dersenez haklısınız. İçeriden dükkânın sahibi çıktı. Şu da var mı?

diye sorduk. ‘Siz bu akşam bize gelin’ dedi. ‘Evim ötede herkes beni bilir’ dedi. ‘Daha güzel parçalar da gösteririm size. Daha cama koymadım.’

Tam biz konuşurken içeri genç bir adam girdi. Yanında genç bir kadın vardı. Karı-koca olduklarını sonra öğrendik. Genç adam ‘Siz Füzuran’sınız değil mi?’ diye sordu. Ben her zamanki gibi, tanındığım zamanlardaki şaşkınlığıma düştüm. Tanınmış olup olmamak konusuna ilgi hiç duymamışımdır. Çoğunluk tanınmadığımı düşünürüm. Bu da eskiden beri beni tedirgin etmez. ‘Ben Van’da doktor olarak zorunlu hizmet yapıyorum. Bu da eşim. Ne sevindik bilemezsiniz’ dedi. Sonra ekledi ‘İsmail Ağabey’le tanıştınız demek?’ Evet diye yanıtladık. Gece otele döndük.

Yeniden odalarımızdan çıkıp dışarı bir taksiye bindik. Gümüşçü İsmail’in evini biliyor musunuz sorusuna ‘Evet’ dedi taksi sürücüsü. Bizi götürdü. Bahçeli bir evin önünde indik. Kapıyı bize iri bir kadın açtı. Bereket Tanrıçası idolleri gibi geniş gövdeli, orta yaşın üstündeydi. ‘İsmayıl geldiler’ diye seslendi. İçeri girdik. Yer sinisinde çeşitli yemekler hazırlanmıştı. Sonra gümüşler çıktı ortaya. Güzel konukluktu...

Artık geri dönme zamanımız geldiğinde uçağa bindik, döndük. Sonra Samiye’yle başlayan arkadaşlığımız yıllandı. Yolculukta belli olur derler ya insanlar... O alışık olmadığımız koşullarda hiç gerginlik taşımadan, hoş, mutlulukla süren bu gezi bizi yaklaştırdı. Samiye’yi severim. Çünkü açık sözlü, zeki bir kadındır. Çocukluklarını bildiğim Can, artık çalışkan, yakışıklı bir delikanlı oldu. Zeynep kızsız güzeller güzeli, sevgi doludur.

2006’da Ankara Edebiyatçılar Derneği Öykü Onur Ödülü’nün bana verildiği haberini aldıktan sonra Samiye, Erdal, ben birlikte gidip ödülü Erdal’ın elinden almamı tasarlamıştık. Olmadı. Bu durumda Samiye’nin vermesini istedim. Biz iki arkadaş sahnede karşılaştığımızda artık aramızda olmayan Erdal’i anarken ağlamamak için çok zorlandık. Bu ilişkiler çok önemli bir durumun da altını çiziyor. Her gün her dakika görüşülme de – ne yazık ki hiçbirimiz vaktimizi sevdiklerimize yeterince ayıramıyoruz – dostlukların temeli sağlam verilere dayanıyorsa, zaman o sıcaklığı eksiltemiyor. Bizler arkadaşlar olarak hayat konusunda birbirimizden çok şey öğrendik.

Yazılarımı temize çeken arkadaşlarımdan bana kattıkları değerli bir emektir. Çünkü benimle yazı yazmak şaşılacak denli zor bir iştir. Yazdıklarımı çok hızlı okumaya başlarım. Yazan da izlemekte zorlandığından ‘biraz yavaş, biraz yavaş’ deyince ben bu kez cümleyi değiştiriririm...

Benim edebi metinlerimi okuyamam belirgin bir durumdur. Hiçbir zaman hiçbir toplulukta yazdıklarımı okuyamam. Bunu yapamayacağımı da söylerim yapılan çağrılarda. Yapacak şey yok, kabul ederler. Biri benim yerime sesli okuyabilir. Çünkü, edebiyat parçalarında iyi, yerinde vurgularla okunmadıkça çok şeyin yok olduğunu biliyorum. Özellikle kimi ortamlar-

daki sesli şiir okumalarında beni ürperten bir ağdalanmaya yatkın seslerle ne şiirlerin nasıl cıvılaşmış hatta neredeyse gülünçleştiğine tanık olmuşumdur.

İşte Nurten Tuç, Tulga Musaballı, Sezi Ergun, Nursel Duruel... Onların emeklerini bir de bu kitapta selamlamak istedim.

Edebiyatçı olarak bir de Erdal'ı (Öz) unutmuyum? Erdal'ın o coşkulu içtenliğini. Bana bir gün dedi ki 'Füruzan biliyor musun *Gül Mevsimidir* uzun öykünü hiç dikkatli okumamıştım.' Öykülerimle film yönetmenleri daha ilgilendiler. Değerli yönetmen Lütfi Akad onun evine gittiğimde 'O, çok iyi bir film olur Füruzan. Okudum' demişti. Erdal, 'bu öyküyü ayrı bir kitap yapalım' dedi. Ben de tutturdum, kitaplarımın yapısını değiştirmem. Bunu doğru bulmuyorum diye. Erdal 'Allah Allah! Bazı yazarlar kitaplarını bölüp yeniden basıyor. Sen de biliyorsun' dedi. 'Nesin sen? Amma da inatlaştın! Bir tek bu öykünün kitabını ayrı yapalım. Ben senin yayıncınım' diye devam etti. 'Üstelik ayrı bir masraf getirecek yayınevine, ayrı kapak olacak...' Erdal'ı gerçekten özleyerek anıyorum. Ona çok kızdığım zamanlar da oldu. Can Yayınları'ndan ayrıldığımda bana küstü. İki üç yıl selam bile vermedi. Sevgili arkadaşım Samiye'ye bunu söylediğimde 'Aldırma sen ona' derdi. Erdal 'Seninle öykünün bende yarattığı etki üzerine bir konuşma yapacağım. O da kitapta yer alacak' dedi. Peki, yapalım Erdal dedim. O konuşmayı bu kitapta okudunuz. Edebiyatımızda çok ender de olsa dürüst örnekler var yazarlar arasında..."

Sevgili arkadaşım Füruzan

Füruzan'ı ne zaman mı tanıdım? Önce Parasız Yatılı'yı okuyarak, 17 yaşında; sonra, Erdal ve Gül Mevsimidir aracılığı ile. Ama ne zaman dost olduğumuzu sorarsanız, 20 sene önce derim.

Füruzan ve Erdal, Diyarbakır'a bir edebiyat etkinliği için davet edilmişlerdi. Ben de peşlerine takıldım. Çok güzel birkaç gün yaşadık. Oradan, Erdal İstanbul'a dönerken, Füruzan ve ben bir otobüse atladık, Tatvan üzerinden Van'a gittik. Ama ne gidiş! Türkiye'nin bu sıcak bölgelerini yakından görmek, muhteşem bir doğa ve yaşama kültürü olan, kendilerine ve etraflarına saygılı insanları tanımak harikaydı. Birlikte görmek, hissetmek bizi çok yakınlaştırdı. Hoşap Kalesi, civar köyler, kapısından geçerken uğradığımız yoksul evler, pilavdan başka ikram edecek birşeyleri olmayan ama onu çok zarif bir misafirpervverlikle sunan filinta gibi güzel insanlar; dillerini konuşamayan, iki cephede de ezilen, duyarlı insanlar tanıdık. Gümüşçü Erdal'ın babası ve ailesinin evine gidip onlarla sohbet ettik, dertlerini paylaştık. Otel odalarımızın taş zeminini kirli bulduk, gece yarısı çıkıp deterjan aradık, yerleri sabunladık; çarşafları değiştirdik; uyuduk. Ertesi gün otelin uyuşturucu kaçakçılarının merkezi olduğunu öğrendik. Diyarbakır'da misafir kaldığımız evde, gece yarısı çılgın gülme krizleri yaşadık.

Bu yolculuktan birbirini iyi tanımış iki dost olarak geri döndük.

İyi ki Van'a gitmişiz, iyi ki Fûruzan'ı yazar olarak erkenden, dost olarak da zamanında, ikimizin de olgun çağlarımızda tanımışım. Sevgili arkadaşım Fûruzan...

Samiye Öz

Fûruzan seni çok seviyorum

Orta okula yeni başlamıştım. Her gün Saint-Michel'den çıkıp Osmanbey üzerinden eve yürüyor, yarısı pantolonumdan sarkan gömleğimi düzeltmeden, belki de teneffüste futbol oynadıktan sonra kirli elimle sildiğimden hafif grileşmiş burnumu temizlemeden bızla evin yakınındaki Engin Büfe'nin yolunu tutuyor, çıtır çıtır yaprak döneri mideye indirip eve yollanıyordum. Hayatım, okul, dönerci, ev üçgeninde geçiyordu.

Evde zaman zaman annemle babamın misafirleri oluyordu. O günlerde meğer eve kimler gelmiş, ama açıkçası pek umurumda değildi; misafirlerden fazlasıyla sıkılırdım. Yine de, okul giysilerimden kurtulmuş, burnumu temizlemişsem, annemle babamın isteği üzerine, salona gidip misafirlerle tanışır, ilk fırsatta odama geri kaçardım.

Fûruzan'la da böyle tanıştım. Babam seslendi, tıpış tıpış salona gittim. ısl ısldı. Sonradan' Fûruzan'ın farsca "aydınlatan" anlamına geldiğini öğrendiğimde çok anlamlı bulacaktım. Zarif boynunu ortaya çıkarmış, saçlarını üstten bir topuzla tutturmuş, çok asil bir şekilde annemle babamın karşısında oturuyordu. O pasaklı ve utanç yaşlarda açıklamakta güçlük çektiğim bir çekiciliği olduğunu fark etmiştim. Aramızda bir kan bağı vardı sanki, rahatlatıcı bir yakınlık. O akşam uyku için odama gönderilene kadar salonda oturup onları dindledim. Kendimi Fûruzan'a çok yakın hissettiğimi hatırlıyorum. Babamdan miras olmalı, bir yazarı iyi öyküleriyle tanımışsam, o yazar aklıma öykücü olarak kazanıyor. Parasız Yatılı, Gül Mevsimidir ve Kuşatma'daki kahramanlar da hayatıma, aynı Fûruzan'ın kendisi gibi çok doğal olarak girdiler. Fûruzan'ın kahramanlarıyla mücadele etmedim, onlardan hiç sıkılmadım, her biri salonda topuzlarıyla oturan birer Fûruzan, benim için.

Fûruzan, seni çok seviyorum.

Can Öz

Samiye Öz, Fûruzan'ın seçilmiş akrabalarından biri... Fûruzan onu çok seviyor ve diyor ki: "İki kız kardeş gibiyiz. Onu sevdiğimi söylemem gerekiyormu?" Samiye Hanım'ın değindiği yolculuğun öyküsünü, Fûruzan'ın anlatımıyla önceki sayfalarda okudunuz... Ve Fûruzan'ın çok sevdiği iki kişinin, Erdal'la Samiye'nin oğlu Can: "Çocukluğunu biliyorum. Kocaman yakışıklı bir delikanlı oldu. Onu o kadar çok seviyorum ki... Zaten o ailenin tümünü seviyorum galiba." Bu yargısına da katılıyorum Fûruzan'ın. Ben de ikisini de çok, ama çok seviyorum...

Onun Türk edebiyatına, Türkçeye bakışıyla devam edelim konuşmamıza:

“İsrarla şunu söylerim nerdeyse her uygun ortamda: Onat Kutlar’ın kitabı *İşhak*’ın, Yusuf Atılgan’ın *Anayurt Oteli*’nin, Selim İleri’nin *Dostlukların Son Günü* ve *Her Gece Bodrum*’unun Türk edebiyatında eşsiz bir yeri vardır. Oğuz Atay’ın *Tutunamayanlar*’ı, Sevgi Soysal’ın *Yenişebir’de Bir Öğle Vakti*, Tezer Özlü’nün *Çocukluğumun Soğuk Geceleri...* Bunlara katabileceğim adlar var daha. Türk edebiyatı önemli bir edebiyattır.

Ben, edebiyatımızı ele alırken dünya edebiyatından onca kitap okumuştum. Bizim edebiyatımızın hiçbir eksikliği yoktur. Zaman zaman artışı vardır. Durmaksızın şunu öne sürüyorlar: Türkçe nedeniyle... Nereden çıkıyor bu garip fikir? Çince kitaplar çevriliyor. Üstelik en zor dil sayılmakta. Çinliler’in dil engeline takıldığını kabul edemem. Olayların kültürel gelişiminde siyasetin ne denli yol haritası çizdiğini çoktan öğrenmiş biriyim. Uluslararası ilişkilerde çoğunlukla ülkemize bakış açıları yaklaşımları belirlemektedir. O açıdan ben Türkçenin çevrilemez bir dil olduğuna inanmıyorum. Elbette değişik bir dil. Çünkü Asya kökenli. Üstelik Asya dilleri içinde kendine özgü zenginliği olan bir dil.

Sonradan tanıdığım çevirmenlerim var. Onların açıklamalarına göre Batı dillerini ortak yanlarından ötürü daha kolay öğreniyorlar. Frau ohne Schleier’in çevirmeni benimle tanışmaya Viyana’dan geldiğinde, önceden değinmiştim, sevgili Zahide Gökberk’in evindeki buluşmada Zahide Hanım, ilk an anlayamadı onun Alman olduğunu. Adelheid’a Türkçenin öğrenilmesinin kolay olup olmadığını sorduğumda bana ‘Bu dil, en zor öğrendiğim dil oldu’ dedi. Çünkü Batılılar sondan gelen eklere alışık değiller. Dilimizdeki bu özellik onları şaşırtıyor.

Keisuke Yamanaka, “Su Ustası Miraç”ın çevirisini sürdürürken bir gün ‘Çin alfabesinden bazı sözcükleri kullanmasak biz Japonca konuşamayız’ dedi. ‘Çünkü ses vurguları çıkmaz’ diye devam etti. Japon alfabesinin bilmediğim bu özelliği bana çok ilginç gelmişti.

Gelelim yeniden Türk edebiyatındaki duruma. Edebiyatımızda bugün gelinen noktada –belki oldum bittim böyleydi– aileden biri çıkarsa yazarı canlı tutmaya çalışıyor. Örnekte Orhan Kemal’in oğlu. Elbette çok doğru yapıyor. Bir edebiyatın sürekliliği böyle mi sağlanmalı? Bir ülke anadilinin güzelliğini, duyarlılığını, zekâsını, zamanını yansıtan üstelik her biri özgün bir bakış taşıyan bu değerleri nasıl görmezden gelebiliyor? Ee biz, bu toplum Sait Faik’i de unuttuk sonunda. Size söyleyeyim bu kesin böyle olurdu. Yani annelerle, oğullarla, ailelerle mi değerli yazarların sürekliliğini gerçekleştireceğiz? Bu durum, Türkiye’nin kendi sanat ve edebiyatına verdiği değeri tartışmaya açık tutar, tutuyor. Siz edebiyatınıza yeterli değeri, dikkati, önemsemeyi göstermezseniz başkalarından bunu nasıl beklersiniz?

Batı Berlin. 1975-76. Ravenna Haus'daki stüdyomda.

D. D. R. 1978-79. Doğu Berlin'de
Martina Kaiser'in "Literature Kalender"
Yazarlar Takvimi için yaptığı fotoğraf
çalışmalarından biri. Takvim 1980'de
yayımlandı.

Ortamımızda şöyle bir hava da arada esmekte: Bu dönem gençlerde yeni Türk edebiyatı okumam, yabancı edebiyat okurum diye yaklaşımlar var. Giderek de bir yazarın okur kitlelerinde değer kazanması için Batı dillerinde kabul görmesi ölçüt alınıyor. Buna ancak şaşılabılır. Sosyal bilincin gelişmesi önce kendi diliyle olan ilişkisiyle başlar. Kendi dilini tüm uzamlarıyla bilme-yen biri başka dili zaten öğrenemez ki...

Örnekte ben çoğu dış konuşmalarımda şunu isterim: Bana Türkçeyi çok iyi bilen bir çevirmen gerekli konuşmamda. Diyelim ki ben Almanya'da Almanca konuşacağım. Ben Almanca Alman edebiyatı, felsefe okuyamıyorum. O zaman o dili bilmiyorum demektir. Gündelik konuşmaları yapmanız bir dili hakkıyla bilmenize yetmez. Üstelik ben, yazar olarak kendi dilinde sözcüklerini içselleştirmiş biriyim. Şimdi kendimi anlatırken Almanca bir sözcük bulacağım, onu karşılayabilen beş tane Türkçesi olacak belleğimde. Bilmem kaç saniye durup düşüneceğim hangi sözcüğü cümlemin şurasına koyarsam kendimi doğru anlatabilirim diye. Olmaz. Ben bunu yapamam.

Öte yandan, önemli bir durum daha var. O da çok çok ilgimi çekiyor benim: Bir Japon yazar, bir Çinli yazar ya da bir Rus... Edebi ya da siyasi etkinliklere katıldığında hiçbir küçülme fikrine, duygusuna kapılmadan kendi dillerinde konuşuyorlar. Bizde nasıl bir etki alanı yaratıldıysa, herkes İngilizce konuşmayı önemsemekte. Yabancı bir dili bilmek elbette iyidir, yararlıdır, ufuk açar. Hiç kimse başka bir dil bilmesin demiyor. Küçümseme olgusu ağır bir kimlik kaymasıdır. Yabancılaşmanın bu türü, bir ülkede egemen olmak isteyenlerin kullanabilecekleri ciddi bir kırılma noktasıdır. Ben, edebiyatımın yetkin bir örnek olduğunu biliyorum. Çünkü dünya edebiyatının çok örneklerini okudum.

Sonra ülkeme baktım. Neler anımsıyorum benim soy yazarlarımdan... Reşat Nuri Güntekin'in *Yeşil Gece*'si olağanüstü bir kitaptır. Ne ilginç yaşantılar geçmiş bu topraktan? Bir Beşir Fuad'ı düşündüğümde... Daha kimler yok ki? Niye bu kitaplar, kişilikler tartışılmıyor acaba? Şimdi TEDA Projesi adı altında bir girişim var. Türk edebiyatından yabancı dillere çeviriler. O çeviriler bu hızla acaba ne denli iyi yapıldı? Bir soru da bu. Çeviri, günler alan çok güç bir çalışma süreci.

Yakınlarda *Parasız Yatılı*'nın kısa öykülerinden birinin çevirisi için Fransa'dan Yapı Kredi Yayınları'na öneri geldiğinde kolayca evet diyemedim. Kitabın iki çevirmeninden biri olan Elif Deniz, Galatasaray Lisesi'nde parasız yatılı olmayarak okurken Füzûzan'ın kitaplarıyla tanışmasını kendi anlattı. Deniz, çok bilgili, duyarlı, hem de olağanüstü Fransızca biliyor. Çünkü yirmi sekiz yıldır Paris'te yaşıyor. Sonunda İstanbul'a geldi kitap için. Tanıştık. O küçük öyküyü nasıl çevirdiklerini, ayrıntıları anlattı. İkinci çevirmen de Pierre Vincent. Çeviri zor iş. Buna gerçekten inanıyorum. Nerdeyse bir kita-

bı yeniden yazmak gibi bir şey. Belki de yeniden yazmak, olabildiğince doğru aktarmak. Bizde de olağanüstü çevirmenler var.”

Sözün burasında, çevirmeni Elif Deniz'in Fûruzan için yazdığı yazıya yer verelim:

Benim Fûruzan'ım

– İyi bir Türk öykü yazarı desem, kimi düşünürsün?

– Bak, sana fıkırın olsun diye bir hikâyesini tercüme ettim, Fûruzan, Parasız Yatılı.

Patrice “Bleu autour” Yayınevi’nin yöneticisi. Sait Faik’ten sonra gene büyük bir Türk öykücüsü yayımlamak peşinde.

Geçen yaz, şalkantılı bir anımda Orhan Veli’yi yine okudum, yetmedi, sakinleşeyim diye Fransızcaya tercüme ettim. Uluslararası iktisat uzmanıyım. Edebiyat okur ekonomi yazarım. Veli zorlu durumlarda hep yoldaş. Tercüme yardımını pekiştirdi, kafamı kafasının içine soktu. Sayesinde Patrice Rötig ile de tanıştım. Çalışmamı yayımlamayı kabul etti.

Aylar sonra içime Fûruzan düştü. Diğer bir gözağrım. Galatasaray Lisesi’nde yatılıyken Parasız Yatılı’sını okudum. Bizi tanıttıran Yüksek Gemicilik’ten Çetin oldu. Uzun yolculuklarında bol bol okurdu. Bana Fûruzan’la Simone de Beauvoir’ı aynı anda takdim etti. Kadını yazan iki kadın. Ama ne fark! Simone denklemi: “A artı B’nin C’ye eşitliği şu koşullara bağlıdır” Tanım, ispatlama, gani gani. Âlîmane. Fûruzan nakışçı: bir heyecan, bir çarpıntı, bir hüznün. “İspatlamak” yerine “olmak” Şairane. Simone’un kadını kavram, Fûruzan’ın ki insan.

Olay değil durum var. Öykülerinde durum an meselesi.

Kızla annesi sabahın köründe çıkıp parasız yatılı okulu imtihanına giderler. Hayatları o noktada, o yürüyüşte düğümlenmiştir: geçmişleriyle, şimdileriyle, gelecekteki mümkünleriyle. Topu topu altı sayfada sessiz küçük kızın omuzlarında ki yükümlülük, ilişkilerindeki çetrefillik, çaresiz ve hep çaresiz kalacak iki yalnızlık, ufak fırça dokunuşları hislerle o anın tablosunu yaratır. Öyle bir tablo ki, okurun gözünde değil, içinde.

Musikisi bir senfoni ya da çok sesli bir koro eseri.

Piyano Çalabilmek’te anne, babaanne, küçük kız ayrı ayrı konuşurlar. Bir yerde kimseye hitap etmeksizin, kendi kafalarında, birbirleriyle iletişimsiz. Hepsi ayrı telden. Oysa öykü koca bir bütün. O kısa anda, küçük kızın bayram günü kapı eşiğinde durup annesiyle iki kelime konuşurken, geçer her şey. Koca imparatorluğun dağılması, insanların zorlu tarihe kişi boyutunda ayak uydurmaları, kızın anne ve baba ailesinin çerçevesinde, atom misali en küçük elementten, histen verilir.

Patrice Parasız Yatılı’ya kapıldı. Çabuk çalışmamı beraber ele alıp öyküyü iki dili-mizle hakkıyla tercüme ettik. Yapı Kredi Yayınları’na gönderip telif hakkı istedik.

–Biz daha önce beraber çalıştığımız Bleu autour’a güveniyoruz, telif hakkını vermek istiyoruz ama Fûruzan “tercümanlarla konuşmadan kabul etmem” diyor.

Haydaaa!!! Neden tercüme yi Fransızca iyi bilen birine gösterip de fikrini almak yerine bizimle görüşmek ister ki? İllâ ki İstanbul'daki Fûruzan'a Paris'ten telefon etmek durumundayım. İş öyle sıradan değil. Bir yazarla bütünleştirmede bütün eserlerini okurum. Bitirdikten sonra ayrı bir zevkle biyografilerine, baklarında yazılan yapıtlara geçerim. Sonuçta o yazarın kendi kurgularındaki kahramanlarından bir farkı kalmaz benim için, hatta baş kahraman niteliğindedir. Şimdi Fûruzan bu konumdan çıkıp, ete kemiğe bürünüp benimle görüşmek istiyor.

Tedirginlikle aradım. Ama önce telefonda, daha sonra bizzat karşımda bulduğum, etten kemikten canlı Fûruzan'a bayalımda yarattığımdakinden daha da çok bağlandım. Kendine tercüman olanla tanışmak istemesi bir dil hüneri ölçümünden çok uzak. Kendisini diğer kültürle aktaran, uzaklara taşıyacak olanı kişisel birikimiyle tanımak arzusu. Önce insan. Onun hikâyelerinde olduğu gibi, kısa zaman içerisinde birbirimize yoğun hisler aktardık. Koca Fûruzan, önceden hiç tanımadığı Deniz'e tereddütsüz kucak açtı, sevdi, güven verdi, ilerilere götürdü. Benim Fûruzan'ım usta yazar olduğu kadar, "öteki"ne açık, usta insan, güzel insan.

Elif Deniz

İstanbul, Ağustos 2008

Fûruzan anlatmıştı: "Ben kitaplarımın yabancı dile çevrilme tekliflerini duyunca ilk elden çok sevinirim. Ardından iyi çevirmezse ne olacak ki diye düşünürüm. Olayı ağırdan almaya başlarım. Ve nasıl çevirecekler, kötü çevrilecekse ne olacak gibi sorularım gelir." Deniz'den e-posta geldiğini söylediğimde şunları ekledi: "Bu sorular bana çok yeni ve çok hoş bir dost kazandırdı. 2007-2008 güzelim dostluklar yılı benim için. Ve söz konusu tutumumdan ötürü Deniz, İstanbul'a geldi. Gezi Pastanesi'nde karşılaştık. O gün ayrılırken pastanenin önünde en azından on dakika birbirimize sarıldık uçucu sözler geçti aramızda. İşte Deniz de çok sevgili bir dostumdur artık." Sanata, edebiyata ne kadar değer verdiğimizi anlatarak devam ediyor Fûruzan:

"Sanata, edebiyata değer vermek bir ulusun tümünün birikimi, bilgisi, eğitimi ile ilgili ve bu durumun kesin, açık göstergesi. Bu da kamu ahlâkının, kamunun ortak aklının ülkesine bakışını yansıtır. Teknolojinin durmaksızın, alabildiğine geliştirildiği çağımızda –onu hep dışarıdan alıyorsun, alabilirsin de, o tartışmaya girmiyorum– onun için de söylenecek çok söz, hem de ne kadar çok söz var... Sen, tarihinin sana miras bıraktığı kültür birikimine, sanatına, kendine özgü olanlara, yemeklerine, yaşama, dokuma kültürüne –Anadolu'da ne dokunur, Trakya'dakiler nasıl yapmaktadırlar?– onlara süreklilik kazandır. Sana özgü olanların değerini önemse. Sanatçıların, yazarların yapıtlarının bir ülkenin dünyaya sunabileceği en etkin değerler olduğunun bilincine var.

Sanatçılar, özellikle yazarlar hayata duyarlı, eleştirel bir akılla yaklaşır-
lar. Bunun akla getirdiği yol açıcılığı önemse. Kamunun, ortak aklın bun-
ları görmeye, hele günümüzde gecikmeksizin, adamakıllı gereksinimi var.
Ayrıca bir ülkenin insanların hayat inceliklerini yitirmemesi için barışçıl,
paylaşımçı, eğitilmiş bir ortam sağlanmalı.

Çocukluğumda annemin akşamüstü çay içme töreni vardı. Varsıl bir tö-
ren değildi elbette bu. Fakat yoksunluğun renksizliğinden kaçınmaya özen
gösterilirdi. Çay bardağının tabağının yanında peçete olurdu ütülenmiş ola-
rak. Bu, belki de umudunun, beklentilerinin, kendisine duyduğu saygının bir
simgesiydi.

Geçen gün gazetelerde bir açıklama çıktı: Türkler kadar teknolojiye,
cep telefonuna, özellikle bu nesneye meraklı ulus yok diye. Bu inanılmaz
bir tablo. Şimdi Türkiye için bu teknoloji dönüşümünün neleri getirip neleri
götürdüğüne baktığımızda durum biraz puslu gibi. Yazılı kültürün, sanatın
sürekliliğini, varolan değerini kimi yayınevleri yüklenmiş görünüyor. Kültür
Bakanlığı değil, yayınevleri... Büyük sermaye desteği var diye karşı çıkılıyor.
Hiç karşı değilim. Destekliyorum. Evet, ticari kuruluşmuş. O yatırımları
paralarla değişik, tüketim şansı bol nesnelerin ne kârlı ticaretini yaparlar, ya-
pabilirler... Bu türlü bir eleştiriyi şu yaşanan okuma, öğrenme, ilgi dozunun
neredeyse yere vurduğu noktada garipsiyorum. Oralarda yapılan işin içeriği
önemli benim için.

Yakın dönemden bir örnek vermek isterim. Yapı Kredi, Koç'a el değış-
tirdiğinde bana anlatılanlar doğruysa, Koç kuruluşu, Yapı Kredi adını de-
ğıştirelim mi değıştirmeyelim mi diye karar almadan önce akıllıca bir alan
araştırması gerçekleştirmiş. Bence yerinde bir yaklaşım bu. Araştırmadan
çıkan sonuç da ilginç. Sorulan soruların yanıtlarının yüzde 99'u 'Yapı
Kredi bir kültür sanat yeridir' şeklinde. Kâzım Taşkent'in başlattığı bu an-
layış bir banka değil, bir sanatlar merkezi olarak yerleşmiş yıllar sonra kit-
lelerin bilincine. Bu girişimin temelinde yatansa Kâzım Taşkent... Şu anda
benim yayınevim diye bu konuya yer vermiş değilim. Çünkü bilinir, sık ya-
yınevi değıştiren biriyim. İş Bankası'nın, benzerlerinin bu tür yaklaşımla-
rını da, yayınları da savunurum. Bürokrasi beni oldum bittim iter. Okul
kitaplarında da bir okuma parçam olsun istemiyorum. Bu kimseyi şaşırt-
masın. Çünkü bir öğrenciye öğretmen bugün Füzûzan çalışacaksınız diye
bölüm belirtmesinden ürküyorum. Bu canlı bir seçim olmaz, diyorum. O
yüzden karşıyım.

Murat Yalçın'la bir gün telefonda bazı yazma, çizme konularını konuşı-
yorduk. Edebiyat ağırlıklı fikirler gidip geliyordu aramızda. Ben, edebiyatın
ve sanatın hayattaki vazgeçilmezliği üstünde akıl yürütürken Murat beni de
ürkütecek bir olasılığı öne sürdü: 'Ya sanatlar hiç olmasaydı ne olurdu dün-

ya?’ dedi. Ben donakaldım. Sanki Çernobil faciasının içindeymişim gibi geldi bana. Yerkürede olan ne varsa adını bilip bilmediğimiz tümü kavruldu. Robotsu, gözleri olmayan kalabalıklar geziyorlar ortada!

Dedim ki ‘Murat, söyleme bu olasılığı. Çok ürkütücü. Bunu düşünmek için sözcük bulmak bile güç.’ ‘Doğru’ dedi, ‘ben de düşününce dayanamıyorum bu fikre.’ Hegel’in dediğini mealen anımsarsak biz bunca şey anlattık felsefede yine de edebiyat ancak ulaşamadığımız o yere ulaşır. Çünkü edebiyat, yaşanan, insanla ilgili her türlü duyguyu, durumu açığa çıkararak anlaşılır, görünür kılar. Ve bu durum ilk şaman söylencelerinden Homeros’a dek eklemlenen ölümlü bir varlığın tek dirimidir.

Türkiye’de bir özgür edebiyat tarihinin oluşturulmadığını düşünüyorum. Osman Cemal Kaygılı diye bir yazarımız, *Çingeneler* adlı bir kitabı var. Kaç kişi biliyor? Bin yıl önce yaşamamış bu yazar. Yani bunlar, toplumsal programlara alınmalı. Bu kadar genç nüfusa sahipsek... Batılı kişiler de söylüyor sizin en büyük zenginliğiniz genç nüfusunuzdur diye... Düşünebiliyor musunuz onlar için hangi zihinsel, çağdaş donanımları hazırlamaktayız? Eğer gençlik, bir toplum için önemli bir durumsa onlara değer verilmeli. Böyle bir çelişki var. Çünkü gençliği hepimiz yaşadık, biliyoruz. En azından bazı keskin dinmez merakları... Onlar hem kendilerini özgür hissedecekler, hem de topluma katkı sorumluluğunu ayımsayacaklar.

Bunun için ilk adım olarak Büyük Millet Meclisi’nde sosyalist içerikli bir partinin yer alması gerekli. Mikro milliyetçiliğin giderek kabul gördüğü günümüzde Sosyalizm’in, eşitliğin olmadığı bir ortam Sosyalizm’i umacılaştırarak sözde yürüyen demokrasiyi bile yok eder. Nisan’da İzmir Kitap Fuarı’nda ‘aniden’ yaptığım imza günümde genç bir üniversite öğrencisi geldi. ‘Dizi seyreders misiniz?’ diye sordu. Yok dedim ben pek seyrederim. Ben öyle bir film izleyicisiyim ki film başlamalı, bitmeli. Bir de son dönemde *Yaprak Dökümü*’nün mayalanıp mayalanıp çoğaltılmasından artık sizlere de gına gelmiştir herhalde dedim. Çünkü daha ne kadar uzatılabilir diye arada bakıyorum. İnanılmaz eklemelerle sürüyorlar. Reşat Nuri’nin yakınları bu çekelenmeye ‘evet’ diyorlarsa bana da laf söylemek düşmez. ‘Peki, *Hatırla Sevgili*’yi seyreder misunuz?’ diye sordu. Bir ara baktım. Çünkü yakın tarih anlatılıyordu pek güvenmesem de nasıl anlatılıyor diye ilgilendim. İlk bölümlerde Demokrat Parti anlatılıyor. Doğru bir yaklaşım. Çünkü öyle bir dönem yaşandı. Fakat Demokrat Parti ne biçim anlatılıyor? O üç siyasinin asılmasının nedenleri tartışılmıyor bile. Bir kere asılma sözcüğü bile çok kötü gelir bana. Kimseyi cezalandırma biçimi asla bu olmamalı. Ben olsam DP’yi öyle anlatmazdım. Bu politikacılar geldiğinde 1950’lerde Türkiye’deki üretim, yapılanma politikaları neydi? Beni o ilgilendirir. Siz ekonomi okumşunuz. Bu açıdan bakmanız gerek bence. Menderes döneminin kalkınma

Bati Berlin, 1977.

planlarına bakılmalıydı. ‘Ne gibi planlar yapılmıştı?’ diye sordu. En olumsuz plan bence demiryollarının geriletilmesi ve karayollarına öncelik verilmesi. Bu ne demek? Türkiye’nin geleceği tümüyle dışarı bağımlı bir duruma geliyor demek. Petrol, benzin sorunları başlatılıyor. Bu planlamalara bakın. Ben olsam Menderes döneminin yargılanmasını bu anlayışla yapardım. Yoksa öyleyse şuydu ya da dolapta bu bulundu gibi sudan şeylerle, böyle olmamalıydı. Bu yaklaşım gayriciddi bir şeydir... Delikanlı şaşırmıştı.

Devletin ilerleyişinde hükümetlerin ülkenin yararına yapması gerekenler birinci derecede yer alırlar. Böyle bakılır. Kişiye yönelik tartışılan kişisel zaafılar, pembe dizi senaryoları asla olmaz. Sorulur sizin hükümetiniz, bizim ülkemizin hangi olumsuz yolda makas değiştirmesine neden oldu? Can alıcı nokta budur. O değiştirilen makasla biz nereye girdik? Benim için olay budur. Olaylara her zaman bütünsellik içinde bakmak gerek.

Gene sanata, edebiyata dönüyorum. Bizim edebiyatçılarımız önemli edebiyatçılardır. Fakat neredeyse tümü yıllar içinde unutulmaya mahkûmdurlar ne yazık ki. Batı’ya, Avrupa’ya bakıyorum, Avrupa kendi içinde yarattığı her olumlu olguyu, her şeyi büyük bir onurla, gururla dünyaya taşıyor. Geçenlerde Père Lachaise Mezarlığı ile ilgili bir belgesel gösterildi. Günümüzden bir kadın Proust’un mezarına onun sevdiği şeyleri götürüyor. Kadının onu, edebiyat dışında tanınmasına olanak yok. Olsa olsa elli yaşlarında. ‘Mösyö Proust bu bisküvileri çok severdi. Çay içtim geçen gün burda’ diye... Bu yazarın edebiyatıyla bir insanın oluşumuna, kimliğine yaptığı estetik katkı çok önemli.

Vaktiyle bir Neyzen Tevfik varmış. İnanılmaz özgür bir adam. Onun için yazılanları okudum. Nerede, kimin haberi var bu çok etkili karakterden. Sonra Refik Halid Karay’ın *Memleket Hikâyeleri* olağanüstü güzeldir. Bir kentli yazardan taşra ve köyü konu alan neredeyse bir ilk çalışma. Arada bir yazdıklarına baktığımda yazarın gücünü yeniden görüyorum. Halide Edip’in *Sinekli Bakkal*’ını da beğenirim. İyi bir romandır o da. Tabii ben de bir gün bir başka çizgiye geçtiğimde ne kadar süre unutulmama yeter? Bilmiyorum. Bana, edebiyatımızın zayıf, dayanaksız belleği kişisel olarak çok da önemli geliyor. Nedeniyse işte anlattığım yaklaşımların böyle sürebileceğini düşünmem. Türkiye’ye bu açıdan yazık... Şimdilerde Kitap Yayınevi ilginç kitaplar basıyor. Osmanlı’daki kadın yazarları okuduğumda heyecanlandım. Ne yaman, ne özgür ruhlu kadınlar var... Osmanlı’nın son dönemi... Kadın hareketlerinin filizlendiği yıllar... Önemli, ayrıksı kadınlar bunlar...”

“Edebiyatımızın zayıf, dayanaksız belleği”nden gerçek hayata, unutulmayacak dostluklara dönelim... Füzûzan, önceki sayfalarda anlattığı gibi bu dostlukla-

ra çok önem veriyor. Aşağıdaki satırların yazarı Birsen Ferahlı da onun yeni dostlarından biri...

Masumiyetin Gücü

Sabah erken saatte kıyıya indim. Orası olmalıydı. Koyu renk ahşap iskele binası aslına sadık kalınarak onarılmıştı. Bankları, salıncakları, kum havuzuyla park da oradaydı işte. Kayıkların, alı mavili boyanmış balıkçı motorlarının dizildiği yana yürüdüm. Paslı demirleri, suda çürümüş halatları, iskele altına vuran bulanık yeşil suyu buldum. Diz çıktım. Altı yedi yaşlarında bir kız çocuğunun boyuna inmek, onun baktığı yükseklikten bakmak istiyordum buralara. Bir gece önce o kıızı düşümde görmüştüm. Sayfalar bana, benden sayfalara gidip gelenler, düşümde bedenlenip dillenmişti; okuduklarım yaşıntıyla dönüşmüştü.

Elbette biliyordum Fûruzan'ın yapıtlarını, yatılı bir kız okulunun camları boyalı yatakhaneğinde okumuştum onun öykülerini ilkin. Müfredat dışına taşmayı göze alan edebiyat öğretmenimiz, Fûruzan öykülerinden söz etmiş, "okumalısınız çocuklar, yeni bir yol açacak size bu öyküler" demişti.

Edebiyat öğretmeni baktıydı; çok sonraları çocuk, yaşlı, genç, zengin, fakir, sabici, sahte, iyi, kötü, güzel ve çirkinin birbirine dolanarak doldurduğu muayene odasındaki "insan"ı anlamada, görünenin ardındakini sezmede tıp kitapları değil, edebiyat olacaktı asıl yol göstericim.

Giderek, muayene odasındaki insana ya da bana bir şeyler oldu. Yaşamanın hızı arttı, insanlar, kavramlar, sözcükler bulamklaştı. Üzerinde durulacak bir zemin oluşturmak zorunluluğu belirdi. Neydi bizim düşüncelerimiz, kavramlarımız, dilimiz? İnsana dair sözcüklerimiz nelerdi? Bir karıştırıcıya atılıp aynılaştırılmadan önce neydik biz?

Yanıt umuduyla Fûruzan'ı yeniden okudum. (İki bin sayfayı geçiyordu okuduklarım.) Arındırıcıydı, ayar tutucuydu. Sırtım dikeldi, sözümün çapakları toparlandı, hem şefkatle sarmalandım, hem insan olma sorumluluğunun hiçbir yere devredilemez bir varolma şartı olduğunu anımsadım.

İskelede diz çıktığım yerden görünenlere baktım: Masallara, mesellere yaraşan efsunlu bir dünya vardı paslı rıhtım parmaklıklarının ardında. Altınboynuz'un tam kıyısında'ydım işte! Halîç... Eyüp... Nazlı minareleriyle camileri... Sol yanda köprü, arkaya yukarı doğru bakınca görülen kule... Ve tümünü bir fanus gibi çevreleyen masmavi deniz, masmavi gökyüzü... Bunlardan artakalan her karış üst üste dizilmiş kimi görkemli, kimi eğreti yapılarla doluydu. İşte o yapıların birisinden bir kapı açılıyor, küçük bir kız çıkıyordu dışarı. "Yürürken takunyaları çok ses yapmasın diye ayak parmaklarını sıkıştırıp bastırıyordu takunyalarına." (Redife'ye Güzelleme)

Düşüme giren kız buydu. İki bin sayfalık Fûruzan külliyatı, takunyalarını sessizce taşımasını bilen o kızın sesini evrenin sesine ekliyordu. İçerik, kurgu, konu, kahraman kim ve ne olursa olsun, bütün yapıtlarının ruhuna süzülen, en derinde bütün yapıtları birbirine bağlayan o kızın iç sesi ydi.

Kız anlatısında hazır çağrışımları, başarı / başarısızlık, ahlak / ahlaksızlık, kayıp / kazanç, iyilik / kötülük gibi kavramlara dair bildik ölçütleri kullanmıyordu. İri gözleriyle dünyaya bakıyor ve ona yansıyanları sözcüklere döküyordu. "Öğrendiği sözcüklerle, çevrede gördüklerine, öğretilenlerden daha değişik adlar aradı." (Gecenin Öteki Yüzü) Hayatla zibninin arasında, olan bitenle ilgili verileri hâle yola sokup buzuru bozmayacak biçime dönüştüren bir düzenek yoktu onda. Neyse o: tokatsa tokat, açlıksa açlık, soğuksa soğuk, ölümse ölüm, olduğu gibi, süslenip püslenmeden yerini alıyordu kızın çizdiği resimde.

Dünyanın ve insanın üstünde biriken katmanlaşmış yalanları soyma çabasıyla yola çıkan Fûruzan öykücülüğü Türk Edebiyatı'ndaki en önemli dönüm noktalarından birini oluşturur. Memet Fuat bu öyküleri okur okumaz, dönemin en saygın edebiyat dergisi olan 'Yeni Dergi' de yayımlamış, Fetih Naci 'Edirne'nin Köprüleri' adlı öyküyü bir doruk olarak nitelemiştir. Ece Ayhan, "Fûruzan Türk öyküsüne saygınlık kazandırdı" diyerek, iyi yapıtın edebiyata güç kazandırdığını vurgulamıştır.

Yapıt nedir? Ciltlenmiş sayfalar, o sayfaları yazan yazar ve okuyan okur. Çağdaş eleştiri kuramına göre yapıt bu üç öğenin bir araya gelmesiyle oluşur.

Önce ciltlenmiş sayfalarla gidelim. Fûruzan'ın yapıtları içerik, dil, kurgu, imge ve akla gelebilecek bütün edebi açımlarıyla 1968'den bu yana incelendi, tezlere konu oldu, sempozyumlarda, öykü toplantılarında tartışıldı. Bu bilgilere yazılı ya da sanat kaynaklarından ulaşılabilir. Biz genel bir bakışla yetinelim:

Fûruzan itirazını, kara anlatısını, şiirini, varoluşla olan hesaplaşmasını dile yansıttır. Sözcüklere kulak verildiğinde, 'dar ünlü' ve 'tonsuz ünsüz' harflerin irkiltici müziği işitilir. Hazır çağrışımlar oluşturabilecek deyim ya da kalıplaşmış sözcük kullanmak yerine, aynen bir çocuğun yapabileceği gibi 'durumu' tanımlar, böylelikle okurun algısı uyarılır. Füllerin, belirteçlerin özgün kullanımı, geniş sözcük dağarcığı, öyküsüne giren her insanı öncelikle dille belirlemesi 'düşünme aracının dil olduğu' önermesini yazınsal yolla kanıtlar. 'Gül Mevsimi'nin Mesadet Hanımefendisi, 'Edirne'nin Köprüleri'nin Hala Adile'si, 'Haraç'ın Servet'i, Gülendam Kalfası, 'Seyyid'deki çay ocağı çırağı ve bu yazıya sığmayacak tüm öykü kişileri 'dil hammadesi' işlenerek oluşturulmuş kimliklerdir.

Ayrıntıda alabildiğine duyarlıdır. Yalnızca betimlemelerdeki doğruluk açısından değil, betimlediği nesnelerin çeşitliliği açısından da fark yaratır. Beş duyuyla algılananın ötesinde daha ince, daha sezgisel bir kayıt sistemiyle karşı karşıya bırakır okurunu; böylelikle 'anlatı', 'yaşantıya' dönüşür. 'Kokular' çevreler anları. Patrick Süskind'in Koku adlı romanındaki Jean-Baptiste Grenouille'i anımsatan bir iz sürücüdür 'koku' Fûruzan'ın yaratı düzeneğinde.

İç ve dış mekânlarla, giysilerle, objelerle, doğa görüntüleriyle olayların geçtiği döneme dair toplumsal ve sosyoekonomik arka plan yansıtılır. H.E. Beats, Yazınsal Bir Tür Olarak Kısa Öykü (Bilge Sanat Yapım Yayıncılık, 2005) adlı incelemesinde, kısa öykü ile sinemanın yaklaştığını; yaşamı anırtırma yoluyla, kısa epizotlarla, resimlerle, dolaylı anlatımla ve sembolizmle aktaran bu iki sanatın yan yana geldiğini söyler. Fûruzan'ın metinlerinde de öykü ile sinema yan yana, iç içedir. Bir Fûruzan öyküsünü okuyup bitirdi-

ğimizde, sinema salonundan sokağa çıkıldığında duyumsanan o yabancılik hissiyle kuşatılırız. Sarsılmışızdır. Okuru yapıta dahil eden de işte bu sarsılma durumudur. Psikanalitik edebiyat kuramcılarında *Avusturyalı psikanalist ve yazar Otto Rank*, sanat yapıtını, sanatçıyla yapıtı okuyan arasındaki ruhsal birliğin aracı olarak niteler.

Okumak neden vazgeçilmezdir kimimiz için? Dışarıda hayat beklerken sayfalara gömülmenin sırrı ruhbilimciler tarafından incelenmekte. Sanat yapıtının gerçekliğinde 'inanmayı askıya alarak' iç çatışmalarımızı farklı bir zemine çekiyormuşuz –regresyon diyorlar buna-. Kabramanın yaşantısında kendi çatışmalarımızı görüp 'savunma', 'ceza-landırma', 'baz duyma' gibi ruhsal doyum süreçlerini yapıt yoluyla gerçekleştiriyormuşuz. Psikanalitik Edebiyat Kuramı'nın (*İtahi Yayınları, 2004*) yazarı *Oğuz Cebeci*'nin, "Edebiyat bizim için görülmüş ve bizim de içselleştirdiğimiz rüyadır." saptaması, durumu özetliyor.

Yapıtın asıl ögesi ise, yazardır kuşkusuz. Bilinmeyen, tekinsiz yerlerde dolaşıp oraların sözünü, somut gerçeklikler üzerine kurulmuş dengeli hayatlara taşıyan, bu nedenle de büyüücü, rabi, simyacı gibi tanrısal bir güç atfedilen kişidir yazar. En azından 19.yy sonlarına dek böyleydi. Yalnızca adı bilinen, görüntüsünü çok az kişinin bildiği bir kabramandı. Günümüzde yazar mitoloji kabramanından evrülerek bizim gibi biri haline dönüştü, yaratıcılığın kaynaklarını, oluşum süreçlerini anlama çabası öne çıktı. Yaratıcı zihin, bilincinin –normalde kullanamadığımız– 'birincil düşünme süreçleri' ile, bilincin 'ikincil düşünce süreçleri'ni aynı anda devreye sokabilen, deyim yerindeyse, iki tarafa da gidip gelebilen ve bunu yaratı oluşturacak güçte bir iradeyle yapabilen bir düzene olarak tanımlanmakta. *Lionel Trilling*, *Sanat ve Nevroz (1945)* adlı çalışmasında, sanatçının gerçekliği normal insandan daha çok ve daha yoğun olarak gördüğünü, ancak dehanın ve gücün kaynağının nevrozda aranmasının yanlış olduğunu bildiriyor. Gecenin Öteki Yüzü'ndeki bir cümle bu bilimsel yaklaşımla örtüşmekte: "(...) Küçük kız bunların arasından geçerek odalarına varacakları ana kadar konuşmayı unuttuyor, insandan çok daha başka bir canlıymış gibi arasız algılamalarla, kokularla, dokunuşlarla kavırıyordu çevresini."

Çocukluk algıları, gündüz düşleri, arketipler, kolektif bilgi, 'endocept' denilen amorf bilme ve sezgi de yaratıcılığın önemli unsurları olarak kabul ediliyor. Yine de bütün bunlar bir insanın eline bir kalem alıp, boş bir kâğıda yazdığı sözcüklerle zamana karşı koyan ve diğer insanların zihnine ulaşan bir şey yaratma mucizesini asla tam olarak açıklayamıyor bana. Eski zamanda olduğu gibi, bir bilinmezlin karşısında sarsılmayı, ısldamayı, esrikleşmeyi yeğliyorum.

Fürzan 70'li yıllarda tam da böylesi bir etki yaratacak biçimde yazınsal bir fenomen olarak Türk Edebiyatı'na girdi. Parasız Yatılı, Kuşatma, Benim Sinemalarım, Göl Mevsimidir arka arkaya yayımlandı.

Öykülerde ahlâk dersi verilmiyordu, öykü kabramanları yargılanmıyor, anlatıcıda hâkim, başöğretmen sesi duyulmuyor, melodrama ya da gökten iniveren mutlu tesadüflere pabuç bırakılmıyordu. İmparatorluğun çöküşü, konaklardan apartman dairesine

geçen hayatlar, savaşların önu sıra göçmek zorunda bırakılanlar, Cumhuriyet devrimlerinin toplum katmanlarına ne kadar ulaşabildiği, İkinci Dünya Savaşı'nın etkileri tarihsel gerçeklikleriyle değil, yazınsal olarak soluk alan öykü kişinin yaşamı içinden sezdiriliyordu. İdeolojilerin yalnızca 'işçi', 'köylü', 'sömüren', 'zengin' ya da 'fakir' gibi kolaycı kitlesel tanımlarından alınan birey kişileştirilerek, toplumsal eleştiri yazınsal derinliğe kavuşturuluyordu. Yoksulluk ve deyim yerindeyse "en alttakiler" insanın vicdanını sofrasındaki lokmadan utandıracak biçimde somutlaştırılarak okurun bilincine yansıtılıyordu.

Fürüzan'ın yapıtları Lukacs'ın Roman Kuramı (Metis Yayınları) adlı yapıtında ayrıntılı olarak incelenen 'eleştirel gerçeklik' kapsamında değerlendirilebilir elbette ama; kanımca bu eksik bir değerlendirme olur. Çünkü; Fürüzan yapıtlarındaki Emily Dickinson'ın yalın duyarlılığı, Virginia Woolf'un aşkınlığı, Louis Ferdinand Céline'in en dibe kadar tereddütsüz giden kara anlatısı, benzerini Rus klasiklerinde bulabileceğimiz anlatım ve bağlantı zenginliğine koşut yazınsal tutum, 'eleştirel gerçeklik' parantezini zorlamaktadır.

Fürüzan ilk dört öykü kitabının ardından bir dönemin simge romanı olan Kırk Yedi'liler'i yazdı. 1947 doğumlu Emine Semra Kozlu "Ahlâk için yalan söylenmesi gerekir mi? Söylenince ahlâklı mı olunur?" diye soruyordu. Kiraz, Leylim Nine, Cumhuriyet devrimlerinin yılmaz savunucusu Nüveyre öğretmen, rahat yaşamın amaçsızlığında yiten Seçil, sömürü düzeninin değişmesi için -halkı içine alan- farklı bir devrimin gerektiğine inanan Haydar ile, Türkiye gerçeği roman gerçekliğine taşınyordu.

Gecenin Öteki Yüzü 1982'de, Sevda Dolu Bir Yaz 1999'da yayımlandı. Bir kahramanına "Ben duygusal değil duyguluyumdur" dedirten Fürüzan, bu yapıtlarında edebiyatın vaat ettiği tüm tılsımı ve duyguyu verir okuruna. Görsellik ve şiir belirginleşmiştir. Zamana es geçen bir gezgin hayâlet gibi dolanır biriken anların içinde.

"Sonra aradan pek çok yaz geçti...

Hiç biri o yaza benzemedi.

Çünkü o babamla benim sevda dolu yazımızdı.

O sıra bir babam vardı elbette...

Vardı..." (Sevda Dolu Bir Yaz)

Fürüzan'ın yurtdışındaki edebiyat çalışmaları bir roman, bir röportaj ve iki gezi kitabı olarak okura ulaştı. Yeni Konuklar (röportaj,1977), Evsahipleri (gezi,1981), Berlin'in Nar Çiçeği (roman,1988), Balkan Yolcusu (gezi,1994) adlı yapıtlarında, göç olgusu, ötekileşme, insanoglundun bitmeyen yurtsuzluğu, kapitalist düzenin çarkları arasında ezilen insanları konu edindi. Siyasal çalkantılardan, savaşlardan insana arta kalan 'göç' Fürüzan'ın yapıtlarında her zaman öne çıktı.

1979'da Almanya'da yayımlanan 'Türkiye Çocukları'nı ve 1981'de Redif'e Güzelleme adlı oyunu yazdı. 1991'de Lodoslar Kenti adlı şiir kitabı yayımlandı.

Lodoslar Kenti İstanbul'du elbette. Evrene seslenmek için dünyanın belki de en uygun kenti İstanbul... Herkesin kendine göre bir İstanbul'u vardır kuşkusuz. Fûruzan'ın İstanbul'u da Fûruzan yapıtlarının yukarıda anlamaya çalıştığımız bütün özelliklerini taşır. Yalansız, bü yüleyici, acımasız ve vazgeçilmezdir onun İstanbul'u. Yoksul ve kimsesiz çocuklar parklarda, taşlıklarda kanarlar; yukarıda Beyoğlu ışıldar. Cevahir köprüde sık sık dolaşır. Erenköy'de köşkün bahçesinde yaseminlerin, hanımellerinin kokusu esintiye karışır. Okullarda solmuş önlüklü çocuklar, Miltiyadi Aile Gazinosu'nda solmuş hayatlar vardır. Azınlıklar, göçle gelenler, orada doğup bü yüyenler... Hepsini kuşatır kent.

"(...)

İstanbul ne kirlense

geceleri doğrulur

Topkapı Sarayı'nın ordan katlanır

Bir ayağını Harem'e dayayarak

iş çekişlerini uyandırmadan yersizlerin

çocuk kılıklı vapurların iskelelerine saçlarıyla silkelenir

güngörmüşlüğünün kırıştıkça abulaşan yüzüyle

altı terlemiş ağır memeleriyle

denizin bazinelelerini çekip dökünerek

yıkanacaktır."

Lodoslar Kenti (O Dilini Unutmaz)

İstanbul Fûruzan yapıtlarının ana rahmidir. Çocuk ve anne ise, yapıtlarının temel unsurudur. Baba ölüdür ya da etkisiz konumdadır. Daha çok 'babalık kavramı' olarak girer yapıta. Fûruzan'ın 'çocuğu' her şeyi gören, duyan, hisseden, anlamlandırmaya çalışandır. "(...) Çocukluk bir ak kitaptır. Her şey derin yazılır." (Redife'ye Güzelleme) Mutlu filan değildir. Oynayıp gülerken bile her şeyin farkındadır. İçi yalnız bir çocuktur. Hayat onu zedelemektedir. Anne tartışmaz bir otoritedir. Çocuk annenin yalnızlığının, zorlukların farkındadır. Fûruzan'ın yapıtında kadın aşka değer verir, hesapçı değildir. Düzene karşı çıkan, çocuğuyla birlikte başını dik tutmaya çalışan, ağır bedel ödeyen birisidir. Feminizm, varoluşçuluk gibi kuramlar yaşamla sınanır bir bakıma. Muhafazakâr değerler, 'aile' kavramı alabildiğine sorgulanır. Yalan yücelikler, boş güvenerler teşhir edilir. Herkes yaşamaya çalışmaktadır, yaşama çabasının gerçekliği, kâğıt üzerindeki doğruları geçersiz kılar. Daha ilk öyküde "Ne sandınız o zaman Tanrı vardı. Onunla aramıza dünya girmemişti... İlkokulu bitirmiştım. Ellerimde zafiyet bezeleri... Sınavı kazanmalıydım. Hiç yolu yoktu başka okumamın." (Sabah Eskimişliğin) diyerek bizi afallatan bir çocuk çıkar karşımıza. Biraz büyüdüğünde sinemanın arka koltuklarında ya da kiralık mayo ile plaj kabininde yaşlı erkeklerle para karşılığında birlikte olacaktı ya da belki; belki de adına güzelleme yazılan Redifedir. 'Günübirlik Adada'nın bizmetçi kızı, ilkokuldaki temizlik koludur belki?

Fürüzan'ın yapıtları art arda okunduğunda uzun, geniş, büyük bir hayatın içinden geçmiş gibi olur insan. Fürüzan okuruna bir dünya gösterir; kolay bir dünya değildir bu. Öyle yazılmıştır ki, yaşadır sanırsınız, her yaşayan öyle yazabilirmiş gibi... Oysa yaratı tam da budur işte: bilmeden bilmektir, görmeden görmektir. Ne Erzurum'da ne İzmir'de üç gün bile yaşamamıştır Fürüzan ama; 'Kırk Yedi'liler'in Erzurum'unu, 'Gül Mevsimi'nin o unutulmaz İzmir'ini yazmıştır. 'Su Ustası Miraç'ın mekan tuttuğu yaylaları, 'Münip Bey'in Günlüğü'ndeki taşra ruhunu yazabilmiştir. Endocept, çift düşünsel süreç, algı yoğunluğu ya da her ne ad verilirse verilsin, güçlü ve büyümlü bir şeydir bu.

Kargaşa yoğunlaştığından mıdır bilmem, bakıyorum çevremdeki herkes güçlü, büyümlü, anlama ulaştırıcı bir yol, yalın bir yer arayışında. Ne zamandır üzerimize serilen ölü toprağından silkeniyor muyuz diye umutlanıyor insan. Yeniden okumalar, öykü günleri, kitap fuarlarında okur kuyrukları... Neden olmasın, diyorum. Kaos her zaman yeni bir düzen yaratmamış mı insanlık tarihinde? Kâğıdın bir köşesine,

"Dayanaksız yaşamaması bilenler,
cesurdurlar,
kişiyi korkutacak denli."
(Lodoslar Kenti)
yazan bir kız, takunyalarıyla evinden çıkıp, İskele Parkı'ndan dünyaya bakarak evrenin sesine ses eklememiş mi?
Görmesini bilen iri siyah gözler, bir kâğıt, bir kalem ve bir isim: Fürüzan...
Yalnızca bu kadarı bir dünya yaratmaya yetmiş işte!
Bu, masumiyetin gücü değil de nedir?

Birsen Ferahlı

"Bazen ben zaman kaymasına inanıyorum. Şubat 2008'de ilk kez İzmir'de tanıştığım Birsen Ferahlı sanki birlikte çok şey yaşamış iki arkadaş gibi buluştuğum biri oldu. O da aynı duyguları taşıyor. Daha fazla bir şey söyleyeyim, ben Birsen'i seviyorum." O karşılaşmada ben de vardım... İzmir'de çok güzel günler geçirdik. Başka bir Fürüzan hakkında ipuçlarına sahip olmuştum o birkaç gün içinde... O Fürüzan salmcağa biniyor, gördüklerinden çocuk gibi heyecanlanıyordu. Erythrai'de, antik kentte bir zambak vermiştim kendisine. Baharın habercisiydi o kocaman tepedeki tek beyaz zambak... İçinde her zaman taşıdığı özgür çocukluğu ortaya çıkmıştı Fürüzan'ın... Neler neler konuşmu-yorduk... "Akıllım," diyordu, o sevimli benim de bir zamanlar çok kullandığım çocukluk sözcüğüyle: "Sen bunları biliyor muydun akıllım?" Fürüzan'la söyleşimizin son haftalarına doğru geliyoruz. Yeni fotoğraflar, belgeler geliyor her gün... Onlar büyük bir özenle taranıyor, numaralanıyor. Henüz konuşmadığımız Balkan yolculuğunu dillendirmeye başlayabiliriz sanırım.

“1997’de Duisburg’tan Tayfun Demir’den aldığım bir okumalar davetimi olduğundan söz etmiştim. Bu çağrıya ilk yanıtlım, yazdıklarımı seslendiremem olmuştu. Başka konularda topluluklarla elbette konuşurum, fakat bu konuda olmaz. Nedenlerinden daha önce söz etmiştik... Telefonda uzun bir sessizlik yaşanmıştı...

Sonra, bu yolculuğumda, Almanlar’ın benim Almandaki kitaplarımı ne denli ayrıntılı bir dikkatle okuduklarını da gördüm. Okuma dikkatinin yazara geçirdiği çok önemli bir duygu var. Yazar, kimlere karşı neler yazdığını yeniden yeniden satır satır düşünmeye başlıyor. Almanya’da yaptığım bu uzun turnenin o açıdan düşündürücü görüntüleriyle karşılaşmak bana sorular açtı.

1997 yılı bana şunu da öğretti: Bütün bu efsaneleşen, efsaneleştirilen medya baskınına uğranmasına karşın Almanlar okumayı sürdürüyorlardı. 1975 – 80 arasında metroya bindiğimde gördüğüm Almanlar’da olan okuma alışkanlığını 1997’de yine tanık oldum. Ellerinde okunacak sayfalar vardı. Kimi zaman bir spor dergisi, kimi zaman bir gazete ya da bir cep romanı. Yol boyunca görmeyen bakışlarla çevreyi taramıyorlardı. Bu, bence hiç de küçümsenmeyecek bir olgu. Yazılı olanla ilişki onlarda vazgeçilmezliğini koruyor.

Ben, yolculuklarımda çoğunluk havaalanlarındayım. Bizim havaalanlarında uçuşu beklemeye geçtiğimde –sık ertelemeler oluyor uçaklarda– benden başka okuyan hiç kimse görmüyorum neredeyse... Batı’ya yaptığım yolculukları, –Türkiye’den ilk kez çıktığım S. S. Adana yolcu vapuruyla başlayan sevdâ dolu İtalya gezisi bunun dışındadır. Hayatımda çok özel bir yeri olan, unutulmaz bir gezidir o. Daha çok kültürel, sanatsal amaçlı çıktıklarımla bir arada anılamaz ki– Almanya’ya, Fransa’ya, Kuzey Amerika’ya, Londra’ya, Mısır’a ve benzeri noktalara yolculuklarımı çok başka bir iç dünyası ile yaptım. Ve hiçbirine turist olarak gitmedim. Bütün yolculuklarımı da uçakla yaptım.

Türkiye’den biniyor, doğal olarak havada aşırıyorsunuz kararları. Balkanlar’ın üzerinden geçerken kimi pilotlar uçuşun noktalarını vurgulayan açıklamalar yaparlar –baba yanımda oradan sürülmüş, göç etmeye zorlanmış bir aile– onların bir zamanlar yaşadıklarını varsaydığım haritasını, olacak iş değil ama, bakıp görmeye çalışırım yedi sekiz bin küsur metre yükseklikten...

Bir gün Berlin’e giderken anons yapan bir pilot ‘Şimdi Yugoslavya üzerindeniz ve Makedonya’yı geçtik’ dedi. Ne tuhaf! Ben öylesine etkilendim ki bu akan bulutların altında o topraklar var diye... Onların geçmişleriyle ilgili çok bilgim olmadı benim. Yani gelmişler, zorluk içinde olmuşlar, onlara ait çok şey oralarda kalmış. O sonlanmayan Balkan savaşlarının dalgalarından biri onları da katmış önüne. Hep o yaşadıkları savaşları, acımasızlığı düşünmeye çalışırım tarih bilgilerimi sınavarak.

Sonunda bir öneri geldi. Savaşlarla ilgili o göçleri düşünürken *Sabah* gazetesinden aradılar. Zafer Mutlu grubu vardı 1990'larda başında. Sabah o yıllarda onların yayımladığı bir gazeteydi. Bana açıklandığına göre bu röportajı en iyi Füzûzan başarır diye de Zülfü Livaneli söylemiş. Balkanlar'la ilgili bir yolculuğa çıkıp izlenimlerimi, gördüklerimi yazacaktım gazeteye. 1993'tü ve savaş alabildiğine devam ediyordu. Sabah'a gittim. Konuyu açtılar. 'Biz, sizden savaşın ta içine kadar girmenizi istemiyoruz. Daha çok Birleşmiş Milletler'in (BM) korumasındaki yerlerde olmanız yeterli' gibi koruyucu bir açıklama da yaptılar. Ben de isterseniz yolculuk haritamı buradan çizmeyelim. Gitmişken birçok yere de girmek, görmek isterim dedim. 'Tamam, olur' dediler 'fakat, sakın ateş altındaki noktalarda olmayın...'

Yolculuğun gerekli aşamaları, mâli giderleri konuşuldu. Tüm yolculuğun nasıl, hangi koşullarda yürütüleceğine karşılıklı karar verildi. Makedonya'ya kadar uçakla gidilecekti. Zaten benim bütün amacım o topraklara ayak basmaktı. Ondan sonrasındaki ulaşım için araba kiralanacaktı yukarıya daha doğudan daha batıya doğru yol alırken. Ve Yugoslavya, 1990'ların ortasına yaklaşıırken hâlâ Yugoslavya'ydı. Yine de artık dağılmak, dağıtılmak üzere olan bir Yugoslavya. Çok irkildiğim bir tanıklığım oldu: İnsanlar savaşı –ben dahil– iletişim akışı içinde, yansımalarını görerek, haberlerini duyup izleyerek, üzülerek, fakat içinde olmadan, –savaşın değmesinin getirdiği ağırlığı– yeterince asla ve asla algılayamazlar. O çok çok başka bir algı. Apayrı yırtıcı bir şey.

Makedonya'ya indiğimde en şaşıtığım şey tüm caddelerden sürekli olarak Barış Gücü'nün (BM) flamalarının uçtuğu arabaların geçiyor olmasıydı. Oysa televizyon haberlerindeki çatışma görüntülerinde belirmelerini, tarafları yatıştırma girişimlerini öylesine çok izlemiştim ki... Hayır, içine girdiğim ortamın gerçekliğiyle o görüntülerin bence hiçbir benzerliği yoktu. Onlar, o anda yaşamakta olan savaşın ciddi birer parçasıydılar. Kameramanlarının, haber müdürlerinin onayını alabilen, söylenmesi istenen neyse onları doğrulamak için kullanılan yansımalar asla değildiler, savaşın gerçek parçalarıydılar. Aniden önümüzden onlardan biri geçiyordu. İçinde askerler vardı.

Onlara bakan insanların ezik davranışları... Her an yol değiştiren bir savaşın kendilerine ne zaman çarpacağı... Çünkü her an –özellikle ben oradayken– Kosova'da patlak verenler... Kosova benim yolculuk projemdeydi, gitmek istiyordum Kosova'ya, Kalkandelen'e dek... Gittim, Alaca Camii'nin loşluğunda bir şeylere dokunma isteğiyle bekledim. O hiç bilmediğim atalarımın dek, oraların neredeyse tümünü gördüm. Kosova'da tam o günlerde Sırlar vardı. O sıralarda bizde ve dünya medyasında da yer alan bir olay patlak vermişti: Çoğunluğu İran'dan giden kökten dinci İslami donanımla yetiştirilmiş bir grup, bir Sırp askerinin başını kesmiş, kesik başı ellerinde tutarak fotoğraflamışlardı. O görüntü dünya basınında kapaktan çıktı. İrkiltici, vahşi bir resim. Bakılması

Okuma turnemde son uğradığım nokta Hamburg'du. 1997.

güç bir fotoğraf her yerde geziyordu. Sırp'ların da bir açıklaması geldi o sıra 'öbür taraftan bir gazeteci gelirse eğer –öbür tarafla neyi kastettikleri açıkça anlaşılıyordu– aynı şeyi ona yapacağınız gibi bir misillemeye girişiyorlardı.

Yanımda da fotoğraflar için, hem de bir tür yandaşlık yapmak için diye-
lim, Sabah'tan Ramazan Öztürk vardı. Kendisi savaş muhabiri diye tanınır.
O Kosova'ya geçmeyi hiç düşünmedi. Belki haklıydı. Kosova'dan bir öğretim
üyeleri beyefendinin bana telefonunu verdiler. Kosova Üniversitesi'ndeydi. Onu
hemen aradım ben gelmek istiyorum oraya, gelebilir miyim? Siz ne önerirsi-
niz? diye sordum. 'Bakın' dedi 'Otobüse binersiniz, ama elinizdeki pasaport
Türkiye'ye ait bir pasaport. Sizi sorgusuz sualsiz indirebilirler. Çünkü bütün
otobüsleri Sırp'lar kontrol ediyorlar. Size en iyi niyetli yaptıkları da şu olur:
İleri karakolda sizi döndürecekleri zamana dek bekletirler. Kosova'nın içine
ulaşmanız imkânsız. Fakat istersiniz deneyin.'

Düşündüm. Büyük olasılıkla bunlar olursa benim yapabileceğim bir şey yoktu. Üstelik en olumlu durumda kırk sekiz saate yakın da vakit kaybedecektim. Çünkü kafalarındaki kestirdikleri süre tamamlanana dek tutuyorlardı. Bu yolculuktan caydım.

Üsküp’de çok büyük bir otelde geceliyorduk. Tito yıllarındaki otellerden-di. Yugoslavya, Yugoslavya iken yapılmış bir otel. Yarısında BM askerleri kalıyordu. Savaşı her an yanınızda görüyordunuz. Yani adamlar grup halinde geliyorlar, bir bölümü geliyor bir bölümü gidiyordu. Böyle bir zaman değişikliğiyle görev yürütüyorlardı. Oteldeyse Yugoslavlar’dan çok başkaları konaklıyordu. Değişik diller konuşuluyordu aralarında. Slav kökenli oldukları için sesleri farklı Arnavutça, Makedonca, Boşnakça... Ne tuhaf birdenbire o gece açık bir zihinle ayırımsadım. Sovyetler dağıldıktan sonra ilginç bir proje dünyada yaygınlaşmaya başladı. Kapitalizm’in karşısında seçenek olarak görülen başarılı işadamı yüzleri 1950’lilerin başına değin çekilen Amerikan gangster film kahramanlarına benziyordu. Davranışları da. Başarıyı da dünyayı kapitalist anlayış tanımlıyordu. Sokaklardaki köşeciklerinde kazı kazan satanların yerini cepleri kara para yüklü kazan kazancılar almıştı.

Sosyalist Yugoslavya’nın parçalanmasında güçlü Batı devletlerinin bir uydusuna dönüşmüş olan görsel medya çok etkili. Görsel medya sorumsuzlukta biribiriyle yarışıyor. Bir bölümü savaşı, satış malzemesi, reyting olarak coşkuyla kullanıyor.

Grand Hotel Üsküp’teki odama çıktığımda hemen televizyonu açıyordum. Çünkü adım adım ilerleyen propagandalar aracılığı ile her devletin orada yandaş kılacağı bir yer vardı. Almanlar’ın, Fransızlar’ın... Amerika zaten dünya haritasının epeyidir çizicisiydi. Almanca birinci dil gibi konuşuluyordu Slovenya’da. Halkın aldığı haberlerle düşünceleri tümüyle savrulmuş, nirengi noktasını kökten yitirmişti. Üsküp’teki yerel radyoda, televizyonda bazı konuşmalar yaptım. Oradaki parti –Makedonya Türk Demokrasi Partisi– yöneticileriyle konuştum. Öylesine ikircikli bir tartışma durumu vardı ki öne sürdükleri hiçbir fikir mantıklı bir sürece ulaşmıyordu. Konuşmalarının sonunda beni en çok etkileyense okulda gördüklerim oldu. ‘Yukarı’ çıkmadan tanışıp konuştuklarımdan Bosna Hersek yani Bosnia Herzegovina’ya gitmeden önce Makedonya’yı iyice anlamak istiyordum. Oradaki Tefeyüz İlkokulu’na –bizdeki yeni uygulanan sekiz yıllık eğitim onlarda yıllardır sürdürülmekteymiş. Tito Yugoslavyası eğitimi öncelikli ilk amacı yapmış– gittiğim gündü... Ne garip bir rastlantı ise Tito’nun her yerde asılı olan ‘Kardeşliğinizi gözünüz gibi koruyun’ deyişini taşıyan panolarını ve onun fotoğraflarını indirmek için avludaki adamlar okula giriyorlardı. Öğretmenlere, ne yapıyorlar? diye sorduğumda ‘Bugün’ dediler ‘Yugoslavya’daki onun tüm yazıları ve onun, Tito fotoğrafları ar-

ARMES ET DRAPEAUX DES RÉPUBLIQUES SOCIALISTES
DE YOUGOSLAVIE

Bosnie et Herzégovine.

Croatie

Macédoine

Monténégro

Serbie

Slovénie

tık indiriliyor.' Böyle bir tarihi tanıklığın içinde oldum. Hemen gittim Tito'nun bir fotoğrafının altında resim çektirdim. Sonra onu da indirdiler.

Öğretmenlerden biri 'Tito, kendi kökeni için başından beri hiçbir açıklama yapmadı, yapmamıştır. Hırvat mıdır, Sırp mıdır, Boşnak mıdır, Arnavut mudur? Tito'nun böyle bir açıklaması asla olmadı. Sorulduğunda ben Yugoslav'ım, derdi' dedi. Bu açıklamayı yapan öğretmen sevimli, aydınlık bir adamdı. Dikkat edin dedim. İş bu noktaya geldiyse gerçekten kötü. Çünkü Yugoslavya'nın parçalanmasının özünü buna, kökencilige oturtacaklar. Kökencilik anlayışı giderek boy veriyor. Siyasiler bu yaklaşımlarının geçmişteki ağır acılarını, katliamlarını unutmuş gibiler. Yeni, kanırtıcı manivelaları bu, toplumları söküp dağıtmak için. Burada iş görecektir artık.

Çünkü Avrupa anakarasının tarihi nedir diye dönüp baktığınızda ırkçılık, kökencilik girişimlerinin sıkça rastlandığı olaylar yaşanmış, yaşanıyor. Batı'nın kapitalist anlayışında önemli olan halkların barışı, mutluluğu değildir. Bugün de görüyorum kitlelerin aldanmaya çokca yatkın bir uygunluğu var. Beni çok şaşırtan bir inanç, algı değişimi bu köken anlayışı: Arnavutluk ya da Boşnaklık ya da Sırplık ya da Hırvatlık gibi... Komşularıyla anında yabancılaşıp düşmanlaşmak...

Örnekse savaşı başlatanların Sırp'lar olduğu vurgusu iletişim araçlarında başköşeye oturtulmuştu günlerdir. Sırp'ların savaşı başlattığı gibi bir önyargı Türkiye'de de vardı.

Dedeli Köyü'ne gittiğimde kışladan yeni dönmüş gepegenç bir askerle evinde konuştum. Yörüklerin oturduğu bir köydü. Yörükler, Balkanlar'a Osmanlı ordusuyla gidenlerdi. Babaları bir öğretmendi. 'Yugoslavya hâlâ Yugoslavya'dır' diye diretiyordu. Benim orada gördüğüm üç çok güzel insandı onlar. İki erkek kardeşin büyüğü mühendisti. Anne geldi sonra. Ben, böylesine güzel bir kadın ne önce ne sonra gördüm. Yıpranmış, ileri yaşta bir kadındı. Çok koyuydu, siyahı andırır koyuluktaydı gözleri. Yakınına oturup da baktığımda böyle lacivert gözü de ilk kez onda gördüm. Lacivert gözleri vardı. O gözler çok hüznüydü. Çünkü küçük oğul savaştan yeni gelmişti Saraybosna'dan. Çok iyi eğitimleri vardı her ikisinin de. Genç asker 'Siz biliyor musunuz?' dedi 'Savaş Hırvatlar başlattı. Televizyonlar yalan söylüyorlar.' Çok ilginç bir açıklama ekledi konuşmasına 'Sırp'lar'a yakınlık duymuyorum. Ama doğruyu da söylemem gerekiyor. Sırp'lar, Yugoslav ordusunun dağılmasını istemiyorlar. Yugoslav ordusu şu anda tehlikeli bir durumdadır. Sırp'lar, Ruslar'a yakın olabilir anlayışıyla her kötülük onlara yükleniyor. S. S. C. B.'nin bitmiş Sosyalizm'inden bile hâlâ ürküyor Batı. Birlikte durumu korumaya girmemiz lazım. Baştan beri hepimizin arasız söylediği budur. Dünya medyasının, dünyayı yöneten güçler tarafından yönlendirildiğini niye görmüyorlar? Bizi şimdi birbirimize iyice kırdıracaklar.'

Üsküp Tefeyyüz Okulu'nda öğretmenler odasından çıktığımda dışarıdan gelen bazı görevlilerin okuldaki panoları ve resimleri indirme hazırlığında olduklarını gördüm. Ne yaptıklarını sorunca, bana bugünden başlayarak Yugoslavya'daki Tito'nun sözlerini ve fotoğraflarını kaldırma emrini aldıklarını açıkladılar. Ve çalışmaya başladılar.

Yeni Yol'da... Burası Üsküplüler'in toplandığı bir mekân. Duvardan indirme niyetinde olmadıklarını açıkladıkları Tito fotoğrafının altında.

Genç asker sustuğunda baba –çok esprili bir adamdı– ‘Yok be canım’ demişti. ‘Olur mu öyle şey? Biz burada papazdı, imamdı.. o, ben can ciğer kuzu sarmasaydık. Biz öyle yaşamadık.’ Baba, Yugoslavya kurulmakta iken Tito'nun yanında yer almıştı...

Daha sonra Üsküp'e döndüğümde Tefeyyüz Okulu'na yeniden gittim. Öğretmenler Odası'nda ağırladılar beni. Konuşuyorduk. Dışarıdan bir Brahms şarkısı yayılıyordu olduğumuz yere. Bir koro söylüyordu. Yanlışsız vurgularla söylüyorlardı. Bu şaşırttı beni. Yetkin bir Brahms li-

edi söyleniyordu. Odadan çıkarken sordum öğrenci çocuklar mı söylüyor? ‘Evet dördüncü sınıflar.’ Gidip izleyebilir miyim dedim. ‘Elbette’ dediler. Sınıfa girdim. Bakın öylesine insani bir şeydi ki sınıfta gördüğüm... Hiç kimse varsıl giyimler içinde, gösterişli değildi. Temiz giyimleriyle sıralarındaydılar. Öğretmen de gençti. Tel gözlükleri vardı. Beni görünce yönetimini kesti. Gülmüseddi. Dirsekleri yıpranmış ceketini ve görüntüsüyle 19. yüzyıl romanlarından çıkmış gibiydi. Fakat herkes yoksulca olsa da çevreyi pırıl pırıl bir zekâ kaplıyor gibiydi. Asıl önemli amaç bu değil miydi insanlar için?

Ve koro yeniden başlayıp parçayı bitirdiğinde müzik öğretmenini selamlayarak ne kadar güzel yorumluyorlar dedim. Bu yaş için gerçekten eksiksiz bir başarı bu. İnanılmaz bir şey. Siz de çok iyi idare ediyorsunuz. ‘Onlar solfej de biliyorlar’ dedi. Küçük çocuklar nota okumayı önceden öğreniyorlardı. Bu, bir ilkokul eğitimi içinde benim tanık olduğum ilginç, etkili bir şeydi...

Savaşın içindeki Balkanlar’da olmanın bana getirdiği hüznün duyusunun sık sık yüreğimi yorduğu anlardan birini yaşıyordum. Hem de o savaşı hiç bitmeyen topraklardaki baba tarafımı –sanki onları çok tanırmışım gibi– yarıbaşımda duyumsuyordum. Onlar, geçmiş savaşları yaşamışlardı. Ben de ilk kez yine bir savaşta oradaydım. O okulda beni hayran bırakan, etkileyen, hüzünlü ama dirençli bir kalabalıkla karşılaşmıştım. Herkes şaşkındı. Evet sonlarının ne olacağını bilmiyorlardı. Birleşmiş Milletler Barış Gücü’nün ortalıkta sürekli gezmesi beni bile çok etkiledi. Hiç hoşlanmadım o gidiş gelişlerden. Onlar Barış Gücü’ydü. Evet ama hangi savaşı engelleyeceklerdi. Öyle bir Barış Gücü ki bağlı oldukları büyük devletlerin hesap ve kitap üzerine çizip biriktirdikleri planlarının sonuçlarının engellenmesi için mi çalışacaklardı? Yoo, öyle bir şey yoktu. Olamazdı da. Kendilerine Batı’nın ‘demokrasisi’ için varoluş nedeni gösteriyorlardı:

‘Biz, Batı’nın demokrasisinin birer temsilcisiyiz...’

Yugoslavya’dan Bulgaristan’a, Yunanistan’a geçtim. Oraları da Balkan haritasındaydı. Makedonya’da, Üsküp’te bulunduğum zaman içinde –on beş yirmi günlük bir süre diyelim buna– para birimlerinin sık sık kalktığını gördüm. Neredeyse haftada bir paralar değiştiriliyordu. Bu şaşırtıcı bir ekonomik çökme, dağılmaydı. Yoksullaşma hızla bastırıyordu. Tefeyyüz Okulu’ndaki daha önce anlattığım hiç de gösterişli olmayan insan portreleri: O güzelim küçük öğrencilere başlarındaki sade, belli ki yıpranmış ceketleriyle gencecik zayıf müzik öğretmeni genç adamın, o Brahms melodisini koroya söyletme özeni... İnsanın asıl varması gereken değeri yeniden size düşündürüyor. Bu evrensel değerlerin artık o topraklarda ne ölçüde tutunabileceği de önemli bir sorudur...”

Topolitsa Buçim Köyü'nde muhtar, köylüler ve papazla birlikte yakında gelişmekte olan olayları konuşurken...

Mostar. Öylesine güzel bir kenti insan denen varlık nasıl harap edebiliyor?!

Fürüzan kitabının çalışmaları neredeyse bitmek üzere... Pastanedeki gelenek-selleşen toplantılarımız artık gecelere doğru uzuyor. Mevsim sonbahara döndü. İkimiz de henüz direniyor, yazlık kıyafetlerimizle yazı yaşatmaya (!) çalışıyoruz... Bir de şakacı ki bu gelen mevsim, biraz kalmıyınca güneş açıyor, ince giyindiğimizde ise donuyoruz... Balkan yolculuğuna devam edeceğiz. Sıra Zagreb günlerine geldi:

"Zagreb'te konakladık. Otelde sığınmacılar, Barış Gücü'nün dışında çok sayıda yabancı gazeteci vardı. Ve bu adamların yarısından çoğunun dikkat ettiği savaştaki en kanlı, deşici olanı haber yapabilmektir. Günümüzün savaşı televizyonların en büyük reyting kaynağı. Tıpkı o çok bilinen deyiş gibi: Adam köpeği ısırsa haber olur! Köpek ve adam birbirine yardım ederlerse o pek haber olmuyor! Bazı kampları gezdim Zagreb'teki. Tıpkı o Üsküp'te ziyaret ettiğim öğretmen ve o çok güzel gözlü, orta yaşlı hanım gibi insanları bu kez kamplarda gördüm... Kamplarda da sığınmacılar vardı. Aralarında yaralıları da bulunuyordu. Bir kısmına orada bakılıyordu. İranlı olduklarını çıkarsadığım dört adam vardı. Ağır yaralanmışlardı gerçekten. Birinin tüm sağ yanı demirsi çubuk desteklerle korunmaya alınmıştı. Bu demirler, parmaklarını açık tutuyordu.

Ben girdiğimde yanımda bir mühendis bey vardı. O hem Türkçe, hem Makedonca, hem Sırpça, hem filanca biliyordu. Yaralı adamın ısrarla sorduğu dinim, milliyetimdi. Oysa duyuyordu benim konuştuğum ne İngilizce, ne de Almancaydı. Türkçe konuşuyordum. Türk olduğum söylendiğinde 'O Müslüman mı?' diye sordu. Şimdi bu sorunun taşıdığı garipliği de düşündüm o gün. Ne demek Müslüman mı? İkinci sorusu da şu oldu: 'Yalnız başına mı geziyor? Yugoslavya'da savaşın içinde!.. Kadın üstelik...' Bir adam, genç bir adam. Cihat uğruna gelmiş. Bunlar çok yazıldı. Bilinen şeyler. Söylediklerim yeni şeyler değil. Adamın kafasında o halde, yaralı bile cinsiyetçilik var. İnsan nerelerden gelmiş buraya? Kadın veya erkek hiç önemli değil bizim derdimizi dinlemek için. Bu, onu hiç ilgilendirmiyor. Düşüncesindeki ürkünç tutuklanmışlığın sınırlarını o gün birebir gördüm.

Bir Hırvat kadın, çok ilginçti 'Azdılar bunlar. Niye azdılar anlamıyorum!' diyordu. Ne diyorsunuz siz, kimler azdı? 'Bu erkeklerin kökünü kurutmak lazım. Bunlar, ikide birde savaş yapıyorlar. Burada iki çocuğum var. Zavallılar bakın ne durumdalar!' İki tane çok güzel çocuk. Biri yedi, diğeri on yaşında. 'Hiç kimsenin çocuk çocuk umurunda değil. Biz birlikte çok güzel yaşıyorduk. Hiç kimseyle, Boşnaklar'la da hiç sorunum yoktu benim. Onların da yoktu. Ben, çocuklarımı bazen onlara bırakır çarşıya giderdim. Nasıl oldu bütün bunlar? Şimdi birbirimize bakacak yüzü bırakmadılar. Savaş bitse de bu pisliği nasıl temizleyecekler?'

Bütün bu duyularla gezdim biten Yugoslavya'yı, Yunanistan'ı. Sonra da Bulgaristan'ı. Savaş anlatılamaz. Savaşın verdiği yıpranma duygusuyla insana

Hızla tarihe karışmış belge kanıtlardan biri de bu paralar. Ben Balkanlar'da daha aşağıdan yukarı, Makedonya'dan Saraybosna'ya gidene kadar birkaç tanesi birden tedavülden kalkmış oluyordu.

olan güveninizi kaybediyorsunuz. Yani savaşı çıkaranlara bakıyorsunuz birtakım zorunluluk gevelemeleri yapıyorlar. İnsanoğlu ne zaman belli güçlere karşı akıl gücünü ortaya koyacak bilemiyorum. Binlerce bu tür soru geçiyor kafanızdan. Öyle ki bu sorular Spartaküs'e kadar gidiyor. O köle nasıl ayağa kalktı? Kafanızdaki çağrışımlar anlatılmayacak hızla bilimkurgu filmi kareleriyle doluyor. Tiranlara ilk kafa tutanlar çıkıp geliyor. Pugaçev geliyor. Daha kimler kimler geliyor. Bütün bildiğim baskılara karşı çıkanları düşünüyorum. Çok sayıdalar. Boyun eğmeme girişimleri nedense kitlelerle fazla bütünleşemiyor!

1980'de Berlin'de televizyonda Tito'nun cenaze törenini izlemiştim. O yılların dünyayı yöneten liderleri ve hâlâ kral olan krallar, bizden de Başbakan Süleyman Demirel tören akışı içinde mozole çevresinde saygılı, takınılması gereken hüzünlü bakışlarla yürüyorlardı. Ben, töreni –ki epey uzun sürdü– tümüyle izlemiştim. Ve izlerken Yugoslavya için Batı devletlerinin, Kuzey Amerika'nın sonlandırmayı kesin seçenek olarak gördüklerini, bağımsızlardan birinin artık silinme vaktinin geldiğini, ilk adımın nasıl atılacağı konusuna hemen eğildiklerini düşünmüştüm.

Yugoslavya'nın Yugoslavya olmaktan çıkarılmasının ön hazırlıkları çoktan bitmiş plan ve projelerinin gündeme sokulması elbette gecikmeyecekti. Anlatmışım Ruhr Havzası çelik, kömür madeni işletmelerinde yaptığım çalışmamda dipteki galerilerde çalışan kömür işçilerinin arasında Yunanlılar, Yugoslavlar, bir de en çok bizim işçilerimiz vardı. Üç işçiye yaklaşıp neredensiniz diye sorduğumda 'Yugoslavya'dan' demişlerdi. Aynı işçilerle bir gün karşılaştığımda, birinin ceketinin yakasında Kızılyıldız vardı, ben bilmiyormuş gibi, bu sizin spor takımının simgesi mi diye sormuştum. Şöyle kibirli bir tutumla beni süzerek 'Daha neler! Yugoslavya'nın yıldızı, Tito'nun yıldızı' diye yanıtlamıştı. Bütün bunları, yakın geçmişteki tanıklıklarımı anımsayarak birçok düşüncenin zihminde aktığı o gün töreni seyrederken bir de şu aklıma geldi: Ne yazık ki ulusların hep bir kahramana ihtiyaçları vardı. Oysa bu yerleşik cümleye ben o günlerde de karşı çıkardım. Ulus denilen şeyi insanlar oluşturuyorsa yönlerini, çıkarlarını, ilerleyip gelişmelerini hangi yolda gerçekleştirebileceklerini de bilirler, diye düşünmekteydim.

Fakat bugün, 2008'de biz bunları konuşurken ne yazık ki o kahramanlara hâlâ gereksinme duyuyor halklar.

Benim için dramatik, hatta trajik bir şeydir: O parçalanacağını 1980'de düşündüğüm Yugoslavya'ya, savaş içinde oldukları 1993-95 yıllarında gittim. Savaş hâlâ da sürüyor. Gördüklerim savaş denen dehşetin öyle filmlerdeki gibi, televizyonlardaki gibi olmadığını, anlatılarak da pek anlaşılamayacağını bana gösterdi.

Mostar'a girdiğimde dünyanın görebileceğim en güzel kentlerinden biriyile karşılaştım, ki birçok ünlü kenti biliyordum. Böylesi uyum içinde, bu denli

Mostar Köprüsü yıkılmadan önceki gün. Üzerinden geçen son yazar ben miydim?

yumuşak renkleriyle uçucu, içinde bulunanları yatıştıran bir kent düşünmek çok zor. Yeniden öyle bir kentin kurulabileceğini düşünmüyorum. O belli bir tarihin, zamanın, belli duyarlılığını taşıyan insanların yaşadığı, oluşturduğu bir kentti. Daha önce söylemiş olabilirim, ama yineleyeyim: Mostar Köprüsü, Mimar Hayrettin Ağa'nın yaptırdığı bir köprü. Yani Sinan'a denk estetik bir güzellik. Günümüz mimarlarının ve mühendislerinin tartıştığı bir dayanıklılık, kuntluk özelliğini de taşıyan bir köprü. Ben, onun üzerinden Neretva Nehri'nin karşı kıyısına geçtim. Saraybosna'yı konu alan bazı edebiyat yapıtlarında Mostar Köprüsü incelikle anlatılmıştır.

Mostar'da olduğum süre içinde savaşın yaktığı evleri gördüm. İçinde oturan çaresiz insanlar vardı. Öyle yadırgatıcı, ürkütücü görüntülerdi ki... Bir ev ortasından ikiye ayrılmış yarım bir kesit gibi görünüyordu. Sanki kırılmış bir legoydu. Orada iki adam umutsuz gözlerle öylece oturuyorlardı. O koşullarda ne beklediklerini hâlâ düşünüyorum. Yıkıntıya bir merdiven dayamışlardı. Belli ki oradan iniyor çıkıyorlardı. İnsanın savaş içindeki dramı, çaresizliği, acınası durumu anlatılır gibi değil. Sözcükler sözcük olmaktan çıkar sık sık. Mostar'da öyle bir şeyi somut olarak gördüm.

Sonra Split'e döndüğümüzde Tito Yugoslavyası'nın işçilerin tatilleri için yapılmış yerleşim olarak bizdeki Hilton mimarisini anımsatan yatay, büyük bir otelde kaldık. Söz etmiştim oraya da aileler sığınmıştı. Öylesine acı ve-

Yanmış yakılmış Mostar Çarşıya'sını önünde.

ren bir şeydi ki, bir zamanlar emekçilerin dinlenmelerine hazırlanmış denizin dibindeki tatil oteli, ağlayan çocukların sesleriyle doluydu. İki gece orada kaldığımda, o seslerin, çaresizliğin verdiği hüznle sabaha dek uyuyamadım. Bebekler durmaksızın ağlıyorlardı.

Sabah dışarı çıktığımda otelin önünde altı Sınır Tanımayan Doktorlar aracı duruyordu. Onları içindeki Mısır'dan gelmiş bir doktor grubuna savaşın gidişi için ne düşündüklerini sorduğumda biri 'Kimi öldürdüğü belli değil. Artan bir düşmanlaşma süreci yaşanıyor. Biz burada hiçbir taraf adına tanıklık yapamayız. Kim olursa olsun ancak hayat kurtarabiliriz.' dedi içlerinden sorumluluk taşıdığı belli olan birisi. Diğer bir doktor da 'Hiçbir kentte dilerim ki savaş olmasın' diyordu.

Split, bir ölçüde savaştan uzak sayılsa da sokaklarda yürüyen insanların neredeyse silinmek ister gibi davranışları olduğunu da gördüm. Sokaklardan yine durmadan Birleşmiş Milletler'in Barış Gücü Askerleri geçip duruyordu.

Ben Mostar'dan ayrıldıktan bir gün sonra orayı bombaladılar ve 1566'da

Manastır'da Osmanlı teb'ası ilk sinemacılardan Manakis Biraderler'in küçük stüdyolarını önünde. İlk film çalışmalarının kopyalarını da burada yıkamışlar.

hassa mimarı Hayrettin Ağa'nın yaptığı Mostar Köprüsü çöktü. Bütün dünya medyası arka arkaya bu çöküş görüntülerini yayınladı. Şimdi köprü yeniden yapıldı diyorlar. Bir belgeselde köprünün dayanıklılığını tartışan, buldukları malzemenin içinde kullanılanları şaşkınlıkla anlatan mühendisler, teknisyenler, mimarlar vardı. Yüzyıllarca dayanmış bir köprü onları, çağdaş tekniği yaylayıp yutmuş bu allâmeleri şaşırtmıştı belli ki. Köprünün harcına yumurta akı da katılıyormuş.

Şimdi denilebilir ki orada insanlar öldü, sen durmadan nelerden söz ediyorsun. Ben, zulmün vardığı canavarca amansızlığı anlatmaya çalışıyorum.

Bir de şu sık sık söylenir: İnsanoğlunun içinde öldürücü, yıkıcı bir güdü vardır. Bu sefil duygunun tüm insanlarda olduğu biliniyor diye de vurgulanır. Ben, buna asla inanmak istemiyorum. İnsanlardaki bu yıkıcılık herkeste var diye genelleme mi yapacağız direterek. Ben, yapmamayı yeğliyorum. Ama birden çıkan savaşlarda kitlelerin birbirlerini acımasızca öldürmelerini de düşünürsek o zaman savunduğum şeyin gücünü yitirdiğini ne yazık ki görüyorum..."

Füruzan, daha önce de belki biraz söz ettim, korku bilmeyen, “kadın korkuları”nı ise herhalde hiç tanımayan biri... Savaşın içine de hiç korkmadan giriyor, mümkün olsa ortasına kadar gidecek... Bunların aslı elinde “iki bavulu” ile her an hayata yeniden başlamaya hazır olması belki de... Veya bir başka açıdan bakarsak “serüvenler”den kaçınmayacak bir isim... Büyük bir yazar... Tanıdığınızda duruşu o kadar net ki, şunu söylersem yanlış olmaz sanırım, onu ya çok seversiniz veya biraz “ürkersiniz.” Ama hissedersiniz ki dostlukları kale gibi sağlamdır. Onun güvenilir dostlarından biri dediği “bana bir isim sorarsanız, adımı hiç kuşku duymadan verebilirim” sözcüklerini kullandığı Turban Güna’yın yazısıyla devam edelim...

Ayrıcalıklı, Özenli...

TÜYAP İstanbul Kitap Fuarı ilk kez 1981’de Taksim’de şimdiki The Marmara Otel’i’nin zemin katında gerçekleştirilmişti. Okurların giderek yoğunlaşan ilgisi Taksim’e sığmayınca Tepebaşı’na, oradan da Beylikdüzü’ndeki yeni fuar alanına geçildi ve fuar uluslararası nitelik kazandı. 1986 yılından bu yana da her yıl bir onur yazarı belirliyor TÜYAP yönetimi. Bu yılki 27. Uluslararası İstanbul Kitap Fuarı’nın onur yazarı: Füruzan. Bu ödül Türk Edebiyatına yön veren, edebiyatımıza, düşün yaşamımıza yol aldırın sanatçılara veriliyor.

1971 yılında ilk kitabı *Parasız Yatılı* çıkar çıkmaz Füruzan’ın has bir yazar olduğu, öyküye saygınlık kazandığı, bir olay olduğu söylenmişti önemli eleştirmenlerimizce. Kitabın çıktığı yıl hem üniversite öğrencisiydim hem de dönemin büyük bir gazetesinde çalışmaya başlamıştım. İlkokul yıllarımdan başlayan edebiyat tutkumun gazeteciliğe yönelmemdeki etkisi büyük olmuştu. O zamandan bu yana, kitaplarla, yazarlarla, yayıncılık dünyasıyla iç içeyim. Bu kırk yılda yazarın yapıtı kadar, tutarlılığı, sözünün arkasında durabilmesi, yazar tavrı önemli oldu benim için. Füruzan bu tür yazarlarımdandır benim. Yazınsal yetkinliği kadar, sağlam duruşu, tutarlı kişiliği nedeniyle de edebiyat dünyamızda ayrıcalıklı bir konumdadır Füruzan. Sözünün sahibidir. Yapıtına gösterdiği özeni yaşamada da esirgemez.

Amacı ve tanımı iyi yapılmış, süreklilik gösteren ödüller tüm dünyada edebiyatın belirleyicisi olmuşlardır. 27. Uluslararası İstanbul Kitap Fuarı Onur Yazarlığı Füruzan’ın yazınsal yönünün bir kez daha gündeme gelmesini, yapıtlarıyla henüz buluşmamış yeni okurların, Füruzan’ın yazı evrenini tanımasını sağlayacak. Bu önemli, çünkü nüfusunun neredeyse elli milyonu yirmi sekiz yaş altında olan bir ülkedeyiz. Bu ödül genç okurlara, öyküleri yabancı dillere çevrilmiş, o ülkelerdeki öykü antolojilerinde yer almış Türkçenin önemli bir yazarını daha çok okutabiliyorsa, değerbilirlik, ya da liyakat belirleyiciliğinin yanı sıra, okura ve kitaba yönelik bir işlevselliği de yerine getirecektir.

Türkiye’de yılda yirmi beş bin kitap basılıyor. Bunun en az iki bin beş yüzü edebiyat ya da edebiyat üzerine. Çok kitap yazılması elbette kötü bir şey değil, ancak bu yoğunluk

inde edebiyatımızı oluşturan, dilin anlatım olanaklarını genişletmiş olan yazarlarımızın yapıtlarına yeniden dönmek zorunluluğu var. Edebiyatımızı tanımadan yazmaya soyunmak, elindeki elmayı yere düşürüp Arşimet'ten yüzlerce yıl sonra yerçekimini buldum diye ortaya çıkan birinin durumuna sokabilir kişi yi. Oysa edebiyat, birbirine eklenen halkalarla oluşur. Fûruzan, öykücülüğümüzün Memduh Şevket Esendal, Sait Faik, Sababattin Ali, Nezîbe Meriç, Vûs'at O. Bener'le süren çizgisinde yer alır. Her birisi kendine özgü ve iyi öykü yazarın bu yazarlarımız dilimizi ve düşünce dünyamızı zenginleştirmişlerdir.

27. İstanbul Tüyap Kitap Fuarı onur yazarı Fûruzan, öykücülüğümüzün en güçlü damarlarından dır. Sevgili Fûruzan, yapıtları, tutarlı duruşu ve sanatçı tavrıyla edebiyat ortamımıza güç katmayı sürdürecektir. Ödülünü içtenlikle kutluyorum.

Turhan Günay

Balkan yolculuğunun Bulgaristan – Yunanistan bölümleriyle devam ediyoruz...

“Üsküp'ten, Viyana üzerinden aktarmalı bir uçakla Bulgaristan'a gidecektim. Burada, bana mizahi gelen bir durum yaşadım. Uçak biletinin ayarlanması için gittiğimde Üsküp'teki havayollarının sorumlusu görevli kadın öylesine ağır davranıyordu ki neredeyse uçak kalkacaktı. Kadın telefonda durmadan bir şeyler anlatıyor, başkalarını yanıtlıyordu. Önce saygılı bir sessizlikle izledim bu konuşmaları. Yaptığı işle ilgili miydi derken, hayır konuşmasının gülücüklerle kesilmesinden anladım ki telefondakiyle kişisel şeyler tartışıyorlardı. Ben de ona gayet anlaşılır olduğuna inandığım bir cümle kurup artık tam bir Sosyalist yönetim içinde değilsiniz. Bu tutumunuzla onu zaten batırdınız. İşinizi hızlı yapın dedim. Kadın buz gibi baktı ve hızla yaptı bütün işlemi.

Çünkü Sosyalizm'in insanlara getirdiği en önemli güvenceler işsiz kalmamak, evsiz kalmamak gibi zamanla sıradan bir algılamayla nedense bir tembellik ve gevsemeye dönüşmüştü. Birçok yerde bunun böyle olduğu da biliniyordu. O insanların o yıllarda heves ettikleri Batı'daki bluejean'di. Şimdi bluejean dedim ya bunun üzerinde durmalıyım. Bluejean, D.D.R.'de çok çok önemsenen, istenen bir nesneydi. Düşünmüşümdür o ulus niye bluejeanı bunca önemsemekte diye. Oradaki yönetimlerin beş yıllık kalkınma planları vardı. Bu ağırbaşlı planlarda belki de bluejeanı düşünememiş olduklarına karar vermiştim. Çok daha gerekli olanları öne aldıklarını, örnekse üniversiteyi bitirene kadar bütün gençleri okutmayı, sağlık hizmetlerinin parasız olmasını, çalışan anneler için çocuklarını bırakacakları kreşlerin bulunmasını... O kreşleri ben bir gün apansız çıkıp gideerek gördüm. Olağanüstü iç açıcıydılar. Bluejeane sıra gelmemişi (!) anlaşılan. Kitaplarımda da bu konuya değinmişimdir. Burada da geri kalmak istemedim.

Bulgaristan'a Viyana üzerinden aktarma yapacaktım. Almancada en ağırlıklı yayımlarını yapan Europa Verlag da bu kentteydi. Viyana'ya da hiç

Yenilenmiş bir Osmanlı Camii'nin önünde.

Bütün ara kentlerde benim konuştuklarım adlarının Bulgarlaştırılma döneminde uğradıkları haksızlıklardan yakındılar.

Bulgaristan orta haritasındaki tipik Türk evlerinin önünde.

gitmemiştim kitaplarımı Alman dilinde yayımlayan ilk yayınevime çağırdığı halde.

Havaalanına indiğimde –bizler böyle şeyleri yaşamadığımız için aradaki benzemezliği benim kadar görebilmenize kesin olanak yok. Doğal bir yolculuğun aktarmasını yapıyor olsaydım ben de göremezdim– öylesine yadırgatıcı geldi ki... Büyük bir lüks... Efendim Mozart çikolataları vitrinlerde. Ünlü valsler çalınıyor, uygun ses yüksekliğinde ama özenli oturmalkılar. Herkes çok sakın. Japon turistlerin her zamanki gibi fotoğraf makinaları boyunlarında. Bir iki iş adamı laptoplarıyla dikkatle uğraşıyor.

En çok bir saatlik yolculuktan sonra indiğim yer bana başka bir gezegen gibi görünmüştü. Öyle bir duyguya kapılmışım ki içimi yabancı olduğu, sert bir şey zorluyordu. Buna düşünce diyemem. Çünkü düşüncenin zemininde akıl, mantık vardır. Duygu şuydu: Gördüklerimin canlı cansız hepsi kötü, rezil şeyler diye düşündüm. Burada yaşanan vurdumduymazlığın, rahatlığın bir anlamı yok. Çünkü geldiğim yerde insanlar ölüyor. Bunlar burada ne yapıyorlar böyle?

Sonra kendime geldim. Bunun, bu uğradığım değişimin ne olduğunu anladım. Birtakım öfkeleri bunlar besliyordu. Benim gibi dünya ile ilgisini hep diri tutmaya çalışan meraklı biri bile çevresindeki bu barış gibi görünenden hiç hoşlanmamıştı. Viyana'da öylesine canım sıkıldı ki o gün uçağa binene dek ne bir şey yedim, ne de bir şey içtim. Yani bütün bu dönüşümü kendi adıma yorumlamama olanak yoktu.

Uçak geldi. Bulgaristan'a gidiyoruz. Sofya'ya ineceğiz. Uçak, Tupolev tipi bir uçak. Orada bu kez neyi ayırt ettim? Kendim de şaşıtm. Bütün bu yolculuk boyunca sanki ben kendimden kendimi dışarıya çıkardım. Bütün bildiğim, gördüğüm her şeyin dışında yeni, sıfırlanmış bir kimlik gibi çevreme bakıyorum. Nelere dikkat ettiğimi söylüyorum: Viyana Havaalanı'nda çikolata bile yemedim, ki ben çikolatayı çok severim. Susuzluktan ölüyordum uçağa bindiğimde. Onlarla, ezilenlerle böylesi bir dayanışma mı yaptım, savaşta bıraktıklarımla. Yoo. Öyle bir şey ne yazık ki yoktu. Durumu ben olduğunca anlatıyorum.

Sonraki aşamada bindiğim uçaktaki oturma yerlerinin arasındaki genişliği de gördüm. Rahatça oturuyordunuz. Öyle dip dibe değildi koltuklar. Şimdi burada bir şey var. İnsana saygılı bir yerleştirme. O uçaklara bir daha rastlamadım. Onun karşısı bir örneği Kuzey Amerika'ya giderken yaşadım. Atlantik'i geçerken adamın biri bağıra bağıra kalktı koltuğundan. Uzun boylu bir adam. Koltukları tekmelemeye başladı. Bağırarak herhalde ağır küfürler ediyordu. Ben bir ikisini anladım. O shit'leri duydumsa da o bayağı külliyetli küfür ediyordu. İçeriden hostesler koşuşturdu. Onu sakinleştirmeye çalışıyorlardı. 'Burnuma sokun bu öndeki koltuğu' diye bağırıyordu bu kez adam. Adamı yatıştıramadılar. Adam oraya buraya vurup tekmeler atıyor, bir

Bulgar Parlamentosu'nda konuşurken.

yandan da 'Bir tek koltuğu burdan sökseniz herkes daha rahat eder' diyordu. Aradaki uç benzetmeziği yeniden ben Bulgaristan uçağındaki yolculuğumda düşündüm.

Bulgaristan'a indiğimizde alçakgönüllü bir havaalanı karşıladı yolcuları. Bulgaristan daha Kapitalizm'e tam adımını atmamış durumdaydı. Adım atmaktaydılar da gereğince atamamışlardı. Yukarıda savaş. Çevreyi reklamlar sarmamış. Gözümüz yerli yersiz her şeyi okumak zorunda değil. O savaştan biraz ürküyorlardı. Sınırlarına çok yakındı. Macaristan sınırında da acaip basıkıcı şeyler oluyordu.

Hak ve Özgürlükler Partisi Merkez Konsey Başkanı Şerife Mustafa ve Parlamenter Blok Başkanı Ünal Lütfi karşıladılar. Onlarla konuşma yaptıktan sonra Bulgaristan'ın içine doğru hareket edildi. Kuralmış gibi sık sık yerel adlar da değiştiriliyordu. Hiçbir zaman kalkıp da Filibe diyemiyordunuz. Filibe'nin adı başka, tümünün adı başkaydı. Halbuki çoğu insan da eski adları biliyordu. Yani ben haritayı açıp gösteriyordum Filibe diye -bakıyordu o da- adı değişse de birlikte aynı yer i işaret ediyorduk!

Sonraki aşamada acı bir şeye tanık oldum. Toplanıp anlattılar. Soruyorlardı 'Bizim adımızı niye değiştirmeye kalktılar?' Bir genç kadın da 'Ben zaten adımı değiştireceğim' dedi. Niye diye sorduğumda 'Adını Hristiyan yapan Almanya'da daha kolay iş buluyor' dedi. 'Maria olur, bir de Hristiyan soyadı alırım. Oldu bitti' diye devam etti. Bunları da öfkeyle söylüyordu.

Öbürleri ona çok kızdılar. Ne demek oluyordu bu? 'Yok' dedi 'daha iyi. Burada çok açık sürüneceğime oraya giderim.' Ve 'Ova' eki de yetmiyor, tamamen ad değiştiriliyordu. Yusuf'u Jozef yapalım diyorlardı. Böyle öneriler vardı. Bir kadınla konuştuğumda o bir fabrika adı söyledi 'Bulgar kuklaları, çizgi filmler yapardık. Bunların tümü de çok başarılıydı' dedi. Birkaç örneği ben de görmüştüm Türkiye'de. İnsanlar diyordu ki tamam politik durum değişiyor, fakat biz nasıl iş bulacağız? Hep bu söyleniyordu 'nasıl iş bulacağız, kim bize iş bulacak? Büyük bir işsizlik içindeyiz.'

Ondan sonraki aşama da benim ünlü Tuna Nehri'ni görüşüm oldu. Otele indik. Artık bütün Bulgaristan bölgesini geziyoruz. Tuna kıyılarındaki otel de o denli garipti ki... Yoğun bir sis vardı. Otel -Amerikan filmlerinde efekt olarak yapılır ya en büyük kitleleri bile tümüyle göremezsiniz- böyle bir sis içindeydi... Neredeyse el yordamıyla otelin kapısını mapısını görüp giriyorsunuz. Koca bir otel. Eskiden turistik bir otelmış. Sosyalist bloğun bu tür yapıları gösterişli, büyük. Halkın büyük bölümü yararlınsın diye hesaplanmış. Ama son dönemlerdeki bakımsızlıktan nereye gidersiniz gidin hüzünlü bir etki taşıyorlar.

Otelde bir şey dikkatimi çekti. Barı andırır bir salon vardı. Orada bazı genç kadınlar oturuyordu. Tümü de aşırı süslü, abartılı bir sahne makyajı yapmış gibiydiler. Ve çevrede de çok fazla işadamı (!) vardı dışarlardan gelmiş. Bu işadamı tanımını da çok ilginçleştiren günümüzde. Ne iş yaptıkları pek açık olmayan bol paralı işadamları... Oradaki tüm bu görüntülerden anladım ki gerçekten çok fazla uyuşturucu ve silah kaçakçılığı yapılıyor.

Bütün bunları düşünerek odama çıktığımda, oda özellikle bir yazar için ilginç bir yolculuğun beklenmedik odak simgesi sayılabilirdi. Geçmiş yıllarda şık, gösterişli olan bir odanın hüzünlü eskimişliğini görüyordunuz. Perdeleri yolunmuştu, eskiden belli ki bordo kadifeymiş. Böyle kraliyet renkleri kullanılmıştı o odada. Bu tantanaya ne gerek varmış diye düşünmüştüm. Perdeyi açtığımda -perdeyi açmama neden de Tuna'dan gelen seslerdi, sisten ötürü geçen deniz araçlarının düdükleriydi- aynı yoğun sisin içinden sırayla şalupalar gidiyordu. Onlar, bana hızla Gorki ile Panait Istrati'yi düşündürdü. Biliyorsunuz ya, benim bu acaip edebiyat tutkum yolculuklarımda hep rehberlik yapar.

O kitapları yazarları düşününce görüntülerin derinliği de fazlalaşiyor. Tuna'da niye Gorki'yi düşündüm ki ben? Dolaylı olarak elbette. Volga geldi aklıma. Benim kutsal nehirlerim arasındadır bunlar: Dicle, Fırat, Kızılırmak, Yeşilirmak, Nil gibi. Çünkü insanlık tarihinde vurucu bir yer alıyorlar. Ondan sonraki yıllarda Tuna'yı en etkili bir çarpmayla kullanan bir film vardır. Bir Yunanlı'nın, Angelopulos'un filmi: *Ulis'in Bakışı*...

Kafamda sinemayla ilgili yapmak istediğim, yapılması gereken şeyler arasında, bir de tasarı var. Dünya sinemasının ilk döneminden bugüne bazı plan -sekans'ları, sahneleri o önemli filmlerden alıp diyelim ki *Üçüncü Adam, Yurttaş*

Bulgar Parlamentosu'nda...

Eski Yuri Gagarin'de kadınlarla ad değiştirme olaylarını konuşurken. Kõřede de çok sevdikleri, "buradan gitti" dedikleri, Sibel Can'ın fotoğrafı var.

Kane, Hamlet– benzer değerlerdekilere montajlamak. Dünya sinemasının büyük imzalarının niye büyük olduğunu böylece bir arada vurgulamak.

Ben, Lenin'in büstünün Tuna üstünden götürülüş sahnesini hiç unutamam. Şalupaların sonunda geçişini ve gölgelerini gördüm. O sisin içinde aşığıya doğru akıyorlardı. Gecenin değişmeyen rengine bakıp durdum. Yolculuk boyunca her sabah beşte uyandım. Bilinir insanın yaptığı işle ilgili bir kendi iç saati oluyor. Gerektiğinde ayaktasınızdır hep. Benim için de bu süre öyleydi.

Bulgaristan gezimde şaşıp yine de acıdığım insanlar, olaylar oldu. Durmaksızın yeniden yeniden düşündüm. Acaba insanların, insanoğlunun bu sistemleştirilme içinde sürgit ebeveynlere mi gereksinimi var? Devlet ebeveyn midir ki o vesayetini veriyor ve bu vesayet vasi tarafından ne yolda doğru kullanılıyor? Toplumun bütün gereksinimlerini dürüst, sevecen, sorumlu ve akıllı olarak yerine getiriyor mu?"

Sezi Ergun Anar'ın yazısı önümde. Onun metninde anlatılanların benzeri duyguları ben de sık sık hissettim bu kitap çalışması sırasında. Yıllar önce bunları yaşayan kişiyi, Fûruzan'ın sevgili arkadaşını "Seziciğim canım kardeşim benim zeki arkadaşım. Ne kadar güzel günler geçirdik birlikte. Sen de benim seçilmiş bir akrabamsın" diye anlattığı Sezi Ergun Anar'ı o kadar iyi anlıyorum ki...

Berlin'in Nar Çiçeği'ni okuduğunda, sen de bana bak vereceksin

'O kadar dikkatli okuyorsunuz ki, sanki kitabın içinde eriyip yok olduk...' Ses çok yakınımdan geliyordu ve bana söylüyordu. Orta yaş üstü kibar görünlü bir hanımdı. Gülümsedim. Ada vapuru Bostancı'ya yanaşmak üzereydi. Bir yazı istenmişti benden, Fûruzan'ın yazılarını temize çektiğim günlere dair.

Ve ben Seveda Dolu Bir Yaz'ı bir kez daha okuyordum.

"O gece yatarken, kendi sesimle uyanmıştım. Katıla katıla ağlıyordum.

Hıçkırıklarımı bastıramadığımdan, korkudan da tıkanıyordum. 'Anne anne' diye bağırmaya başlamıştım. Çerkes Kalfâ Besime yetişip odama girmiş, beni kucaklayarak babamın yatak odasına götürmüştü.

Odaları babaannemle yan yanaydı.

Yatak takımı gül ağacındandı.

Pencereleri üç taneydi..."

– Biraz yavaş okur musun, yetişemiyorum, dedim Fûruzan'a.

– Nerede kalmıştık?

Yarım kalmış cümleyi bir kez okudum... Sesli sesli tekrarladı. Sonra cümleyi başka bir şekilde tamamladı. "Ama böyle değildi galiba" diye hatırlattığımda "artık şimdi böyle oldu" dedi. Daktiloyla yazdığım Seveda Dolu Bir Yaz adlı öykü kitabıydı. Birbirine yapıştırdığı metrelerce kâğıda el yazısıyla yazdıklarını bana okuyor, ben de daktiloda temize çekiyor-

dum. Hızlandığında tekrar uyarıyordum, bu kez yine farklı bir cümle kuruyordu. Fûruzan bunu hep yapıyordu.

O zaman anlamıştım ki, eğer yazdıklarını temize çekmeye kalksa, o öykü ya da roman kim bilir ne zaman biterdi ?

Telefondaki benim için çok tanıdık bu sevecen ses 'bir kaç gün sonra çalışabilir miyiz?' diyordu. Elbette Fûruzan, elbette! Kimi zaman neşeli, kimi zaman hüzünlü, ama çokça duygu dolu sözcükleri ak kâğıda geçirecektik.

Genellikle evinde çalışırdık. Heyecanla beklediğim o gün geldiğinde, çalıştığım iş yerinden erken ayrılır, Koca Mansur Sokağı'ndaki evin yolunu tutardım. Her zaman sevgi dolu haliyle beni karşılar, dantel köşe yastıklarıyla dolu kanepeye oturur, çay, kahve, soğuk bir şey isteyip istemediğimi sorar, açlık durumumu kendine özgü üslubuyla sorgulardı.

Gündelik işlerden söz ettikten ve bir iki ufak zararsız dedikodudan sonra

çalışmaya başlamak üzere Art Deco masanın başına geçerdik.

Kulaklarımda TRT Radyo 3'ün seçkin eserleri, karşımdaki duvarda Çehov'un çerçevesi bir fotoğrafla, sessiz, ilk cümleyi beklerdim..

O yıllarda ben Teşvikiye'de oturuyordum. Kimilerimiz için hayatın orta yerinden kırıldığı yıllardı. Çıtt... Fûruzan'la çalışmak benim için aynı zamanda bir iyileştirmeydi de...

– Sende buluşalım.

– Memnuniyetle..

Hafif bir şeyler yedikten sonra, 'vakittir başlayalım' dedi. Sıcak bir yaz akşamı olduğunu hatırlıyorum. O güne değin epey yol almıştık bu romanda. Frau Elfriede Lemmer'in hikayesini anlatıyordu Fûruzan...

Gece ilerlemişti.

"Yaşlı kadının bakışları ağır ağır kaydı.

Tüm bedeni baştan aşağıya tek bir güçlü soluğun boşalmasıyla titreşip sarsıldı.

Başı sol omzuna büküldü.

Gür, ak saçlarından bir tutam sağ yanını kapladı yüzünün.

Yüzün sol bölümünde aydınlık, pürüzsüz bir anlatım çizildi, dudaklarında geniş, mutlu bir gülüş yerleşti, dondu. (.....)

Sesler eksile eksile uzaklaştı.

Kuş tıneğinden indi su içmeye başladı.

Tavanın ortasından sarkan çıplak ampul, odayı, dinginliğini çoğaltarak aydınlatıyordu."

Odada bir sessizlik oldu. Sustu... Sustum...

– İşte böyle... Nasıl?

Konuşmaya çalıştım, sesim çıkmadı... Sadece gözlerimden yaşlar iniyordu. Fûruzan telaşlandı... 'Dur yapma, ağlama' dedi en sevecen sesiyle. 'Gerçek değil bunlar, hepsini ben uydurdum.' Sonra ikimiz aynı anda gülmeğe başladık. Onun da gözleri sislenmişti... Bense gülerken bile ağlıyordum.

Ey okur! 'Ne var bunda bu kadar duygulanacak?' diyebilirsin. Berlin'in Nar Çiçeği'ni okuduğunda, sen de bana hak vereceksin.

Bir dosttan bir başka dosta, Mina Tansel'e... Fûrûzan onun için diyor ki: "Ankaralı bir dost. Güvenilir bir insan. Mina'yı gerçekten severim. Bir de oturup yeteneklerini ortaya çıkarmaya karar verse..."

Bir Konuşmayla Başlayan Dostluğumuz

İstanbul dile gelse, nasıl konuşur? Birkaç yıl önce İstanbul'u tanıtmak üzere hazırladığım bir radyo programını İstanbul ile bir İstanbullunun konuşmaları biçiminde tasarlamıştım. Programda İstanbul'un repliklerini yazarken baktım ki hep Fûrûzan'ın tepkileriyle, onun tavırlarıyla, onun tarzında konuşuyor İstanbul: Fûrûzan gibi, kendi değerinin farkında ama böbürlenmiyor; yalakalığa pabuç bırakmıyor; zarafetle –yerine göre espiyriyle– sıyrılıyor hoşlanmadığı konuşmalardan; aptallığa sabır göstermiyor; yabancılara karşı ölümlü bir uzaklıkta duruyor; bütün görmüş geçmişliğine karşın gepegeç... Kısaca, İstanbul konuşsaydı Fûrûzan gibi konuşurdu; İstanbul insan olsaydı Fûrûzan gibi olurdu...

Fûrûzan'la 30 yıla varan dostluğumuz yine bir radyo programıyla başlamıştı. TRT'nin Batı Avrupa'daki göçmen işçilere yönelik radyo yayınında çocuk programları hazırlıyordum. Batı Avrupa'daki göçmenlerle ilgili ilk enine boyuna ve derinlemesine bilgileri Fûrûzan'ın Yeni Konuklar adlı kitabından edinmiştim. Programlarımla, göçmen işçi çocuklarının başlarını dik tutmalarını sağlayabileceğime inanıyordum. Çocuklukları güçlükler içinde geçmi; Aziz Nesin, Rubi Su, Ali Yüce gibi değerli insanlarımızla yaptığım röportajlara yer veriyordum zaman zaman. Fûrûzan'ı da böyle bir röportaj sayesinde tanıdım. Herkesten farklı bir konuşma oldu onunki. Ben düşündüklerimi ona anlattıktan sonra aldı mikrofonu eline; beni aradan çıkararak doğrudan çocuklara seslendi: hiç duraksamadan, hiç takılmadan, tatlı sesiyle anlattıkça anlattı. Konuyu açmak için soru sormama, sözlerini baştan alması için teybi durdurmana hiç gerek kalmadı.

Aralara spikerlerin sunuş ve geçiş konuşmaları, öykü parçacıkları ile müzikler ekleyerek kurguladığım bu konuşmayı peşpeşe iki programda kullanmışım. Ne yazık ki, röportajları saklarken bunu unutup –diğer tüm röportajlar tek programda değerlendirildiği için– sadece birinci programı saklamışım.

1979'da Batı Avrupa'daki Türk çocuklarına seslendiği bu radyo konuşması, Fûrûzan'la hemen o gün yakınlaşmamızı sağladı ve aramızda bugünleri bulan bir dostluk başladı.

Bir dost olarak Fûrûzan'dan söz edersem, önce onun "sağlam bir dost" olduğunu belirtmeliyim. Bol kabbahalı, taklitli, "matrak" anılarımız çok; ama Fûrûzan zor zamanların dostudur asıl. Üstelik o, daba kimse farkında değilken, zor zamanların geleceğini de görüp uyarısını yapar. Sevdiklerini aklıyla korumaya çalışırken aslan kesilir.

Kimseye hoş görünmeye çalışmayan Fûrûzan, dostlarına acı söylemekten kaçınacak değil ya... Başka türlü o, Fûrûzan olmazdı!

Biz de onun için "Kaç tane Fûrûzan var?" diyoruz ve biliyoruz ki, Fûrûzan'ın dostu olmak bir ayrıcalıktır.

Mina Tansel

Selanik, Kale'de konuşmaya çalıştığım kişilerden yalnız ikisi benimle görüşmeyi kabul edip çok güzel, çok dostluk dolu şeyler anlattılar. Soldaki ve arkadaki adamlar da "Biz, Türk'le konuşmayız" dediler.

Bu iki dostun balla kestiği Balkan yolculuğumuz bu kez Yunanistan'la devam ediyor...

"Yunanistan'daki süre de gerçekten ilginçti. Selanik'te yukarıda Osmanlı Mahallesi denen yere çıkıldı. Orada altı yedi yaşlı Yunanlı adam oturuyordu. Arabadan indim. Ben, işte burayı çekelim, kaleyi çekelim diye konuşurken oturan adamlar ilgiyle izlemeye başladılar bizi. Onlara merhaba dedim. Rumca konuşmuyorum elbette. Sizinle fotoğraf çektirebilir miyim? sorum üzerine bu kişilerden üçü kalkıp gitti Osmanlı'nın bir temsilcisi geldi! diye.

Öbürleri gitmedi aralarından birisi yarım yamalak Türkçeyle 'Haydi çektirirsin vre' dedi. Öyle mi deyip teşekkür ettim. 'Evet! Biz buraya benim dedeyle, benim nine vaktiyle gelmiş burada, çok iyiymiş çok güzelmış sizin oralar.' Niye gelmiyorsun sen peki diye sordum. 'Gecem gecem ya fırsat bulamıyorum' falan gibi bir şeyler dedi. Onlarla resim çektirdik. Niye öbür beyler gitti diye sordum. 'Ee siz Osmanlı'sınız' dedi. Yok ben Osmanlı değilim. Benim tarihimde onlar elbette var, ama deyince 'Amaan sen de onlar da öyle kendilerini bişiy görürler' dedi. Şimdi bu insan denen garip bir canlı!

Yunanistan'da Türk eserlerinin birçoğu çok harap durumdaydı. Oysa o Yunanistan, Avrupa Birliği'ne girmiş Yunanistan'dı. Yunanistan'ın iç taraflarına, Doğu'ya doğru -Trakya bölümünde Türk nüfus çok var- yola çıkacağız.

Fakat daha önce bizim sefarete uğramak istiyordum yazılı bilgileri artırmak için. Yunanlılar'ın bayramıydı. Ben sefarete gittim. Bu sayfalarda okurlarla paylaştığımız fotoğraflardaki gibi postallar mostallar, kaba kazaklar öyle giyiniyorum. Gittiğim yerlerde hava ısısı hep eksilerdeydi. Oradaki sekreter 'Sefir Hüseyin Çelem Beyefendi sizinle muhakkak görüşmek istiyor' deyince şaşırdım. Ben, işi vardır Sefir Bey'in, sizden sadece kaynaklar istiyorum dedim. Yukarı Gümölcine'ye, Kavala'ya filan gideceğim. 'Yok, kendisi görüşecek sizinle' dedi. Büyükle, beklenmedik bir incelikti bu.

Sonra beni bir yemekte ağırladılar. Çok hoş, zarif bir hanımı vardı. Oturduk. Sefir Bey, 'Ben size bazı bilgiler vereyim: Siz yola çıkacaksınız, arkanızda daima bir polis arabası olacak. Hep takip edecekler sizi. Arada aracı değiştirirler. Polisler de değişir. Ama daima peşinizden gelirler' dedi. Niçin dediğimde 'öyledir Yunan polisinin âdeti' diye yanıtladı. Teşekkür ettim. Kendisinden bir sürü önemli bilgi aldım. Çünkü, önceki çalışmalarımı yeterli saymayıp her gittiğim yerde ayrıca bilgi topluyordum.

Gerçekten de arkamızda iki arabayla tüm yolları geçtik. Sonunda Gümölcine'ye geldiğimizde bir yol levhası vardı. Üstünde yazılanlar Yunan alfabesiydi. Okuma olanağı yoktu. Ben haritaya bakıyorum yollar ikiye ayrılıyor. Hangi yola gireceğiz? Birden birine gireceğiz ama hangisi? Birdenbire dur dedim. Arabadan indim. Arka araçtakilere soralım dedim. Kesin Türkçe bilirler. Onlar da arabalarını durdurdu. Arkaya doğru yürüdüm. Beyler burası Gümölcine değil mi? diye sordum. 'Evet, evet orasıdır' dediler. İyi, teşekkür ederim yardımınıza dedim. Bindik arabaya. Onlar da bindiler. Biz önde, onlar yine arkada devam ettik...

O bölgedeki konuşmalarında oranın seçilmiş bir din adamı vardı -iki sene önce öldü- Mehmet Emin Ağa. Onunla buluştuk. Mehmet Emin Ağa çok iri yarı bir adamdı. Akrabaları, oğulları geldi. Hepsi iki metre yakındı. Çok esprili bir din adamıydı. 'Bak görüyor musun Füzûzan Hanım? Biz hep bu kadar oluruz' dedi. Öyle mi? dedim. 'Çünkü bize siz Pomak değil, Slav'sınız diyorlar. Biz de değiliz, Türk'üz diyoruz.' Mehmet Emin Ağa ile birçok konuda konuştuk. Oradaki cemaatin seçtiği bir din adamını Yunanlılar kabul etmeyerek nasıl ayrımcılık yapıyorlar bunları ayrıntılarıyla anlattı. Peki ya olanlar? deyince 'Ama onlar hem demokrat, hem de Avrupa Birliği'ne üyeyiz diyorlar. Avrupa Birliği de zaten Yunanistan'a, onların kendilerini takdim ettikleri gibi bakıyor' dedi.

Yunanistan gezimiz polis koruması altında, güvenli (!) bir biçimde sürdü. Orada, yaptığım bazı konuşmalardan anladım ki Yunanistan, Avrupa Birliği'ne girmiş olmasının getirdiklerini, ayrımcılıklarını neredeyse eleştiriden uzaklaştıran bir koruma kalkınasına dönüştürmüş sanki. Eleştirilse bile yaptırım yok.

Balkan Yolcusu'nu kitaba dönüştürmeden önce Sabah'ta çıkan dizi yazılarda başlığın *İşte Bizim Rumeli* olmasında ısrar ettiler. Bense *Balkan Yolcusu* olmalı diye düşünmüştüm. Kitap bir iki kez *İşte Bizim Rumeli* adıyla basıldı, sonra adını değiştirdim. Teyp kayıtlarım çözülmüş olarak bende. Asıl kitap, üç katı yoğunlukta olabilecek bir ayrıntılı çalışma.

Balkan Yolcusu'na yeni basımında uzun bir önsöz yazmayı düşünüyorum. Çünkü olaylar hem çok ortada, hem de çok değişti. *Yeni Konuklar*'ın da *Balkan Yolcusu*'nun da her tekrar basılışında oralara eklemem gereken önsözler var. Bulduğumuz yıllarda yeni liberallerin, yeni Avrupa Birliği'nin bakışıyla dünyaya baktığınızda savunulduğu kadar da demokratik bir dünya da görmüyorsunuz. Asla.

Geçen gün Amerikalı bir gazeteci Bush için soruyordu 'Beyni vardı da gitti mi? Yoksa hiç mi yoktu... Amerikan halkı para harcasın diyor. Neyi harcayacaklar?' diye devam ediyordu gazeteci. Amerikan ekonomisi çok zor durumda...

Şimdi böyle bir zamandan geçtiğinizde, bir yazar, bir insan olarak her yeni gününüze başladığınız zaman özel hayatınızın, yaşadığınız dünyayla birebir bağlantılı olduğunu görüyorsunuz. Elbette dünyaya açıksanız neredeyse her olayı duyuyorsunuz. Bence günümüzde yaşayan, 21. yüzyılın başlarındaki insanın durumu alabildiğine zor. Neden zor? Neyin yalan olduğunu çözmek büyük sorun. Her noktadan haber akıyor. Neyin yalan olduğunu çözebilmek için duyduğunuz, işittiğiniz, gördüğünüz, okuduğunuz her şeyden yeniden çözümlenmiş bir düşünce geliştirmeniz lazım. Ve sonunda o geliştirdiğiniz düşüncenin doğruluğunu da sağlamak için yeniden kendinizle, çevrenizle tartışıyorsunuz. Böylesi bir dünyada ben yazar olmanın çok büyük bir sorumluluk olduğunu düşünüyorum. Sizden kalanlar, ömrünüz süresince arzu ettiğiniz dürüstlüğe yakışmalı. Dürüstlük de bir anlamda içsel bir şeydir. Dışsal olmaktan da çok içsel bir şey..."

Bu anlattıklarını dizelere de dökmüştü Füzûzan: "Yalanın baş tacı edildiği tarihlerdeyiz / Öylesine alıştık ki duymamaya / Kimin ne dediği / Umurumuzda değil / Bin dokuz yüz seksen beşler biterken..." Lodoslar Kenti kitabından *Doğduğun Yer Gençliğindir* isimli şiirin son dizeleri bunlar.

Füzûzan her zaman sorumlu, dürüst bir biçimde duruyor yaşamın karşısında. Burada yazdıklarım, yazamadıklarımın bunu çok iyi algıladım. Okurlarına karşı da her zaman içten ve samimi. Emeğe saygılı. Öyle ki, hiç tanımadığı bir okurundan gelen bir resmi beğeniyor ve onu, bir kitabının kapağında kullanılıyor. Bakın nasıl anlatıyor:

"Bilgisayar ve internet gibi aletleri kullanmadığımdan benimle haberleşmek isteyenler Yapı Kredi Yayınları aracılığıyla ulaşıyorlar. Bunlardan birinde

İstanbul Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencilerinden Çağla, Sevda Dolu Bir Yaz için yaptığı bir deseni yollamış. Arkadaşlar deseni o kadar beğendiler ki Sevda Dolu Bir Yaz'ın yeni basımında onu kapak olarak kullansak mı? diye sordular. Ben de onayladım. Sonra o kapağı çizen genç öğrenciyle tanıştım. İnsana sevinç veriyor bu durum. Çünkü okuyorlar, farkındalar ve iyi yetişiyorlar. Çağla da onlardan biri..."

Evlere ve Dış Başka Yerler

Yıllardan beri, misafirlik ettiğim evlerin kitaplıklarına ufak keşif gezileri yaparım. Bir fırsatını bulduğum an ellerimi arkamda sinirli bir apartman yöneticisi gibi kavuştururup, ev sahibinin belki biraz sinirini bozacak bir merakla kitaplığa yanasım. Başka birinin kitaplığını karıştırmamanın tuhaf bir hazzı vardır, işin içine sanki biraz hafiyelik de girer. Kitapların hangilerinin bilinçli seçimler, hangilerinin talihsiz kazalar olduğunu tahmin etmeye çalışmanın kendine has bir eğlencesi olmasının yanında, başka bir yerde tesadüf edemeyeceğiniz kitaplara rastlamanın bir yolu da budur aslında.

Klasikleri, başucu kitabı olduğu her halinden belli olan eskimiş biçareleri geçtiğinizde, orada olduğunu sahibinin dahi unuttuğu bir iki roman, janrı diğerlerine hiç de benzemeyen hediye kitaplar, belki araya karışmış, yeni dünyanın nimetlerini, tepeye, hep en tepeye çıkmanın yollarını vaadeden bir kaç da gelişim kitabı bulursunuz. Komik bir biçimde, hemen herkesin kitaplığından çiğ kapak renkleriyle el sallayan bu kitaplar, başka bir şeye dönüşmeye karşı duyulan korkudan, belki de üşengeçlikten olsa gerek, hep yepyeni görünürler. Bir ihtimal bugün değil ama bir gün, işler ters gittiğinde ihtiyaç sebebi olurlar diye, bir türlü kıyılıp atılamazlar da. İnatla bekleyip dururlar, hedeflere çabucak ulaşmanın, ne bileyim, CEO'lüğün on altın kuralını size öğretecekleri günü.

Fakat bunların yanında, kitaplığın sahibi hakkında en çok şeyi söylemeye muktedir kitapları, biraz sabır ortaya çıkarırverir. Bu gönülden sevilenler, ne bazıları gibi ihtiyatsızlıkla canı çıkarılmış, ne de sevilmemiş hediye romanlar gibi dokunulmamış olurlar. Okunmuşluklarında insana dokunan bir özen vardır, sayfalarının arasından satır işaretleri düşer, cildin ayrıldığı yerde küçük selohant destekleri bulunur. Bir kitabı sevmek, kimi zaman, içinde yazanlara tutkuyla bağlanmaktan, kâğıdıyla, kapağıyla ilişki kurmaya giden bir fiziksellik de kazanır çünkü.

Ben Füzüzan'ı kim bilir kimin kitaplığında, bahsettiğim "çok sevilmiş" kontenjanında bulup tanıdığımda, on dört yaşındaydım. Sabaha karşı Benim Sinemalarım'ın o zaman yenice bir baskısını bitirdiğimde, bir kaç saat uyuyamadığımı, ayakta dolanıp durduğumu hatırlıyorum. Hatta biraz da ilkgençlik ukalalığıyla kitabın kapağını Benim Sinemalarım'a bir türlü yakıştıramamış, Nesibe'ye haksızlık yapıldığını düşünmüştüm. Bir arkadaşım, bu konudan bahsettiğimi hatırlayıp Benim Sinemalarım'ın kapağının üzerinde filminden bir karesi bulunan 1993 baskısını bulup bana hediye edene kadar her

okuduğumda, aklımdan bir zaman Nesibe'ye en layık kapağı yapma fikri geçip durdu. Kitap kapaklarına gösterdiğim dikkat, çok sevdiğim kitapların kapaklarını kafamda evirip çevirip durmam, içine layık bir yüz kazandırmaya çalışmam da benim kitaplarla iletişim kurma biçimim olsa gerek.

Bütün bunlar hatırlanması mümkün görünmeyen küçük ayrıntılar gibi dursa da, aslında benim için çok önemli bir karşılaşmanın aklımda kalanları. Çünkü bugün baktığımda Fûruzan'ın kitaplarıyla olan ilişkimin, Benim Sinemalarımı okuduğumdan beri çok az değiştiğini görüyorum. Tabii, Nesibe'den sonra Zarife'yle, Mehmet'le, Rûstü Şahin'le tanıştım. Her okuduğumda, Fûruzan sanki onları yaratmamış, onlar zaten küçük sarı renkli evlerde, penceresi arka cepheye bakan apartman dairelerinde, parklarda, hiç görmediğim köylerde yaşayan, gerçekten var olan insanlarmış gibi hissettim. Fûruzan'ın en ince ayrıntılarla tasvir ettiği bu karakterleri, gene yazarın güçlü anlatımı sayesinde gerçekliklerinden hiç şüphe duymadan kafamda canlandırabilirdim. Biraz daha büyüdüğümde Kırk Yedi'liler'deki Seçil'in lüks araba anahtarları, ipek elbiseler ve kasvetli mobilyalar arasındaki o sıkışmışlığı, Emine'nin başka bir dünyanın imkânlarına dair umutlarını, karşılaştığım bazı yüzlerde tanıdım da. Kendine yer açmaya çalışmanın başkasını ötelemeye dönüştüğü her durumu, düşündüğü, söylediği için sokak ortasında kurşunlarla karşı karşıya bırakılan her sesi düşünürken, kötülük dediğimiz şeyin tablilini, hala Kırk Yedi'liler'deki Erteğün Üsteğmen karakteri üzerinden yapmaya çalışıyorum. Acımasızlığın, "diğer"lerine karşı hoşgörüsüzlüğün doğasını daha iyi anlamak için kötülüğün tek boyutlu, kendinden menkul bir şey olduğunu kabul edip ölçsüz bir iyimserliğin emniyetinde bir anlığına rahatlamaktansa, hayatın içindeki her şeyin, aynen Fûruzan'ın öykülerinde olduğu gibi, bana çok benzeyen insanlar tarafından gelebildiğini kabul etmek bana daha gerçekçi ve makul geliyor.

1986 yapımı Teyzem filminde Müjde Ar'ın oynadığı Üftade karakteri evinin hapis durvarlarından kaçabilme, içinde büyüüp duran hislere bir anlam kazandırabilme umuduyla aceleyle evlenip boşandığında, kendine göre "dış dünya"ya ilk çıkışına dair hayalkırıklığıyla bana çok dokunan bir şey söyler: "Bu hayat bana göre değilmiş. Bu evin ötesinde de önemli birşey yokmuş meğer." Çok sevdiğim bu filmi her izlediğimde, tam bu sahnesinde aklıma Seçil ve Mesaadet Hanım gelir. Üftade'nin cümlesinin çok güzel özetlediği başka bir hayatın mümkünü, kaçmış fırsatlar, evin önündeki bahçeyi ötesi" sanma halini düşünürüm, Fûruzan'ın bunları anlayabilme, anlatabilme gücüne olan hayranlığım pekişir.

İşte, bütün bunlar sebebiyle kitaplığımın üst rafında, ilk bakışta görülemeyecek bir yerde Fûruzan'ın kitapları, arayıp bulabildiğim en güzel baskılarıyla, yan yana, öylece dururlar ve sık sık tekrar okunurlar. Bir ihtimal, benim de kendi evimin önünü bütün dünya zannetmeyi bırakmam Fûruzan'ın eserleriyle tanışmamla olmuştur, üstelik başka birinin evinde. Fûruzan benim en sevdiğim yazar. Bu, böyle.

İşte bu Çağla, Seveda Dolu Bir Yaz'ın kapağındaki resmi çizen Çağla Özbek... Fûruzan'la hemen her gün birkaç kez telefonlaşıyoruz. Evdeyse fonda muhakkak bir müzik oluyor. Klasik müzik, caz, hatta rock... Kimi zaman bu türlerin yeniden yorumlanmış örnekleri... Çalıştığı konuya göre farklı müzikler dinliyor Fûruzan... Eminim ki müzikle beraber o da coşuyor evde... Ne yazık ki, onun mekânında hiç çalışmadık. Çünkü, sözünü ettiğim gibi, kalorifer tesisatının doğal gazlı kombiye çevrilmesi için neredeyse "harabe"ye dönmüştü ev... Şimdi-lerde kombi cihazının takılma aşamasına gelindi, ama o evle ilgili gözlemlerim, ne yazık ki bu kitapta yer alamayacak... Biz, yine pastanenin o köşesinde konuşacağız Fûruzan'ın şiirlerini...

"Duyarlığın ve güçlü imgelerin yansıttığı zaman, insan, mekân... Hepsi bir arada, bir İstanbul aynasında..." yazıyor Fûruzan'ın şiir kitabı Lodoslar Kenti'nin arkasında... Bakalım kendisi neler diyor?

"İlk denemem sayılacak yazıları yazdığım sırada bile şiiri hiç düşünmedim. Bu, şiire duyduğum derin hayranlıktan olabilir. Hepimiz biliyoruz bizim çok köklü bir şiir geleneğimiz var. Bu gelenek, Divan Şiiri'nden, Halk Şiiri'nden başlayarak gelir ve kendi zamanı içinde yazılmış çok iyi şiirleri, etkili şairleri taşır. Geçenlerde İzmir'in kurtuluşu 9 Eylül'de *Cumhuriyet* gazetesinin bir eki çıktı. Nâzım Hikmet'in Kurtuluş Savaşı Destanı'nın ilgili bölümünü Nuri Kurtcebe resimlemişti.

Şimdi bu tür yayınlar, anmalar, bayramlar, törenler için çoğunluk söylenenler yeniden öne çıkarılır. Alışıldık bir şeydir bu. Ben, Nuri Kurtcebe'nin resimlediği o çalışmasını bilmiyordum. Gerçekten çok başarılı. Şiirin bir bölümünü almış. Savaşın başladığı bölümü. Oturdum yeniden onu okudum. İnanılmaz etkilendim. İlk kez okumuşum gibi. Savaşın, resmi tarihimiz içinde anlatılmış sayfaları vardır. Bir de bir şair Nâzım Hikmet'in dizeleriyle anlatılmış olanlar. Sanırım bu destanı biliyoruz hepimiz.

Nasıl bir güçtür böyle? Beni yeniden yeniden şaşırtıyor. Beni özellikle etkileyen de Nâzım Hikmet'in –sözcüğü sözcüğüne anımsıyorum o dizele-ri– bir tutukevi parmaklığı ardında onca sevgiyle yazabilmiş olmasıdır. Birden neyi düşündüm biliyor musunuz? Sık sık tekrarlıyorum bu benzersiz adam yurdunu ne kadar sevmiş... Dizeleri yazarken cezaevinde tutuklu...

Bu kitaba şu adı koymak gerekir belki de: Yazarlığı Öğrenme Yolculuğu. Belki bu güzel bir başlık olabilir. Çıkış noktamız bu değil mi? Çünkü, ben her okuduğumla, her gördüğümle, şiirlerle, duyduğum, sevdiğim müziklerle, resimlerle kendi yazarlığımı sınavan biriyim.

Yine ikide bir özlediğim semtlere yaptığım gezilerden birinde Fener'in tepesinde yükselen kızıl tuğlalarla bezeli bir yapı vardır –Fener Rum Lisesi'ydi o yıllar. Şimdi de öyle mi bilmiyorum– tam orada köşeleme bir noktaya yerleştirilmiş bir ak mermer levhaya Prens Dimitri Kantemiroğlu 1687 ile..... arasında

–orası zedelenmişti– burada yaşadı sözcükleri kazılıydı. Notaları ve Türk saray musikisine olan derin yakınlığı bilinen bu bilge kişinin Fener’in en uç yokuşlarından birindeki konağından Haliç’i izlemesinin ona verdiği coşkuyu uzun uzun düşünmüştüm. Sonraki yıllar bu mermer kırıldı, yok edildi. Oysa oraya ne zaman uğrasam müziğin ve şiirin ulaşılmazlığını, aynı çağda yaşayıp içinde oldukları zamanın taşıdığı ruhu çok benzer yaklaşımlarla bestelemiş iki büyük besteyiciyi de yeniden anımsardım: İtrî ile Bach’ı. Bu tür bilgiler ne zengin çağrışımlar getirir insana. Şiir düşünmek en son uğraşım olabilir diyordum.

Yeniden bu neredeyse ezbere bildiğim kitabı okuduğumda şaşırdım. Belli bir zamanın anlanması için yazılmış bir çalışmayı yeniden okumak... O gün yayınevinde bir işim vardı. Gittim. Nâzım’dan söz ettim. Gücünü yitirmeyen dirilikteki satırlarından... Arkadaşlar da katıldılar fikrime. Edebiyat, sanatlar sürekli öğrendiğim içerikleriyle yer ediyorlar bende. Yazarlığım hep sınanıyor, deniyor, bir şeyler kazanıyor. Bitmiş bir yolculuk değil bu. Yazarlık yolculuğum hep sürüyor. Varolduğum sürece de sürece.

Bir ülkenin Kurtuluş Savaşıyla ilgili yazılanlar çoğunluk kalıplaşmış sözcüklerle sürer. Fakat Nâzım Hikmet’in yazdıkları asla öyle olmuyor. Ona neler reva görülmüş olsa da bu ne büyük sevgidir? Bu kadar büyük yurt sevgisini hiç hınç taşımadan sürdüren biri... Sanatın hınçla, öfkeyle, nefretle yapılamayacağına inanan biriyim. Nefret edilen birini anlatırsanız nefret eden birini yansıtır-sınız yazdıklarınızda. Siz nefreti beyninizde taşımamak zorundasınız.

Buradan yola çıkarak şiire duyduğum büyük çekinmeyi, büyük saygıyı anlatmaya çalıştım. Bizde kimler yok ki Behçet Necatigil, Ece Ayhan, Atilla İlhan, Oktay Rifat, Edip Cansever yakında kaybettiğimiz İlhan Berk ve Dağlarca... Bu yerleşik adların yanında daha nicesi kolayca anılabilir. Onlar, kendi dillerinin şiirini çok başka çizgilerde, hiç birbirlerine benzemeyerek fakat yine de Türk şiirini yazarak çok yüksek bir yere getirmiş kişiler. Onun için şiire ben hiç yaklaşamadım. Şiire olan sevgimin öykülerimdeki yansımaları ise benim için yapılan değerlendirmelerde sık değinilen bir şeydir...

Şiir yazma girişimimin başlangıcında Amerika’nın atom bombasını attığı günün Japonya’da anılması var. Hiroşima ve Nagazaki’ye atılan bombalar için –buna Melih Cevdet Anday’ın yazdığı ağıt dizeler çok güzeldir– matem anmalarından birinde Amerikan pilotunun intiharını okuyunca ayrıca daha da ilgilendim. Bombayı taşıyan uçağın pilotlarından biri intihar etmişti. Los Alamos’taki atom çekirdeğini patlatma araştırmasının üstadlarından biri olan Oppenheimer, daha sonra yanlış anımsamıyorsa, tumba çalma çalışmalarına yoğunluk vermişti. Ee ne denmiş müzik yaralanmış ruhun gıdasıdır! Ben o günlerde bu konular nasıl düz yazı olacak diye kendimle tartışırken bir sürü imge peşpeşe gelmeye başladı. Yazmak istediklerim şiir dizelerine dönüşüyordu. Bu iç tartışmayı, ancak şiir olarak yazabileceğime karar verdim. O şiirler,

Lodoslar Kenti kitabı öyle oluştu. Yani o şiirlerin böyle bir serüveni var. Üçüncü baskısı bitti, dördüncü baskıya giriyor.

Bugünlerde öğrendim ki Haydar Ergülen de beğenmiş o dizeleri. Şiirimin yüreği acılara açık sevgi dolu adamı. Bu, beni ayrıca çok gönendirdi. Selam olsun Haydar'a. Sina Akyol dergide şiirler yayımlandığında övgüde bulundu, Veysel Çolak da... Bunlar, edebiyatın içinde, üstelik şiir yazan insanlar... Belki imgeleri zengin buldular. Şiirler için bir iki kişi de, – inanın tanımam kendilerini – dostça övgüler yolladılar.

Özellikle Doğduğun Yer Gençliğindir'de GAP'la ilgili bir bölüm var. Çünkü GAP'a ilk kez bir çağrı ile gittiğimde barajın yapımı sürüyordu. Orada çok canlı, güzel bir devinim gördüm. Çalışan teknik insanların, mühendislerin, ustaların orada kaldığı sürece yaşayacakları evler yapılmıştı. Gelişmiş bu şantiye, aynı zamanda güzel düzenlenmiş bir kent anlayışıyla kurulmuştu. Burada aileler de sürekli yaşadığından okullar da vardı. Elbette çocuklar da... Küçük çocuklar bisikletleriyle geziyorlardı. Bu, öylesine uygar bir görüntüyü ki Türkiye'nin Urfa yöresine uyguladığı bu su projesi taşkın bir coşku verdi bana. Her zamanki gibi yine edebiyattan okuduğum bazı sahneler geldi aklıma. Bir ülkenin kalkınmasına övgü derleyen şeyler.

2000'lerde yeniden gittiğimde orada artık öyle bir durum yoktu. Urfa ve çevresine yanlış sulamalar yapılıyordu. Bu konu da tartışılıyor hâlâ. Gördüğüm ilk GAP'ın bana verdiği sevinci size anlatamam. Rağbette olan bir deyimle söyleyeyim, oradaki gruba brifing verdiler. O brifingte anlatılanlar da olağanüstü heyecan uyandırıcıydı. O zaman yurt sevgisinin ne demek olduğunu eksiksiz anladım. Ben, ilk gidişimde GAP'ta teknik olarak ilerlemeyi, gelişmeyi gösteren bir yerde bulundum. O da şiir oldu. O şiirle ilgili Okay Gönensin telefonla aradı: 'Çok güzel bir şiir' dedi. Okay da bu duygularla yaşamış bir adam olduğundan şiirin taşıdığı ortak duyarlılığı paylaştığını düşünüyorum.

Bu sıralar yeniden bazı şiir dizeleri uçuyor kafamda. Onları şimdilik engelliyorum. Bitmeyen romanımı bitirmem gerek. O roman hep böyle bir kenarda duruyor. Öykü kitabı yazıyorum, tiyatro yazıyorum, bilmem ne yazıyorum... O roman nedense bir sürü engellemelerle ertelendi. Bunlar, dıştan değil içten gelen engellerdi. Niye, niçin onu da açıklayamıyorum. "İç Denizin İlk Geçilişi"nin bitmemiş bir roman olmasını asla istemiyorum. Çünkü zaten peyce bir bölümü yazıldı.

Benim şiir maceram genel bir özetlemeyle işte bu."

İşte kitabın – ne yazık ki – sonuna geldik. Pastane buluşmaları bitiyor... Ama süreklilik taşıyacak yeni bir uğraş için işbirliği hazırlıkları yapmaya şimdiden başladık... Telefonla benim evimden konuştuğumuzda, Shakespeare (yeşil Amazon paçağanım) durmaksızın çıkardığı sesler nedeniyle Füzûzan'ın önce ilgisi-

GAP Atatürk Barajı. Yaklaşık yirmi yıl sonra yeniden GAP'tayım. Çevre ısızlaşmış.

ni çekmiş, sonra günlük konuşmalarımızın vazgeçilmez kişilerinden biri haline gelmişti. Mutlaka hatırı sorulur olmuştur. Hatta, bana takılıyordu “Senin gibi edebiyatla iç içe birisi, Şekspir adını taktığı papağanına hâlâ konuşmayı öğretemedi mi?” diye.

İlerleyen haftalarda, Fıruzan’a da bir papağan alma düşüncesi oluştu. Şimdi, kitap bittikten, TÜYAP Kitap Fuarı geçtikten sonra onun da bir papağan dostu olacak. Bana nispet, ona lehçeli konuşmayı bile öğreteceğini söylüyor... “Ben papağanımı ilkokullarda okutup doktora yaptıracam profesör olacak” diyor. Kafesini yurtdışından getirmek gibi projelerimiz dahi var...

O, kitabın sonunda fotoğraflarını göreceksiniz, hayvanları çok seven, onları görünce çocuklaşan, hatta dokununca çılgınlık atmaya başlayan birisi. Mahallesindeki hayvanlarla ilgili anlattığı o kadar güzel şeyler var ki karşı çatıya yumurtlayan martinin yavrularının büyümesinden, her akşamüstü gezintiye çıkan Labrador’a kadar...

O martı yavrularının davranışları günlerce telefon sohbetlerimizin esas konularından biri olmuştur. Anlattıklarından onun dikkati, gözlem gücü konusunda ipuçları yakatıyor, klasikleşmiş öykülerinin nasıl oluştuğunu anlamaya çalışıyordum... Fıruzan’ın yaratım sürecinin ipuçlarını, bazı aşamalarının ayrıntılarını daha önce konuşmuştuk... Bu anlattıkları, düşüncelerimi pekiştiriyordu. O kentini de, mekânlarını da, kokularını da böyle gözlemliyor, sanki belleğine kazıyordu... Belki de bu kazıma nedeniyle, çocukluğuna dair hiçbir şeyi unut-

mamıştı. Fûruzan Diye Bir Öykü'nün yolculuğuna çıkarken, kabramanı, hocası İstanbul'la başlamıştık. Son söz, Fûruzan edebiyatının diğer kabramanlarından mekânlar ve ardından kokular üzerine...

"Düşündüğüm konunun bendeki birinci kuralı mekânını, tarihini yaratmak; mekânının eşyalarla ilgisine, çevresiyle bağlantısına, mevsimine.. mevsimi düşünmek çok önemlidir, kişinin alışkanlıklarını... Bunların çoğu belki yazdıklarımda görünmez. Ama kesin tanımam lazım. Nasıldır, nasıl bir alışkanlığı vardır? Neyi tekrarlar? Onu ben tanımak istiyorum. Tanımaya çalışıyorum. Mekânlarla zamanlar dediğimde her ikisi de kendine özgü kokular, ışıklar taşırlar...

Bunu çok kişi de ayırmsar sanırım. Bir eve girdiğinizde o evin kendine özgü bir kokusu vardır. Kimi ağırdır, iticidir, kimi uçucu bir kokudur bu. İnsanların da kendine has bir kokusu olduğu söylenir ve vardır da. Şimdi bunlar giderek oluşur. Çoğunluk uzun sürede... Tamam ben bunu yazabilirim diye düşündüğüm an konu beni etkilemiştir, davranışlarım da neredeyse hoş bir komediye andırır. Gerekenleri hazırlarım. Anlatmıştım ya gıcır kâğıtlar koyarım. Güzel kâğıt düşkünüyümdür. İyi dosya kâğıtları seçerim, ki onlar artık bitiyor. Berlin'den aldığı gramaşi yüksek kâğıtları kilolarca taşımıştım. O kâğıtlardan hâlâ kaldı. Onları yerleştiririm. Yazı makinemi koyarım. Çalışacağım yeri açarım. Ondan sonra da artık oraya, masaya hiç bakmamaya başlarım. Bakmam. Masaya da yaklaşmam. Gerginleşirim. Bunca kitabı da hep bu garip giriş ritüeli bitince yazdım. Senaryoyu da, oyunlaştırdıklarımı da...

Bunca yıldır yazı yazan biriyim. Çok değişik konularda da akıl yürütmeye kalktım. Ancak, bana şunu yaz denildiğinde gene aynı telaşa kapılırım. Önerilen bir konuda yazmayı başarabileceğimi sanmıyorum. Söz verince de kesin yazarım. Ama o yazacağımda da bu süreç işler. Hemen oturmak ve yazmak, yani iki sayfadır yazıp tamamlayayım diye bir şey yok. Bu, bir yazar için hiç kolay bir alışkanlık değil elbette.

Oysa her gün yazan bazı yazar arkadaşlar var. Konuşmalarından biliyorum. Diyorlar ki her gün kesinlikle beş sayfa yazarım, on sayfa yazarım.

Attilâ İlhan –ben Bilgi'deyken yoktu, daha sonra geldi. Onunla çok hoş konuşmalarımız olurdu hep– bir gün bu konuyu sordu bana. Flaubert'den söz ettik. Flaubert düzenli çalışan bir adam. Ayrıca çalışma biçimi de çok ilginç. Yazısını yanılmıyorsa karatahtaya yazıp okuyor uzun uzun. Dille, cümleleriyle olan hesaplaşması derin bir adam. Onun bu tutumu çok iyi bir edebiyatçı olduğundan seçkin bir yaklaşım.

Attilâ İlhan'la Flaubert hakkında konuştuğumuzda ben, bunu yapamam dedim. Benim yaptığımısa bambaşka bir süreçte geliyor. Makinada yazmış olduğum bölümü kurşun kalemle devam ederek bitiriyorum. Sanki yazmakta olduğumun bütün ana karkasını yazı makinesinde oluşturmaktayım. Sonra bir sürü açılmış kurşun kalemle –on on iki tanedir masada, muhakkak sivri uçlu

Kıbrıs. Rauf Denктаş'ın objektifinden.

olacaklardır– metne sonsuz ekler girmeye başlar. Bunlara ek mi diyeceğim onu açıkça bilmiyorum. Sanki bir anatomi çalışması gibi. Önce iskeleti oluşturuyorum. Derken iç organları. Derken derisi tüm ayrıntılarıyla. Ve kişi çıkıyor ortaya. Benim çalışma biçemim bu.

Bunu Attilâ İlhan’a anlattığımda çok ilginç bulmuştu. ‘Füruzan böyle kaç kişi çalışıyor? Doğrusu bilmiyorum’ demişti. Vardır herhalde ben de bilmiyorum dedim. Bir değerlendirme yapmıştı. Demişti ki ‘Önce karkas yaptığını söylüyorsun. Oysa senin edebiyatında müthiş bir canlılık var.’

Bana disiplinli bir yazar denebilir mi? Bilmiyorum. Belki en tipik disiplinim bir şey yapacağım dediğim zaman yapmamdır. Disiplin buysa bende var diyebiliriz sanırım.

Benim gibi hayatını neredeyse özgür bir kimlik olarak yaşamış birinin, çok güç bir çalışma gerektiren yazarlığı sevmesi, ne kadar disipline girmemi sağlayabiliyor? Gerçekten ön çalışkanlığım hep vardır. Edebiyat dışındayken de edebiyat, sanat düşüncesi sürekli peşimdedir. Sözcüklerle uğraş ağır bir çalışmadır. Çünkü orada kuracağınız dünyanın ana malzemesi salt sizdedir. Başka kitapları alırsınız, okursunuz, onlar üstüne düşünür, kararlar verirsiniz. O zaman bana disiplinliyim diyebilirim... Diyebilir miyiz? Benden yana çıkalım biraz da. Demek ki disiplinliyim. Alışılmış anlamda bir disiplin asla değil bu. Kendime göre bir disiplinim var...

Çocukluğumu düşünüyorum, evden sabah çıktığında bir eline de sefertasını alırsın. Bir kere küçük bir çocuksan sefertası büyük gibi gelir sana. Çantan... Şimdiki çocukların çantaları kadar da yüklü değildir. Şimdiki hamal gibi zavallılar. Gidersin. Öğlen zil çalar. Yemek zili. Herkes kendi yemeğini çıkarır yer. Yemek yediğimiz uzun masada yanımda büyük bir oğlan çocuğu otururdu. Bizim sınıftan değildi. O, bir gün büyük fasulyelerden yapılmış bir kuru fasulye yemeği getirmişti. Yemeklerini koydu yedi. Ben çok beğendim onun tasına uzaktan bakınca. Çok büyük, gözalcı fasulyelerdi. Ondan sonra dönünce anneme dedim ki bugün okuldaki öğle yemeğinde büyük fasulyelerden yapılmış bir yemek yedi arkadaşımız. Benim gözüm kaldı o yemekte. Annem de ‘Onlara eşek fasulyesi derler. Hiç makbul değildir. Dermason makbuldür’ dedi. Böylelikle benim dermason sözcüğüyle ilk karşılaşmam da bu yoldandır.

Sonraki yıllarda bu Çikita muzlar çıktı. Anneciğime, Kadıköy’e bir gün Çikita muz götürdüm. ‘Ben, bunlardan yemem’ dedi. Acaip bir kadındı. ‘Bizim muzlardan getir. Anamur’un muzı en güzel muzdur. Dayanmasa bile bir kere kokusu yeter. Tadı da kokuludur’ dedi.

Bu İstanbullu kadının varlıklı çocukluk zamanlarında edinmiş olduğu bütün kültür, bilgi belli bir şekilde kolay kolay beğenmeme huyuyla, değişik davranışlarıyla, kimi zaman alayları, vurgularıyla bana aktarıldı. O koşullarda yaşamıyordu belki. İlk gençliğinden, çocukluğundan taşıdığı bir zamanın

içinde yetişmiş kadındı. Ben anlattıklarının tanıklığını yapmadım. Ama onun taşıdığı kimi incelikleri –bana o yıllarda hiç de incelik gibi gözükmezdi– biraz kibirlilik, bir de hiç kimseyi beğenmemek olarak algıladım...

Sonra İstanbul'un kültürü giderek zedelendikçe o dönemin insanların nasıl bir kent kültürü sahibi olduklarını çok daha iyi anladım. Şimdi bir manava gittiğinizde –çok dayanıklı değiller yazık ki, eğer orada bir kaç hevenk Anamur muzı varsa– bütün manavın içi onların benzersiz kokularıyla dolar. İçeri girmeniz de sizi bambaşka bir dünyaya götürürler. Bunların tümü yitirildi. Giderek de daha yitiriliyor.

Ne diyorduk kokular, benim edebiyatımda en çok değinilen olgu: Füzuran ve kokular... Birçok yazar bunun üzerinde durdu. Bir kentin elbette kendine ait kokuları vardır. Bunu yadsınamamız olanaksız. Son dönemlerde, son on-on beş yıldır ben, yazın İstiklal Caddesi'nde yürürken sıcak havalarda oranın kanalizasyon koktuğuna tanığım üzülerem. Belki gençler bu kokuyu orada doğal algılıyorlardı. Yahut da insanların koku duyası kütleşiyor, örseleniyor belki.

Şimdi nereden nereye atlayacağım. Koku dedim. Ben, Patrick Süskind'in *Koku* kitabını okuduğumda –o çok beğendiğim bir kitaptır... Gerçekten son derece zeki yazılmış, üstelik de bizdeki birçok tarih kitabı yazmaya heves edenlere de ağır bir ders olacak niteliktedir– olağanüstü buldum. Çünkü, dönemin Fransa'sını bir kokular bütünü içinde anlatıyordu. Ve gerideki tarihin oradaki duruşunu, krallığın, soyluların, halkın o parfümün gelişmesi içindeki temizlik anlayışının nasıl bir yıkım içinde oluştuğunu, oradaki kahramanın bütün o kokuları duymasındaki yadsınacak ince duyarlılığını –tıpta ona bir ad da veriliyor– hep ilgiyle izledim. Öyle çok arzu ederdim ki kitaplar –tarihidir diye yazılan kitaplar– böyle bir ön dekorun arkasını dolduran büyük bilgiler, acılar, olaylar ve duyarlıklar diziniyle yazılabilirdi. Bizde de var belki. Fakat ben bilmiyorum. Yani okumadım öyle bir şey.

Bu kokuların, edebiyatımdaki yeri hiç özenerek yapılmış bir şey değildi. Kokulardan bahsedeceğim diye yazmıyorum. Böyle bir yanı yok işin. Edebiyatımdaki çalışma sürecimde, en önem verdiğim kurgulanma sürecinin tamamlanması kafamda gelişiyor. Bu gelişmeyle iç algılamalar sürecim başlıyor. O adımlarla birlikte daha belirginleşiyor bu kokular.

Unutmam, annemin genç bir terzisi vardı o yıllar Moda'da. Ona giderdik beraber. Fotina'ydı adı. Annem asla Madam demezdi ona. Fotina Hanım derdi. O hoşlanmazdı o tür sıfatlardan. Girdiğimizde de evin içinde çok özel, yeni bir koku duyardım. O koku, benim ondan önceki cins bir köpek gibi kokladığım öbür kokulara hiç benzemiyordu. Bir gün onlar prova yaparken Fotina Teyze bu ne kokusudur? dedim. O döndü gülerem baktı. 'Hangi koku?' Sizin evinizde hoş bir koku var, ama ben hiç bilmiyorum onu. O da dedi ki 'Meryem Ana'mızın önünde buhur yakıyordum da odur.' Her gün yakarmış. Öyle bir inancı vardı.

Ben, sonraları Batı'dayken de o kokuya benzerleri kiliseleri gezdiğimde duydum. Evre evre o koku adlarını da küçükken böyle öğrendim. Nerede ne yakılır, nasıl yakılır? Kışın da çıra kokusu... Çırayla tutuşturulanların sobanın, mangalın kokusu da vardır. Çok güzeldir.

Kötü kokular da var yazdıklarımda.

Belki budur kokulara olan aşırı duyarlılığım. Bundan, bu itkilerimden kaynaklanıyor olabilir. Çünkü onları tanımlayıp ayrıştırmak, yaşadığınız zamanı, günü, durumu da betimlemek oluyor.

Yoksulluğun çok özel, saklanamaz bir kokusu vardır. Değişik evlerde değişik kokular... Eğer çok yoksul olan bir aile, evini büyük bir çabayla temiz tutuyorsa –yoksul oldukları halde– çevre arap sabunu, çamaşıra katılan çivit kokar. Ama o tür bir tür temizliğe önem vermiyorlarsa girdiğinizde çürümüş, bırakılmış bir yosun kokusunu andırır bir koku sinmiştir oraya. Ama kanalizasyon kokusu gibi değildir burun tıkama gereği veren.

Yıllar sonra sevgili arkadaşım Tulga ile sevgili Ayseler'e gitmiştik, Antalya'ya. 1960'ların ortasıydı. Geceyarısı otobüsten indik. Çok özel bir yolculuktu hiç unutamam. Doyulmaz bir yolculuktu. Biz, iki İstanbullu çevredeki her şeyi görelim diye sabaha kadar dimdik, göz kırpmadan oturduk otobüste. Sürücüye de bol bol şekerler, çikolatalar, galetalar ikram ettik. Yolluk olarak almıştık. Gecenin bir saatinde Antalya'ya indik. İndiğimizde ben büyülendim. Kendimden geçtim. Bütün bir kent, bütün Antalya portakal çiçeği kokuyordu. Böyle güzel, diriltici bir koku olamaz. Bir kentin tümü sizi çiçek kokularıyla sarmalayıp karşılıyor. Artık Antakya'da öyle bir koku yok. Bitti oralarda da. Her yitip giden koku benim dünyamı da renksizleştirip yoksullaştırıyor. Ben, belki de o geçmiş kokulara sahip çıkarak edebiyatımı da korumaya uğraşıyorum.”

Bu uzun söyleşinin son noktasını böyle koyduk. Aslında, bu “bitmemiş bir söyleşi.” Çünkü, Fûruzan'ın anlatacağı, yazacağı, üreteceği çok şey var daha. Bunları şimdilerde telefonda konuşuyoruz, ben defterime küçük notlar alıyorum... Kitabı sayfa mizanpajları için grafiker arkadaşımıza göndereceğimiz gün, Doğan Hızlan'ın yazısı düştü e-posta'ma... 1970'lerin sonundan beri tanıdığım, Gösteri dergisinde birlikte çalıştığım üstad, her zaman olduğu gibi yazısını en son gönderen olmuştı... Fûruzan'a telefonda söyledim yazının geldiğini:

“Edebiyatımızın değerli kültür ve sanat adamı Doğan Hızlan eleştirmen olarak da benim kanımca gerçek bir gönül adamıdır. Okuma alışkanlığı çok yerleşmemiş ülkemizde kimi yazın ürünlerine öne çıkarmak için sürekli olumlu yaklaşımlar getirir. Yeni Gazete'nin sanat sayfasını yönetirken benden bir öykü istemişti ve yakama takılmış bir rozete dönüşecek olan Parasız Yatılı öykümü sevgili Doğan Hızlan'a yollamıştım. Ben, onu tanıdıktan sonra daha da çok sevdim” dedi.

Sait Faik Hikâye Armağanı' ı aldığım haberinden sonra Milliyet Gazetesi' in Çağaloğlu'ndaki binasının çatısında (1972).

Hepimizin yinelediği küçük bir okur testi vardır.

Yıllar önce okuduğumuz bir yazarın kitabını kitaplığımızdan çekip yeniden okuma arzusu duyarsak, o yazar bizim edebî belleğimizde kalıcılık kazanmış demektir.

Elbet onun üzerine yazarlar için bir başka sınav daha vardır. Eleştirmene, deneme-ciye ter döktüren bir sınav.

Okuduğum, daha önce birkaç kere yazı yazdığım yazar üzerine yeni bir yazıya girişmek. Bazı yazarlar için kaleme aldığınız yazılarda, bütün söyleyeceklerinizi söylersiniz ve yazar size yeni bir yazı esini vermez. İkiniz de tükenmişsiniz, belki de ikinizden biri.

Ben yeni bir Fürûzan yazısına oturduğumda, söyleyeceklerimin bitmediğini, zaman içinde yeni boyutlar kazandığını gördüm. Yeni okumaları bak ediyordu Fürûzan.

İşte Fürûzan, bu sınavları daima yüzünün aklıyla vermiştir.

Neden?

Birçok nedeni sıralamanın bu yazıda yeri yok. Çünkü onun kahramanları sahibtir, yaşamın içinden gelmiş edebiyata girmiştir.

Şimdi burada yazarın başka bir ustalık çabası ortaya çıkmalıdır. Yaşam kendi başına renklidir, seçtiğiniz tip/kahraman da isabetlidir. Bunu edebiyatın yaratıcılığı içine yedireceksiniz, çünkü yazmak yeniden yaratmaktır.

Fürûzan'ın benim yazar çizelgemde de unutmadığım bir yeri vardır. Yeni Gazete'nin edebiyat/sanat sayfasını yönetirken, onun Parasız Yatılı öyküsünü yayımlamıştım.

Onun gibi yazarlar daha ilk satırlarında farklarını size sezdirirler, tohumun birden yeşereceğini, serpileceğini iyi bir okursanız hemen anlarsınız. Çünkü onlar sizi aldatmazlar.

Fürûzan'ın kahramanlarına çevrenizde rastlamışsınızdır, tanışmışsınızdır onları. Ama o yazıncaya kadar dramlarını, gerçek yüzlerini, bireysel acılarını, toplumsal konularını derinlemesine hiçbirimiz algılamamıştık.

Tek bir öykü, edebiyat tarihinde çok az yazarın simgesi olur. Parasız Yatılı bu edebî onuru kazanmıştır.

Yoksulluk, ezilmişlik, ekmek parası için her şeyi yapmak zorunda kalmak... Tüm bunları anlattı Fürûzan. Kahramanlarını severek, överek. Bir yazar sevecenliğiyle. Onları, bir defter sayfasının içine konulan çiçekler inceliğinde anlattı. Kırılğan ama dik başlı bir tavırla. Ben iyi bir yazarın, kahramanlarını sevdirdiği kamsındayım. Eğer insana/insanlığa öyle bakıyorsanız, ancak bunu böyle yazabilirsiniz.

Fürûzan'ın yalnlığını severim ben.

Edebiyat süslemelerinden arındırarak yapılmış bir edebiyattır onun yazdıkları.

Abartma yoktur, çünkü onun yarattığı kahramanların çekemeyeceği tek özellik abartıdır.

Yazarların büyük umutlar bekleyen kahramanları eski yüzyıllarda kaldı, bu gerçeği, bu edebi saptamayı en iyi bilenlerden birisidir Füzûzan. Kahramanları küçük insanlardan, küçük umutları bile gerçekleşmeyen insanlardandır.

Bazı öykülerini okumadan onun dünyasını, Türk öykücülüğündeki yerini anlamak mümkün değildir.

Su Ustası Mirâç, Edirne'nin Köprüleri, Parasız Yatılı, Ah Güzel İstanbul, Benim Sinemalarım, Gecenin Öteki Yüzü.

İyi bir yazar her zaman okunur ve değişik lezzetler sunar.

Onun, Türk öykücülüğündeki yerini unutmayın, okuyun. Gerçi bir kere okuduktan sonra unutmamanıza ve tekrar okumamanıza imkân yok.

Doğan Hızlan

İstanbul. Betül ve Metin Sözen'in evindeki çağrıda. Gönül Çapan, Doğan Hızlan, Füzûzan (soldan).

Şişli. Berlin'den döndükten sonra önce Ortaklar Caddesi'nde, sonra Samanyolu Sokağı'nda, daha sonra da Koc. Mansur Sokağı'nda yerleşik konuma geçtim. Anlaşılan Şişli, Kadıköy'den sonra çok dolaştığım yer. Ortaklar Caddesi de Şişli İlçesi'ne dahil değil mi? O zaman anlı şılıyor ki ben Şişli'ye iyice yerleşmişim...

Doğan Hızlan'ın yazısı ile birlikte, Fûruzan Diye Bir Öykü tamamlandı. Kitabın başında bazılarının isimlerini saymıştım Fûruzan'ın kahramanlarının... Onlarla 37 yıldır birlikteyim... Yaz ise yalnızca üç aydı ve edebiyat dolu bu mevsim, Fûruzan'la hemencecik geçiverdi... Benim için kısacık bir yazdı!.. Hava döndü... Pencereler kapalı, kaloriferler yanıyor artık... Sonbahar, gerçekten bir bazan mevsimi oldu.

Hızlan'ın yazısını sayfadaki yerine koyduğum sırada ev telefonum çaldı. Fûruzan arıyordu. Sesimdeki hüznü fark etmiş olmalı ki, "Daha papağan almaya gideceğiz" dedi. Son romanı "İç Denizin İlk Geçilişi" için birlikte çalışabileceğimizi muştuladı. Zaten daha Pastırma Yazı gelecekti önümüzdeki günlerde... Bu kitabın "son sözü" olan "Pentimento"yu bitirdiğini, onu telefonda bana okuyabileceğini söyledi. Bilgisayarda bir "Word" sayfası açtım, yazmaya başladım...

Pentimento

Özellikle Caravaggio ve Van Gogh'un tuval çalışmalarında sık rastlanan olgudur bu. Bir yağlıboya resmin üstüne yeni bir başka resmin yapılması. Çok yıllar sonra, alttaki resmin belirmesi... Amsterdam'da Van Gogh Müzesi'nde onun özgün tuvallerini gördüğümde kimilerinin arka yüzlerinde de onun fırça vuruşlarına, katlı yağlıboya dönüşlerine uzun uzun bakmıştım. Van Gogh'a pentimento da yetmiyordu. Bir coşkunun dizginlenememesidir bu diye düşünmüştüm. Elde o an tek bir tuval varsa, anlatacak çok şeyse o zaman peki?..

Bu kitap benim otobiyografidir.

Çünkü neredeyse her sözcüğünü denetledim. Alışıldık bir otobiyografi gibi görünmeye-bilir okuyanlara. Nedeni sanırım insan olarak tümümüzün çocukluk, ergenlik, gençlik dönem-lerindeki en yakınlarıyla yaşadıklarının, onların çoğunluğunun adının bu çalışmada yer almamasıdır. Oysa bu üstteki resmin altında olduğu gibi varlar. Ten yakınlığının yadsınamaz tutkusunun acısını, kırgınlıklarını, öfkesini, taşkınlık dolu mutluluklarını paylaştığımız on-lar, sizin kişiliğinizin oluşmasında emek sahibidirler. Olumlu ya da olumsuz katkıları size en savunmasız durumlarımızda bile neler neler öğretebilmişse anılarımızda onlara ait kıldığımız özel yerleri vardır. Bu yerleri öfkeyle, kinle değil akılla düzenleyebilirsiniz hayata daha doğru bakabilirsiniz.

Resmin birinci katı, böylece boyanmaktadır. Boyaya ilk başlarda en ince uçlu fırçayla batlar çekilirken fırçanız biraz titrektir. Çünkü, altta füzüle çizilmiş bir desen yoktur. Olamaz da. Hayatın en çekici, baştan çıkaran yanı da bu değil midir? Rastlantıların olağanüstü yakınlıkları bilinmezlikten kaynaklanmaz mı? Böylesi duygular, tanımsız güzelliklerini de o durumdandır çünkü. Sizin o benzersiz değerler biçtiğiniz duyguları da somutlaştırmak olanaksızdır bence. Mabremdirler çünkü. Mabrem olanın, öyle yaşananların öteki sahi-p-leriye belki çok değişik anı kayıtlarında saptamışlardır o yaşananları. Sizinle ilgili başka değerlendirmeler yapabilirler. O zaman anlatılanlar, Raşomon öyküsüne dönüşebilir. En yakınlar beklenmez sözcüklerle tanımlayabilirler geçmiş. Onların bu doğal haklarına karışmayı asla düşünmedim, düşünmem de.

Hiçbir an yinelenemez. Tam "bir suda iki kez yıkanılmaz, ne su aynıdır, ne yıkanan" deyışindeki durumdur bu. Baskı altına alındığınız çıkışsız görünen yaşantınızda ummadığınız bir liman çıkar birden karşınıza. Sizi korkusuzca kucaklar, bağrına basar. Benzersiz bir mutluluk süresi alır götürür sizi. Bu ender limanların sayısı elbette çok olamaz. O yıllar, o hafızalar, o günler bir noktada bite de yaşadığınız yoğun duygular bir çiçek kıvrılganlığı da taşısız özenle koruyup hayatınıza katacağınız zenginliklere sahip olmuştunuzdur. Hayat dedığınız bütün bu değerlerin toplamı değil midir?

Hepimiz belli yaşlara geldiğimizde, bizler buna olgunluk demekteyiz, değişik yara izleri taşırız. Bu kimilerinde ilk gençlikte savunmasızlıktan edinilmiş, böğürlerini doğramış derin izlerdir. Dıştan görünmez, görünemezler. Onların da öyküsü gerçekten taşıdıkları derindeki acıyla kesinlikle yansıtılamaz. O yaraları sağaltansa bende üç sözcükten sevgi, sanat, bilgi kaynağından geçti.

Benim kişisel pentimentomun altındaki çalışmanın ilk fırça vuruşlarında yer alanların tümüne ancak teşekkür edebilirim. Çünkü ben hayatı yaşamayı, artık yıllardır böyle öğrenmiş biriyim.

*Bir edebiyat yolcusunun
“olmayan” albümünden*

Fürüzan’ın dıştan görünüşü

Beyoğlu, 1995. Alkazar Sineması gişesi. O yıl Yapı Kredi Yayınları'na geçmiştim. Bir afiş yapıldı. Yayınevinin camcânına kondu. Sonra Alkazar'ın işletmecisi Adalet afişi isteyip "o afişin en yakışacağı yer sinemadır" demişti. Resmi çeken de bir okurummuş ve bana ulaştırdı.

Diyarbakır'la Hasankeyf arasında göçer yörüklerle.

Gaziantep. Değerli yazar Onat Kutlar'ın adına açılan kültür merkezi ve sinemanın İstanbul'dan giden çağrılı konuklarıydık. Bütün konuşmalar ağır bir hüznle doluydu. Nedense ben birdenbire kalkıp Onat'ı türkülerle analım dedim. Bu önerime başta Erdal (Öz) olmak üzere herkes katıldı.

Şanlıurfa. Büyük bir incelik göstererek benim için özel bir sıra gecesi yapıldı. Bütün sesler güzeldi. Hiçbir türküyü hatalı söylemiyorlardı. Üstelik Marks'ın ve Engels'in şu savını da doğruluyorlardı: İşçiler, esnaf herkes bir şekilde sanat yapabilir. Yeter ki olanak verilsin. Çok iyi müzik aletleri de çalıyorlardı.

L

Şanlıurfa. Başka bir sıra gecesi.

Şanlıurfa. Çarşının en eski ustalarından biri. Bakırların hepsi dövme olarak yapılıyor.

Harran. Ve çocuklarla...

Şanlıurfa. Çok maharetli bir taş ustasını izlerken.

Halfeti yolunda... Ah güney, hep etkiledin beni...

Halfeti. Tamamı suya gömülmüş bir camiyle diğer yapılar üzerinde deniz araçları çok rahat işliyor. Bir okul çatısının ve bazı evlerin bacalarının üzerinden geçiyorsunuz.... Eğilip bakarsanız hepsini görebilirsiniz.

Kapadokya. Yapı Kredi Yayınları'nın Kapadokya kitabı için on gün kaldığım Nevşehir'de peribacalarının önünde.

Adana. Altın Koza Film Festivali. Seçici kuruldayım. Kentte dolaşıyorum.

Eczacıbaşı seramik atölyesinde yazarların kahramanları sayılan "tip"lerden yapılan serginin açılışında *Redif'e Güzelleme* "ekibi"yle. Solda Redife oturuyor.

Gaziantep. Onat Kutlar panelinde Ülkü Tamer, Füzûzan, Halil Ergün, Erdal Öz.

Çırağan Sarayı. Milliyet Kitap Eki için yapılan Kadın Yazarlar Paneli'nde. Sema Kaygusuz, Elif Şafak, Birhan Keskin, Lale Müldür, Fûruzan, Pınar Kür, Nihal Yeğınobalı, İnci Aral, Gültın Dayıoğlu, Feyza Hepçilingirler, Feride Çiçekoğlu, Ayşe S. ayın (soldan).

Yapı Kredi Sanat Galerisi'nde Mehmet Gülerüz'ün resim sergisinin açılmasından önce kendisi ile Cumhuriyet Gazetesi'nde üç gün yayınlanan bir röportaj yaptım.

Kıbrıs. Arkadaşımı Duygu Asena Negatif Dergisi'nde yayınlamak için benden ünlü politikacılarla konuşma yapmamı istemişti. Ben de kabul ettim. Kıbrıs'ta Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'la buluştuğumuz gün. Önyargıların insanı ne kadar yanıltabileceğinin bir örneğini de ben, Rauf Denktaş'ta gördüm. Olağanüstü donanımlı bir hukukçu ve devlet adamıydı.

İstanbul. Yaşar Kemal'le bir konu üzerinde konuşurken...

İstanbul. İtalyan sinemasının en parlak yıllarına damga vurmuş yönetmenlerden biri olan Antonioni ile birlikte.

Ankara. 2007. Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde çeviri paneli.
Cengiz Bektaş, Fûruzan, Adnan Binyazar, İtalyan Dili ve Edebiyatı Profesörü Necdet Adabağ.

İzmir 2008.
Edebiyatçılar
Derneği İzmir Öykü
Günleri Onur Ödülü
Töreni'nde Konak
Belediye Başkanı
Muzaffer Tunçağ ile.

İstanbul Kitap Fuarı'nda. Bu kitabın hazırlanışını anlatırken.

Fuardaki *Kırk Yedi'li*ler panelinde: Sezer Ateş Ayvaz, Deniz Kavukçuoğlu ve Haydar Ergülen'le.

İmza gününde, fuar vorgunluğunda.

Bursa Kitap Fuarı'nda, Şubat 2009.

Bursa'da *Kırk Yedi'liler* söyleşisinde: Turhan Günay ve Hacı Tonak'la.

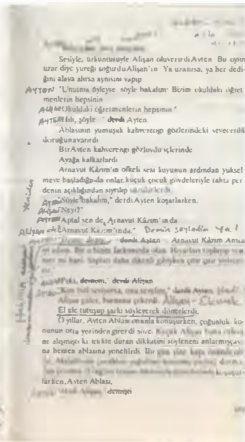

Ankara Devlet Tiyatrosu'nun İstanbul turnesinde
AKM Oda Tiyatrosu'nda *Sevda Dolu Bir Yaz*'ın
galasında Vacide Ökstüzci ile.

SEVDA DOLU BİR YAZ

Sevda Dolu Bir Yaz öyküsünü tiyatro yapmayı düşündüğümde, öyküye yeniden ayrı bir gözle baktım. Birkaç gün düşündüm. Sonra, öykünün neredeyse birebir tiyatroya taşınabileceğine karar verdim. Öyle de oldu. Ankara Devlet Tiyatrosu'nda Oda Sahnesi'nde perdelerini açtı. Birçok turneye çıktı. 200'e yakın sayıda sahnelendi. Vacide Öksüzcü yönetti ve oynadı. Rolünü çok sevdiğini sık sık tekrarlıyor.

Kış Gelmeden'i oyunlaştırdırken öykümün sayfa larını açıp, nelerin çıkarılıp nelerin gireceğini belirten kescmeler ve ekler yaptım. Sonunda oyun ortaya çıktı. Ayrıca tiyatrocuların alıştığı biçimde oyun olarak yazıldı. Ankara Devlet Tiyatrosu kabul etti, bekliyor.

Şivay Binici "Alişan"ı yorumlamada iyi bir oyuncu olabileceğini kanıtlıyordu. Sol yanımdaki o... Ötekiler oyunun teknik ekibi.

Yirmi yıl sonra yeniden Diyarbakır'da. *Kış Gelmeden* oyununun galası. Galayı da sırsak oyun on kez perde açabildi çünkü...

Fürüzan'ın bir tanecik Aslı'sı

(1960'lardan 1980'lere)

Aslı o bebeğini çok
severdi.

Parkta...

Turhan Selçuk sevgili kızı Aslı ile...

Bir çocuğun babasının olması ne şans. Çocuğunun hep yanında olan, duyarlı bir babay; duyulan bağlılık, sevgi görmezden gelinebilir mi? Bütün yaşananlar incelikle, özenle, geçmiş zaman kayıtlarına duyduğum saygıyla bu kitapta yerlerini aldılar. Ne demişti büyük yazar Çehov, hayata dair: Hiçbir şey ertelenerek...

Karikatür sergisi açılışında.

Turhan Selçuk, Aslı ve ben.

Esentepe'deki evin bahçesinde.
Baba-kız birbirlerini çok severlerdi.

Topkapı Sarayı'ndaki bir
gezimizden.

Paris. Panthéon Sorbonne'da. Prof. Jean-Pierre Bertin Maghit, Prof. Pierre Aumont, Aslı Selçuk, Prof. Claude Beylie, Prof. Jean Gili... Doktora jürisi.

Aslı, *Benim Sinemalarım*'da yönetmen yardımcısıydı. Filme büyük katkıları olmuştu.

Paris. Aşlı Paris'te okurken bana öylesine güzel kartlar yollardı ki... Ünlü yazarlar, ünlü ressamlardan oluşan bir kart koleksiyonuna sahip oldum.

Benim Sinemalarım

*Sinema tutkusu insanı sonunda
yönetmen yapar mı?*

Cannes'da Mehmet Basutçu,
Aslı Selçuk, F ruzan.

Cannes'da, Kolombiya'dan Medellin'den gelen sinema yönetmeni ve grubuyla birlikte.

FURUZAN
MY CINEMAS

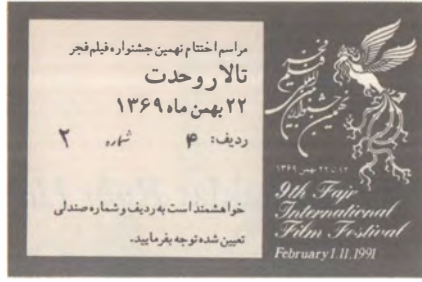
Kahire, Kuzey Amerika / Toronto (üstte solda) ve Cannes film festivalleri kartlarım.

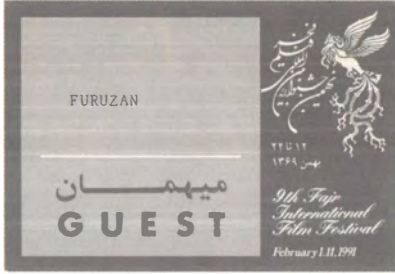
Benim Sinemalarım Tokyo Film Festivali'ne katıldı. Orada yapılan resmi yarışmada En İyi On Asya Filmi'nden biri seçildi. Bu etkinliğe de, Ash Selçuk bizi temsilen katılıp Tokyo'daki festivalde bulundu.

Benim Si emalarım, Fransa. Marsilya Konsoloslugu'nda filmle ilgili yapılan kokteylde. Büyük bir ilgiyle filme yaklaşan, kokteyl boyunca koyu sohbetler yaptığımız Marsilya'daki Ermeni dostlarla bir aradayız.

Tahran Fecr Film Festivali.

Marsilya Müzesi'nde müze sorumlusu Helen Blanc ile.
Benim Sinemalarım etkinliğiyle yakından ilgilenmişti. Zarif bir ev sahibiydi.

Yeni Konuklar *Ruhr Havzası*

Grevdekiler vagonları dışarı
çıkarmışlardı.

Yirmi yıl sonra bir okumalar turnesi için Duisburg'tan aldığım çağrıyla uzun bir geziye çıktım Almanya'da. Elbette bu süre içinde ilginç değişimler olmuştu. İki Almanya birleşmişti. Dünya küreselleşmekteydi! Bunun sonucunda Ruhr Havzası'ndaki kömür madenlerinin kapatılması daha ucuz olduğundan çelikin Kore'den alınması parlamentoda karara alınmıştı. O bölgede yapacağım okumada yıllar önce beni ilk çalışmamda ağırlayan çevirmen Yaşar Yakış Usta karşılayarak "Füruzan hanım hoşgeldiniz, gelin yine bizi dinleyin. Bütün ocaklar grevde" dedi.

Füruzan

Lesung

Mittwoch, 19. März, 20.00 Uhr

Literatur aus der Türkei in NRW '97 – Lese- und Literaturreise: Füruzan

Lesung in türkischer und deutscher Sprache

In einer realistischen, auf Details eingehenden Erzählweise reflektiert Füruzan in ihren Erzählungen die Probleme von Menschen aus unterschiedlichen sozialen Schichten. Große Sensibilität ist die grundlegende Eigenschaft ihres Erzählverständnisses. Menschen, die für sich selbst einen Ausweg aus der sozialen Ungerechtigkeit suchen, Probleme von Frauen, die bittere Wahrheit über Mädchen, die, fast noch Kinder, auf die schiefe Bahn gelockt werden, das Leben von Migrantenfamilien, die es ins großstädtische Leben verschlagen hat, ihr Heimweh und ihre Gleichgültigkeit – das sind die Hauptthemen von Füruzans Erzählungen. Weitere Informationen sind in der internationalen Begegnungsstätte erhältlich

Veranstalter:
Referat für Multikulturelles – Internati
und NRW-Kultursekretariat

liest am
10. März
in der
Stadtbücherei

Literatur aus der Türkei

Füruzan

Lesung in Türkisch und Deutsch

Freitag, 21. März, 19.30 Uhr

Stadtbücherei Heidelberg

Poststr. 15, Grosser Saal, Eintritt 6,-/4,- DM

Veranstalter: Verein Türkischer Akademikerinnen, Ausländerrat der
Stadt Heidelberg, Stadtbücherei Heidelberg, Kultursekretariat NRW.

NRW
Stadtbücherei
Heidelberg

1 / 2 / 3
Jahres / Februar / März 1997

Stadtbibliothek Wuppertal

Termin

10.1. Tagore-Abend • 14.1. Goethe-Gesellschaft: Goethe und Voltaire • 17.1. Dieter Jandt: Reichen die Eindrücke nicht, die Bilder? • 21.1. Alexander Stefes: Literaturbilder / Finissage • 28.1. Axel Thünker: Schweigendes Grauen / Vernissage • 6.2. Bergischer Geschichtsverein: Licht und Leben • 14.2. Frank Zweiling/Gültekin Kaynak/Mario Müller: Der Stammtisch • 18.2. Goethe-Gesellschaft: Thomas Mann und Alfred Döblin • 19.2. Elberfelder Gespräch • 4.3. Betty Striwe & Das Bel Air Orchester • 6.3. Bergischer Geschichtsverein: Die Wuppertaler Schwebebahn • 11.3. Josef Capek: Geschichte aus der Nähe / Vernissage • 13.3. Peter Freeman: Stop • 18.3. Politische Runde der VHS • 20.3. Lesung mit Füruzan • 27.3. Inna Korogid: Und doch war es Liebe •

Türkiye'den Dünyaya

İlk Çıkış: İtalya

Sevda dolu bir yolculuk

S/S ADANA Türkiye Denizcilik Barkası T. A. Ş. O. gemisiyle unutulmaz bir deniz yolculuğu. Ben hiçbir şey kaçırmamak için huyum gereği nerdeyse bütün yol boyunca en çok üç saat uyuyabildim.

Geminin ilk uğradığı yer Pire Limanı'ydı. Yolcular için gezme vakti verildi. Trenle Atina'ya gitmeye kalkışıldıysa da vakit yetmiyordu.

İtalya'da indigimiz liman Napoli. Napoli, gerçekten çok canlı bir kentti. Televizyonlarında da şaşılacak kadar kötü İtalyan tarihi filmleri oynuyordu. O yıllardaki erişilmez başarılı bir şekilde çekilmiş yeni gerçekçi İtalyan filmlerini düşündükçe bu filmlerin nasıl yapılabilmiş olduğuna da şaşımıştım.

Napoli'den
Anacapri'ye gidildi.
Yukarıya da Yukarı
Capri deniyor.

Venedik. Bütün
İtalyan kentleri
nasıl korunmuş...
Ben her gezdiğim
yerde korunan
bu güzelliklere
yeniden şaşıttım.

Ve olağanüstü
Floransa.
Anlatılmakla bitecek
gibi değil.

Venedik. San Marco
Meydanı. Güvercinlere
yem atmasanız da,
onlar beklentiyle
çevrenizi sarıyor.

Olağanüstü etkilendiğim bir yolculuktu. Tren, bildiğiniz buharlı trendi. Vagonları, gerçek deri kaplıydı. Biraz yıpranmış da olsa çok güzeldiler. Berlin'den binip Prag Garı'nda inildiğinde yine reklamların kirliliğinden uzak bir yere adım atılmış oldu. 1 Mayıs kutlamalarının ilk günleriydi.

Orta Avrupa yapılarının iç avluları mimari olarak benim çok beğendiğim konumlanmalardır.

O yıllardaki duyuru afişleri tümüyle sanat ve kültür içerikliydi. Ve onların ünlü kukla tiyatrolarında izlediğim iki etkinlikteki ulaştıkları sanat noktasını anlatmak gerçekten zor, ancak görülebilir.

İsa'dan önceki yıllarda yapılan yontuların önünde...

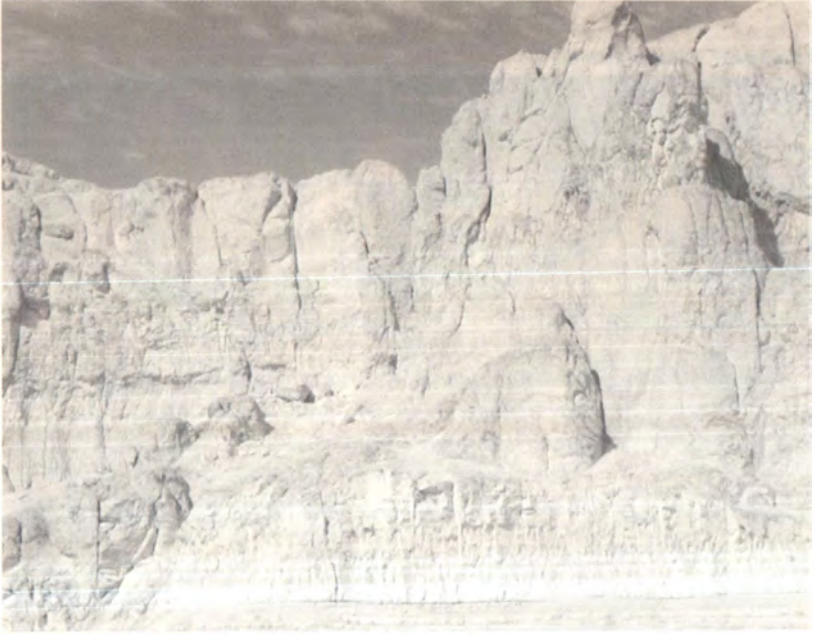
Benim Sinemalarım'la olan yolculuklar devam ediyor. Kahire Film Festivali'nin ardından çıkılan uzun bir Mısır yolculuğu. Assuan Barajı'nın üzerindeki köprüde. Assuan Barajı'nı Cemal Abdül Nasr, Sovyetler'in birlikteliğiyle inşa etmiş. Köprüntün iki yanında Lenin ve Nasr portreleri var fotoğrafta gözükme de...

Efsanevi Nil Nehri'nin üzerinde...

Mısır'ın Yunan felsefesinin kaynaklığını yapan bir nokta olduğu çoğunlukla bilinmez.

Krallar Vadisi'ndeyim. Olağanüstü Firavun mezarları. O mezarları süsleyen diyalektik kavramının ilk çizimleri. Daha neler var... Sayfalarca anlatılabilir.

İnsanlar izin verirse yaşasın hayvanlar!

Son yıllarda insanların yanlış ve kaba hareketlerini gördüğümde hayvanlar âleminde onlara hiçbir benzetme yapmıyorum. Hani denir ya “ayı gibi adam.” Ayıların ne kadar sevimli olduğunu düşünürsek neredeyse bir iltifat yapılmış olur bu insana. Hayvanlar kendi doğaları içinde olağanüstü varlıklardır ve bizim dünyamızı gerçekten güzelleştirirler.

Esentepe'de Korna ve
Çomar'la beraber

Hamburg'ta konuk olduğum evin kedisi
Mapsi fotoğraf çekilirken hemen poz
vermeye geçti.

Pierre Loti Kahvesi'nde kendi kendine gelip kucağıma oturan bir Prusya subayı ciddiyetindeki kediyle.

Datça'da Balcıoğulları'nın evinde kâhküllü bir keçi ve köpekle.

Alanya'da ev sahibesinin köpeği beni gördükten sonra peşimden hiç ayrılmamıştı. Günlerce olağanüstü bir dostluk yaşadık.

Küçük yaşlarda başlayan hayvan sevgim hep sürdü.

Dünyada Fûruzan

Bir genel bibliyografya

(Fûruzan bu dillerin dışında aralarında Yunanca, Macarca ve Arapça'nın olduğu birçok dile daha çevrildi.)

Sevda Dolu Bir Yaz,
A Summer Full of Love 2001,
Milet Publishing, İngilizce

Parasız Yatılı,
Frau ohne Schleier
1976, Europa Verlag (Viyanalı, Münih,
Zürich) Aufbau Verlag, DTV, Almanca

Modern Türk Öyküleri,
Moderne Türkse Verhalen, 1988,
Uitgeverij Atlas, Hollanda

Türk Öyküleri,
Berai Gazali Redife, 1980,
Tabran Publi. İran, Farsça

Yeni Konuklar,
Logis im Land der Reichen, 1985,
DTV, Almanca

Tokat Bir Bağışı ve Kuşatma,
*Tokat e in un Vicinato &
l'accerchiamento*,
1985, Istituto Universitario Orientale
Dipartimento di Studi Asiatici,
İtalyanca

Su Ustası Miraç,
Miratch, le Maître de l'Eau, 1994,
Caravanes / Aux Editions Phebus,
Fransızca

Kırk Yedi'liler,
Sfevka Pirvaova,
1986, Bulgaristan

**Türk Kadın Yazarlardan
Yirmi Öykü,**
*Twenty Story by Turkish
Women Writers*,
1986, Indiana University,
İngilizce

Ah Güzel İstanbul,
*Ah, mon Belle Istanbul / La
Femme Turquie*,
2001, Editions Unesco, Fransızca
*Erkundungen 9 Türkischen
Erzeablen*, Hazırlayan:
Fûruzan, 1986, D. D. R

Haraç,
Service without Payment,
1988, Indiana University,
İngilizce

**Türkçe'nin Almanca ile
Karşılaşması,**
*Jahresring 84 - 85 im mittler
Punkt: Die Türkei Eva*,
1981, Almanca

Türk Çocukları,
Türkischen Kinder,
Hazırlayan: Fûruzan,
1982, Volk und Welt, German / East
Berlin, Almanca

Fûruzan. Türk Öyküleri,
Türkischen Erzählungen, 1995,
Fischer Verlag, Almanca

Parasız Yatılı,
Pensionnaire d'Etat,
2008, Editions Bleu Autour,
Fransızca

Beş Öykü,
Pet Prica,
2008, Connectum, Bosnian, Boşnakça

**Turkish Woman Writing
Fûruzan,**
Türk Kadın Yazar Fûruzan,
Siebert Doris,
1993, Victoria University of
Manchester, İngilizce

Ah Güzel İstanbul,
Ah, mon Belle Istanbul,
2001, Omnibus, Fransızca

Su Ustası Miraç,
Keisuke Yamanaka,
1994, Tokyo, Japonca

İskele Parklarında,
Ekker Babayef, Rusça

Gül Mevsimidir,
La stagione delle rose,
2016, Gülbende Kuray Ulusoy,
Poiesis Editrice, İtalyanca

Fürüzan
Frau
ohne Schleier
Erzählungen

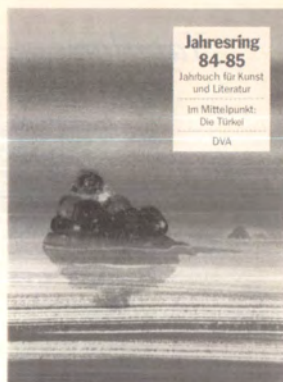

**Fürüzan:
Frau ohne Schleier
Türkische
Erzählungen**

Erkundungen
cbx

Yapıtları

Öykü:

Parasız Yatılı (1971)
Kuşatma (1972)
Benim Sinemalarım (1973)
Gül Mevsimidir
(uzun öykü, 1973)
Gecenin Öteki Yüzü (1982)
Sevda Dolu Bir Yaz (1999)

Roman:

Kırk Yedi'liler (1974)
Berlin'in Nar Çiçeği (1988)

Röportaj:

Yeni Konuklar (1977).

Gezi:

Evsahipleri (1981),
Balkan Yolcusu (1994).

Oyun:

Redife'ye Güzelleme (1981),
Kış Gelmeden (1997).
Sevda Dolu Bir Yaz (2001)

Çocuk Kitabı:

Die Kinder der Türkei (1979,
Türkiye Çocukları).

Şiir:

Lodoslar Kenti (1991)

Senaryo:

Gecenin Öteki Yüzü, Okan
Uysal'erle ortak çalışma (1986)
Benim Sinemalarım (1988)
Ah Güzel İstanbul, Ömer
Kavur'la ortak çalışma (1994)

*Yazılarıyla katkıda
bulunanlar*

Ece Ayhan	52
Tahsin Yücel	60
Fethi Naci	65
Mehmet H. Doğan	77, 81
Haydar Ergülen	94
Erdal Öz	110
Semih Gümüş	122
Selim İleri	132
Ayşe Sarısayın	137
Sezer Ateş Ayvaz	157
Ayşegül Yüksel	173
Sevda Şener	187
Nursel Duruel	192
Emin Özdemir	201
Adnan Binyazar	204
Sevgi Özel	213
Feyza Hepçilingirler	234
Füsün Akatlı	243
Refik Algan	258
Selçuk Erez	258
Murat Yalçın	270
Samiye Öz	286
Can Öz	287
Elif Deniz	291
Birsen Ferahlı	297
Turhan Günay	318
Sezi Ergun Anar	326
Mina Tansel	328
Çağla Özbek	332
Doğan Hızlan	344

Füruzan'ın yaşadığı yerlerde geçen, anılarla yüklü bu kitabı,
27. TÜYAP İstanbul Kitap Fuarı Onur Yazarı Füruzan için,
Faruk Şüyün hazırlamıştı.

Otuz yazarın katkısıyla, onlarca fotoğraf ve yapıt bilgisiyle
“kaynak kitap” özellikleri de taşıyor *Füruzan Diye Bir Öykü*:
Edebiyatımızda “olay” olmuş bir yazarın öyküsü.

Füruzan için hazırlanan kitabın kurgusu oldukça özgün. Yapılan söyleşinin aralarına diğer yazarların Füruzan hakkındaki yazıları konulmuş... Füruzan'la yapılan bir nevi nehir söyleşi diyebileceğimiz konuşma, bir yazarın edebiyatından hayatına kadar, bir yaratıcının bütün evrelerini kapsıyor.

Doğan Hızlan, *Hürriyet*

Sıcak, sarmalayıcı, canlı ve alabildiğine etkileyicidir Füruzan'ın öykülerinde yarattığı atmosfer. Öykücü kimliğiyle o, Türk anlatı edebiyatının, en önde gelen adlarından biri olarak yerini çoktan sağlamlaştırmıştır.

Fusun Akatlı, *Milliyet Kitap*

Hemen belirtiyim, özel bir kitap bu... Yakın gelecekte başka okurlarla buluşmasını diliyorum. Çünkü, Füruzan'ın anlattıkları büyüledi. Başka okurlar da büyülen sin istiyorum.

Selim İleri, *Radikal Kitap*

Bir yazarın oluşma sürecini öğrenmek, kendi özgün kimliğiyle yaşamaya kendini koşullamış bir yazarın hayatının derin sularına girmek istiyorsanız, Faruk Şüyün'ün büyük bir emek ve incelikle hazırladığı bu kitabı okumalısınız. Kibirden, övgü beklentilerinden, kendini ayrıksı yerlere yakıştırmaktan uzak, ama gene de düpedüz bir fenomen olan -çoğunluğun tam farkında olmadığı- Füruzan, onsuz olamadığımız yazarlarımızdandır.

Semih Gümüş, *Radikal Kitap*

Füruzan Diye Bir Öykü, Türk edebiyatının en büyük ve en önemli yazarının hayatının, kendi ağzından ve bakışından bir anlatımı olmasının yanında bir edebiyat eseri de olmuş.

Metin Celâl, *Cumhuriyet Kitap*

ISBN 978-975-08-1601-7

9 789750 816017

60 TL
KDV'den
muaf.

